robert penn warren

108

kralın adamları

robert penn warren

kralın adamları

Bu Dizi

Doğan Hızlan

Başkanlığında

Bir Kurul

Tarafından

Hazırlanmaktadır.

Dar Dizi : 108

İlk Baskı Kasım - 1972

Altın Kitaplar Yayınevi

ROBERT PENN WARREN

KRALIN ADAMLARI

(All the King's Men)

Dilimize çeviren:

Samih TİRYAKİOĞLU

Güneyin En Yetenekli Yazarı

Şair, eleştirmen, romancı Robert Penn Warren, 24 nisan 1905'te Guthrie'de (Kentucky, Amerika) doğdu. Babası Robert Franklin Warren bir iş adamıydı, annesi Anna Ruth (Penn) Warren ise bir ev kadını. Doğum yeri olan Guthrie, bir tütün bölgesiydi. Yazları, savaşa katılan büyükbabasından Amerikan İçsavaşı'yla ilgili hikâyeler dinlerdi. 1920'de de okula başladı. Sonraları Vanderbilt Üniversitesi'ne girdiğinde edebiyattan çok bilimsel konularla ilgileniyordu. Öğretmenleri John Crowe Ransom ve Donald Davidson aracılığıyla edebiyatın tadına vardı.

Sanatçılığı yanısıra iyi bir de öğretici, eğiticidir Warren. Louisiana Üniversitesi'nde Cleanth Brooks'la birlikte yazdığı «Understanding Poetry» bu alandaki klasik nitelikte bir çalışmadır.

1935'te Southern Review dergisini kurdu, o günlerin en önemli ve en sözü geçer dergisiydi.

Amerikan eleştirmenleri onun için güneyin en yetenekli yazarı deyimini kullanıyorlar, güneydeki edebiyat rönesansının öncüsü diye selâmlıyorlar.

Edebiyata şiirle ilk adımını attı. Oxford'da öğrenciyken yazdığı bir hikâyede kendi çocukluk anılarını dile getirmişti. Bir tür yurt özlemiydi yazdıkları. Sonradan da baba ülkesini eserlerine konu aldı.

İlk önceleri Minnesota Üniversitesi'nde profesörlük yapan Warren, 1950'den bu yana Yale Üniversitesi'nde görevini sürdürmektedir.

KRALIN ADAMLARI

Hem şiirde hem romanda Pulitzer Ödülü'nü kazanan tek

sanatçı Robert Penn Warren'dır. Ona romancılıktaki ününü sağ layan Kralın Adamları (All the King's Men) yayın alanında Pulitzer'i kazanırken, filmi de Oscar Armağanı alıyordu.

Kralın Adamları güneyli bir demagogun, Willie Stark'ın portresidir. Bu tipi Warren, yakından tanıdığı Huey Long'dan yararlanarak çizmiştir. Baton Rouge'daki öğrenim yılları sırasında bu adamı yakından gözlemleme olanağını bulmuştur.

«Warren'ın en güzel ve en güçlü romanı budur.» Amerikan edebiyat tarihçilerinin ve eleştirmenlerin tartışılmaz yargısının özetidir bu.

Romanın eksen kahramanı bir kasaba avukatlığından politika patronluğuna yükselen bir halk tipidir. Çevresindeki tipler; Jack Burden, Anne Stanton ve kardeşi Dr. Stanton bütün bu ortamı tamamlayan çizgilerdir. Ülkücü Dr. Stanton, onurlu Yargıç Irwin hepsi de Stark'ın döndürdüğü çarkın birer dişlisi olmaktan kurtulamazlar.

İlk bakışta bir eyaletteki vali seçimlerinin, politika düzeninin anatomisi olarak sayılabilecek bu roman, her zaman ve her ülkede geçerli bir sorunu işlemektedir. Para ve ünün elele vererek sağladığı hırsın, onur denilen kavramı nasıl sözlüklerden sildiği burada bütün açıklığıyla ortaya konulmuştur.

Willie Stark'ın başlıca özelliği politika denilen çarkı en iyi döndürmesini bilen insan olmasıdır. Çünkü çarkın nerede sıkıştığını bilir ve dişlilerin arasına daima parayı ve şantajı sıkıştırır.

İnsanoğlunu toplum düzeninin ve birtakım ilişkilerin ne duruma getirdiğini de bu romanda usta bir anlatımla ortaya koyar.

Warren insanoğluyla yaşıt çok eski bir sorunu yepyeni bir görüşle derinlemesine anlatıyor. Çağımızın belgesi olmaya hak kazanacak ender romanlardan biridir.

Romanda adı geçen başlıca kişiler

STARK AİLESİ

Willie Stark (Patron)	Baba. Birleşik Amerika'nın Güney Devletlerinden birinin valisi.
Lucy Stark	Karısı.
Tom Stark	Oğlu.

BURDEN AİLESİ

Mrs. Burden	Anne.
Jack Burden	Oğlu. Gazeteci. Sonradan Vali Stark'ın sekreteri.
Ellis Burden (Bilgili Avukat)	Mrs. Burden'in birinci kocası.
Mr. Ross (Büyük Sanayici)	Mrs. Burden'in ikinci kocası.
Kont Covelli (Kont)	Mrs. Burden'in üçüncü kocası.
Theodore Murrell (Genç Müdür)	Mrs. Burden'in dördüncü kocası.
Yargıç İrwin	Burden ve Stanton ailelerinin yakın dostu, Mrs. Burden'in sevgilisi ve Jack Burden'in asıl babası.

STANTON AİLESİ

Joel Stanton	Baba. Aynı eyaletin eski valisi.
Adam Stanton	Oğlu. Tanınmış bir operatör. Jack Burden'in çocukluk arkadaşı.
Anne Stanton	Kızı. Vali Stark'ın metresi. Jack Burden'in çocukluk arkadaşı, sonradan karısı.
Sadie Burke	Vali Stark'ın sekreteri ve metresi.
Tiny Duffy	Vali Stark'ın muavini ve iş arkadaşı.
Sugar-Boy (O'Sheean)	Vali Stark'ın şoförü ve muhafızı.

Justine and David Mitchell Clay'e

«Oysa umut,
yemyeşil bir çiçek rengindedir.»

Dante, İlâhi Komedya, Âraf, 3. bölüm

MASON CİTY

I

ORAYA gitmek için şehirden çıkar, 58 No.'lu devlet yoluna sapar, kuzeydoğu yönünde ilerlersiniz. İyi ve yeni bir yoldur bu. Daha doğrusu, o gün iyi idi. Baktığınız zaman yol dümdüz görünür, karşınızda bitmeyecekmiş gibi uzanıp gider. Tam ortasındaki çizgi de size doğru gelir. Yolun daha açık renk zemini üzerinde bu, katrandan yapılma, siyah ve cilâlı, parlak bir çizgidir. Bir yandan da sıcaklık, göz kamaştırıcı bir şekilde havaya yükselir; öyle ki, siyah çizgi yoldan belirli bir şekilde ayrılır ve otomobil lâstiklerinin çıtırtısı içinde bütün hızı ile size doğru gelir. Gözlerinizi bu çizgiden ayıramazsınız, bir iki derin soluk almazsanız, ensenize bir iki tokat indirmezseniz adetâ ipnotize edilmiş gibi olursunuz. O zaman tam sağ ön tekerlek yolun kenarındaki kara toprak yığınına dalar gibi olunca aklınızı başınıza toplamağa çalışırsınız. Direksiyonu doğrultmaya çalışırsınız ama, nafile: Yolun kenarı bir kaldırım gibi yüksektir. Araba bu toprak yığınına dalmağa başladı mı belki kon-

tağı kapatırsınız ama iş işten geçmiş olur! O zaman bir kilometre ileride pamuk toplayan zenci başını kaldıracak, yeşil pamuk fidanlarının üzerinde yükselen küçük, kara duman sütununa bakacaktır. Duman; gökyüzünün madenî, göz alıcı maviliği içinde yükselip kaybolurken, zenci şöyle bağırmaktadır: «Eyvahlar olsun! Bir otomobil daha kazaya uğradı!»

Öteki tarlada çalışmakta olan öbür zenci içini çekip: «Hay Allah!» diyecektir. Sonra birinci zenci gülecek, tekrar çapasını kaldıracak, çapanın demiri güneşte parıldayacaktır. Birkaç gün sonra yol işçileri gelip bu noktaya bir işaret koyacaklardır. Yolun kenarındaki kara toprak yığınının üzerine madenî bir direk dikeceklerdir. Bunun üzerinde yine bir levha vardır. Levhada da beyaz zemin üzerine siyah boya ile bir kuru kafa ile çaprazlama duran iki kemik resmi görülür. Çok geçmeden sarmaşık türünden bitkiler, bu direğe sarılmağa başlayacaklardır.

Fakat kendinizi zamanında toparlarsanız da ön tekerlek yoldan çıkmazsa, bu göz kamaştırıcı ışık altında ilerlemeğe devam edersiniz. Zaman zaman sıcak ayçası içinden bir araba belirir, doğruca üstünüze gelir, kısacık, «harr» diye bir gürültü çıkararak, yanınızdan geçip gider. Çok uzaklarda, ufukta, pamuk tarlalarının gün ışığı içinde silikleştikleri yerde yol, su gibi parıldayıp ışıldar. Şoseyi su basmıştır sanki. Siz bu su birikintisine doğru ilerledikçe o parlak birikinti tıpkı bir serap gibi geriler. Üzerlerinde beyaz levhaları, kuru kafa ve çapraz kemikleriyle kaza yerlerini gösteren başka madenî direklere rastlarsınız. Çünkü burası öyle bir ülkedir ki, burada motor egemendir, her delikanlı kendisini şampiyon bir yarışçı sanır. Buranın kızları patiskadan, organdiden, İngiliz usulü işlemeli roblar giyenler de sıcak yüzünden külot giymezler. Yüreğinize işleyen, küçük ve parlak yüzleri vardır. Arabanın hızından ileri gelen rüzgârı şakaklarındaki saçları uçuşturduğu zaman orada mini mini, hoş

ter tanecikleri görürsünüz. Narin sırtlarını hafifçe kamburlaştırarak arabanın oturacak yerine yığılırlar; bükük dizlerini hafifçe kaldırırlar ama, motor kapağının altındaki vantilâtörün verdiği serinlikten —buna serinlik denebilirse tabii— faydalanmak için de dizlerini pek bitiştirmezler.

Burası öyle bir ülkedir ki benzinin, kızgın fren balatalarının ve ucuz işçilerin kokusu, en hoş çiçek kokusundan daha tatlıdır. Sekiz silindirli arabalar burada, kızıl tepelerden aşağıya doğru var hızlarıyla inerlerken, virajları bir cehennem hızıyla alırlar, yolun kumlarını, taşlarını köpük gibi etrafa saçarlar. Arabalar nihayet düzlüğe çıkıp yeni şosenin üzerine bir atıldılar mı, Tanrı da yolcuların yardımcısı olsun!

58 No.'lı devlet yolunda ilerlemeğe devam ettikçe görünüm değişir. Şimdi düzlüklerle pamuk tarlaları kaybolmuştur. Biraz ileride, büyük evin oradaki meşe ağaçlarından oluşan kümelere de rastlamaz olursunuz. Hepsi birbirine benzeyen beyaz badanalı kulübeler de yok olmuştur. Bunlar tarlaların o kadar yakınına sıralanmışlardır ki, pamuk fidanları nerdeyse kapı eşiklerinde biter ve eşikte başparmağını emerek sizi seyreden küçük bir zenci çocuğu durmaktadır. İşte, yolda ilerledikçe bütün bunları arkada bırakır, pek de yüksek olmayan kızıl tepelerle dolu bir bölgeye gelirsiniz. Tarlaları, bahçeleri çevreleyen parmaklıklar boyunca, çalılıklar halinde yükselen yabandutu fidanları görülür. Etrafa yayılmış çam dallarına da rastlarsınız. Bunlar koyunlara otlak sağlamak için yakılmamışlarsa öylece dururlar; yakılmışlarsa bunların kararmış, yanmış kütükleri gözünüze çarpar. Tepelerin yamaçlarında pamuk dikili ufak ufak tarlalar görülür. Mısır da gelişmeğe, olgunlaşmağa başlamıştır. Sarı çizgileriyle dimdik yükselir.

Eskiden buralarda çam varmış ama, uzun süredir yok. Birtakım herifler gelip buralara yerleşmişler, fab-

rikalar kurmuşlar, dar hatlı bir de demiryolu yapmışlar. Antrepolar inşa ettirmişler. İşçilere de bir dolar gündelik vaadetmişler. Bu doları kazanmak için her yandan bir sürü insan bu bölgeye akın etmiş. Nerden geldiklerini kimse bilmiyormuş. Arabaların içinde şilteler, karyolalar, konsollar karma-karışık bir haldeymiş. Bazen beş çocuğun birbirlerine sokulup oturdukları görülürmüş. Anne de bir yandan çocukların en küçüğünü amzirirmiş.

Bu arada hızarların ince cızırtıları duyulur, kantin memuru bir yandan kocaman defterine bir şeyler yazarken, öbür yandan da herkese pekmezle tuzlu domuz eti satarmış. Yankee'lerin, yani Kuzeylilerin dolarları Güneylilerin uyuşukluğu ile elele vermiş. Kardeşin kardeşi öldürdüğü o dört yıllık iç savaşın yaralarını iyileştirmek için hep birden çalışmağa koyulmuşlar. Ama günün birinde bakmışlar ki, etrafta tek çam ağacı kalmamış. O zaman da fabrikalar yıkılmış, demiryolunu otlar bürümüş. Halk yakacak odun bulabilmek için ambarları yıkmış. Bir dolar gündelik de hayal olmuş tabii! Parmaklarında elmas yüzükler, sırtlarında iyi cins kumaştan elbiselerle bu işin kaymağını yiyenler de savuşup gitmişler. Fakat birçok aileler orada kalmış. Yağmurun, çıplak, kırmızı killi topraklı tepelerde sel çukurları açışını seyretmişler. Bu insanlardan çoğu ile onların çocukları, torunları bu Mason City'ye yapışıp kalmışlar. Hepsi dört bin kişi kadarmış.

58 numaralı devlet yolundan geliyorsunuz demiştik değil mi? Evet. Şimdi çeltik fabrikasını, elektrik santralini, zencilerin kulübelerini geçersiniz. Dar hatlı demiryolunun rayları üzerinde bir iki zıplarsınız. Sonra da iki yanında küçük evler bulunan bir sokağa saparsınız. Bu evlerin renkleri eskiden beyazmış. Saçdan damlarıyla verandalarının kenarında, tahtadan yapılma zevksiz oymalar, süsler görürsünüz. Hava o kadar sıcaktır ki, bahçelerdeki ağaçların tek yaprağı kı-

mıldamaz. Saatte altmış kilometre hızla giderken, seksen beygirlik motorun tekdüze mırıltısı dışında, temmuz sineklerinin yeşillikler arasında vızıldaştıklarını duyarsınız.

İşte üç yıl kadar önce, 1936 yazında geldiğim zaman Mason City böyleydi. Ben birinci arabadaydım. Bir Cadillac'tı bu. İçinde bizim patron, karısı, oğlu, yakın adamı Mr. Duffy, bir de Sugar-Boy vardı. Arkamızdaki arabadan da gazete muhabirleri ve fotoğrafçılarla patronun sekreteri Sadie-Burke geliyordu. Miss Burke'nin görevi önemliydi. Gazetecilerle fotoğrafçıların içkiyi fazla kaçırmamalarına, böylece işlerini iyi görmelerine dikkat edecekti.

Sugar-Boy Cadillac'ı kullanıyordu, görülecek çocuktu doğrusu. Onu görebilen, bundan hoşlanırdı ama saatte yüz yirmi kilometre hızla giden bir iki tonluk bir arabayı süren bu delikanlıyı seyredebilmek, başlı başına bir meseleydi. Çünkü Sugar-Boy araba sürmüyor, ölüm cambazlığı yapıyordu sanki. Söz gelimi önünüz sıra bir sarnıç kamyonu gidiyor, karşıdan da iki katırın çektiği saman yüklü bir araba geliyor diyelim. Sugar-Boy hiç istifini bozmadan, var hızıyla ikisinin arasından geçiveriyordu. Sağ ön çamurluğu ile kamyonu sıyırtarak geçip şoförün yüreğini ağzına getirirken, sol arka çamurluğu ile de katırın burnunu siliyordu sanki. Bu gibi işlerden patron da hoşlanıyordu. Hep ön tarafa, Sugar-Boy'un yanına oturuyor; boyuna kilometre saatine, yola bakıyor; araba sarnıç kamyonu ile katırın burun deliklerine sürtünürcesine geçip gittiği zaman da Sugar-Boy'a gülümsüyordu.

Sugar-Boy kekemeydi. Dilinin altında biriken sözleri hemencecik söyleyememek yüzünden bir de tik edinmişti: Sözler tam ağzından çıkacağı sırada, başını sallamağa başlıyor, şimdi olduğu gibi «Ke-ke-ke-kerata, g-g-g-gördü beni... Y-yy yol vvv verse ya...» diyordu. Sugar-Boy kötü konuşurdu ama, gaz pedalını, direksi-

yonu onun kadar ustalıkla kulalnan az bulunurdu. Okulda güzel konuşamadığı için armağan kazanamamıştı ama, yine de kimse onunla tartışmaya girişmek istemezdi. Çünkü Sugar-Boy'un şoförlükten ayrı bir marifeti daha vardı: Çok keskin nişancıydı. Colt tabancasını, bir ur gibi, hep sol koltuğunun altında taşırdı. Onun bu tabanca ile nişan talimi yaptığını görenler de tartışmayı kavgayı bir anda unutuverirlerdi.

Adı yüzünden Sugar-Boy'u zenci sanmışsınızdır, ama aldanıyorsunuz. İrlandalı'ydı. Bir seksen boyundaydı. Yirmi yedi, yirmi sekiz yaşında olduğuna göre genç de sayılırdı ama saçları dökülmeğe başlamıştı. Daima kırmızı bir kravatı ile gömleğinin altında da dinî bir madalyon bulunurdu. Bunun ne olduğunu pek bilemiyordum ama, şoförleri belâdan koruyan St. Christopher madalyonu olmasını candan diliyordum doğrusu. Asıl adı O'Shecan'dı ama şekeri pek sevdiği, boyuna şeker yediği için herkes ona «Şeker oğlan» anlamına gelen Sugar-Boy diyordu.

Ne zaman lokantaya gitse, şekerliğin içindekileri cebine indirirdi. Cepleri hep şeker doluydu. Ağzına bir şeker götürdüğü zaman, bunun üzerinde tütün ve kumaş kırıntıları da görülürdü. Şeker parçasını kararmış küçük diş köklerinin üzerinden ağzının içerisine alıverir, şekeri emmeğe başladığı zaman da, zayıf yanakları büsbütün çukurlaşırdı. Öyle ki, onun bu halini gören, sıska bir kocakarı ile karşı karşıya olduğunu sanırdı.

Patron, dediğim gibi, hep önde otururdu. Bir gözü arabanın hızını ölçen kilometre saatinde olurdu. Oğlu Tom da yanında olurdu. Tom o sıralarda on sekiz on dokuz yaşlarında kadardı ama onu gören daha büyük sanırdı. Pek iri-yarı değildi; fakat erkek yapılıydı; hali tavrı da erkekçeydi. Yeni yetişen çocukların o beceriksiz, sarsak halinden onda eser yoktu. Daha lisedeyken çok iyi futbol oynamaktaydı. Sonra üniversitenin birinci sınıfındayken de öteki öğrenciler arasında hemen parlayıp sivrilivermişti. Gerçekten güzel oy-

nadığı için gazeteler ondan sık sık söz ediyorlardı. Ayrıca yakışıklı çocuktu, kendisi de bunu biliyordu. Nitekim bunun farkında olduğu, tüysüz, güzel ve esmer yüzünü inceleyince belli oluyordu. Çikletini ağır ağır, küstah bir tavırla çiğner; yarı-kapalı mavi gözleriyle size de bütün bir evrene de metelik vermez, aldırışsız bir gözle bakardı. O gün o da Willie Stark'ın, yani patronun yanındaydı. Yüzünü göremiyordum ama baba-oğulun arkadan birbirlerine nekadar benzediklerini düşünüyordum.

Mrs. Stark, Lucy Stark, yani patronun karısı Tiny Duffy ile ben arkada oturuyorduk. Lucy Stark Tiny ile benim aramıza oturmuştu. Doğrusunu söylemek gerekirse hiç de neşeli bir topluluk değildi bu. Bir kere sıcak, insanda gevezelik edecek güç bırakmıyordu. Sonra benim gözüm de hep saman yüklü arabalarla sarnıç kamyonlarındaydı. Ve Duffy ile Lucy Stark hiçbir zaman birbirleriyle pek dost olmamışlardı. Onun için patronun karısı Duffy ile benim arama oturmuş, düşüncelerine dalıp gitmişti.

Lucy Stark eski bir öğretmendi. Kafasında da birsürü düşünce vardı sanırım. Söz gelimi Mason City'deki ilk öğretmenlik yılından sonra olup bitenleri; kırmızı yüzlü, kırmızı enseli, iri ve hantal elli bir taşralı olan koçası ile ne şartlar altında evlendiğini düşünüyordu herhalde. Kocasının karma-karışık saçları hep alnının üzerine dökülürdü. (Nitekim onun bu halini evlendiği gün çektirip gazetelerin de bastığı resmiyle, başka resimlerinde de görebilirsiniz.) Willie Stark karısına baktığı zaman gözleri, sadık ve iyi bir köpeğin bakışlarını andırıyordu. Evet, o süre içinde çok değişiklikler olmuştu. Cadillac var hızıyla yolda ilerlerken, Lucy Stark da bunları düşünüyor olmalıydı.

Sonra iki yanında eskiden beyaz olan evlerin bulunduğu sokağa sapıp şehrin meydanına geldik. Cumar-

tesi öğleden sonra olduğu için meydanı büyük bir kalabalık doldurmuştu. Meydanlığın ortasında çimenlik bir alan, onun ortasında da adliye binası vardı. Çimenliğin çevresinde birsürü kamyonlar, arabalar sıralanmıştı. Adliye binası kırmızı tuğladan dört köşe bir yapıydı. Bir de kulesi vardı. Bu kulenin her yönünde yağmurdan eskimiş, boyası uçmuş birer saat kadranı görülüyordu. Çünkü bu kadranlar, tâ İç Savaş zamanından kalmaydı. Fakat dikkatle bakılınca bunların yalancı olduğu, duvarın üzerine boya ile yapıldığı anlaşılıveriyordu. Bütün kadranlarda saat 8.17 yi değil de, saat beşi gösteriyorlardı. Dikkat ettiniz mi bilmem, üçüncü sınıf kuyumcu dükkânlarının önlerinde de tabelâ diye, böyle boya ile yapılmış saat resimleri vardır. Kalabalık arasında kendimize yol açtık. Sugar-Boy elini klâksona bastırmıştı. Kafası yine o her zamanki tik'le sallanırken: «Ke-ke-ke-keratalar!» diye kekeliyor, bir yandan da ağzından tükrük kabarcıkları uçuşuyordu.

Sonunda arabayı **drugstore'nin** ([1]) önünde durdurdu. Tom indi. Şoför inip arabanın etrafını dolaşarak patrona yardıma gelinceye kadar, Willie Stark da arabadan indi. Sonra ben dışarıya çıktım, arabadan inmesi için Lucy Stark'a yardım ettim. Daldığı derin düşünceleri bir an için unutarak bana teşekkür etti. Sonra bir saniye orada öylece dikilip kaldı. Elini kalçalarında gezdirerek etekliğini düzeltti. Doğruca çiftliğinden inen Willie Stark'ın gönlünü çaldığı günlere göre, kalçaları biraz daha kalınlaşmıştı.

En sonra göbekli, iri-yarı Duffy de Cadillac'tan çıkabildi. Patron kapının önündeydi, karısı inince ona yol verdi, sonra ardısıra yürüdü ve hep birden, grup halinde **drugstore'**ye girdik. İçerisi çok kalabalıktı. Tulum giymiş erkekler barın önünde sıralanmışlardı. Ka-

---

([1]) Aspirinden dondurmaya kadar her şeyin satıldığı dükkânlara verilen ad.

dınlar ucuz işporta mallarıyla dolu tezgâhların çevresinde dolanıyorlardı. Çocuklar bir elleriyle annelerinin eteklerini tutmuşlar, öbür ellerinde bir dondurma külahı, sümüklü burunlarının üzerinde cam zıpzıpları andıran gözleriyle çevrelerindeki büyük insanlara şaşkın şaşkın bakıyorlardı.

Patron alçak gönüllü bir tavırla, barın önünde yer alan müşterilerin arkasında durdu. Bir tutam nemli saç yine alnına doğru sarkmıştı. Orada öylece, bir dakika kadar kaldı. Fakat servis yapan kızlardan biri onu gördü. Sanki kilisenin orta yerinde külotu kayıp da yere düşmüş gibi, şaşkın bir tavır takındı. Elindeki dondurma kaşığını bıraktığı gibi var hızıyla koşarak dükkânın arka tarafına gitti. Filizî yeşil robunun altında kalçaları löp löp titriyordu.

Bir saniye sonra kabak kafalı, ufak-tefek bir adam göründü. Sırtında kirli bir beyaz ceket vardı. Elini sallaya sallaya kalabalığın arasına karıştı. Yiyip içenleri ite-kaka: «Willie Stark gelmiş! Valimiz gelmiş!» diye bağırdı. O patrona doğru koşarken, patron da ondan yana birkaç adım attı. Sonra da kısa boylu adam, sanki denizde boğuluyormuş da canını kurtarmaya çabalarmış gibi, gidip patronun eline asıldı. Elini bildiğimiz biçimde sıkmadı, hep öyle asılı durdu, baştan ayağa ürperdi. Ağzından da bir gargara gurultusu içinde hep o kutsal iki hece çıkıyordu: «Wil-lie!» Sonra, krize benziyen durumu geçince, birkaç adım ilerde halka olmuş kalabalığa dönerek bağırdı:

— «Gördünüz ya çocuklar, Willie gelmiş!»

Bu söze gerek yoktu. Çünkü yedisinden yetmişine kadar herkes —pek aptal olanları saymazsak— bu adamın Willie olduğunu anlamıştı. Zaten tezgâhın üstünde asılı duran ve tabii büyüklüğünden altı defa daha büyük olan resme bakmak da yeterdi. O resimde de aynı yüz görülmekteydi. Gözlerinde uyku ya da hülyalı gibi bir hal vardı. Gerçi bakışları eskisi gibi değildi

ama, gözlerinin altı yine öyle şiş, yanaklarının alt tarafları sarkıktı. Dudakları ise sarkık değildi ve yakından bakıldığı zaman bunların iki tuğla gibi, sağlam bir biçimde birbirlerine bitişik durdukları görülüyordu. Saçları yine eskisi gibi, pek geniş olmayan alnının üzerine dökülmüştü. Resmin altında «Halkın derdi benim derdimdir» cümlesi okunuyor, daha aşağıda «Willie Stark» imzası görülüyordu. Bu resmi en ufak kulübeden en lüks binaya kadar belki bin yerde görmüştüm.

Kalabalığın en son sırasından bir ses: «Merhaba Willie!» diye bağırdı. Patron sağ elini havaya kaldırdı; kim olduğunu göremediği hayranına cevap makamında, bir iki salladı. Sonra gözü, barın köşesinde duran bir adama ilişti: Kara-kuru, safi kemik, uzun boylu bir adamdı bu. Sıska bacaklarını bol bir pantolon örtmekteydi. Avurdu avurduna çökmüştü. Sıtmalı bir görünümü vardı. Derisi meşin gibiydi. Bıyıkları uzun ve sarkıktı.

Patron adama doğru ilerleyip elini uzattı. Meşin suratlı adam hiç kımıldamıyordu. Yerdeki döşeme taşları üzerinde eski postallarından birini oynattı galiba. çenesinin altında gıdığı bir iki titredi. Tarlalar ortasında terkedilmiş eski bir eğeri andıran bu yüzde canlı olan, yalnız gözlerdi. Patron iyiden iyiye yaklaşınca meşin yüzlü adamın eli adeta kendiliğinden kalkıverdi. Patron bu eli yakalıyarak sordu:

— «Ey, ne var ne yok bakalım, Malaciah?»

Adamın gıdığı yine kalkıp indi. Patron da sanki kimsenin değilmiş gibi, havada kalkık duran bu eli sıkıp salladı. Meşin suratlı cevap verdi: «Eh, ne yapalım, geçinip gidiyoruz işte.»

Patron: «Oğlun ne âlemde?» diye sordu.

Meşin suratlı: «Ha, o pek iyi değil bak,» dedi.

— «Hasta filân mı?»

— «Hayır. Hapiste.»

Patron birden gürledi: «Bu da ne demek! İyi çocuktur o. Kim atmış onu hapse?»

Meşin suratlı: «İyiliğine iyi çocuktur,» diye homurdandı, «ama talihi yoktur fıkaranın. Yoksa dövüşmesine sıkı dövüştü ha!»

— «Ne dedin? Dövüştü ha?»

— «Evet. Dövüşmek ayıp değil ki! Gel gelelim, talihi yoktu fıkaranın, dedim ya. Herife bir bıçak attı, herif de öldü.»

Patron: «Hımm, bu kötü şey bak!» dedi, sonra: «davası görüldü mü?» diye sordu.

— «Hayır.»

Patron yine: «Kötü şey bu,» dedi.

Meşin suratlı: «Benim de sızlandığım yok ya hoş,» dedi, «kavga bu, her şey olur.»

Patron: «Pek sevindim seni gördüğüme,» diye konuşmayı bağladı, «yalnız, oğluna söyle, üzülmesin.»

— «Durumundan yakındığı yok.»

Patron bizden yana gelmek için dönüyordu. Yakıcı güneş altında yüz kilometre kadar yol aldıktan sonra hepimiz tezgâha cennete bakar gibi bakıyorduk. Meşin suratlı: «Willie,» dedi.

— «Ne var?»

İhtiyar başını tabii büyüklükten altı defa daha büyük resme doğru çevirerek: «Resmin pek de iyi çıkmamış Willie,» dedi.

Patron başını hafifçe yana eğip gözlerini yarı-kapayarak resmi inceledikten sonra: «Sahi öyle,» dedi, «ama bu resmi çektikleri gün ben hastaydım. Hep öyle olur zaten, Meclis'tekilere biraz meram anlatmaya kalkıştın mı, hastadan da beter olursun!»

Sokakta toplanmış olan halk da içeriye girmeğe çalıştığı için kalabalık gittikçe büyümekteydi. Patronun bu sözleri üzerine bir ses duyuldu: «Korkma Willie, gebert keratalarıı!» diye bağırıyordu.

Willie: «Geberteceğim inşallah,» diye söz verdikten sonra beyaz ceketli, kısa boylu adamdan yana döndü: «Bize birer koka-kola ver Allah aşkına, Doc,» dedi.

Doc bir anda tezgâhın arkasına geçti, servis ya-

pan filizî yeşil roblu kızları ite-kaka, koka-kolaları kendisi çıkarmak için koştu. Gören de onu kalp krizi geçirecek sanırdı. İlk şişeyi patrona uzattı. O da alıp karısına verdi. Sonra Doc ikinci şişeyi çıkardı. Bir yandan da: «Koka-kolalar benden, Willie, koka-kolalar benden,» diye tekrarlıyordu. Patron bu seferki koka-kolayı kendine aldı. Doc hâlâ yeni yeni şişeler çıkarmağa devam ediyor, bir yandan da: «koka-kolalar benden,» diye takrarlıyordu. Fazladan beş şişe daha çıkarıncaya kadar bu, böylece devam etti.

Bunlar olup biterken halk kapıya yığılmıştı; kalabalık tâ sokağın ortasına kadar taşıyordu. Bazı kimseler vitrindeki jaluzi'lerin aralıklarından içerisini görmeğe çalışmaktaydılar. Dışarıda birsürü insan: «Nutuk isteriz Willie, nutuk isteriz!» diye bağırmaktaydı.

Patron Doc'tan yana bakarak: «Eyvahlar olsun!» dedi. Doc ise bardaki nikelâjlı musluklara ellerini dayamış, patronun boğazından aşağıya inen her damla koka-kolayı sayıyordu sanki. Patron devam etti: «Eyvahlar olsun! Ben nutuk vermeğe gelmedim ki buraya! Şöyle bir dolaşayım, babamı da göreyim diye geldim.»

Dışarıdakiler hâlâ: «Nutuk isteriz!» diye bağırışıyorlardı.

Doc, geçirdiği cezbe halinden sonra kalan bütün kuvvetini toplayarak: «Koka-kolalar benden,» diye tekrarladı.

Patron: «Eksik olma Doc!» dedi.

Kapıya doğru ilerledi, sonra geri dönerek: «Koka-kolaların parasını çıkarmak için bol bol aspirin sat onlara bari,» dedi. Sonra dışarıya çıktı; ardından da biz gidiyorduk.

O sırada Mr. Duffy patrona yaklaştı: «Nutuk vermiyecek misiniz?» diye sordu ama, patron onun yüzüne bile bakmadı. Sert adımlarla ağır ağır yürüyerek, sokağı dolduran kalabalığın arasından geçti. Kalabalı-

ğı hiç görmüyormuş gibi bir hali vardı. Halk onun hiçbir hareketini gözden kaçırmıyor, o ilerledikçe kendisine yol açıyordu. Hiç bir taraftan «çıt» çıkmamaktaydı. Halk açıldıkça patron ilerliyor, biz de birden onun ardı sıra yürüyorduk. Biz ve ikinci arabadaki grup böyle ilerledikçe, kalabalık yine üzerimize kapanıveriyordu.

Patron burnunun doğrusuna ilerlemeğe devam etmekteydi. Başını hafifçe eğmişti. Tek başına dolaşan, zihni meşgul bir adam gibiydi. Şapkasını elinde tuttuğu için saçları yine gözlerinin üzerine dökülmüştü. Arkası sıra yürüyordum ama, saçlarının gözlerine doğru döküldüğünü biliyordum. Çünkü ikide bir, sert bir hareketle başını salladığını görüyordum. Yalnız başını yürüdüğü, saçları da kendisini rahatsız ettiği zaman, ağzına gem takılmış haşarı bir at gibi, hep böyle yapmayı huy edinmişti.

Sokağın karşı kaldırımına geçti, çimenliğin üzerinde ilerleyerek adliye binasının merdivenlerine çıktı. Basamakları çıkarken kimse peşi sıra gelmedi. Merdivenin üstbaşına varınca yavaşça döndü, yüzü kalabalığa karşı gelecek biçimde durdu. Gözlerini ışığa alıştırmak istiyormuş gibi kırpıştırarak, kalabalığa bakmakla yetindi. Hep gözlerini kırpıştırarak öylece duruyordu. Saçları yine alnına dökülmüştü. Yazlık elbisesinin koltuk altları terden ıslaktı. Sonra sinirli sinirli başını salladı, aydınlığa rağmen gözleri irileşti, faltaşı gibi açıldı, içlerinde bir ışık göründü.

«Hah, başlıyacak galiba,» diye düşündüm.

Patronun gözleri ne zaman böyle faltaşı gibi açılıp içinde bir ışık belirse insan: «Hah, başlıyacak galiba!» diye düşünürdü. Hep böyle olurdu bu. Gözler faltaşı gibi açılıp ışıldar, sonra soğuk bir pençe midenizi kavrar gibi olurdu: Sanki birisi sizi benliğinizin tâ içinden, üstüne soğuk bir kavuçuk eldiven geçirilmiş yine soğuk bir elle kavrar gibi bir şeydi.

Bu hali şöyle de anlatablirim: Gece geç vakit eve gelince bir telgraf bulursunuz. Meraklanırsınız. Telg-

rafı henüz açmamışsınızdır. O zaman üzerinize sanki bir gözün dikildiğini hisseder gibi olursunuz. Kilometrelerce öteden bakan, koskocaman bir gözdür bu. Karanlık geceyi, duvarları, evleri aşar; paltonuzdan, fanilanızdan, derinizden içeriye girer ve tâ içinizi görür. Bu göz, telgrafın içindekileri de bilmektedir. Siz telgrafı açıp içinde yazılı olanları öğrenince yüzünüz ne çeşit bir hal alacak; bunu görmek için bakışını üzerinizden ayırmaz. Siz ise kaygı ile, tasa ile kıvranırsınız; telgrafın içinde yazılı olanları öğrenmek istemez, her günkü hayatınızı yaşamak için çırpınırsınız. Gerçi hedefiniz öğrenmektir ama, bilemediğiniz bir şey vardır: Telgrafın içindekileri öğrendiğiniz zaman bu, sizi öldürecek mi, kurtaracak mı? Öleceksinizdir muhakkak ama, bunun edineceğiniz bilgi yüzünden mi, yoksa edinemediğiniz, edinince kurtulacak olduğunuz o bilgi yüzünden mi olduğunu kestiremezsiniz. O buz gibi soğuk pençe midenize saplanmıştır; fakat hedefiniz öğrenmek olduğuna göre, telgrafı da açmak zorundasınızdır.

Patron basamakların üstünde öylece, hiç kımıldamadan duruyordu. Gözleri hep faltaşı gibi açık ve ışıl ışıldı. Kalabalık arasında «çıt» çıkmıyordu. Yalnız şaşkın bir sineğin rahatsız edici vızıltısı işitilmekteydi. Sonra bu da kesildi, yalnız ve yalnız beklemekle geçen saniyeler başladı. O zaman patron ileriye doğru bir adım attı. Sessiz ve çevik bir adamdı bu.

— «Nutuk verecek değilim,» diye söze başladı ve gülümsedi, fakat gözleri yine öyle faltaşı gibi açık ve ışıltılıydı, «buraya nutuk vermeye değil, şöyle bir dolaşıp ihtiyar babamı görmeğe geldim. Sonra, kilerde yiyecek bir şey var mı, yok mu diye bakacağım: «Ey baba,» diyeceğim ona, «geçen kış o kadar övündüğün o sucuklar, o jambonlar vardı ya hani, ne oldu onlar?» diye soracağım.»

O bunları söylüyordu ama sesi, sözlerine uygun değildi. Burundan gelen, çekingen bir sesti.

Fakat gözlerinde yine hâlâ o ışıltı vardı. Ben de: «Alt tarafı gelecek galiba,» diye düşünüyordum. Kim bilir, belki iş işten geçmiş değildi. Patron birden söze başlıyabilir, sonra da sözün temposunu bulabilirdi.

Ama o her zamanki sesiyle: «Evet, nutuk verecek değilim,» diyordu. Fakat bu ses, sahiden kendinin miydi? Bütün bu sesler arasında hangisi onundu? İnsan bunu merak ediyordu doğrusu.

Patron devam ediyordu: «Buraya sizden bir şey istemeğe de gelmedim. Hattâ oylarınızı bana vermenizi bile isteyecek değilim. **«Dört şey doymak bilmez,»** der kutsal kitap, **«birincisi mezar, ikincisi kısır kadın, üçüncüsü suya doymayan toprak, dördüncüsü de hep yakacak bir şeyler arayan ateş.»** Bunları Süleyman Peygamber söylemiş. Buna bir beşincisini de ekleyebilir: **«Oylarınızı bana verin, diyen politikacı»** diyebilirdi...»

Patron kendini bırakmış gibiydi. Başı hep yana eğikti, gözlerini hâlâ kırpıştırıyordu. Gülümseyerek devam etti: «Evet, o devirde de politikacılar olsaydı «oylarınızı bana verin...» derlerdi muhakkak. Ama ben bugün buraya politika yapmaya gelmedim. Gezmeğe geldim, izinliyim sizin anlıyacağınız. Sizden tek oy bile istemiyorum. Hatta gerçeği olduğu gibi, bütün çıplaklığı ile söylemek gerekirse, sizden oy istemeğe de ihtiyacım yok. Bugün için yok yani. **Capitol** denen o bina var ya, orada çözümleyeceğim bazı işler beni bekliyor. O binayı dolduran politikacılar beni kapı dışarı etmek için can atıyorlar ama, beceremiyorlar...» Sonra ileriye eğilerek bir sır verir gibi devam etti: «Tuhaf şey, bazı adamlar var ki birtürlü hoşlanmıyorum onlardan. Ne yapsam yok, hoşlanmıyorum işte. Önceleri terbiyemi bozmadım. «Lûtfen...» filân diye konuştum onlarla. Ama hiçbir şeye yaramadı. Neyse, öyle görünüyor ki daha bir süre, kısa bir süre bana katlanmak zorunda kalacaklar. Sizler de öyle. Benden

bıkıncaya kadar yani. Şu halde, madem bana katlanacaksınız, bari güleryüzle yapın bunu. Bir çıban kadar da sıkıntı verici değilim ya ben!»

Durdu, bakışlarını yavaş yavaş kalabalığın üzerinde dolaştırdı. Bütün yüzleri teker teker inceliyormuş gibi bir hali vardı. Herbirinde birer saniye duruyordu. Sonra gülümsedi, gözlerini kırpıştırdı ve sordu: «Ey, ne var? Ne oluyor? Dilinizi mi yuttunuz?»

Kalabalıktan bir ses bağırdı: «Kaba etimde çıban çıktı da...»

O zaman Willie hemen bağırdı: «Öyleyse sen de yüzükoyun yat, uyumana bak!»

Birisi güldü.

O zaman patron sağ elini başının hizasına doğru kaldırdı. Avucu yere dönüktü. Gülüşmelerin, ıslıkların sonu gelsin diye bekledi. Sonra devam etti: «Evet, buraya herhangi bir şey istemeğe gelmiş değilim. Sizden ne oy istiyorum, ne bir şey. Bunun için daha sonra gelirim elbet. Yalnız şu var ki, hepinizin de bana oy vermenizi beklemiyorum doğrusu. Öyle ya, hepiniz Willie'ye oy verirseniz, aranızda nasıl tartışırsınız sonra? İnsanın havadan sudan başka konuşacak lâfı kalmaz. Havaya suya ise oy verilmez.»

Sonra sakin ve rahat, yavaş ve uzaktan gelir gibi bir sesle devam etti: «Hayır, bugün hiçbir şey istemiyorum. Babamın evine gelebilmek için kendime bir gün izin verdim. Günün birinde baba ocağından ayrılmaklığım gerekti. Yabancı diyarlarda dolaşıp yabancı yataklarda yattım. Gittiğim yerlerde rüzgâr bile başka türlü sesler çıkarıyordu. Sokaklarda dolaştıkça birtakım insanlar görüyordum ama hiçbirini tanımıyordum. İşittiğim sesler bile yabancıydı, gürültülüydü; öyle ki, alıştığım, kulağımda çınlayan sesleri bile altetti bunlar. Fakat sonunda ortalık bir an sakinleşti, eskiden kulağıma çınlayan sesleri yine işitir oldum. O zaman bu seslerin: «Gel... Yuvana, baba ocağına gel!...» dediklerini duydum. Ben de işte kalkıp geldim.»

Sesi birden kesiliverdi. Ama kesilecek olan bir ses gibi gittikçe alçalmaksızın kesildi. Biraz önce aynı ses kelimeleri birbiri ardınca sıralıyordu halbuki. Şimdi ise maydanda yine sineklerin vızıltısından başka bir şey işitilmemekteydi. Sanki belleğinizin içinde vızıldaşıyorlardı bunlar ve siz ne yaparsanız yapın, kendi bildikleri saat gelmeden önce de vızıltıları durmayacaktı.

Patron yarım dakika kadar hiç ses çıkarmadan, kımıldamadan öylece durdu. Hattâ, aşağıda yığılmış olan kalabalığı bile görmüyor gibiydi. Sonra birden, kalabalığın orada olduğunu farketmiş göründü, gülümsedi: «Ben de kendimi yarım gün izin alabilecek halde bulur bulmaz kalkıp geldim. Şimdi de size: «Merhaba arkadaşlar, nasılsınız? diyorum,» dedi

Nutku bu kadarla bitti. Gülümsedi, başını çevirdi. Bakışları kalabalığın üzerinde dolaştı; önce bir, peşinden başka bir yüzün üzerinde durdu.

Sonra da sanki karanlık bir holden çıkmış, açılan büyük kapıları geçmiş ve karşısında hiç kimse yokmuş gibi basamakları inmeğe başladı. Tâ alt basamağa kadar indi; sonra kendi küçük grupundan, yani Lucy Stark'la bizlerden yana yöneldi. Bize başıyla şöyle bir işaret yaptı. Uzaktan tanıdığı kimselere sokakta rastlamış gibi bir hali vardı. Sanki karşısında kimse yokmuş gibi, kalabalığı yardı. Herkes yol açmak için geriledi. Ona bakıyorlar, biz de onun ardısıra ilerliyorduk. Kalabalık arkamızdan yine kapanmaktaydı.

O sırada alkışlar, bağırışmalar duyuldu. Bir adam durmadan; avaz avaz bağırıyordu: «Yaşa, Willie!...»

Patron kalabalığın arasından geçti, sokağı bir yandan öbür yana aştı, Cadillac'ına girip oturdu. Ötekiler de kendi arabalarına bindiler. Sugar-Boy marşa bastı, arabayı gideceği yöne çevirmek için manevra yapmağa başladı. Kalabalık yavaş yavaş geriliyordu. Araba çabuk gidemiyordu, çünkü her taraf tıklım tıklım doluydu. Kapı camının hemen ilerisinde, birçok kim-

selerin yüzlerini çok yakından görmekteydik. Onlar da bize bakıyorlardı ama dışarıdaydılar, biz ise arabanın içindeydik. Bütün bu uzun ve kırmızı, tüysüz; ya da esmer ve buruş yüzler bize bakmaktaydılar!

Sugar-Boy durmadan klâkson çalıyordu. Kelimeler de dilinin üzerinde toplanıyordu. Dikiz aynasından yüzünü görüyordum. Dudakları titremekteydi. Nihayet: «Ke-ke-ke-keratalar!...» diyebildi ve yine dudaklarından tükrükler saçıldı.

Patron ise olduğu yere çökmüş, öne doğru eğilmişti.

Sugar-Boy hep «Ke-ke-ke-keratalar!» diye tekrarlıyor, durmadan klâkson çalıyordu. Yan sokaklardan birine saparak meydandan ayrıldık. Sokakta hemen hemen kimse yoktu. Şehirden çıkarken saatte altmış kilometre hızla okulun önünden geçtik. Burası tuğla bir yapıydı. Bu okul bana Willie ile bundan on dört yıl kadar önce, 1922 de ilk karşılaşmamı hatırlattı. O zamanlar Willie kasabada küçük bir muhasebeci idi. Okulun yapılabilmesi için istikraz tahvilleri çıkarılmıştı. O da bu işlerle uğraşmak üzere şehre inmiş bulunmaktaydı. Çok iyi hatırlıyorum, Slade'nin meyhanesinde rastlamıştım ona. Slade meyhanesinde hafif alkollü bir çeşit bira satmaktaydı. Üzeri mermer, ayakları demirden küçük masalardan birinin başına geçip oturmuştuk. **Drugstore**'lerde bu masalardan vardır. Çocukken cumartesi akşamları okuldaki kız arkadaşlarımızı alıp dondurma ikram etmek için buralara götürürdük. Masanın altından da dizimizi kızın dizine değdirmek için çabalardık ama demir ayaklar bu işe engel olurdu...

İşte o gün de bu masalardan birinin başına oturmuştuk. Dört kişiydik. Aramızda Tiny Duffy vardı. O zaman da yine bugünkü gibi şişmandı. İnsan bir bakışta onun ne mal olduğunu anlayıveriyordu. Hattâ onun düzenbaz bir politikacı olduğunu anlamak için, uzun boylu yüzüne bakmağa bile gerek yoktu. O da politikacıların çoğu gibi göbekliydi. (Gömleği, kemerinin

tokası hizasında terden ıslanıyordu), yüzü ise çayırda kalmış sığır tezeği gibi pütür pütür, kabuklu kabukluydu. Sırıttıkça ağzında sıra sıra altın dişler görülüyordu. Başına hasır bir şapka giymiş, bunu ensesine doğru atmıştı. Hasır şapkanın yol yol renkli bir kurdelesi vardı. Tiny Duffy o sıralarda vasıtasız vergiler müfettişi idi.

Sonra yanımızda Alex Michel vardı. Bu adam oranın köylerindendi ama çabucak yontuluvermişti. O kadar çabuk yontulmuştu ki hattâ, Sheriff yardımcılığına kadar yükselivermişti. Hoş bu makamda da çok kalmadı ya. Günün birinde kelimenin tam anlamıyla yok oluverdi: Çünkü kokaine düşkün bir piyanist bir genelevde Alex Michel'e rastlamıştı. Alex bu evi öteden beri korur, fakat rüşveti para olarak alacak yerde arada bir uğrayıp «ayniyat» alırdı. İşte Alex bu genelevde o piyanistle kavga etmiş, adam da bıçağını çektiği gibi onun işkembelerini ortaya döküvermişti. Dediğim gibi Alex o dolayların köylerindendi.

Slade'nin mayhanesinin arka tarafında Duffy ile ben oturmuş, Alex gelsin diye bekliyorduk. Alex'le ufak bir işim vardı. O zamanlar gazeteciydim. Alex'ten bir iş hakkında soracaklarım vardı. Duffy bana arkadaşlık olsun diye ona burada randevu vermişti. Yani Duffy benim **Chronicle** gazetesinde çalıştığımı biliyordu. Bu **Chronicle** gazetesi Joe Harrison'un tarafını tutardı. Joe Harrison o zamanlar vali idi. Duffy de Joe Harrison'un adamıydı.

Dediğim gibi 1922 haziran veya temmuzunun sıcak bir günü öğleden önce Slade'nin meyhanesinde, salonun arka taraflarında bir masaya oturmuştum. Alex Michel'in gelmesini bekliyor ve —deyim yerindeyse— meyhanenin sessizliğini dinliyordum. Öğleden önce bu Slade'nin meyhanesi pek sessiz olur. Cenaze çıkmış bir ev bile onun yanında pek gürültülü kalır. Hele ilk gelen siz oldunuz mu bu sessizlik daha çok gözünüze

—pardon kulağınıza— batar. Masanızın başına geçip oturduğunuzda, burada dün akşam varolan o hoş gürültü-patırdıyı, arkadaşların gülüşlerini, tanıdık vücutların kokularını hatırlarsınız. Sonra da başınızı eğip yerdeki ıslak talaşı seyredersiniz. Birbirine parelel kalın çizgiler halinde uzayıp giden bu toz talaşları oraya o sabah temizlik yapan zenci dökmüştür. İşte o zaman kendinizi —yine deyim yerindeyse, diyeyim— yalnızlıkla başbaşa kalmış hissedersiniz. Duffy sabahları iki üç kadeh içmeden ağzını açmamağı âdet edindiği için, ben de hiç ses çıkarmadan oturuyordum. Bir yandan da Duffy'nin, saçlarına varıncaya kadar her yanından terlerin nasıl fışkırdığını seyretmekteydim.

Derken Alex yanında bir adamla içeriye girdi, ben de onunla yapacağım konuşmanın hapı yuttuğunu hemen anladım. Çünkü benim göreceğim nazik iş, bir üçüncü kişinin karşısında görülecek türden değildi. «Yoksa Alex bu arkadaşını özellikle mi getirdi?» diye düşündüm. Pekâlâ da olabilirdi bu, çünkü Alex ardı sıra yürümekteydi.

Yalnız şu var ki, o zaman henüz «Patron» olmamıştı. Daha doğrusu, patron olmamıştı ama, olmaya adaydı. Ama ben o zaman nereden bilirdim bunu? Meğerse benim kaderim, sonradan bu adamla beraber çalışmakmış. Neyse uzatmıyalım, bizim kader kapıdan içeriye girdi. Bir seksen boyunda, iri-yarı, kısa bacaklı bir adamdı. Sırtında hazır alınmış çizgili kumaştan ince bir elbise vardı. Pantalonu, siyah kunduraların üstüne dökülmüş, paçalara doğru körük gibi bir hal almıştı. Kunduraların biraz boyaya ihtiyacı vardı. Adam kolalı bir yaka, bir de mavi çubuklu kravat takmıştı. Bu gravatı Noel'de ona karısı armağan etmiş olacaktı. Sonra adam onu alıp şehirde yapacağı bir ziyaret için saklamıştı herhalde. Kravata baktıkça, onun yanında kenarları yaldızlı, üzerinde çam dalı resmi olan bir kart bulunduğunu da görür gibi oluyordum. Kartın üzerinde şunlar yazılı olmalıydı muhakkak:

«Sevgili Willie'ye, Noel için en iyi dilekleri ile, onu seven karısı tarafından.» Bu kılık-kıyafet tasvirlerini tamamlamak için, Willie'nin başında gri bir şapka bulunduğunu, şapkanın kurdelesinin ter lekeleri taşıdığını da ekleyeyim. Evet, o böylece içeriye girdi ama, ileride ne olacağını nerden bilebilirdiniz? Alex, Michel'in ardından ilerledi.

Alex Michel de, demin anlattığım o piyanist onu alaşağı etmeden önce, epey iri kıyım bir adamdı ha. Sert, kemikli, kuru bir suratı, fıldır fıldır bakan koyu elâ gözleri vardı. Hatta insan bu gözleri bu pehlivan gövdesine ve bu yüze yakıştıramazdı. Bu gözler iki zıp-zıp gibi bir o yana bu yana dönüp duruyordu.

Ve işte, kader alçak gönüllü, süklüm-püklüm bir eda ile Alex'in peşi sıra yaklaştı ama bunları kimse yutmadı tabii.

Sonra da elimi sıkarak: «Merhaba ahbap!» dedi, omuzuma da bir cevizi kıracak şiddette, ama yine ahbapça bir tavırla vurduktan sonra saygıyla Mr. Duffy'yi selâmladı. Duffy yerinden bile kalkmaksızın ona elini uzattı. Sonra Alex birdenbire arkadaşını hatırlamış göründü. Başparmağını geriye doğru kıvırıp onu göstererek: «Takdim ederim, Willie Stark,» dedi, «hemşehrimizdir, Mason City'dendir. Onunla mektep arkadaşıyız. Willie çalışkan çocuktu, öğretmen hanımın pek gözündeydi. Öyle değil mi ha, Willie?»

Alex söylediği bu sözleri kendi de pek tuhaf bulmuş olacak ki, at kişnemesini andıran bir sesle güldü ve öğretmen hanımın gözdesini şaka niyetine, şöyle bir dürttü. Bir ara gülmeyi bırakarak: «Ama yine de öğretmen hanımın gözdesidir o, öyle değil mi, ha Willie?» dedi. Sonra Duffy ile bana dönüp konuşmasını sürdürdü: «Çünkü Willie sonradan bir öğretmen hanımla evlendi!» Kişnemeyi andıran o gülüşü ile tekrar kahkahayı koparınca Slade'nin meyhanesi ahırla hara arası bir yere dönüverdi.

Alex yaptığı espriyi pek hoş bulmuşa benziyor, durmadan gülüyordu. Willie ise bu patırdı-gürültü arasında tek kelime söyleyecek halde değildi. Alex'in gülmesi geçsin diye bekliyor, kurdelesi ter lekeli eski fötr şapkasını elinde tutuyordu. Taşralıların taktıkları cinsten kolalı yakasının üzerindeki yüzü ise sakin ve soğukkanlıydı.

Alex hayatından memnun: «Evet, evet, bir öğretmenle evlendi..» diye tekrarlayıp duruyordu.

Mr. Duffy olgun ve ölçülü (!) bir adamdı: «E anladık dedi, «öğretmenlerde de o şey aynı yerdeymiş..»

Sonra Duffy'nin dudakları aralandı, altın dişleri gözükmedi ama ağzından hiçbir ses çıkmadı. Çünkü Mr. Duffy gün görmüş bir adamdı. Şaka yaptığı zaman kendisi gülmüyor, çevresindekiler bunun tadına varsınlar da gülsünler dye bekliyordu.

Nitekim Alex de bu şakaya güldü, üstelik bu sözleri gürültülü bir biçimde alkışladı. Benim gülümsemem sıkıntılıydı. Willie hiçbir şey yapmadı.

Alex biraz sakinleşip söz söyleyecek hale gelince: «Vallahi yamansın be Mr. Duffy,» dedi ve öğretmenin gözdesinin böğrüne doğru bir dürtük daha attı. Bir netice alamayınca aynı şeyi tekrarladı, sonra da Willie'ye birden sordu: «Nasıl, yaman adam değil mi şu Mr. Duffy?»

Willie, Mr. Duffy'ye sakin, tarafsız, masum gözlerle bakarak: «Evet, yaman adam doğrusu,» dedi. Sonra da ortalığın sakinleştiğini görünce Alex'in yaptığı şaka yüzünden yarıda kalan kendini tanıtma işine girişti. Eski fötr şapkasını aldı, iki adım atarak masaya yaklaştı ve ciddî bir tavırla bana elini uzattı. Alex'in bize onu «Willie Stark» diye tanıtışından beri o kadar zaman geçmişti ki, ben adamı daha önce hiç görmediğimi unutmuştum bile. Onun için elimi sıkmak istediğini birden kavrıyamadım. Ben de elimi uzatacak yerde, «ne istiyor bu adam?» der gibi, onun eline baktım. O hâlâ elini uzatmış, kılı kıpırdamadan, öylece

duruyordu. O zaman birden aklım başıma geldi, sandalyemi itip hafifçe doğrularak ben de ona elimi uzattım. Epey iri bir eli vardı, ilk değişte insan bu eli yumuşak ve fazlaca nemli sanıyordu ama hoş, böyle sıcak bir bölgede eli terliyor diye kimseye söylenecek bir şey yoktur ya, sonradan kemikli, sert bir el olduğunu anlayıveriyordu. Bu el,daha yakın zamanlarda sapanı bırakıp köşebaşındaki bakkalın yanında çalışmaya başlayan bir çiftlik yanaşmasının elini hatırlatmaktaydı. Willie'nin eli, tulumba ile su çeker gibi, benim kolumu üç defa, resmî bir tavırla indirip kaldırdı. Sonra da ezbere bildiği bir cümleyi tekrarlayan bir adam tavrıyla: «Tanıştığımıza çok memnun oldum, Mr. Burden,» dedi. Ve galiba da o sırada bana şöyle bir göz kırptı. Bugün bile yemin edebilirim buna. Bunun üzerine onun o ifadesiz yüzüne bir göz attım, bana göz kırpıp kırpmadığından pek emin olamadım. Aradan on iki yıl geçtikten sonra bir gün kendisine: «Patron, hani sizinle Slade'nin meyhanesinde ilk tanıştığımız günü hatırlıyorsunuz, değil mi?» diye sordum.

— «Evet, hatırlıyorum,» dedi. Bunda da şaşılacak bir şey yoktu, çünkü Willie Stark sirklerde numara yapan bir fil gibiydi, hiç bir şeyi unutmazdı. Nitekim o filler de sirklerde kendilerine fındık fıstık ikram eden seyircileri de, hortumlarına enfiye atan seyircileri de hiç mi hiç unutmazlar.

— «El de sıkışmıştık, hatırlıyor musunuz?» dedim.

— «Evet,» dedi.

— «Yalnız, hâlâ bir şeyi merak ediyorum. O sırada bana göz de kırpmış mıydınız?»

Patron koltuğa oturmuş, ayakkabılarının ökçelerini Saint Regis Otelinin en güzel yatak örtüsüne gömmüştü. Ayağında çifti o zamanın parası ile otuz dolara ısmarlama yapılmış, sade ve boyasız ayakkabılar vardı. Bir yandan elindeki viski bardağını çeviriyor, bir

yandan da bardağın arkasından bana bakarak gülümsüyordu. «Vallaha azizim,» dedi, «bu bir sırdır.»

— «Hatırlıyamadınız mı yoksa?» diye sordum.

— «Hatırlamaz olur muyum canım?» dedi.

— «Öyleyse?»

— «Ne bileyim ben! Belki gözüme bir şey kaçmıştır da ondan kırpmışımdır.»

— «Yapmayın Allah aşkına patron! Gözünüzde bir şeyler vardı muhakkak!»

— «Ya sana bir şey yoktu, dersem?»

— «Durun bakayım: İnsan topluluğunun gelişimi üzerine düşüncelerimiz birbirine pek uyuyordu da bana ondan göz ettiniz sanırım, ha?»

— «Belki de öyledir,» dedi. «Ama şurasını da herkes bilir ki benim o eski okul arkadaşım Alex satılmış herifin biriydi. Tiny Duffy'ye gelince, o da her oturduğu koltuğu gıcırdatan, iri kıçlı bir heriftir.»

— «Pis bir herif,» dedim.

Patron neşeyle bana hak verdi: «Öyledir, ama faydalı adamdır da ha. Yalnız, onu kullanmasını bileceksin.»

— «Siz de onu kullanmasını bildiğinizi sanıyorsunuz herhalde. Baksanıza, onu kendinize vali yardımcısı yaptınız.» (Bu konuşma patronun seçim süresi sona erdiği ve Tiny'nin ona yardımcılık yaptığı sıralarda oluyordu.)

— «Tabii yapacağım. Nasıl olsa bir vali yardımcısı gerekli değil mi?»

— «Gerekli ama, kala kala Tiny Duffy mi kaldı?»

— «Tabii canım, ne var bunda? Bence Tiny'nin en hoş yanı nedir, biliyor musun? Kimse en ufak işte bile ona güven besleyemez, sen de bunu bilirsin. Az çok güven duyabileceğin bir insanla çalışırsan bu yüzden uykun kaçar. Halbuki Tiny'yi bir işe tayin ettin mi rahat rahat uyuyabilirsin. Yalnız, onu daima az buçuk korkutacaksın. Öyle ki, hemen her gün korkudan donuna kaçırmaya hazır bir halde yaşayacak.»

— «Allah aşkına söyleyin patron, o gün Slade'nin meyhanesinde bana göz kırptınız mı, kırpmadınız mı?»

— «İyi ama oğlum, bunu sana söylersem, bu sefer zihnini kurcalayacak bir şeyin kalmaz ki!»

Ve böylece de bu işin içyüzünü hiçbir zaman öğrenemedim gitti.

Yalnız o sabah Willie'nin, Tiny Duffy'nin de elini sıktığını, fakat ona göz kırpmadığını gördüm. Willie büyük adamın karşısında ayakta durmaya devam etti. O da yerinden bile kımıldamaksızın ona lûtfen elini uzattığı zaman, Willie bu eli alıp Mason City'de âdet olduğu üzere tulumba ile su çeker gibi üç defa aşağıdan yukarıya doğru salladı.

Alex masanın başına geçip oturdu ama Willie davet bekliyormuş gibi ayakta durdu. Sonunda Alex dördüncü iskemleyi de bir tekme vurup onun önüne doğru iterek: «Hadi otur Willie, teklif tekellüf yok,» dedi.

Willie oturdu, gri fötr şapkasını önüne koydu. Boynunda Noel hediyesi, mavi çizgili kravatı, elleri dizlerinde, öylece bekliyordu.

Slade gelip sordu: «Bira mı içersiniz?»

Duffy: «Hepimize birer bira getir,» diye emretti.

Willie: «Ben içmem, teşekkür ederim,» dedi.

Mr. Duffy parmağında elmas bir yüzük bulunan eliyle asil bir jest yaparak: «Hepimize bira getir,» diye ısrar etti.

Willie yine: «Bana getirmesin, çok teşekkür ederim,» dedi.

Mr. Duffy şaşırmış, biraz da alınmıştı. Willie'ye baktı. Willie görünürde bu olayın anlamına aldırmıyor, boynunda o mavi çizgili kravatı ile şapkasının arkasında sakin sakin oturuyordu. Sonra da Mr. Dufyy, Slade'ye baktı. Bir baş işaretiyle yine Willie'yi göstererek: «Ne duruyorsun, ona da bira getirsene,» dedi.

Willie'nin kerrat cetvelini ezbere okuyormuş gibi, sakin ve duygusuz bir hali vardı: «Hayır, teşekkür ederim,» dedi.

Mr. Duffy sordu: «Sert mi geliyor yoksa?»

Willie: «Hayır ama içmeyeceğim, teşekkür ederim,» dedi.

Alex de söze karışarak: «Canım, belki de öğretmen hanım kocası içki içsin istemiyordur,» dedi.

Willie yine sakin bir tavırla: «Evet, doğru. Lucy içki içeyim istemez,» diye cevap verdi.

Mr. Duffy: «Bira içtiğinizi nereden bilecek. Bilmeyince de üzülmez,» dedi.

Bu sefer Alex de Slade'ye döndü: «Ona da bira getir,» dedi.

Mr. Duffy de «tartışma sona ermiştir,» anlamına gelen bir tavırla: «Hepimize bira getir,» diye tekrarlardı.

Slade önce Alex'e, sonra Mr. Duffy'ye, sonunda Willie'ye baktı. Masanın üzerinde gezinmekte olan bir sineğe, makineleşmiş bir hareketle elindeki bezi savurduktan sonra: «Vallaha ben isteyene bira satarım istemeyeni de zorlamam,» diye mırıldandı.

Galiba da talih kuşu Slade'nin başına o anda kondu. Hayat ne garip, ne değişken şeydir: Bakarsanız, çeliğin içinde ufacık bir saman çöpü kalır da bu sert maden tam orasından kırılır. Ya da bir kurbağa alnında kocaman bir mücevher taşır da kimse bunun farkında olmaz. İnsanın içnde bulunduğu bir anın anlamı da, bir söğüdün yaprağını hafifçe okşayıveren rüzgâr gibi gelip geçiverir.

Bütün bu konuşmaların anlamını çıkarmışınızdır tabii: O zamanlar Amerika'da içki yasağı vardı. Alex' le Duffy, resmî birer memur oldukları halde içine alkol karıştırılmış birayı içmekten, başkalarına da içirmekten çekinmiyorlardı.

Fakat gel zaman git zaman, içki yasağı kalkıverdi. Alkollü içki satmak için binlerce insan başvurdu. Ruhsat isteyenlerin dilekçelerini postacılar nerdeyse kamyonlarla taşıyacaklardı. Herkes dilekçesine cevap

beklerken Slade, alkollü içki satmak ruhsatını sessiz sedasız alıverdi. Hem ruhsatı hiç beklemeden aldı. Üstelik iyi bir yerde bir dükkân buldu. Bu yetmiyormuş gibi biraz da para elde etti. Bu para ile dükkânın içine çepe-çevre bir bar ve yumuşak, meşin tabureler yaptırdı. Kirasını ve mahallenin gangsterlerine haracını ödedikten sonra ömrü boyunca cebi para görmemiş olan Slade, şimdi bu dükkânda bir kral edasiyle oturup şişinmektedir. Dükkânının duvarında çıplak kadın resimleri, kristal aynalar vardır. Her tarafta pırıl-pırıl nikelâjlı musluklar ve diğer lokanta aletleri görülür. Slade artık kruvaze bir lâcivert elbise giymekte, kafasında kalan birkaç tel saçı özenle taramaktadır. Müşterilere içki dağıtan beyaz ceketli zenci garsonların üzerinden bir an gözünü eksik etmez. Kasada oturan sarışın kıza gelince, o da işinin sabahın ikisinde dükkânın kapanmasıyla sona ermediğini çok iyi bilir. Bütün bunlardan ayrı olarak, üç kişilik bir orkestra müşterilerin sinirlerini yatıştırmak için tatlı havaları çalar.

Slade içki satma ruhsatını nasıl olmuştu da bu kadar çabuk almıştı acaba? Meyhanecilik zanaatının bütün ileri gelenleri onun dükkânına göz dikmişlerken, nasıl olmuştu da burasını o kiralayıvermişti? Meşin tabureler ve üçlü orkestra için gerekli parayı nereden bulmuştu? Slade bunlar hakkında bana hiçbir zaman bir şey söylemedi ama öyle sanıyorum ki bütün bunlar, onun dürüstlüğünün karşılığıdır.

Muhakkak olan şu ki, Slade'nin bira hakkında prensipini açıklaması da sabahki tartışmaya son verdi. Tiny Duffy mezbahada kesilmeye götürülen bir sığır gibi Slade'ye baktı. Sonra birden zihnini toparlayarak o her zamanki vakur tavrını takındı. Yalnız Alex kendinde işi alaya dökmek cesaretini buldu: «Peki, ona bir limonata getir öyleyse,» dedi. Kişnemeyi andıran gülüşü sona erince de Slade: «İsterse limonatamız da var,» diye cevap verdi.

Willie: «Evet, evet,» «bir limonata içeyim daha iyi.»

Biraz sonra biralarla içine iki tane saman çöpü sokulmuş limonata şişesi geldi. Willie o zamana kadar terbiyeli bir eda ile dizleri üstünde tuttuğu ellerini uzatıp şişeyi aldı. Şişeyi kaldırmaksızın hafifçe kendine doğru eğdi ve saman çöplerini dudaklarının arasına soktu. Dudakları biraz etlice idi ama yumuşak değildi. Hayır, yumuşak değildi bu dudaklar. Belki ilk bakışta bunların yumuşak oldukları sanılabilirdi. Üstelik Willie'nin çocuk gibi, hatta biçimsiz bir ağzı olduğu sanılabilirdi. Nitekim o anda da saman çöplerinin etrafında yuvarlak bir biçim alan dudakları sizde bu duyguyu uyandırıyordu. Fakat insan uzun zaman dikkat edince başka bir şeyin farkına varıyordu: Dudakları kalındı ama birbirinin üzerine düzenli bir biçimde geliyordu. Yüzü tombuldu ama derisi ince ve çilli idi. Koyu elâ gözlerinin duru bir bakışı vardı. Bu bakış, bu ince derili ve çilli yüzden dosdoğru fışkırıveriyordu sanki. Koyu kestane rengi saçları, nemli tutamlar halinde alnına dökülüyordu. Alnı ise biraz dardı. İşte küçük Willie, Mason City'nin köylerinden olan «bizim Willie, boynunda Noel hediyesi kravatıyle, böyle bir adamdı. Hatta insan onu yanına alıp parka götürerek şöyle bir dolaştırabilir, havuzda yüzen kuğu kuşlarını da gösterebilirdi.

Alex sır verirmiş gibi Duffy'ye doğru eğilerek: «Willie... politika ile uğraşıyor artık..» dedi.

Duffy'nin yüz çizgilerinde beliren hafif bir ürperti onun bu işe küçücük bir ilgi gösterdiğini anlatır gibi oldu ama, bu gayret yüzünün yağlı ve geniş boşluğunda kaybolup gidiverdi. Willie'yi göstererek: «Evet,» dedi, «Mason City'de politika ile uğraşıyor.»

Mr. Duffy başını hafifçe Willie'den yana çevirdi. Açık mavi gözleri ile ve aldırmaz bir tavırla onun yüzüne baktı. Mason City'nin adına önem verdiği için

yapmadı bunu. Sadece onun Mason City'de olsa politika ile uğraşması dikkate değer bir olay olduğu için yaptı. Sonra da içinden kararını verdi: Bu da mesele miydi sanki? Willie'nin politika filân yaptığı yoktu. Ne Mason City'de, ne de başka yerde politika ile uğraşıyordu o. Alex Michel yalan söylüyordu mutlaka. Willie'ye şöyle bir bakan, onun hiçbir zaman politika ile uğraşmadığını, bundan sonra uğraşmayacağını hemen anlayıverdi. Dufy de Willie'ye bakıyor, onun politika ile uğraşmayacağı sonucuna varıyordu. Onun için epey alaycı bir tavırla: «Ya, öyle mi?» dedi. Alex'in bu söylediklerine inanmadığı, yüzünden açıkça belliydi.

Ben Duffy'yi ayıplamıyorum doğrusu. Çünkü o anda o, hiç bilmediği bir durumla karşı karşıya idi. Böyle durumlarda bütün hesaplar altüst olur ve insan bütün düşüncelerinde yanılmış olduğunu sonradan anlar.

Duffy de o an için hiçbir şey bilmediğinden: «Ya öyle mi?» demişti.

Alex: «Evet, öyle,» diye cevap verdi. Sonra, «Bizim orada, yani Mason City'de politika ile uğraşır... Ayrıca kasabanın muhasebecisidir de. Öyle değil mi Willie, ha? Hatta buraya, Mason City ile ilgili bazı işleri yapmak için geldi. Değil mi Willie?» dedi.

Willie başını sallıyarak tasdik etti.

Alex: «Bir okul binası yaptırmak için istikraz tahvilleri çıkarmışlar da, Willie onun için geldi,» diye devam etti.

Duffy'nin dudakları kımıldadı, altın dişlerinin parıltısı göründü ama ağzından tek kelime çıkmadı. Bu açıklamaları da söz söylenmeye değer bulmamıştı sanırım.

Halbuki söylenenler doğru idi! Willie muhasebeciydi ve o gün de okul yapımı için çıkarılan istikraz tahvilleri ile ilgili olarak gelmişti. Tahviller satıldı, okul yapıldı. On iki yıl kadar sonra da bir gün patron, büyük siyah Cadillac'ına kurulmuş, okulun önünden

hızla geçiyordu. O zaman Sugar-Boy gaza daha fazla basmış, biz de o sıralarda hemen hemen yeni olan 58 No. lu devlet yolu üzerinde ilerlemiştik.

Bir buçuk kilometre kadar yol almıştık. Kimse konuşmuyordu. O sırada patron benden yana döndü: «Jack, Malaciah'ın oğlunun işlediği cinayet var ya, bu işle meşgul olalım. Bir tarafa not et de unutma,» dedi.

— «Adı neydi?» diye sordum.

— «Vallaha, ben de bilmiyorum ama, iyi çocuktur.»

— «Hayır, ben Malaciah'ın soyadını soruyordum.»

— «Ha.. Wynn, Malaciah Wynn..»

«Bıçaklama olayı,» diye ekledim.

Patron devam etti: «Duruşma gününü sor öğren. İyi de bir avukat bul. Usta bir adam olsun, sıkı tarafından tutsun bu işi. Sonra söyle ona: İşinden olmak istemiyorsa başarsın bunu. Yalnız dikkat ha, reklâmdan hoşlanan birini seçeyim deme sakın!»

— «Albert Evans nasıl acaba? Bu işi yapabilir galiba..» diye sordum.

— «Yok yok, olmaz,» dedi, «saçlarına briyantin sürüyor, başını da bir bilârdo yuvarlağını andırır şekilde tarıyor. Yok yok, öyle bir adam seç ki, sahnede numara yapar gibi bir hali olmasın. Ne demek istediğimi anladın, değil mi?»

— «Evet,» dedim, defterime de kaydettim: «Tutulacak avukat, Abraham Lincoln tipinde olacak.» Yazmaya hacet yoktu ya, alışkanlıktan yapıyordum bunu. İnsan altı yılda epey alışkanlıklar edinir. Birsürü küçük, kara kaplı defterler doldurur. Bunlar dolduktan sonra hepsini kasalarda saklar. Çünkü bu defterler ortalıkta sürünecek şeyler değildir. Adamına göre herbiri ağırlığınca altın değerindedir. Zaten şimdiye kadar kimse bu defterleri ele geçirmedi. Ben de bunları saklamaya alışmıştım bir kere. İnsan hayatta bir iş gördüğünü ispat etmeli, değil mi ya? Şimdi bile bu kara defterler kasada duruyor; vaktiyle çalıştığımı, iş gördüğümü is-

pat ediyor. Beri yandan da dünya, ekseninin üzerinde gıcırdaya gıcırdaya dönmeye devam ediyor.

Patron: «Avukatı sen bul ama kendin meydana çıkma,» dedi, «tanıdığın birisi olsun. İşin içyüzünü de açıklatttır ona.»

— «Anladım,» dedim. Sahiden de patronun ne düşündüğünü anlamıştım.

Patron yine önüne döndü. Yola ve kilometre saatine bakacaktı. O sırada Duffy hafifçe öksürüp boynunu kaşıyarak: «Patron..» dedi.

— «Ne var?»

— «Bıçaklanan adam kim, biliyor musunuz?»

Patron geri dönerek cevap verdi. «Hayır, bilmiyorum. Umrumda da değil zaten.»

Mr. Duffy birkaç yıldan beri bir huy edinmişti. Hem öksürür, hem de parlak bir fikir söyleyeceği sırada boğazını temizlerdi. Bu defa da öyle yaptı: «Bu iş olduğu zaman bir rastlantıyla gazetede haberini okumuştum da..» diye başladı, «bıçaklanan adam, bu dolaylarda bir doktorun oğluymuş. Doktorun adını şimdi hatırlıyamadım. Gazete böyle yazıyordu yani..»

Mr. Duffy boyuna patronun ensesinden konuşmaya devam ediyordu ama patronun aldırdığı yoktu.

Mr. Duffy boğazını temizlemek için bir kere daha öksürdükten sonra devam etti: «Galiba bu doktor bu dolaylarda nüfuz sahibi olsa gerek. Köylük yerlerde doktorlar ne önemli kişilerdir, siz de bilirsiniz. Herkes bir şey sanır onları. Doktor, Malaciah Wynn'in oğlunu kurtarmaya çalıştığınızı öğrenirse, bunun size zararı dokunabilir. Politika denen şey malûm; siz de bilirsiniz ya bunu hoş. Onun için..»

Patron başını birdenbire Duffy'den yana çevirdi. Bunu o kadar anî olarak yaptı ki bir an için yüzünü titrek, bulanık olarak gördüm. Sanki iri gözleri birdenbire ensesinden, saçları arasından çıkar gibi oldu. Bu benzetişim biraz mübalâğalı ama beni anlayacaksınız

herhalde. Bu hal de tam bizim patrona göreydi. İlk bakışta o, sakin ve kendi halinde görünürdü. Sandalyesinde önüne eğilmiş olarak, acaip bir oturuşu vardı. Böyle zamanlarda dalgınlaşır, gözlerini kırpıştırırdı. Gören onu nerdeyse yere yuvarlanıverecek sanırdı. Sonra birden harekete geçiverirdi. Sözgelimi kendisini rahatsız eden bir sineği yakalamak için elini uzatıverirdi. Hiç unutmam, kahvelerde dolaşarak bu numarayı yapan züğürt bir adam vardı. Bu adam uçan bir sineği yakalıyacağına dair bahse tutuşur ve kazanırdı. İşte bizim patron da tıpkı o adam gibi yapardı. Ya da siz onun, söylediklerini dinlemediğini sanırken o başını, zenbereği birden boşanmış gibi, sizden yana çevirirdi. İşte o anda da Duffy'ye öyle yaptı. Bir an onun yüzüne baktıktan sonra:

— «Tiny,» dedi, «fazla büyütüyorsun bu işi. Malaciah Wynn'i çok eskiden tanırım ben. Oğlu da iyi çocuktur. Bıçaklanan adama gelince, vız gelir bana o. Hem sonra, dört başı mamur bir kavgaymış bu. Hiyleli bir tarafı yokmuş. Ölenin de talihi yokmuş. Bu gibi hallerde duruşma yapılırken dinleyiciler suçluya karşı az çok yakınlık, sevgi duyarlar. Berikinin talihsizlik yüzünden öldüğünü düşünürler de ondan. Sonra, biraz evvel kulaklarını açsaydın Jack'a ne dediğimi de duyardın. Ne dedim ben ona? 'Reklâm düşünmeyen bir adam bul, bunu da kendi arkadaşlarından birinin aracılığı ile seç,' dedim. O zaman avukatın önem vereceği tek şey, cebine girecek olan paradır, şimdi anladın mı?»

Dufyy yutkundu: «Evet evet, anladım,» dedi.

Patron onu dinlemiyordu bile. Yine önüne dönmüş bir yola, bir kilometre saatine bakıyordu. Sugar-Boy'a: «Hadi yahu, geç kaldık! Manzarayı seyretmeye mi geldik sanıyorsun yoksa?» diye çıkıştı.

Bunun üzerine Sugar-Boy'un gaza bastığını, arabanın daha da hızlandığını hissettik.

Ama bu çok sürmedi. Bir kilometre kadar ileride Sugar-Boy virajı aldı. Tekerlekler taşların, kumların üstünde gıcırdadı. Taşlarla kumlar köpek gibi, yahut tavadan fırlayan yanmış yağ gibi tamponlara çarptılar. İkinci araba bizim kaldırdığımız toz bulutunun içine daldı.

Sonra da ev karşımıza çıktı.

Bir tümseğin üstüne yapılmış, oldukça büyük bir evdi bu. İki katlıydı, küp biçimindeydi, boyasız, gri duvarları vardı. Çatısı boyasız saçtandı. Saçlar yeni oldukları, henüz paslanmamış bulundukları için güneşin altında göz kamaştırıcı bir şekilde parıldıyorlardı. Çatının iki ucunda birer tane baca vardı. Sugar-Boy arabayı bahçe kapısının önünde durdurdu. Ev yola oldukça yakındı. Etrafında dikenli tellerle çevrili, ufak bir bahçe vardı. Bir köşede, çiçek açmış birkaç fidan görünüyor; cehennemî sıcak yüzünden bunlar, insanda bir serinlik duygusu uyandırıyordu. Evin bir tarafında kurumaya yüz tutmuş bir meşe, öbür tarafında da birkaç manolya ağacı vardı. Bahçede ot diye bir şey yoktu. On on iki kadar tavuk tozlar içinde yuvarlanıyorlar, manolyaların altında silkinip gıdaklıyorlardı. İri, beyaz bir çoban köpeği de, eve sonradan eklendiği duygusunu veren galeride yatmış, uyumaktaydı.

Bu ev de bu dolaylarda görülen evlere benzemekteydi. İnsan otomobille kırlarda köylük yerlerde giderken buna benzer bir çok evler görür. Bunların bahçelerindeki ağaçların altında da tavuklar vardır. Kapılarının önünde hep bir köpek uyur. Sonra, evin içinde de yalnız bir kadının bulunduğunu bilirsiniz. Bu kadın bulaşığı yıkamış, mutfağı süpürmüştür. Sonra da yarım saat kadar uzanmak için yukarı kata çıkmıştır. Kadın robunu, iskarpinlerini çıkarmış, loş odanın ortasındaki karyolaya sırüstü yatmıştır. Gözleri kapalıdır. Dağınık saçları terden ıslanmış, alnının üstüne yapışmıştır. Yattığı yerde sineklerin vızıltılarını dinler. Sonra da yolda arabanın motorunun yaklaştıkça artan,

uzaklaşınca azalan gürültüsüne kulak kabartır. Bu da bitince yine sineklerin vızıltılarını dinlemeye koyulur. İşte geldiğimiz ev, bu çeşit bir evdi.

Bir gün kendi kendime: «Patronun başına devlet kuşu kondu da ne diye hâlâ şu evi boyatmıyor?» demiştim. Sonra da şöyle düşünmüştüm: «Patron ne yaptığını bilir. Diyelim ki evi boyattı. O zaman komşular arasında hemen dedikodu başlar: «Gördün değil mi? İhtiyar Stark evini boyatmış! Son zamanlarda da birtakım pozlar takınmaya başladı. Eskiden pekâlâ bu boyasız evde oturuyordu. Ama oğlu vali seçildi ya, babası da evi beğenmez oldu tabii. Belki bakarsın, yakında banyo ile alafranga helâ da yaptırır. Sonra, kokudan rahatsız olmamak için, lâhanayı samanlığın arkasında pişirtir.»

Aslı aranırsa ihtiyar Stark evine helâ ile banyo yaptırmıştı. Çünkü patron eve akarsu getirtmiş bulunmaktaydı. Su eve küçük bir elektrikli tulumba ile geliyordu. Ama helâlar yoldan görünmez ya. Seçmenlerin göremedikleri şeyler ise onlarda hiçbir tepki uyandırmaz.

Sonra patron evi boyatmış olsaydı o gün çekilen resim de o kadar iyi çıkmazdı. Resimde; Willie ile ihtiyar babası, karısı Lucy Stark ve oğlu Tom merdivenin basamaklarına görülmekteydi. Ayaklarının dibinde de ihtiyar beyaz köpek vardı.

Bahçe kapısını açıp içeriye girdiğimiz sırada ihtiyar, merdivenin basamaklarındaydı. Bahçe kapısına, tele dizili eski sapan demirleri asılmıştı. Bunlar hem ağırlıklarıyla kapının tekrar kapanmasını sağlıyorlar, hem de şıngırdayarak eve ziyaretçi geldiğini haber veriyorlardı. Bahçe yolunda ilerlemeye başladığımız sırada ihtiyar da dışarıya çıkıp basamaklarda durmuş, bekliyordu. Orta boylu, zayıf bir adamdı. Ayağında mavi bir keten pantalon, sırtında mavi bir gömlek vardı. Gömleğin yıkana yıkana rengi atmıştı. Adamcağı-

zın yakasında da hazır yapılmış, lâstikle tutturulmuş papiyon bir kravat vardı. Yaklaşınca, çalışma ile geçen yılların izini taşıyan esmer yüzünü daha iyi farkettik. Yüzünün ince derisi, dışarıya fırlamış kemiklerin üzerinden sarkıyordu. Bu da ona, ihtiyarlarda hep rastlanan o sabırlı görünümü vermekteydi. Yumurta biçimi kafasına yapışık kır saçları henüz ıslaktı. Arabanın motör gürültüsünü duyup saçlarını ıslak bir fırça ile tarayarak kendine çeki-düzen vermiş olacaktı herhalde. Sonra, ihtiyarın porsumuş, buruşuk yüzünün ortasında, çok ağır hareket eden mavi gözlerini de gördük. Adamcağızın gözlerinin mavisi de, tıpkı gömleğinin mavi rengi gibi soluk, açık renkteydi. Yüzünde bıyık, favori namına birşey yoktu. Yanağındaki kabuklanmış iki üç ufacık yaradan, yeni tıraş olduğu anlaşılıyordu.

Basamaklarda kımıldamadan, öylece duruyordu. İstifini hiç bozmamıştı. Onu gören, bizim oraya değil de başka yere gelmiş olduğumuzu sanabilirdi.

Patron ona doğru ilerledi, elini uzatarak: «Günaydın baba, nasılsın?» dedi.

İhtiyar da Mason City'deki **drugstore**'de gördüğümüz meşin suratlı adamı hatırlatan bir dirsek hareketiyle elini uzatarak: «Eh, şöyle böyle,» dedi. Patron babasının elini sıktı.

Lucy Stark hiçbir şey söylemeksizin ihtiyara doğru ilerleyerek onu sol yanağından öptü. İhtiyar da bir şey söylemedi, sağ kolunu gelininin omuzlarına doladı. Bir kucaklama denemezdi buna. Sadece elini gelininin omuzuna koymuştu, o kadar. Kemikli, esmer, yamrı - yumru elinin bileğine göre çok büyükmüş gibi bir görünümü vardı. Bu el özür dilermiş gibi gelinin omuzuna iki üç defa şöyle vurdu, sonra yine inerek mavi pantalonun yanıbaşında öylece, sarkık kaldı. Lucy de geri çekildi. O zaman ihtiyar alçak sesle sordu: «Nasılsın Lucy?»

Lucy: «İyiyim, sen nasılsın baba?» diye cevap

verdi. Pantalonun yanı sıra sarkık duran el biraz önceki hareketini tekrar etmek istermiş gibi kımıldadı ama, sonra vazgeçti.

Galiba da faydasız bir kımıldanıştı bu. Evet, bu el hareketi Lucy Stark'a, zaten bildiği şeyleri tekrar anlatacak değildi. Çünkü Lucy Stark evlendikten sonra bu eve gelmiş, bütün akşamlarını burada, karısı öldüğü için tek başına yaşayan kayınbabasiyle beraber ocağın başında geçirmişti. Bu hareket ikisinin de ortaklaşa aynı şeye sahip olduklarını; yani ihtiyarın Willie'nin babası olduğunu, Lucy Stark'ın da Willie'yi sevip onunla evlendiğini anlatmak için faydasızdı. Lucy ihtiyarla beraber ocağın başında otururken, Willie de yukarı kattaki odasına çıkar, bir hukuk kitabının üzerine eğilerek saçları alnının üzerine dökülmüş, ciddî ve çalışkan bir tavırla, harıl harıl okuyup dururdu. Willie Stark o zamanlar aşağıya inip geceyi onların yanında bile geçirmezdi. Odasına değil de bir odaya, bir iç âleme kapanırdı. Kayınbaba ile gelin de ateşin başına otururlar, ocaktaki kocaman kütük çıtırdayıp ıslıklar çalarak, suyunu salıvererek yanarken ihtiyarla gelininin günleri de öylece geçip giderdi. İşte, ortaklaşa sahip oldukları şey bu idi ve bunu da kimse ellerinden alamazdı. Ama bir şey daha vardı ki o da, kendilerinin olan Willie Stark'a gerçekten sahip olamadıkları düşüncesiydi.

Patron babasına Mr. Duff'yi tanıştırdı, ikisi de karşılıklı «memnun oldum efendim» filân gibilerden beylik birkaç lâf ettiler. Ardısıra patron, ikinci arabadan çıkanları da içeriye aldı. Bir ara başparmağı ile beni göstererek: «Jack Burden'i hatırladın, değil mi baba?» diye sordu.

İhtiyar elini bana uzatarak: «Hatırladım tabii,» dedi.

Sonra hepimizi misafir odasına aldı; rastgele koltuklara, kanapelere oturduk. Ayakta kalanlar için mutfaktan dik arkalıklı hasır iskemleler getirildi. Evin

batı tarafındaki pencerelerden giren güneş ışıklarının içinde tozlar kaynaşıp oynaşıyordu. Eskiden beyazken şimdi sararmış tül perdeler, onarılmak için asılmış balık ağları gibi, gevşek gevşek sarkmaktaydı. Odada bir daire çizecek şekilde oturmuştuk. Cenaze çıkan bir eve gelmişiz de ölene borcumuz varmış gibi, hepimizin ya yerdeki döşeme tahtalarına ya da odanın ortasına çivilenmiş yer muşambasına bakmakla meşguldük. Muşamba hemen hemen yeni gibiydi. Canlı, parlak renkleri vardı: Bu kırmızı, kahverengi ve mavi renkler odanın ortasında aydınlık ve geometrik bir bölge meydana getiriyordu. Bu kadar eski, modası geçmiş, tozlu şey arasında yalnız bu muşamba canlı bir hava yaratmaktaydı. Hatta muşambanın, Binbir Gece Masalları'ndaki uçan halı gibi bir hali vardı. Öyle geliyordu size ki patron, ya da Duffy, Sadie Burke, fotoğrafçı, gazeteciler ve ötekiler bu muşambanın üstünde toplansalar, muşamba büyülenmiş gibi yerinden kalkıverecek; önce odanın her yanını şöyle bir dolaşıp sonra da tıpkı Güliver'in Yüzen Adası ya da Binbir Gece Masalları'ndaki sihirli halı gibi kapıdan veya damdan dışarıya çıkacak, ihtiyar Stark'ı hiçbir şey olmamış gibi orada öyle bırakıverecektir. Onlar gidince de sanki ihtiyar o temiz pak kılığı, yüzündeki ustura kesikleri, başına yapışmış kır saçları ile masanın başında kalacaktır.

Biraz sonra da ayağındaki eski lâstik iskarpinleri sürüye sürüye, zenci hizmetçi kadın bir tepsi içinde bir sürahi soğuk su ile üç bardak getirdi. Bardakların birini Lucy Stark, ötekini Sadie Burke aldı. Erkekler de üçüncü bardağı elden ele dolaştırmaya başladılar.

Derken foto muhabiri belli etmeden saatine baktı. Bir iki öksürdükten sonra patrona: «Sayın vali...» dedi.

Patron: «Ne var?» diye sordu.

— «Şey, siz ve Mrs. Stark biraz dinlendinizse ve herkes de..»

Böyle kem-küm ederek ve vücudünün yalnız belden yukarısını kımıldatarak Lucy Stark'a doğru eğildi: «Yani herkes hazırsa, demek istiyorum..» dedi.

Patron ayağa kalktı.

O zaman patron babasına: «Biz hazırız,» dedi. «İhtiyar da ayağa kalkınca patron önde, biz arkada, evin ön cephesindekin verandaya doğru ilerledik. Geçit yapar gibi bir halimiz vardı. Foto muhabiri arabaya koşup sehpa ile daha birtakım şeyler aldı, sonra basamakların karşısına geçti. Patron basamakların üstünde ayakta durmuştu. Yarı uykudaymış ama göreceği rüyanın ne olduğunu bilirmiş gibi gözlerini kırpıştırıyor, gülümsüyordu.

Foto muhabiri: «Önce yalnız sizden başlıyalım,» dedi. Bunun üzerine biz fotoğraf makinesinin önünden çekildik.

Foto muhabiri başını siyah kumaşın altında gizledi, sonra birden yine meydana çıktı: «Köpeği de yanınıza alın sayın Vali,» dedi. «Dehşet bir şey olacak bu. Enfes olacak! Siz köpeği okşayacaksınız, o da sizi eve gelmiş görerek sevinecek. Nasıl? Dehşet olacak, enfes olacak, değil mi?»

Patron: «Evet evet dehşet olacak,» diye cevap verdi.

Sonra, Cadillac geleli beri yerinden kımıldamamış olan ihtiyar köpekten yana döndü. Hayvan, galeride tüyü dökülmüş bir seccade gibi yan yatmış, öylece duruyordu. Patron: «Buck, gel bakayım Buck,» diye seslendi. Bir yandan da parmaklarını şaklatıyordu.

Fakat köpek hiç istifini bozmadı.

Patron yine: «Gel bakayım Buck,» diye bağırdı.

Tom Stark köpeği yerinden oynatmak için ayağı ile şöyle bir dürttü. Fakat bu da boşa gitti.

O zaman baba Stark söze karıştı: «Çok ihtiyarladı artık, yerinden bile kımıldayamıyor,» dedi. Sonra basamaklara doğru ilerleyip eğildi. O böyle yapınca herkes köpek hırlasın diye bekledi. İhtiyar yumuşak bir

sesle: «Buck! Gel bakayım Buck!» diye seslendi. Sonunda o da vazgeçip patrondan yana baktı: «Acıksa bari, insan yiyecek gösterip çağırır onu, ama acıkmıyor da hayvan. Zaten ağzında diş de kalmamış ki!»

Patron benden tarafa baktı. Ben de ne yapacağımı hemen anladım.

— «Jack,» dedi, «getir şu köpeği buraya. Sonra, beni görünce sevinmiş gibi bir poz ver ona.»

Evet, patronun yanına gireliden beri her çeşit işi yapıyordum. Bunlardan biri de on beş kilo ağırlığında ve on beş yaşında olan bu köpeği yerinden kaldırıp patrona baktırarak sevinçli bir poz takınmasını sağlamaktı. Bir el arabasını yürütmeye hazırlanıyormuşum gibi, Buck'un ön ayaklarını yakalayıp vücudünün ön kısmını bir saniye için kaldırabildim ama, tam o sırada, biraz nefes alayım derken, hayvan kendi soluğunu burnumdan yana göndermez mi? Berbat, leş gibi kokan bir soluktu bu. Birden elim ayağım kesiliverdi. Buck yere düştü, galerinin döşemesi üzerinde ölü gibi kala kaldı.

Derken Tom Stark'la gazetecilerden biri gelip hayvanı arka ayaklarından tuttular. Ben de nefesimi tutup hayvanı ön ayaklarından yakaladım. Hep birden ıkına sıkına Buck'u kavradığımız gibi patronun önüne getirebildik. Hayvanın ön ayaklarını kaldırdık, patron da bunları tutmak için iki ayağının üstünde sıkısa durdu. Tam o sırada o da Buck'un soluğunu içine çekti.

Bu kadarı ona yetti.

Duyduğu bulantı geçer geçmez sordu: «Allah aşkına baba, sen ne yediriyorsun bu hayvana?»

İhtiyar Stark: «İştahı yok ki,» dedi.

— «İştahı yok ha? Öyleyse neden ağzı böyle leş gibi kokuyor?» Patron böyle dedikten sonra yere tükürdü.

Foto muhabiri de söze karıştı: «Arka ayakları

tutmuyor da ondan düştü,» dedi, «hayvanı ayaküstü dikelim, sonra resmi çabucak çekiveririz.»

Patron: «Sen hele gel onun ağzını kokla da gör gününü,« dedi. Sonra derin bir soluk aldı. Beri yandan biz, çabalarımıza tekrar başlamıştık. Ama hayvanı bir türlü ayakları üstünde durduramıyorduk. Buck'un iler tutar tarafı kalmamıştı çünkü. Boş yere altı yedi defa daha uğraştık ama çabalarımız boşa gitti. Sonunda patron basamaklara oturmak zorunda kaldı. Buck'u onun yanında sürükleyip sadık başını dizlerinin üstüne koyduk. Patron elini hayvanın başı üzerine koydu, sonra fotoğrafçı resmi çeksin diye bekledi. Adam elindeki armut biçimi lâstiği sıkıp: «Dehşet bir şey olacak!» dedi.

Patron da: «Dehşet bir şey olacak!» diye tekrarladı. Bir müddet elini Buck'un başı üzerinde tuttu: «Köpek, insanın en iyi dostudur. Şu ihtiyar Buck da en iyi dostum..» dedi. Bir yandan da hayvanın başını kaşımaya başlamıştı. «Evet, Buck, eski dostum benim. Ama, hay Allah müstahakını versin. İnsan gibi pis kokuyor bu hayvan..» Böyle söyleyerek bir sıçrayışta ayağa kalktı, Buck'un kafası da dizlerinden aşağıya kaydı.

Gazetecilerden biri: «Yazıya bunları da yazalım mı efendim?» diye sordu.

— «Yazın ya. İnsan gibi pis kokuyor!»

Buck'u basamaklardan kaldırdık, foto muhabiri yine işe koyuldu. Patronla ailesinin birkaç poz resmini çekti. Sonra takım-taklavatını topladı, patrona: «Sizin bir de yukarıda, çocukken yattığınız, çalıştığınız odada resminizi çeksek. Dehşet bir şey olur bu!» dedi.

Patron: «Evet, dehşet bir şey olur bu!» dedi.

Ben de aynı düşüncedeydim: Gerçekten dehşet bir şey olacaktı bu. Patron odasında oturacak, elinde eski bir okul kitabı tutacaktı. Okul çocukları için bundan daha iyi bir örnek mi olurdu? Hep birden merdivene yöneldik.

Ufak bir odaydı burası. Döşemesinde halı, muşamba filân yoktu. Duvarların rengi eskiden sarıymış. Şimdi ise boya, badana adına ne kaldıysa kabuk kabuk dökülüyor. İçeride baş ve ayak uçları çok yüksek, hafifçe bel vermiş kocaman bir tahta karyola, bunun üstünde beyaz bir örtü vardı. Ortada boyasız tahtadan bir masa ile düz arkalıklı iki iskemle duruyordu. Duvarın dibinde epey paslanmış bir saç soba, onun arkasında da evde yapıldığı belli, kitaplarla tıklım tıklım dolu iki katlı bir kitap rafı vardı. Raflardan birinde ilkokul okuma, coğrafya, aritmetik kitapları, ötekinde de bir sürü de eski püskü hukuk kitapları görülüyordu.

Patron odanın ortasına dikilmiş, etrafa bakınıyor; biz de kapının önünde koyunlar gibi birbirimize sokulmuş, bekliyorduk. Derken patron birden haykırdı: «Yatağın altına da eski bir lâzımlık koyarsak, dekor çok samimî olacak!»

Karyolanın altına baktım. Gerçekten de tabloyu tamamlamak için bir lâzımlık bulunmalıydı. Bu dekorun ortasına tombul ve çilli yanaklı, gözlerinin üzerine düşen dağınık saçlı bir de çocuk kondurmak gerekirdi. Çocuk masanın üzerine ağilmiş olacaktı. Masada bir petrol lâmbası duracaktı. Çocuk elinde bir kurşun kalem tutacak, kalemin üst tarafı dişleriyle kemirilmiş bulunacaktı. Sobadaki ateş sönmeğe yüz tutmuş olacaktı. Tâ binlerce kilometre uzaktan, Dakota Ovalarından koparak bembeyaz karlarla örtülü, buz gibi bölgelerden geçip vadilere de uğrayan rüzgâr, evin poyraz tarafını sarsacak; camlar bu rüzgârla titreyecekti. Hava akımları yüzünden lâmbanın alevi de eğilip titreyecek, fakat çocuk yine başını kaldırmıyacaktı. Masanın üzerine iki-büklüm eğilerek, kurşun kalemini kemire kemire çalışmağa devam edecekti.

Böylece saatler geçecek, çocuk lâmbayı söndürüp yatağına girecekti. Çarşaflar soğuk olduğundan, karanlıkta ürpererek öylece yatacaktı. Rüzgâr yine bin-

lerce kilometre uzaklardan inerek pencereleri sarsmağa devam edecek, o sırada çocuk içinde bir şeyin şişip büyüdüğünü hissedecekti. Soluğunu tutacak, şakakları zonklayacak, başının içi tıpkı dışarının karanlığı gibi derin bir kuyu haline gelecekti. Fakat o, içindeki bu duyguyu anlatmak için gerekli sözleri birtürlü bulamıyacaktı. Belki bu duyguyu anlatacak kelime sahiden yoktu, kim bilir!...

Evet, odada eksik olan iki şey vardı: Bunlardan biri o çocuk, öteki de lâzımlıktı. Bunun dışında her şey tamam, her şey yerli yerindeydi.

Patron: «Neyse, ne yapalım,» dedi, «lâzımlıksız olsun bari. Ama bence bir kusur sayılmaz bu. İhtiyarlar şimdiki yeni usul, akar sulu helâları pek beğenmiyorlar ama bana sorarsanız o zamanlar böyle bir şey olsaydı, benim hukuk öğrenimi de epey kolaylaşmış olacaktı. Hem sonra, daha az vakit de kaybedecektim.»

O zaman birden hatırıma geldi: Bazan patronun inkıbaza tutulduğu olurdu. Bu yüzden kaç defa önemli işleri banyonun kapısı önünde, o içeride, ben dışarıda halletmiştik. Ben dışarıda iskemleye oturur, kara kaplı küçük defterimi dizlerimin üzerine açardım. Bir yandan da telefon zır zır ötüp kafamızı ütülerdi.

Foto muhabiri odada bir çeşit mizansen hazırladı. Patronu masanın başına oturdu. Eğilmesini, önüne eski bir kitap açmasını söyledi. Peşinden magnezyum lâmbasının şimşeği çaktı. Resmin biri çekilmişti! Sonra patronu sobanın yanında bir iskemleye oturtarak, dizleri üstüne eski bir kitap yerleştirdi ve daha çeşit çeşit pozlarda yarım düzine kadar daha resim çekti.

Ben onları ebediyet için böyle önemli belgeler hazırlamak işiyle başbaşa bırakarak, aşağıya indim.

Merdivenin altbaşına geldiğim sırada misafir odasında birtakım kimselerin konuştuklarını duydum. Bunlar ihtiyarla Lucy Stark, Sadie Burke ve patronun oğlu olmalılardı galiba. Arka kapıdan bahçeye çıktım.

Zenci hizmetçi hem mdtfakta iş görüyor, hem de şarkılar mırıldanıyordu. Arka bahçede ilerledim. Burada ot namına bir şey yoktu. Güz yağmurlarıyla beraber toprak, koyu bir çamur deryası haline geliyordu. Bu çamurların üzerinde yer yer tavukların ayak izleri görülürdü. O gün ise arka bahçe bir toz deryası halindeydi. Parmaklığın yanında bir tesbih ağacı vardı. Buradaki kapı, çiftliğin topraklarına açılıyordu. Kapıyı itince ağaçtan yere yuvarlak yuvarlak taneler döküldü. Bunlar ayaklarımın altında tahtakurusu gibi eziliyordu. İlerlemeğe devam ettim, sıra sıra kümeslerin önünden geçtim. Samanlıkla ahırın bulunduğu tarafa yöneldim. Ahırda iki tane gürbüz, fakat uyuz katır başlarını eğmişler, öylece duruyorlardı. Yalaklarında pekmez kaynatmak için kullanılan cinsten, kocaman bir kazan vardı. Bu kazan şimdi, hayvanlara su vermek için kullanılıyordu. Biraz ileride, topraktan ucu musluklu bir boru çıkmaktaydı. Bu da patronun evde yaptığı ve yoldan bakınca görülmeyen düzeltmelerden biriydi.

Ağaç kütüklerinden yapılmış, damı saçla kaplanmış ahırı geçtim, gidip tellere dayanarak karşıdaki tepelere baktım. Samanlığın arkasındaki zemin, yağmur suları ile aşınmış bir haldeydi. Üzerinde yer yer çatlaklar vardı. Yağmur suları toprağı büsbütün alıp götürmesin diye olacak, şuraya buraya çalılar dikilmişti. Halbuki boşuna bir tedbirdi bu! Yüz metre kadar ileride, tepenin eteğinde bodur meşelerden ve başka fidanlardan meydana gelme, dörtgen biçimi ufak bir koruluk vardı. Burada toprak eskiden bataklıkmış herhalde. Çünkü ağaçların diplerinde biten otlar, ayrıklar çok gürbüzdü ve yemyeşildi! Bu çorak topraklarda bu bitkilerin o kadar yeşil bir hali vardı ki, insan bunu tabii bulamıyordu. İki domuz bu otların üstüne yangelip yatmışlardı.

Güneş nerdeyse batacaktı. Tellerin üzerine abanmış, uzaklara, batıya doğru bakıyordum. Bir yandan

da gün batarken ahırlardan çıkan o keskin ve sıhhî amonyak kokusunu duymaktaydım. İhtiyaçları olursa gelip beni bulurlardı elbet. Ama ne zaman? Bunu hiç bilmiyordum. Çünkü patronla ailesi geceyi herhalde burada geçirecekler, gazetecilerle foto muhabiri ve Sadie şehre döneceklerdi. Mr. Duffy de sanırım Mason City'de kalacaktı ya da onunla ben ihtiyarın evinde kalırdık. Eğer aynı yatakta yatacaksak ben kendi hesabıma yayan da olsa Mason City'ye gitmeği tercih ederdim doğrusu. Ha, sonra Sugar-Boy da vardı, o ne olacaktı? Ama sonunda bunları düşünmekten vazgeçtim. Ne karar verirlerse versinler, bana neydi bundan?

Göğsümü tellere dayamıştım. Böylelikle pantolonumun ağı geriliyor, cebimdeki şişe kalçama doğru baskı yapıyordu. Bir yandan güneşin batışını hayran hayran seyreder, öbür yandan da o keskin ve sıhhî amonyak kokusunu duyarken, bir an için şişeyi düşündüm, sonra onu cebimden çıkardım. Bir yudum içtikten sonra yerine koydum. Tellere dayanarak, batan güneşin kızıllıklarının midemin içinde de tutuşmalarını bekledim, nitekim öyle de oldu.

Arkamda birisi parmaklığın kapısını açıp kapadı ama dönemedim. Dönemediğime göre de birisi, menteşeleri gıcırdayan o kapıyı açmış olamazdı. Biliyor musunuz, bu ilke insan için çok faydalıdır. Bunu üniversiteye giderken, bir kitapta okumuştum; o gün bugün de bu ilkeye sımsıkı yapışıp kaldım. Hattâ başarılarımı bile buna borçluyum. Beni bugünkü duruma getiren de o oldu. İlke şu: Bilmediğiniz bir şey, size hiçbir zaman zarar vermez. Çünkü mevcut değildir de ondan. Üniversitedeyken okuduğum kitap bunun adına «idealizm» diyordu. Ben de bu ilkeyi benimser benimsemez bir idealist oluverdim. O zaman çetin bir idealisttim ha. Bir idealist için sizin yapıp ettiğinizin, ya da etrafınızda olup bitenlerin ne önemi vardır? Çünkü bunlar mevcut değildir de ondan.

Adımlar yaklaşıyordu. Toz yüzünden ayak sesle-

ri hafiflemişti. Başımı kaldırmadım. O sırada, demir tellerin gıcırdadığını, sonra da güneşin batışını seyretmek için üzerlerine abanan bir kimsenin ağırlığı altında çöktüğünü hissettim. Yüzünü görmediğim bu adamla ben hiç bir şey söylemeksizin birkaç dakika hayran hayran manzarayı seyrettik. Adamın soluk alışını işitmesem orada olduğunu bilemezdim.

Sonra bir kımıldama oldu. O bilmediğim, görmediğim adam üzerinden kalkınca, teller yine yükseldi. Bir el sol kalçamı yokladı. Bir ses: «Şunu ver de ben de bir yudum içeyim,» dedi. Patronun sesiydi bu.

— «Buyurun alın,» dedim, «nerede olduğunu biliyorsunuz.»

Ceketimin eteğini kaldırdı, şişeyi cebimden aldı. İçindekileri içtiği sırada çıkan gurultuyu işittim. Sonra tel onun ağırlığı altında yine aşağıya doğru eğildi.

— «Senin burada olduğunu bilmiyordum,» dedi.

— «Sonra, canınız da bir yudum bir şey içmek istemişti galiba,» dedim.

— «Evet, ama babam içki içilsin istemez. Hiç hoşlanmamıştır içkiden.»

Yüzüne baktım. Bütün ağırlığı ile telin üzerine abanmıştı. Kollarının ön kısımlarının ağırlığı altında tel, çökmüştü. Mantarını tekrar kapattığı şişeyi de iki eliyle tutuyordu.

— «Eskiden de hanımınız içkiden içki içilsin istemezdi,» dedim.

— «Ey, zamanla her şey değişir,» dedi. Şişenin mantarını çıkarıp uzun bir yudum içtikten sonra tekrar kapadı, «Vallaha, Lucy değişti mi, değişmedi mi, pek bilmiyorum, bunu sever mi, onu da bilmem. Yalnız, kendisi içkiye hiç el sürmez. Belki de bunun sinirleri yatıştırdığını anlıyor olmalı,» dedi.

Güldüm: «Ama sizin sinirleriniz yoktur ki,» dedim.

O da gülümsedi: «Ben safi sinirim halbuki,» dedi.

İkimiz de tele dayanıp aydınlığın kırlar üzerine

yayılışını, sonra gelip tepenin eteğindeki koruluğa duruşunu seyrettik. Patron başını biraz öne eğdi, ağzındaki tükrüğün kocaman bir yuvarlak haline gelmesini bekledi, nihayet bu tükrüğü telin öbür tarafında, domuzların su içtikleri yalağın içine bıraktı. Tekne kuru idi, içinde birkaç mısır tanesi, etrafında da mısır koçanı kabukları vardı.

Patron: «Bu taraflarda her şey pek öyle değişmiyor,» dedi.

Bu söz cevap istiyora benzemediği için ben de cevap vermedim.

O devam etti: «Kim bilir kaç bin defa domuzlara bu teknede yem vermişimdir?» Sonra yine tükürdü. «Bahse girerim ki şu teknede en azından beş yüz domuzu beslemişimdir ben. Hem zaten her zaman işim gücüm bu değil mi? Beslemek, boyuna beslemek.»

— «İyi ama, insanlar da beslenerek yaşamazlar mı?»

Cevap vermedi.

Kapı yeniden gıcırdadı, dönüp baktım. Bu sefer dönüp bakmama hiçbir sebep yoktu çünkü. Gelen Sadie Burke idi. Beyaz iskarpinlerini telâşlı bir tavırla tozlara gömerek ilerliyordu. O kadar hızlı yürüyordu ki, her adımda çizgili mavi etekliğinin dikimlerini sökecekmiş gibi bir hali vardı. Patron da döndü, şişeye baktı, sonra onu bana uzattı. Sadie Burke on adım kadar yakınına geldiği zaman: «Ne var, ne oluyor?» diye sordu.

Sadie hmen cevap vermedi, yaklaşmağa devam etti. Acele ettiği için soluk soluğa idi. Işık terden parlayan çiçek bozuğu yüzünü, kısa kesilmiş, rastgele taranıp başının üzerinde toplanmış siyah saçlarını olduğu gibi aydınlatıyordu. Derin ve kudretli bakışlı iri siyah gözleri ise güneşin ışıklarında parıldamaktaydı.

Patron yine sordu: «Ne var, ne oluyor?»

Sadie ciğerlerinde kalan soluğun yardımıyla: «Yargıç İrwin...» diyebildi.

Patron: «Ey, ne olmuş?» diye sordu. Hep tele dayanmış duruyordu. Sadie'ye de karşısında silâhlı bir düşman varmış da kendisi ondan daha önce davranmağa hazırmış gibi bakıyordu.

— «Matlock telefon etti. Diyor ki, akşam gazetesi...»

— «Söylesene canım. Çabuk söyle hadi.»

Sadie: «Ey! Durun da bir nefes alayım. Keyfimin istediği zaman söylerim bunu...» dedi.

Patron bir kedinin sırtını okşarmış gibi tatlı bir sesle: «Nefesini boşuna tüketiyorsun yavrum,» dedi.

Sadie ters bir tavırla: «Nefes benim değil mi, istersem tüketirim de,» dedi. «Bir şey öğreniyorum. Onu size haber vereyim diye buraya koşa koşa geliyorum. Daha nefes almama meydan bırakmadan: 'Hadi, söylesene,' diyorsunuz. Keyfim ne zaman isterse o zaman söyleyeceğim; doğru dürüst nefes alır hale gelince söyleyeceğim, var mı daha bir diyeceğiniz?...»

Patron hep gülümsüyordu ve hep tele dayanarak cevap verdi: «Ama pek nefesin kesilmişe benzemiyor.»

— «Size kolay gelir bu tabii. Kolay gelir, değil mi?»

Patron cevap vermedi. Gülümsemeğe devam etti. Onun bu gülümseyişi Sadie'yi hiç de yatıştırmıyordu. Buna daha önce de birkaç defa dikkat etmiştim. O gün ise buna iyiden iyiye inandım.

Onun için resmî bir tavırla bakışlarımı çevirip yine eski durumumu takınarak güneşin batışını seyretmeğe devam ettim.

Bunu, patronla Sadie birbirlerine gizli bir şey söyleyecekler de benim yüzümden çekiniyorlar diye yapmadım. Dünyanın bütün büyük adamları, hatta kralları ile devletleri bir araya gelseler Sadie'nin boşanmasını önleyemezlerdi ama patron da sakalını kolayca ona buna kaptıracak adam değildi. Bu gibi kavgalar bir hiç yüzünden başlayıveriyordu. Patron hep gülümseyerek Sadie'ye bakıyor, sonunda Sadie çileden çıkınca gözlerini faltaşı gibi açıyor, bir tutam saç yü-

züne doğru düşüyor, o da elinin tersiyle ikide bir bu saç tutamını kaldırıyordu.

Adamakıllı çileden çıktığı zamanlar ağzına geleni söylüyordu ama patron hiç cevap vermiyordu. Yalnız gülümsüyordu okadar.

Sadie'yi böyle sakin sakin seyrederken, onun öfkelenip köpürmesinden hoşlanır gibi bir hali vardı. Hatta bir defasında Sadie ona tokat bile atmıştı. Ama patron sanki Havai'li bir dansöz sırf kendisi için numara yapıyormuş gibi, hiç istifini bozmadan ona bakmağa devam etmişti. Patron onun bu öfkelerinden pek hoşlanırdı ama Sadie damarına basıncaya kadar. Sadie de bunu iyi bilirdi. Patronun damarına basmak cesaretini gösterebilecek tek insan o idi zaten. O zaman bir curcuna kopardı. İkisi de etrafta insan varmış ya da yokmuş, aldırış etmezlerdi. Hele beni hiç adam yerine koymazlardı. Ben de nezaket olsun diye başımı çevirmezdim doğrusu. Zaten uzun zamandan beri masa gibi, iskemle gibi bir mobilyadan farkım yoktu. İçimde yalnız büyükannemin bana verdiği nezaket, terbiye derslerinden bir şeyler kalmıştı. Bunların da arada bir, duyduğum meraka baskın çıktıkları oluyordu. Sahiden iki ayaklı bir mobilya idim ben. Aydan aya da maaşımı alıyordum. Ama yine de başımı çevirip güneşin batışını seyre devam ettim.

Sadie: «Gülüyorsunuz ha?» dedi, «ama haberi öğrenince gülmeğe pek hevesiniz kalmayacak.» Sustu, sonra birden: «Yargıç Irwin, Callahan'ı tutuyormuş,» dedi.

Üç saniyelik bir sessizlik oldu ama bu bana bir hafta gibi uzun geldi. O sırada bir kumrunun karşıdaki korulukta bir iki dem çektiği işitildi.

Sonra patronun sesini duydum: «Vay itoğlu it...» dedi.

Sadie devam etti: «Akşam gazeteleri yazmışlar... 'Yargıç İrwin, Callahan'ı tutuyor,' demişler. Matlock da haberi size bildireyim diye şehirden telefon etti.»

Patronun sesi yine duyuldu. Bu sefer de: «Namussuz herif!» diyordu.

Hantal hantal doğruldu, ben de ondan yana döndüm. Bana kalırsa bu küçük toplantı sona ermişti artık. Nitekim aldanmamıştım da. Patron eve doğru ilerlerken: «Gelin bakayım,» dedi. Sadie onun yanısıra yürürken robunu sökülecekmişcesine geriyordu. Ben de arkalarından gitmekteydim.

Sonra, tel örgünün bulunduğu yerle tesbih ağacının bulunduğu yer arasında patron Sadie'ye: «Bu kalabalığı hemen sav bakayım,» dedi.

Sadie: «Tiny burada akşam yemeği hazırlatmak istiyordu,» dedi, «Sugar-Boy da onu Mason City'ye götürüp şehre dönsün diye 8 trenine yetiştirecekmiş. Siz öyle demişsiniz.»

— «Demiştim ama şimdi vazgeçtim. Sen sav o kalabalığı, gitsinler.»

Sadie, «Zevkli bir iş olacak bu,» diye cevap verdi. Galiba da sözlerinde samimî idi.

Nitekim kalabalığı bir an içinde savıverdi.

Bindikleri arabalar çakıl döşeli bahçe yolundan aşağıya doğru indi. Sonra akşam serinliği hepimizin üzerine çöküverdi. Dolaşıp evin öbür tarafına geldim. Meşe ağacı ile bir direğin arasına fıçı çemberleriyle tellerden yapılan bir hamak gerilmişti. Ceketimi çıkarıp direğe astım. Uzanacağım zaman kalçamı acıtmasın diye şişeyi çıkarıp ceketin cebine indirdim. Sonra hamağa tırmandım.

O sırada patron da avlunun öbür tarafında, tozlu otlar arasında üç aşağı, beş yukarı dolaşmakla meşguldü. Neme lâzım, onu ilgilendiren bir işti bu, varsın kendisi uğraşsındı bununla... Ben hamakta uzanmış, sallanıyordum.

Yattığım yerden ağaç yapraklarının alt taraflarını seyrederken, samanlığın oradan sert bir gürütlü işittim. Biraz sonra aynı gürültü yeniden duyuldu. Sugar-Boy tabancası ile talim yapıyordu yine... Bir di-

reğin üstüne boş bir konserve tenekesi ya da bir şişe oturtuyor, sonra sırtını dönüp uzaklaşıyordu. O sırada tabancasını sol elinde, namlusundan tutmaktaydı. Tabancanın emniyeti kapalıydı tabii. Sugar-Boy kısa bacaklarıyla sert adımlar atarak yürüyordu. O sırada hiç ayağından çıkarmadığı lacivert serj pantolonu yere çok yakın olan kıçından aşağıya sarkıyor, güneşin son ışıkları da dökülmeye başlayan saçları üzerinde parlıyordu. Sonra Sugar-Boy birden duruyor, tabancanın kabzasını sağ eline alıyor, olduğu yerde dönüveriyordu. Bu dönüşü bir tek çabuk ve beceriksizce hareketle, sanki içinde bir zemberek boşanıyormuş gibi yapmaktaydı. Sonra tabancanın ağzından bir alev fışkırıyor, konserve kutusu havaya fırlıyor ya da şişe tuzla buz oluyordu. Yani, çoğu zaman böyle oluyordu bu. Sonra Sugar-Boy: «Ke-ke-ke rata,» diyor başını sallıyor ve ağzından yine tükrük saçılıyordu.

Bir tek sert gürültü ve uzunca bir ara oldu mu bu, hedefe tam isabet kaydettiğini, sırığın tepesine yeni bir nişangâh dikmeğe gittiğini, göstermekteydi. Sonra aradan biraz zaman geçiyor, bir patlama daha işitiliyor, bir fasıla daha oluyordu. Bir seferinde de birbiri ardınca iki patlama işitiliyordu. Bu, Sugar-Boy'un ilk atışta ıska geçtiğini, ikincisinde hedefe isabet ettirdiğini göstermekteydi.

Sonra uyumuşum galiba, çünkü kendime geldiğim zaman patron önümde dikilmiş duruyordu.

Bunun üzerine eve gidip yemeğimizi yedik.

Sofranın bir başına ihtiyar Stark, öbür başına patronun karısı Lucy oturmuştu. Lucy terden ıslanmış bir tutam saçı alnından kaldırarak, kıtalarını teftiş eden bir general gibi, sofrada eksik bir şey olup olmadığına bakıyordu. Tam ona göre bir işti bu. Uzun zamandır böyle şeylerden yoksun kalmıştı ama, bu gibi işlere yeniden başladığı zaman tıpkı dörtayak üstü düşen bir kedi gibi, rolünü hiç yadırgamıyordu.

Sofranın etrafında çeneler işlemeğe başladı. Lucy

de onların işleyişini seyrediyordu. Kendisi fazla bir şey yememekteydi. Yalnız boşalan tabakları ve işleyen çeneleri dikkatle inceliyordu. Sofradakilerin çeneleri işledikçe Lucy ödevini yerine getirmiş bir insan edasıyle derin bir haz duyuyordu.

Tam çikolatalı dondurmanın sonuncu kaşığını ağzıma atıyordum ki, tıka-basa karnını doyurup tabağını boşaltmış olan patron başını kaldırdı, alt çenesini peçetesiyle sildikten sonra: «Jack'la Sugar-Boy ve ben gidelim de yolda biraz hava alalım,» dedi.

Lucy Stark kocasına bir göz attı ama bakışlarını hemen çevirerek bir tuzluğu yine eski yerine koydu. Bakışında sorgu-sual, itiraz, emir, üzüntü, «gördün ya, beni sevmiyorsun artık,» gibi bir sızlanmadan filân eser yoktu. Yani, ifadesiz bir bakıştı bu, acayipliği de bundan ileri geliyordu.

İhtiyar Stark ise patrona baktı: «Bu gece evde oturursun sanmıştım,» dedi.

Bu sözlerin anlamı açıktı. Çocuk eve gelmiş, ana-baba da ona elkoymuşlardı. Duruma göre ihtiyar ana-babanın ona söyleyecekleri bir şey yoktu. Bütün istedikleri çocuklarının karşılarında, bir iskemlede bir iki saat oturmasından, sonra yatmağa gitmesinden ibaretti. Sevgiden değildi bu. İnsanın içine işlemiş bir şeydi sadece. Sebebi de şuydu herhalde: Babanızla ananız sizi yaratırlarken kendi benliklerinden bir parça kaybetmişlerdi ya, şimdi bunu geri almak için ellerinden geleni yapacaklardır artık. Bunun tamamını geri almayacaklarını bilmektedirler ama, mümkün olduğu kadar fazlasını sizden koparmağa uğraşacaklardır. İşte ben o sırada aklımdan bunları geçiriyordum.

Fakat patron, babasının bu sözlerine aldırış etmedi: «Yok yok, gideyim bakayım,» dedi.

İhtiyar: «Ben de sanmıştım ki...» diye söze başladı ama vazgeçti, boynunu büküp durumu kabul etti. Sonra: «Ama iş içinse...» diye devam etti.

Patron: «Yok canım, iş için filân değil, keyif için,» dedi.

Sonra da güldü, ayağa kalktı, karısını sol yanağından «şap» diye öptü, oğlunun omuzuna babalara özgü o beceriksiz tavırla bir tokat attı ama küstah oğlan başını kaldırıp babasına bakmadı bile. Sonra da patron: «Bizi beklemeyin,» diyerek kapıdan tarafa doğruldu. Sugar-Boy'la ben de peşi sıra gidiyorduk. Ben kendi hesabıma geceleyin biraz hava almağa gideceğimi böylece öğrenmiş oldum. Zaten patron bir şey yapmağa niyetlendi mi, bunu önceden bize haber vermeğe gereklilik duymazdı. Bunu da zamanla az çok öğrenmiş bulunuyordum.

Cadillac'ın yanına geldiğim zaman patron ön tarafa oturmuştu bile. Ben de geçip arkaya oturdum ve geçireceğim çetin sınava hazırlık olsun diye cesaretimi toplamağa çalıştım. Çünkü arka taraf bomboş olduğundan, virajlarda bir o yana, bir bu yana savrulacaktım. Sugar-Boy direksiyona geçip marşa bastı. Sonra da: «Ne-ne-ne-ne-ne...» demeye başladı. «Nereye gideceğiz?» demek istiyordu ama patron onu beklememedi: «Burden's Landing'e gideceğiz,» dedi.

Ya! Burden's Landing'e gidecektik demek! Nasıl olmuştu da düşünememiştim bunu?

Burden's Landing, Mason City'nin iki yüz kilometre güney-batısındadır. İki yüzü ikiyle çarptınız mı dört yüz kilometre eder. Gecenin saat dokuzu idi. Yıldızlar gökte ışıldıyor, akşam sisi çukurluk yerleri doldurmağa başlıyordu. Kim bilir gece saat kaçta yatacaktık. Sonra da erkenden kalkıp tıka-basa sabah kahvaltısı edecek, devlet merkezinin yolunu tutacaktık.

Otomobilin koltuğunda uzanıp, başımı arkaya dayayıp gözlerimi kapadım. Çamurluklarda kumların, çakılların sesi işitildi. Araba bir yana eğildi. Ben de öyle yaptım ve tekrar anayola çıktığımızı anladım. Şimdi yıldızların parıltısı altında beyazımsı gibi görünen

şosede ilerliyorduk. İki yanımızda siyah ağaç kümeleri, üzerlerinden sislerin yükseldiği karanlık tarlalar vardı.

Var hızımızla Burden's Landing'e doğru yol alıyorduk. Buraya, adını taşıdığım insanlar yüzünden bu isim verilmişti. Ben bu şehirde doğmuş, çocukluğumu burada geçirmiştim.

Önce tarlalar arasından geçecek, sonra şehre varacaktık. İki tarafında ağaçlıklara gömülü evler bulunan sokağa dalacaktık. Ana caddede böcekler ışıklı reklâmlara, tabelâlara çarpıp asfaltın üzerine düşecekler, sonra yoldan gelip geçenlerin ayakları aıtında ezilirken sert bir çatırtı çıkaracaklardı. Meyhanelerin kapıları önünde duran insanlar başlarını kaldıracaklar; siyah, kocaman arabanın hızla geçtiğini görünce yere tükürüp: «Vay namussuz vay, kendini bir şey sanıyor!» diye mırıldanacaklardı. Ama kendileri de böyle rahat, hızlı giden bir arabada olmağa içlerinden can atacaklardı.

Burden's Landing'e körfezin kıyısında yeni açılan caddeden girecektik. Havada tuzlu bir koku, belki de gel-git dalgası altında kalmış topraklardan yükselen balık kokusuyla karışık o hoş ve hüzünlü koku da bulunacaktı. Gece yarısı yaklaştığından şehirdeki üç ev blokunda hiç ışık bulunmayacaktı. Daha ileride, körfeze yakın, meşe ve manolya ağaçlarına gömülü başka evler görecektik. Bunların pancurları kapalı olacaktı. Sabahları yeşil renkte olan bu pancurlar geceleyin siyah gibi görüneceklerdi. Ev halkı yataklarında, üstlerine yalnız çarşaf örtüp uyuyacaklardı. Daha çişimi yatağıma yaptığım dönemlerden bu yana bu pancurlar arkasında ne çok geceler geçirmiştim! Aynı pancurların arkasındaki odalardan birinde dünyaya gelmiştim. Yine bu pancurlardan birinin arkasında annem, sırtında dantelli gömleği, o gece uykuya dalmış olacaktı. Bir genç kızınkini hatırlatan kusursuz yüzünü şimdi de görür gibi oluyordum. Ağzının iki yanıyla

gözlerinin kenarlarında ufacık kırışıklar bulunacaktı, ama, odanın loşluğu içinde bunlar farkedilmeyecekti. Çıplak kolunu çarşafın üstüne koymuş olacaktı. Yalnız ince uzun, narin ve tırnakları boyalı eli yaşını açığa vuracaktı. Sonuncu kocası Theodore Murrell de annemin yanına yatmış olacaktı. Kumral ve güzel bıyıklarının altındaki ağzından ıslığı andırır bir şekilde soluk aldığı duyulacaktı. Karşı durulur bir yanı yoktu bunun: Annem şimdi de kendinden çok daha genç olan bu adamla evlenmişti. Üvey babamdı o benim. Üvey babalarımın da ilki değildi.

Caddenin daha ilerisinde, yine meşelerle manolyalar arasında Stanton'ların evini görecektim. Fakat bu evin pancurları arkasında kimse bulunmayacaktı. Çünkü Anne ile Stanton şehirde oturuyorlardı. İkisi de artık çocuk değillerdi, beraber balık tutmağa gitmiyorduk, babaları da ölmüştü. Daha ileride, evlerin bitip kırların, tarlaların başladığı yerde de Yargıç İrwin' in evi bulunacaktı ve biz oraya ulaşmadan önce durmayacaktık. Yargıca küçük bir ziyaret yapacaktık çünkü.

— «Patron!» dedim.

Patron benden tarafa döndü, kocaman başının, farların ışıklı zemini içinde profillendiğini gördüm.

— «Ne diyeceksiniz ona?» diye sordum.

— «İnsan ne diyeceğini önceden bilemez ki! Belki de hiçbir şey söylemem. Hatta söyleyecek bir şeyim var mı, onu bile bilmiyorum. Yalnız onunla karşı karşıya gelip yüzüne şöyle bir bakayım diyorum.»

— «Ama, Yargıç kolay yılacak insan değildir ha...»

Yok yok, Yargıç kolay yılacak insanlardan değildi muhakkak. O zaman dimdik vücudu ile yargıcı hatırladım. Atından iner, dizginleri Stanton'ların evi önündeki bir direğe atıverirdi. Panaması elinde olduğu halde çakıl döşeli bahçe yolundan evin verandasına doğru

ilerlerdi. Gür saçları, biraz uzunca kafasının üzerinde bir yele gibi dururdu. Sert bakışlı, açık elâ, hemen hemen sarı diyebileceğim gözleri; kırmızı, ileriye çıkık bir gaga burnu vardı. Şu var ki bu anılar en az yirmi yıllıktı. Yargıcın şimdi belki kamburu çıkmıştı (bu değişiklik o kadar yavaş olur ki insan pek farkına varamaz), belki de açık elâ gözler şimdi çapaklıydı. Ama ne olursa olsun, Yargıcın yine de yılmayacağından, korkmayacağından emindim; hatta bunun için bahse bile girişebilirdim. Bu tahminimde aldanıyorsam çok büyük bir hayâl kırıklığına uğrardım doğrusu.

Patron: «Hayır, onu yıldırmağa filân kalkışacak değilim, sadece yüzüne şöyle bir bakacağım, okadar,» dedi.

Kendim de farkında olmaksızın doğruldum: «Vallaha, onu dize getireceğinizi sanıyorsanız aldanıyorsunuz,» dedim.

Patron güldü: «Dur bakalım canım, acele etme,» dedi.

Yüzünü göremiyordum ama güldüğünü işitiyordum: «Söyledim ya, şöyle bir bakacağım ona, okadar.» diye ekledi.

İçimde öfkeden gayrı hiçbir duygu kalmamıştı: «Evet ama,» dedim, «onun yüzüne bakmak için çok sapa bir saat, çok da uzun bir yol seçtiniz doğrusu. Ne diye ona önümüzdeki günlerden birinde, şehirde bir randevu vermediniz sanki?»

— «'Önümüzdeki günlerden biri' demek, 'bugün' demek değildir ki.»

— «Vallaha, ben sizin yerinizde olsam böyle yapmazdım.»

— «Neden yani? Bunu yakıştıramadın mı bana yoksa?»

— «E tabii ya! Siz bu eyaletin valisisiniz.»

— «Evet Jack, valiyim, ama işin can sıkıcı tarafı şu ki, valiler ağırbaşlı, olmalı, onurlarını gözetmek zorundadırlar. Ama insanın istediğini elde etmesi için bazan ikisine de aldırmaması da gereklidir.»

Ben: «Vallaha, siz bilirsiniz,» dedim.

— «Günün birinde cumhurbaşkanı olup da birisini görmem gerekirse, hiç üşenmeden yola koyulur, gider onu görürüm.»

— «Aman, yine böyle gece gitmeğe kalkarsanız beni evde bırakın da bir gece rahat uyuyayım bari.»

— «Avucunu yala emi? Cumhurbaşkanı olursam seni de yanıma alırım. Seni de, Sugar-Boy'u da hep elimin altında olasınız diye Beyaz Saray'da oturturum. Sugar-Boy sarayın arka holünde bir atış poligon'u kurar. Kongre'nin cumhuriyetçi üyeleri ona güvenirler. Direklerin üzerinden yuvarlanan konserve kutularını yerden alıp yine direğin üstüne koyarlar. Sen de kız tanıdıklarını cümle kapısından içeri alırsın. Kabine üyelerinden biri onların mantolarını alır, yere düşen firketelerini toplar. Kabine üyelerinden birini sırf bu işe memur ederim. Jack Burden'e özel kalem müdürlüğü eder. Telefon eden olursa numaralarını bir tarafa yazar; sonra, unutulmuş, pembe ipekliden iç çamaşırlarını sahiplerine gönderir. Tiny bu iş için biçilmiş kaftandır bak. İyi aklıma geldi, onu hadım ettiririm, paçaları büzmeli, ipekli bir şalvar, bir kavuk giyer. Tıpkı saraylardaki kızlarağası gibi, elinde tenekeden bir pala ile dolaşır. Senin kapının önünde, kocaman bir yastıkta oturur, her istediğini yapar. Nasıl, hoşuna gitti mi?» Sonra oturduğu kanepenin arkalığından elini aşırıp dizime bir tokat vurdu.

O sırada bir benzin istasyonunun önünde durduk. Sugar-Boy arabaya benzin koydurttu, bize de koka-kola getirdi, yine yola koyulduk.

Burden's Landing'e gelinceye kadar patron hiç konuşmadı. Şehre ulaştığımız zaman: «Jack,» dedi,

«Sugar-Boy'a yolu tarif ediver. Malûm ya, sen buranın yerlisisin.»

Gerçekten de ben buranın yabancısı değildim. Birçok tanıdıklarım, arkadaşlarım burada oturuyorlardı, ya da eskiden burada oturmuşlardı. Sözgelimi Adam ile Anne Stanton o zaman vali olan babaları ile beraber şu karşıki beyaz evde oturmuşlardı. Anneleri ölmüştü. Adam ile kız kardeşi Anne benim çok yakın arkadaşlarımdı. Adam, Meksika Körfezi'nin bu dolaylarını çok iyi bilirdi. Beraber balığa çıkar, yelkenli sandalımızla gezerdik. Anne ince, sessiz bir kızdı. İri gözleri, sakin bir yüzü vardı. O da hep bizle beraber gelirdi. Adam'la ikimiz bütün bu dolaylarda kamp kurmuş, ava çıkmıştık. Her seferinde de Anne bizimle beraber gelmişti. O zamanlar ince bacaklı, küçük bir kızdı. Bizden dört yaş daha ufaktı. Bizim evde ya da Stanton'larda, ateşin başında kitap okuyarak ya da oyunlar oynayarak ne çok geceler geçirmiştik! Anne o zamanlar da hep yanımızda olurdu. Derken artık Anne küçük bir kız olmaktan çıktı. Büyümüştü. Onu okadar çok seviyordum ki, bir rüya âleminde yaşar gibiydim. Fakat o yılın yazı sona eriverdi. Günler geçti ve günün birinde olacağını sandığımız şey olmadı. Onun için Anne artık evde kalmış sayılır. Gidip şehirde oturmağa başladı. Yine de güzel, giydiğini yakıştırıyor ama gülüşü bir acaipleşti; yüzüne de, sanki bir şeyi hatırlamağa uğraşıyormuş gibi, hep gergin bir görünüm geldi. Neyi hatırlamağa çalışıyor ki acaba? Halbuki benim çabalamağa filân ihtiyacım yok. Her şeyi mükemmel hatırlıyorum ama, bunları düşünmek işime gelmiyor. İnsanlar anısız yaşayabilseler ne mutlu olurlardı! Eskiden fakültede tarih okumuştum. Okuduğumdan edindiğim tek kazanç da bu oldu: Evet, insanlar anısız yaşayabilseler ne mutlu olurlardı! Ya da şöyle diyebilirim: Ben o zaman, tarih okumakla bunu öğrenmiş olduğumu sanıyordum.

Caddeden aşağıya doğru inmek üzereydik. Bura-

da, körfeze bakan sıra sıra evler vardı. Eskiden bunlarda birsürü arkadaşlarım otururlardı. Şimdi ihtiyarlamış ya da ihtiyarlamak üzere olan Anne; tanınmış bir operatör olan, fakat artık birlikte balığa çıkamadığımız Adam; sonra da Yargıç İrwin. Ailemizin çok yakın dostu Yargıç İrwin sonuncu evde oturuyordu. Eskiden beni yanına alıp ava götürürdü. Nişan almağı, ata binmeği bana o öğretmişti. Büyük yazı odasındaki meşin ciltli, kalın kitaplar arasından, okuyayım diye, bana tarih kitapları seçerdi. Ellis Burden'in evi terkederek çıkıp gidişinden sonra, annemin birbiri ardısıra evlendiği kimselerden daha iyi babalık etmişti bana. Yargıç erkek adamdı doğrusu.

Şehri geçip birsürü arkadaşımın oturduğu caddeye ulaşabilmesi için Sugar-Boy'a yolu tarif ettim. Şehirde yalnız sokak lâmbaları yanıyordu. Körfezin kıyısındaki yola saptık.

Bir ara kendimi yine küçülmüş, çocuk olmuş sandım. Kısa pantolon giymiş, sokaklarda dolaştığımı görür gibi oldum. Evet ama, bu kocaman, siyah Cadillac'ta oturan kimdi öyleyse? Kim olacak, o da Jack Burden'di. Küçük Jack Burden'i hatırlamadınız mı canım? Hani öğleden sonra çok defa sandalına binip balığa çıkardı. Akşam eve gelip yemeğini yer, güzel annesini öper, saat dokuz buçukta yatmadan önce de duasını ederdi. Ha, anladım, ihtiyar Ellis Burden'in oğlundan sözetmek istiyorsunuz!. Evet, ondan, ve onun gidip Teksas'tan —Arkansas'tan— alıp getirdiği kadından sözetmek istiyorsunuz. Şu iri gözlü, ince yüzlü kadından. Burden'lerin eski evinde yeni bir koca ile oturmakta olan kadından. Peki, Ellis Burden ne oldu öyleyse? Vallaha, onu ben de bilmiyorum. Bu taraflarda artık hiç kimse ondan söz edildiğini duymuş değil. Acayip bir adamdı şu Ellis Burden! Arkansas'tan getirdiği bu şahane kadını bırakarak savuşup gittiğine göre, deli miydi ne? Ama belki de kadına istediğini

veremiyordu. Yalnız ona şu çocuğu, şu Jack Burden'ı bıraktı!..

İşte, insan doğduğu, büyüdüğü şehire gelince hep bu çeşit sözleri işitir gibi olur.

Caddenin sonuna ulaşmıştık. Evlere birer birer bakıyordum: «Hah, burası,» dedim.

Patron, Sugar-Boy'a: «Arabayı kenara çek,» dedi, sonra bana döndü: «İçerde ışık var. Herif yatmamış. Git kapıyı çal da benim için 'sizi görmek istiyor,' de ona.»

— «Ya kapıyı açmazsa?»

— «Açar, açar. Yoksa açtırmak için gerekeni yaparsın. Bunu da beceremezsen, ne diye aylık alıyorsun?»

Arabadan indim, bahçe kapısını açıp çakıl döşeli yoldan ilerledim. Patron da peşim sıra geliyordu. Ben önde o arkada, bahçe yolundan verandaya kadar ilerledik.

Ben üzerine tel kafes gerili çerçeveyi —sinek girmesin diye kullanılır bu— açıp kapıyı çalarken, patron bir kenara çekildi. Ses çıkarmayınca kapıyı bir daha çaldım. Pencerenin camından içeriye bakınca holde bir kapının açıldığını gördüm —kütüphanenin kapısıydı bu, hatırlamıştım—, sonra da bir ışık yandı. Yargıç geliyordu. Kapının kilidini kurcaladığını gördüm.

— «Ne haber?» dedi.

— «İyi akşamlar, bay Yargıç.»

Karşımda durmuş, dışarının karanlığında gözlerini kırpıştırarak benim kim olduğumu görmeğe çalışıyordu.

— «Tanımadınız mı? Ben Jack Burden... dedim.

— «Yok canım?.. Sen ha?» Elini uzattı, «girsene içeriye!» Beni görmekle sevinmiş gibi bir hali vardı.

Elini sıktım, içeriye girdim.

Sarı gözlerini üzerime dikerek: «Hayrola Jack?» diye sordu. Kendisi belki değişmişti ama gözleri hiç değişmemişti.

— «Şey...» diye başladım ama nasıl bitireceğimi bilemiyordum, «şey, yattınız mı acaba diye öğrenmek istiyordum. Bir de sizinle konuşmak...»

— «Tabii canım, gir içeriye. Başına bir aksilik filân gelmedi inşallah, ha? Dur da kapıyı kapayayım, sonra...»

Kapıyı kapamak için döndü ama, yetmiş dört yaşında olmasına rağmen kalbi sağlam olmasaydı muhakkak ki pat diye düşüp ölürdü. Çünkü patron kapıda duruyordu. Biz konuşurken o hiç ses çıkarmamış, hiç gürültü yapmamıştı.

Fakat Yargıç pat diye düşüp ölmedi, kılı bile kıpırdamadı hatta. Yalnız kasıldığını hissettim.

Patron rahat rahat gülümsedi. Yargıç onu içeriye çağırmamıştı ama, sanki çağrılmış gibi ilerledi. Şapkasını çıkarmıştı: «Hayır,» dedi, «hayır, Jack'ın başına aksilik filân gelmiş değil... Benim de öyle...»

Yargıç benden yana döndü. İstediği zaman soğuk, gıcırtılı hale sokmasını çok iyi bildiği o sesiyle bana: «Sahi, affedersin, senin iş-güç sahibi olduğunu, hiçbir şeye muhtaç olmadığını unutuverdim de...» dedi.

Patron devam etti: «Yok canım, Jack işini bilir...»

O zaman Yargıç patrona döndü, bakışlarını ona doğru indirdi —çünkü Yargıç patrondan bir karış daha uzun boyluydu—, beri yandan da buruşuk, kırmızımsı derisinin altında çene kemiklerinin kasları kasılmış, titremeğe başlamıştı: «Peki, siz...» dedi, «benimle konuşmak mı istiyorsunuz yoksa?»

Patron birden cevap verdi: «Vallaha, konuşacak bir şeyim yok sanırım. Yani, şimdilik yok demek istiyorum.»

— «Arzunuz nedir öyleyse?»

Patron: «Hiç,» dedi, «bakarsınız ki aklıma bir şey geliverir, hele insan biraz dinlenip sakinleşirse...»

Yargıç yine o soğuk, gıcırtılı sesle: «Ama, müsaadenizle, ben yatmak üzereydim,» dedi.

Patron: «Yok canım, daha erken,» dedi. Sonra da serbest bir tavırla Yargıcı baştan ayağa şöyle bir süzdü.

Yargıcın sırtında modası geçmiş, kadife bir ev ceketi, ayağında siyah bir pantolon vardı. Kolalı bir gömlek giymişti ama yakası ile kravatını çıkarmıştı. Tam kırmızı, buruşuk gıdığının altında da altın yaka düğmesinin parıldadığı görülüyordu.

Patron, Yargıcı baştan ayağa kadar süzme işini bitirdikten sonra: «Evet ama,» dedi, «akşam yemeğini sindirecek kadar oturursanız, yatınca daha iyi uyursunuz.»

Sonra davet filân beklemeden holü geçip ışık sızan kapıya, yani kütüphanenin kapısına doğru ilerledi.

Yargıç İrwin uzaklaşmakta olan patronun sırtına, araba yolculuğu sırasında buruşmuş yazlık elbisesine, koltuk altlarındaki koyu renk ter lekelerine baktı. Sarı gözleri yuvalarından fırlayacaktı nerdeyse. Yüzü kıpkırmızı oldu. Sonra patronun peşi sıra yürüdü. Ben de arkalarından gittim.

İçeriye girdiğim zaman patron büyük koltuklardan birine oturmuştu bile. Ben de gidip duvara dayandım. Tavana kadar yükselen raflarda —çoğu hukuk kitabı olmak üzere— birsürü kitap vardı. Bunlardan hafif bir küf kokusu çıkıyordu. Evet, odada hiçbir şey değişmemişti! Bu küf kokusu bile bana bu odada tek başıma kitap okumakla geçirdiğim öğle sonlarını hatırlatıyordu. Bazen de ocakta odunlar çıtırdarken Yargıç konuşur, ben onu dinlerdim. Beri yandan kadinnem zamanından kalma eski bir saat, asılı olduğu loş yerden bize zamanı ince ve birbirine eşit dilimler halinde sunardı. Evet, aynı odaydı bu. Duvarlarda yine Tevere Nehri'ni, Roma'daki Koloseum'u, yıkık bir tapınağı gösteren o aynı resimler duruyordu. Şöminenin mermeri ile yazı masasının üzerinde yine kırbaçlar duruyordu. Yargıcın avcılıkta gösterdiği ustalık ya da

iyi köpek yetiştirmek gibi marifetleri için kazandığı gümüş kupalar da yine eski yerlerindeydi. Yazı masasının üzerinde duran iri bakır lâmbanın ışığı, kapının yanında, tüfeklerin asılı olduğu yere kadar erişemiyordu ama ben bu tüfeklerin hepsini ezbere biliyordum. Hatta dokunsam bile tanırdım onları.

Yargıç oturmadı. Odanın ortasında dikilmiş ses çıkarmadan duruyor, patrona bakıyordu. O ise bacaklarını kırmızı halının üstüne doğru uzatmıştı. Yargıç bir yandan düşünmekteydi. Zihnini bir şeyler kurcalıyordu herhalde.

Patron da bir şey söylemiyordu. Başıyla yana doğru bir işaret yaparak masanın üstündeki gümüş tepsiyi gösterdi. Tepsinin içinde bir şişe, bir sürahi su, iki tane kirli, üç dört tane de temiz bardak vardı:

— «Sayın Yargıç,» dedi, «Jack bana bir yudumcuk içki verebilir mi acaba? Bilirsin ya, Güney'de âdettir bu. Misafirlere bir şey ikram edilir?»

Yargıç ona cevap vermedi, bana dönerek: «Senin uşaklık da ettiğini bilmiyordum Jack,» dedi, «aldanıyor muyum yoksa?..»

O anda ona bir tokat atmaktan öyle hoşlanacaktım ki! Patron bu sözlere güldü. O zaman içimden onu da tokatlamak arzusu geldi. İkisini de tokatladıktan sonra bu küf kokulu odada onları başbaşa bırakarak çıkıp burnumun doğrusuna gidecektim. Fakat hiçbir şey yapamadım, böylesi de daha iyi oldu şüphesiz. Çünkü içinizde çekip gitmek arzusu ne kadar kuvvetli olursa olsun, işinizi böyle bir an içinde bırakıp gidemezsiniz.

Patron: «Eyyy, sıkıldım..» dedi. Gülmeği kesti, hantal hantal yerinden kalktı, bardağa viski koyup üzerine su kattı. Dönüp Yargıça bakarak gülümsedi. Sonra bana doğru ilerliyerek bardağı uzattı: «Al Jack, yuvarla şunu bakayım,» dedi.

Bardağı aldım diyemem, çünkü patron onu adeta

zorla elime tutuşturdu. Ben de bardak elimde, viskiyi içmeksizin kala kaldım. Ben patrona bakıyordum. O da Yargıça bakmaktaydı. «Bazan Jack bana içki verir, bazan da ben ona,» sonra yazı masasına doğru ilerliyerek «Bazan da kendi içkimi kendim koyarım,» dedi.

Bardağa viski koydu. Üzerine su kattı. Sonra Yargıça yine alaycı, kurnaz ve acaip bir biçimde baktı: «Ama içki ikram edilmiş ya da edilmemiş.. orasını düşünmem bile.» Biraz durup ilâve etti: «Hem biliyor musunuz Bay Yargıç, birçok şeyler vardır ki size ikram edilsin diye beklersiniz, onları hiç elde edemezsiniz. Ben sabırsızımdır. Çok sabırsızımdır hem. Onun için de bana terbiyeli bir adam denemez Bay Yargıç.»

Yargıç: «Ya, öyle mi?» dedi. Odanın ortasında duruyor, olup bitenleri seyrediyordu.

Ben de duvarın yanından, yani bulunduğum yerden onları seyretmekteydim. İçimden: «İkisinin de Allah müstahakını versin,» diye düşünüyordum.

Patron devam etti: «Evet, siz terbiyeli bir adamsınız. Onun için hiç sabırsızlanmazsınız. Bir bardak içki bile içebilirsiniz. Sözgelimi şu anda hiçbir sabırsızlık göstermiyorsunuz. Halbuki içmekte olduğumuz viskinin parasını siz verdiniz. Ama siz de pekâlâ bizimle bir kadeh içebilirsiniz, değil mi? Hatırım için.. Siz de bizimle için, Bay Yargıç.»

Yargıç hiçbir şey söylemedi. Hâlâ odanın ortasında dimdik duruyordu.

Patron: «Hadi canım, için bir kadeh,» dedi, sonra güldü. Beyaz koltuğa tekrar oturdu, bacaklarını kırmızı halının üstüne uzattı.

Yargıç kendine viski koymadı. Oturmadı da.

Patron başını kaldırıp onun yüzüne baktı: «Bay Yargıç, burada bir akşam gazetesi var mı acaba?» dedi.

Gazete şöminenin yanında, Yargıçın kravatı ve yakası ile beraber bir sandalyenin üstünde duruyordu. Sandalyenin arkalığına da beyaz bir ceket asılmıştı.

Yargıçın o yana doğru çabucak bir göz attığını, sonra yine patrona baktığını gördüm.

— «Evet, akşam gazetesi var,» dedi.

— «Ben almaya vakit bulamadım da. Bütün gün araba ile dışardaydım. Gazeteye bir göz atabilir miyim?»

Yargıç yine o gıcırtılı sesiyle: «Buyurun,» dedi, «ama ben gazetedeki haberi kısaca söyleyivereyim: Gazetede benim senatör seçilmesi için Callahan'ı destekleyeceğim yazılı. Belki ilgilenirsiniz de..»

— «Hah, ben de siz bunu söyleyesiniz diye bekliyordum, Bay Yargıç. Bana bu haberi daha önce de verdiler ama dedikodu nedir, siz de blirsiniz. Sonra bu gazetecilerin daima aşırı gitmek gibi bir huyları da vardır.»

— «Bu haberde aşırı hiçbir taraf yok.»

— «Evet ama ben bunu sizin kendi ağzınızdan duymak istemiştim.»

— «Eh, duydunuz işte..» Yargıcın yüzü yine kızarmaya başlamıştı, fakat soğuk ve ölçülü bir konuşuyordu: «Kadehinizi bitirdiniz mi?» diye sordu.

Patron: «Bitirdim, teşekkür ederim, pek de hoştu doğrusu,» dedi, «ama bir kadeh daha içeyim bari..» Sonra yerinden kalkıp kadehini doldurdu, «teşekkür ederim,» dedi.

Yine koltuğuna oturdu. Dolu kadehi elinde tutarak devam etti: «Evet Bay Yargıç, haberi sizin ağzınızdan duydum, ama başka bir şeyler de söyleyesiniz istiyordum. Bu işi yaparken vicdanınıza danıştınız mı?»

— «Danıştım, merak etmeyin.»

— «Ama iyi hatırlıyorsam eğer.. (Patron bir yandan da elindeki kadehi düşünceli düşünceli döndürüyordu)... şehirde sizinle konuştuğumuz zaman, benim adayım Masters'i destekleyecekmiş gibi bir tavır takınmıştınız.»

Yargıç sert bir tavırla: «Bu konuda söz vermiş

değilim,» dedi, «ben ancak vicdanıma karşı söz vermiş durumdayım.»

Patron kendinden emin bir tavırla: «Bay Yargıç,» dedi, «bunca yıldır politika ile içli-dışlısınız,» viskisinden bir yudum içti, «vicdanınız da öyle.»

Yargıç yine aksi bir tavırla: «Ne? Anlayamadım,» dedi.

Patron: «Aman canım,» diyerek gülümsedi, «Masters'in hoşunuza gitmeyen tarafı ne?»

— «Vallahi, meslek hayatının bazı noktalarına dikkatimi çektiler de..»

— «Hımm.. Yani birisi onun geçmişinde bir çamur bulup size söyledi, öyle mi?»

— «Siz buna böyle diyorsanız, böyle olsun.»

Patron cevap verdi: «Tuhaftır bu çamur denen şey. İyi düşünürsek Allah'ın yarattığı şu yuvarlak ve yeşil dünyada çamurdan başka şey yoktur. Suyun altında bulunan şeyler hariç, ama orada da çamur vardır. Otları büyüten, çamurdur. Bir elmas bile kızdırılmış bir çamur kırıntısından başka şey değildir. Hatta Ulu Tanrı bile bir avuç çamur alıp üstüne üfleyivermiş, bizleri yaratmış. Yani sizle beni, George Washington'u ve bütün insanlığı öyle yaratmış. Sonra da her birimize akıl, fikir vermiş. Bütün mesele, çamurun kullanılış tarzındadır. Öyle değil mi?»

Yargıç: «Vallaha, bu söyledikleriniz olayları değiştirmez,» dedi, «bu Masters ciddî bir adam gibi görünmedi bana.»

— «Öyleyse ayağını denk alsın. Ciddî değilse Allah hakkı için kafasını kırarım onun.»

— «Evet ama, işin can sıkıcı tarafı da bu ya: Bu Masters size karşı sorumlu.»

Patron kadere boyun eğermiş gibi bir eda ile üzgün üzgün başını sallıyarak: «Orası öyle,» dedi, «ama Callahan'ı ele alalım.. Bana öyle geliyor ki o da size karşı, Ulu Tanrı'ya karşı ve daha bilmem kime karşı sorumlu olacak. O zaman ne fark var bunda?»

Yargıç hiç sesini çıkarmadı. Patron içinde bir zemberek boşanmış gibi, birden ayağa kalktı. O sırada pantolonuna da bir parça viski döküldü: «Fark nedir, ben size söyleyeyim bunu,» dedi, «ben Masters'i seçtirebilirim ama, siz Callahan'ı seçtiremezsiniz. İşte, büyük fark bu!»

Yargıç hep aynı kibirli tavrıyla: «Talihimi bir deneyeceğim bakayım,» dedi.

Patron güldü: «Talih mi?» dedi, sonra ciddileşerek devam etti: «Bay Yargıç, en ufak bir talih bile yok sizde. Tam kırk yıl müddetle hep sizin dedikleriniz oldu. Siz burada, bu yazı odasında yan gelip oturuyordunuz. Zenciler de size içki getiriyorlardı. Ve hep sizin dediğiniz oluyordu. Bizim ber tarafta canımız çıkarken siz dudağınızda bir gülümsemeyle bu odada yangelip oturuyordunuz ve şöyle bir elinizi uzattınız mı, arzunuz hemen yerine getiriliyordu. Ha, evet. Ördek avı ile hukuktan biraz boş vakit bulunca bu sefer de savcılık yapmak istediniz. Uzun zaman da yaptınız bunu. Ama, artık Yargıç olmasaydınız, bu üzerinizde ne gibi bir etki yapardı acaba?»

Yargıç İrwin hep öyle dimdik duruyordu: «Şimdiye kadar hiç kimse benim gözümü korkutamamıştır,» dedi.

Patron cevap verdi: «Çünkü bunu hiç denemedim de ondan. Henüz denemiş değilim. Ama bu anda da böyle bir şey yapmaya kalkışmış sayılmam. Size bir imkân vereceğim. Masters'in geçmişinde çamurlu taraflar bulmuşlar, dedinizdi, değil mi? Peki ya ben de Callahan'ın geçmişinde çamurlu taraflar aramaya kalkışırsam? Durun, sözümü kesmeyin. Sinirlenmeyin de. Henüz bir şey araştırmış değilim ama araştırabilirim. Ya onun geçmişinde de çamurlu taraflar bulup çıkarır, getirip gözünüzün önüne serersem, vicdanınız ne der buna? Tabii Callahan'a yardım etmemenizi emreder size. O zaman gazeteciler başınıza üşüşürler, siz de kendi şahsınız ve vicdanınız hakkında kemküm eder

durursunuz. Halbuki Masters'in adaylığını desteklemeye bile zorunlu olmayacaksınız. Vicdanınızla kolkola, çekip gideceksiniz.»

Yargıç hiç istifini bozmadı: «Callahan'ın adaylığını desteklemeye karar verdim bir kere,» dedi.

Patron düşünceli düşünceli: «Galiba da onun geçmişinde çamurlu bir taraf bulup çıkarabilirim size,» dedi, «çünkü Callahan çok eski politikacıdır. Siz de bilirsiniz, çamura dokunan, kendi de kirlenir.» Sonra başını eğdi, yarı kapalı gözleriyle Yargıca dikkatli dikkatli baktı.

Köşedeki kadinnem zamanından kalma saat «tiktak» diye işlemeye devam ediyordu. Böylece, kimse bir şey söylemeden, epey bir zaman geçti.

Patron Yargıcın ifadesiz yüzüne bakmaktan vazgeçti, koltuğa yaslanıp omuzlarını silkti, kadehini kaldırdı. Sonunda Yargıca: «Vallaha siz bilirsiniz Bay Yargıç,» dedi, «sonra, bu işi başka türlü yürütmek de mümkün. Sözgelimi birisi çıkar, bir üçüncü şahsın etrafındaki çamurlardan bir kısmını da Callahan'a bulaştırabilir. O zaman Callahan da vicdanının sesine uyarak efendisine, yani size karşı cephe aldı diyelim. İnsan bir kere kendini bu vicdan hikâyelerine kaptırdı mı, sonu nereye varacağını bilemez. Sonra çamurla oynandı mı da..»

Yargıç İrwin koltuğa doğru bir adım attı. Yüzündeki kırmızılığın yerini şimdi yol yol beyazlıklar almıştı: «Buradan çıkıp giderseniz size çok minnattar olacağım sayın Vali,» dedi.

Patron başını koltuğun arkalığından kaldırmadı. Güven dolu, tatlı bir tavırla Yargıca baktı, sonra bana göz kırparak: «Hakkın varmış Jack,» dedi, «sahiden de Yargıç kolay kolay yılacak insanlardan değilmiş.»

Yargıç sesini yükseltmeden: «Çıkın buradan,» dedi.

Patron üzgün bir tavırla: «Benim gibi yaşlı insansanlar da yerlerinden hemen kalkamazlar ki,» dedi,

«neyse, görevimi yaptım sayılır. Şimdi de gideyim artık.» Kadehini boşalttı, sonra koltuğun yanında yere koydu. Gidip yargıcın karşısında durdu, başını hafifçe yana eğip at satın almaya hazırlanan bir çiftçi tavrıyla gözlerini hafifçe büzerek Yargıca baktı.

Ben de kadehimi arkamdaki kitap raflarından birinin üstüne koydum. O anda, ilk yudumdan sonra kadehe hiç dokunmamış olduğumu hatırladım. İçimden: «Adam sen de,» dedim. Onu öylece orada bıraktım. Elbet yarın sabah bir zenci uşak gelir, onu alırdı oradan.

Sonra patron, atı satın almamaya karar vermiş gibi bir eda ile başını salladı; sanki yargıç insan değilmiş, hatta at bile değilmiş de bir sokak köşesi ya da bir ağaçmış gibi, onun önünden şöyle bir dolaştı, ağır ve emin adımlarla kapının yolunu tuttu. Hiç acele eder bir hali yoktu.

Bir iki saniye kadar bir zaman Yargıç başını bile kımıldatmadı. Sonunda dönüp patrona baktı ve lâmbanın üstündeki loşluğun içinde gözleri parıldadı.

Patron elini kapı topuzunun üzerine koydu, kayı açtı, sonra arkasına baktı: «İnanın Bay Yargıç,» dedi, «kızgın değil de üzgün olarak gidiyorum. Ama vicdanınız Callahan'ın kokusundan rahatsız olmaya karar verirse, bana bildirin emi? Yalnız,» sözünün burasında gülümsedi, «pek de geç kalmayın ha!»

Sonra bana dönüp ekledi: «Hadi bakalım Jack.» Böyle diyerek kapıdan çıktı. Ben henüz yürümeye başlamamıştım. Yargıç başını benden tarafa çevirdi, gözlerini üzerime dikti. Üst dudağı gaga burnunun altında çok alaycı bir gülümseyişle büküldü: «Patronunuz sizi çağırıyor Mr. Burden,» dedi.

Yürümeye başlarken: «Sağır değilim ya, işittim,» dedim. Bir yandan da içimden: «Oooo Jack, mahalle çocuğu gibi konuşuyorsun! Bu ne yüzsüzce tavırlar böyle?»

Hemen hemen kapının yanına gelmiştim ki, Yar-

gıç devam etti: «Bu hafta annene akşam yemeğine gideceğim. «Jack işinden memnun, diyeyim mi ona?»

Kendi kendime: «Ne diye etrafımda dönüp duruyor?» diye düşündüm. Fakat yapacak da bir şey yoktu, çünkü Yargıç İrwin'in dudağı hep o aynı alaycı gülümseyişle bükülüyordu. Onun için cevap verdim: «Vallaha, nasıl isterseniz öyle yapın. Ama ben sizin yerinizde olsam gidip bu ziyareti her önüme gelene anlatmazdım. Çünkü bir rastlantı sonucu fikir değiştirmeniz herkes sizin geceyarısı patronla başbaşa verip bir kombinezon hazırladığınız düşüncesine kapılabilir.»

Holü geçip dışarıya çıktım, kapıyı kapamadım ama, tel kafesli dış kapıyı çarparak örttüm.

İçimden de: «Ne hali varsa görsün! Ne diye gelip de bana sürtündü sanki?» diye düşündüm.

Ama işin doğrısu şu ki, patron Yargıç İrwin'in gözünü korkutamamıştı.

Körfezden ayrıldık, ayrılınca da o hoş ve hüzünlü, tuz ve balık kokan havadan uzaklaştık. Yine kuzeye doğru yöneldik. Şimdi ortalık daha da kararmış, çayırlıkların çukur yerlerini daha koyu bir sis kaplamıştı. Sis yola yaklaşınca tarazlanıyor, ama yine de farların ışıklarını donuklaştırıyordu. Zaman zaman karanlıkta bazı gözler ışıldıyor ve bize doğru geliyordu. İneklerin gözleri olmalıydı bunlar.

Patron: «Ey Jackie, sana epey iş çıktı,» dedi.

Ben: «Callahan'ın geçmişini mi araştıracağız?» diye sordum.

O: «Hayır, Yargıç İrwin'in,» dedi.

Ben: «İrwin hakkında pek bir şey bulamayız sanırım,» dedim.

O: «Bak artık, o senin bileceğin iş,» dedi.

Karanlıkta ok gibi ilerliyorduk. Daha otuz beş kilometrelik ve on sekiz dakikalık yolumuz kalmıştı. Sugar-Boy iyi araba sürüyordu doğrusu. Yolda karşımıza çıkan bir iki engeli, direksiyona şöyle hafifçe bir iki dokunarak savuşturdu.

Otuz beş kilometrelik ve on sekiz dakikalık yolu alınca patrona sordum: «Peki, seçimlerden önce bir şey bulamazsam ne olacak?»

— «Hangi seçim yahu?» dedi, «Masters'i nasıl seçtireceğim ben, görürsün bak.»

Derken yedi kilometre daha gittik. Ben yine sordum: «Peki ya bir şey bulamazsak?»

Patron: «Daima bir şey bulunur,» dedi.

Ben: «Ama Yargıç hakkında bir şey bulamayız belki,» dedim.

O da şu cevabı verdi: «İnsan denen yaratık günah içinde ana rahmine düşer. Dünyaya pislik ve koku içinde gelir. Kundak bezlerinin pis kokularından, kefenin kokuşmuşluğuna geçer. Onun için daima bir şey bulunur.»

Üç kilometre daha yol gittik. O sürdürdü konuşmayı: «Bir şey bulacak şekilde davran.»

Bütün bunlar çok eskiden oluyordu. Masters şimdi ölüp gitti ama patron aldanmamıştı, çünkü Masters Senato'ya seçildi. Callahan ölmedi ama o zaman ölmüş olmayı muhakkak ki bir kere istemiştir. Çünkü şansını denemiş, fakat başaramamıştı. Şansına ölüm dahil değildi. Beraber balığa çıktığımız operatör Adam Stanton da öldü. Zavallı Adam. Denize gittiğimiz zaman sıcak kumların üstünde kızkardeşi Anne Stanton'la benim arama uzanırdı. Yargıç İrwin de öldü. Beraber ava çıktığımız zaman soğuk kış gününün rutubetli, kurşuni şafağında, bataklığın kıyısındaki kurşuni otlar arasından bana doğru eğilip: «Ördeğin daha ilerisine nişan alacaktın. Ördeğin daima ilerisine nişan alınır çocuğum,» dediğini şimdi de duyar gibiyim. Ve sonunda, patron da öldü. Onun da: «Bir şey bulacak şekilde davran,» dediğini işitir gibi oluyorum.

Evet, Jackie gerçekten de, bir şeyler bulacak şekilde davranmıştı o zaman.

II

MASON City'ye son defa patron ve maiyetiyle beraber, o kocaman Cadillac'la gelmiştik. Şosenin üzerinde uçuyorduk adeta. Epey önce, üç yıl kadar önce olmuştu bu. Çünkü şimdi 1939 dayız, ama bana aradan yüzyıllar geçmiş gibi geliyor. Mason City'ye yaptığım ilk ziyaret ise daha eskidir. Oraya ilk defa 1922 de T modeli Ford arabama binerek gitmiştim. Hani şu, vitesi ayakla değiştirilen, biraz eskiyince «külüstür Ford» diye anılan siyah renkli, keçi gibi yüksek karoserili Ford arabaları vardır ya, işte onlardan biriyle. Araba tozlu yolda kayar, taşların üstünde zıp zıp sıçrarken ben de yerimden fırlamamak için direksiyona sımsıkı yapışmıştım.

Mason City'ye 1922 de yaptığım bu ilk ziyaretin nedeni şuydu:

O zamanlar **Chronicle** gazetesinde çalışıyordum. Yazıişleri müdürü beni çağırmış: «Jack» demişti, «arabana bin de Mason City'ye kadar bir git. Şu Stark denen adam kimmiş, bir öğren bakalım. Herif kendini Hz. İsa sanıyor galiba. Baksana, adliyeden önüne geleni sepetliyor.»

— «Karısı öğretmenmiş,» dedim.

O zaman Madison, yani **Chronicle**'nin yazıişleri müdürü: «Öğretmenle evlendim diye kendini ne sanıyor?» dedi, «ilk defa bir öğretmenle o mu evleniyor?»

— «Bir okul binası yaptırmak için istikraz tahvilleri çıkarılmış,» dedim, «Stark'ın karısı Lucy de elde edilen paradan bir bölümünün gerçekten okula harcanacağını sanmış olmalı.»

— «Kimmiş bu Lucy?»

— «Stark'ın karısı olan öğretmen,»

— «Ama uzun zaman öğretmen kalmayacak o. Yani hiç değilse, Mason City'de öğretmenlik yapamayacak. Böyle davranırsa muhakkak böyle olacak.»

Ben: «Lucy içki içenleri de sevmez,» dedim.

Yazıişleri müdürü sordu: «Yahu, Lucy'nin kocası sen misin, öteki herif mi? Amma da çok şey biliyorsun onun hakkında!»

— «Ben sadece Willie'nin bana anlattıklarını biliyorum.»

— «Kimmiş bu Willie?»

— «Willie o Noel hediyesi mavi kravatlı adamdır. Yani, öğretmenin kocası olan Willie Stark. Birkaç ay önce tanıştım onunla. Slade'nin meyhanesinin arka salonundaydık. O zaman bana Lucy içki içenleri sevmez demişti. Oradan anlıyorum ki; öğretmen hanım hırsızlardan, dalaverecilerden de hoşlanmıyor.»

Madison: «O halde kocasının şimdiki gidişatını Lucy düzenliyorsa, kasabada muhasebeci sıfatiyle oynadığı rolü de sevmiyordur herhalde. Lucy, Mason City'de işlerin nasıl yürüdüğünü bilmiyor mu yoksa?» dedi.

— «Mason City'de de işleri buradaki gibi yürüyor.»

Madison: «Evet,» dedi. Sonra da kocaman bir yaprak pürosundan artakalan pis, yumuşak, tükrükten pırıl-pırıl bir izmariti ağzından çıkardı. İzmarite şöyle bir baktı, kolunu uzattı, ortada duran kocaman sigara

tablasına bıraktı. İzmaritin düşüşünü gözleriyle izledi, sonra ekledi: «Evet, ama nene gerek senin burada olup bitenler. Sen git orada ne oluyor ona bak.»

Bunun üzerine de T modeli külüstür Ford'a atladığım gibi yola çıktım.

Mason City'ye öğleden hemen sonra vardım. Doğruca kahveye gittim. Burası kasabanın meydanında, dört yol ağzının karşısındaydı. Bir elimle yemeğimi yiyip kezzap gibi bir alkollü içkiden içerken, öbür elimle de masadaki kremalı pastanın etrafında dönen yedi sekiz tane sineği kovmaya çalışıyordum.

Sonra sokağa çıkıp saracın dükkânına kadar gittim. Kapının önündeki sırada bir kişilik bir yer vardı. Geçip oraya oturdum, etrafa: «Merhaba,» dedim. Oradakilerin hepsinden en aşağı kırk beş yaş daha gençtim. Ama birkaç zaman onlarla beraber otursam, ben de onlar kadar ihtiyarlamış olurdum. İhtiyarlar hep burada toplanırlar, akşam olsun diye beklerlerdi. Cenaze levazımatı satan mağazanın sahibi bu ihtiyarlara baktıkça içi muhakkak ki sevinçle doluyordu. Çünkü onlar oldukça kendisinin aç kalmasına imkân yoktu.

İşte, ağustos ayının sonlarına doğru bir gün ihtiyarlar saracın dükkânı önündeki sıraya oturmuşlardı. Hiçbirinin konuştuğu yoktu. Hepsi bastonlarına dayanmışlar, sessiz sessiz duruyorlardı. Arasıra içlerinden bir tanesi: «Duydunuz mu, Jim Saunders yeni bir samanlık yaptırmış,» diyordu. Bir başkası: «Evet, bazı insanlar, paraları hiç bitmiyecek sanırlar,» diye cevap veriyordu. Sonra bir «evet,» daha işitiliyordu.

Ben de oturmuş, onları dinliyordum. Daha doğrusu, pek az konuştuklarına göre, bekliyordum. Nasıl davranacağımı çok iyi bilmekteydim. Biraz daha bekledikten sonra: «Duydunuz mu?» dedim, «yeni bir okul yaptıracaklarmış galiba.» Sonra yine beklemeye başladım. Sanki hiçbir şey söylememiş gibi bir halim vardı. Neden sonra ihtiyarlardan biri: «Evet, okulda kalorifer de bulunacakmış,» dedi.

Başka bir ihtiyar: «Kalorifer mi?» diye sordu, «çocuklar bu yüzden zatürre olurlar sonra.»

Bir: «Evet,» daha işitildi.

Bir dördüncü ihtiyar: «Ama okulu yaptırabilecekler mi bakalım?» dedi. Ben biraz bekledikten sonra: «Kim engel olur ki buna,» dedim.

O zaman bir numaralı ihtiyar cevap verdi: «Stark var ya, işte o!»

İki numaralı ihtiyar da onayladı: «Evet, Willie Stark yapar bunu.»

Üç numaralı ihtiyar: «Ona da ne oldu yahu?» dedi. «Belediyeye girdi gireli çalımından geçilmiyor.»

Dört numaralı ihtiyar: «Evet,» diye onayladı.

Biraz daha bekledim. Sonra ortaya bir lâf daha attım: Duyduğuma göre Stark en ucuz teklif yapılsın diye beklemek istiyormuş.»

Bir numaralı ihtiyar «Evet,» dedi, «en ucuz teklif yapılsın diye bekliyor. Buraya da zencileri musallat etmek istiyor.»

İki numaralı ihtiyar: «Beyazlar işsiz kalsın diye,» dedi.

Üç numaralı ihtiyar: «Zencilerle kimse iş görmek istemez. Hele bu zenciler yabancı olursa. Samanlık da yapılsa, okul da yapılsa böyledir bu,» dedi.

Dört numaralı ihtiyar da: «Asıl beyazlara iş bulsunlar,» dedi.

Bir numaralısı: «Tabii değil mi ya?» dedi.

Ben de kendi kendime tekrarladım: «Tabii değil mi ya?» Zaten işin püf tarafı da buradaydı. Mason City halkı rençperdir, köylüdür, zencilerden hoşlanmaz. Hele dışarıdan gelen zencileri hiç sevmez. Çünkü bu dolaylarda pek fazla zenci yoktur.

— «En ucuz teklifi kabul ederlerse ne kadar para tasarruf ederler acaba?» diye sordum.

Bir numaralı: «Bizim buraya gelip çalışacak zenci sürülerine gündelik verecek kadar değil herhalde,» dedi.

İki numaralı: «Evet- Beyazları işsiz bırakmak için değil mi?» dedi.

Ben yine biraz bekledim, sonra ayağa kalkarak: «Eh, ben gideyim artık, hadi Allahaısmarladık,» dedim.

İhtiyarlardan biri sanki ben oraya yeni gelmişim gibi yüzüme baktı: «Delikanlı, ne iş yaparsın sen?» diye sordu.

— «Ben mi? Hiiç. Ben çalışmam,» diye cevap verdim.

— «Hasta filân mısın yoksa?»

— «Yooo, hasta filân değilim ama, yükselme hırsı yok bende de ondan.»

Sokakta ilerlerken içimden: «Doğrusu da bu yani,» dedim

Sonra boş yere bir yığın vakit kaybettiğimi düşündüm. «Belediye Dairesine gideyim de gazetecilik kurallarına uygun bir şekilde haber alayım bari,» dedim. Çünkü gidip de bir sarracın kapısı önünde siftinmek, bizim mesleğin kurallarına uygun değildi doğrusu.

Bunun üzerine Belediyenin yolunu tuttum. Köhne binanın holü bomboştu. Yalnız, holün tâ sonunda, bir odada birkaç kişinin oturmakta olduklarını gördüm. Kapının üstünde, harfler yarı silinmiş bakır bir levha vardı. Üzerinde «Sheriff» kelimesi zar-zor okunabiliyordu.

Odaya girdim. Üç kişi hasır iskemlelere oturmuşlar, hafif hafif sallanıyorlardı. Yuvarlak, kepenekli bir yazı masasının üstündeki bir vantilâtör harıl harıl dönüyordu ama, odayı pek serinletemiyordu. Oradaki üç kişiye: «Günaydın,» dedim. İçlerinden en iri ve toparlak, kırmızı yüzlü olanı ayaklarını masanın üzerine koymuş, ellerini göbeğinin üstünde kavuşturmuştu. Yarım ağızla: «Günaydın,» diye cevap verdi.

Cebimden bir kartvizit çıkarıp ona uzattım. Alıp elinde evirdi çevirdi. Ama sanki korkuyormuş gibi,

kartviziti kendinden çok uzakta tutuyordu. Sonra kartı çevirip arkasına baktı, boş olduğunu gördü. Nihayet kartı alıkoydu, elini de bulunması gereken yere, yani göbeğinin üzerine yerleştirdi. Sonra benden tarafa bakarak: «Epey uzaktan gelmişsin,» dedi.

— «Evet, öyle,» dedim.

— «Ne yapmaya geldin?»

— «Şu okul meselesi için bir soruşturma yapayım dedim de.»

— «Başkalarının işine burnunu sokmak için mi bu kadar yol teptin yani?»

— «Evet,» dedim, «ama bizim gazetenin patronu meseleyi bu açıdan görmüyor.»

— «Bu iş onu da ilgilendirmez.»

— «O da doğru, ama buraya kadar geldiğime göre, bana biraz açıklama yapın bari.»

— «Vallaha, bu iş beni ilgilendirmez. Ben Sherif'im.»

— «Peki, kimi ilgilendirir bu iş öyleyse Sheriff?»

— «Kim bununla uğraşıyorsa onu.. Ama onlar da herkes işe burnunu sokmayıp kendilerini rahat bırakırsa bu işle uğraşırlar tabii.»

— «Bu işle uğraşanlar kimler?»

— «Buradaki seçmenler bu iş için bir komisyon kurdular. Başkaları bu işe burunlarını sokmasınlar diye yaptılar bunu.»

— «Ya! Kimlermiş bu komisyonun üyeleri?»

Sheriff kurnaz bakışlı küçük gözlerini birkaç defa kırpıştırdı, sonra: «Ben polisin yerinde olsam seni serserilikten tutuklarım,» dedi.

— «Bana göre hava hoş,» dedim, «ama **Chronicle** gazetesi işin aslını öğrenmek için başka bir arkadaş gönderir. O da enselendi mi **Chronicle** bir başkasını gönderir, sonunda da bütün basımevi halkı buraya dolar. Yalnız, gazeteler sonra bu iş hakkında iyi şey yazmazlar, bundan da haberiniz olsun bakın.»

Sheriff hep böyle uzun oturuyor, kocaman sura-

tındaki gözlerini boyuna kırpıştırıyordu. Ben hiçbir şey söylememişim, hatta orada yokmuşum gibi bir tavır vardı. Kısacası, adam beni iplemiyordu.

Tekrar sordum: «Kimmiş o komisyonun üyeleri? Saklanıyorlar galiba.»

Sheriff: «İşte, bir tanesi şurada oturuyor,» dedi. Sonra da kocaman kafasını omuzları üzerinde döndürerek oradaki iki adamdan birini gösterdi. Kafası yine eski durumunu alırken elindeki kart parmaklarından kurtularak vantilâtörün rüzgârında uçup yere düşünce, Sheriff küçük gözlerini tekrar kırpıştırdı. Bulanık bir suyun dibine batarmış gibi bir tavır takındı. Evet, elinden geleni yapmış, beni başkasına havale etmişti artık.

Gösterdiği adama sordum: «Siz komisyonda üye misiniz?»

O da herkes gibi bir adamdı, beyaz bir gömlek giymiş, yakasına hazır bir papyon kravat takmıştı. Ayağında askıyla tutturulmuş keten bir pantalon vardı. Yani belinden yukarısı şehirli, belinden aşağısı köylüydü. İki taraftan da oy almış olmalıydı.

— «Evet,» dedi.

Üçüncü adam da saygılı bir sesle: «Bu işlere o bakar, o karışır,» dedi. Ufak-tefek dazlak kafalı, anlamsız suratlı bir herifti bu. Her yerde görülen, bu gibi sözler söyleyip lâfa karışmak isteyen dalkavuk tipli bir adamdı.

Ben ikinci adama: «Başkan siz misiniz?» diye sordum.

— «Evet.»

— «Adınızı sorabilir miyim?»

— «Sooor. Gizli birşey değil ki bu: Adım Dolph Pillsbury.»

Elimi uzatarak: «Tanıştığımıza çok memnun oldum Mr. Pillsbury,» dedim.

Yerinden kımıldamadan, parmaklarının ucu ile elimi şöyle bir tuttu.

Ben: «Mr. Pillsbury,» dedim, «bir okul yapılması için sözleşme imzalanmış. Sizde buna dair ayrıntılı bilgi vardır herhalde. Belki durumun gerçek yanını kamuoyu da bilsin istersiniz.»

Mr. Pillsbury homurdanarak: «Durum murum diye bir şey yok,» dedi.

— «Belki öyledir ama bu konuda epey gürültü, dedikodu oldu.»

— «Durum murum yok, dedim ya. Komisyon toplandı, yapılan teklifi kabul etti. Mr. J. H. Moore'nin teklifiydi bu.»

— «Peki, bu Moore'nin teklifi ucuz muydu?»

— «Eh, pek de sayılmaz.»

— «Şu halde ucuz değildi demek?»

Mr. Pillsbury'nin sancısı tutmuştu sanki, suratı birden asıldı: «Eh,» dedi, «sen buna ucuz değil dedin ya, öyle olsun hadi,»

— «Peki, 'teklif ucuz değildi,' diyelim öyleyse.»

Fakat Mr. Pillsbury'nin suratındaki asıklık birden geçiverdi. Kaba etine iğne batmış gibi sandalyesinde doğruldu: «Sen neler söylüyorsun yahu?» dedi, «kanunsuz bir taraf yok ki bu işte. Sonra hiç kimse çıkıp da komisyona: «Şu teklifi kabul edeceksin, bunu kabul etmeyeceksin,» diye emir veremez. Her önüne gelen komisyona teklif verebilir ama, o bunları kabule zorunlu değildir. Hayır, anladın mı efendi? Komisyon herşeyden önce bu işin, bunu başaracak bir müteahhit tarafından yapılmasına bakar.»

— «Peki, daha ucuz teklif veren oldu mu?»

Mr. Pilsbury ters ters: «Evet, oldu,» dedi, Jeffers adında biriydi bu.» Suratında, acı bir şey hatırlamış gibi bir ifade vardı.

— «Müteahhit Jeffers mi?» diye sordum.

— «Evet.»

— «Peki Jeffers'in inşa ettiği binaların ne gibi bir kusuru varmış?»

— «Dedim ya canım: Komisyon her şeyden önce bu işi başaracak birini bulmaya bakar. Alt tarafı da kimseyi ilgilendirmez.»

Cebimden bir bloknotla bir kurşun kalem çıkardım. Birkaç kelime yazdıktan sonra: «Buna ne dersiniz?» deyip yazdıklarımı ona okudum:

«Mason City'deki okul inşaatı komisyonu başkanı Mr. Dolph Pillsbury'nin söylediğine göre, kasaba okulunun inşası için J. H. Moore tarafından yapılan teklif, benzerlerinin en ucuzu olmamasına rağmen, komisyonca kabul edilmiştir. Çünkü komisyon her şeyden önce işin iyi yapılmasını istemektedir. Müteahhit Jeffers firması tarafından yapılan teklif, yine Mr. Pillsbury'nin ifadesine göre, reddedilmiştir. Mr. Pillsbury ayrıca..»

Mr. Pillsbury birden doğruldu: «Nerden çıkarıyorsun bunları yahu?» dedi, «ben böyle şey söyledim mi sana? Sen oturmuş, bir şeyler yazmışsın, sonra da bunları ben söylemiş oluyorum... Nerde görülmüş böyle şey?..»

Sheriff de hantal hantal sandalyesinde doğrulup Mr. Pillsbury'ye baktı: «Dolph, söyle şu herife de gitsin burdan..» dedi.

Dolph: «Bir şey söylemedim ben,» dedi, «sen de çık git buradan!»

Bloknotumu cebime koyarak: «Memnuniyetle,» dedim, «yalnız, bir şey daha soracaktım size: Mr. Stark'ı nerede bulabilirim acaba?»

Sheriff: «Ben anlamıştım zaten..» diye gürledi. Sonra da ayaklarını «küt!» diye masadan yere indirdi. İri vücudü sandalyenin üstünde kımıldandı. Ters ters yüzüme bakarak: «Anlamıştım ben zaten, o Stark olacak herif kurcalıyor bu işleri..» diye söylendi.

— «Bu Stark'ın kabahati neymiş sizce?» diye sordum.

Sheriff: «Amaaan beee!» diye homurdandı. Savuramadığı küfürlerin baskısı altında yüzü kızardı, kızardı.

Onun yerine Mr. Dolph Pillsbury cevap verdi: «Bu Stark kendini bir şey sanıyor, mesele bundan ibaret. Belediyeye girip çıkıyor, önemli tavırlar takınıyor. Sonra..»

Dazlak sıska herif de bu arada sokuşturdu: «Zenciler de pek sever onu.»

Pillsbury parmağını suçlayan bir tavırla benden yana uzatarak devam etti: «Sonra o da.. Bahse girerim ki o da zencileri seviyor, onun için gelip bu işlere burnunu soktu, bahse girerim...»

— «Yok canım, nerden çıkardınız bunu,» dedim, «ama madem ki söz açıldı, zencilerin bu işle ilgisi ne?»

Mr. Pillsbury boğulmak üzere iken bir tahta parçasına yapışan kazaya uğramışların sesiyle bağırdı: «Tamam!.. Zaten bu Jeffers de..»

O zaman Sheriff de kendini tutamayıp bağırdı: «Yeter be Mr. Pillsbury, fazla konuşma artık, söyle ona da çekip gitsin buradan.»

Mr. Pillsbury onun dediğini yapmış olmak için gevşek gevşek: «Hadi git artık buradan..» dedi.

Ben: «Memnuniyetle,» dedim ve dışarıya çıktım. Sonra da doğru gidip Willie'yi buldum. Evvelce onunla Slade'nin meyhanesinde görüşmüştük ya. Beni gögörür görmez tanıdı: «Merhaba,» dedi, «ne istiyorsunuz?» Anlattım. Biraz üzgün bir tavırla gülümseyerek: «Niçin öğrenmek istiyorsunuz bunları?» diye sordu.

— «Bizim Yazıişleri müdürü: «Git şu işin içyüzünü bir öğren bakalım,» dedi de. Ama niçin istedi bunu, ben de bilmiyorum. Belki gazeteye bir yazı koyacaktır bunun için.»

Bu kadar bilgiyle yetinmiş göründü: «Gerçekten de günün meselesi bu,» dedi.

— «Peki, neymiş bu iş?»

— «Durun da anlatayım.»

Sonra bana kendi hikâyesini anlatmaya başladı... ve bunu ancak gecenin saat onbirinde, Lucy Stark da

yanımızdayken bitirdi. Lucy Stark oğlunu yatırmıştı. Ben ve karı-koca, Willie'nin babasının evindeydik. Beni gece yatısına alıkoymuşlardı. Genel olarak karı-koca yalnız yazları çiftlikte geçiriyorlardı ama önümüzdeki kış şehirde bir oda tutacak yerde yine çiftlikte kalacaklardı, çünkü Lucy öğretmenlikten çıkarılmıştı. Onun için şehirde oturmak, boş yere ayrıca kira ödemek için bir sebep kalmıyordu. Sonra, bunun başka bir sebebi daha vardı. Çünkü Willie muhasebecilik işine belirli bir süre için seçilmişti. Bu süre sona ermek üzereydi. Kendisi yeniden başvurmuştu ama, pek de şanslı görünmüyordu:

— «Başlangıçta b uişi Dolph Pillsbury buldu bana,» diye devam etti. «Pillsbury aynı zamanda komitenin başkanıdır, ayrıca annem tarafından bizimle uzak bir akrabalığı vardır. Bu işe talip olan başka birisi daha vardı, Pillsbury onunla kavga etti. Zaten bu kasabada Pillsbury ile Sheriff bildiklerini okurlar. Ben bu okul inşaatı işini kurcalayınca kızdılar. Şimdi yüzümü bile görmek istemiyorlar. Karım öğretmenlikten ayrıldı, ben de muhasebecilikten ayrılacağım.»

Lucy misafir odasının bir köşesinde oturmuş, dikiş dikiyordu: «İşimden ayrıldım ama hiç aldırdığım yok,» dedi, «Tommie'nin doğumu sırasında aldığım üç aylık izini de sayarsak, altı yıl öğretmenlik yaptım. Kimse bana bir kusur bulamadı. Şimdi de utanmadan bana mektup yazıyorlar: Hakkınızda şikâyet var; sonra, kasaba halkında bulunması gereken dayanışma ruhuna aykırı hareket ettiğiniz anlaşılmıştır, diyorlar!»

O zamanlar Lucy evli ve doğurmuş olmasına rağmen kız gibiydi. Yirmi beş yaşında kadardı ama yaşını göstermiyordu. Güzel, ince bir beli, hoş ve yuvarlak kalçaları, ince bilekli ayakları vardı. Bunları çaprazlama sandalyenin önüne koymuştu. Körpe yüzünün çizgileri hoştu. İri gözleri koyu maviydi. Yalnız ne yazık ki, o günlerin modasına uymuş, kızılımsı saçlarını ensesi hizasından kestirip kıvırttırmıştı. Yazık etmişti

doğrusu. Çünkü geceleyin yastığın beyazlığı üzerinde yüzü koyu renk, dağınık saçlarla çerçevelenmiş olsaydı, muhakkak ki daha güzel duracaktı. Kestirmeden önce saçları pek gür olmalıydı herhalde.

Başını masanın üzerinde duran lâmbanın ışıklı yuvarlağından dışarıya doğru kaldırarak: «Ama hiç aldırdığım yok,» dedi, «bu okulu sırf bazı kimseler para çalabilsin diye yaptırıyorlar. Ben böyle bir okulda ders vermek niyetinde değilim. Willie de muhasebeciliğe devam etmek niyetinde değil. Namussuz adamlarla çalışmak zorunda kaldığı müddetçe, muhasebeciliğe devam etmeyecek.»

Willie asık bir suratla: «Ama yine de adaylığımı koyacağım, buna da engel olamazlar ya..» dedi.

Lucy kocasına: «Gidip bütün gününü şehirde geçirmesen boş zamanlarını hukuk öğrenimine harcıyabilirdin,» dedi.

Willie: «Ama ben yine de başvuracağım,» dedi, sonra gözlerine doğru inen bir tutam saçı arkaya atmak için, her zaman yaptığı gibi, başını sallayıp tekrar etti: «Tek oy bile almasam yine de adaylığımı koyacağım.» Fakat Lucy ile bana değil de boşluğa Tanrı'ya hitap ediyormuş gibi bir hali vardı.

Nitekim adaylığını koydu da. Hem birden fazla oy aldı ama çoğunluğu sağlayamadı. Mr. Dolph Pillsbury ile adamları maçın ilk haftaymını böylece kazanmış bulunmaktaydılar. Yalnız, o sonbaharda muhasebeciliğe seçilen herif müteahhit J. H. Moore de okulu inşa etti. Ama durun, her şeyi sırasıyla anlatayım!

Willie'nin bana anlattığına göre mesele şu imiş: Jeffers inşaat firması okulu inşa etmek için 142.000 dolar gibi ucuz bir fiyat vermiş. Moore se 165.000 dolar teklif etmiş. Bu iki teklif arasında iki tane başkası daha varmış. Fakat Willie, Moore'nin teklifine karşı mücadele açınca, Willie de inşaatta zencilerin çalıştırılacağı, beyazlara iş verilmeyeceği hikâyesini önüne

gelene anlatmaya başlamış. Jeffers o Devlet'in güney bölgesinden büyük bir müteahhitmiş. İşçileri arasında bir çok zenci duvarcı, sıvacı, varmış. Pilsbury, Jeffers'in bir yığın işçi getireceğini bağıra çağıra ilan ederek halkı ayağa kaldırmış. Mason City dolaylarında, daha önce söylediğim gibi, köylüler, rençperler oturur. Pillsbury halkı kışkırtmak için daha ileri gitmiş: «Vasıflı işçi adı altında birkaç zenciye bizim buradaki işçilerden daha çok para verecekler,» demiş.

Pillsbury dedikodularını o kadar ustalıklı yapmıştı ki halk, iki başka müteahhidin de Jeffers'le Moore'nin teklifleri arasında, ikisi ortası birer teklif yaptıklarını farketmemiş. Pillsbury'nin kaynının bir tuğla harmanı varmış. Bunda Pillsbury de ortakmış. Bir süre önce Bayındırlık Bakanlığının bir müfettişi bu tuğlaların çürük olduğunu belirten bir rapor vermiş. Bunların Devlet inşaatında kullanılmasının doğru olmayacağını da raporuna eklemiş. Hatta bu yüzden bir dava bile açılmış. Görünüşe göre bu çürük tuğlalar okul inşaatında kullanılacakmış. Fakat Pillsbury halkı öyle ustalıkla tavlayıp kışkırmış ki, bütün bunların kimse farkında olmamış. Moore ile Pillsbury'nin kaynının tuğla harmanlarında mahkûmlar çalıştırılıyormuş. Böylelikle tuğlalar çok ucuza mal oluyormuş. Kayınbirader bu mahkûmları, nüfuzlu dostları aracılığıyla elde edip çalıştırmaktaymış. Bu dostlar da çok nüfuzlu kimselermiş herhalde ki, tuğlaların çürük olduğu hakkında rapor veren müfettiş kapı-dışarı edilmiş. Müfettiş namuslu adam mıydı, yoksa ona mesele yanlış mı anlatılmıştı, kendi hesabıma bunu hiçbir zaman öğrenemedim.

Pillsbury'ye, Sheriff'e ve ortaklarına karşı giriştiği mücadelede, Willie şanslı çıkmamış. Üstelik Pillsbury'nin aleyhinde olan bir klik de varmış ama, pek kuvvetli değilmiş. Willie'nin katılması ile bu klik fazla kuvvetlenememiş. Bunun üzerine Willie yolda her rastladığının yakasına yapışıp durumu anlatmağa ça-

lışmış. Her köşe başında onun birtakım insanları durdurup bir elinde eski bir zarf, öbüründe bir kurşun kalem, sözlerini desteklemek için birtakım hesaplar yaptığı görülmüş.

Fakat insanlar tuhaftır. Tatlı ve sabırlı bir sesle konuştuğunuz, kendilerine hesap dersi vermek için onları güneşin altında tuttuğunuz zaman sizi dinlemezler. Willie bunu anlayınca **Mason County Messenger** gazetesinde bir makale yazmak istemiş, basmamışlar. Sonra bütün olayı ayrıntılarıyle ortaya koyan bir rapor hazırlamış. Parasını kendi cebinden verip bunu bir broşür halinde **Messenger** gazetesinin matbaasında bastırmak istemiş, yine reddetmişler. Bunun üzerine Willie şehre gidip broşürü orada bastırmış. Sonra da broşürleri koltuğunun altına kıstırdığı gibi gelmiş, bunları evlere dağıttırmak için birtakım çocuklar tutmuş. Fakat çocuklardan birinin babası işi öğrenince «olmaz» demiş, bir başka çocuk da bu yüzden babasından dayak yemiş, sonunda işten vazgeçmiş.

Bunun üzerine Willie broşürleri eski bir okul çantasına yerleştirdiği gibi kendisi kapı kapı dolaşmağa başlamış. Ev sahibesi kapıyı açtığı zaman Willie şapkasına parmağı ile şöyle bir dokunup selâm veriyor, arkasından da broşürü uzatıyormuş. Fakat çoğu zaman kadınlar kapıyı açmıyorlarmış. Pancurun arkasından bir etek hışırtısı işitiliyormuş ama ortalıkta kimse görünmüyormuş. O zaman Willie broşürü kapının altından içeriye atıp başka kapıya gidiyormuş. Bütün Mason City'yi böylece dolaştıktan sonra kontluğun öteki kasabası olan Tyree'ye de gitmiş, orada da aynı şeyi yapmış. Sonra büyük yol kavşaklarındaki köylere uğramış.

Fakat bu broşür, seçmenlerin fikirlerini değiştirmelerine yol açmamış, Willie'nin rakibi olan öteki adam, muhasebeci seçilmiş. J. H. Moore de okulu inşa etmiş ama, daha binanın boyası kurumadan onarmak gerekmiş. Willie ise bütün bunlardan sonra işsiz kal-

mış. Beri yandan Pillsbury ile arkadaşları J. H. Moore' den epey dolgun rüşvetler alıp ceplerine indirmişler, sonra da bu hikâyeyi hatırlarından çıkarmışlar. Ama ancak üç yıl için unutmuşlar; üç yıl sonra da bütün aksilikler birbiri peşi-sıra sökün etmiş.

Ara yerde Willie babasının evine dönmüş, çiftlik işlerine yardıma başlamış. Beri yandan da para kazanabilmek için kapı kapı dolaşıp «Ev kadınının tamirat çantası» adlı ve «patentli» bir alet çantasını satmaya koyulmuş. Böylelikle, tıpkı broşürleri dağıtırken olduğu gibi, kapı kapı dolaşma işi tekrar başlamış. Willie külüstür arabası ile köy köy dolaşıyor, en ücra çiftliklere bile uğruyormuş. Kapıyı vurup parmağıyle şapkasına dokunarak ev sahibesini selâmlıyor, sonra bir tencerenin nasıl şipşak onarılacağını ona gösterimuş. Gece olunca da odasına kapanıp hukuk sınavını vermek için kitapları açarak harıl - harıl çalışıyormuş. Ama durun, yine sırayı bozdum: Bütün bunlar olmadan önce bir akşam Willie, Lucy ve ben, Willie'nin misafir odasında oturuyorduk.

Willie dedi ki: «Beni ezmeğe çalıştılar. Böylece de emirleri altına alacaklarını sandılar. Çamur gibi çiğnemeye kalkıştılar beni...»

O sırada Lucy de elindeki dikişi dizlerinin üstüne koydu: «İyi ama şekerim,» dedi, «sen onların namussuzluklarını, dolandırıcılıklarını anladığın zaman işlerine karışmamağa karar vermiş miydin?»

Willie iri vücudu ile sandalyenin üstünde sallanarak, asık bir suratla tekrar ediyordu: «Çamurmuşum gibi çiğnemeye kalktılar beni...»

Karısı ona doğru eğilerek: «Willie,» dedi, «sana bu işi yapmamış olsalardı, yine de hırsız, dolandırıcı değil miydi onlar?»

Fakat Willie'nin karısını dinlediği yoktu.

Lucy hâlâ: «Söylesene, hırsız değiller miydi onlar?» diye tekrarlıyordu. Öğrencilerine karşı da bu inandırıcı ve sabırlı edayı takınıyor olmalıydı herhalde.

Fakat Willie hâlâ oralı değildi. Dalgın bir hali vardı. Lucy onun bu dalgınlığını gidermek için: «Söylesene, öyle değil mi Willie?» diye tekrar etti.

Sonunda Willie: «Evet evet, hepsi de hırsız onların,» dedi ama düşünceleri yarıda kalmış bir adamın kızgın edasıyla, sandalyesinde yine şöyle bir kımıldandı.

Çok geçmeden yine derin derin düşünmeye başladı.

Lucy: «Gördünüz mü? Haklı değil miymişim?» der gibi bir eda ile bana baktı. Willie ise hep öyle dalgın dalgın düşünmeye devam ediyordu.

Lucy yeniden dikişe koyuldu. Gözlerini elindeki işten kaldırmaksızın benimle bir iki konuştu. Willie ayağa kalkıp odanın içinde üç aşağı, beş yukarı dolaşmaya başladı. Saçları yine gözlerine doğru dökülmüştü. Lucy ile biz konuşurken o da boyuna böyle dolaşıp duruyordu.

Sinir bir şeydi onun bu hali.

Nihayet Lucy başını kaldırdı: «Willie,» dedi. Willie durdu, başını ondan tarafa çevirdi. Saçları yine gözlerinin üstündeydi. Lucy devam etti: «Otursana canım, dolaştıkça sinirlendiriyorsun beni. Tıpkı Tommie'ye benziyorsun sen de. O da bir dakika bile rahat durmaz.»

Sonra Lucy güldü, Willie de biraz utangaç bir gülümseyişle gelip yerine oturdu. İyi bir kadındı bu Lucy, Willie de onunla evlendiği için talihliydi doğrusu. Ama Willie Sheriff'le Dolph Pillsbury'den yana da talihli çıktı. Çünkü bunların ikisi de farkında olmaksızın Willie'ye büyük bir iyilik yaptılar.

O sırada Willie bu iki adamın kendisine uğur getireceğinin farkında değildi. Nitekim ben de farkında değildim. Hatta, yazımı yazıp şehre dönerek bunu yazıişleri müdürü Jim Madison'a verdiğim zaman bile farkında değildim bunun. Chronicle gazetesi Willie'yi

bir kahraman yaptı. Her şeye rağmen görevini yapmış bir adam gibi anlattı.

Zaten **Chronicle** gazetesi o sıralarda Devlet'in her tarafında duyulan dedikodulara her zamankinden daha fazla önem vermeye başlamıştı. Nerede bir yolsuzluk olduğunu işitirse hemen aleyhte yazmaya başlıyordu. Muhalifler ve işlerin gidişinden memnun olmayanlar hep **Chronicle**'yi okumaya başlamışlardı. Bu arada Willie namuslu, fakat sessiz insanların sözcüsü haline geldi. Hatta Willie muhasebeci seçilemeyince **Chronicle** onun bir resmini basmış, altına da «güvenini kaybetmiş değil,» diye yazmıştı. Mason City'ye yaptığım ikinci ziyaret sırasında Willie'nin bana verdiği demeçte de resimle beraber çıkmıştı. Willie şöyle demekteydi:

«Evet, seçimi kendi adaylarına kazandırdılar. İyi de çalıştılar, onlara hayranım. Bana gelince, babamın çiftliğine döneceğim ve orada bir yandan inek sağarken, öbür yandan da hukuk öğrenimine devam edeceğim. Çünkü bu, ileride bana gerekli olacak bir öğrenim Mason City halkına olan güvenimi kaybetmiş değilim. Yaşayan görür elbet!»

Ben oraya Willie'nin ne söyleyeceğini öğrenmeye gitmiştim ama çiftliğe kadar uzanmaklığıma da lüzum kalmadı. Çünkü Willie'ye sokakta rastladım. Çiftliğin etrafına parmaklık yapmak için bir alet almak üzere şehre gelmişti. Başında eski, siyah bir fötr şapka, ayağında bir tulum vardı. Tulum şapsal bir eda ile aşağıya doğru kaymış, onu donu düşük bir çocuk hali vermişti.

Ona: «Gel de bir koka-kola içelim seninle,» dedim. Gidip tezgâhın önüne dayandık. Bloknotumu cebimden çıkarıp önüne sürdüm, eline bir de kurşun kalem verdim. O kalemi aldı, ucunu ağzına soktu. Sonra barın mermerine dayanarak o iri, toparlak el yazısiyle yukarıdaki demeci yazdı.

— «Lucy nasıl?» diye sordum ona.

— «İyi,» dedi, «çiftlik hayatından hoşlanıyor, babam da yalnız kalmamış oluyor.»

— «Oh oh, çok iyi,» dedim.

Yüzüme değil de, karşımızdaki aynada kendine bakarak, «Ben de memnunum. Böylesi daha iyi,» dedi. Aynada kendisini seyrederken, son konağı da aştıktan sonra kendisini amacına götürecek düz ve uzun yolu seyreden bir adam hali vardı onda.

Daha önce de söylemiştim ya, Dolph Pillsbury ile Sheriff, kendileri de farkında olmaksızın Willie'ye uğur getirmişlerdi. Willie'yi alaşağı etmişler, okul binasını da J. H. Moore'ye inşa ettirmişlerdi J. H. Moore yapıda Pillsbury'nin uzaktan akrabası olan adamın tuğlalarını kullanmıştı. Okul, bütün benzerleri gibi dört köşe, basit bir bina idi. İki tarafında cankurtaran merdivenleri vardı. Bu merdivenler helezon biçiminde değil de, binanın dışına tuturulmuş demir basamaklar şeklindeydi.

Okulda yangın filân çıkmadı. Yalnız, yangın çıkarsa binanın nasıl boşaltılacağını çocuklara göstermek için bir deneme yaptırıldı.

Olay, okulun açılış töreni yapıldıktan iki yıl kadar sonra oldu. Evet, sadece bir «binayı boşaltma denemesi» yapıldı. Üst kattaki bütün çocuklar cankurtaran merdivenlerine yığıldılar. İlkönce en küçük çocuklar merdivenden inmeye başladılar ama çabuk inmeyi pek beceremiyorlardı tabii. Arkalarından daha büyükçe çocuklar gelmekteydi. Fakat küçükler yolu tıkadıkları için, merdivenlerin sahanlıkları çocuklarla dolmuştu. İşte o sırada birkaç tuğa yerinden koptu. Merdiveni tutmakta olan cıvatalarla demir çubuklar yerlerinden söküldü, merdiven olduğu gibi çöktü, çocuklar da her yana doğru fırladılar.

İçlerinden şoseye düşen üçü hemen öldü. On iki tane kadarı sakat kaldı, bunlardan birkaçı hiçbir zaman tamamen iyileşemedi.

İşte bu olay, Willie için büyük bir şanstı.

Bundan faydalanmak için Willie hiçbir şey yapmadı. Hatta bunu denemesine bile ihtiyaç kalmadı. Ama herkes işin içyüzünü anlamıştı. Belediyece düzenlenen cenaze töreninde, üç çocuğun tabutunu izleyenler arasında Willie de vardı ama alçak gönüllü bir tavırla tâ geride duruyordu. Fakat ölen çocuklardan birinin babası olan ihtiyar Sandeen kalabalık arasında Willie'yi gördü. Henüz tabutların üstüne toprak dökülürken Mr. Sandeen koşup Willie'nin yanına geldi. Elini sıktı, sonra da kolunu havaya kaldırarak şöyle bağırdı: «Tanrım, ben namuslu bir adama oy vermemiştim, şimdi de bunun cezasını çekiyorum.»

Bu bağırış üzerine kalabalık arasında bir hareket oldu. Kadınlar ağlaşıyorlardı. Başka birtakım kimseler de gelip Willie'nin etrafını aldılar, elini sıktılar. Biraz sonra kalabalık arasında ağlamayan tek kimse kalmadı. Hatta Willie de bunlar arasındaydı.

İşte, talih onun yüzüne böyle güldü. Zaten bu talih denen şey hep kendisine muhtaç olmayan kimselerin yüzüne güler.

O gün bugün Willie artık Mason City'yi avucunun içine almıştı. Şehirdeki gazeteler onun resmini bastılar. Fakat hiçbir ödev için adaylığını koymadı. Yine eskisi gibi çiftlikte çalıştı. Geceleri de hukuk öğrenimine devam etti. Tek siyasî faaliyeti, Pillsbury'nin arkadaşı olan bir Kongre üyesine karşı yoklama seçimlerine adaylığını koyan bir adam lehinde nutuklar vermekten ibaret kaldı. Duyduğuma göre Willie'nin nutukları beş para etmez şeylerdi. Ama ne önemi vardı ki bunun? Halk onu dinlemiyordu bile. Sadece Willie'yi seyredip alkışlamak, sonra da Pillsbury'nin arkadaşı aleyhine oy kullanmak için geliyordu.

Derken bir sabah Willie gözlerini açınca kendini vali seçiminde aday gösterilmiş buluverdi. Yani daha doğrusu, hazırlık seçimlerine adaylığını koymuş bulunuyordu. Bu da bizim Devlet'te, valilik makamına adaylığını koymak demektir.

Yo! Uzun boylu bir marifet değildi bu. Seçimlerde adaylığını koymanın hiçbir olağanüstü tarafı yoktu. Kayıt için gerekli birkaç doları bulan herkes adını oy puslaları üzerinde görmek zevkini elde edebilirdi. Yalnız, Willie biraz başka türlü bir durumdaydı.

Bizim bölgedeki demokrat parti o zaman iki kliğe ayrılmıştı: Bunlardan birinin başında Joe Harrison, ötekinin başında MacMurfee vardı. Harrison daha önce de valilik etmişti. MacMurfee ise o sırada valilik etmekteydi ve seçimi kazanıp sandalyesini korumak istiyordu. Harrison'un bütün taraftarları şehirlerde oturan kimselerdi. MacMurfee'ye ise tam anlamıyla bir «poturlu», bir «ayağı çarıklı» denemezdi, çünkü o da 90.000 nüfuslu oldukça önemli bir şehir olan Duboisville'dendi. Fakat onu daha ziyade köylüler ve kasabalılar tutuyordu. Köylülerin oturdukları seçim bölgelerinde epey çalışmış, hemen hemen hepsini kendinden yana çevirmişti. İki aday arasında sıkı bir çekişme olacaktı. Onun için, işe Willie de karıştı.

Harrison'un taraftarlarından birinin aklına bir şey geldi. Hoş, yeni bir şey değildi bu ya, neyse: Ortaya göstermelik gibi bir aday daha çıkartacak, böylece MacMurfee'ye verilecek oyları dağıtacaktı. Yalnız, ülkede az çok güven toplayacak bir adam bulmak gerekirdi. Bunun üzerine Willie'yi buldular. Devlet'in kuzey bölgelerinde o, terizinin gözünde biraz ağır basabilecekti. Willie ile resmî hiçbir görüşme filân yapılmadı. İş kendiliğinden olup bitiverdi. Şehirden güzel bir arabaya binmiş çizgili pantalon giymiş birtakım baylar geldiler, gidip Mason City'de Willie'yi buldular. Bunlardan bir tanesi de Mr. Tiny Duffy idi. Bu adam, Slade'nin meyhanesinin arka salonunda Willie ile ilk tanıştığı günden beri daha da şişmanlamıştı. Şehirden gelen baylar o şekilde konuştular ki, sonunda Willie'yi, vatanı kendisinin kurtaracağına inandırdılar. Willie de kurnaz ve çekingen bir adamdı muhakkak ama, birtakım insanlar çıkıp da siz tam yapmak istediğiniz

şeyi yapmanızı söylediler mi, kurnazlıktan, çekingenlikten eser kalmayıverir. Sonra, ikinci derecede olmakla beraber bir mesele, Tanrı meselesi de vardı. Herkes okul işine Tanrı'nın el attığını ileri sürüyordu. Tanrı da şimdi Willie'den yana olmuş, her şeye rağmen onu haklı çıkarmıştı. Çoğu kimseler gibi, Willie'nin de Tanrı'ya inandığı yoktu ama okul meselesi onda, bu işe Tanrı'nın el attığı izlenimini uyandırdı. Zaten birçok kimseler bunun böyle olduğunu düşünüyorlardı. Ama siz buna Tanrı'nın işi değil de kader kısmet şans filân da diyebilirsiniz.

Willie de kendi kendine: «Eh, madem Tanrı böyle istiyor, onun iradesi yerine gelsin,» dedi. Tanrının habercisi, Tiny Duffy idi. Yalnız bu haberci çok şık giyinmişti, hep Cadillac'larda dolaşıyordu. Sonunda Willie, kendisinden istenen imzayı verdi.

Artık mücadeleye hazırdı. Üstelik hukuk diplomasını da almıştı. Çünkü muhasebecilik işini kaybettikten sonra, çiftlik işlerinden ve «Ev kadının tamir çantası» satışından artan boş zamanlarında harıl harıl çalışmıştı. Geceleyin uykudan gözleri kapanırken yine de bakışlarını önündeki kitaptan ayırmamış, geç vakitlere kadar oturmuştu. Yazın pervaneler lâmbanın ışığına gelmek isteyip pencerenin tel kafesine çarparken; kışın da binlerce kilometre öteden, tâ Arkansas Ovalarından kopup gelen rüzgâr evin poyraz tarafını döver ve sobadaki ateş sönmeye yüz tutarken, Willie hep kitaplarının üstüne eğilmiş, çalışıyordu.

Çok zaman önce, hatta Lucy ile tanışmadan önce Willie, Marston Üniversitesinde bir yıl okumuştu. Bu üniversite aslında bir ilkokul azmanından başka şey değildi ama Willie orada, koca koca kitaplara geçmiş bazı ünlü adları duymak imkânını bulmuştu. Kafasının içinde bu adlar uğuldarken, öğrenime devam için parası kalmadığından okumayı yarıda bırakmıştı. Sonra Birinci Dünya Savaşı gelip çatmış, Willie de gönüllü

olarak orduya yazılmıştı.. Onu Oklahoma'da bir kampa göndermişlerdi. Willie bu yüzden çok üzülmüş, hayal kırıklığına uğramıştı. Bir şeyden yoksun bırakılmış, bir fırsatı kaçırmış gibi bir hali vardı. Savaş bittikten sonra çiftlikte, babasının yanında çalışmış, bir yandan da akşamları okumuştu. O zaman hukuk kitapları değil de, eline ne çeşit kitap geçerse hepsini okuyordu. Ülkenin tarihine merak sardırmıştı. Ayrıca, içinde seçme yazılar, şiirler olan bir de kocaman kitap satın almıştı. Yıllarca sonra bu kitabı bana da gösterdi. Parmaklarıyla kitabın kapağı üzerinde trampet çalar gibi sesler çıkararak: «Şu kitap var ya,» dedi, «bunu hemen hemen ezberlemiştim. Şimdi bile içindeki bütün adları, sana bir bir söyleyebilirim.» Sonunda da kitaba küçümser bir eda ile ve sert bir darbe vurmuş: «Bu kitabı yazan herif hiçbir şey bilmiyormuş. Olayların iç yüzünden haberi yokmuş. O zaman da işler şimdiki gibiymiş herhalde. Bir yığın insan her tarafta her türlü dalavereyi çeviriyormuş,» demişti.

Evet, bu böyleydi muhakkak, ama kitabı okuduktan sonra da Willie'nin aklında birsürü büyük adam ismi kalmıştı. Karakaplı bir deftere de okuduğu kitaplardaki bütün güzel cümleleri, parlak fikirleri bir bir kaydetmişti. Çok daha sonra bana bu defteri de gösterdi. Sayfaları şöyle çevirince Emerson'dan, Macaulay, Benjamin Franklin ve William Shakespeare'den alınıp beceriksiz, çocukça bir elyazısıyla kopye edilmiş cümlelere rastladım.

Willie yine o aynı küçümser eda ile devam etti: «Hey gidi günler hey! Ben o zamanlar, bu yazar denen insanların her şeyi bildiklerini sanırdım. Çalışırsam onların bilgilerinden azıcığını olsun edineceğim sanırdım.» Sonra gülerek ilâve etti: «Amma da enayi imişim ha!» Önceleri bunların çoğunu öğrenmek istemişti ama sonunda hukuk öğrenimine karar vermişti. İşte tam o sırada Lucy ile tanışıp evlenmiş, peşi sıra küçük Tom çıka-gelmişti. Üstelik işi vardı, muhasebe-

ci olarak da çalışıyordu ama, ne yapıp yapmış, hukuk öğrenimini bitirmişti.

Bu işte kendisine Tyree'li ihtiyar bir avukat da yardım etmiş, ona kitaplar vermiş, sorularını cevaplandırmıştı. Bu böylece üç yıl kadar sürmüştü. Avukatlık mesleğine azıcık bilgi ile girmeye razı olsaydı, diplomasını daha erken alabilecekti. Ama o zamanlar —hoş, şimdi de öyle ya—, hukuk diplomasını almak için pek fazla zeki olmak gerekli değildi.

Willie sonradan bana şöyle demişti: «Muhakkak ki çok aptalmışım. Gerçekten de, avukat olmak için birçok şeyler bilmek, kanunları ezberlemek gerektiğini sanıyordum. Ne münasebet!.. Sınava girip sorulara şöyle bir göz atınca az daha kahkahayı koparacaktım. Ben harıl harıl birsürü kitap okumuştum. Herifler de şimdi bana birtakım basit sorular soruyorlardı! Zenci bir rençper bile okuma-yazma bilse, pekâlâ cevaplandırabilirdi bunları. Hatta, tanıdığım avukatlardan birkaçına şöyle biraz dikkat etmiş olsaydım, bir aptalın bile bu sınavı kazanabileceğini anlardım. Bense hukuk öğreneceğim diye durmadan kafa patlatmıştım halbuki!..»

Güldü biraz durdu, sonra geceleri derse çalışırken takınmış olacağı o haşin, inatçı tavırla ekledi: «Ama ben de çalışmıştım ha! Sınavdan hiç korktuğum yoktu doğrusu.» Çünkü Tyree'li ihtiyar avukatın bütün kitaplarını okumuş, hatta çiftlikte çalışarak, «Onarım çantaları» satarak edindiği paralarla başka kitaplar da satın almıştı.

Sonunda sınav günü gelip çatmıştı. Willie pantalonunun ağı pırıl pırıl parlayan lâcivert serjden yabanlık elbiselerini giymiş, imtihanı vermek için trene binip şehre gitmişti. Sabırla beklemeyi becermişti, sonra konuyu da biliyordu. Sonra da avukat olmuştu. Artık iş tulumunu çiviye asabilirdi. Mason City'deki tuhafiye mağazasının üstünde bir oda kiralayıp ona «yazıhane» adını verebilir; karanlık oldukları için el yor-

damı ile çıkılması gereken merdivenlerden bir müşterinin çıka-gelmesini bekleyebilirdi. Evet, avukat olmuş, bunun için de epey zaman çalışması gerekmişti. Çünkü o, kanun adamlarının nasıl olmaları gerektiğini düşünerek ona göre çalışmıştı. Fakat şimdi bu iş bitmişti artık. Hatta, çok zaman bile harcamıştı buna. Zaten insan hep aynı işe çok zaman harcadı mı acayip bir şey olur: Bu iş uğrunda çok sabır, çok çaba harcadınız mı, siz o şeyin kendisi olursunuz artık. Sonun da sınava girdiğiniz zaman size aptalca birtakım sorular sorarlar.

Şimdi ise arzu da, bekleyiş de sona ermişti. Willie saçlarını sık sık kestiriyor, yeni bir şapka giyiyordu. Meşin çantasında, söyleyeceği seçim nutkunun bir nüshası vardı. Bu nutku kendi eliyle özene bezene yazmış, ezberlemiş, sonra sanki bir söylev yarışmasına giriyormuş gibi elleriyle, kollarıyla jestler de yaparak, bunu Lucy'ye de okumuştu. Adaylığını koyar koymaz çevresinde birtakım yeni yeni dostlar belirdi. Bunlar sık sık tıraş oldukları için çenelerinin atları mavimsi bir hal almıştı. Soluk renkli, sivri birer burunları vardı. Konuşurken Willie'nin omuzuna vuruyorlardı. Tiny Duffy de Willie'nin menejerliğini yapıyordu. Tiny Willie'yi şuna buna tanıştırırken çok samimî tavırlar takınıyor, onu kendisi keşfetmiş de bir konserve kutusundan çıkarıyormuş gibi: «Takdim ederim, bu Devlet'in gelecekteki valisi Willie,» diyordu. Willie de gayet ciddî bir eda ile elini uzatıyordu. Çünkü vali seçileceğinden hiçbir zaman şüphe etmemişti.

Birçok defalar kendi kendime: «Nasıl oldu da Willie bu hale geldi?» diye sormuştum. Sözgelimi Mason City'de bir iş elde etmek istese ve dünyanın bütün altınlarını kendisine verseler, mutlaka böyle pozlar takınmazdı. Olayları olduğu gibi kabul eden daha gerçekçi bir tavır takınır, talihini tek başına denerdi. Ya da, hazırlık seçimine adaylığını kendiliğinden koymuş olsaydı, durumu daha objektif bir tarzda gözönüne

alırdı. Fakat şimdi içinde bulunduğu durum bambaşkaydı. Adaylığını koysun diye gelip onu aramışlar, fikrini sormuşlar, seçmişlerdi. Bu yüzden de adeta derin bir korku duyuyordu. Halbuki Tiny Duffy ile etrafını sarmış olan insanlara şöyle bir baksa, olup bitenlerin tam anlamıyla normal olmadığını anlayıverirdi. Nasıl oldu da yapmadı bunu, anlayamıyorum bir türlü.

Muhakkak olan şu ki, Willie'nin insanlarla, halkla pek fazla ilişkisi yoktu. O yalnız Tiny Duffy'nin sesiyle değil, erişmeyi arzu ettiği mevkiin büyüklüğü ile de büyülenmişti. Bu mevkiin parıltısı, gözlerini kamaştırıyordu. Böylelikle bilinmezlikten, çiftlikteki gündelik işten, yalnızlıktan (her gün beraber yaşadığı aile bireyleri artık ona gölgeler gibi görünmeye başlamıştı), geceleri odasında harıl harıl çalışmaktan kurtulmuş oluyordu. Onun için, gözlerinin bu çok parlak ışıkla kamaşmış olmasına şaşmamak gerekirdi.

Ama insan denen yaratığın huyunu, ahlâkını tanıyordu muhakkak. Adliyenin kapısını epey zaman aşındırmıştı. Hatta sonunda onu adliyeden kapıdışarı etmişlerdi. Ama bu, insanların tabiatını bilmediğinden olmamıştı. Belki kendi tabiatini, genel olarak insanların huyunu, ahlâkını biliyordu ama kendisiyle bu bilgi arasında bir engel vardı. Bunun etkisi nutuklarında da görülüyordu. Bunlarda olaylarla rakamlar ve iyi duygular acayip şekilde birbirine karışıyordu. Programı vergiler ve yol şebekesiyle ilgili olduğu için, olaylarla rakamlar bu fasılda göze çarpmaktaydı. Güzel duygular ise beceriksiz ve çocukça yazısı ile kara kaplı deftere kopye ettiği seçme sözlerin, parlak düşüncelerin zamanla zayıflamış, biraz da soluklaşmış bir yankısıydı.

Willie taksitle, kullanılmış bir araba satın almıştı. Köyleri, kasabaları bununla dolaşıyordu. Yolda giderken kendi resmini telgraf direklerine, bahçe parmaklıklarına, samanlık kapılarına yapıştırılmış görü-

yordu. Şehire dönünce postaneye gidip Lucy'den mektup gelmiş mi diye bakıyordu. Politikacılarla bir iki lâf edip birkaç kişinin elinin sıktıktan sonra (bundan pek hoşlanmıyordu ya: Çünkü ilkeler üzerinde bir alay söz vardı da, vaitler üzerinde yeter derecede söz yoktu), gidip oteldeki odasına kapanıyor (Oda iki dolarlıktı, banyosuzdu), yine nutku üzerinde çalışmaya başlıyordu.

Nutkunu tekrar tekrar okuyup düzeltiyordu. Bunun tarihî bir nutuk olması için çok gayret etmekteydi. Düzeltme, inceleme işi bittikten sonra odasında üç aşağı, beş yukarı dolaşıyordu. Dolaşıyor, dolaşıyor, dolaşıyor, biraz sonra da nutkunu ezbere tekrarlamaya başlıyordu. Bitişik odadan, onun dolaştığı, konuştuğu işitiliyordu. Arada bir durduğu zaman da aynanın karşısında dikildiğini jestlerini incelediğini hemen anlıyordunuz.

Bazen onun bitişiğindeki odada da benim kaldığım oluyordu. Çünkü onun seçim mücadelesi hakkında **Chronicle**'ye sözüm ona bir röportaj dizini yazacaktım. Kendimi yatağın ortasındaki çukurluğa, yani otele gelip kalmış olanların somyedeki yayları çökertmiş oldukları yere bırakıyorum. Elbisemi bile çıkarmadan, öylece, sırtüstü yatıyor, sigaramdan çıkan dumanların gidip tavana yapıştıklarını seyrediyordum. Ben böyle dudaklarımdan dumanlar savurarak, geçmişten gelecekten sıyrılmış, her türlü duygudan soyutlanmış, durumda yatarken, Willie bitişik odada birden yine dolaşmaya, konuşmaya başlıyordu.

Bilemezsiniz, hem gülünecek hem ağlanacak; hem çıkışılacak, hem de küfür edilecek bir haldi bu! Siz meselenin içyüzünü bildiğiniz için, onun vali olmaya hazırlanışını da dinliyordunuz. O zaman gülmemek için yastığınızı ağzınıza tıkamak arzusu ile kıvranırdınız. Zavallı budala ve o saçma nutuk! Fakat ses hep duvarın arkasında mırıldanmaya, ayaklar hep döşemeyi dövmeye devam ediyordu. Onu dinlerken, dar bir

kafeste dolaşan, hemen değilse bile günün birinde bu kafesin demirlerinden birinin yerinden çıkmasını bekleyen bir hayvanı hatırlıyordunuz. Sonra birdenbire kendi kendinize: «Sahi, sakın parmaklıklardan biri yerinden çıkmış olmasın?» diyordunuz. Ayak sesleri durmayınca artık hatırınıza insancıl ya da hayvansal bir şey değil de, sadece yayık gibi, havan gibi bir şey geliyordu: Yayığın veya havanın kolu ya da eli, talihsizliğin sürüklenişi ile düştüğünüz bu yerde boyuna sizin üzerinize iniyor, iniyordu.

Siz bilmediğiniz bir yatakta, loş bir odada akşama doğru biraz uzanmak; hiçbir şey yapmadan, ne geçmişi ne geleceği düşünmeden, sigaranızın dumanlarını seyrederek biraz dinlenmek istiyordunuz. Ama, ayaklar, hayvan hayvanın, eli ve o aptal bir türlü durmak bilmiyorlardı. O zaman siz bir anda doğrulup karyolanın kenarına oturuyor, küfür etmek arzusu ile yanıp tutuşuyorsunuz. Çünkü: «Nedir acaba bu ayakları böyle durmamacasına hareket ettiren?» diye soruyor, sonra yüreğinizin burkulduğunu hissediyorsunuz. Evet, belki de aptalın biriydi o, vali seçilemiyecekti muhakkak. Nutkunu okumak istedi mi Lucy hariç herkes savuşup gidiyordu. Ama o ayaklar var ya, ayaklar birtürlü durmuyordu.

Gerçekten de hiç kimse onun nutuklarını dinlemek istemiyordu, hatta ben bile. Bunlar, köyleri kasabaları dolaşırken sağladığı birtakım rakamlar, istatistiklerle doluydu. «Şimdi de arkadaşlar, beni biraz sonra sabırla dinlemek lûtfunu gösterirseniz, size birkaç rakam vereceğim,» diyor, bir iki öksürüp sesine cilâ verdikten sonra kâğıtlarını karıştırmaya başlıyordu. O böyle söyleyince sandalyelerde oturanlar hemen önlerine eğiliyorlar, ceplerinden çakılarını çıkarıp tırnaklarını kesmeye başlıyorlardı. Willie kürsüde konuşurken de sanki sizinle karşı karşıya imiş gibi, kendi güzel sözlerine kendisi de inanarak parıldayan gözlerini açarak konuşsaydı belki dinleyicilerini heyecanlandı-

rabilirdi. Fakat hayır, o hâlâ kibar olduğunu sandığı pozlar takınmaya çalışıyordu.

Bununla beraber, Willie köyleri dolaştığı sürece bunun önemi yoktu. Okul faciasının yarattığı hava, hâlâ devam ediyordu. Willie Tanrı'nın seçtiği adamdı. Allah'ın bir işaretiydi bu. Cankurtaran merdivenini bir şeyler isbat etmek için kırmıştı. Yalnız ne var ki, Willie Devlet'in orta bölgelerine doğru uzaklaşınca işler bozulmaya başladı. Az çok önemli kasabalarda konuşurken dinleyicilerinin, kendisini Tanrı'nın seçip seçmediğine aldırış bile etmediklerini açıkça görüyordu.

Evet, Willie bunu anlıyor fakat sebebini kavrıyamıyordu. Zayıfladı, avurdu avurduna çöktü ama pek kaygılı, tasalı görünmüyordu. İşin en tuhaf tarafı da buydu. Yeryüzünde kaygılanacak, tasalanacak bir adam varsa o, muhakkak ki Willie idi. Fakat ne gezer? Her seferinde kürsüye yüzünde saf, temiz huzurlu bir ifade ile çıkıyordu. Çok ağır bir hastalıktan kalkmış gibi bir hali vardı. Ayrıca, bir uyur-gezeri de andırıyordu.

Evet, bir hastalık geçirmişti ama bunu henüz tamamen savuşturamamıştı: Bu da had derecede politika hastalığı idi. İşlerin aksayan taraflarını kavrayamıyordu. Hani bir insan soğuk alır da ısının değiştiğini sanır, sonra, «Niçin benden başka kimse üşümüyor?» der ya. İşte o da böyle bir adamı andırıyordu. Herhalde bir insan yüzü görmek ihtiyacında olduğu içindir ki, nutuklar ve el sıkmalar sona erdikten sonra bazı geceler geç vakit benim odama geliyordu. Ben yatmadan önce bir **grog** içerken o da bir süre oturuyor, fakat hiç konuşmuyordu. Yalnız bir kere, Morristown'da yapılan toplantıda bir fiyasko vermişti. O akşam yine odama geldi, bir süre bir şey söylemedi. Sonra: «Ne dersin Jack, işler nasıl gidiyor?» diye sordu. Çetin bir soruydu bu: «Karım beni aldatıyor mu?» ya da: «Haberin var mı, ben yahudiyim,» gibilerden

bir şeydi. Bu gibi sorular, cevapları yüzünden değil de sırf sorulmuş oldukları için insanı güç durumda bırakırlar. Ben de: «İşler yolunda gidiyor galiba,» diye cevap verdim.

— «Gerçekten inanıyor musun buna?»

— «Tabii inanıyorum.»

Verdiğim cevabı bir iki çiğneyip yuttu. Sonra: «Halk bu akşam beni pek dikkatle dinlemiyordu,» dedi, «hele vergiler hakkındaki programımı anlattığım sırada herkes dalga geçiyordu.»

— «Sen de bu bölümü çok uzatıyorsun canım. Halk bunları dinlerken yoruluyor.»

— «İyi ama, vergiler hakkındaki düşüncelerimi öğrenmek istiyorlardı hani?»

— «Dedim ya, lâfı fazla uzatıyorsun. Fazla zengin olanların biraz göbeklerini indireceğim, de, alt tarafından sözetme.»

— «Ama asıl muhtaç olduğumuz şey, vergiler hakkında bir programdır. Şu anda gelirlerle gelir vergisi arasındaki oran..»

Sözünü kestim: «Biliyorum canım, nutku dinledim ama kimin umurunda bu? Onları güldür ya da ağlat. Öyle davran ki onlar seni de kendileri kadar âciz ve şaşkın, ya da Tanrı kadar kuvvetli, kudretli sansınlar. Yahut da damarlarına bas, kızdır onları. Hatta bırak, sana da kızsınlar. Niçin ve nasıl olursa olsun, onları silkele, harekete getir. O zaman senden hoşlanacaklar, nutuklarını tekrar tekrar dinlemek isteyecekler. Daima onların zayıf damarlarını bul. Bunların çoğu ölü gibi insanlar. Karılarının ağızlarında diş, vücutlerinde biçim kalmamış. Artık içkiyi kaldıramıyorlar, Tanrı'ya inanmıyorlar; onları uyandırmak, onlara yaşadıkları hissini aşılamak sana düşen bir iştir. Hatta bunu bir saat için bile yapsan yeter. Fakat zekâlarına hitap etmekten vazgeç Allah aşkına!»

Bitkin bir halde kendimi sırtüstü bıraktım. Willie

de düşünmeye başladı. Kımıldanmıyordu. Yüzü sakindi ama, amacına erişmek için ne yapması gerektiğini anlamıştı. Kısaca: «Evet, biliyorum, başkaları da söylediler bunu bana,» dedi.

— «Tabii,» dedim, «dünkü çocuk değilsin ki sen!» O zaman da birden ona karşı derin bir öfke duydum. «Mason City'de muhasebecilik yaptığın sırada ne sağırdın, ne de dilsiz. O işe Pillsbury'nin yardımıyla girmiştin ama yine de sözünü sakınmıyordun.»

Başıyla onayladı: «Evet evet, başkalarından da duydum bunu,» dedi.

— «Tabii. Herkesin ağzında bu. Kimsenin de gizlediği yok.»

O zaman sordu: «Ne dersin, doğru mu bu acaba?»

Ben de onun sesinin yankısı gibi: «Doğru mu?» diye tekrarladım ama cevap vermeden önce ben de aynı soruyu kendi kendime sordum: «Vallaha, pek bilemiyorum ama doğru olsa gerek,» dedim.

Biraz daha oturdu, sonra kalktı, «iyi geceler» deyip odasına gitti. Derken ayak sesleri yine başladı. Soyunup yattım. Fakat bitişikte ayak sesleri hâlâ devam ediyordu. Yattığım yerde şöyle düşünüyordum: «Enayi yarın Skidmore'ye gidince dinleyicileri güldürebilmek için tuhaf bir şeyler arıyor galiba!»

Aldanmamışım da. Enayi tuhaf bir şeyler anlattı ama, kimseyi güldüremedi.

Skidmore'deki toplantıdan sonra bir lokantaya gitmiş, bir yorgunluk kahvesi içerek dinleniyordum. Kalabalıktan, onun yaptığı gürültüden, çıkardığı insan kokusundan, her tarafı araştıran bakışlarından duyduğum yorgunluğu gidermeye çalışıyorum. O sırada Sadie Burke içeriye girdi, etrafına bakındı. Beni görünce gelip karşıma oturdu.

Sadie, Willie'nin yeni kadın arkadaşlarından biriydi ama ben onu çok eskiden tanıyordum. Dolaşan dedikodulara göre o, Çiklet Pucket adında birinin daha yakın dostuydu. (Bu adam ağzı güzel koksun diye

hep çiklet çiğnediği için herkes ona bu adı takmıştı). Pucket beden bakımından da, siyasal bakımdan da iri-kıyım bir adamdı, Joe Harrison'la epey arkadaşlık etmişti. (Belki hâlâ da etmekteydi). Yine dolaşan dedikodulara göre, Willie'yi seçimlerde maşa gibi kullanmayı yine bu Çiklet Pucket akıl etmişti. Çiklet Pucket çirkin bir adam değildi ama, Sadie onun için bile fazla güzel sayılırdı. Şüphesiz Sadie, güzellik müsabakalarında Miss Oregon'u ya da Miss New Jersey'i seçen jüri üyelerinin anladıkları tarzda güzel değildi. Düzgün bir vücudü vardı ama çok rüküş giyindiği, hareketleri çok sert, çok beceriksizce olduğu için insan onun vücudündeki bu düzgünlüğü fark etmiyordu. Saçları çok siyahtı. Bunları rastgele kestiriyordu. Bu yüzden de saçı başı daima darmadağındı. Yüz çizgileri de çok düzgündü ama çiçek bozuğu olduğu için bunun da pek farkına varılmıyordu. Fakat simsiyah, kadife gibi yumuşak bakışlı, yuvalarına iyice gömülmüş gözleri olaganüstü güzellikteydi.

Çiklet Pucket güzellik bakımından değil de, sırf serserinin biri olduğu için Sadie'ye lâyık değildi. Pucket'i herhalde yakışıklı olduğu için seçmişti ve yine dolaşan dedikodulara inanmak gerekirse, onu epey kazançlı birtakım politika dalaverelerine sokmuştu. Sadie çok şey biliyordu. Girip çıkmadığı kalıp kalmamış, çok güçlükler çekerek bir sürü şey öğrenmişti.

Skidmore'de o da Willie Stark'ı tutanlar arasında yer almıştı. Çünkü sekreter filân gibi bir görevde (sanırım asıl görevi Ciklet Pucket hesabına casusluk yapmaktı). Gerçekten çok didiniyor, toplantıları o düzenliyor, her yerin tanınmış insanları hakkında Willie'ye o bilgi veriyordu.

Dediğim gibi, Sadie o her zamanki savruk yürüyüşü ile lokantaya girdi, beni gördü; «Seninle oturabilir miyim?» diye sordu.

Sonra cevabımı beklemeden karşıma geçip oturdu.

Çapkınca bir cevap verdim ona: «Nasıl istersen

şekerim. Seni ayakta da, otururken de, yatarken de kabul etmeye hazırım.»

Kadife bakışlı, simsiyah gözleriyle beni şöyle bir süzdü, sonra başını sallayarak: «Yok yok, vitaminlisini tercih ederim,» dedi.

— «Beni yakışıklı bulmuyor musun yoksa?» diye sordum.

— «Yakışıklılık, çirkinlik vızgelir bana.»

— «Peki, teklifimi geri aldım öyleyse. Ama, vitaminden söz ettiğine göre, sence sizin aday Willie vitaminli mi acaba? Yani kendisinde vali olacak kadar vitamin —cevher— var mı sanıyorsun?»

Gözlerini havaya kaldırıp içini çekerek: «Bırak Allah aşkına,» dedi.

— «Anladım,» dedim, «ne zaman bu iş sökmez diye rapor edeceksin?»

— «Ne diyorsun?» dedi, «Upton'da yemekli büyük bir açık hava toplantısı düzenlendi. Duffy'den duydum bunu.»

— «Sadie,» diye devam ettim, «sen de pekâlâ biliyorsun: Bu işin yürümesi için kuzu filân değil de koca koca filler kebap etmek, sandviçlerin içine de peynir, salam yerine on dolarlık paralar koymak lâzım! Ne diye kendi şeflerine 'bu iş yürümez!' diye rapor etmiyorsun sanki?»

— «Kim soktu bunu senin kafana canım?»

— «Dinle beni Sadie. Seninle bunca zamandan beri arkadaşız. Bana maval okumaya kalkışma. Ben bütün duyduklarımı yazılarıma sokmuyorum. Bildiğim şey şu ki, Willie'yi aday gösterişiniz onun söylev gücüne hayran oluşunuzdan değil. Bütün bunlar bir düzen bir dalavere. Herkes de biliyor bunu. Yalnız Willie bilmiyor.»

— «Eh, öyle olsun!» dedi.

— «Öyleyse patronlarına raporunu verecek, bu iş sökmüyor! diyeceksin; boş yere para harcadıklarını

anlatacaksın onlara, değil mi? Bana kalırsa Willie bir tek oy bile alamayacak.»

— «Vallaha, bunu onlara çoktan söylemem gerekirdi ama, neyse.»

— «E peki, ne zaman yapacaksın bunu?»

— «Ben zaten onlara: 'Bu iş yürümez,' demiştim. Ama dinlemediler. Aptal herifler..» Sonra durdu, ağzından bir duman yığını çıkardı. Duman birden gevşeyiveren yuvarlak, çok kırmızı, parlak alt dudağının üzerinden kaydı.

— «Hadi söylesene,» dedim, «ne diye vaktiyle heriflere haber vermiyorsun da bu zavallı enayinin can çekişmesini böyle uzatıyorsun?»

Sigarasının dumanlarından kurtulmak istiyormuş gibi birden başını salladı, asık bir suratla: «Bana ne!» dedi, «paraları bolsa harcasınlar. Hatta, daha fazlasını da harcasınlar aptallar. O zavallı enayide birazcık akıl olsaydı yaptığı bu dolaşmalar ve sonunda uğrayacağı acı yenilgi için peşin para alırdı. Neyse, ufak bir gezinti yaptı ya yanına kâr kalır. Hatta bana kalırsa, bıraksınlar da zavallı gezintisini bitirsin. Çünkü işin içyüzünü bilmeyenlerdir ki mutluluğun sırrına erişirler.»

Garson kız bir fincan kahve getirdi. Sadie bunu, beni görmezden önce ısmarlamış oalcaktı. Bir yudum içtikten sonra sigarasından uzun bir nefes çekti.

Sonra sert bir hareketle sigarasını fincanın tabağına basarak söndürürken, yüzüme bakmadan: «Biliyor musun,» dedi, «işin içyüzünü ona anlatsalar, enayi olduğunu yüzüne karşı söyleseler bile artık adaylıktan vazgeçmez.»

— «Evet evet,» dedim, «yine gidip nutuklarını çekmeye devam eder.»

— «Aman Allahım, ne korkunç şeyler o nutuklar, değil mi?»

— «Al benden de okadar.»

— «Aman dedim ya, yine de dolaşmaya, nutuk çekmeye devam edecek o.»

— «Evet.»

Sadie içini çekerek: «Ne aptal şey Yarabbi!» dedi.

İkimiz de yaya olarak otele doğru yürüdük. Upton'a gelinceye kadar da bir iki defa hariç, Sadie'yi görmedim. İşler pek iyi gitmiyordu. Ben de «ne hali varsa görsün,» diyerek Willie'yi bir iki hafta kendi başına bırakıp şehre döndüm ama yine de hakkında haberler almaya devam ediyordum. Açık hava toplantısından bir gün önce de trene binip Upton'a gittim.

Upton tâ uzakta, öte tarafta, Devlet'in batısındadır. Toplantıyı düzenleyenler açıkhava toplantısından sonra burada köylülerden çok sayıda oy alacaklarını umuyorlardı. Upton'un biraz kuzeyinde de bir kömür madeni vardı. Buradaki zavallı, yoksul halk kömür şirketinin barakalarında oturuyor, işsiz kalmaktan ödü patlıyor, sırtı-sıra yedi gün çalışabilmek için Allah'a yalvarıyordu. Willie burada epey dinleyici bulabilecekti herhalde. Halk öyle şartlar altında yaşıyordu ki, bedava olmak ve bacaklarında derman bulunmak şartiyle, bir lokma yiyecek için yirmi kilometrelik yolu tepmekten çekinmezdi.

Bindiğim tren buhar saçarak habire çabalanıyor, sarsılıyor, savruluyor, zınk diye duruyor, sonra pamuk tarlaları arasından kıvrıla kıvrıla ilerliyordu. Bazen de, kim bilir neyi beklemek için, yarım saat durduğu oluyordu. Nihayet akşam üstü Upton'a geldik.»

Kalabalığı yararak bir elimde valizim, ötekinde yazı makinem olduğu halde otelin yolunu tuttum. Herkes bana bakıyordu. Aralarına girdiğim zaman yol vermek için açılmıyorlardı bile. Otelde bir sandviç yedim. Sonra odama çıkıp vantilâtörü açtım. Bir sürahi buzlusu getirttim, ayakkabılarımla gömleğimi çıkardıktan sonra bir kitap alıp iskemleye oturdum.

Saat on buçukta kapıma vuruldu: «Giriniz!» diye bağırdım, içeriye Willie girdi.

— «Neredeydin?» diye sordum.

— «Öğleden sonra hep buradaydım,» dedi.

— «Duffy kasaba ileri gelenlerinin elini sıkasın diye seni epey dolaştırmıştır herhalde.»

Asık bir yüzle: «Evet, sorma,» diye cevap verdi.

Asık yüzünü görünce ona daha dikkatle baktım: «Ne o?» diye sordum, «burada seni iyi karşılamadılar mı yoksa?»

— «Yoook, iyi karşıladılar,» dedi. Sonra gidip masanın yanından bir iskemle aldı, tepside, benim içki şişesinin yanında duran bir bardağa su koydu, içti. «Yoook, iyi karşıladılar,» diye tekrarladı.

Yine yüzüne baktım. Bana daha zayıflamış gibi göründü. Derisinin daha gergin, çiller altında hemen hemen saydam bir görünümü vardı. İskemleye çöker gibi oturdu. Bana hiç aldırdığı yoktu. Zihnini kurcalayan bir şeyi boyuna kafasında evirip çeviriyordu.

— «Seni düşündüren bir şey var,» dedim.

Bir an, işitmemiş gibi davrandı. Başını benden sonra çevirdiği zaman, yaptığı hareketle sorduğum soru arasında hiçbir ilgi yoktu. Yaptığı hareket benim söylediklerime değil de, kafasından geçen şeylere cevaptı.

— «Bir insan vali olmadan da pekâlâ yaşayabilir,» dedi.

O anda Willie'den hiç böyle bir söz beklemiyordum. O kadar şaşırmıştım ki, elimde olmaksızın: «Neee?» diye haykırdım.

Son uğradığı kasabadaki karşılama (ben oraya gitmemiştim) herhalde çok soğuk olmuştu ki şimdi Willie biraz uyanmışa, kendine gelmişe benziyordu.

Willie: «İnsan vali olmadan da pekâlâ yaşayabilir,» diye tekrarladı. Hâlâ yüzüne bakmaya devam ettiğim için biraz önceki çocukça, hemen hemen saydam yüzü değil de, bambaşka bir yüzü gördüm. Birincisi

sanki camdan bir maskeydi de, altından birdenbire ikinci bir yüz çıkıvermişti. Bu ikinci yüzde kalın dudakların birbirine yapışık iki tuğla gibi kapalı durduklarını, elmacık kemiklerinin altında da kasların sık bir düğüm halini aldıklarını farkettim.

Biraz geç olmakla beraber: «Ne o?» dedim, «daha oylar verilmedi bile.»

O hâlâ zihnindeki düşünceyi evirip çeviriyordu. Sonra:

— İnkâr etmiyorum bak. Ne yalan söyleyeyim, vali olmak istiyordum doğrusu,» dedi. Kendimin zaten emin olduğum bir şeye beni inandırmak istermiş gibi, hafifçe öne doğru eğilerek yüzüme baktı:

— «Evet,» dedi, «öylesine istiyorum ki hem, bu yüzden gözüme uyku bile girmiyordu.»

Sonra iri elleriyle dizlerini ovuşturdu mafsallarını çatırdatarak devam etti: «Ne tuhaf değil mi? İnsan meğer bir şeyi böyle şiddetle arzu edebilirmiş. Ben de arzudan meydana gelme bir yaratık olmuştum sanki. Sonunda ne istediğimi bilmez hale gelmiştim. Hani tıpkı yeni uyanan bir erkek çocuk gibi: İçinden o arzunun yükseldiğini farkeder de delirecek gibi olur. Bir gece bütün benliği ile bir şey arzular. Bunu öylesine şiddetle ister ki ne olduğunu unutur adeta.»

Biraz daha bana doğru eğildi. Gözlerini yüzüme dikmişti. Elleri, ter izleriyle çizik çizik olmuş gömleği üzerinde kasıldı. Düğmelerini söküp bu «bir şey»in ne olduğunu bana göstermek ister gibi bir hali vardı.

Fakat tekrar iskemlesine çöktü, gözlerini benden başka tarafa çevirdi. Bakışları dalgınlaştı, duvar yokmuş gibi, onun ötesine aştı, sonra ilâve etti: «Bir şeyi elde etmek için onu istemek yetmiyor. İnsan çok geçmeden bunu anlayıveriyor.»

Doğruydu bu. O kadar doğruydu ki, onu onaylamak zahmetine bile değmezdi.

Kendi susuşuna o kadar gömülmüş bir hali vardı

ki, benim sustuğumu farketmemiş göründü. Bir dakika sonra sessizliğini bozdu, sabit gözlerle bana bakarak: «Halbuki iyi bir vali de olurdum yani..» dedi, yumruğunu dizine vurduktan sonra devam etti: «Bu heriflerin hepsinden daha iyi yapardım bu işi. Bana bak —yine bana doğru eğildi—, bu Devlet'in muhtaç olduğu şey ne, biliyor musun? Yeni bir vergi programı. Ayrıca, Devlet'in kiraya verdiği kömür madenleri üzerinden alınan ruhsat harcını da arttırmak gerekir. Sonra, şehirlerden çıkınca şöyle doğrudürüst bir yol yok. Bazı daireleri birleştirerek masraflarda kısıntı yapabilirim. Ya okul meselesi!.. Bana bak, Ömrümde doğru dürüst bir öğrenim yapmış değilim. Bildiklerimi kendi başıma öğrendim. Anlamıyorum, neden bu Devlet..»

Bütün bunları daha önce de dinlemiştim. Toplantılarda kürsüye çıkıp saf ve asil bir yüzle bu lâfları kaç defa tekrarlamıştı ama bunlar kimsenin umurunda değildi.

Sözlerini benim de umursamadığımı anladı. Birden sustu, kalktı, başını ileriye doğru uzatarak odayı yine arşınlamaya başladı. Saçları her zamanki gibi alnına dökülmüştü. Gelip karşımda durdu: «Bütün bunlar, yapılması gerekli işler, değil mi?» dedi.

— «Tabii,» dedim, yalan da söylemiyordum.

— «Ama kime dert anlatırsın? Hepsinin Allah belâsını versin itoğlu itlerin! Seni dinlemeğe gelirler ama söylediklerini işitmezler bile. Umurlarında değil ki. Allah hepsinin belâsını versin! Madem ki dinlemiyorlar, böyle pis pis otursunlar, ne halleri varsa görsünler.»

— «Evet, dinlemiyorlar,» diye onayladım.

Sert bir tavırla: «Ben de vali olmayacağım,» dedi, «ektiklerini biçsinler pis herifler!»

Birden ona içerleyiverdim. Bunları ne diye gelip de bana anlatıyordu? Benden beklediği neydi? Devlet'in ihtiyaçlarına ilgilendiğimi nereden biliyordu?

Ben bunları ne zamandır biliyordum. Herkes de biliyordu. Gizli bir tarafları yoktu ki bunların. Bize gerekli olan neydi? İyi bir idare. Ama hangi babayiğit verecekti bunu bize? Zaten bir idare iyi olmuş ya da olmamış, bunu kimsenin iplediği de yoktu. Öyleyse ne diye bu adam gelip de dertlerini bana döküyordu? Vali olmağı çok istediğini, bu yüzden uyku bile uyuyamadığını ne diye anlatıyordu? İşte onun için birden kızdım: «İyi ama, ben ne yapayım yani?» dedim.

Dikkatle yüzüme baktı, beni baştan ayağa şöyle bir süzdü. Sözlerimden alınmış görünmüyordu. Pek şaştım buna: Bense alınsın, içerlesin de kalkıp gitsin diye söylemiştim bunu. O ise hayret bile etmiş görünmüyordu.

Sonunda: «Yok Jack,» dedi, «ben senden merhamet dilenmiyorum. Her ne olursa olsun ne senden, ne başkasından teselli bekleyecek değilim.» Sudan çıkan, yahut yeni uyanan iri bir köpek gibi hantal hantal silkindi: «Hayır, ne şimdi, ne de hiçbir zaman, kimseden bir şey isteyecek değilim,» dedi. Bunu söylerken bana hitap etmiyordu. Bir işi düzenlemek ister gibi bir hali vardı.

— «Peki, ne yapmak fikrindesin?» diye sordum.

— «Bir düşüneyim bakayım,» dedi, «şimdilik hiç bir fikrim yok. Düşünmem lâzım. Ah itoğlu itler ah, zorla dinletebilseydim kendimi onlara!»

Tam bu sırada Saide içeriye girdi. Daha doğrusu kapıya vurdu, ben «Giriniz» diye bağırdım, o da girdi.

Etrafına çabucak bir göz attıktan sonra: «Günaydın,» dedi, sonra bize doğru ilerledi. Gözlerini viski şişeme dikti: «Bir yudum içmek fena olmayacak,» dedi.

— «Öyle,» dedim ama bunu pek isteksiz söyledim. Yahut da Saide bir şeyler olduğunu anladı galiba. Çünkü bunu hissedebilecek tek kimse varsa o da Saide idi.

Odanın ortasına kadar gelip durarak sordu: «Ne var, ne oluyor?»

Hemen cevap vermedim. Her zamanki canlı, sinirli adımlarıyla yazı masasına doğru ilerledi. Sırtında rengi uçmuş, biçimsiz mavi bir yazlık tayyör vardı. Bunu rastgele, gözlerini kapatıp elini üzerine koyarak, bir eskiciden almıştı muhakkak.

Benim paketimden bir sigara çıkardı, parmaklarının üzerine vurdu ve ışıl ışıl parlıyan gözlerini benden yana çevirerek bekledi.

— «Hiç,» dedim, «Willie vali olmıyacakmış.»

Ben konuşurken o da kibriti yakmıştı, fakat sigaraya kadar götürmedi. Eli yarı yolda öylece kaldı.

Yüzüme bakarak: «Ona anlatmış değilim. Ben sadece dinliyorum o kadar.»

Kibriti bileğinin tek bir hareketiyle söndürerek Willie'ye döndü: «Kim anlattı size?» diye sordu.

Willie gözlerini onunkilere dikerek sordu: «Neyi anlatacaklardı bana?»

Birden, yanlış bir hareket yapmış olduğunu anladı. Böyle bir yanlış yapmak da ona yakışmazdı doğrusu. Çamurlar içindeki kulübesinden çıkalı beri, hayatta epey yol almış; hep başkalarının ağzından lâf almış, fakat kendi bildiklerini saklamıştı. Düşündüklerini, bildiklerini açıklamak huyu değildi. Genel olarak başkalarını konuşturur, kendisi dinlerdi. Fakat bu sefer, bildiklerini açığa vuruvermişti. Benliğinin derinliklerinde, benim her şeyi anlatacağım şeklinde bir inanç yer etmiş olmalıydı galiba. Bunu ben de anlatabilirdim, bir başkası da. Ama herhalde Sadie değil, muhakkak. Willie'ye olup bitenlerin içyüzünü birisi anlatacak, fakat bu birisi Sadie Burke olmayacaktı.

İşte bütün bu düşünceler Sadie'nın içinde öylesine yer etmişti ki, ne düşündüğünü birden açığa vuruvermişti. Yanmamış sigarasını elinde tuttuğu halde bunu kendisi de farketti.

Willie sordu: «Neyi anlatacaklardı bana?»

Sadie kayıtsız bir tavırla cevap verdi: «Vali olmayacağınızı...»

Ama bir yandan da yardım ister gibi bana baktı. Ömrü boyunca Sadie Burke iblisinden ilk defa böyle yardım istemişti.

Batağa saplanmıştı bir kere. İçimden: «Varsın kendisi çıksın...» diye düşündüm.

Willie gözlerini ondan ayırmıyor, bekliyordu. Sadie döndü, benim içki şişesini açtı, kalbine kuvvet vermek için kadehe biraz içki koydu. Sonra bunu tek yudumda içti ama, bütün kadınların yaptıkları gibi hiç öksürüp aksırmadı.

Willie yine sordu: «Neyi anlatacaklardı bana?»

Sadie cevap vermedi. Sadece Willie'nin gözlerinin tâ içine bakıyordu. Willie ağır, derin bir sesle tekrar sordu: «Neyi anlatacaklardı bana?»

Sadie kadehini birden tepsiye bıraktı. Willie'nin yüzüne bile bakmadan: «Amaaan!» dedi, «şapşal herif sen de!»

Willie yine aynı sesle: «Pekâlâ!» dedi, «neymiş bakalım mesele, sen anlat.» Sendeliyen düşmanının üzerine yumruk yağdıran bir boksörü andırıyordu.

Sadie: «Peki peki,» dedi, «dur da anlatayım enayi: Seni yere vurdular bu herifler.»

Willie yarım saniye kadar, kımıldamadan genç kadına baktı. Odada yalnız onun soluğu işitiliyordu, ben de bu soluğu dinlemekteydim. «Yere mi vurdular?» diye tekrarladı.

Sadie: «Hem de nasıl!» dedi, Zafer kazanmış gibi ona doğru eğildi. Sesinde ve bakışında kavgacı bir hal vardı: «Kukla, ne olacak! Odun kafalı kukla! Sen de inandın onlara, değil mi? Kendini gökten inme melek mi sanıyordun? Ama aslında sen nesin biliyor musun?»

Bir cevap bekledi, fakat Willie hâlâ tek söz söylemeksizin onun yüzüne bakıyordu. Sadie devam etti: «Halbuki sen sadece bir kuklaydın, bir şamar oğlanıy-

dın. Zavallı enayi! Nasıl da yere vurdular seni! Bundan eline bir şey de geçmedi. Seçimlerde kaybedesin diye sana para bile verirlerdi ama, ne enayi olduğunu farkedince buna gereklilik bile görmediler. Çünkü sen kendini bir şey sanıyor, boyuna şişiniyordun. Kendini Allah sanacaktın neredeyse. Tek istediğin, kürsülere çıkıp: «arkadaşlar...» diyerek nutuklar çekmekti.» Sözünün burasında Sadie ağzını çirkin bir şekilde bükerek ağlamaklı bir eda takındı: «...Arkadaşlar! Bu Devlet'in muhtaç olduğu şey ne? Ne olacak, elinin körü. Tanrım sen bilirsin!» Genç kadın sonra da yapmacık, vahşî bir kahkaha kopardı ama, hemencecik kesiliverdi bu.

Bana dönerek: «Aman Yarabbi!» dedi, «enayi görüyorsun değil mi? İşin içyüzünü bilmek istiyor.» Sonra tekrar Willie'ye doğru ilerledi, ona daha fazla eğildi: «Dinle de kafana girsin: Seni MacMurfee'ye verilecek oylar dağılsın diye kullanmak istiyorlardı. Anladın değil mi, odun kafalı?»

Willie bana baktı, dilini ağır ağır dudaklarının üzerinden geçirdi, sonra sordu: Sahi mi? Bu?»

Sadie gözlerini havaya kaldırarak: «Hay Allahım!» diye bağırdı, «bir de 'sahi mi?' diye soruyor! Deli olmak işten değil!»

Willie bana yine sordu: «Sahi mi bu?»

— «Evet, bana da söylediler bunu,» dedim.

Gerçekten bir darbe oldu bu ona. Yüzü, konuşacakmış ya da hüngür hüngür ağlayacakmış gibi kasıldı. Ne konuştu, ne ağladı. Elini masaya uzattı, şişeyi aldı, bir kadehe en azılı ayyaşı bile sarhoş edecek kadar viski koyduktan sonra bunu susuz öylece içti.

Yavaşça: «Hey!» dedim, «dikkat et, alışık değilsindir buna!»

Sadie şişeyi ondan tarafa iterek: «Alışmadığı daha neler, neler var!» dedi, «vali olmayacağı düşüncesine de birtürlü alışamıyor sözgelimi. Öyle değil mi Willie?»

Sadie'ye: «Sen sussana artık,» dedim.

Fakat o bana aldırış bile etmedi. Willie'ye doğru eğilere kokşayıcı bir sesle tekrar etti: «Öyle değil mi Willie?»

Willie elini tekrar şişeye uzattı, kadehine içki koydu.

Sadie yine sordu: «Öyle değil mi Willie?» Ama bu sefer sesinde tatlılık, okşayıcılık filân yoktu.

Willie bakışlarını genç kadından tarafa kaldırdı. Yüzü kıpkırmızıydı. Saçları gözlerinin üstüne dökülmüştü. Sık sık soluk alıyordu: «Evet! Eskiden vali olamıyacağı düşüncesine alışmıştım ama, şimdi değilim,» dedi.

— «Ne değilsin?»

— «Düşünceye alışmış değilim.»

Sadie gülerek: «Ama bu düşünceye alışsan iyi olur,» dedi, sonra şişeyi onun daha yakınına itti.

Willie şişeyi alıp kadehini yine doldurdu, içti; sonra kadehi kararlı bir tavırla yerine koydu: «Hayır, Bu düşünceye alışmayayım daha iyi,» dedi.

Sadie yine o vahşi, yapmacık, kesik gülüşü ile güldü: «Şunun söylediğine bakın: 'Alışmıyacağım,' diyor ayol! Hey Allahım sen bilirsin!» sonra yine gülmeğe devam etti.

Willie sandalyeye çökmüş, öylece duruyordu. Sandalyenin arkalığına dayanamamıştı. Yüzü boncuk boncuk terlemişti. Parlak terler ağır ağır yanaklarından akıyordu ama o bunun farkında değildi. Terlerini silmiyor, Sadie'nin gülüşüne bakıyordu.

Birdenbire yerinden kalktı. Sadie'nin üzerine atılacak sandım. Onun da aklına aynı şey geldi galiba. Çünkü gülmesi birden kesiliverdi. Fakat Willie onun üstüne filân atılmadı. Yüzüne bile bakmıyordu hattâ. Çılgın gözlerle odanın her tarafına bakınıyordu. Bir şeyi yakalamak istiyormuş gibi iki elini önüne doğru kaldırdı: «Geberteceğim onları! Geberteceğim!» dedi.

Sadie: «Otur hele şuraya,» dedi ve ona doğru eğilerek göğsünden dürttü.

Willie ayaklarının üstünde pek sıkı durmadığı için «küt» diye iskemlenin üstüne çöküverdi. Kan ter içinde tekrarladı: «Geberteceğim onları!»

Sadie kehanette bulunur gibi: «Hiçbir şey yapamıyacaksın,» dedi. «Uğrayacağın yenilgiden de metelik elde edemeyeceksin. Sonra ne onları, ne de başkasını öldüremiyeceksin. Neden, biliyor musun?»

Willie yine: «Geberteceğim onları,» dedi.

Sadie eğilerek devam etti: «Neden, söyleyeyim bak. Çünkü sen enayinin birisin. Halis muhlis enayisin hem...»

O zaman ben ayağa kalktım: «Eeeey,» dedim, «bana ne sizin bu dırıltılarınızdan? Ne diye dinletiyorsunuz bunları bana?»

Sadie başını bile çevirmedim. Ben dışarıya çıkarken o Willie'ye hâlâ ne çeşit bir enayi olduğunu anlatmağa uğraşıyordu. Bu da epey sürecekti herhalde.

O gece Upton'da bir hayli dolaştı. Sinemadan çıkanları seyrettim. Mezarlığın parmaklıklı kapısına hayran hayran baktım. Gidip ay ışığı altında okul binasını da gördüm. Köprünün korkuluğundan eğilip suya tükürdüm. Bütün bunlar iki saat kadar sürdü. Sonra otele döndüm. Odanın kapısını açtığım zaman Sadie masanın yanında oturmuş, sigara içiyordu. Hava dehşetli ağırdı. Sigaranın mavi dumanı lâmbanın üstünde kıvrılıyor, koyu kümeler halinde Sadie'nin etrafında dalgalanıyordu. Öyle ki, Sadie sabunlu bulaşık suyu ile dolu bir akvaryumun içine oturmuş gibi geldi bana. Viski şişesi boşalmıştı.

Bir iki saniye için, Willie'nin çıkıp gitmiş olduğunu sandım ama birden onu görüverdim.

Gidip benim yatağımın üzerine yatmıştı.

Kapıyı kapattım. «Ne haber? Yatıştı mı bari?» diye sordum.

Sadie: «Evet,» dedi.

Yatağa doğru gidip Willie'ye baktım. Sırtüstü yatmıştı. Ceketi koltuk altlarına doğru sıyrılmıştı. İki elini göğsünün üstünde kavuşturmuştu. Bu haliyle, katedrallerdeki mezarların üzerlerinde görülen ölü heykellerini andırıyordu. Göğsü bağrı açıktı. Çözülen son iki düğmeden mide hizasında gergin bir deri parçası görünüyordu. Beyazdı bu deri, üstünde de birkaç tane siyah, kuru kıl vardı. Ağzı biraz aralıktı. Her soluk verişinde alt dudağı titriyordu. Hoş bir tabloydu bu doğrusu.

Sadie: «Biraz saçmaladı,» dedi, «tasarılarını anlattı. Büyük işler başaracakmış. Cumhurbaşkanı olacakmış. O heriflerin hepsini gebertecekmiş filân. Yarabbi sen bilirsin!» Sigarasından bir nefes çekti, dumanını tükürür gibi savurdu, sonra da elinin tersiyle, öfkeli öfkeli dumanları dağıttı.

Birden evde kalmış bir ihtiyar kız tavrı ile ve zalimce memnun bir halle: «Neyse, yatıştırdım onu,» diye devam etti.

— «Açıkhava toplantısına gidecek mi?» diye sordum.

Sert bir sesle: «Ne bileyim ben?» dedi, «boyuna bağırıp çağırıyordu. Bu gibi ufak tefek şeylere aldırdığı yoktu. Amma da tasarıları vardı ha! Ama...» bir süre sustu. Sonra yine aynı hareketleri yaptı: Sigarasından bir nefes çekti, dumanını savurdu, eliyle dağıtarak, «yatıştırdım onu,» dedi.

— «Yatıştırmamışsın da öldürmüşsün onu, galiba,» dedim.

— «Öldürmüş filân değilim. Ama tam can alacak noktasına vurdum: Nasıl bir enayi olduğunu anlattım ona. Bu sayede yatıştı ancak.»

— «Yatıştırmasına...yatıştırmışsın doğrusu,» dedim. Masaya doğru ilerledim.

— «Kolay olmadı bu ha!» dedi, «ama sonunda oturdu, kalbine kuvvet vermek için şişeye sarıldı. Lucy adında bir kadın varmış. Hep: 'Bunu ona nasıl söyleyeceğim,' deyip duruyordu.»

— «Lucy karısıdır,» dedim.

— «Ondan öyle sözetti ki ben annesi sandım. Hani kadınlar vardır, mendili çocuğa uzatırlar da 'hınk' de bakayım, derler ya. Öyle bir kadın sandım onu. Sonra odasına gidip ona mektup yazmak istedi. Ama...» Yataktan tarafa bakarak, «...ama yapamadı. Sendeliye sendeliye birkaç adım attı. Sonra da boylu boyunca yatağa uzandı,» dedi.

Genç kadın yerinden kalkıp yatağa giderek Willie'yi seyretti.

— «Duffy'nin haberi var mı?» diye sordum.

— «Amaaan! Dufy de umurumda mı benim?» dedi.

Yatağa yaklaştım: «Onu böylece bırakmak daha iyi galiba,» dedim, «ben de gidip onun odasında yatardım.» Sonra Willie'nin üzerine eğilip anahtarını almak için ceplerini araştırdım. Sonunda buldum. Diş fırçamla pijamamı valize koydum.

Sadie hep karyolanın yanında duruyordu. Bana dönerek: «Zavallının ayakkaplarını çıkarıver bari, sevaptır,» dedi.

Valizi yatağın kenarına bırakıp dediğini yaptım. Lâmbayı söndürecektim ki Sadie: «İstersen o Lucy'ye de bir mektup yaz da kocasını nereye göndermek lâzım, bir soruver bakalım,» dedi.

Elim elektrik düğmesinde olduğu halde Sadie'ye baktım. O hâlâ Willie'yi seyrediyordu. Sol kolunu yanısıra sarkıtmıştı. İki parmağı arasında tuttuğu sigaradan ağır ağır, mavi helezonlar yükseliyordu. Başını öne doğru eğmiş, dumanları üflemekteydi. Düşünceli bir hali vardı, alt dudağını hafifçe öne sarkıtmıştı. Dudağının nemli derisi de lâmbanın ışığında parıldıyordu. Sadie işte bu idi: Gecekondu mahallesindeki kulü-

besini terkettikten sonra epey yol almıştı! Bir zar atmış, kazanmak istemiş onun için bu yolu almıştı. Kazanmak için rulet oyunundaki gibi iyi numaranın üstüne koymak gerektiğini biliyordu. Yoksa «krupye» denen adam elindeki kürek gibi değnekle paranızı alıverir, para elinizden çıkıp başkasının cebine girerdi. Sadie orada burada epey sürtmüş, erkeklerin gözlerinin tâ içine bakarak onlarla erkek gibi konuşmuştu. Bazıları onu seviyorlar; bazıları da sevmeseler bile yine onu dinliyorlardı. Birtakım erkekler de sözgelimi Çiklet Pucket gibi onu çok sevmekteydiler. Zaman zaman bu Sadie'yi anlıyamıyordum doğrusu: Mevsimine göre ya çuval biçimi **tweed** bir tayyör, ya da buruşuk ketenden bir tayyör giyerdi. Çiçek bozuğu yüzünde dudak rujunun yağlı lekesi, siyah birer fener gibi bir çift göz, bunların üsünde de bir yığın siyah saç görünürdü. Bu saçlar kulakların hizasından, sanki bahçıvan makasıyla, rastgele kesilmiş gibiydi.

Bir gün birdenbire başka şey keşfettim. İnsan bir kadını her gün görür de onu çirkin sanır. Ona uzun boylu ilgi göstermez. Ama sonra insan bu çuval biçimi **tweed**'in ya da bu buruşuk ketenin içinde ne saklı olduğunu gözünün önüne getirmeğe çalışır. Çiçek bozuğu maskenin altında da onun asıl yüzünü görmeğe uğraşır: Temiz, alçakgönüllü, güven dolu bir yüzdür bu, üstündeki maskeyi kaldırmanızı ister sizden. Tıpkı bir ihtiyar adam gibi: Hani karısına bakar bakar da, şimşek gibi kısa bir an içinde, sevdiği yüzün otuz yıl önceki halini görüverir. Bense bir yüz hatırlamıyordum. Geçmişi değil de, geleceği görür gibiydim. Heyecan verici bir şeydi bu, inanın. Evet, çok heyecan verici şeydi bu... ama bir zaman için. Sadie'yi elde edeyim dedim ama nafile.

Güldü: «Teşekkür ederim!» dedi, «benim kendime göre anlaşmalarım var. Bunlar devam ettiği sürece bende iş yok.»

O zamanlar bu anlaşmaların neler olduğunu bil-

miyordum. Çiklet Pucket henüz meydana çıkmamıştı. Yani Sadie, fişini kazanan numaranın üzerine koyup da Pucket'e bu güzel armağanı vermeden önceydi bu.

Elimi elektrik düğmesine uzatıp Sadie'ye bakarken bunlardan hiçbiri aklımdan geçmedi. Ne Çiklet Pucket'i düşündüm, ne de Sadie'nin güzelliğini. Ama yine de anlatıyorum bunları: Sırf yatağın yanında durup bu ölü gibi yatan adamın başucunda düşünen; oynadığı oyunu hep gizli tutup bu sayede epey yol almış bulunan; oyununu da ilk defa bu akşam açığa vurmuş olan Sadie Burke kimdir, bilinsin diye anlatıyorum bunları.

Yani onu ben böyle tasavvur ediyordum. Işığı söndürdüm. Dışarıya çıktım. O da peşim sıra çıktı. Koridorda birbirimize «İyi geceler,» dedik.

Ertesi sabah Sadie kapıma vurduğu zaman saat dokuz vardı galiba. Dalmış olduğum derin uykudan güçlükle uyandım. Titreye titreye kapıya gittim, başımı dışarıya uzattım.

O uzun boylu selâma sabaha lüzum görmedi: «Duffy arabayla açıkhava toplantısına gidiyor, ben de onunla beraber gideceğim,» dedi. «Bir sürü büyük adamla görüşecek. Enayi için 'o da erkenden gitsin de ayak takımının arasına karışsın,' diyordu ama 'kendini pek iyi hissetmiyor, sonradan gelip bizi bulacak,' dedim ona.»

— «Peki,» dedim, «benim işim değil bu ama, onu oraya göndermeğe çalışırım.»

— «Vallaha bilmem,» dedi, «beni ilgilendirmez.»

— «Neyse canım, göndermeğe çalışırım onu.»

— «Bak artık, nasıl istersen öyle yap.»

Sonra da etekliğini yukarıya çeke çeke gitti.

Pencereden baktım, başka bir günün başlamış olduğunu gördüm. Tıraş olup giyindim, aşağıya inip bir fincan kahve içtim. Sonra kendi odama çıkıp kapıyı vurdum. İçeriden, sanki birisi yorganı başına çekmiş

de altında kaval çalıyormuş gibi, boğuk, derinden bir ses işitildi. Bir gün önce kapıyı kilitlememiştim. Onun için odaya girdim.

O sırada saat onu geçmişti.

Willie karyolanın üstünde külçe gibi yatıyordu. Kımıldamamıştı bile. Ceketi yine koltuk altlarına doğru kayıp buruşmuştu. Ellerini yine göğsü üzerinde kavuşturmuştu. Yüzü sarı ve saf, temizdi. Yatağa doğru ilerledim. Willie başını çevirmedi ama beni gözleriyle izledi. Gözleri o şekilde hareket ediyordu ki insan onların yuvaları içinde dönerken gıcırdadıklarını işitecekti neredeyse.

— «Günaydın,» dedim.

Ağzını hafifçe araladı. Dilini yavaşça çıkarıp dudaklarını nemlendirdi, sonra da onları şöyle bir yokladı. Bir aksaklık olmadığını anlamak için deney yapıyormuş gibi, hafifçe güldü. Hiçbir aksaklık olmadı. «Dün akşam ben sarhoş olmuşum galiba,» diye mırıldandı.

— «Evet, sarhoşluk derler buna,» dedim.

— «Hiç başıma gelmemişti bu. Ömrümde bir tek kere içmiştim,» dedi.

— «Biliyorum, Lucy içenlerden hoşlanmaz,» dedim.

— «Evet ama, meseleyi ona anlattığım zaman beni anlayacak muhakak. Nasıl olup da bukadar içtiğimi öğrenince bana hak verecek.»

— «Şimdi nasılsın?»

— «İyiyim,» dedi, güçlükle doğrulup oturdu, ayaklarını sarkıttı. Çoraplı ayakları yere değiyordu. İçindeki çarkların, dişlilerin herbirinin gıcırdayışına kulak kabartır gibi bir hali vardı.

— «Evet, iyiyim,» diye tekrarladı.

— «Açıkhava topantısına gidecek misin?»

Başını güçlükle döndürüp gözlerini bana çevirdi. Cevap verecek olan benmişim gibi yüzüme bakarak: «Ne diye soruyorsun bunu bana?» diye tekrarladı.

— «Birçok şeyler oldu da ondan,» dedim.

— «Evet, gideceğim oraya,» dedi.

— «Duffy ile Sadie gittiler bile. Duffy: «erken gitsin de halk arasında görünsün, demiş senin için.»

— «Pekâlâ!»

Sonra gözlerini döşemenin belirsiz bir yerine, ayaklarının biraz ilerisine dikti, yeniden dilini çıkarıp bir kere daha dudaklarını nemlendirdi: «Susamışım,» dedi.

— «Fazla olur bu,» dedim, «ama içki de böyle içilir. Böyle içince içki insana yarar.»

Dinlediği yoktu. Güçlükle yerinden kalktı, ayaklarını sürüye sürüye banyoya gitti.

Yüzünü yıkadığını, büyük yudumlarla su içtiğini, derin derin soluk aldığını duydum. Musluktan içmiş olmalıydı. Sonra uzun bir sessizlik oldu. Arkasından sesler işitildi. Nihayet işkence sona erdi.

Tekrar banyonun kapısında göründü, kapının pervazına dayanarak gözlerinde tatlı bir sitemle beni süzdü. Soğuk soğuk ter döken yüzü kırağı yağmış gibi parlıyordu.

— «Yüzüme ne diye bakıyorsun,» dedim, «viski hiyleli değildi ki.»

Düşünceli bir tavırla: «Kustum...» dedi.

— «Ne yapalım yani. İçip de kusan yalnız sen değilsin ki! Şimdi de gider, açıkhavada şöyle nefis bir kebap yersin.»

O bu sözleri pek de hoş bulmuşa benzemiyordu. Ben de öyleydim ya, neyse. Fakat sözlerimi özellikle üzücü de bulmadı. Pervaza dayandı, sessiz sessiz yüzüme bakmağa devam etti. Sonra birden dönüp yine banyoya girdi.

Kapının arkasından: «Dur da bir kahve ısmarlıyayım sana,» diye bağırdım, «onu içince düzelirsin.»

Ama hayır! Kahve de düzeltmedi onu. İçti ama, kahve midesine kadar ulaşmağa bile vakit bulamadı.

O zaman gidip yine yattı. Alnına soğuk bir kompres koydum, gözlerini yumdu. Ellerini yine göğsünün üzerinde kavuşturdu. Yüzünün çilleri parlak bir mermer üzerinde pas lekelerini andırıyordu.

Saat on biri çeyrek geçe otelin bürosundan telefon ettiler: «Aşağıda iki bay var, araba ile gelmişler, Mr. Stark'ı alıp açıkhava toplantısına götürecekler,» diye haber verdiler. Elimi ahizeye kapatıp Willie'nin yüzüne baktım. Açık gözlerini tavana dikmişti.

— «Ne diye gideceksin o toplantıya?» dedim, «dur ben onları savarım şimdi.»

Gözleri hep tavana dikili, mezardan gelirmiş gibi boğuk bir sesle: «Gideceğim,» dedi

Bunun üzerine aşağıya indim, o iki bayı arayıp buldum: «Mr. Stark biraz rahatsız, toplantıya bir iki saat sonra gelebilecek,» dedim.

Öğle üzeri onu yine kahve ile tedavi etmeyi denedim ama nafile. Duffy o sırada toplantı yerinden telefon etti: «Ne oluyor?» diye sordu.

— «Siz hele ekmekle çerezleri dağıttırmaya başlayın. Sonra da Willie saat ikide gelebilsin diye dua edin,» dedim.

O yine ayak diredi: Bir şey mi var?» diye sordu.

— «Bir şey var ama bunu bilmeyin daha iyi,» dedim.

Sonra telefonu kapadım. Saat bire doğru Willie yine biraz kahve içip kendine gelmek istedi, ama bu seferki gayreti de boşa çıkınca ona: «Dinle beni Willie,» dedim, «ne diye gidiyorsun sanki oraya? Niçin burada kalmıyorsun? 'Hastayım' diye haber gönder. Böylece yeni bir üzüntüden de kurtulmuş olursun. Sonra, eğer...»

— «Hayır,» dedi, büyük bir gayret sarfederek karyolanın kenarına oturmaya çalıştı. Saf ve saydam yüzü, neredeyse alevlerin içine dalıverecek bir din şehidinin yüzünü hatırlatıyordu.

Ben: «Muhakkak gitmek istiyorsan, bir tek çaresi var bunun,» dedim.

— «Yine mi kahve içeyim?» diye sordu.

— «Hayır,» diyerek valizimi açtım. İçinden öteki viski şişesini çıkardım. Bir de kadeh getirdim, «çivi çiviyi söker derler ya, sen şunu bir iç bakalım,» dedim.

İçti. Bir an bayılacak gibi oldu, korkunç bir andı bu. Sonra rahat bir nefes aldım. On dakika sonra ona bir kadeh daha içirdim:

— «Şimdi de soyun, banyoyu soğuk su ile doludur,» dedim.

O banyo yaparken otelin bürosuna telefon ederek: «Bir otomobil çağırın,» dedim.

Sonra da Wilie'nin odasına gidip temiz çamaşırla öbür elbisesini alarak getirdim.

Güç-belâ giyindi. Ben arada bir yine viski tedavisine devam ediyordum.

Giyindikten sonra karyolanın kenarına oturdu. Hani bazı sandıklar vardır. Üzerine «Kırılacak eşya» yazılı bir etiket yapıştırıp bir de bardak resmi yaparlar da hamallar bu sandıkları dikkatle taşırlar. İşte ben de Willie'yi öylece alıp faza sarsmadan, devirmeden arabaya kadar indirebildim.

Vereceği nutku masanın gözünde unutmuştu. Gidip onu da getirdim. Tekrar aşağıya indiğim zaman: «Belki lâzım olur,» dedi, «unuttuğum yerler olursa kâğıtlardan okurum.»

— «Boş ver canım,» dedim, «unuttuğun yerler gelince bir masal anlatıverirsin onlara,» ama o beni dinlemiyordu.

Araba bizi toplantı yerine götürürken arkasına yaslanıp gözlerini kapadı.

Çok geçmeden toplantı yerine geldik. Bir koruluğun kenarına bir sürü otomobiller, kamyonlar, her çeşitten arabalar sıralanmıştı. Orta yerde bulunan bir direkte bir Amerikan bayrağı dalgalanıyordu.

Bindiğimiz külüstür arabanın motör gürültüleri arasında kulağıma müzik sesleri geldi. Duffy kalabalığın birbirlerini sindirilmelerini müzikle kolaylaştırıyor olmalıydı.

Willie elini uzatıp şişenin üstüne koyarak: «Ver şunu bana,» dedi.

— «Dikkat et, fazla kaçırma, alışık değilsin çünkü,» dedim.

Fakat o, şişeyi ağzına götürmüştü bile. Gurultular çıkararak viskiyi içiyordu.

Şişeyi geri verdiği zaman baktım, içinde pek az bir şey kalmıştı. Şişeyi tekrar cebime koymaya değmezdi. Terbiyeli, fakat alaycı bir tavırla: «Oldu olacak, bitir şunu bari,» dedim.

Aptallaşmış bir tavırla başını salladı: «Hayır, teşekkür ederim,» dedi.

Bunun üzerine kalan viskiyi de ben içtim, boş şişeyi arabanın penceresinden dışarıya fırllattım.

Şoför de: «Toplantı alanına mümkün olduğu kadar yakın bir yerde dur!» dedim.

Dediğimi yaptı. Parasını verdim. Willie'yi arabadan çıkardım. Sonra, çiğneyip ezilmiş çimenlerin üzerinden ağır adımlarla ilerliyerek kürsüye doğru yöneldik. Etrafımızda kalabalık yoktu sanki, Willie gözlerini uzaklara dikmişti. Orkestra yine bir şeyler çalıyordu.

Kürsünün yanına ulaşınca Willie'yi bıraktım. Şimdi yabancı bir memlekette kaybolmuş gibi bir hali vardı. Güneşin ışıkları hülyalı yüzünü aydınlatıyordu.

Gidip Duffy'yi buldum: «Tamam, Willie'yi getirdim ama makbuz karşılığı teslim ederim bakın,» dedim.

Tiny Duffy: «Ne var, ne oluyor?» diye sordu. «Benim bildiğim, bu herif içki içmezdi. Sarhoş mu yoksa?»

— «Gel de kendin gör,» dedim. Duffy'yi alıp Willie'nin yanına götürdüm. Pek dokunaklı bir buluşma

oldu bu. Ben de hemen kalabalığın arasına karışıp sıvıştım.

Çok kalabalık vardı, kebap kokusu mucizeler yaratmıştı adeta. Herkes kürsünün etrafında toplanmaya, tribünlere tırmanmaya başlıyordu. Orkestra yeni bir hava daha çalmaya başladı. Kürsünün üstünde kasaba halkından —siyasette hiç bir gelecekleri olmayan— iki kişi vardı. Bunlar sabahleyin de Willie'yi almaya, otele gelmişlerdi. Bir üçüncü adam daha gördüm. Bu da papaz, vaiz filân olmalıydı. Nutuklardan önce dua edecekti galiba. Ve nihayet kürsüde Duffy ile Willie vardı, Willie buram buram terliyordu. Kürsünün bulunduğu yüksekçe kerevetin üstünde dizili iskemlelere oturmuşlardı. İki yanlarında bayraklar asılıydı. Kürsünün önüne de bir bayrak asılmış, üstüne bir sürahi ile birkaç bardak konulmuştu.

Kasaba halkından birisi ayağa kalktı, papazı tanımak için kalabalığa birkaç söz söyledi. Papaz zayıf ve buruşuk yüzünü havaya kaldırıp dua etti. Sonra yine o aynı adam ayağa kalkıp ıkıntılı sıkıntılı bir ifade ile halka arkadaşını takdim etti. Herkes toplantının başlıca kahramanının o olduğunu sandı. İri-yarı bir adamdı. Fakat o da Willie'yi takdim edince kalabalık, toplantının «yıldız»ının Willie olduğunu anladı.

Derken Willie tek başına kürsüye geldi. Mermer gibi beyaz yüzünü her yana çevirerek, nutkunu bulmak için de eliyle sağ cebini karıştırarak: «Arkadaşlar..» diye söze başladı.

Kâğıtları bir bir çevirip bunlar yabancı bir dille yazılmış gibi hayretle elindeki tomara bakarken, birisi beni kolumdan çekti. Sadie idi bu.

— «Ey, ne oldu?» diye sordu.

— «Bak da anla,» dedim.

Uzun uzun kürsüye bakarak: «Nasıl ayılatabildin onu?» diye sordu.

— «Biraz viski içirdim.»

Yeniden kürsüye baktı: «Biraz mı?» dedi, «ne münasebet? Bütün şişeyi yuvarlamış galiba!»

Ben de Willie'ye baktım. Yakıcı güneş altında kürsüye dayanmış, tek kelime söylemiyor, buram buram terliyordu.

Sadie de boyuna Willie'ye bakıyordu. Tıpkı bir gün önce, Willie yatakta yatarkenki gibi bakmaktaydı ona. Bakışlarında ne acıma, ne de küçümseme vardı. Düşünceli, belirsiz bir bakıştı bu. Sonra: «Doğuştan böyle olmalı bu adam,» diye mırıldandı.

Edasında bir işin bittiğini, bir hesabın görüldüğünü anlatan bir hal vardı. Fakat hep aynı tavırla Willie'ye bakmaya devam ediyordu.

Willie bir bacağı ile kürsüye dayanarak ayakta durabilmekteydi. Hatta konuşmaya da başlamıştı. İki üç defa daha «Arkadaşlar..» demiş, onların arasında bulunmaktan duyduğu sevinci anlatmıştı. Şimdi de nutkunun müsveddesini iki eliyle tutuyor, köpekler tarafından avlunun bir köşesine kıstırılmış korkak bir inek edasıyla, karşısındaki kalabalığa bakıyordu. Bu arada güneş, değdiği yeri yakıyor; Willie de hep buram buram terliyordu.

Birden kendini toparladı, başını kaldırdı: «Bir nutuk hazırlamıştım,» dedi, «Devlet'in ihtiyaçlarını anlatan bir nutuktu bu. İhtiyaçlarınız nelerdir, bunları size söylemeye hacet yok. Siz hepsini daha iyi biliyorsunuz. Pantalonlarınıza bakın, dizleri delik mi? Midenize kulak verin. Açlıktan guruldiyor mu? Ekininize bakın. Yol yokluğundan pazara indiremediniz diye, bunlar oldukları yerde çürüdü mü? Çocuklarınıza bakın. Kasabanıza yakın bir okul bulunmadığı için onlar da sizin gibi kapkara bir bilgisizlik içinde mi yüzüyor?»

Willie durdu. Gözlerini kırpıştırarak, bir baştan öbür başa, kalabalığın üstünde dolaştırdıktan sonra: «Hayır,» dedi, «size nutuk verecek değilim. İhtiyaçlarınızı siz benden daha iyi biliyorsunuz. Ama müsaadenizle bir hikâye anlatayım size.»

Yine durdu. Masaya abanarak derin derin soluk aldı. Her yanından zırıl zırıl ter akıyordu.

Sadie'ye doğru eğildim: «Ne yumurtlayacak bakalım,» dedim.

Gözlerini ona dikmişti: «suss!» dedi.

Willie yine söze başladı: «Tuhaf bir hikâyedir bu. Gülmeye hazırlanın. Gülmekten katılacaksınız, çünkü sahiden çok tuhaf. Bir ayağı çarıklının, sizin gibi bir köylünün hikâyesidir bu. O da dolayların herhangi bir çocuğu gibi, Devlet'in kuzeyindeki çiftliklerden birinde, çamurlu yollarda, bataklık çukurlarda büyüdü. Ayağı çarıklıların nasıl yaşadıklarını çok iyi biliyordu. Sabahları şafak sökmeden kalkmak, yalınayak gübre yığınının içinde dolaşırken gübrenin ayak parmakları arasına girdiğini hissetmek, domuzlara yem vermek, kahvaltıdan önce inekleri sağmak nedir, hepsini biliyordu. Bu işleri bitirdikten sonra güneş doğarken iki saat yol yürüyüp okula gidecekti. Tahta bir binaydı burası, bütün öğrenciler tek bir odaya doluşurdu. Adına okul dene bu kulübe için, delik deşik çamurlu yollar için ağır vergiler ödendiğini biliyordu. Bu yollarda arabaların dingilleri kırıldığından, katırların ayakları sakatlandığından da haberi vardı.

«Evet, köylü olmak, rençper olmak ne demek, bunları çok iyi biliyordu. Bir şey mi elde etmek istiyorsun, bunda yalnız kendine güveneceksin. Zamanla bunu da öğrenmişti. Bunun üzerine bu adam 'belki günün birinde bu işleri düzeltirim,' diyerek, gece geç vakitlere kadar hukuk kitaplarının üstüne kapanıp çalışmaya, öğrenmeye başladı. Hukuk öğrenimini okullarda, üniversitelerde yapmadı o. Gündüzleri tarlada çalıştıktan sonra geceleri, tek başına hukuk öğrendi. Bunu, sonra bu işleri biraz olsun düzeltebilmek umuduyla yapıyordu. Amacı hem kendi durumunu, hem de benzerlerinin durumunu düzeltmekti. Palavra sıkmıyorum size: Başlangıçta başkalarını ve başkaları için yapacağı büyük güzel işleri düşünmekle işe koyulma-

dı o. Önce kendisini düşünerek işe girişti. Fakat bu böyle sürerken bir şeyi anladı: Başkaları için bir şeyler yapamazsa, kendisi için de bir şey yapamayacaktı. Ya hep beraber, ya da hiç. İşte, zamanla bunu anlamıştı.

«Bunun üzerine gözlerini açtı. Fakat feci bir uyanış oldu bu: Çünkü kendi kasabasında iki yıl önce tuğladan yapılan bir okul binası, tuğlalar çürük olduğu için yıkılıverdi. Tuğlaları politika oyunları çürütmüştü. Fakat gel gelelim, bu yüzden on, on iki kadar yavrucak öldü veya sakat kaldı. Bu hikâyeyi hepiniz bilirsiniz zaten. O dediğim adam, bu okulun inşası için perde arkasında çevrilen dalaverelere karşı vargücü ile mücadele etmişti. Fakat sonunda savaşı kaybetmiş, okul da anlattığım biçimde yıkılmıştı. Ama bu acıklı olay, ona bir fikir verdi. İşler bundan sonra böyle yürüyemeyecekti.

«Çürük tuğla kullananlarla savaştığı için birsürü dost kazandı. Şehirdeki bazı siyasî şeflerin de bu işten haberleri vardı. Günün birinde güzel bir arabaya atlayıp, o adamın babasının çiftliğine geldiler, 'oğlunuzu valiliğe aday göstereceğiz,' dediler.»

Sadie'nin kolunu çektim: «Ne o, hepsini anlatacak mı yoksa?» dedim.

O yine: «Susss!» diye cevap verdi.

Yüksek, kerevet gibi yerde, Willie'nin arkasında oturmuş olan Duffy'ye baktım. Şişman suratında kaygılı bir ifade belirmeye başlamıştı. Yüzü kıpkırmızıydı, o da buram buram terliyordu.

Willie: «Evet, babasına böyle söylediler,» diye devam etti, «o zavallı da bunlara kandı. Vicdanını şöyle bir yokladı, işlerin gidişatını düzeltebileceğini sandı. İddiayı, böbürlenmeyi bir yana bırakarak 'Bu işi nasıl başarabilirim?' diye düşündü. Zavallı bir köylü çocuğu idi o. Ve hepimiz gibi o da, hemşehrileri lâyık görürlerse en yoksul, en basit bir köylünün bile vali olabileceğine inanıyordu.

«Şehirden gelmiş olan o çizgili pantalonlu herifler, bizim ayağı çarıklı ile konuştular. O da onlara kandı. 'MacMurfee namussuzun aptalın biridir, Joe Harrison da şehirlilerin elinde bir alettir. Biz senin gibi namuslu bir rençper, bir köylü istiyoruz, iyi bir vali yapacağız onu, dediler. Evet, ona böyle söylediler. Faaat.» Willie durarak nutuk tomarı üzerinde kasılan elini havaya kaldırdı. «Fakaat, aslında neymiş bu herifler biliyor musunuz? Joe Harrison'un adamlarıymış. MacMurfee'yi seçecek köylülerin oylarını dağıtmak için bir enayi bulmaya kalkışmışlar. Dalaverelerini anladım mı sandınız? Doğrusu hayır, çünkü onların o kurnazca sözlerine kanmıştım. Eğer şu kadın..» Parmağıyla Sadie'yi gösterdi... «Nah, şu kadın bana işin içyüzünü anlatmasaydı, gerçeği hiçbir zaman öğrenemeyecektim.»

Dirseğimle Sadie'nin kaburgalarını dürttüm: «Hapı yuttun kızım,» dedim, «işinden kovulduğunun resmidir.»

Willie devam etti: «Evet. Bereket versin şu namuslu kadın bana bu iğrenç gerçeği anlattı da kendime geldim.»

Dufy ayağa kalkmış, yavaş yavaş kürsüye doğru ilerliyordu. Bir yandan da: «Ne duruyorsunuz? Bir şeyler çalsanıza!» demek ister gibi, ümitsiz ümitsiz müzisyenlerden tarafa bakmaktaydı. Sonra da, kaldırıp bir şey atmak istiyormuş gibi, kalabalıktan tarafa baktı. Nihayet Willie'ye doğru ilerliyerek kulağına bir şeyler fısıldadı.

Fakat ne söylediyse söyledi, hemen arkasından Willie avazı çıktığı kadar bağırdı: «Hah! İşte burada o kalleş herif. O namussuz, o satılmış adam burada işte!»

Willie bir yandan da nutkunun müsveddesini Duffy'nin suratına doğru sallayıp duruyordu. Duffy bir şeyler söylemek istiyordu ama Willie'nin lâf dinlemeye niyeti yoktu. Çünkü boyuna elindeki kâğıt tomarını

sallıyor: «Bakın, işte burada o herif!» diye bağırıyordu.

Duffy geri geri gitmeye başlamıştı. Müzisyenlerden tarafa doğru birkaç defa göz attı. Sonra: «Ne duruyorsunuz. 'Yıldızlı Sancak' marşını çalsanıza!» diye bağırdı.

Fakat müzisyenler aldırmadılar. Duffy yine Willie'den yana dönmüştü ki, Willie anî bir hareket yaptı. Kâğıt tomarı küt diye Duffy'nin suratının ortasına indi. Beri yandan Willie'nin yine bağırdığı işitildi: «Duyduk duymadık demeyin. Joe Harrison'un adamı budur işte!» Duffy: «Yalan!» diye bağırdı ama, tehdit dolu bir eda ile kafasına doğru kalkan kolun karşısında geriledi.

Willie'nin bunu yapmak isteyip istemediğini bilmiyordum ama yaptı o bunu: Duffy'yi itip kakmadı. Onu bir itince, Duffy kürsünün bulunduğu yüksekçe kerevetin üzerinde danseder gibi, ayaklarının ucunda şöyle bir döndü. Öte yandan da ağzını bir karış açmış, kollarını sağa sola savuruyordu. Fakat ağzından hiçbir ses çıkmamaktaydı. Güneşin altından buram buram terliyen kalabalıktan da hiçbir ses çıkmadı. Kalabalık, Duffy'nin yaptığı bu acayip dansı seyrediyordu.

Sonra Duffy döne döne, kerevetin tâ kenarına kadar gitti, oradan aşağıya yuvarlandı ama düşerken kendini toparladı. Yarı yatar, yarı oturur vaziyette, sırtı kerevete dayalı öylece kala kaldı. Ağzı hep açıktı. Fakat bağırmaya hiç mi hiç gücü kalmamıştı.

Ne yazık ki o gün fotoğraf makinemi yanıma almamıştım!

Willie kerevetin kenarından aşağıya bakmak zahmetine katlanmadı bile: «Bırakın keratayı yerde kalsın!» diye bağırdı, «Bırakın onu da beni dinleyin ayağı çarıklılar! Evet, siz de benim gibi köylüsünüz, rençpersiniz. Sizi de tıpkı benim gibi, binlerce defa kafese koydular. Bu herifler bizim bu iş için yaratıldığımı-

zı sanıyorlar galiba. Ama bu sefer de ben birisine kazık atacağım. Bu işten çekileceğim. Neden, biliyor musunuz?»

Durdu, sağ elinin tersiyle çabucak yüzündeki terleri silerek: «Yoook, alındım, kızdım diye değil hani. Hayır, kızmış filân değilim. Hayatımda hiçbir zaman da kendimi şimdiki kadar rahat hissetmedim. Çünkü artık işin içyüzünü öğrenmiş bulunuyorum. Çok önceden öğrenmem gerekirdi bunu ama, neyse. Biz köylüler, rençperler yalnız kendi kendimize güvenmeliyiz. İstediğimizi kendimiz elde etmeliyiz. Lüks otomobillerde dolaşan, güzel lâflar eden bu heriflerden hiçbiri istediğimizi veremez bize. Başka sefer yine karşınıza çıkarsam, yalnız kendi imkânlarımla yapacağım bunu. O zaman kan bile çıkar alimallah. Şimdilik müsaadenizle gidiyorum.

«MacMurfee'nin lehine, adaylıktan vazgeçiyorum. Yalnız, onun aleyhinde sözler de söylemiştim. Bunların bir tekini geri almıyorum. Gerekirse yine de aynı şeyleri söylerim. Ama dediğim gibi, meydanı ona bırakıyorum. Bütün ayağı çarıklılar, ben de dahil, o Joe Harrison'u bir alaşağı edelim de görsün günü. Bundan sonra bu Devlet'te o herif bir çöpçülük bile elde edemeyecek. Sonra MacMurfee ne yapacak, ona bakarız. Ona bu sefer son defa fırsat veriyoruz. Vakit, saat geldi. Gerçek meydana çıkacak, bunu da ben söyleyeceğim. Bu Devlet'in bir ucundan öbür ucuna, her tarafı karış karış dolaşacağım. Her şeyi açıkça söyleyeceğim. Yayan yürümek zorunda da kalsam, bir katır çalmaya da mecbur olsam yapacağım bunu. Ne Joe Harrison, ne de başkası engel olamayacak bana...»

Sadie'ye doğru eğilerek: «Ben acele şehre döneceğim, gazeteye telefon edeceğim. Sen Allah aşkına burada kal, ben gittikten sonra neler oldu, bana anlatırsın emi?» dedim.

Uzun boylu aldırmadan: «Olur olur,» dedi.

— «Sonra, Willie lâfını bitirince onu al, şehre ge-

tir. Duffy belki sizi kendi arabasına almaz. Onun için o enayiyi sen al ve..»

— «Enayi ha? Hangi enayi?» dedi, sonra ilâve etti: «Hadi sen git artık.»

Hemen yola çıktım. Kalabalığın arasından geçtim. Willie'nin sözleri kulağımda çınlıyor, meşe ağaçlarındaki kuru yaprakları yerlerinden koparıyordu. Tribünlerin arkasından dolaşırken Willie'nin, nutkunun müsveddelerini havaya savurduğunu, kâğıtların yere düştüğünü gördüm. Bir yandan da Willie yumruğunu göğsüne vuruyor: «Gerçek ortada, bunu yazmaya filân hacet yok!» diye avaz avaz bağırıyordu. Bir kolunu havaya kaldırdığı zaman ceketinin kolu dirseğine kadar aşağıya iniyor; yüzü pancar gibi kızarıyor, buram buram terliyordu. Arkasında kırmızı-beyaz-mavi bayraklar, başının üstünde Allah baba'nın parlak, bakır rengi, alev alev yanan gökyüzü vardı.

Taşlık yoldan aşağıya indim, şehre dönebilmek için otostop yapmak zorunda kaldım.

O gece ortalık yatışıp da Duffy'yi şehre götürecek olan tren (Duffy Joe Harrison'a durumu rapor etmeye gidiyordu herhalde), kırlar, tarlalar arasından ıhlıya puflaya ilerlemeye başlayınca Willie içtiği viskilerden sonra sızalı saatler olmuştu. Ben de Upton'daki otelimin odasında kendi şişemi yakaladım; Sadie'ye: «Bütün keramet bunda,» dedim, «sen de buyurmaz mısın biraz?»

Sonra da bir kadehe viski koyup ona uzattım.

Willie sözünü tuttu. Bütün eyaleti karış karış dolaşıp MacMurfee lehinde seçim propagandası yaptı. Bunun için de ne yayan gitti, ne de katır çalmak zorunda kaldı, Sadece, taksitle aldığı külüstür arabayı kullandı. Dağ taş, dere tepe, yağmur çamur demedi, dolaştı durdu. Bazen yağmur yağdığı zaman araba dingillerine kadar çamura gömülüyor, Willie gidip birkaç katır bularak arabasını bataktan çıkarttırıyordu. Nutuklarını nerelerde vermiyordu ki! Okulların peron-

larında konuşuyor; manifatura mağazalarından aldığı boş sandıkların, eski çiftlik arabalarının üstüne, dört yol ağızlarındaki dükkânların merdivenlerine çıkıyordu.

Kalabalığa doğru eğilerek hep aynı cümlelerle söze başlamaktaydı: «Arkadaşlar, köylüler, rençperler! Benim ayağı çarıklı, poturlu kardeşlerim...» Sonra bu sözler herkesin içine işlesin diye biraz duruyordu. Bu sessizliğin devamınca kalabalık arasında bir kımıldama oluyordu. Dinleyici kalabalığı, kasabalıların köylülere böyle dediğini bilmekteydi ama şimdiye kadar hiç kimsenin bu sözleri yüzüne karşı söylediğini duymamıştı.

Willie dudaklarını bükerek tekrar ediyordu: «Evet evet; böylesiniz siz: Bunları açıkça, yüzünüze karşı söyledim diye bana kızmaya değmez. Yahut kızın isterseniz, ama tekrar ediyorum, sizler dediğim gibisiniz. En başta da ben böyleyim. Evet, ben de güneşin altında yanıp kararmış bir köylüyüm, bir rençperim. Evet, ben de enayinin biriyim, çünkü o kocaman arabaları ile gelip benimle konuşan efendilere aldandım. Evet, ağzıma bir parmak bal çaldılar, bu yüzden konuşamadım. Evet, ben de ayağı çarıklının, poturlunun biriyim. Bu adamlar beni ayağı çarıklıların, poturluların oylarını dağıtmak için kullanmak istiyorlardı. Ama işin içyüzünü öğrendim artık.»

Willie onlara hoşlanmayacakları şeyler söylüyordu. Köylüler onun kendierine hitap etmek için kullandığı sözleri beğenmemekteydiler. Fakat hemen her seferinde yatışıyorlar, onu uysal uysal dinliyorlardı. O zaman Willie onlara doğru eğiliyor; gözleri yuvalarından fırlamış, yüzü tere bulanmış bir halde güneşin altında, yahut gazyağı meşalelerinin ışığında konuşuyor, konuşuyordu.

— «Oylarınızı kullanın,» diye bağırıyordu, «ama MacMurfee lehine kullanın bunları. Bu seferlik elinizde oy verecek başka kimse yok. Oylarınızı ona verin,

ama sözünü tutmazsa onu evinin kapısına çivileyin. Hatta çekici verin, kendi elimle çivileyeyim onu. Oylarınızı kullanın ama, dediğim gibi, MacMurfee'yi seçin.»

Sonra yine kalabalığa eğiliyor, şöyle devam ediyordu. «Dinleyin beni ey ayağı çarıklılar, poturlular! İşin gerçeği şudur: Siz köylüsünüz, rençpersiniz. Köylülerle rençperlere ise başkaları yardım etmez, kendi kendilerine yardım ederler bunlar. Kasabadakiler size yardım etmeyecekler. Bunu böylece bilmiş olun.»

Willie kafalarına vura vura onlara böyle söylüyor, onlar da başparmaklarını tulumlarının askısına sokmuş oldukları halde, kenarları inik şapkalarının altında gözlerini büzerek bütün dikkatleriyle Willie'ye bakıyorlardı.

Bu keskin bakışların altındaki çenelerde ise ağır ağır, titiz bir şekilde ya çiklet ya da bir tütün topağı çiğniyordu. Hiç kımıldamadan öylece durmaktaydılar. Willie'ye bakıyorlardı ve dikkat edilirse, içlerinde bir şeylerin doğmaya başladığı anlaşılıyordu. Zaten böyle hiç kımıldamadan ayakta durmaya ne zamandır alışıktılar. Onlara özgü bir marifetti bu! Kasabaya indikleri zaman da sokak başlarında hiç konuşmaksızın, kımıldamaksızın hep böyle dururlardı. Yahut da gidip şosenin kenarına çömelirler, yolun öbür yamaca indiği tepenin doruğuna gözlerini dikerlerdi.

Bazen de bu hareketsizlik birden sona eriverir, o çok gergin bir sicim gibi birden kopuverirdi.

Beri yandan Willie hep güneşin yakıcı ışıkları ya da gaz meşalelerinin kızılımtırak aydınlığı altında onlara söyleve devam ediyordu: «Programın ne diyorsunuz bana, değil mi? Programım şu, köylü kardeşlerim: Unutmayın sakın! Sizi aldatanları alaşağı edin. Joe Harrison'u da, sizi aldatan ötekileri de alaşağı edin! MacMurfee sözünü tutmazsa onu da devirin. Samanlığının kapısına çivileyin onu. Ya da verin çekici, ben çivileyeyim!»

Sonunda MacMurfee seçimi kazanıp vali oldu. Bunda Willie'nin de rolü olmuştu. Çünkü en fazla oy, Willie'nin dolaşıp propaganda yaptığı seçim bögelerinden verilmişti. MacMurfee Willie hakkında ne düşüneceğini bilemiyordu. Başlangıçta ondan çekinmiş, hiç yüzyüze gelmemişti. Çünkü Willie'nin kendisi hakkında söylediği sert sözleri biliyordu. Willie de ona yakınlaşmak, sürtünmek niyetinde görünmüyordu. Willie başka birşey daha yaptı: «MacMurfee'nin adamları seçim sırasında yaptığım masrafları bana ödemek istiyorlar ama ben bu parayı almayacağım. Çünkü kimsenin beslemesi, uşağı değilim. Seçmenleri ona oy vermeye teşvik ettimse bunu, masrafı kendi cebimden ödeyerek yaptım. Ama 'paran var mı?' diyeceksiniz. Gerekirse babamın çiftliğini bir kere daha ipotek eder, bu masrafları karşılarım. Hoş, bu da sonuncu ipotek olacak ya, neyse. Ama içinizde oy harcını vermek için iki doları olmayanlar varsa gelip söylesinler. Babamın çiftliğini ipotek ederek alacağım paradan bunu da veririm onara!»

İşte Willie köylülerle böyle konuşuyordu.

Sonunda MacMurfee seçilmiş, Willie de avukatlık yapmak üzere Mason City'ye döndü. Birtakım basit davalarla meşgul olarak bir iki yıl kadar sürünmek zorunda kaldı: Girdiği davalar hayvan hırsızlığı, bıçaklama olayları gibi şeylerdi. (Zaten Mason City'de cumartesi akşamları millet meydanlarda dansedip eğlenirken, bıçaklama olaylarına sık sık rastlanır.)

O sıralarda Devlet Ackabulgee Irmağı üzerinde bir köprü yaptırıyordu. İnşaatta bir kaza oldu. Birkaç işçi yaralandı, ikisi üçü de öldü. Bu işçilerin çoğu Mason City'tendi. Bunlar haklarını savunma işini Willie'ye verdiler. Gazeteler Willie'den sözettiler. Sonunda da dâvayı kazandı. Sonra da tam Mason City'nin batısında, Ackamulgee Kontluğunda petrol bulundu. Petrol kumpanyası ile arazi sahipleri arasında patlak veren anlaşmazlıkla da Willie meşgul oldu. Bu davayı da

kazanınca ömründe ilk defa topluca bir paraya sahip oldu. Bu işten epey para aldı hatta... Bütün o yıllar boyunca ona rastlamadım. Tâ 1930 da yapılan hazırlık seçimlerine kadar da göremedim onu. Tam o sırada adaylığını koydu. Zaten bu, hazırlık seçimi olmadı da bir çeşit curcuna oldu. Ortalık yatışınca Demokrat Partinin güme gittiği anlaşıldı. Ortada yalnız Willie kalmıştı. Saçları yine gözlerinin üstüne düşmüş, gömleği midesinin üzerine terden yapışmış olduğu halde, «asacağız, keseceğiz,» diye bağırıp duruyordu. Bu hengâmede onu tutan iki kişi vardı. Bunlardan birisi Sadie Burke idi. Öteki asık ve esmer yüzlü, dalgın bakışlı bir adamdı. Adı Hugh Miller'di. Harvard Hukuk Fakültesini bitirmiş, Birinci Dünya Savaşı'nda meşhur Lafayette Uçak Filosunda hizmet etmiş, savaş madalyası almıştı. Siyasî bir geçmişi olmayan, eli ve kalbi temiz bir adamdı. Yıllarca bir kenarda sessiz yaşamıştı. Nihayet birisi (yani Willie Stark) çıktı, ona da mücadeleye katılmak imkânını verdi. O da mücadeleye katıldı. Sadie Burke'ye gelince... o malûm sadece Sadie Burke idi.

Seçim savaşının ilk ravundu kazanılınca bu başarı tabii başka birtakım kimselerin de onlara katılmasına yol açtı. Sözgelişi vaktiyle Joe Harrison'u desteklemiş olan bazı kimseler, artık bu adamın siyaset âleminden silindiğini anladıkları dakikada kendilerine başka bir dost aramaya koyulmuşlardı. Rastlantı bu ya, karşılarına Willie çıktı! Willie onlar için son sığınaktı. Willie'nin hizmetine girince kendileri de bir külâh kapabileceklerini umuyorlardı. Willie bunları yanına aldı ve bu sayede şehirlerden de bir miktar oy elde etmek imkânını buldu. Hatta aradan biraz zaman geçtikten sonra Willie Tiny Duffy'yi bile kullanmaya başladı. Tiny önce bayındırlık müdürü, seçim devresinin sonuna doğru da vali yardımcısı oldu. Ben buna epey şaşmıştım. Hatta patrona: «Ne diye bu metelik etmez herifi kullanıyorsunuz?» diye sormuştum. O ba-

zan cevap vermeksizin gülmekle yetiniyor, bazan de: «Nasıl olsa bir vali yardımcısı lâzım, sonra bu heriflerin hepsi malın gözüdür zaten,» diyordu. Bir gün de bana şu cevabı verdi: «Evet, Tiny Duffy'yi de kullanıyorum, çünkü hep bir şeyi hatırlatıyor o bana.»

— «Ne gibi?»

— «Unutmak istemediğim bir şeyi hatırlatıyor da.»

— «Neymiş o şey?»

— «Birisi gelip tatlı sözlerle seni kafese koymak isterse, onun söylediklerine aldırış etmezsin. İşte Tiny'yi hep elimin altında tutarak vaktiyle bana ettiği kalleşliği unutmamak istiyorum.»

Demek sebep buydu. Gerçekten de Tiny vaktiyle, daha Willie ufacık bir taşra avukatı iken kocaman bir otomobille gelip onu bulmuş, ona birsürü palavra sıkmıştı!

Fakat asıl sebep bu muydu acaba? Ya da, sebep yalnız bu kadar mıydı? Başka bir sebep de vardı herhalde. Galiba patron, Tiny Duffy gibi bir adamı bile baltaya sap etmekten az çok gurur duymaktaydı. Önce onu yerden yere çalmış, sonra yerden kaldırıp çeki-düzen vererek tamamen kendisine bağlı bir yaratık haline sokmuştu. Tiny'nin şık elbiselerini, parmağındaki iri elmas yüzüğü görüp bütün bunlara kof, uydurma olduğunu düşünerek zevk alıyordu galiba. Sonra patron serçe parmağını oynatsa, Tiny'nin duman gibi yok oluvereceğini de biliyordu. Bir bakıma, Tiny'nin tamamen patrona borçlu olduğu bu başarı, bir çeşit öcalma idi. Tiny de patron serçe parmağını kımıldatsa kendisinin duman gibi yok olup gidivereceğini biliyordu. Nitekim patronun dalgın, hülyalı, uykulu bakışlarını ne zaman kendisi üzerine çevirdiğini görse, korkudan yüreği üçbuçuk atıyordu. Evet, bir bakıma Tiny'nin başarı kazanmış olması, patronun kazanmış olduğu başarının en büyük kanıtıydı.

Fakat, asıl sebep gerçekten bu muydu? Düşündüm taşındım, sonunda kendi kendime: «Gizli bir sebep daha var herhalde,» dedim. Sebep de şu idi: Tiny çok acaip bir şekilde, başka bir Willie Stark haline gelmişti: Patron ona her türlü hakareti yapar, onu her fırsatta hor görürken, benliğinin bir kısmı ile öbür kısmını cezalandırmış, azaba sokmuş oluyordu.

Muhakkak olan şu ki Willie Stark valiliğe seçilmişti, bundan sonra olup bitecekleri ise kimse bilmiyordu.

Seçim mücadelesi sırasında da ben, birdenbire işimden ayrılıverdim.

Chronicle gazetesinde siyasî röportajlar yapıyordum. Ayrıca bir de makale yazmaktaydım. Çünkü bilgili bir eleştirmeciydim de.

Bir gün yazıişleri müdürü Jim Madison beni odasına çağırdı: «Jack,» dedi, «bu seçimlerde bizim gazetenin tutumu ne olacak, biliyor musun?»

— «Tabii,» dedim, «gazete Sam MacMurfee'nin tekrar seçilmesini istiyor. Çünkü malûm ya, MacMurfee başarılı bir idareci, çok dürüst bir devlet adamıdır.»

Jim Madison biraz ekşi bir gülümseyişle sadece: «Gazete Sam MacMurfee'nin tekrar seçilmesini istiyor,» dedi.

Ben az önceki ağdalı lâflarım için özür diledim: «Affedersiniz,» dedim, «ben yine gazeteye makale yazıyorum sanmıştım da onun için deminki o büyük lâfları etmiştim.»

Jim Madison'un yüzündeki gülümseme kayboluverdi. Elindeki kurşun kalemle oynuyordu: «Hah, ben de sana tam bu makaleden sözedecektim,» dedi.

— «Buyurun,» diye cevap verdim.

— «Bu konuda yazacağım makalelere biraz daha canlı, heyecanlı bir hava veremez misin? Seçim zamanındayız, biliyorsun, yardımseven bayanların toplantılarını anlatmıyoruz.»

— «Seçim zamanındayız gerçekten.»

— «İşte onun için, makalelerin daha dokunaklı olsun istiyorum.»

— «İyi ama, bunun esin kaynağım MacMurfee. O beni ancak bukadar heyecanlandırabiliyor. Elimden geleni yapıyorum işte.»

Cevabımdan alınmıştı. Bir süre sustu, sonra: «Herhalde Stark arkadaşındır diye...» dedi.

— «Arkadaşım filân değil o. Hatta iki seçim arasında yüzünü bile görmüş değilim. Şahsen bu eyalete kim vali olursa olsun, vızgelir bana.. Ben burada aylıkla çalışan bir adamım. O MacMurfee denen herif namussuzun biridir. Kişisel inancım budur ama yazılarımda yine de bunu belli etmemeye çalışıyorum.»

Jim Madison ağır ağır: «**Chronicle**'nin bu meselede tutumunu biliyorsun,» dedi. Sonra ağzında çiğneye çiğneye tükürükten pırıl pırıl hale soktuğu purosunun izmatirine baktı.

Hava çok sıcaktı. Vantilâtörün rüzgârı bütün serinliğini Jim Madison'a gönderiyor, hiç benden tarafa dönmüyordu. Midemde ekşilik varmış gibi uzun, koyu bir tükrük gırtlağımdan aşağıya doğru inmekteydi. Kafamın içi bomboştu. Jim Madison'un yüzüne bakarak: «Öyleyse pekâlâ,» dedim.

— «Ne demek yani?» diye sordu.

— «Ne demek olsun, pekâlâ dedim ya işte.» Sonra da kapıya doğru yöneldim.

— «Dinle Jack, ben...» diye söze başladı. Elindeki izmariti de sigara tablasına koydu.

Sözünü keserek: «Biliyorum,» dedim, «siz evlisiniz, çocuk babasınız, oğlunuz da Princeton Üniversitesinde okuyor.»

Bunları bir solukta söylemiştim.

Holde suyu soğutarak akıtan musluklu aletlerden bir tane vardı. Gidip kâğıt berdaklardan birini aldığım gibi boğazımdaki o sarımtırak şeyi temizlemek için

arka arkaya on bardak su içtim. Sonra içimde buzlu bir yuvarlak varmış gibi midem şişkin, orada, holde öylece kala kaldım.

Ertesi sabah istediğim saate kadar uyuyabildim, uyandıktan sonra kımıldamadan yatabilir, perdelerin arasından içeriye sızan sarı ve sıcak güneş ışıklarını seyredebilirdim. Şehrin en iyi otelinde kalmıyordum. Ayrıca otelin en iyi odasında da kalmamaktaydım. Nefes aldıkça göğsüm inip kalkıyor, yatak çarşafı nemli, çıplak tenime yapışıyordu. Çünkü yazın bizim o taraflarda herkes böyle yatar. Yattığım yerden otobüs gürültülerini, klâkson seslerini işitiyordum. Biraz derinden gelen bu kesiksiz gürültü, sinirime dokunmuyor değildi. Arada bir tabak-çanak sesleri işitiyordum. Çünkü odam, otelin mutfağının bulunduğu avluya bakmaktaydı. Bazen de bir zencinin bir şarkı mırıldandığı oluyordu.

Artık yatağımda istediğim kadar yatabilir; bir insanın arzulayabileceği bir fincan kahve, kadın, para, bir kadeh içki, plâjın beyaz kumları ve denizin mavi suyu gibi şeyleri istediğim gibi zihnimden geçirebilirdim. Bir iskambil destesinin kâğıtları gibi, bu hayalleri bir bir zihnimden uzaklaştırıyordum. Arzular da iskambil kâğıtlarına benziyorlar sanırım. İnsan bir şeyi sırf onu elde etmek için arzular ama, aslında öyle değldir bu. İskambil destesinden de insan bir kâğıt çekmek ister, fakat bunu sırf bir kâğıt çekmiş olmak için değil de, bu kâğıdın bütün bir kâğıt topluluğu içinde bir anlamı olduğu için yapar. Yalnız, kumar oynamayan bir kimse için, oyun kurallarını bile bile, bir tek kâğıt hiçbir anlam taşımaz. Çünkü bütün iskambil kâğıtları birbirlerine benzerler.

İşte ben de nasıl olsa vakti gelince kalkacağımı bile bile, yatakta yatıyordum. Derken hiçbir karar vermeksizin, aklımdan bile geçirmeksizin kendimi kalkmış, odanın ortasında ayakta buluyordum. Sonra yine birden kendimi kahve içerken, para bozdururken, bir

kızı severken, bir kadeh içki içerken, suda yüzerken görüyordum. Belleğini yitirmiş bir adamın hastanede iskambil falı açması gibi bir şeydi bu. Evet, ben de yataktan kalkacak, iskambilleri sıralamaya başlayacaktım. Ama biraz sonra yapacaktım bunu. Şimdiki halde kalkmam için hiçbir neden olmadığını bildiğimden yatakta yatıyordum.

Çoğu zaman akşamları erken yatmaktaydım. Uyku, bazen ciddî ve tam bir iş halini alır. Uykunuza yataktan kalkmak için son verirsiniz. Yataktan da sonra tekrar uyuyabilmek için kalkarsınız.

İşte gazeteden ayrıldıktan sonra günlerim uzun zaman böyle geçti. Benim için yeni bir şey değildi bu; Evvelce de başıma iki defa gelmişti. Ben bu hale «Büyük Uyku» adını veriyordum.

İlk seferinde tam tarih doktorası için tezimi bitirmeye birkaç ay kala üniversiteden ayrılmıştım. Tezim hemen hemen hazırdı. Arkadaşlarım: «Güzel olmuş,» diyorlardı. Masamda daktilo edilmiş sayfalar, yazı makinesinin yanıbaşında tomar halinde duruyordu. Fişlerim de oradaydı. Sabahları geç kalkıyor, kâğıt tomarına bakıyordum. En üstteki sayfa, kâğıtlar uçmasın diye koyduğum sigara tablasının altında kıvrılmaya başlamıştı. Akşamları yatmazdan önce de kâğıtlara baktığım oluyordu. Sonunda bir sabah her zamanki gibi geç kalktım, kapıdan çıktım, bir daha da geri gelmedim. Her şeyi olduğu gibi bıraktım. İkinci seferinde «Büyük Uyku»ya evimden ayrılmadan önce tutuldum. Bu yüzden de karım Lois boşanma davası açtı.

Bu son sefer söz konusu olan ne tarihti, ne de Lois. Ama ben yine de «Büyük Uyku»ya dalmış bulunuyordum.

Yataktan kalktıktan sonra bütün gün şurada burada sürtüyordum. Sinemaya, aşağılık bir meyhaneye gidiyordum. Bazen de denize giriyordum. Kulübe gi-

dip çimenlerin üstüne yatıyor, tenis oynayan enayileri seyrediyordum. Raketlerini, güneşte parıldayan küçük, beyaz bir topa boyuna indiriyorlardı. Bazen oyunculardan biri kız oluyordu. O zaman kızın kısa, beyaz etekliği savrularak güneşten yanmış bacakları dövüyor, sonra da güneşte parıldıyordu.

Bazen de çocukluk arkadaşım Adam Stanton'un evine gidiyordum. Adam şimdi çok tanınmış bir operatördü. Birsürü insan onun tarafından ameliyat edilmeğe can atıyordu ama, Adam bunların hepsine yetişememekteydi. Ayrıca Tıp Fakültesinde profesördü. Tıp dergilerine seri halinde yazılar yazıyor, ya da New York, Baltimore ve Londra'da toplanan kongrelere gidiyordu. Evlenmemişti. «Vakit yok ki,» diyordu. Zaten hiçbir şeye vakit yoktu. Ama ben evine misafir gittiğim zaman iki çift lâf etmeğe vakit bulabiliyordu. Beni üzerinde muhakkak bir şeyler bulunan eski bir iskemleye oturtuyordu. Apartımanın içi darma dağınıktı. Her tarafta bir sürü kâğıt vardı. Bütün eşya toz içindeydi. Kendi kendime: «Epey para kazanıyor ama niçin böyle bir hayat sürüyor?» diye hep soruyordum. Fakat sonunda anladım ki, tedavi ettiği insanların çoğundan beş para bile almamaktaymış. Meslekdaşları onun enayilik ettiği düşüncesindeydiler. Cebinde biraz parası olduğu zaman da, her önüne gelen bir yalan uydurup ondan ödünç para almanın yolunu buluyordu. Evindeki tek değerli şeyi, piyanosuydu. En tanınmış markaydı, piyasada bulunanların en iyisi idi.

Kendisini görmeğe gittiğim zamanlar Adam çok defa piyano çalıyordu. Onu çok yetenekli buluyorlardı ama, bu konuda söz söyleyecek durumda değildim. Oturacak bir koltuk buldum mu, onu dinlemekten zevk alıyordum. Bir gün Adam'a: «Ben müzikten pek anlamam;» demiştim ama, o bunu unutmuş görünüyordu. Belki böyle bir şeyin mümkün olabileceğine inanmaktaydı. Benden yana dönerek: «Bak! Şunu bir dinle. Ger-

çekten de...» diye söze başlıyor, fakat kesin ve ebedî bir gerçeği söylemeğe başladığı halde, sözünü yarıda bırakıveriyordu. Yuvalarında iyice gömülü mavi gözleriyle yüzüme bakıyordu. O zaman: «Sabahın saat üçünde insana vicdanının gözü de böyle bakar herhalde,» diye düşünüyordum. Yalnız, onun vicdandan farklı bir tarafı vardı, gülümsüyordu çünkü. Belli belirsiz bir gülümseyişti bu. Üst çenesini daha az sert, ağzını düz bir hale sokuyordu. O zamanlar: «Sana böyle bakıyorum ama elimde değil, ne yapayım. Ben böyleyim işte azizim,» der gibi bir hali vardı. Sonra yüzündeki gülümseyiş kayboluyor, Adam piyanodan yana dönüyor, parmaklarını tuşların üstüne koyuyordu.

Çala çala yorgun düşüyor, gelip o da o eski püskü koltuklardan birine oturuyordu. Bazen de bana içki ikram etmeği akıl ettiği oluyordu. Bir kadehe viski koyuyor; sonra bu, kış güneşi gibi soluk bir renk alıncaya kadar üstüne su katıyordu. Bu hafif içkiyi küçük yudumlarla içerken dereden tepeden konuşuyorduk. Yüzünün kemikleri üzerinde gergin derisi esmer olduğu için, gözleri daha koyu mavi bir hal alıyor, soğuk bir ışıltı ile parıldıyordu. Çocukluğumuzda Burden's Landing'de balığa çıktığımız zamanki gibiydi bu: O zamanlar da sandalda, yakıcı güneş altında tek söz söylemeksizin saatlerce dururduk. Ya da gider, kumların üstünde yatardık. Ya da kamp kurar, yemeğimizi yedikten sonra sivrisinekleri uzaklaştırmak için ateş yakardık. Bütün bunları yaparken hiç konuşmazdık.

Adam değerli vaktini aldığım için bana içerlemiyordu galiba, çünkü ona Burden's Lading'deki o güzel yılları hatırlatıyordum.

O yıllardan bana sözetmiyordu. Bunu yalnız bir gün yaptı. Bir koltuğa oturmuş, sert ve sinirli parmakları arasında kadehini yavaş yavaş döndürerek içindeki bulaşık suyunu andırır içkiye bakıyordu. Sonra yüzüme bakarak: «Çocukken iyi eğlenirdik, değil mi?» dedi.

— «Evet,» dedim.

— «Sen, Anne ve ben ne hoş vakit geçirirdik!»

Yine: «Evet,» dedim ve Anne'yi düşündüm. Sonra ekledim. «Peki, şimdi hoş vakit geçirmiyor musun sen?»

Önemli bir şey sormuşum gibi düşündü. Ama belki de önemi vardı, kim bilir? Sonra cevap verdi: «Vallaha, hiç düşünmedim bunu galiba.» Biraz durup, «hayır, hoş vakit geçiriyorum denemez,» dedi.

— «Nasıl olur?» diye sordum, «bugüne bugün önemli bir kişisin sen. Hayatın tadını çıkarmaz olur musun?»

Soruma cevap alacaktım mutlaka. Rastgele birisine, hele bu tavırla böyle bir soru sormanın yakışık almayacağını biliyordum ama, dedim ya, cevap almağa alacaktım mutlaka. Bir arkadaşınızla beraber büyürsünüz; o hayatta ilerler, önemli bir kişi olur. Siz hiçbir baltaya sap olmamamışsınızdır ama, o size yine eskisi gibi davranır. Aranızda değişmiş bir şey yoktur. Bununla beraber, yine de bu soruyu sormak arzusu ile yanarsınız. İşte ben de bu hisleri duymuş, sorumu sormuştum.

Fakat bu, onun üzerinde hiçbir etki uyandırmadı. Saf bakışlı gözlerini benden yana çevirdi. Bir yandan da düşünüyordu. Sonra: «Vallaha hiç düşünemedim bunu,» diye tekrar etti. Sonra yine gülümser gibi oldu.

Onu daha fazla üzmek istemedim, lâkırdıyı tatlıya bağlayarak: «Evet, eskiden Anne, sen ve ben ne güzel vakit geçirirdik,» dedim.

Sahiden de eskiden Burden's Landing'de, deniz kıyısında üçümüz de çok hoş vakit geçiriyorduk. Körfezin açıklarında, denizde fırtına başlar, havâ kapanır, sonra yağmur yağardı. Palmiyeler rüzgârdan çılgın gibi eğilirler, yaprakları yağmurdan parıldardı. Ama biz beyaz evde (ya onların eviydi, ya da bizim

evdi bu) güvendeydik ya, bu hal üçümüze de vızgelirdi. Pencereye yaklaşır, dalgaların köpürüşünü seyrederdik. Odada, bizim arkamızda vali Stanton, ya da Mr. Ellis Burden ya da ikisi birden dururlardı. Çünkü bu iki adam dosttular. Bazen Yargıç İrvin'in de bulunduğu olurdu. O da dostlardan biriydi. Bu üç adamın değme fırtına karşısında kılları bile kıpırdamazdı.

«Anne, sen ve ben.» Adam Stanton böyle demişti, ben de aynı şeyi tekrarlamıştım. İşte bunun içindir ki bir sabah güçbelâ yataktan kalktığım zaman Anne'ye telefon ettim: «Epeydir seni düşünmemiştim ama geçen akşam Adam'ı gördüm,» dedim, «bana çocukken birlikte geçirdiğimiz hoş günleri hatırlattı. Seni akşam yemeğine davet etsem kabul eder misin acaba? Şimdi yaşlandık, ama ne çıkar?» Kabul etti. Anne yaşlanmamıştı şüphesiz, fakat o akşam iyi vakit geçiremedik.

Bana: «Şimdi ne iş yapıyorsun?» diye sordu.

— «Hiçbir iş yapmıyorum. Bir kenarda azıcık param var, o bitsin diye bekliyorum,» dedim.

Bana öğüt filân vermeğe kalkışmadı. Hattâ söylediklerimi onaylamıyor bir tavır bile takınmadı. Hoşuma gitti bu. Ben de ona aynı şeyi sordum. Gülümsedi: «Ben de bir iş yapmıyorum,» dedi.

Bunun doğru olmadığını biliyordum. Çünkü Anne bütün vaktini hayır işlerine harcıyor; beş paralık bir karşılık beklemeksizin öksüzlerle, aptallarla, kör zencilerle uğraşıyordu. İnsan ona bakınca, bir şeyler israf etmekte olduğunu anlıyordu ama, israf ettiği şey para değildi. Onun için ben de: «Eh! Galiba hiç bir iş yapmıyarak, eş-dostla gününü gün ederek vakit geçiriyorsun,» dedim.

— «Pek öyle de denemez,» dedi.

Ona dikkatle baktım: Hiç değişmemişti. Belki pek güzel değildi ama, Anne Stanton'du o işte. Yüzünün yaldızlı gibi bir esmerliği vardı. Siyah saçlarını itina

ile taramıştı, tam ortadan ayırmıştı. İki yandaki saçlar basık, adeta gergin gibi duruyordu. Mavi gözleri —tıpkı Adam'ın gözleri gibi— aynı dürüst ve namuslu bakışlarla bakıyordu. Şu farkla ki, onun gözlerinde ağabeysininkilerdeki o soğuk parıltı, o dalgın hal yoktu. Bu gözlerin esrarlı derinliği insanı heyecana getiriyordu. Yani... arasıra, demek istiyorum. Adam ile Anne birbirlerine benziyorlardı. Hattâ ikiz bile sanırdınız onları. İkisinin de gülümseyişleri tıpa-tıp aynı idi. Yalnız ağızları hiç benzemiyordu. Adam'ın ağzı kapalı durduğu zaman iyi kapanmış, temiz ve düzgün bir yarayı, bir kesiği andırırdı. Tanrı bu bakımdan Anne'ye karşı daha cömert davranmıştı. Ama çok değil. Tam yetecek kadar.

İşte Anne Stanton bu idi ve o akşam onu görünce hiç değişmediğini hep eskisi gibi olduğunu gördüm.

Karşımda dimdik oturmuş. Sırtına, yuvarlak ve ince boynu üzerindeki dik başına bakıyordum. Omuzları zayıftı ama düşük değildi. Kolları narin, fakat dolgundu. Bunları büyük bir itina ile vücudüna bitişik tutuyordu. Masanın altında bacakları da, ayak bileklerinden baldırlarına kadar birbirlerine bitişik olmalıydılar herhalde. Anne'de eski Mısır kabartmaarında veya heykellerinde gördüğümüz o prenslerin edası vardı. Bunlar da adeta geometrik birer biçimdir ama, yine de güzeldir, sevimlidir. Anne Stanton daima insanın gözünün tâ içine bakıyordu. Bakışı ile karşısındaki delip geçiyormuş da daha uzaktaki bir şeye bakıyormuş gibi bir hali vardı. Sizin işitemediğiniz bir sesin fısıltısını dinler gibiydi. Daima dimdik oturuyor, daima özenle giyiniyordu. Başının ve sırtının dik duruşunda tanımlanamıyacak bir sertlik vardı. Bu da sevimliliğine, tatlılığına az çok zarar veriyordu.

— «Sen hiç evlenmeyecek misin Allah aşkına?» dedim.

Gülerek: «Hiç niyetim yok,» uzun zamandır evlilik tasarıları yapmaktan vazgeçtim,» diye cevap verdi.

Avuçiçi kadar ufak pistte dansettik. Masaların üstünde kirli tabaklar, bunların içinde de makarna artıkları, tavuk kemikleri vardı. Tabakların yanında şarap şişeleri duruyordu. Dans beş dakika için çok hoş oldu. Sonra benim için birden çapraşık, güç bir iş halini alıverdi. Hani bazen bir rüya görürsünüz, bunun ne anlama geldiğini çıkarmağa çalışırsınız ama bir türlü anlıyamazsınız. Derken müzik kesildi, ben de sanki o rüyadan uyanıyormuşun gibi durdum. Böylece uyanmış, o rüyanın havasından kurtulmuş olduğuma seviniyordum ama, onun mânasını hiçbir zaman anlayamayacağım için de üzülmekteydim.

Anne de aynı şeyleri hissediyor olmalıydı. Çünkü daha sonra onu yine dansa kaldırmak istediğim zaman: «Canım istemiyor, oturup konuşalım daha iyi,» dedi. Bunun üzerine konuştuk. Çok da konuştuk dinlenmeksizin, boyuna çocukluk hatıralarından bahsedemez ki.

Anne'yi evine kadar götürdüm. Adam'ınkine göre burası daha iyi döşeli, daha rahattı. Çünkü vali Stanton öldüğü zaman çocuklarına az çok bir şeyler bırakmıştı.

Anne bana: «İyi geceler,» dedi, sonra: «Yaramazlık etme emi Jack?» diye ekledi.

— «Bir akşam daha yemeğe gelir misin benimle?» diye sordum.

— «Ne zaman istersen gelirim. Geleceğimi sen de bilirsin pekâlâ,» dedi.

Evet, sahiden de biliyordum.

Ondan sonra birkaç defa daha beraber yemek yedik. Son seferinde: «Babanı gördüm,» dedi.

Aldırmaz bir tavırla: «Ya, öyle mi?» dedim.

— «Böyle yapma Allah aşkına!»

— «Ne yapamayayım yani?»

— «Ne demek istediğimi anlıyorsun pekâlâ. Babanın sağlığını sormuyorsun bile.»

— «Nasıl oduğunu biiyorum onun. Yine o pis evde oturmağa devam ediyor. Serserileri doğru yola sokmağa çalışıyor. Ya da İncil'den, Kitab-ı Mukaddes'ten alınma cümlelerle dolu o budalaca broşüreri yazmağa devam ediyor. Gözlükleri yine burnunun üstüne doğru kayıyor; başındaki kepeker de tıpkı Dakota Dağlarına yağan karlar gibi, siyah ceketinin yakasına dökülüyor.»

Anne bir süre sustu, sonra devam etti: «Sokakta gördüm onu. Hasta gibi görünüyordu. Hattâ birden tanıyamadım.»

— «Muhakkak sana da o softaca broşürlerinden vermeğe kalkışmıştır.»

— «Evet. Elime bir tanesini tutuşturmağa kalkıştı. Acele işim vardı. Elimi uzatıverdim. O sırada yüzüme baktığını farkettim. Neden sonra tanıyabildim onu. İki hafta kadar oluyor.»

— «Ben bir yıl var ki görmedim onu,» dedim.

— «Jack, yapma Allah aşkına, daha sık gitsene ona!»

— «Gidip ne konuşayım onunla? Sonra, onun da bana söyleyecek lâfı yok. Hem böyle bir hayat sürmeğe onu kim zorluyor ki canım? Avukat yazıhanesinin kapısını bile kapamadan çekip gitti. Kim zorlamıştı onu böyle yapmağa?»

— «Evet ama Jack... sen...»

— «Hep kendi bildiğini okuyor. Karısıyla, hele annem gibi bir kadınla uyuşamadı. Gidip enayi gibi böyle serseri bir hayat sürmeğe başladı. Madem ki annemin istediklerini ona veremiyordu —bunlar nelermiş, haberim yok ya—, evet, madem ki yapamıyordu bunu, öyleyse...»

Anne sert bir tavırla sözümü keserek: «Allah aşkına böyle söyleme Jack,» dedi.

— «Dinle beni Anne,» dedim, «baban valiydi diye bana bu eda ile nasihat vermeğe kalkışma. Ben kendi

ailemden sözetmiyorum, seninkinden değil. Gerçeği olduğu gibi görmekten de çekinmiyorum. Sonra, eğer sen...»

— «Peki peki. Bana bunlardan sözetmen yersiz, ama başkalarına sözetme bari.»

— «Ama gerçek böyle.»

Eliyle sofra örtüsünü buruşturarak: «Gerçek ha?» diye bağırdı «gerçeğin bu merkezde olduğunu sen nereden biliyorsun? Bu işin içyüzünü bilmiyorsun sen. Ayrılmalarına sebep ne, farkında değilsin.»

— «Evet, işit gerçeğini biliyorum. Çünkü ben annemi tanırım. Sen de tanırsın onu. Babam kendisini anneme mahvettirmekle aptallık etti.»

— «Bu kadar acı konuşma canım!»

Sonra da kolumu yakaladı, kumaşın üstünden sivri tırnaklarını hissettim: «Acı konuştuğum yok. Yaptıkları da, yapacakları da, sebepleri de vızgelir bana,» dedim.

Kolumu hâlâ sımsıkı tutuyordu «Jack,» dedi, «biraz olsun sevmiyor musun onları? Kusurlarını bağışlayıver. Ya da onları düşünme, onlara olan tavrını değiştir.»

— «Vallama, ikisini de ömrümün sonuna kadar düşünsem, hiçbir tarafım eksilmez.»

Hafif hafif başını salladığını, gözlerinde hiç görmediği bir parıltının belirdiğini farkettim. Boyuna alt dudağını ısırıyordu. Elini kolumun üstünden kaldırdım, yassılamasına masanın üstüne yerleştirdim, üstüne de kendi elimi koydum. Üzülüyorum ama, böyle bu!» dedim.

— «Hayır Jack, üzüldüğün yok. Üzülmek âdetin değildir senin. Ayrıca, hiçbir şeyden de memnun kalmazsın. Sen öyle bir adamsın ki... Amaaan, bilmiyorum artık. Üzülmüyorsun da üzüldüğünü sanıyorsun. Aslında bunu düşündüğün yok.»

Bir bakıma haklıydı. Gecenin keyfini kaçırdığıma

üzüldüm. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, ortada kaçırılmış bir keyif de yoktu ya, neyse.

Ondan sonra da Anne'yi —hiç olmazsa o işsizlik ve uyku devremin devamınca— akşam yemeğine davet etmedim. Adam'ı görmek istemiştim: Bana piyano çalmıştı. Anne'yi görmek istemiştim: Karşı karşıya oturup makarna tabaklarının, şarap şişelerinin üzerinden birbirimizin yüzüne bakmıştık. Fakat Anne'nin sözleri üzerine ihtiyarcağızı oturduğu o pis evde görmeğe gittim. Orta boylu bir adamdı o. Eskiden şişmanmış. Şimdi iki-büklümdü. Kır sakallarının altında ki yüzü de kurşunî bir renk almıştı. Burnunun ucuna doğru sarkan, madenî çerçeveli gözlükler takmıştı. Omuz kemikleri çıkıktı. Yakası yine kar yağmış gibi kepeklerle doluydu. Yeleğini kabartan şiş göbeğinin ağırlığı yüzünden ikibüklüm olmuş gibi bir hali vardı. Pantolonu yine ütüsüz, soba borusu gibiydi.

Onu tam bulmağı umduğum halde buldum: Hiç değişmemişti. Suya düşüp batan bir ağaç kütüğü gibi, yine o Büyük Uyku'ma daldım. Belleğimin perdesi üzerinden, film gibi, birsürü hayaller geçiyordu. Boğulmak üzere olan bir insanın da böyle hayaller gördüğü nü söylerler.

Evet! Yine yatıp uyumaktan başka yapacak bir şeyim kalmıyordu. Param bitinceye kadar da uyumağa devam edebilirdim. Yalnız şu var ki, insan uzun bir uykudan uyandığı zaman hiçbir şeyin değişmediğini, her şeyin yerli yerinde durduğunu görür. Uyku istediği kadar uzun olsun. Hiçbir şey değişmez.

Fakat sonunda uyuyup kalmak imkânını bulamadım. Bir iş buldum. Daha doğrusu, iş gelip beni buldu. Bir sabah telefonun zili ile uyandım. Sadie Burke' nin sesi: «Saat onda **Capitol'a** (¹) gel. Patron seni görmek istiyor,» dedi.

(¹) **Her Amerikan eyaletinde valiliğin ve resmî dairelerin bulunduğu yer.**

— «Kim?» diye sordum.

— «Patron,» dedi, «Willie Stark. Vali Stark yani. Gazeteleri okumadın mı yoksa? Patron vali seçildi.»

— «Gazeteleri okumadım ama haberi berberdeyken duydum.»

— «Haber doğru. Patron da saat onda gelsin, beni görsün, diyor,» dedi, sonra telefonu kapadı.

Kendi kendime: «Bak hele,» dedim, «demek insan uyurken pekâlâ da bazı değişiklikler olabilirmiş!» Fakat buna henüz ciddî şekilde inanmıyordum. Hattâ, duvarları siyah meşe kakmalı büyük odaya girip de yağlı boya tablolardan beni seyreden yaşlı ve favorili birtakım kişilerin bakışları altında güzel, kırmızı halıyı çiğnerken bile, inanmıyordum buna. Sonra da öbür adamın karşısına geldim. Pek o kadar ihtiyar değildi o, favorileri yoktu, yüksek pencerelerden ışık alan bir yazı masasının başına oturmuştu. Ayağa kalktı. «Canım, alt tarafı, yine de Willie bu!» diye düşündüm.

Evet, Willie'den başkası değil bu ama, artık sırtında Upton'daki o taşralı elbisesi yoktu. Fakat yine de çapaçul bir hali vardı. Kravatını iyi bağlıyamamış, gömleğinin yaka düğmesi çözülmüştü. Saçları yine eskisi gibi gözlerinin üstüne doğru sarkmıştı. Bir saniye için, etli dudaklarında daha azimli bir ifade görür gibi oldum ama bunu incelemeye de fırsat bulamadım. Çünkü gülümseyerek bana doğru ilerledi. Yine: «Canım ,alt tarafı yine de Willie bu!» diye düşündüm.

Elini bana uzatarak: «Günaydın Jack,» dedi.

— «Kutlarım,» dedim.

— «Seni gazeteden çıkarmışlar, öyle mi?»

— «Yanlışlık var, ben kendim çıktım.»

— «İyi etmişsin. Onlarla hesaplaşayım da gör bak. Bir tek adama bile aylık verecek kadar paraları kalmayacak. Hattâ ortalığı süpüren zencinin aylığını bile veremeyecekler.»

— «Vallaha, bana göre hava hoş.»

— «İş arıyor musun?»

— «Bir teklif alırsam, üzerinde düşünürüm.»

— «Ayda üç yüz dolar. Geziye çıktığın zaman yol masrafların da verilecek.»

— «Kim hesabına çalışacağım. Devlet hesabına mı?»

— «Yok canım. Benim hesabıma.»

— «Öyleyse siz benim hesabıma çalışacaksınız galiba. Çünkü valilik makamının maaşı pek de çok değildir. Beş bin dolar mı ne?»

— «Beki canım, öyle olsun: Ben senin hesabına çalışır, bu parayı veririm sana.»

Hukukçu olarak kazandığı başarıları düşündüm: «Sizi memnun etmeğe çalışırım,» dedim.

— «Âlâ öyleyse,» dedi, «Lucy de seni görünce pek sevinecek. Yarın akşam bize yemeğe gel, emi?»

— «Valilik konağına mı yani?»

— «Tabii oraya. Seni nereye davet edeceğim sanıyorsun? Turistik bir otele mi? Yoksa bir aile pansiyonunna mı? Tabii valilik konağına geleceksin.»

Evet, valilik konağına gideceğim. Yine eskisi gibi ikramda bulunacak, beni genç ve güzel karısı, nurtopu gibi oğlu ile görüştürecekti.

— «Lucy ile Tom ve ben vali konağına yerleşeliden beri orası da biraz canlandı,» dedi.

— «Peki, ben ne iş göreceğim?» diye sordum.

— «Yemek yiyeceksin. Saat altı buçukta gel, patlayıncaya kadar ye. Canının istediği bir şeyler varsa Lucy'ye telefon et de hazırlatsın.»

— «Yok canım. Vazifem ne olacak demek istemiştim.»

— «Vallaha, bunu henüz düşünmedim. Sana yaptıracak bir iş buluruz elbet.»

III

EVE gidip annemi gördüğüm zaman, işlerin hep aynı biçimde yürüdüğünü gördüm. Bunun böyle olacağını biliyordum ama, gene de hayret ediyordum. Eve her gelişimde annemin beni hiç iplemediğini, etrafınraki erkeklerden biri —bir fazlası— saydığını iyice biliyordum. Çünkü annem etrafına birsürü erkek toplayıp onlara her istediğini yaptıran cinsten bir kadındı. Fakat annemi görür görmez de bu düşünceyi unutuveriyordum. Hattâ bunu bazen annemi görmezden önce bile unutuyordum. Sonra da: «Ne diye anlaşamıyoruz onunla sanki?» diyordum. Evet, bunu kendi kendime soruyordum ama olup bitecekleri, tanık olacağım sahneyi, söyleyeceğim sözleri önceden bilmekteydim. Daima aynı sahneydi bu, ve her seferinde de kelimesi kelimesine aynı cümlelerdi. Beyaz duvarlı, yüksek tavanlı geniş hole giriyordum. Döşeme siyah bir ayna gibi pırıl pırıldı. Annem açık bir kapının önünde duruyor, arkasındaki karanlık odanın içinde alevlerin parıltısı görülüyordu. Tıpkı küçük bir kız gibi anî ve masum bir sevinçle bana gülümsüyordu. Sonra, ökçeleriyle sert ve canlı bir ses çıkararak bana doğru geliyor, gırtlaktan gelen o sert gülüşü ile gülüyordu. Karşımda duruyor, ceketimin yakalarını hem zayıf, hem hâ-

kim, çocukça bir hareketle, başparmağı ile şehadet parmağının arasında tutuyordu. Öpeyim diye yüzünü yan çevirerek, yanağını bana uzatıyordu. Yanağı parlak, sert ve çok serindi. Kullandığı levantanın kokusu yanağına da sinmiş bulunuyordu. Onu öperken de özenle alınmış kaşlarının düzgün çizgisini, gözlerinin kenarındaki incecik kırışıkları görüyordum. Hafifçe buruşuk, ipek gibi gözkapakları yine gri ile mavi arası bir kalemle karartılmıştı. Hafifçe çıkık mavi gözlerinin, arkamdaki başka bir noktaya dikilmiş gibi bir halleri vardı.

Evet, okuldan, kamptan, üniversiteden, işlerimden eve döndüğüm zaman işler hep böyleydi. Bu sefer de 1933 kışının bitişi ile baharın başlayışı arasında, yağmurlu bir gün, öğleden sonra eve gitmiştim ve her şey yine aynı biçimde olup bitiyordu. Eve yaptığım son ziyaretten beri epey zaman geçmiş bulunuyordu. O son ziyaretim sırasında, Vali Stark'ın yanında aldığım işten dolayı annemle kavga etmiştik. Zaten onunla herhangi bir konu yüzünden sonunda daima kavga ediyorduk. Willie Stark'ın yanında iki buçuk yıl çalıştım. Bu süre içinde de kavgalarımızın konusu hep o olmuştu. Hattâ valinin sözünü etmediğimiz zamanlar bile sanki gölgesi gelip arkamızda duruyordu. Arkamızda Willie'ninkinden daha büyük, daha kara bir gölge daha vardı. Fakat ben yine de eve geliyordum, nitekim bu sefer de gelmiştim. Çünkü her şeye rağmen evin beni çeken bir yanı vardı.

Annem: «Bavulların arabada kalsın, uşak getirir onları,» dedi. Sonra beni alıp salona götürdü. Şöminede ateş yanıyordu. Beni kolumdan çekerek odanın bir başından öbür başına götürdükten sonra, kanapeye oturttu. Üstü camlı bir sehpada bir buz kovası, bir soda sifonu, bir de küçük sürahi dolusu viski gördüm. Bütün bunlar, alevlerin parıltısı ile ışıldıyordu.

— «Otur yavrum, otur,» dedi. Sonra sağ elinin parmaklarını göğsümün üstüne koyarak beni hafifçe

itti. Çok kuvvetli bir itiş değildi bu, dengemi de kaybetmedim ama divana iyice gömüldüm. O viski soda hazırlarken ben de onu seyrediyordum. Kendisine de çok hafif bir viski hazırladı. Çünkü hiçbir zaman fazla içmezdi. Yine o aceleci, gırtlaktan gelen gülüşü ile gülerek bardağı uzattı: «Al,» dedi. Yüzünde, bana olağanüstü bir şey ikram edermiş gibi bir anlatım vardı: Çok değerli, dünyada eşi bulunamayacak olan bir şeydi bu sanki.

Yeryüzünde çok fazla miktarda alkol vardır. Viski de vardır tabii. Ama ben yine de bardağı alıp bir yudum içtim. İçimde, elime çok değerli bir şey geçmiş gibi bir duygu yer etti.

Annem de sevimli bir hareketle yanıma oturdu. Dala konan bir kuş hali vardı onda. Dudaklarının ucu ile viskisinden içti, sonra içkinin boğazından damla damla inmesini sağlamak istiyormuş gibi, başını kaldırdı. Bir bacağını büküp altına almış, ötekini sallandırmıştı. Gri süed derisinden, yüksek ökçeli iskarpininin sivri ucunu, tıpkı bir dansözün gösterebileceği bir dakiklikle yere değdiriyordu. Gövdesini dimdik tuttuğu halde, yüzümü iyice görmek için başını benden yana çevirdi. Gri robunun korsajında kırışıklar belirdi. Ateşin pırıltısı yüzünün yalnız bir tarafını aydınlatıp öteki yanını karanlıkta bırakarak, yüzünün ince, güzel hatlarını daha da belirtiyordu. Bu yüzden elmacık kemiklerinin altında acaip, sanki doymak bilmez bir eda taşıyan çukurluk oluşmaktaydı. (Bu gibi şeyleri düşünecek yaşa geldiğim zaman, erkekleri onun yanaklarındaki bu çukurların çektiğini anladım). Saçlarını özenle tarayıp başının üstüne kaldırmıştı. Maden sarısı bu saçların arasında alevlerin parıltısı oynaşmaktaydı. Saçları arasında yine maden rengi tek tük kır teller de vardı. Ama bunlar bütün öteki saçlarla birlikte dokunup birbirine karışmış gibiydi. İnsan bu saçların çok uzun zamandır böyle düzenlenmiş olduğu ve

bunun epey pahalıya oturduğu gibi bir duyguya kapılıyordu. Annemin kılığında, görünüşünde aksayan hiç bir taraf yoktu.

Yüzüne baktım. İçimden: «Elli beş yaşında kadar olmalı ama doğrusu pek genç görünüyor,» diye düşündüm. Sonra kendimi birden yaşlı, ihtiyar hissediverdim. Otuz beş yaşımdaydım ama kendimi çok, ama çok daha yaşlı sanıyordum. Annem sahiden elli beş yaşındaydı ama hiç göstermiyordu!

Ses çıkarmadan yüzüme bakmağa devam ediyordu. Bu bakış: «Sende benim istediğim, muhtaç olduğum, bana gerekli olan bir şey var,» anlamına geliyordu. Aynı zamanda: «Bende de senin için bir şey var, ama ne olduğunu söylemiyeceğim. Şimdi söylemiyeceğim yani. Ama bende de senin için bir şey var.» Bir tarafta yanakların çukurluğu: Yani doymazlık, açlık. Öbür tarafta gözlerin parıltısı: Yani vaid. Hem o, hem öteki. Annem bu haliyle acayip bir oyun ediyordu size doğrusu!

Kadehimi boşalttım ve elimde tuttum, alıp sehpanın üstüne koydu. Beri yandan da hep yüzüme bakıyordu. Sonunda:

— «Vah yavrum vah! Yorgun bir halin var senin,» dedi.

— «Yok canım,» dedim. İçimden de onun sözlerinin tersini söylemek arzusu yükseldi.

Kolumdan tutup beni kendisine doğru çekerek: «Evet evet, öyle,» dedi. Önce karşı koydum, sonra çeksin diye bıraktım. Pek kuvvetli çekmiyordu ama bana bakmağa devam ediyordu. O zaman kendimi bıraktım, ona doğru düştüm. Sırtüstü düşmüştüm, başım dizlerinin üzerindeydi. Sol elini göğsüme koydu, gömleğimin düğmelerinden birini boyuna sağa sola çevirmeğe başladı. Sağ elini de alnıma koydu. Parmaklarıyla gözlerimi örttü, sonra alnıma doğru çıktı. Elleri daima serindi. Zaten çocukluk anılarım arasında da ilk aklıma gelen şey, onun ellerinin bu serinliğidir.

Bir süre hiçbir şey söylemedi. Alnımı, gözkapaklarımı okşadı. Eskiden de böyle yapardı hep, biliyordum bunu. Nitekim ileride de böyle yapacaktı.

Sonra yine tekrarladı: «Sen yorgunsun yavrum.»

Ne yorgundum, ne de dinlenmiştim. Şu andaki durumda da yorgunluğun hiçbir hissesi yoktu.

Yine bir sessizlik oldu.

— «Çok mu çalışıyorsun yavrum?»

— «Eh, şöyle böyle.»

Bir sessizlik daha.

— «O adam... yanında çalıştığın o adam...»

— «Ne olmuş yani?» dedim. Eli birden alnımın üzerinde duruverdi. Bu el, benim o sözü söylerken ki tavrım yüzünden böyle durmuştu.

— «Hiiç,» dedi, «yalnız, o adamın yanında çalışmağa zorunlu değilsin. Theodore pekâlâ sana...»

— «Ben Theodore'nin bulacağı işi istemem,» dedim. Sonra kalkmak istedim. Ama insan bir divanda sırtüstü yatar da birisi elini onun başına bastırırsa, nasıl kalkabilir?

Annem de elini başıma sıkı sıkı bastırıyordu. Öne doğru eğildi: «Ne demek canım,» dedi. «Theodore benim kocam, senin de üvey baban. Böyle konuşma. O memnuniyetle...»

— «Anne, dedim ya...»

Ama o: «Sus yavrum sus,» dedi. Elini gözlerimin üzerine koydu, alnımı okşamağa başladı.

Başka bir şey söylemedi ama, söylenen söylenmişti bir kere. Fakat o bu yüzden aramızda esen sıkıntılı havayı gidermesini bildi.

Bu, sokak kapısı açılıp kapanıncaya ve holde ayak sesleri işitilinceye kadar böylece devam etti. Gelen Theodore Murrel'di, yani üvey babamdı, biliyordum bunu. Yine doğrulmak istedim. Fakat annem son ana kadar elini alnımdan çekmedi ve Theodore odaya girinceye kadar beni bırakmadı.

Doğruldum. Ceketim sırtıma doğru sıyrılmış, kravatım çarpılmıştı. Theodore'ye baktım. Güzel, kumral bıyıklar, elma gibi yanakları, yuvarlak alnının üzerinde açık sarı saçları vardı. Hafif tertip göbek bağlamağa başlmıştı. (İçimden: 'Enayi, sabahları cimnastik yapsana,' dedim, 'parmaklarının ucuyla yere dokununcaya kadar eğil. Yüz defa tekrarla bunu. Yoksa annem seni sevmez. O zaman halin ne olur?') Ayrıca, ağzı çok sıcak bir ekmekle doluymuşçasına, bademciklerden gelen vızıltı gibi bir ses de çıkarıyordu.

Annem gövdesini dik tutarak, canlı adımlarla ona yaklaştı. Tam onun önünde durdu. Theodore sağ elini annemin omuzlarına atıp onu yanağından öptü. Sonra annem onu kolundan tutup bana doğru çekti. Theodore bana: «Ne haber?» dedi, «şükür görüştüğümüze. İşler nasıl, politikacı oldun çıktın, bakıyorum.»

— «İşler iyi,» dedim, «ama ben politikacı değilim. Sadece memurum.»

— «E, anladık, bana maval okumağa kalkma. Söylendiğine göre vali ile sen böylemişsiniz!» Sonra iki parmağını sımsıkı bitiştirip bana doğru uzattı. Parmakları biraz tombul, çok temiz ve çok bakımlı idi.

— «Siz valiyi tanıyor musunuz?» dedim. «Çünkü onun böyle olduğu tek adam...» bunu söylerken de pek temiz olmayan, bakımsız iki parmağımı sımsıkı bitiştirip ona doğru uzattım» «...valinin kendisi, ya da zaman zaman, Ulu Tanrı'dır.»

Theodore Murell: «Eh, işler bu merkezde olduğuna göre...» diye başladı.

Annem onun sözünü keserek: «Gelin, ikiniz de oturun,» dedi. İstediğini yaptık, bize uzattığı kadehleri aldık. Annem lâmbalardan birini yaktı.

Sandalyeme yaslanarak söylenenlere «evet», «hayır» diye cevaplar vermeğe başladım. Bir yandan da misafir salonunu inceliyordum. Burayı ben, herkesten daha iyi tanırdım. Annemle yaptığım kavgalara rağmen, hep buraya gelirdim. Gözüme yeni bir mobilya

ilişti. Eski masa gitmiş, yerine bir yazıhane konmuştu. Annem o masayı da tavanarasına, müzenin deposuna koydurtmuş olmalıydı. Gerçekten de bir müzede oturuyor gibi idik. Londra'da mobilya ve antika eşya satan Bowman and Heatherford Ltd. firması da bunları satarak epey para almış olmalıydı. Bu salonda daima değişiklikler olurdu. Eve her gelişimde, günün yeniliği ne, onu bulmağa çalışırdım. O zamana kadar bir çok masaların, iskemlelerin, kanapelerin, koltukların bu salonda geçit resmi yaptığına tanık olmuştum. Bunların hepsi seçkin, iyi şeylerdi. Fakat aradan biraz zaman geçince hepsi de tavanarasına çıkarılmış, yerlerini yeni eşyaya bırakmışlardı. Evet, bu salon benim küçüklüğümden beri nekadar değişmişti! Annemin kafasında bir ideal salon vardı. Burasını da o şekle sokmağa çalışıyordu. Bu işi yaparken Yeni Orleans'ta veya New York'taki bir mobilyacıdan da yardım görmekteydi. Ama ne zaman gerçekleştirecekti bunu? İhtiyarlayacak, saçları ak-pak olacak, ama yüzü yine güzel kalacak, ipek gibi teni çenesinin altından sarkmağa başlayacaktı. O da bir kraliçe edasiyle eşyalarnın arasında oturacak, bu başarısının şerefine bir fincan çay içecekti.

Fakat yalnız eşyalar değişmekle kalmıyor, insanlar da değişiyordu. Çok eskiden evde şişmanca, orta boylu bir adam vardı. Siyah saçları hep dağınıktı. Madeni çerçeveli bir gözlük takardı. Ceketini hep çarpık ilikler, kalın bir saat zinciri takardı. Ben de bu zinciri tutup çekmekten hoşlanırdım. Derken bu adam ortadan kayboldu. Annem bana: «Yavrucuğum, baban gitti, bir daha gelmiyecek,» dedi.

— «Öldü mü, cenazesini mi kaldıracaklar?» diye sordum.

— «Hayır, ölmedi. Gitti. Ama sen onu öldü de sayabilirsin.»

— «Niçin gitti peki?»

— Anneni sevmiyordu da ondan. Bu yüzden çıkıp gitti.»

— «Ben seni seviyorum anneciğim. Her zaman da seveceğim.»

Annem beni kollarında daha çok sıkarak: «Biliyorum yavrum,» dedi, «sen anneni seversin.»

İşte Bilgili Avukat evden böylece çıkıp gitti. O zaman ben altı yaşındaydım.

O gittikten sonra Büyük Sanayici geldi. Dazlak kafalı, zayıf bir adamdı. Tıknefesti de üstelik. Merdivenleri çıkarken gürültülü bir şekilde soluk alıyordu. Anneme: «Mr. Ross merdivenleri çıkarken niçin böyle soluyor?» diye sordum.

— «Suss! Suss yavrum, emi?»

— «Ama neden soluyor anne?»

— «Mr. Ross hasta da ondan, yavrum.»

Sonra da Büyük Sanayici öldü. Zaten bizim evde pek uzun zaman kalmamıştı. Annem beni Connecticut'ta bir koleje yazdırdı, sonra kalkıp Avrupa'ya gitti. Oradan başka bir adamla beraber geldi. İnce uzun, kara bıyıklı, beyaz elbiseli bir adamdı bu. Uzun uzun yaprak sigaraları içiyordu. Kont olduğu için annem de kontes olmuştu. Kont misafirlerle beraber oturup boyuna gülümsüyor, hiç konuşmuyordu. Herkes ona kaçamaklı bir şekilde bakıyordu ama o, onların gözlerinin tâ içine bakıyordu. Güldüğü zaman bıyığının altında dünyanın en beyaz dişleri meydana çıkıyordu. Yalnız olduğu zamanlar uzun uzun piyano çalıyor; sonra sımsıkı, beyaz bir külot, siyah çizmeler giyip evden çıkıyordu. Atına binince çitlerin üstünden atlıyor, hayvanı deniz kenarında terden köpük içinde kalıncaya kadar dörtnala koşturuyor, koşturuyordu. Ondan sonra eve dönüyor, viski içiyordu. Küçücük elleri vardı. Bunlarla beni okşuyordu ama, birinin elini sıktığı zaman, adamın acıdan yüzünü buruşturduğu görülüyordu. Bir gün annemin kolunda, dirseğinin biraz üstünde yanyana, dört tane mor çürük gördüm.

— «Ne oldu burana anne?» diye sordum.

— «Hiç,» dedi, «bir yere çarptım da.» Sonra kolunu bir sargı ile sardı.

Kontun adı Covelli idi. Herkes onun için: «Hinoğlu hin birşey ama, iyi de ata biniyor ha!» diyordu.

Sonra ortadan kayboluverdi. Üzüldüm, çünkü onu seviyordum. Otele ata binip gidişini seyretmeye bayılıyordum.

Bir süre onun yerine kimse gelmedi.

Sonra da Genç Müdür, yani Theodore Murrell geldi. Anasından Müdür olarak doğmuştu, ölünceye kadar da öyle kalacaktı. Fakat yakında öleceğe benzemezdi. Çünkü kırk dört yaşındaydı ve pek kendini yormuyordu. Bir petrol kumpanyasındaki yazı masasının başına geçip aylak aylak oturuyordu. Oradan aldığı aylığa, annemin her ay kendisine verdiği parayı da ekleyip harçlığını doğrultuyordu.

Evet! Dediğim gibi bu salonda ne kadar değişiklik olduysa ben bunların hepsine tanık olmuştum. Bilgili Avukat'ı, Büyük Sanayici'yi, Kont'u ve Genç Müdürü görmüştüm. Ayrıca, eşyanın boyuna değişişini de görmüştüm. İşte şimdi de Theodore'ye ve yeni yazı masasına bakıyor, bunların ömrünün ne kadar olacaklarını kendi kendime soruyordum.

Eve yine gelmiştim. Ben hep gidip geri gelen insandım.

O gece durmadan yağmur yağdı. Büyük, güzel, eski bir aile yatağında yatıyordum. Yabancılardan almıştık bunu. (Eskiden beyaz bir demir karyolada yatardım. Burden'lerin akajudan, heybetli karyolası annemin odasında duruyordu.. ama oradan tavanarasını boyladı, yeter derecede güzel değildi çünkü.) Yağmurun meşe ve manolya ağaçları üzerinde çıkardığı ıslık sesini dinliyordum. Sabahleyin yağmur artık yağmıyor, güneş parıldıyordu. Dışarıya çıktım, kara toprak üzerinde mika levhalar gibi parıldamakta olan su birikintileri gördüm. Ayva ağaçlarından dökülen çiçek-

lerin yaprakları, bu parlak ve koyu renk su birikintileri üzerinde yüzüyordu. Bazılarının kenarları kıvrılmış, bunlar minicik birer sandal halini almışlardı. Bazıları ters dönmüştü. Bazıları ise sanki bir zırhlı tarafından topa tutulmuş da batmış gibi, boyuna su alıyorlardı.

Merdiven basamaklarının dibinde de bir ayva ağacı vardı. Yere eğilip dökülen çiçeklerden birkaç tane topladım. Su çok soğuktu. Çiçekleri avucumda sıkarak eğri bahçe yolundan parmaklıklı kapıya kadar ilerledim. Çiçekler hep avucumda olduğu halde körfezi, pırıldayan denizi ve dalgaların minicik yollar halinde buruşturdukları beyazımtırak kumu seyrettim.

Fakat öğleye doğru yağmur yine başladı ve iki gün öğleden sonra genç müdürün bir muşambasını sırtıma giyip dolaştım. Bazı adamlar vardır, ciğerlerine oksijen doldurmak için ne yapıp yapıp yol yürürler. Ben onlardan değildim. İlk gün öğleden sonra deniz kıyısı boyunca dolaştım, Stanton'ların evinin önünden geçtim. Ev, üzerlerinden sular akan ağaç yaprakları altında bomboştu. Yargıç İrwin'in evine kadar uzandım. Beni ateşin karşısına oturttu. Şerefime bir şişe viski açtı. Ertesi akşam da yemeğe davet etti. Bir kadeh viski içip yine yola çıktım, daha ilerlere kadar gittim. Buralarda artık ev filân yoktu. Yalnız çalılıklar, meşe ağaçları, şurada burada çamlar vardı. Arada bir, ormanın açıklık yerlerinde kurşunî renkte bir kulübe görüyordum.

Ertesi gün de körfezi karşı yönden aştım. Şehir baştan başa geçip yarımay biçimindeki küçük koya kadar gittim. Buradaki çamlar, kıyıdaki kumlara kadar iniyordu. Ağaçları siper edinerek çam iğnelerinden meydana gelme halıyı andıran kalın tabaka üzerinde yürüdüm, sonra da ağaçların altından çıkarak kumlar üzerinde ilerledim. Bir yerde yarı yanmış, kapkara bir odun pırıl pırıl parıldıyordu. Etrafındaki ıslak küllerin üstünde denizin karaya attığı tahta par-

çaları vardı. Kumun beyazlığı yanında bunlar daha siyah duruyorlardı. Demek hâlâ buraya kır yemeğine gelenler vardı. Eskiden ben de gelmiştim buraya. Kır yemeği nedir, bilirdim ben.

Çok zaman oluyor, Anne, Adam ve ben çok eskiden, üçümüz de çocukken buraya gelmiştik. O gün yağmur yağmıyordu. Başlangıçta yağmadı. Hava sıcak ve rüzgârsızdı. Körfezi tâ uzaklara kadar görmek mümkündü. Sanki ufuk yokmuş gibi, sular tâ uzaklara kadar uzanıyor, sonra gün ışığının içinde eriyiveriyordu. Önce denizde yüzdük, sonra kumların üstünde yemek yiyip balığa çıktık ama pek birşeyler avlayamadık. Ara yerde bulutlar gökyüzünün her yanını kaplamıştı. Yalnız batıda, çamların arkasında dar, şerit gibi bir açıklık vardı. Buradan ışık çıkıyordu. Su çok durgundu. Fakat kararan gök orada yansıyınca su da kararıverdi. Körfezin öbür yanındaki koruluklarm yeşili de, kumların ince, beyaz çizgisinin üstünde, siyaha çalar bir renk almaya başlamıştı. Rüzgâr olmadığı için bir mil kadar ilerimizde küçük bir yelkenli sandal hareketsiz kalmıştı. Suyun, göğün ve koruluklarm siyah zemini üzerinde sandalın yelkeni o kadar beyaz duruyordu ki, insan bu yüzden merhamete benzer bir his duyuyordu.

Adam: «Bu sandal karaya dönse iyi olur,» dedi, «hava bir patlarsa işi dumandır!»

Anne: «Yok canım,» dedi, «hava hemen patlayacağa benzemiyor. Yüzecek kadar vaktimiz var.»

Adam çekiniyor, gökyüzüne bakıyordu: «Yüzmesek iyi ederiz,» dedi.

Anne onu kolundan çekerek ayak diredi: «Yüzelim, ne olur!» Adam hâlâ bulutlara bakıyordu cevap vermedi. Anne onun kolunu bıraktı, bir kahkaha koparıp suya doğru koştu. Doğruca suya değil de, kıyıdaki bir kum tümseğine doğru koştu. Kısa saçları omuzlarının üstünde uçuyordu. Onu seyretmekle meşguldüm:

Kollarını bükmüş, uzun adımlarla serbest ve sevimli bir şekilde konuşuyordu. Ama halinde yine acemi bir taraf vardı: Sanki çocukların nasıl koştuklarını henüz unutmamıştı ama, kadınların nasıl koştuklarını da iyice öğrenememişti. Bacaklarının hareketlerinde bir çekingenlik görülüyordu. Dar kalçaları henüz yuvarlaklaşmamıştı. Dikkat edince, bacaklarının uzun olduğunu da gördüm. Halbuki daha bunun farkına varmamıştım.

Beni birden Adam'a doğru dönmek zorunda bırakan, bir gürültü değil de bir sessizlik oldu. Gözlerini dikmiş, bana bakıyordu. Gözgöze geldiğimiz zaman sıkılmış gibi başını başka yana çevirdi. Sonra kısık bir sesle: «Hadi, var mısın yarışa!» dedi; o da kız kardeşinin peşi sıra koştu. Ben de onun arkasından koştum. Çıplak ayaklarından üzerime kum sıçrıyordu.

Anne yüzmeğe başlamıştı bile. Adam daldı ve uzun, kuvvetli bir şekilde kulaç atarak beni çabucak geride bıraktı. Anne'yi geçti ama durmadı. Çok güzel yüzüyordu. Zaten Adam önce denize girmek istemezdi ama, bir de girdi mi, uzun zaman hızlı hızlı yüzerdi.

Ben Anne'nin yanına gelince durdum: «Hello!» diye bağırdım. Başını bir fok balığı sevimliliği ile biraz kaldırdı, gülümsedi, peşinden de daldı. Çok kısa bir an için küçük topukları yanyana suyun üstünde çırpındı, sonra birbirine bitişik bir halde kayboldu. Ben yetiştim ama o yine daldı. Ona yetiştiğim her seferinde başını kaldırıp bana gülümsüyor, sonra dalıyordu. Beşinci seferinde dalmadı; sırtüstü döndü; kollarını açıp gözlerini gökyüzüne dikerek öylece suyun üstünde durdu. Ben de aynını yapıp suyun üstünde durdum. Onun yanındaydım, ben de göğe bakıyordum.

Gökyüzü çürümeğe yüz tutmuş bir üzüm salkımının rengindeydi. Yer yer kırmızı ve yeşildi ama boyuna kararıyordu. Tam üstümden, çok yükseklerden bir martı geçti. Siyah zemin üzerinde deminki sandalın yelkeninden daha da beyaz görünüyordu. Göğün göre-

bildiğim bölümünü bir uçtan öbür uca aştı. Kendi kendime: «Acaba Anne de gördü mü onu?» diye düşündüm. Ondan tarafa baktım: Gözlerini kapamıştı. Kolları hep açık duruyor, arkaya attığı başının etrafında saçları su üzerinde yüzüyordu. Çenesi havaya kalkıktı. Yüzünde sanki uyuyormuş gibi sakin, tatlı bir anlam vardı. Körfezin sonundaki ağaçların siyah zemini üzerinde, profili çok keskin şekilde belli oluyordu.

Birdenbire, sanki ben orada yokmuşum gibi arkasını döndü, kıyıya doğru yüzmeye başladı. Yavaş yavaş, fakat büyük bir gayret sarfetmeden yüzüyordu. Narin kolları tekdüze, aynı zamanda nazlı, nazik bir biçimde kalkıp kalkıp iniyordu. Bu biraz da, insanın rüyada hiç gayret serfetmeden yaptığı hareketleri hatırlatmaktaydı.

Daha biz kıyıya varmadan yağmur iri, ağır, seyrek damlalarla yağmaya başlamıştı. Damlalar denizin henüz parlak olan yüzünü deliyorlardı. Sonra şiddetli bir sağanak geldi, suyun yüzü kırıştı.

Kumların üstünde ayakta duruyorduk. Yağmur damlaları bizi kırbaçlarken, Adam'ın dönüşünü seyrediyorduk. Daha epey yol aşması gerekti. Körfezin nihayetinde, çok uzaklarda, güneyde şimşekler karanlık gökyüzünü yırtıyordu. Zaman zaman Adam, suların üstünü tarar gibi olan bir yağmur perdesi arkasında kaybolmuşa benziyordu. Kardeşini seyrederken Anne hemen düşünceli bir tavırla biraz başını eğiyor, sırtını kamburlaştırıyordu. Neredeyse titriyecekmiş gibi, kollarını çaprazlamasına minicik göğüslerinin üstünde kavuşturmuştu. Dizleri bitişik ve hafifçe büküktü.

Adam sudan çıktı. Eşyamızı topladık. Islanmış sandallarımızı ayaklarımıza giydik. Çamların altına girdik. Başlarımızın üstünde, çamların sivri tepeleri sallanıyor, dalları da arada bir fırtınanın gürültüsü içinde çatırdıyordu. Arabaya binip dönüş yolunu tuttuk. O yaz ben on yedi yaşıma girmiştim. Adam da aşağı yukarı ben yaştaydı. Anne ise on üç yaşında ka-

dardı. Birinci Dünya Harbinden, daha doğrusu Amerika savaşa girmeden önce olmuştu bu.

O kır yemeğini sonradan hiç unutmadım.

Öyle sanıyorum ki o gün Adam'la Anne'yi ayrı ayrı yaratıklar olarak gördüm. Hareketleri de sanki ayrı, esrarlı ve çok önemliydi. Sonra o gün kendimi de belki başka bir insan gibi gördüm ama o ayrı hikâye. Ne oldu bakın: Bir hayal, kafamın içinde sonsuza dek yer etti. Her gün gözlerimizin önünden birçok şeyler geçip gider. Bunlardan çoğunu anlamsız arasında saklarız ama, bu başka şeydir. Benim sözettiğim cinsten kuvvetli hayallerin pek azını zihnimizde saklarız: Bunlar gün geçtikçe daha canlı bir hal alırlar. Geçip giden yıllar onları silikleştirmez de aksine bunlar, ilkin farketmemiş olduğunuz yeni yeni, gizli anlamlar edinmeye başlarlar. Sanki bunların üzerlerindeki örtüler birer birer düşer. Sonuncu örtü belki hiçbir zaman düşmeyecektir, çünkü elimizde yeter sayıda yıl yoktur. Fakat zihnimizdeki hayal gittikçe daha net bir hal alır. O zaman biz de bu hayal olmasaydı hayatın, cevapsız kalmış mektuplarla beraber bir çekmeye atılmış eski bir fotoğraf filmi rulosu olduğu sonucuna varırız.

O gün benim zihnimde beliren hayal, Anne'nin su üzerinde yüzmekte olan yüzünün hayali idi. Gökyüzünde bir martı geçiyordu. Kırmızı renkle yol yol olmuş göğün altında, gözleri kapalı duran bu yüzün ne sakin bir hali vardı!

Ama o andan itibaren Anne'ye âşık oldum demek değildir bu. Böyle bir düşünceye kapılmak yanlış olur. O zaman Anne daha çocuktu. Ona daha sonra âşık oldum. Evet, daha sonra oldu bu iş. Fakat ne var ki, ben Anne'yi sevmemiş, sonradan tekrar görmemiş, hatta ondan nefret etmiş olsaydım bile, bu hayali zihnimde yine saklayacaktım. Zaman zaman bu hayalin silikleştiği oldu. Anne benimle evlenmek istemedi. Sonra ben Louis'le evlendim. O Anne'den daha güzeldi, yosma

gibi bir hali vardı, sokakta erkekler dönüp dönüp ona bakıyorlardı. Sonra ben de Louis'i seviyordum. Fakat o dediğim hayal yine de silinmiyor, aksine, üzerindeki örtüler düştükçe daha belirli bir hal alıyor, ileride de çok daha belirli olacağa benziyordu.

Onun için aradan yıllar geçtikten sonra o bahar başlangıcının yağmurlu öğle sonunda çamlıktan çıkıp da beyaz kumun üzerinde kararmış odunu, bir kır yemeğinin izlerini gördüğüm zaman hatırıma bizim 1915 yılı yazımız geldi. Ben üniversiteye gitmezden önce beraber geçirdiğimiz son yazdı bu.

Pek uzağa gitmiyordum: Bizim Eyalet Üniversitesi'ne gidecektim çünkü.

Annem: «Evlâdım,» dedi, «niçin akıllılık etmiyorsun da Harvard'a, ya da Princeton'a gitmiyorsun?»

Annem Arkansas'ın kıyıcığından gelmeydi ama, Amerika'daki en iyi üniversitelerin adlarını öğrenivermişti: «Hele Williams'a da gidebilirsin. Pek kibar bir yermiş orası.»

— «Anne,» dedim, «küçükken senin istediğin okula gittim. Kibar olmasına da... kibardı!»

Ama o sözlerimi hiç dinlemeksizin, gülerek bana bakıp devam etti: «Ya da Virginia Üniversitesine git. Baban da öğrenimini orada yapmış.»

— «Vallaha,» dedim, «senin için o üniversite pek de makbul olmasa gerek.» Bu sözleri bulup çıkardım diye kendimi büyük bir espri yapmış sandım. Yaptığımız tartışmalar sırasında, babam annemi bırakıp gitti diye, ben de onu iğnelemeği âdet edinmiştim.

Ama nafile. Sözlerimi duymadı çünkü. Yine devam etti: «Doğu'da kalırsan hem senin için iyi olur, hem de tatillerde Avrupa'ya gelip beni görebilirsin.»

— «İyi ama, orada savaş var,» dedim.

— «Yok canım. Savaş uzun sürmeyecek. Emin ol ki daha hoş olur bu.»

— «Muhakkak Hele «oğlunuz nerede okuyor?» di-

ye sordular mı sen kimsenin bilmediği bir üniversitenin adını söyleyecek yerde şişine şişine: «Harvard'da okuyor efendim,» dedin mi, senin için de çok hoş olacak bu.»

— «Esasında ben senin iyi bir yerde okumanı istiyorum yavrum. Orada birtakım arkadaşlar edinirsin, ileride sana faydaları dokunur. Sonra, yine söylüyorum, böylesi senin için daha hoş olur, çünkü tatillerini Avrupa'da, benim yanımda geçirebilirsin.»

Annem bir zamandır Avrupa'ya gideceğinden sözeder olmuştu ama savaşın başlamış olması keyfini kaçırıyordu. Kont çok daha önce, savaş tam başlayacağı sırada gitmişti. Annem de savaş biter bitmez yola çıktı ama, bu sefer yanında başka bir kont getirmedi. Bu işi çok masraflı bulmuş olacaktı herhalde! Genç Müdürü'e rastlayıncaya kadar da evlenmedi.

Her neyse, anneme şöyle dedim: «Kibar yer istemiyorum. Seçkin kimselerle —ileride faydalı olur diye— arkadaşlık kurmak istemiyorum. Avrupa'ya gitmek niyetinde değilim. Hatta öğrenimim için senden para da istemiyorum.» Bu para meselesi hakkındaki lâflar o sırada öylece ağzımdan kaçıvermişti. Çok erkekçe bir lâf gibi görünüyordu bu bana. Ama bu sözlerin etkileri tahminlerimi öylesine aştı ki, sözümü geri alıp işin cakasını bozmak istemedim. Annem bunu duyunca tıkanır gibi oldu. Nerdeyse yere yıkılacaktı. Şimdiye kadar hiçbir erkeğin kendisine böyle sözler söylediğini işitmemişti galiba. Beni düşüncemden vazgeçirmeğe çalıştı ama sıkı durdum, inat ettim. Sonraki dört yıl içinde o enayiliği yaptığıma bin pişman oldum ama ne fayda. Bulaşıkçılık ediyor, makinede yazı yazıyordum. Hatta sonunda gündelik bir gazetede yarım günlüğüne bir iş bile buldum. Amma, üniversite öğrenimi sırasında çalışmanın erkekçe bir şey olduğunu bir kitapta okudum diye beş bin doları sokağa attığımı düşündükçe, sonradan epey dövündüm. Annem yine de para gönderiyordu bana şüphesiz: Noel'de, bir de yaş gü-

nümde gönderiyordu. Bir hafta süreyle kendime mükellef ziyafetler çekiyordum. Para bitince yine bulaşıkçılığa ya da makinede yazı yazma işine dönüyordum. Beni askere de almadılar. Düztabandım çünkü.

Ama Yargıç İrwin savaşa gitti. Geri döndüğü zaman da savaştan başka lâf etmez olmuştu. Topçu albayı olarak, kıyasıya savaşmıştı. Erken askere yazıldığı için Almanlara epey gülle sallamış, onların birçok güllelerinden de korunmaya çalışmıştı. Yargıç vaktiyle İspanyollara karşı açılan savaşa da katılmıştı ama o zaman ancak Florida'da grip hastalığı ile savaşmak zorunda kalmıştı. Fakat bu sefer keyfi pek yerindeydi. Yıllarca harita üzerinde Julius Caesar'ın seferlerini incelemiş, ortaçağ modellerinden esinlenerek ufak ufak mancınıklar, sapanlar, koçbaşları ve kuşatmalarda kullanılan daha başka savaş araçları yapmakla uğraşmıştı. Harp başlayınca, bu emeklerinin boşa gitmediğini hissetmişti. Benden yana da kaybolmuş vakit sayılmazdı bu. Çünkü çocukken ona epey yardım etmiştim. Bu şeylerin harikulâde oyuncaklar olduğu düşüncesindeydim. Bir çocuk için yani.

Yargıç İrwin savaşta da boş yere vakit kaybetmemişti. Çünkü Alise-Sainte-Reine'ye gitmişti. Burası, Caesar'ın Vercingetorix'i yendiği yerdi. Savaştan döndüğü zaman bütün tanınmış adları karmakarışık söylüyordu: Mrl. Foch'la Caesar'ı, Mrl. Hayg'le Vercingetorix'i, Critognatus ve Vercassivellanus'la Ludendorff ve Edith Cavell'i bir arada anıyordu. Mancınıkları, sabanları, koçbaşlarını ve birlikte yaptığımız öteki savaş araçlarını mukavva kutularından çıkartıp tozlarını aldı. Söylendiğine göre, Yargıç İrwin bütün bunlara rağmen savaşta yiğit bir asker ve mert bir insan gibi davranmıştı. Nitekim, madalyasını göstererek de isbat edebilirdi bunu.

Ama galiba ben uzun zaman Yargıcın bu kahramanlığından küçümser bir tavırla sözettim. Çünkü bir

ara kahramanlardan sözederken o tavrı takınmak pek moda olmuştu, ben de o sıralarda pek toydum. Ama düztabandım, beni askere almamışlardı ya, belki bu yüzden yapıyordum bunu. Hani baloya giden kızları kimse dansa kaldırmazsa, onlar da dansa kalkan kızları kıskanıp yermeye başlarlar. İşte ben de öyle yapıyordum. Ama beni de askere alsalardı iş başka türlü olacaktı şüphesiz. Madalya almış olsa da olmasa da, Yargıç yiğit bir adamdı. Zaten yiğitliğini madalyayı almadan önce isbat etmişti. Sonradan da isbat etti nitekim: Yargıcın hapsettirdiği bir herif bir gün Landing'de onun yolunu kesmiş, «Seni öldüreceğim,» demiş. Yargıç gülmüş, adama arkasını dönmüş. Herif cebinden tabancasını çıkarıp Yargıcı iki üç defa çağırmış. Sonunda Yargıç ondan yana dönmüş Adamın elinde tabancayı görünce doğru üstüne yürümüş, tek kelime söylemeden silâhı herifin elinden almış. Savaşta yaptıklarını ise hiçbir zaman öğrenemedim.

Annemin beni Genç Müdür'le beraber Yargıcın evine yemeye götürdüğü akşam —bu iş savaştan on beş yıl kadar sonra olmuştu—. Yargıç misafirlerini eğlendirmek için o eski, tozlu ortaçağ silâhlarını yine ortaya çıkardı. O akşam yemekte Patton'lar da vardı. Cadde üzerinde bir evde oturan bir karı-kocaydı bunlar. Bir de Dumonde adında bir kız vardı. Onu benim şerefime çağırmış olacaklardı. Sonra yemekte Yargıçla bizler vardık. Yargıç misafirlerine topun bulunmasından önce kullanılan savaş araçlarını uzun uzun anlatmaya pek meraklıydı ama, o akşam o eski silâhları benim şerefime ortaya çıkarmıştı galiba. Yemekte, yine benim şerefime, o eski güzel günlerden söz edildi. Çünkü çocukluğunuzu geçirmiş olduğunuz bir yere döndünüz mü, herkes aynı şeyden yani o eski, güzel günlerden söz etmeye başlar. Bu konu yemeği bitirip tatlıya başlıyacağımız sırada açılmıştı. Bunun üzerine lâf dönüp dolaşıp benim eskiden Yargıçla beraber yapmış olduğum eski silâh modellerine geldi. Onun için o da

kalktı, kütüphaneye gidip bir mancınık getirdi. Tatlı tabağını ileriye itip mancınığı masanın üzerine yerleştirdi. Mancınığın yayını kurdu. Sonra cephane aradı ama bulamadı. Uşağını çağırdı, bir dilim ekmek getirtti. Bir lokma iç ekmek koparıp topak haline soktu. Fakat bunun iyi bir gülle olmayacağını aklı kesince topağı suya batırdı, daha sert bir hale soktu. Sonra topağı mancınığa yerleştirdi: «Bakın, nasıl işler bu,» dedi. Yandaki tetik gibi şeye de hafifçe vurdu.

İşliyordu mübarek! Aradan yıllar geçmişti ama, yay gevşememişti. Topak da epey ağırdı ha.. Avizede bir patlama olduğu işitildi, Mrs. Patton bir çığlık kopardı ve siyah kadife robuna ağzındaki naneli dondurmadan püskürttü Sofra örtüsü ile çiçek vazosunun üstüne birsürü cam kırığı yağdı. Yargıç İrwin bir elektrik ampulüne tam isabet kaydetmişti, aynı anda avizedeki bir kristal parçasını da alaşağı etmişti.

Yargıç Mrs. Patton'dan özür diledi: «Kusura bakmayın, ben artık yaşlandım, bunadım, ben yaşta bir insan hiç böyle şeylerle oynar mı?» dedi. Sonra da omuzlarının dik, gövdesinin sağlam olduğunu iyice göstermek için şöyle bir doğruldu. Mrs. Patton dondurmasını yerken yangözle mancınığa tiksinen gözlerle bakıyordu. Sonra hep beraber sofradan kalktık, konyak ve kahve içmek için kütüphaneye geçtik.

Fakat ben yemek odasında biraz daha kaldım. Biraz önce, aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen mancınığın yayının gevşemediğini söylemiştim ya. Yanılmışım meğer. Çünkü bırakmamışlardı ki yay gevşesin. Ama ben mancınığı bilimsel değil de, duygusal bir amaçla incelemek arzusundaydım. İşte o zaman telleri gördüm. O anda da, yayın vaktiyle, çok eskiden benim yerleştirdiğim yay olmadığını anladım. Eskisi alınmış, yerine yenisi konulmuştu.

O zaman Yargıcın gece geç vakit kütüphanesinde, yayların, tellerin üzerine eğilerek, elinde pensler,

makaslar olduğu halde bu mancınığı onarışını gözlerimin önüne getirdim. Kızıl saçlı, yaşlanmış kafasını önüne eğmiş, sarı gözlerini işinin üzerine dikmiş olmalıydı muhakkak. Bu hatırlayış bana keder ve sıkıntı verdi. Eskiden bu küçücük silâh modelleri beni Yargıç hakkında bir düşünceye götürmüyordu. Çocukken büyük bir insanın bu aletleri yapmasını, onlar hakkında kitaplar okumasını ve savaş haritaları hazırlamasını çok tabii buluyordum. Şimdi ise bu gibi şeyleri başka bir açıdan görmekteydim. Onun için kederli ve sıkıntılıydım, bir şeyden yoksun gibiydim.

Ben de kütüphaneye, misafirlerin yanına gittim ve benliğimden bir parçasını artık tamamen yemek odasında, o mancınığın yanında bıraktım.

Kahve içiyorlardı. Hepsi içiyorlardı ama Yargıç hariç. O, bir konyak şişesini açmaya çalışıyordu. Ben içeriye girince başını kaldırdı: «Bizim mancınığı inceledin galiba, değil mi?» diye sordu. «Bizim» kelimesinin üzerinde de hafifçe durdu.

— «Evet,» dedim.

Sarı gözleriyle yüzüme derin derin baktı, biraz önce ne gibi bir keşifte bulunduğumu anlamıştı, farkettim bunu. Çok saf, insanın elini ayağını kesen bir gülüşle: «Biraz onardım onu, evet, geçen gün yaptım bu işi,» dedi, «ne yaparsın, ihtiyar, işsiz güçsüz bir adamım ben, konuşacak kimsem de yok.. İnsan bütün gün Dickens'i, hukuk ve tarih kitaplarını okuyamaz, balığa çıkamaz ya.»

Zoraki bir tavırla gülümsedim. Bu gülümseyiş, içimdeki belirsiz bir duygunun açığa vuruluşuydu. Ama ne de olsa yine de gülümsedim.

Sonra gidip, buraya sırf benim için çağırılmış olan genç Miss Dumonde'nin yanına oturdum. Oldukça güzel bir esmerdi, eti budu yerinde idi ama yine de eksik bir yanı vardı. Fazla canlı, fazla narin bir kızdı. Bakışları kaygılı ve heyecanlıydı. Bu koyu renk gözlerle sizi sanki bir kementle, acaip bir yakalayışı var-

dı ki sormayın. Bu işi yaparken de annesinin on yıl önce kendisine öğrettiği lafları söylüyordu: «Politika ile uğraşıyormuşsunuz galiba, öyle mi Mr. Burden? Çok heyecanlı bir iş olmalı bu muhakkak!» Hiç şüphe yok ki annesi öğretmişti bunu ona. Evet, ama, otuzuna yaklaşıyor olmalıydı, gel gelelim bu sözler hâlâ bir sonuç verememişti. Bir yandan da gözkapaklarını sık sık açıp kapıyordu.

— «Hayır,» dedim, «politika ile uğraşmıyorum. Bir yerde çalışıyorum, okadar.»

— «İşinizden sözetsenize bana, Mr. Burden.»

— «Odacılık yapıyorum.»

— «Yok canım! Önemli bir işiniz varmış sizin, Mr. Burden! çok sözünüz geçiyormuş! Pek heyecanlı bir şey olsa gerek bu. Sözü geçen de ne demek, düşünün Mr. Burden!»

— «Vallaha, ben de bunları sizden duyuyorum!» dedi.

Sonra birdenbire farkettim ki bütün gözler bana çevrilmiştir. Sanki çırılçıplakmışım da, elimde bir fincan kahve ile kanapede, Miss Dumonde'nin yanıma oturuyormuşum gibi, bana bakıyordu. İnsanın kaderi böyledir işte. Miss Dumonde cinsinden bir kız size sırnaşır, siz de onun sorduklarına gerekli cevapları vermek zorunda kalırsanız, tam o sırada da herkes sizi dinlemeye başlar. Yargıç gülümsüyordu. Bu gülüşünde öçalmak isteyen bir alaycılık varmış gibi geldi bana. Sonra: «İnanma kızım, Mr. Burden çok sözü geçen biridir,» diye seslendi.

Miss Dumonde: «Biliyorum zaten, çok heyecanlı bir şey olmalı bu,» dedi.

— «Eh, pekâlâ sözüm çok geçer,» dedim. «Hapiste tanıdığınız var da onu çıkarayım istiyor musunuz?» Aynı zamanda şöyle düşünüyordum: «Ne biçim tavırlar bunlar Jack? biraz gülümse, o zaman söylediklerini daha iyi yutarlar.» Bunun üzerine gülümsedim.

İhtiyar Mr. Patton: «Ama galiba bu işler sonuna

varmadan birisi hapse girecek muhakkak,» dedi, «şehirde olup bitenleri duymuyor musunuz? Bütün bu...»

Karısı: «George!..» diye fısıldadı ama bu hiçbir işe yaramadı. Çünkü Mr. Patton o patavatsız, zengin, göbekli ve sözünü sakınmayan insanlardan biriydi. Hiç istifini bozmadan devam etti: «Evet efendim, ortada bir sürü dalavere dönüyor. Bu herif bizim Devlet'e ihanet etmektedir. Şu bedava, bu bedava, her şey bedava. Bu gidişle en kasabada köylü bile dünyada her şeyin bedava olduğunu sanacak. Peki ama bu bedava şeylerin parasını kim verecek? İşte öğrenmek istediğim bu! O ne diyor buna, ha, Jack?»

— «Hiç sormadım bunu ona.»

— «Bir sor bakalım. Sonra bütün bu para nereye gidiyor, onu da sor. Baksana, ortada yığınla para dönüyor! Yolsuzluk olmuyor demeye kalkışma bana. Günün birinde bu adamı mahkemeye verirlerse ne yapacak? Bu Devlet'in bir anayasası var.. Yani, önceden bir anayasası vardı ama şimdi ayaklar altına alındı. Söyle bütün bunları ona.»

— «Olur, söylerim,» dedim ve güldüm. Sonra bunları Willie'ye söylersem onun suratının ne hal alacağını düşünerek yine güldüm!

Yargıç, Mr. Patton'a döndü: «Çok eski kafalı bir adamsın sen George,» dedi, «zamanımızda hükümet halka öyle hizmetler yapmak zorundadır ki, gençliğimizde bunları düşünemezdik bile. Dünya değişiyor.»

— «Evet, dünya öylesine değişiyor ki hem, böyle bir herif bütün Devlet'i avucunun içine alıp cebine koyabiliyor. Hele birkaç yıl daha valilikte kalsın, kimse yerinden kımıldatamaz onu. Halkın yarısına para yedirecek, öbür yarısı da oy vermeye korkacak. Kuvvet de, şantaj de, ne dersen de sen buna artık!..»

Yargıç: «Evet ama, yaman adam doğrusu,» dedi, «bir işe girişti mi kimsenin gözünün yaşına bakmıyor. Yumurtayı pişireceksen, kırarsın. İşte o, bunu iyice anlamış. Şimdiye kadar çok yumurta kırdı, bunları pi-

şirmeye başlayabilir artık. Sonra unutma ki Yüksek Mahkeme de her defasında onu tuttu.»

— «Tabii tutar! Yüksek Mahkeme avucunun içinde çünkü. Armstrong'la Palbot'u oraya soktu, sonra da böyle oldu. Ne zaman ortaya bir mesele atsa, herkes ona hak veriyor. Ama ya ortaya atmadığı meseleler? Ya halkın sözünü etmekten korktuğu işler?»

Yargıç sakin bir tavırla cevap verdi: «Ama aslını ararsan çoğu dedikodu bunların, fakat bizim de fazla bir şey bildiğimiz yok.»

— «Bildiği şey şu ki bu eyaleti vergiler altında ezecek. Ticareti mahvedecek. Baksana, maden ruhsatlarının harcını, petrol vergisini filân.. hep arttırmış.»

Yargıç gülerek bağırdı: «Orası öyle, George. Sonra, senle bana epey yüksek bir de gelir vergisi soktu!»

Genç Müdür: «Petrol dediniz de aklıma geldi..» diye başladı. Petrol lâfı olunca da lâfa karışmıştı. «Benim görüşüme göre, bu durum..»

Şu Miss Dumonde de politikadan sözederek amma marifet yapmıştı ha! Şimdi tartışma kızışmıştı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Ben de bu bir araba lâfın ortasında şaşkına dönmüştüm. Önce işin özelliğini pek kavrıyamadım. Fakat sonra aklım başıma geldi. Alt tarafı, ben Willie hesabına, bu şeytan gibi herif hesabına çalışıyordum ve bir sosyete toplantısında bulunmaktaydım. Hiç olmazsa başlangıçta böyle bir toplantıydı bu. O zaman benim herkese, herkesin bana karşı olan durumlarını birden hatırladım ve sözün buraya dökülmesini pek acayip buldum. Ama sonradan durumun pek o kadar acayip olmadığını anladım. Mr. Patton, Genç Müdür ve Mrs. Patton (Evet, o da bu işe karışmıştı!) hatta Yargıç bile şöyle sanıyorlardı: Ben Willie'nin yanında çalışıyordum ama kalben onlarla beraberdim! Willie'den sadece ufak —ya da büyük— bir aylık almaktaydım ama gönlüm yine Burdens'e Landing'deydi. Hepsi benden hiçbir şey gizlemeden, açıkça konuşuyordu ve işin gerçeğini söylerse benim

bundan alınmayacağım düşüncesindeydi. Belki hakları vardı. Belki gönlüm gerçekten Burden's Landing'de kalmıştı. Belki de böyle uluorta konuşarak beni incitmiyorlardı. Ama tam bir saat süreyle hiç ses çıkarmaksızın söylenenleri dinledikten ve Miss Dumonde'-nin sürmüş olduğu güzel kokuyu ciğerlerime çektikten sonra, ben de söze karıştım. Neler söyledim, pek hatırlayamıyorum ama, aşağı yukarı, şöyle bir şeydi: «Bütün bu sözlerden şu anlam çıkar: Bu Devlet'in hükümeti yıllar yılı uyuşuk kalmasaydı, Stark kendi başına bu kadar kolaylıkla iktidara gelebilir miydi? En acele işleri başarmak, kaybedilmiş zamanı gidermek için birtakım karakuşi tedbirlere başvurmak zorunda kalır mıydı? İşte, sırf bunu tartışmak zevki için ben de size bu soruyu soruyorum.»

Bunun üzerine yarım dakika kadar süren bir sessizlik oldu. Mr. Patton granit gibi sert suratını, yıkılmak üzere olan bir anıt gibi, benden yana eğdi. Mrs. Patton'un üç katlı gerdanı, içi kedi yavrularıyla dolu bir torba gibi titredi, Genç Müdür'ün bademcikli gırtlağından çıkan hırıltı iyice işitildi. Yargıç sarı gözlerini hazır bulunanlar üzerinde dolaştırdı. Annem de dizleri üzerine koymuş olduğu ellerini kımıldattı. Sonra: «Ama evlâdım,» dedi, «senin bu.. bu türlü düşünceler beslediğini bilmiyordum ben...»

O zaman Mr. Patton da söze karıştı: «Vallaha... ben de. ben de senin. Öhö öhö..» diye kekeledi.

Devam ettim: «Ben şu ya da bu düşüncedeyim demedim. Sadece, sırf tartışma olsun diye, ortaya bir soru attım.»

Mr. Patton kendini toparlamıştı: Tartışma! Tartışma! dedi. «Bu Devlet'in eski hükümetleri şöyle veya böyle olabilir. Amma şimdiki gibisi de görülmemiştir. Hiç kimse bütün Devlet'i avucunun içine almaya kalkışmamıştır. Hiç kimse..»

Yargıç konyağını yudumlarken: Tartışma bir konu bu, Jack,» dedi.

Tartışma büsbütün alevlendi. Yalnız annem söze karışmıyor, parmaklarıyla dizlerinin üstünde piyano çalar gibi hareketler yapıyordu. Işığın altında, parmağındaki iri tektaş elmas yüzük parıldamaktaydı. Bu elmas yüzüğü ona Bilgili Avukat vermiş değildi. Gidiş saatine kadar hepsi de aralıksız tartışmaya devam ettiler.

Ertesi gün anneme: «Kim bu Miss Dumonde?» diye sordum. Akşam olmaya başlamıştı. Şöminenin başında, annemin yanında oturmaktaydım.

— «Mr. Orton'un kızkardeşinin kızı,» dedi, «Orton'ların serveti ona kalacak.»

— «Ha, iyi öyleyse! Adamın birisi mirasa konsun diye bekler, sonra onunla evlenir, banyonun küvetine bastırıp suda boğar onu.»

Annem: «Böyle konuşma bakayım,» dedi.

— «Aldırma anneciğim,» dedim, «suda zevkle boğarım onu, ama parasında gözüm yok. Para beni ilgilendirmez. İstesem, şöyle elimi uzatsam yeter, avucumun içine hemen etek dolusu para düşer. Belki de daha fazla hatta. Ben...»

— «Aman evlâdım!.. Mr. Patton'un söylediklerini işittin ya.. O senin yanında çalıştığın adamlar... Sakın rüşvet, yolsuzluk hikâyelerine karışayım deme, emi yavrum?»

— «Anneciğim, ben böyle işlere karışıyorum demedim ki. Elimi uzatsam etek dolusu para alabilirim dedim. Rüşvet filân olarak almam bunu. Bildiğim haberleri söylesem yetişir. Haber, havadis var ya para demektir bu. Sana söyledim ya zaten para beni ilgilendirmez. Hiç ilgilendirmez. Willie'yi de ilgilendirmez.»

— «Willie'yi mi?» diye sordu.

— «Evet, patronu yani. Patron da paraya ilgilenmez.»

— «Neye ilgilenir öyleyse?»

— «Neye mi ilgilenir? Sadece Willie'ye, yani ken-

disine. Bir insan kendisine karşı böyle ilgi duydu mu, bunun adına dehâ derler. Ancak Mr. Patton gibi aptallardır ki paraya ilgi duyarlar. Hatta etek dolusu para kazanan ekâbir var ya, onlar bile parayla ilgilenmezler. Sözgelişi Henry Ford. Para vızgelir ona. O sadece Henry Ford'a ilgi duyar, onun için de bir dâhidir.»

Annem elimi yakaladı, ciddî bir tavırla: «Evlâdım, çok rica ederim böyle konuşma,» dedi.

— «Tavrımda ne var ki anne?»

— «Vallaha, sen bu tavrı takınınca ne düşüneceğimi bilemiyorum. Gerçekten bilemiyorum!» Yalvaran gözlerle yüzüme baktı ve alevlerin yüzünde oynaşan ışıkları, yanaklarındaki o doymak bilmez çukurlukları daha belirli bir şekilde aydınlattı. Boşta kalan elini ellerimin üstüne koydu. Bir kadın ellerinizi böylece kendi elleri arasında tuttu mu, bir şey var demektir. Bu sefer de annem şöyle dedi: «Evlâdım, ne diye artık aklını başına toplamıyorsun?. Niçin iyi bir kızla evlenip de...»

— «Bir defa denedim ya bu evlenme işini anne?» dedim, «ama sen o Miss Dumonde ile bir dolap çeviriyorsan, sökmez bu, iyi bil.»

Tâ içime işleyen bakışlarıyla dikkatli dikkatli bana bakıyordu. Bir şeyler araştırır, öğrenmek ister gibiydi. Duru gözlerinin, tâ uzaklardaki bir şeyi farketmeye çalışır gibi bir hali vardı. Sonra: «Yavrum,» dedi, «dün akşamki tavırlarını.. biraz acayip buldum. Lâkırdıya karışmadın bile. Sonra o tavır.»

— «Peki, anladık, anladık.»

— «Ne kadar değişmiştin, seni tanıyamıyordum âdeta. Eskiden başka türlüydün sen!»

— «Yine eskisi gibi olursam kendimi öldürürüm,» dedim. «Ama o Patton olacak aptalların, o Dumonde budalalarının önünde seni üzdümse bağışla beni.»

Annem: «Yargıç..» diye başladı.

— «Onu bu işe karıştırma, o başka,» diye sözünü kestim.

Annem haykırdı: «İyi ama ne oluyor yavrum? Beni üzmüş filân değilsin ama, takındığın tavırları da anlayamıyorum. İçinde bulunduğun ortam.. yaptığın işler.. Neden evlenmiyorsun, şerefli bir iş bulmuyorsun kendine? Theodore ya da Yargıç pekâlâ da sana bir iş bulabilirler.»

Elimi annemin elleri arasından çekerek: «Onlardan gelecek hiçbir şeyi kabul etmem,» dedim, «ne onlardan, ne de başkasından. Dediğin gibi aklımı başıma toplamak niyetinde de değilim, evlenmek niyetinde de. Meslek değiştirmeyi düşünmüyorum. Para meselesine gelince..»

Annem: «Ah evlâdım ah!» dedi.

Dizlerinin üstünde ellerini ovuşturup yoğuruyordu.

Ben devam ettim: «Para meselesine gelince, ben para peşinde koşan bir insan değilim. Zaten bu bakımdan telâşlanmama da gereklilik yok ya. Senin epey paran var çünkü..» Ayağa kalkıp bir sigara yaktım, kibrit çöpünü ateşe attım, «..beni de, Theodore'yi de muhtaç bir halde bırakmazsın herhalde.»

Hiç kımıldamadı, bir şey de söylemedi. Sadece yüzüme bakmakla yetindi. Gözlerinin yaşla dolduğunu, beni oğlu olduğum için sevdiğini gördüm. Bana doğru kaldırdığı çok iri, berrak gözlü yüz, ihtiyar bir yüzdü. Yanaklarındaki çukurlukların ve duru gözlerin altında, teni gevşeyip sarkmaya başlıyordu.

— «Ama senin servetinde de gözüm yok,» dedim.

Elini çekingen çekingen uzattı. Biçare bir tavırla sağ elimi, daha doğrusu parmaklarımı tutup sıktı:

— «Varım yoğum senin, bunu pekâlâ biliyorsun yavrum,» dedi.

Ben hiçbir şey söylemedim.

O boğulmak üzere olan bir insanın kendisine uzatılan ipe yapışması gibi, parmaklarıma asılarak ayak diredi: «Bilmiyor musun bunu?»

— «Peki, peki, anladık,» dedim. Homurdanır gibi söylemiştim bunu, parmaklarımı kurtarmak için can atıyordum. Ama aynı zamanda göğsümün içinde kalbimin, elde sıkılan bir kar topağı gibi erimekte olduğunu hissediyordum: «Böyle tavırlar takındığım için beni affet beni,» dedim, «ama boyuna konuşmaya da ne gerek var? Eve geldim ya, ne diye bir iki gün için olsun konuşmadan, ağzımı açmadan durayım istemiyorlar.»

Cevap vermedi, fakat parmaklarımı elinde tutmaya devam etti. Elimi çektim: «Akşam yemeğinden önce banyo yapacağım,» dedim, sonra kapıdan tarafa doğruldum. Gözleriyle beni izliyordu biliyordum, ama içimde şöyle bir duygu vardı: Ben sanki bir aktördüm de, oyun bittiği halde perdeyi indirmeyi unutmuşlardı. Binlerce göz arkamdan, benim sahneden çıkışımı seyrediyordu. Fakat alkış bir türlü başlayamamaktaydı. Enayiler oyunun bittiğini anlamamışlardı galiba. Onun için alkışlamak gerektiğini akıl edemiyorlardı.

Yukarıya çıktım, kulaklarıma kadar sıcak suyun içine daldım ve bu işin bitmiş olduğunu anladım. Bir kere daha bitmişti bu iş. Yemekten sonra arabama binecek, delice bir süratle şehre doğru yol alacaktım. Yeni yapılan yoldan var hızımla ilerliyecek, sisten yol yol olmuş tarlalar arasından geçecek, gece yarısına doğru oteldeki odama ulaşacaktım. Bu odada hiçbir şey bana ait değildi, hiçbir şey bana tanıdık değildi, kimse de benimle herhangi bir konu üzerinde konuşmak istemeyecekti.

Tembel tembel suyun içinde yatmıştım. Bir arabanın gelip durduğunu işittim. Biliyordum, Genç Müdür'dü bu. Yine biliyordum ki peronun merdivenlerini çıkacaktı. Kanapede oturmakta olan kadın birden ayağa kalkacak, narin omuzlarını cesaretle kaldıracak, ihtiyarlamış yüzünü bir armağan gibi ona doğru uzatacaktı.

İki saat sonra arabama binmiş, Burden's Lan-

ding'le körfezi arkamda bırakmıştım. Cam silecekleri durup dinlemeden tıkırdayıp boğuk bir gürültü çıkarıyorlardı. Çünkü yeniden yağmur yağmaya başlamıştı. Damlalar karanlıktan çıkarak boncuklardan yapılma bir perde gibi farların ışığı içinde oynaşıp zıplaşıyorlardı. Araba da boyuna bu perdeye doğru ilerlemekteydi.

İnsan ancak geceleyin, yağmurlu havada bir araba içinde bulunduğu zaman kendini tam anlamıyla yalnız hisseder. Ben de arabadaydım. Ve memnundum. Yağmur altında haritanın bir noktasıyla öbür noktası arasında, arabadaki bu yalnızlık yer almıştı. Yağmur altında ilerleyen bir arabanın içinde insanın yapayalnız olduğunu hissetmesi hoş şeydir, çünkü ancak o zaman benliğinden uzaklaşır, ferahlar, rahatlaşır. Bu adeta, benliğinizin tatil yapıp dinlenmesi gibi bir şeydir.

İşte ben de arabada giderken bunları hissediyordum. Neden bu arabadaydım? Onu da anlatayım.

Bundan otuz yedi yıl önce, 1896 ya doğru, kırk yaşlarında kadar bir adam Arkansas'ın güneyindeki bir kasabaya gitmişti. Ciddî görünüşlü, tıknaz bir adamdı bu. Burnunun üstünde madenî çerçeveli bir gözlük, sırtında koyu renk bir elbise vardı: Anladınız tabi, Bilgili Avukat'tı bu. O kasabada bazı tanıkları sorguya çekecek; büyük bir kereste firmasında patlak vermiş olan bir anlaşmazlık hakkında soruşturma yapacaktı. Burası bir kasabaya da benzemiyordu herhalde. Barakalar, müteahhitlerle mühendisler için bir aile pansiyonu, bir postane ve şirketin yiyecek depoları da vardı. Her yanda ve ağaç kütüklerinin üzerinde göz alabildiğine, kızıl bir çamur görünüyordu. Şurada burada, kütüklerin arasında da bir inek dolaşmaktaydı. Her yanda bıçkıların gıcırtısı kafanızın içinde ötüyordu. Yeni biçilmiş kerestenin o ekşimsi ve nemli kokusu havayı ve insanın burun deliklerini dolduruyordu.

Ben kasabayı bilmiyorum. Arkansas'a hiç gitmiş değilim. Fakat burasını hayalimde canlandırabiliyordum. Ambarın basamaklarında, kalın sarı saç örgüleri ve mavi gözleriyle, yanaklarında belli belirsiz, doymak bilmez bir çukurlukla, genç bir kız duruyor. Diyelim ki sırtında da filizi yeşil renkte bir basma entari var. Çünkü sabah güneşinin altında ambarın basamaklarında durup bıçkıların sesini dinleyen ve koyu renk elbiseli, kısa boylu bir adamın, çamurlara basmamaya çalışarak ilerleyişini seyreden bir genç kız için filizi yeşil, hoş ve neşeli bir renktir.

Genç kız, babası ambarda memur olduğu içindir ki basamaklarda durmaktadır. Benim de babam hakkında bildiklerim bundan ibaret. Koyu renk elbiseli adam soruşturmayı yapmak için kasabada iki ay kalıyor. Akşamları güneş batarken adamla genç kız, artık yaz geldiği için tozlu olan sokağı izleyerek kasabadan çıkıyorlar ve kesilmiş kütüklerin arasından ilerliyorlar. Arkansas'ta günün battığı bir akşam, gurubun bakır rengi kızıllıklarına bürünmüş gökyüzünün oluşturduğu zemin üzerinde ikisini de şekillendirdiklerini şu anda görür gibiyim. Yalnız, ne konuştuklarını bilemiyorum.

Adam işini bitirince kasabadan ayrılıyor. Giderken genç kızı da yanında götürüyor. İyi kalpli, utangaç, saf bir adam bu: Trenin kırmızı kadife kanapeleri üzerinde otururken ihtiyatlı ve beceriksiz bir tavırla genç kızın elini tutuyor. Değerli bir şeyi düşürüp kırmaktan korkar gibi bir hali var.

Kızı, vaktiyle büyükbabasının yaptırmış olduğu büyük, geniş, beyaz bir eve yerleşiyor. Karşıda deniz var. Bu, kız için yeni bir şey. Her gün uzun uzun denizi seyrediyor. Bazen de tek başına deniz kıyısına gidiyor, bakışları ufukta kayboluyor.

Onun denizi böyle seyrettiğini çok iyi biliyorum. Çünkü ben her şeyi anlayacak kadar büyüdüğüm za-

man bir gün, annem bana şöyle demişti: «Buraya geldikten sonra gidip bahçe kapısında durarak suyu seyretmeği âdet edindim. Neden bilmem, böylece uzun saatler geçirdim. Sonra geçti bu. Daha sen doğmazdan çok önce bıkmıştım bundan, yavrum.» Bilgili Avukat Arkansas'a bir gezi yaptı, genç kız da ambarın basamaklarında duruyordu. İşte bunun içindir ki ben de şu anda arabamın içinde, yağmurun ve gecenin içinde yol alıyordum.

Otele gece yarısına doğru geldim. Kapıcı beni görünce bir işaret yaptı, elime bir telefon numarası tutuşturarak: «Hemen bu numaraya telefon edeceksiniz, telefoncu kızı şaşkına çevirdiler,» dedi. Numarayı bilemedim. Kapıcı: «Miss Burke adında birini arıyacakmışsınız,» diye ilâve etti. Odama çıkmadım. Holdeki telefon kabinelerinden birine girdim. Telin ucunda kişiliksiz bir ses: «Markheim Oteli,» diye cevap verdi. Miss Burke'yi istedim. Hemen de Sadie'nin sesini işittim. «Nerdesin yahu?» diye bağırdı. «İki saat önce Burden's Landing'e telefon ettim, senin için 'gitti' dediler. Ne yaptın? Oradan buraya yayan mı geldin yoksa?»

— «Ne yapayım, ben Sugar-Boy gibi araba süremem ki!» dedim.

— «Neyse! Hemen buraya gel. 905 No. lı daireyi sorarsın. Patırdı çıktı!»

Kararlı, sakin bir tavırla telefonu kapadım. Memura: «Valizimi yukarıya götürüverin,» dedim. Holdeki soğutucu aletin musluğundan biraz su içtim. Barda ayakta uyuyan kadıncağızdan bir paket sigara alarak bir tanesini yaktım. Dumanını derin derin içime çektim. Sonra sanki hiçbir yere gitmeyecekmişim gibi, otelin tenha ve boş holüne baktım.

Fakat gideceğim bir yer vardı, ben de oraya gittim. Hem bir kere yola çıktıktan sonra, çabucak gittim.

Sadie 905. No. lı dairenin bir odasında, telefonun başındaydı. Önünde izmarit dolu bir sigara tablası

vardı. Siyah, dağınık saçları, dalgalı bir duman bulutuna gömülmüştü.

Duman perdesinin arkasından yüzüme baktı. Baştan çıkmış kızları düzeltmekle görevli bir kurum müdürü tavrıyla: «Ne haber?» dedi. Hiç cevap vermedim. Sugar-Boy bir iskemleye çökmüş, horul horul uyuyordu. Onun önünden geçip Sadie'ye doğru ilerledim. Simsiyah saçlarından bir tutamını yakalayıp, daha o bir küfür savurmağa vakit bulamadan, alnından «şap» diye öptüm.

Ama o yine de küfürü bastı.

— «Bunu neden yaptığımı bilmezsin ki,» dedim.

— «Neden yaparsan yap, vızgelir. Yalnız, huy edinme bunu.»

— «Yok canım, seninle ilgisi yok, ben bunu sadece senin adın Dumonde değil diye yaptım.»

— «Neyse, bırak lâfı şimdi de gir içeriye,» dedi. Eliyle de bana bir kapı gösterdi.

— «Peki, ya istifamı verirsem?» dedim. Şakadan söylemiştim bunu ama kafamın içinde objektifi açılan bir fotoğraf makinesinin çıkardığı tıkırtıyı duyar gibi oldum. «İstifamı da verebilirim belki,» diye düşündüm.

Sadie bir şey söyliyecekti ama tam o sırada telefon çaldı. Boğmak istermiş gibi telefonun üzerine atılıp, ahizeyi kavradı. Gösterdiği kapıya doğru ilerlerken onun şöyle dediğini işittim: «Buldun mu adamı? Hemen getir onu buraya... Karısı mı hastaymış? Bırak karısını canım. Söyle ona: Gelmezse karısından daha çok hasta olur ha...»

Kapıya vurdum. Bir ses işittim. İçeriye girdim.

Karşımda patronu gördüm. Ceketini, ayakkabılarını çıkarmış, bir koltuğa oturup ayaklarını bir iskemleye koymuştu. Kravatı çarpılmış, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Şehadet parmağını bir kırbaç gibi havada sallıyordu. O zaman, patronun parmağı, sahici bir kırbaç olsaydı kimin sırtına inerdi, hemen anladım bunu: Patronun karşısında maliye müfettişi Mr. Byram B.

White oturuyordu. Kemikli, uzun, soluk yüzünden —sanki can çekişiyormuş gibi— incecik bir ter akmaktaydı. Ben son ümidiymişim gibi, gözlerini üzerime dikti.

Biçimsiz bir zamanda gelmiş olduğumu anladım.

— «Affedersiniz,» diye mırıldanarak dışarıya çıkmağa hazırlandım.

Patron: «Kapa kapıyı da otur şuraya,» diye bağırdı. Bu sözler, onun daha önce başlamış olduğu sözlerin arasında yer alıvermişti; bana böylece bağırdıktan sonra soluk almadan devam etti: «... Sonra şunu da unutma ki, zengin olmağa aday değilsin sen. Sen ellilik bir adamsın. Miden sağlam değil, ağzında diş kalmamış, şimdiye kadar meteliğe sahip olmuş değilsin. Ulu Tanrı seni zengin etmek isteseydi, çoktaaan yapardı bunu! Ama aynayı al da suratına bir bak: Zengin olabileceğini sanıyorsan aldanıyorsun! Bak diyorum sana! Haklı değil miyim?»

Sonra şehadet parmağını Mr. Byram B. White'ye doğru uzattı.

Mr. White hiçbir cevap vermiyordu. Ayaktaydı ve taş kesilmişti sanki. Yalnız patronun parmağına bakıyordu.

Patron: «Söylesene be adam?» diye bağırdı, «dilini kediler mi yedi yoksa? Sana terbiyeli terbiyeli lâf söylüyorum, ne diye cevap vermiyorsun?»

Mr. White kül rengi dudaklarını hemen hiç kımıldatmaksızın: «Evet,» diyebildi.

— «Daha hızlı söyle, kem-küm etme!» Patronun parmağı hâlâ havadaydı, «yine tekrar ediyorum, aldanıyorsun.»

Mr. White'nin dudakları kül rengi aldı. Sesi daha duru, daha kuvvetli değildi ama, kendisine söylenenleri kelimesi kelimesine tekrar etti.

Patron: «Hah şöyle,» dedi, «şimdi hayatta sana düşenin ne olduğunu anladın, değil mi? Yoksul kalmak ve sana emredileni yapmak. Namusun, dürüstlü-

ğün vızgelir bana. Zaten kılığına kıyafetine bakılırsa, bunu kolayca koruyabilirsin. Ama yoksulluk ve başeğerlik üzerinde özellikle duruyordum bak. Sakın bunları unutayım filân deme. Hele başeğerliği hiç unutma. Zaman zaman sana birkaç para verecekler. Duffy meşgul olacak bununla. Sakın kendi başına iş görmeğe kalkışayım deme. Kendi hesabına çalışmak yok, anlaşıldı mı? Hadi bakayım, şimdi git artık.»

Mr. White: «Peki,» dedi.

— «Biraz daha bağır, 'anladım,' de.»

O da daha yüksek sesle bunu tekrarladı.

Patron: «Tamam,» dedi, «hakkındaki kovuşturmayı durduracağım, ama bunu senin kara gözlerin için yapıyorum sanma sakın. Hayır! Seni alaşağı etmek isteyenler var ya, onlar kendilerini bir şey sanmasınlar diye yapıyorum bunu. Anladın mı?»

Mr. White: «Evet,» dedi.

— «Peki. Öyleyse git, şu masanın başına otur bakayım.»

Patron bunu söylerken üstünde bir hokka takımı ile bir de telefon duran küçük yazı masasını gösteriyordu. «Çekmeden düz beyaz bir kâğıt çıkar, eline de kalemi al.» Mr. White bir hayalet gibi odanın öbür tarafına gidip masanın başına otursun diye bekledi. Adamcağız masanın başına otururken fındık kabuğuna girecekmiş gibi küçüldü, küçüldü. Sanki henüz doğmamış da anasının rahmindeymiş gibi tostoparlak oldu. Patron: «Yaz bakayım,» dedi. Başladı: «Sayın Vali Stark sağlık durumum ödevimi istediğim gibi yerine getirmekliğime - engel olmaktadır...» Patron o sırada durarak bir nokta üzerinde ısrar etti: «istediğim gibi» kelimelerini unutayım deme ha. Çok önemlidir bu.» Sonra yine, sanki kendinin olmayan bir sesle, yazdırmağa devam etti: «Bu şartlar altında - Maliye müfettişliği görevimden - istifaya karar verdiğimi - ve herhangi bir sakınca yoksa - bu istifanın yukarıdaki tarihten itibaren kabul buyurulmasını rica ederim.»

Sonra sandalyenin üzerinde büzülmüş duran vücuda şöyle bir göz atarak ekledi: «Derin saygılarımla.»

Bir süre sessizlik oldu. Kalem ucunun cızırdadığı işitiliyordu. Sonra kalem durdu. Fakat Mr. White'nin ince uzun, dazlak kafası, sanki gözleri miyopmuş da kâğıda yakından bakıyormuş gibi, hep öyle eğik duruyordu. Dua eder gibi bir hali vardı, ya da ensesinde bir vida vardı, kafasını dik tutmasına yarıyordu da, bu vida kayboluvermişti sanki.

Patron onun eğik duran ensesine bakıyordu. Sonra sordu: «İmzanı da attın mı?»

— «Hayır.»

— «Ne duruyorsun, imzalasana!» Kalemin cızırtısı yeniden kesilince patron devam etti:

— «Tarih koyma. Gerektiği zaman ben koyacağım onu.»

Mr. White başını kaldırmadı. Bulunduğum yerden, kalemin üzerinde kasılmış elini görüyordum. Kalemin ucu, onun adının son harfi üzerinde duruyordu.

Patron: «Getir onu bana,» diye emretti.

Mr. White ayağa kalktı, öne doğru eğik yüzünden bakalım ne kadarını göreceğim diye ona baktım. Gözlerinde yalvarma ifadesi yoktu. Hattâ hiçbir şey yoktu bu gözlerde. Donuk ve anlamsızdı.

Kâğıdı patrona uzattı, o da onu okuduktan sonra katladı. Yanında oturmakta olduğu karyolanın ayak ucuna doğru attı.

Sonra: «Evet,» dedi, «tarihi gerektiği zaman ben koyacağım. İhtiyaç olursa buna, yani. Herşey sana bağlı. Ama ne diye daha başlangıçta tarihsiz bir istifa mektubu imza ettirmedim sana acaba? Bende bir yığın var bu istifa mektuplarından. Senin hakkında yanlış yargıya vardım. O zaman sana şöyle bir bakmıştım da içimden: 'Bu ihtiyar budalanın elinden hiçbir fenalık gelmez,' demiştim. Tanrı'nın servet ihsan edeceğine inanmayacak kadar miskinleşmiş sanıyordum se-

ni. Dalavere çevirebileceğin aklimın kenarından bile geçmiyordu. Teşebbüs yeteneğin yoktur, sanıyordum. Aldanmışım Byram, kabul ediyorum bunu. Elli yaşındasın! Tam elli yıl bir fırsat beklemişsin! Talih nihayet gelip senin kapını çalmıştı, herşey değişecekti! Fakaaat,» parmağını yine Mr. White'den tarafa doğru salladı, «aldanmışsın, Byram! Talih hiç bir zaman kapını çalmayacak. Senin gibi adamlara göre değildir bu. Hadi uğurlar olsun!»

Mr. White çıktı. Bir saniye önce buradaydı, birdenbire de çıkıp gitmişti.

Patrona: «Epey hoş bir vakit geçirdiniz bakıyorum,» dedim.

— «Vallaha,» dedi, «heriflerin bakışlarında birşey var, insanı böyle davranmağa zorluyor adeta. Şu herifi görüyorsun ya, ayağımın altını bile öpmeğe hazır, açıkça görülüyor bu. Onun için ben de ona böyle davranıyorum.»

— «Evet,» dedim, «başsız kuyruksuz, upuzun bir solucana benziyor.»

Patron asık bir suratla devam etti: «Halbuki her imkânı da bıraktım ona. Her imkânı. Ona söylettiğim şeyleri söylemek zorunda değildi. Beni dinlemek zorunda değildi. Kapıyı açtığı gibi defolup gidebilirdi. Hattâ, istifa mektubunun üzerine tarih de koyabilirdi. Birsürü şey daha yapabilirdi, ne bileyim. Ama yapmağa kalkıştı mı? Hani köpekler vardır, senden bir tekme yiyinceye kadar gelip bacağına sürtünürler. O da öyleydi işte. Ben de attım tekmeyi. Böyle yapmasaydım Tanrı'nın isteğini yerine getirmiş olamazdım. Haddini bilsin diye yaptım bunu.»

— «Peki benim üstüme görev değil ama, neden çıktı bu patırdı?» diye sordum.

— «Gazeteyi okumadın mı?»

— «Hayır. İzinliydim de.»

— «Sadie bir şeyden sözetmedi mi sana?»

— «Daha şimdi geldim.»

— «Dur anlatayım öyleyse: Bu Byram zengin olmak için kendine göre bir plân hazırlamış. Gidip bir yandan bir emlâk şirketiyle, öte yandan da bina vergileri servisindeki Hamill'le anlaşmış. Başlamışlar işlerini yürütüp ceplerini doldurmağa. Ama arslan payını kendilerine almışlar. Adamın biri de dalavereyi çakmış. Anafordan hisse alamayınca gidip meseleyi MacMurfee'nin Meclis'teki adamlarına anlatmış. Ama bir elime geçirirsem onu...»

— «Kimi?»

— «Bu gammazlığı yapanı. Madem gammazlık yapıyor, gidip Duff'ye söyleseydi bunu. Bütün şikâyetleri toplayan Duffy'dir. Herkes biliyor bunu. Şimdi de kovuşturma meselesi bizim üstümüze yıkıldı.»

— «Kimin hakkındaki kovuşturma?»

— «Byram hakkındaki.»

— «Peki, Hamill ne oldu?»

— «O hemen savuşup gitmiş. Küba'da imiş. Oranın iklimi daha iyi gelir ona, anlıyorsun ya. Bana gelen raporlardan anlaşıldığına göre, çabuk da savuşmuş. Duffy bu sabah onu görmeğe gitmiş ama Hamill trene atlamışmış bile. Ama yine de soruşturma meselesi var ortada.»

— «Soruşturma bir sonuç vermez canım.»

— «Başlattırmayacağım bile. Soruşturma denen şey bir başladı mı, nerede duracağı bilinmez. Bu gibi işleri hemen örtbas etmeli. Dikkafalıları, çekingenleri bulup şehre getirsinler diye her tarafa adamlar gönderdim. Sadie bütün gün telefon başında durdu. Suçlular gizleniyorlar. Birisi işi haber vermiş olacak onlara. Ama bizim çocuklar herhalde bulurlar onları. Bugün öğleden sonra üç tanesini bulup getirdiler. Gelenler de belâlarını buldu. Zaten biz de haklarında bilgi toplamıştık, herbirine karşı kullanılacak silâhlarımız vardı. Sözgelişi Jeff Hopkins'le konuştuğum zaman herifin suratını bir görmeliydin! 'Baban Talmadge'de-

ki o reçeteleri veriyormuş,' dedim. Morten'e de: 'Okaloosa'da bir bankaya evini ipotek etmişsin, beş haftaya kadar parayı isteyecekler bak ha!..» dedim. O da bir oldu ki, sorma.»

Sonra patron memnun memnun, çorabının içinde ayak parmaklarını oynattı. «... Hepsinin sinirlerini yatıştırdım,» dedi, «yeni bir usul değildir bu, ama daima etkilidir.»

— «Peki, bu işte benim rolüm ne?»

— «Yarın Harmonville'ye gideceksin. Sim Harmon'un biraz aklını başına toplamasını sağlayacaksın.»

— «Hepsi bukadar mı?»

Daha o cevap vermeden Sadie başını kapıdan içeriye soktu: «Çocuklar güney bölgesi temsilcilerinden Whiterspoon'u getirmişler,» dedi.

— «Öteki odaya al onu, beklet biraz.»

Sadie çıkınca bana dönüp soruma cevap verdi:

— «Evet, hepsi bu kadar. Yalnız, gitmeden önce Al Coyle hakkında da bilgi topla da bana getir. Çocuklar onun peşindeler. Bulup yanıma getirdikleri zaman hakkında bir şeyler öğrenmiş olayım istiyorum.»

— «Peki» diyerek ayağa kalktım.

Yüzüme baktı, bir şey söylemek istiyor, «söylesem mi, söylemesem mi?» diye düşünüyor sandım ve sandalyemin önünde durdum. Fakat Sadie başını yine kapıdan içeriye soktu.

Hayra yorulmayan bir tavırla: «Mr. Miller sizi görmek istiyor,» dedi.

Patron: «Buyursun,» dedi.

Artık beni değil, Hugh Miller'i düşünmeğe başladığını anlamıştım. Daha önce de söylemiş olduğum gibi bu Mr. Hugh Miller, Harvard Hukuk Fakültesi'ni bitirmişti. Birinci Dünya Savaşı'nda Lafayette Uçak Filosu'nda hizmet etmiş, savaş madalyası almıştı. Temiz kalpli, dürüst bir adamdı. Savcılık makamındaydı.

— «Hoşuna gitmeyecek bu onun,» dedim.

Patron: «Gitmeyecek muhakkak,» dedi.

Kapıda Hugh Miller göründü. İnce uzun bir boyu vardı. Hafifçe öne doğru eğilmiş olarak yürüyordu. Teni esmerdi. Siyah saçları iyi taranmamıştı. Kaşları kara, bakışları kederliydi. Buruşuk serjden ceketinin yakasında Hukuk rozeti vardı. Karanlıktan çıkıp birden aydınlığa girmiş, ya da yanlışlıkla başka odaya dalıvermiş gibi, mahzun bakışlı gözlerini kırpıştırdı. Bu kapıdan içeriye girerken de yapacak başka şey yoktu sahiden.

Patron kalkmıştı. Ayaklarında çoraplarla ziyaretçiye doğru ilerledi. Elini uzatarak: «Günaydın Hugh,» dedi.

Hugh Miller onun elini sıktı, sonra odaya girdi. Ben de kapıya doğru süzüldüm ama Patron bir baş işaretiyle beni durdurdu. Çenesi ile bana bir iskemle gösteriyordu. Bunun üzerine ben de Hugh Miller'in elini sıkarak geçip oturdum.

Patron, Hugh Miller'e: «Otursana,» dedi.

Hug Miller ağır, resmî bir sesle: «Hayır, teşekkür ederim, ama sen otur Allah aşkına, Willie,» diye cevap verdi.

Patron yine koltuğuna çöktü, ayaklarını iskemleye koydu, sonra sordu: «Ey, ne olmuş bakalım?»

Hugh Miller: «Olanları biliyorsun herhalde,» dedi.

— «Biliyorum galiba.»

— «White işini örtbas edeceksin herhalde?»

— «White vızgelir bana. Başka birini kurtaracağım ben.»

— «Evet ama, suçlu o.»

Patron: «Biliyorum,» diye onayladı, «hoş onun gibi metelik etmez bir herife ne suçluluk yaraşır, ne de masumluk.»

Hugh Miller tekrar etti: «Suçlu o.»

— «Amaaan! Byram B. White'den sanki adammış gibi sözediyorsun. Adam değil, eşya o! Bir hesap makinesinin zembereği bozuldu da hesapları yanlış yaptı

diyelim. Makine hakkında soruşturma mı yapacaksın? Onarırsın, olur biter. Ben de öyle yaptım! Byram'ı onardım. Öyle ki o günün yıldönümünde Byram'ın torunlarının torunları bile nedenini bilmeksizin donlarına yapacaklar. Dedeleri ağır bir miras bırakacak onlara doğrusu. Bana kalırsa Byram, dediğim gibi, kullanılabilecek bir eşyadır. Şu andan itibaren de epey işe yarayacaktır.»

— «Güzel sözler bunlar Willie ama bu, Byram B. White'yi kurtarmak istediğin olayını değiştirmez.»

— «White'nin adamlarına bu işe burunlarını sokmak imkânını verirsek işi nereye vardıracaklar, Allah bilir. Aldığım tedbirleri beğeniyorlar mı sanıyorsun? Kömür ruhsatlarının harçlarını arttırdım da sevindiler mı? Devlet emlâki için ödenen kiraları arttırdım da beğendiler mi? Gelir vergisine zam, öyle. Yol şebekesi inşaatı, öyle. Halk sağlığı kanunu, öyle.»

Hugh Miller: «Evet, biliyorum, bunlardan hoşlanmadılar,» diye onayladı. «Yani daha doğrusu, MacMurfee'nin arkasındaki herifler hoşlanmadılar bundan.»

— «Ya sen? Sen hoşlanıyor musun?»

Hugh Millet: «Evet,» dedi, «ben bu tedbirleri beğeniyorum ama ayrıntıların tümünü beğenmiyorum.»

Patron: «Ya!» dedi ve gülümsedi. «İşin can sıkıcı tarafı şu ki, sen avukatsın. İyi de bir avukatsın hem.»

Hugh Millet: «Ya sen? Sen de avukat değil misin?» dedi.

— «Hayır, ben avukat değilim. Yalnız biraz hukuktan anlarım. Epey anlarım hatta. Para da getirdi bu bana. Azizim, kanun dediğin, iki kişilik karyolanın üstüne serilmiş tek kişilik yorgan gibidir ama, soğuk gecelerde bu yatakta üç kişi yatar. Yorgan üç kişinin de örtünmesine yetmez. Yataktakiler onu ne yana çekerlerse çeksinler, yine de soğuk almak tehlikesinden kurtulamazlar. Kanun dediğin, büyümekte olan bir oğlan çocuk için bir yıl önce alınmış bir pantolondur. Bu

yıl pantolonun dikişleri sökülür, oğlanın baldırları açıkta kalır. Gelişme halinde olan insanlık için kanun daima çok kısa ve çok dardır. En iyisi hemen harekete geçmek, sonra da kanunu o gelişmelere uygun biçimde değiştirmektir. Ama kanun kitaplara geçmiş olur ve sen başka türlü hareket etmiş olursun. Fakat sen sanıyor musun ki benim bütün hareketlerim bu Devlet'in anayasasındaki açık ve sade fasıllarda tek tek sınıflandırılıp gösterilmiş olsun?»

Hugh Miller: «Yüksek Mahkeme bu işi yargıladı...» diye söze başladı.

— «Evet! Çünkü yargılasın diye onu işbaşına getiren benim. Yaptığım hareketlerin yarısı anayasaya aykırı idi ama şimdi öyle değil. Nasıl mı? Çünkü bütün bu hareketleri birisi yaptı.»

Hugh Miller'in yüzü kızarmağa başlıyor; başını da bir sineğin rahatsız ettiği bir hayvan gibi, ikide bir sallıyordu: «Anayasanın hiçbir maddesi Byram B. White'ye bir dolandırıcılık yapıp cezasız kalmak imkânını vermez,» dedi.

Patron iki yüzlü bir tavırla: «Canım, Byram'ın hiçbir önemi yok, anlamıyor musun hâlâ?» dedi. «Bu meselede yok yani. Muhalefet beni alaşağı etmeğe uğraşıyor. Byram'a filân aldırdıkları yok. Onlar yalnız 'o para aldı da biz niye ortak olmadık buna?' diye içerliyorlar. İstedikleri, yarattığım eseri mahvetmek. Onları ezmenin de tam sırası. Hedefe ulaşmak isteyen...» kollarını koltuğun kenarına dayayıp doğruldu, başını Hugh Miller'e doğru uzattı, «... vasıtaları da kullanır. Yerine göre Byram gibi, Tiny Duffy gibi herifleri, ya da Meclis'teki o güruhu kullanırsın. Saman kullanmazsan kerpiç yapamazsın. Ama çoğu zaman sana ahırdan alınmış eski, çürük saman verirler. Bu durumda herhangi bir şeyi değiştirebileceğini sanıyorsan aldanıyorsun.»

Hugh Miller omuzlarını kaldırdı. Patron'a değil de, onun arkasındaki duvara bakarak: «Savcılıktan is-

tifa ediyorum,» dedi, «istifa mektubumu da yarın birisiyle yollarım.»

Patron yavaşça: «Vallaha, karar vermekte epey geç kaldın. Epeyce hem. Neden?» dedi.

Hugh Miller cevap vermedi ama bu sefer gözlerini duvardan ayırdı.

Patron: «Bak işin doğrusunu söyleyeyim Hugh.» dedi, «sen tam on beş yıl dairede oturdun, birsürü hergelenin de sandalyelerinde oturup hiçbir iş görmemelerine seyirci kaldın. Zenginlerin zengin, yoksulların yoksul oluşlarını seyrettin. O sırada ben ortaya çıktım. Senin eline bir sopa verdim. Kulağına: 'Nasıl, kullanır mısın bu sopayı?' diye fısıldadım. Sen kabul ettin, epey de hoş vakit geçirdin. Birçok insanının canını yaktın, dokuz küçük memuru kodese tıktın. Fakat hiçbir zaman onların arkalarında gizli olan kimselere kadar erişemedin. Kanun onlara göre değil. Yapılacak tek şey, onları hükümetten uzak tutarak, harekete geçme imkânlarını ellerinden almak. Bu sonuca varabilmek için her araç uygundur. Bunu sen de iyice biliyorsun. Harvard'lı biri olarak ellerini kirletmek istemiyorsun ama, vicdanına danıştığın zaman benim doğruyu söylemekte olduğumu anlıyorsun. Ama sen bu işe başka birisi elini bulaştırsın, onun elleri kirlensin istiyorsun. İstifa etmek, görevden kaçmak demektir. Sen de bilirsin bunu. İşte onun için...» Burada sesi daha tatlılaştı, gözlerini Hugh Miller'den ayırmaksızın ona doğru eğildi, «bukadar geç yapabildin bu işi. Yani bukadar geç istifa ettin, demek istiyorum.»

Hugh Miller bir süre, düşünceli ve kaygılı bir tavırla karşısındaki patlak gözlü, ablak yüzü seyretti. Sönük bir ışıkta bir şeyleri okumak, yabancı dille yazılmış bir kitabı anlamak ister gibi bir hali vardı. Sonunda: «Kararımı verdim artık,» dedi.

Patron: «Biliyorum Hugh,» dedi, «fikrini değiştiremezsin, biliyorum bunu.» Ayağa kalkıp pantolonunu beline doğru çekti. Göbeklenen bir insanın daima yap-

tığı bir harekettir bu. Sonra çoraplı ayakları ile Hugh Miller'e doğru yürüdü: «Yazık,» dedi, «seninle çok iyi anlaşıyorduk. Sen ruhtun, ben de kuvvettim.»

Hugh Miller'in yüzünden belli belirsiz bir gülümseme geçti.

Patron: «Kızmadın ya bana?» diye sordu, elini uzattı.

Hugh Miller bu eli aldı.

Patron: «Bak Hugh, Yeşilay'a filân girmezsen arada bir gel de karşılıklı birer kadeh içelim,» dedi, «politikadan sözetmem sana, merak etme.»

Hugh Millet: «Olur,» dedi.

Elini kapının tokmağına değdirmişti ki, patron: «Hugh!» diye seslendi. Hugh durup başını çevirdi.

Patron komik bir biçimde ümitsiz bir tavır takınarak: «Beni bu birsürü hergele ile yalnız mı bırakacaksın?» diye inledi, «hem benim hergeleler var, hem de muhaliflerinki var ortada.»

Hugh Miller sıkıntılı sıkıntılı gülümsedi, başını sallayarak: «Amaan Willie!..» dedi. Son heceyi biraz uzattı ama cümleyi bitirmeğe kalkışmadı. Sonra da... Harvard Hukuk Fakültesi mezunu, Lafayette Uçak Filosu'nda hizmet edip savaş madalyası almış, kalbi temiz, kendisi dürüst Hugh Miller kapıdan çıkıp gitti.

Patron gidip karyolanın ayakucuna oturdu. Sol ayağını sağ dizinin üstüne koyarak, akşamları pabuçlarını çıkaran bir rençber gibi, ayağını kaşıdı. Bir yandan da gözlerini kapalı kapıdan ayırmıyordu.

Ayağını kaldırıp yere bıraktı, ayağı düşüp döşemeye çarptı. Patron gözlerini hâlâ kapıya dikmişti. «Birsürü hergele ile...» diye tekrarladı.

Ayağa kalktım. Oradan savuşarak otele, yatmağa gitmek için yaptığım üçüncü teşebbüstü bu. Patron sırtı sıra birkaç gece uykusuz kalsa bu, halinden hiç belli olmuyordu. Fakat o zaman da yanında çalışanların durumu berbattı. Kapıya doğru ilerledim ama yüzüme

baktı, o zaman işimin henüz bitmemiş olduğunu anladım. Onun için durup bekledim. Patron bir yandan beni süzüyor, öte yandan kafamın içinden neler geçtiğini anlamağa çalışıyordu.

Sonunda konuştu: «Ne dersin Jack, White hakkında kovuşturma açtırsaydım mı acaba?»

— «Vallaha,» dedim, «şimdi böyle bir soru sormanın zamanı değil ki.»

— «Ne dersin, yapsaydım mı bunu?»

— «Tuhaf bir soru bu. 'Partiyi kazanmak için kovuşturma açtırmam gerekti, demek istiyorsanız, bunu ancak zaman gösterir. Yok, 'âdil bir tarzda hareket etmiş olmak için kovuşturma açtırmak lâzım,' diyorsanız, o zaman kimse bu konuda size cevap veremez.»

— «Sen ne düşünüyorsun peki?»

— «Bu konuda bir düşüncem yok. Size de fazla kafa yormamanızı tavsiye ederim. Çünkü ne olursa olsun, ne yapmak gerektiğini siz pekâlâ biliyorsunuzdur herhalde.»

Sanki Benim sözüme cevap veriyormuş gibi, sakin bir eda ile: «Lucy benden ayrılacak,» dedi.

— «Yok canım!»

Gerçekten çok şaşmıştım. Çünkü ben Lucy'nin sonsuz bir sabra sahip olduğunu, gerektiği zaman da patronun onun göğsüne kapanarak pişmanlık yaşları döktüğünü sanıyordum. Gerektiği zaman, diyorum ama. Sonra bakışlarımı kapalı kapıdan yana çevirdim. Bu kapının arkasında, Sadie Burke telefonun başında oturuyordu. Gözleri yine simsiyah, yüzü çiçek bozuğu idi. Rastgele kesilmiş simsiyah saçları yine dağınıktı ve başının etrafında yine sigara dumanından bir bulut uçuşuyordu.

Patron bakışımı gördü: «Yok yok, mesele o değil,» dedi.

— «Fakat bu bile normal bir insana yeter,» dedim.

— Lucy bunu bilmiyor ki,» dedi, «yani bildiğini sanmıyorum.»

— «Ama kadındır nihayet. Kadınlar bu gibi işleri seziverirler.»

— «Yok yok, mesele o değil,» diye tekrar etti. «Lucy: Byram B. White işini kurcalarsan senden ayrılırım,' dedi.»

— «Herkes de sizin işlerinize burnunu sokuyor galiba.»

— «Allah hepsinin belâsını versin!»

Karyoladan yere indi, odanın içinde hızlı hızlı dolaşmağa başladı. Halının üstünde dört adım ilerliyor, geri dönüp dört adım daha atıyor, sonra tekrar başlıyordu. Her dönüşünde kafasının hantal hantal sallandığını görmekteydim. O zaman onun, vaktiyle ucuz bir otel odasında da boyuna böyle dolaşmış olduğunu hatırladım. Patron o zaman sadece Willie Stark'tı. Onu enayi yerine koymuşlardı. Toplantılarda okul öğrencileri gibi, birsürü ayrıntı ve rakamlarla dolu nutuklar veriyordu.

İşte, vaktiyle o ucuz otelin odasında, duvarın öbür yanından işittiğim o aynı sinirli dolaşmayı şimdi de karşımda görmekteydim. Willie yalnız şimdi küçücük bir odada değil de, yayla gibi geniş bir yerde dolaşmaktaydı.

Tekrar: «Allah hepsinin belâsını versin,» dedi. «Olup bitenleri bilmezler, sonra da bunların nasıl olup bittiğini öğrenmek isterler. Anlatamazsın ki bunu onlara!»

Birkaç defa daha gidip geldi, sonra yine tekrarladı: «Olup bitenleri bilmezler ki.»

Yine geri dönüp durdu, başını benden yana uzatarak: «Bu çetenin hesabını gördükten sonra ne yapacağım, biliyor musun?» dedi.

— «Hayır ,bilmiyorum,» dedim.

— «Kendi adıma bir hastaneyle bir de dispanser yaptıracağım. İkisi de parasız tedavi yapacaklar. Her tarafları lizol kokacak. Ama hastanelerin en büyüğü,

en temizi, en güzeli olacak bu! Her odaya kafes içinde birer kanarya koydurtacağım. Bu kanaryalar öterken İtalyanca operalar söyleyecekler. Bütün hastabakıcıları Atlantic City'deki güzellik yarışmasında kazanmış kızlar arasından seçeceğim. Küvetler, 'ördek'ler on sekiz ayar altından olacak. Bunların herbirinde İsviçre yapısı bir müzik âleti bulunacak. Hastalar bir düğmeye basınca istedikleri parçayı dinleyebilecekler!»

— «Dehşet bir şey olacak bu!» dedim.

— «Yapacağım bunu. Bana inanmıyorsun ama yapacağım bunu, görürsün bak.»

— «Yok canım, şüphe ettiğim yok,» dedim.

Uykudan ayakta duracak halim yoktu. Olduğum yerde sallanıyor, onu sanki bir sis içinde yürür, sendeler, ileriye doğru eğilir gibi görüyordum. Titrek bir hali vardı. Saçları yine gözlerinin üstüne düşmüştü.

Kendi kendime: «Lucy Stark'ın onu daha önce bırakıp gitmiş olmaması bile ne devlet,» diye düşündüm. Herkesin bildiği bir durumu Lucy nasıl bilemez, buna şaşıyordum doğrusu. Zaten bu işin ne zaman başlamış olduğunu ben hiçbir zaman kesin olarak bilemedim. Farkına vardığım zaman ise iş başlamış, ilerlemişti bile. Valiliğe seçilişinden altı ya da sekiz ay kadar sonra patron, özel birtakım işleri için Chicago'ya gitti, beni de yanında götürdü. Orada Joch Conklin adında bir adam vardı, bize şehri gezdirdi. Bu iş de yakışıyordu ona doğrusu. İri yarı bir adamdı, saçları vaktinden önce beyazlaşmıştı. Buna karşılık gür, siyah kaşları vardı. Korse gibi simsıkı bir smokin giyiyordu. Filmlerde görülen cinsten, çok şık bir garsoniyeri, birkaç santim kalınlığında bir de adres defteri vardı.

Kibar adam denemezdi ona ama, kibar bir adamın iyi taklidiydi. Çoğu zaman böylesi daha iyidir. Çünkü sahici bir kibar adam bazen kendini koyuverebilir. Halbuki taklidi böyle yapamaz. O her zaman için sahici bir kibar adamdan daha da kibar görünmeğe, bunun için de masrafa hiç aldırmamağa mecburdur.

Bu Josh Conklin bizi bir gece kulübüne götürdü. Piste buz döşeniyor, sonra da «Kuzey Perileri» adlı bir buz revüsü numaralarına başlıyordu. «Peri»lerin herbiri, gümüş lâmeden minicik bir külotla minicik bir sütyen takmaktaydı. Müzik başlayınca her biri patenlerinin üzerinde sevimli sevimli dansetmeğe, buzda kaymaya başladılar.

Koşuyorlar, dönüyorlar, elele tutuşup halka oluyorlar, müziğe uyarak sıçrıyorlardı. Uydurma bir «Kuzey güneş»inin ışıkları altında patenlerin nikelleri, dizlerin beyazlığı ışıldıyor; beyaz kollarda mavimsi parıltılar içinde yılanlar gibi oynaşıp duruyordu. Onlar müziğin ahengine uyarak böylece eğilip bükülürlerken, sırtlarında, kürek kemiklerinin altındaki kasları yumuşak ve tatlı bir biçimde kasılıp kasılıp gevşiyordu. Sonra, sütyenlerin içindekiler de tempolu tempolu sallanıyor, gümüş yaldızlı uzun saçları savrulup dökülüyor ve bu saçlar onlara İsveçli birer bâkire hali veriyordu.

Bizim Mason City'li patron bu hali görünce afalladı, ağzı bir karış açık kaldı! Davarların su içtikleri tekne hariç, ömründe buz görmüş değildi! Mason City'li ahbap, hayranlığını gizlemiyordu: «Vay canına!» diye bağırdı. Sonra yine: «Vay canına!» diye tekrar etti. Ağzında iri bir lokma varmış da yutamıyormuş gibi, sırtısıra birkaç defa yutkundu.

Numaralar bitmişti. Josh Conklin terbiyeli terbiyeli sordu: «Hoşunuza gitti mi, sayın Vali?»

Vali cevap verdi: «Buz üzerinde ne de güzel kayıyorlar!»

Derken İsveçli perilerden biri kulisten çıktı. Bu sefer ayağında patenleri yoktu. Çıplak omuzlarına gümüş lâme bir pelerin giymişti. Gelip bizim masaya oturdu. Kız Josh Conklin'in tanıdığı imiş. Saçlarının rengi İsveç'ten değil, **drugstore**'den de gelse, çok hoş bir şeydi doğrusu. Perilerden bir başkası da kızın arkadaşıymış. Onu da çağırıp valiye tanıttı, hemencecik

işi pişiriverdiler. Chicago'da kaldığımız sürece vali ikide bir ortadan kayboldu. Onu ancak akşamları, patinaj numaralarının başlayacağı saatte görebiliyordum. Hep aynı masaya oturup numaraları seyrediyor; ağzındaki o iri lokmayı yutmak ister gibi boyuna yutkunup duruyordu. Numaralar biter bitmez: **«İyi geceler** Jack,» diyordu.

Sonra yanında Josh Conklin'in o kız arkadaşıyla beraber, gecenin karanlığına dalıyordu.

Lucy patinajcı kızlar hikâyesinden haberdar mıydı, bilmiyorum. Ama Sadie'nin bu işten haberi vardı herhalde. Çünkü Sadie, ev kadınlarının sahip olamayacakları haber alma imkânlarına sahip bulunmaktaydı. Dönüşümüzde kuzey perileri sevimli birer anı olarak kalmıştı. Patronun kalbinde de, bir kavunun üzerindeki ezik gibi, hoş bir yara bırakmışlardı. Fakat o zaman Sadie açtı ağzını, yumdu gözünü. O sabah, patron odasına girer girmez içeriden birtakım acayip gürültüler yükseldiğini işittim. O sırada ben santral kızlardan biriyle konuşuyor, gezideyken duymadığım dedikoduları ondan öğreniyordum. Patronun odasından dediğim şekilde gürültü geldiğini işittim. Birisi masanın üstüne bir defteri olanca hızıyla vuruyor, sonra bir ses —Sadie'nin sesi— işitiliyordu.

Kıza: «Ne oluyor yahu?» diye sordum.

— «Chicago'da neler oldu, sen de bunu anlatsana bana,» dedi.

Ben masum masum: «Yaaa! Gürültünün sebebi bu demek?» dedim.

O da benim taklidimi yaparak: «Yaaa! Gürültünün sebebi bu işte,» dedi.

Hemen dış odaya açılan kendi küçük odama girip kapıyı açık bıraktım. Henüz yerime oturmamıştım ki Sadie kasırga gibi patronun odasından çıktı. Hani filmlerde görürüz: Arena'larda arslanları eski hıristiyanların üzerine saldırırlar ya. Onda da işte tıpkı kafe-

sinden dışarıya fırlayan bir arslan hali vardı. Saçları darmadağın bir halde uçuşuyordu. Yüzü kireç gibi bembeyaz olmuştu. Çiçekbozuğu yüzünün çukurlukları bu sebepten daha iyi meydana çıkıyordu. Yüzü alçıdan yapılmış bir maske gibiydi. Bir çocuk da sanki gelmiş, küçük flober tüfeği ile bu yüzü nişangâh gibi kullanarak buna bir sürü saçma atmıştı. Yalnız, maskedeki alçı ile hiç ilgisi olmayan bir şey vardı. Sadie'nin gözleriydi bunlar. Bu siyah gözlerden alevler saçılıyordu. Cıvatalarını, vidalarını söküp atmak üzere olan bir buhar makinesi gibi solumaktaydı. Kesik adımlarla yürürken, etekliğinin dikişlerinin çatırdadığı işitiliyordu.

O sırada beni gördü, adımlarını yavaşlatmadan gelip odama girdi, peşi sıra da kapıyı «küt» diye kapattı.

— «Namussuz herif!» dedi. Yine hızlı hızlı soluk alıyor, çok kızgın bir tavırla yüzüme bakıyordu.

— «Benim bir suçum yok ki bu işte,» dedim.

Gözlerinden hâlâ alevler saçılıyordu: «Namussuz herif,» diye tekrar etti, «geberteceğim onu; yemin ediyorum bak, geberteceğim onu.»

— «Üstünde durmağa değer bir iş değil bu.»

— «Onu mahvedeceğim, bu Eyaletten kovduracağım, yemin ediyorum bak. Vay namussuz vay! Bana bu işi yapmak ha! Ben ki onun için bukadar didindim, gelmiş bana taktırıyor sonra! Dinle beni...» İki eliyle ceketimin yakalarını kavrayıp beni sarstı. (Elleri erkek eli gibi iri ve kaslıydı). «Dinle beni...» diye tekrarladı.

Ben ters ters: «Ne diye beni sıkboğaz ediyorsun?» dedim, «dinlemek de istemiyorum. Çok dinledim sizin bu hikâyelerinizi!»

Şaka da etmiyorum. Dinlemek niyetinde değildim sahiden. Dünyada birsürü işler dönüyor, ben de bunları hep bilmezlikten geliyorum.

Beni yine sarsarak: «Dinle beni,» dedi, «bu na-

mussuzu bugünkü haline getiren kim? Onu kim vali yaptı? O enayilik devrinde onu eline alıp adam eden kim? Kaybetmesin, yenilmesin diye onun mücadelesini birbiri peşi sıra kim düzenledi? Ona bütün bu işlerde kim akıl öğretti?»

— «Bana 'sen,' dedirtmek istiyorsun tabii, değil mi?»

— «Doğrusu da bu. Sonra kalkmış, bana yaldızlatıyor namussuz...»

Bir yandan onun elinden kurtulmağa çalışırken, öte yandan da: «Hayır canım, sana değil, Lucy'ye yaldızlatıyor,» dedim.

Dudaklarını küçümser bir tavırla büktü: «Lucy mi?» diye bağırdı. «Aptalın biridir o. Willie onu dinlemiş olsaydı hâlâ çiftliğinde domuz çobanlığı yapacaktı. Kendisi de pekâlâ bilir bunu. Karısını dinleseydi ne hale geleceğini gayet iyi bilir. Lucy'nin talihi varmış ki..» Nefes almak için durdu. O ciğerine biraz hava çekerken, kafasının içindeki sözlerin de alev alev yandıklarını görür gibiydim.

— «Peki, sence Lucy onu bırakıp gidecek mi?» dedim.

— «Lucy mi?..» dedi. Başka bir şey söylemedi ama, bu tek kelimede küçümsiyen, hor gören bir anlatım vardı. Lucy mektebinde okumuş taşralı bir kızdı, sofuydu. Lucy Mason City'de ilkokul hocalığı etmişti. Lucy Willie Stark'la evlenmiş, ona bir erkek evlât vermiş, artık her fırsatı da kaçırmıştı. Sadie birden sakinleşti. Zalim bir soğukkanlılıkla: «Biraz bekle de gör,» dedi, «o namussuz herif Lucy'yi de sepetliyecek.»

— «Sen daha iyi bilirsin bunu,» dedim. Ama daha sözümü bitirmemiştim ki Sadie suratıma bir tokat attı. İşte insan genel ya da özel işlere burununu soktu mu, sonu böyle olur.

Elimi yüzüme yapıştırdım, bu yanardağ gibi ateş püsküren kadın karşısında bir adım gerileyerek: «To-

kadı yanlışlıkla bana attın,» dedim, «piyesin kahramanı ben değilim ki!»

O zaman öfkesi geçiverdi. Buruşuk robunun içinde birden aptallaşıp çöktü sanki. İki gözünün her birinde birer damla yaş belirdiğini gördüm. Sonra ikisi de, makineli oyuncaklarda görülen o dakiklikle, çiçek bozuğu burnunun iki yanından kayıp dudak rujunun yağlı lekesi üzerine kadar aynı anda geldi. Aldırmaz bir eda ile dilini çıkarıp tuzluluk derecelerini ölçmek ister gibi, bunlara şöyle bir dokundu.

Beri yandan, sanki bir şeyin cevabını beklermiş gibi, boyuna gözlerimin tâ içine bakmaya devam ediyordu.

Sonra duvarda asılı aynaya doğru gitti, yüzünü aynaya hemen hemen yapıştırdı, başını ağır ağır bir sağa, bir sola; sonra bir sola, bir sağa çevirdi. Aynada ne var, onu göremiyordum da yalnız Sadie'nin ensesini görebiliyordum.

Durgun, kayıtsız bir tavırla: «Nasıl bir kızdı o?» diye sordu.

— «Kim?» dedim. Sorumda gerçekten samimiydim.

— «Chicago'daki canım,» dedi.

— «Adam sen de, yosmanın biriydi,» dedim, «İsveçlilere benzemek için saçını sarıya boyatmıştı. Ayaklarında patenler vardı. Başı ile ayakları arasına da hemen hemen hiçbir şey giymiş değildi.»

Aynı durgun, kayıtsız tavırla sordu: «Güzel miydi?»

— «Ne bileyim ben,» dedim, «yarın sokakta görsem tanıyamam onu.»

— «Güzel miydi?» diye tekrar sordu.

Yine terslendim: «Ne bileyim ben yahu? Yaptığı zanaat dolayısiyle insan onu inceden inceye süzemiyordu ki!»

— «Güzel miydi?»

— «Unut artık bunu Allah aşkına, Sadie!»

Topukları üzerinde dönüp bana doğru geldi. Elleri çenesinin hizasında, parmakları hafifçe büküktü ama yüzüne değmiyordu. Yanıma gelince durdu. Sözlerimi sanki yeni işitiyormuş gibi: «Unutmak mı?» diye tekrarladı.

Ellerini kaldırdı, parmaklarının ucu ile alçıdan beyaz maskeye dokundu. Şişmiş de ağrıyormuş gibi, yüzünü bir iki yokladı. «Bak!» dedi. Yüzünü bana doğru kaldırdı, sonra hain hain tekrarladı: «Bak!» O zaman parmaklarını sert bir hareketle etine gömdü. Çünkü yüzü alçıdan değildi de, ettendi.

— «Evet, bak,» dedi ,«kardeşimle ben yoksul bir kulübede yatağa düşmüştük. İkimiz de çocuktuk. Çiçek hastalığına tutulmuştuk. Babam sarhoşun biriydi. İş-güç yapmazdı. Şurada burada dilenip birkaç para aldı mı, hemen meyhaneye gidip içmeye başlıyordu. Orada: 'Yavrularım, evlâtlarım hasta,' diye ağlayıp sızlıyordu. Perişan, ağlamaklı, yufka yürekli, ayyaş bir İrlandalıydı o. Bize boyuna dayak atardı. Asıl kardeşim yaşamalıydı, çünkü bir erkek için bu gibi şeylerin önemi yoktur. Ama ben ölmedim; hayır, ölmedim, üstelik iyileştim. Babam ağlayarak bana bakıyor, beni kendine çekip yüzümdeki çiçek bozuğu izlerini öpücüklerle örtüyordu. Ağlarken salyaları saçılıyor, ağzı leş gibi viski kokuyordu. Ya da yüzüme bakıp: «Hey Allahım!» diye bağırıyor, sonra suratıma bir tokat atıyordu. Ama bu da aynı kapıya çıkıyordu. Tamamen aynı kapıya... Çünkü ben ölmemiştim, ölmemiştim ben.»

Bütün bunları soluk soluğa, fakat tekdüze bir sesle anlatmaktaydı. Birdenbire durdu. Elleriyle araştıra araştıra, bir hamlede ceketimi iki eliyle yakaladı, başını eğip göğsüme gömdü. Sağ kolumu omuzlarına doladım, parmaklarımla omuzuna hafif hafif vurdum. Bir yandan da ağzından sessiz sessiz çıkan hıçkırıkları yatıştırmak için sırtını uvuyordum.

Başını kaldırmadan: «Hep böyle olacak bu. Zaten

hep böyle olmuştu, bundan sonra da böyle olacak,» dedi.

«Bu,» yüzünden bahsediyordu galiba.

Ama aldanmışım, çünkü «Böyle devam edecek bu,» dedi, «önce seni ağlaya ağlaya kucaklarlar, sonra onlara kul-köle olursun ama seni tokatlarlar. Onları çamurdan çıkarır, adam edersin, ilk fırsatta sana tokatı atarlar. Çiçek bozuğusundur çünkü. Patinaj yapan çıplak bir orospu gördüler mi, tamam. Basarlar sana tokatı, sonra yüzüne çamur atarlar.»

Onu yatıştırmak için sırtına hafif hafif vurmaya devam ettim, başka bir şey yapacak durumda değildim çünkü.

— «İşte böyle, bir orospu, bir..»

Bir yandan sırtına vurmaya devam ederken: «Dinle beni Sadie,» dedim, «biraz düşünsene. Ne üstüne görev bu senin?»

Başını anî bir harektele kaldırdı: «Sen işin içyüzünü ne biliyorsun? Söyle ha, ne biliyorsun?» diye sordu. Bir yandan da ceketime asılmış, beni sarsıyordu.

— «Vallaha,» dedim, «bu iş senin için üzücü olacaksa, ayrıl ondan olsun bitsin.»

— «Ayrılmak mı? Ayrılmak ha? Ama daha önce onu geberteceğim, yemin ediyorum bak.»

Kızarmış gözlerinden yıldırımlar saçılıyordu: Ayrılmak mı?» dedi. «İyi dinle beni..» Sonra ceketimden tutup beni yine sarstı: «Herhangi bir orospunun peşinden koşarsa, sonunda döner, yine bana gelir. Bana gelmeye mecburdur, işitiyor musun? Mecburdur buna. Çünkü bensiz yapamaz. Bunu biliyor. O orospulardan vazgeçebilir ama benden vazgeçemez. Sadie Burke'yi bırakamaz yani. Bunu da biliyor o.»

Meydan okurcasına başını kaldırdı, sonra da, seyredip de gurur duymamı istiyormuş gibi, yüzünü bana doğru uzattı.

Haşin bir tavırla: «Daima bana gelecek o,» diye tekrarladı.

Hakkı da vardı. Patron her seferinde ona geri geliyordu. Dünya patenli patensiz birsürü orospu doluydu. Bunların kimisi kabarık tülden ince eteklikleriyle dansediyor, kimisi makinede yazı yazıyor veya bir vestiyerde numara dağıtıyordu. Başkaları da birtakım ekâbirin karılarıydı. Fakat patron sonunda hep Sadie dönüyordu. Sadie her seferinde kollarını açıp onu şefkatli bir gülümseyişle karşılamıyordu. Bazen buz gibi bir tavırla susuyor, bazen çileden çıkıp köprüyordu. Ve nihayet bazen de, ona özene bezene seçtiği bir tek kelime söylüyordu. Meselâ, patronun beni alıp eyaletin kuzey bölgesine gittiği sefer de böyle olmuştu. Döner dönmez **Capitol**'a gittik. Orada, muhteşem holün büyük, bronz kubbesi altında Sadie durmaktaydı. Biz yaklaşırken o da bize bakıyordu. Sesini işitecek kadar yaklaşmamızı bekledi. Sonra sert bir tavırla, damdan düşer gibi: «İtoğlu it!» dedi.

Patron yakışıklı, fakat ahlâksız delikanlıların yaptıkları gibi gülümsedi: «Dur da anlatayım bari Sadie» dedi.

— «Edebinle oturmaz mısın sen, itoğlu it!» Sadie bunları söyledikten sonra hep o sakin tavırı ile uzaklaşıp gitti.

Patron pek süklüm püklüm bir hal almıştı: «Aksi gibi bu sefer hiçbir şey olmadı!» diye bağırdı, «ama gel de derdini anlat!»

Lucy Stark bir şeyler biliyor muydu acaba? Bunu kaç defa sordum kendi kendime. Ama hiçbir şeyi bilmez görünüyordu. Patrona: «Alıp başımı gideceğim,» dediği zaman bunu sözde Byram B. White hakkında kovuşturma açtırmadığı için yapmaya kalkışmıştı.

Fakat tehdidini yerine getirmedi. O seferlik getirmedi yani.

Yerine getirmedi, çünkü o patronu mahvolmuş sanıyordu. Tam o sırada da ona bu darbeyi indirmeye-

cek kadar asil karakterli, âlicenap ve daha bilmem ne bir kadındı o. Ortada her türlü pislikle dolu bir torba vardı. Bu torba bir kasap terazisinin kefesinde yer almıştı. Torbanın sarılı olduğu kâğıdın şurasından burasından dışarıya kan sızıyordu. İşte tam bu sırada Lucy de terazinin kefesine parmağı ile bastırıp o pislik dolu torbanın bulunduğu tarafı ağır getirmek istemiyordu. Byram B. White'ye hakkındaki kovuşturma ikinci plânda kalmıştı. Şimdi muhalifler daha büyük çapta bir işe el atmışlar, Willie Stark'ı suçlamak için hazırlanmaya başlamışlardı.

Yalnız, bu konudaki hazırlıkları esaslı mıydı, pek bilemiyordum. Patron biraz ileri gidiyordu da, taarruza geçmek için muhalifler bunu ellerine geçen tek fırsat olarak mı görmüşlerdi, onun için mi böyle hareket etmeye kendilerini zorunlu saydılar? Ya da Ulu Tanrı'nın düşmanlarını, boğazlasınlar diye, kendi ellerine verdiği kanaatinde miydiler? Kurbanın suçu da büyüktü ha: Memurları yolsuzluğa teşvik etmiş, şantaj yapmış, birçok ihmaller göstermiş, birsürü para yemelere, zimmetine para geçirmelere göz yummuştu. Belki muhaliflerin elinde birkaç kahraman vardı da, bunlar birtakım baskılara uğradıklarına tanıklılıkta da bulunacaklardı. «Kahraman» diyordu. Çünkü, olayların ışığı altında işler incelenince patronun blöf yaptığına kim inanabilirdi ki? İşte muhalifler bu kahramanları bulmuş ya da para kuvvetiyle elde etmiş olmalıydılar.

Muhakkak olan şu ki muhalifler harekete geçtiler. Bir zaman için de hayat bu yüzden, cehennemi bir hal aldı. Öyle sanıyorum ki, patronun gözüne iki hafta süreyle uyku girmedi. Kendi yatağında yattığı zamanlar gözüne uyku girmedi yani. Evet, geceleri yollarda otomobille giderken ya da odasındaki iskemlesinde, iki ziyaret arasında birazcık kestirdiği oluyordu. Saatte yüz yirmi kilometre hızla eyaletin bir başından öbür başına koşuyor, arabanın klâksonu durmadan çalıyordu. Kasabalarda, yol kavşaklarında duruyor her gün

altı, yedi, sekiz nutuk çektiği oluyordu. Kürsünün bulunduğu yüksek kerevetin üzerinde rahat, kaygısız adımlarla ilerliyordu. Onu gören, önünde bütün bir sonsuzluk var da bu sonsuzluk onun malı sanırdı. Sonra kolayca söze başlayıveriyordu.

— «Arkadaşlar, şehirde benimle meclisteki o muhalifler arasında biraz gürültü-patırdı olacak. Bunlar sırtlan kafalı bir kurt sürüsüdür. Ne dediğimi anlıyorsunuz tabii. Onları göre göre bıktım, biraz da insan yüzü göreyim diyerek bu ufak yolculuğa çıktım; şimdi de aranızda bulunuyorum. Evet, sizler gerçek insanlarsınız. Akıllı kişilersiniz. Meclis'tekiler ne derlerse desinler ,onlara günde beş dolar hesabiyle maaşlarını verenler de sizsiniz. Ama onlar size, yani vergi mükelleflerine aptal diyorlar, enayi diyorlar. Niçin, biliyor musunuz? Bu eyaletin başına vali olarak beni seçmişsiniz de ondan. Belki de enayilik etmişsinizdir. Ama bunu «bu böyle mi?» diye bana sormayın. Çünkü bu işte ben tarafsız olamam. Fakat..» Sonra o kayıtsız ve anlayışlı tavrını bırakıyor, başını eğik, gözkapaklarını yarı-kapalı tutmaktan vazgeçiyordu. Birden o iri kafasını ileriye doğru uzatıyor, uykusuzluktan kızarmış gözleri yuvalarından fırlıyordu: «... Size bir soru soracağım,» diye bağırıyordu, «cevap verin bana. Elinizi vicdanınıza koyup, Allah aşkına cevap verin bana. Sizi hayal kırıklığına uğrattım mı ben?» Sonra daha fazla eğilerek sağ elini birden havaya kaldırıyordu. Daha biraz önce söylediği sözler havada çınlarken o, bağıra bağıra devam ediyordu: «Durun gerçeği söylemek için vicdanlarınızı yoklayın da öyle cevap verin. Evet, gerçek kitaplarda değil, hele kanun kitaplarında da hiç değil, sizlerin o temiz vicdanlarınızda gizlidir. Gerçek kâğıt parçasına sığmaz. Onun yeri, sizin vicdanınızdır.» Sonra sözlerine uzun bir ara veriyor, bakışlarını kalabalığın üzerinde dolaştırıyor, sonunda: «Hadi, cevap verin bana!» diye bağırıyordu.

Hemen arkasından da halk bağırsın, alkışlasın di-

ye bekliyordum. Böyle yapmaktan kendimi alamıyordum. Biliyordum, alkışlar, bağrışmalar başlayacaktı. Fakat her seferinde de bu bekleyişi çekilmez buluyordum. İnsanın derinliklere dalması gibi bir şeydi bu. Işığa doğru çıkarsınız ama soluk almamanız gerekir. Fakat henüz soluk almak zamanı gelmemişti. Kanınız kafanızın içinde zonklar, zaman akışını durdurmuş gibi olur.

Sonunda alkışlar, bağrışmalar birden boşanıyor, derinlere dalmış olan adam da suyun yüzüne çıkıyordu. Ciğerlerini hava ile dolduruyor, birden ışığa kavuştuğu için etrafındaki her şey gözlerine titrek, bulanık görünüyordu.

Bir kalabalığın o uzun haykırışı hiçbir şeye benzemez. Bu öyle bir haykırmadır ki, bunu çıkaran insanlardan her biri artık kendine malik olmadığını, bir bütün içinde küçük bir parça olduğunu hisseder. Gürültü bir yükselip bir alçalıyor, sonra yine yükseliyor ve tâ patronun önüne kadar geliyordu. O ise sağ kolu havaya kalkık, kızarmış gözleri yuvalarından fırlamış, hâlâ öylece durmaktaydı.

Gürültü yatıştıktan sonra, kolu hep havaya kalkık yine bağırıyordu: «Yüzlerinize baktım..»

Halk bağırıyordu.

Patron devam ediyordu: «Bu yüzlerde bir işaret gördüm.»

Halk yine bağırıyordu.

Patron devam ediyordu: «Ben bu işaretten esinleniyorum.»

Halk yine bağırıyordu.

Patron devam ediyordu: «Aya da baktım, kızıl kan gördüm üzerinde. Kovalar, fıçılar dolusu kan gördüm orada. Bu kanı kim kaybedecek, onu da biliyorum!» Öne doğru eğiliyor, sağ elini, sanki bir şey yakalamak istiyormuş gibi, geniş bir hareketle havada savuruyordu. «Baltayı verin bana, kolumu ne yana uzatayım, onu da söyleyin!»

Hemen daima böyleydi bu, ya da aşağı yukarı böyleydi. İşler sarpa sarınca patron arabasına atladığı gibi eyaletin bir başından öbür başına koşuyor, arabanın klâksonu sessizliği yırtıyor, Sugar-Boy geniş yolda bir sarnıç kamyonunu sıyırıp geçiyor, tükürükler yine ön camın üstüne sıçrıyor, dudakları oynuyor, kelimeler dilinin üzerinde birikip birtürlü çıkamıyor, sonunda: «Ke-ke-ke-keratalar!» deyip ferahlıyordu. Yağmur da yağsa, yakıcı bir güneş de olsa ya da gece bastırmış da etraf sadece petrole batırılmış bezlerden yapılma meşalelerle aydınlanmış olsa patron bir taşın, bir sandalyenin, herhangi bir şeyin üstüne çıkıyor, bazen de bir köy bakkalının sundurması altında yer alıyordu. Söze başlayıp kolunu havaya kaldırdı mı, halk bağırmaya başlıyordu. Bana gelince, uykusuzluktan olduğum yerde sallanıyordum. Kafam hafif ve boş, gökyüzü kadar genişti. Yere basmıyordum da pamuk yığını gibi bulutlar üstünde yürüyordum sanki.

Evet, böyle oluyordu bu işler.

Ha, sonra şu da vardı: Patron Cadillac'ın içinde oturmuştu. Araba yan sokakta duruyordu. Bütün ışıkları söndürülmüştü. Saat geceyarısını çoktan geçmiş bulunmaktaydı. Ya da şehir dışında, bir bahçenin parmaklıklı kapısı önündeydi. Patron birisinin omuzuna dayanmıştı: Bu Sugar-Boy'du ya da onun arkadaşlarından biri: Heavy Harris ya da Al Perkins'ti. Patron alçak sesle acele acele: «Söyle ona, dışarıya çıksın,» diyordu, «evdedir, biliyorum. Söyle ona, gelip benimle konuşursa kârlı çıkar. Gelmezse ona: «Ben Ella Lou' nun arkadaşıyım,» dersin. Bu kadının adını duyar duymaz hemen çıkar.»

Ya da patron şöyle diyordu: «Sor ona bakalım, Slick Wilson diye bir adamdan sözedildiğini işitmiş mi hiç?» Ya da yine buna benzer bir şeyler söylüyordu. O zaman bir adam hemen dışarıya fırlıyor, bir yandan da pijama ceketinin eteklerini acele acele pantalonu-

nun beline sokuyordu. Adamcağız korkudan titriyor, gecenin loşluğu içinde yüzünün solgunluğu açıkça belli oluyordu.

Bir de şu vardı: Patron sigara dumanı dolu bir odada oturmuş: yanıbaşında, yerde bir şişe ya da bir kahve ibriği duruyordu. Karşısındakine: «Getirin o keratayı bakayım. Getirin onu buraya!» diyordu.

Kerata içeriye girince patron onu baştan ayağa süzüyor: «Son bir fırsat daha veriyorum sana,» diyordu. Bunu ağır ağır, tane tane söylüyordu. Sonra birdenbire adama doğru eğiliyor, tavrını değiştirerek: «Sana ne iş yaparım ben, biliyorsun değil mi?» diye bağırıyordu. Yapardı da ha, elinde her türlü imkân vardı çünkü.

4 nisan 1933 günü öğleden sonra, **Capitol**'a giden bütün sokaklar iğne atsan yere düşmeyecek kadar kalabalıktı. Halbuki o sokaklar öyle kalabalık olmazdı.

O akşam **Chronirle** gazetesi halkın **Capitol** üzerine yürüyeceğini yazmış, «fakat adaletin gözü bu gibi şeylerle korkutulamaz,» diye eklemişti. 5 Nisan günü öğleden önce kalabalık daha da arttı. Bunlar köylü, rençber kılıklı insanlar, ya da omuzlarına bir atkı atmış veya krepdöşin bir rob giymiş taşra kadınlarıydı. Hepsinin paçalarında, eteklerinde kırmızı çamur lekeleri vardı. Kalabalığın arasında başka birtakım insanlar daha vardı ki bunlar köylerden değil de kasabalardan, ıssız yollar üzerindeki benzin istasyonlarından geliyorlardı. Kalabalık şarkı filân söylemeden, bağırmadan **Capitol**'a doğru ilerledi. Heykellerle süsü geniş çimenliklerin üzerine yayıldı.

Kalabalığın etrafında, ellerinde sehpalar ve fotoğraf makineleri ile birtakım adamlar konuşuyorlardı. Bunlar iyi resim çekebilmek için tezgâhlarını Kapitol'un basamaklarına kuruyorlar ya da redingot giymiş heykeller üzerine tırmanıyorlardı. Kalabalığın dışında, şurada burada atlı bir polisin mavi üniformasının görüldüğü oluyordu. Kalabalıkla Capitol arasın-

da, çimenliğin boş bir yerinde birkaç seyyar muhafız duruyordu. Bunlar da yeşil üniforma, siyah çizme giymişlerdi. Temizpak ve ciddiydiler. Siyah kemerlerinden tabancalarının kılıfları sarkıyordu.

Kalabalık: «Willie! Willie! Willie'yi isteriz!» diye tempoyla bağırmaya başladı.

İkinci kattaki bir pencereden, bu insan selini seyrediyordum. «Bu gürültü Meclis'e kadar ulaşıyor mu acaba?» diye de düşünmekteydim. O anda Meclis'te bitmez tükenmez kavgalar, tartışmalar olmaktaydı. Dışarıda, çimenlerin üzeine ise, güzel bahar göğü altında, işler daha basit bir şekilde oluyordu: Halk ağır bir tempo ile: «Willie! Willie! willie!» diye bağırmaktaydı. Bu sesin esasında öyle gürültü vardı ki, bu kıyıyı dövmekte olan dalgaları hatırlatıyordu.

O sırada siyah, büyük bir arabanın Kapitol'un önünde durduğunu gördüm. İçinden bir adam çıktı, eliyle polislere şöyle bir işaret ettikten sonra, çimenliğin kenarındaki kameriye gibi yere doğru ilerledi. Burada haftanın belirli günlerinde mızıka çalardı. Otomobilden inen adam şişmandı: Tiny Duffy idi bu.

Halka bir şeyler söyledi. Sözlerini işitemiyordum ama ne söylediğini aşağı-yukarı biliyordum. Şöyle diyordu muhakkak: «Arkadaşlar, sayın Willie Stark sizin şimdi sakin dağılmanızı rica ediyor. Orada gece oluncaya kadar bekleyin, sonra da akşamın saat sekizine doğru yine buraya gelin. Çünkü Willie Stark size önemli bir şey bildirecek.»

Willie Stark'ın halka ne bildireceğini de biliyordum. Kalabalığın karşısına çıkacak: «Bu eyaletin valisi olarak kalmaya devam edeceğim,» diyecekti.

Evet, biliyordum bunu, çünkü bir akşam önce saat yedi buçuğa doğru beni çağırtmış, elime kalın kâğıttan sarı bir zarf tutuşturarak: «Lowdan, Haskell oteline indi,» demişti. «Şu anda odasında olduğunu biliyorum. Hemen oraya git, bu zarfın içindekileri ona göster ama sakın elini sürdürtme. Söyle ona, köpekle-

rini üzerime saldırtmasın. Hoş saldırtsa da vızgelir ya. Çünkü düşüncelerini değiştirdiler bile onlar.» (Lowdan, MacMurfee'nin **Capitol**'daki adamlarının en dişlilerinden biridir.)

Doğruca Haskell Oteline gitim, önceden haber vermeksizin Mr. Lowdan'ın odasına çıktım. Kapıya vurdum. İçeriden bir sesin cevap verdiğini işitince: «Size bir mektup var,» diye seslendim. Kapıyı açtı. İri-yarı, göbekli bir adamdı. Neşeli, kibar bir yüzü vardı. Sırtına çiçekli bir robdöşambr giymişti. İlkönce beni tanımadı. Yalnız kocaman bir sarı zarf, üstünde de yüze benzer bir şey gördü. Elini zarfa uzattı ama ben zarfı geri çekip ileriye doğru bir adım attım. O zaman zarfın üzerindeki yüze bakmayı akıl etti: «Maşallah, iyi akşamlar Mr. Burden,» dedi, «son zamanlarda pek meşgulsünüz, demişlerdi bana.»

— «Yok canım! Boyuna gezip dolaşıyoruz. İşte ben de yine böyle dolaşırken otelinin önünden geçiyordum. Bir arkadaş bana bu zarfı vermişti. Gidip bunu ona göstereyim, dedim.» Sonra zarftan büyük bir kâğıt çıkarıp bunu gözlerinin önünde açtım: «Yalnız,» dedim sakın elinizi sürmeyin, yakar ha!»

Kâğıda dokunmadı ama dikkatli dikkatli baktı. Gıdığı bir iki inip kalktı. Yutkunuyordu. Sonunda purosunu ağzından çıkardı (İyi cins bir puro idi bu, kokusuna bakılırsa pahalı cinstendi) sonra da: «Bu kâğıt sahtedir,» dedi.

— «İmzalar gerçektir,» dedim, «ama inanmıyorsunuz burada adını gördüğünüz dostlarımızdan birine telefon edin de meseleyi ona sorun.»

Bir süre düşündü, gıdığı daha hızla inip kalkmaya başladı ama söylediklerimi cesaretle dinliyordu. Ya da hâlâ kâğıdın sahte olduğunu sanmaktaydı.

Sonra: «Peki öyleyse, istediğinizi hemen yapacağım,» dedi ve telefona doğru ilerledi.

İstediği numarayı versinler diye beklerken başını kaldırıp bana: «Buyurun, oturun,» dedi.

— «Hayır, teşekkür ederim,» dedim. Kendimi misafirlikte saymıyordum çünkü.

Sonra istediği numarayı ona verdiler.

— «Monty,» dedi, «elimde bir kâğıt var. Bu kâğıdı imzalamış olanlar, başlanan kovuşturmanın haksız olduğunu bildirerek, yapılan bütün baskılara rağmen, aleyhte oy vereceklerini söylüyorlar. Aynen 'baskı' kelimesini kullanmışlar, Listede senin de adın var. Ne demek bu?»

Aradan uzun bir zaman geçti. Sonra yine Mr. Lowdan'ın sesi duyuldu: «Allah aşkına kem-küm etmekten vaz geç de daha hızlı konuş!» Aradan yine biraz zaman geçti. Sonra Mr. Lowdan: «Sen! Sen ha?» diye bağırdı. Söyleyecek söz bulamıyordu. Sonra telefonu «şırak» diye kapattı. Benden yana döndü. Yüzünde gülümseyişten filân eser kalmamıştı. Sık sık nefes alarak dudaklarını oynatıyordu ama ağzından hiçbir ses çıkmıyordu.

— «İsterseniz başka birine de telefon edip sorun,» dedim.

Sakin, fakat nefesi kesiliyormuş gibi kışık bir sesle: «Buna düpedüz şantaj derler,» dedi. Biraz nefes alır gibi olunca devam etti: «Evet şantaj yapmak, baskı yapmak derler buna. Yolsuz, dalavereli bir iş bu. Siz bu adamları satın almışsınız, şantaj yapıyorsunuz ve..»

— «Vallaha, bu kâğıdı imzalayanlar bunu niçin yaptılar bilmiyorum,» dedim, «ama ithamlarınızın aslı varsa bu işten çıkan sonuca yine de şaşıyorum: Demek ki: MacMurfee yolsuzluğa alet olacak ve hareketleri şantaja yol açacak temsilciler seçmemeli idi.»

— «MacMurfee..» diye söze başladı ama birden sustu. Telefonun karşısında düşünüyordu. Hiç şüphesiz MacMurfee ile başı derde girecekti.

Ben devam ettim: «Ayrıntı sayılır ama bir nokta daha var: Oylamaya geçmeden önce itham işinden

vazgeçelirse, mesele sizin için ve hele bu kâğıdı imzalayanlar için daha az sıkıcı bir hal alabilir şüphesiz. Böylelikle siz de kendi tedbirlerinizi almaya vakit bulabilir ve bu işten fazla zarar görmeksizin sıyrılabilirsiniz. Ama, oylama yapılırsa politik bakımdan durum valinin çok daha lehine olur. Fakat, görüyorsunuz ya, o size bu işten kabadayılığa toz kondurmadan çekilmek imkânını bırakıyor. Çünkü bu iş yüzünden şehirde başlamış olan galeyanı arttırmak istemiyor.»

Bana dikkat bile etmiyordu, buna emindim. Kapıyı açtım, sonra arkama döndüm: «Ha, şunu da söyleyeyim,» dedim, «kullanacağınız araçlar ne olursa olsun, vali bunlara da aldırmıyor.»

Kapıyı kapatıp aşağıya indim.

Bu işler 4 nisan akşamı olmuştu. Ertesi gün pencereden eğilmiş, sokaklara, heykellerin ve **Capitol**'un önüne yığılı duran kalabalığa bakıyor, bildiklerimi bilmiş olmaktan dolayı hemen hemen esef duyuyordum. İşin içyüzünü bilmeseydim belki ben de şevke, heyecana kapılabilirdim. Fakat oyun nasıl bitecek, biliyordum bunu. Bir piyesin genel provasında hazır bulunuyormuşum da, seyirciler kalkıp gitmeye hazırlanıyorlarmış gibi geliyordu bana. Eğilmiş Tarih'e bakmakta olan Ulu Tanrı gibi bir şeydim. Ulu Tanrı işlerin ne yolda olacağını bildiğine göre böyle bir hali seyretmek onun için de hoş olmasa gerek.

İşte ben de o sabah **Capitol**'un penceresinden kalabalığa bakarken kendimi Tanrı gibi bir şey hissetmekteydim. Çünkü olup bitecekleri biliyordum. Çimenliğin üstünde, redingotlu bronz heykeller vardı. Bunlar mermer kaidelerinde dimdik duruyorlardı. Sağ ellerini kalpleri hizasında yakalarından içeriye sokmuşlardı. Ya da üniformalı heykeller vardı. Bunlar deriden süvari külotları giymişler, ellerini kılıçlarının kabzalarına dayanmışlardı. Sağ elleri de yere dayalı uzun bir tüfeğin namlusu üzerinde kapanmış duruyordu. Bu heykeller tarih olmuşlardı. Kaidelerinin etrafındaki

çimenler özenle kırkılmıştı. Çimenlerin şurasına burasına yıldız ay ya da daire biçiminde çiçek tarhları yapılmıştı. Sonra ileride, heykellerin arkasında da birtakım adamlar vardı ki, bunlar henüz tarihe girmemişlerdi. Fakat şimdiden tarihe mal olmuş sayılırlardı, çünkü onların şu anda katılmakta oldukları olayın sonucunu ben biliyordum. Ya da bildiğimi sanmaktaydım.

Ayrıca, gazetecilerin de olayın sonucunu öğrenince bu kalabalığı ne diye adlandıracak bilmekteydim: Kalabalığı bir «sebep» addedeceklerdi onlar. «Meclis korktu ve korktuğunu gösterdi... korkulur mu hiç.. ne yazık ki başımızda bu ada lâyık şefler yok.» diye yazacaklardı. Kalabalığa bakınca, olayı onun yaratacağı sanılırdı ama, şöyle bir iddia da ileri sürülebilirdi: «Hayır, olayı yaratan Willie Stark'tır. Çünkü Meclis'teki insanları dalavere ile, şantajla baskı altına almıştır. Fakat şöyle de denebilirdi: «Willie Stark bu adamlara sadece mizaçlarına uygun biçimde hareket etmek imkânını vermiştir. MacMurfee korkularını, açgözlülüklerini kendi lehine kullanmak için onların seçilmelerini desteklemişti. Bu işin asıl sorumlusu da odur öyleyse. Fakat o zaman da şöyle bir fikir ileri sürülebilirdi: «Dolayısiyle asıl sorumluluk bu kalabalıktadır, çünkü MacMurfee'nin bu gibi adamları seçtirmesine de kalabalık imkân vermiştir. Fakat sorumluluk doğrudan doğruya da bu kalabalığa aittir! Çünkü, MacMurfee'nin bütün çabalarına rağmen o, Willie Stark'ı seçmiştir.»

Fakat bu adamlar Willie Stark'ı ne diye seçmişlerdi?

Muhakak olan şuydu ki, siyah, büyük bir arabadan tıknaz bir adam inmiş ve doğruca gidip o mızıka çalınan kameriye gibi yere girmişti. Kalabalığın dalgalandığını, sarsıldığını, seyrekleştiğini, eridiğini gördüm. Polislerin daha ilerisine baktım. Bunlar şimdi heykellerin gerisinde yalnız ve işsiz kalmışlardı. Siga-

ramdan son bir nefes daha çektim, izmaritini açık pencereden aşağıya attım. Sonra da bunun döne döne gidip mermer merdivenlerin basamakları üzerine düşüşünü seyrettim.

Saat sekizde Willie Stark bu basamakların üstünde duracak, her yandan gelen ışıklar onu aydınlatacaktı. Arkasında **Capitol**'un muazzam yığını ile bu kocaman basamakların üzerinde o, küçücük görünecekti.

O akşam kalabalık tâ basamakların yanına kadar gelmişti. Pırıl pırıl aydınlatılmış alanın gerisindeki gölgelik kısmı da tıklım tıklım dolduruyordu. (Heykelerden ikisinin kaideleri üzerine iki projektör yerleştirilmişti. Heykellerden biri redingotlu, öteki deri külotlu idi.) Kalabalık yine tempolu tempolu bağırıyordu: «Willie! Willie! willie!» Bu insan seli, basamakların altbaşında duran polis kordonunu itecek gibiydi. Nihayet biraz sonra patron **Capitol**'un muhteşem kapısı önünde göründü ve kuvvetli ışık altında gözlerini kırpıştırırken bağırışmalar kesildi, etrafı sessizlik kapladı. Sonra birdenbire muazzam bir alkış tufanı işitildi. Patron alkışı durdurmak için elini kaldırıncaya kadar epey zaman geçti. Yukarıdan aşağıya doğru yavaşça elini hareket ettirerek alkışları boğar, susturur gibi bir görünüşü vardı.

Ben de Adam ve Anne Stanton'la beraber kalabalığa karışmıştım ve Willie Stark'ın dışarıya çıkıp basamaklar üzerinde ilerleyişini seyrediyordum. Her şey bittikten, yani Willie halka hitap edip içeriye girerek arkasında birsürü sesin sonsuz mırıltısını bıraktıktan sonra, ben de Adam'la Anne'ye «iyi akşamlar,» deyip patronun yanına gittim.

Beraber arabaya binip vali konağına yollandık. Yanına gittiğim zaman bana tek kelime söylemedi. Sugar-Boy dar sokaklardan ilerledi ama halkın uğultusunu, klâksonların gürültüsünü hâlâ duyuyorduk. Ni-

hayet Sugar-Boy tenha bir sokağa saptı. Bu sokaktaki evlerin önlerinde bahçeler vardı. Pencereler aydınlıktı. Arkalarında insan gölgeleri görülüyordu. Ağaçların birbirlerine dolanmış, tomurcuklanmış dalları altından geçmekteydik. Yol kavşaklarında sokak fenerleri bu dallar üzerinde yeşil bir parıltı meydana getiriyordu.

Sugar-Boy vali konağının arka kapısında durdu. Patron arabadan inip binaya girdi. Ben de peşi sıra ilerledim. Holü aştı. Burada kimseler yoktu. Sonra, cümle kapısının önündeki büyük hole geldi. Burada aynalar, avizeler vardı. Bunu da geçtikten sonra büyük salonun önüne gelip, içeriye bir göz attı. Sonra sokak kapısının önündeki holden tekrar geçerek gidip küçük salonun, sonra da kütüphanenin kapılarını açtı. Ben işi anlamıştım. Artık patronun peşi sıra yürümüyor, giriş holünün ortasında dikilmiş, bekliyordum. Bana «kal» dememişti ama, «gir» de dememişti. Aslı aranırsa hiçbir şey, tek kelime bile söylememişti.

Patron kütüphaneden giriş kapısı önündeki hole çıktığı sırada, beyaz ceketli bir zenci uşak da yemek salonundan dışarıya çıktı.

Patron: «Oğlum, Mrs. Stark'ı gördün mü?» diye sordu.

— «Evet efendim.»

— «Nerde, söylesene? Keyfimden mi soruyorum sandın yoksa?»

— «Hayır efendim, bir şey sandığım filân yok, yalnız..»

Patron avizeleri titreten bir sesle bağırdı: «Hanım nerede? Söylesene!»

Zencinin yüzünde önce hiçbir kımıldama olmadı. Nihayet dudaklarını oynatabildi. Ama ilkin ağzından ses çıkmadı. Sonunda: «Yukarıda, yukarıya çıktı.. Yatmaya gitti galiba..» diyebildi.

Patron merdivenleri çıkmaya başlamıştı bile.

Sonra hemen geri geldi. Önümden geçerek hiçbir şey söylemeksizin kütüphaneye döndü. Ben de peşinden yürüdüm. Kendini meşin kaplı bir kanapeye attı, ayaklarını da kanapenin üstüne koyduktan sonra: «Kapa şu kapıyı Allah aşkına,» dedi.

Dediğini yaptım. Yastıkların üzerine yaslanıp uzun oturdu. Sonra asık bir suratla parmaklarının eklemlerine bakmaya başladı: «Bu akşam beni bekleyebilirdi,» dedi. Bir yandan da hâlâ parmaklarının eklemlerine bakıyordu. Peşinden yüzüme baktı: «Yatmaya gitmiş,» dedi, «evet, yatmaya gitmiş. Kapısı da kilitli. Başı ağrıyormuş. Yukarıya çıkınca Tom'u karşıki odada oturuyor buldum. Okul ödevlerini yapıyordu. Daha ben elimi kapının topuzuna götürmeden Tom dışarıya çıktı: «Annem beni kimse rahatsız etmesin diyor,» dedi. Bakkal çırağı mıyım ben? 'Rahatsız edecek değilim, yalnız işler nasıl olup bitti, onu anlatacağım,' dedim. Yüzüme baktı: «Annemin başı ağrıyor, rahatsız etsinler istemiyor, dedi.»

Patron sözünün burasında biraz duraladı, yine parmaklarının ek yerlerine baktı, sonra gözlerini yüzüme dikti ve sert sert: «Halbuki bu akşam olup bitenleri anlatacaktım sadece ona,» dedi.

— «Mrs. Stark, Byram B. White hakkında soruşturma açtırasınız istiyordu. Kendi hakkınızda soruşturma açtırmanızı da mı istedi acaba?»

Patron: «Ne istediğini ben de bilmiyorum,» dedi, «Allah hepsinin belâsını versin! Ne istediklerini nerden bileyim ben? Keramet sahibi değilim ki! Ama muhakkak olan bir şey var: Eğer bir kimse işleri onların istedikleri gibi idare ederse, sonunda muhakkak sefil perişan olur. Karım buna ne derdi acaba, ha?»

— «Vallaha, Lucy böyle bir itimalden korkmazdı galiba,» dedim.

— «Lucy..» dedi. Sonra lâkırdıyı başka bir konuya dökmüşüm gibi hayret etmiş göründü. Gerçekten

de o ana kadar Lucy'nin adı hiç geçmemişti. Söz konusu olan Lucy Stark'tı şüphesiz. Bunu patron da benim kadar biliyordu. Ama ne de olsa, «Lucy» adı geçer geçmez hava değişiverdi. Sanki Lucy odaya girmiş de bize bakıyordu sanki.

Patron: «Lucy..» diye tekrar etti. «Evet, Lucy... böyle bir şeyden korkmazdı. Kuru tahtada yatar, yavan ekmek yerdi ama bu yüzden dünyanın gidişatı değişmez ki! Lucy bunu anlayabilir mi acaba? Hayır, ne gezer?»

«Lucy» adını tekrarlamaktan hoşlanıra benziyordu. Bu adı söylemekle onun hakkında ya da kendi hakkında bir şeyi ispat eder gibiydi.

— «Evet, Lucy kuru tahtada yatabilir. Bıraksan Tom'u da bu tarzda yetiştirir. Onu pısırık, çekingen bir insan haline sokar. Tom iyi çocuk. Sağlam yapılı. Güzel futbol oynuyor. Bahse girerim ki üniversite takımında yer alacak. Ama anası ahlâkını bozacak. Kız gibi bir şey yapacak onu. Ne zaman çocuğa lâf söyleyecek olsam, Lucy'nin suratı asılıveriyor. Bu akşam telefon ettim, kalabalığı görsün diye çocuğu getirmek istedim. Benim hiç vaktim yoktu. Onun için Sugar-Boy'u gönderecektim. Ama çocuğu yolladı mı? Ne gezer? 'Okul ödevleri var, onları yapıyor!' diye haber gönderdi. «Patron biraz durduktan sonra devam etti: «Sadece çocuk oraya gitsin istemiyordu. Benim yüzümden, kalabalık yüzünden yapmıştı bunu.»

— «Aldırmayın canım,» dedim, «bütün kadınlar çocukları için böyle davranırlar. Sonra unutmayın ki siz, hayatta başarıya ulaşmak için, iğne ile kuyu kazmak zorunda kaldınız.»

— «Tom akıllı çocuktur. Akıllıdır ama kız tabiatlı değildir. Okulda iyi notlar alıyor. İyi de yapıyor. Tabii okusun istiyorum ama anlamadığım şey şu..»

Dışarıda bir gürültü oldu, sesler işitildi. Kapıya güm güm vuruldu.

Patron: «Git bak bakalım kim bunlar?» dedi.

Kapıyı açınca başta Tiny Duffy olduğu halde içeriye birtakım tanıdığım insanlar girdi. Hepsi de biraz çakır keyif görünmekteydiler. Şarkılar söyleyerek, bağırışıp çağırışarak, itişip kalkışarak patrona doğru koştular: «Alaşağı ettik kerataları ha? Alaşağı ettik!» dediler. «Sonunda canlarına ot tıkadık! Şimdi bir süre rahatız demektir.»

Patron hâlâ uzun oturmuş durumdaydı. Ayakları yine kanapenin üstündeydi. Göz kapaklarını indirmiş, bakışlarını gelenlerin yüzleri üzerinde dolaştırıyordu. Küçücük bir pencereden dışarısını seyreder gibi bir hali vardı. Bütün bu hareketleri tek kelime söylemeksizin yapıyordu.

Heriflerden biri: «Şampanya getirdik! Halis şampanya getirdik!» diye bağırıyordu, «bir sandık fransız şampanyası var mutfakta. Sambo soğutuyor onları. Patron, çok büyük bir gün bugün!»

Patron hiç sesini çıkarmadı.

— «Bugünü kutlamalıyız, öyle değil mi Patron?»

Patron yavaşça: «Duffy,» dedi, «fazla sarhoş değilsen bu gürültüden hoşlanmamış olduğumu anlamışsındır elbet. Al bu herifleri, evin öbür ucuna götür. Beni yalnız bırakın.» Birden bir sessizlik oldu, patron yine bakışlarını gelenlerin yüzlerinde dolaştırdı, sonra Duffy'ye dönerek sordu: Anladın, değil mi?»

Tiny Duffy anlamıştı. Ötekiler de anlamışlardı nitekim. Kalabalık kapıdan acele acele çıkmak isterken ufak bir itişip kakışma oldu gibi geldi bana.

Patron kapının güzel kanatlarına baktı, sonra: «Lincholn'un bir sözü vardır, hatırlar mısın onu?» dedi.

— «Hangisi?» diye sordum.

— «Bir ailede anlaşmazlık çıktı mı, o aile yaşayamaz, der. Ama bana kalırsa yanlış söylemiş bunu.»

— «Ya, öyle mi?»

— «Evet, çünkü bu hükümetin yarısı kölelerden, yarısı da itoğlu itlerden oluşmuş, ama yine de yaşıyor bak.»

— «Ama, birbirlerinden nasıl ayırdetmeli onları?»

— «Köleler Meclis'te, itoğlu itler de burada.»

Sonra devam etti: «Yalnız bazen birilerinin ötekilere karıştıkları da oluyor ha!»

Lucy Stark, soruşturma açılma talebinin Meclisçe reddinden sonra patronu terketmedi. Hatta 1934'te patron tekrar seçilince de ondan ayrılmadı. (Bizim eyalette bir vali üstüste seçilebilir, patron da zafer kazanmak, sanki düşmanlarından öcalır gibi, büyük bir çoğunlukla tekrar vali seçildi.) Lucy galiba Tom yüzünden kocasının yanında kaldı. Fakat gidip uzun zaman Florida'da oturdu. Dönüşünde de köydeki kızkardeşinin yanına yerleşti. Kızkardeşinin küçük bir çiftliği vardı, orada tavuk yetiştiriyordu. Tom da gidip sık sık orada kalıyordu ama şimdi artık «anasının kuzusu» olmaktan çıkmış, iri-yarı, kuvvetli, kanlı canlı bir delikanlı olmuştu. Olur olmaz şeyler yüzünden bağırıyor, gözünü budaktan esirgemiyordu. Futbolda iyi bek oynuyordu. Sonra, son zamanlarda şişelerin içinde pastörize sütten başka şey bulunduğunu ve insan türünün yarısı erkekse, yarısı da kadın olduğunu keşfetmişti. Bu öteki yarıya karşı da büyük bir ilgi duymaya başlamıştı. Lucy kendisinin Tom'u kontrol edebileceğini sanıyordu herhalde. Bu yüzden karı-koca arasında tam anlamıyla bir ayrılık olmadı. Arada bir Lucy kocasıyla birlikte toplantılarda da görünüyordu ama bunu pek sık yapmıyordu. Sözgelişi Mason City'ye yaptığımız o yolculuk sırasında —yani patronun beni gece yarısı Yargıç İrwin'i ziyarete zorladığı sefer— Lucy de bizimle gelmişti. 1936'da olmuştu bu. O zaman Lucy bir yıldır kızkardeşiyle beraber oturmaktaydı.

Patron da görünüşü kurtarmak için bazen Lucy'-yi görmeye gidiyordu. İki üç defa gazeteler —muhalefet gazeteleri değil tabii— patronun karısı ve oğlu ile birlikte kümesin ya da kulukça makinesinin önünde çekilmiş resimlerini bastılar. Tavuklar resimde pek güzel duruyorlardı. Resimlerde hoş bir aile havası yaratmaktaydılar. İnsana güven duygusu veriyorlardı adeta.

IV

GECELEYİN patronla beraber Yargıç İrwin'e yaptığımız ziyaretten sonra Mason City'ye dönüyorduk. Araba kırlar, tarlalar arasından kurşun hızıyla ilerlemekteydi. İşte o zaman patron bana: «Daima bir şey bulunur,» demişti.

Ben: «Ama Yargıç hakkında bir şey bulamayız belki,» demiştim.

O zaman da o şöyle cevap vermişti: «İnsan denen yaratık günah içinde ana rahmine düşer. Kokuşan bir pislik içinde dünyaya gelir. Kundak bezlerinin pisliklerinden kefenin kokuşmuşluğuna geçer. Onun için daima bir şey bulunur.»

Sonra da bana «bu şeyi» bulup meydana çıkarmamı emretmişti. Bunu, bir kedi leşini toprak altından çıkarır gibi yapacaktım. Bu görev pek işime geliyordu. Çünkü, daha önce de dedim ya, ben üniversitede tarih okumuştum. Bir tarih öğrencisi uğraşa didişe meydana bir şeyler çıkardı mı, bu şeyler bir adamın kirli ya da şüpheli geçmişi oldu mu, hiç mi hiç aldırmaz buna. İnsan tarih araştırmaları sırasında kedi leşini de bulur, Kûh-i-Nur elmasını da, ama önemi yoktur bunun. Dediğim gibi, bana verilen görev pek işime geliyordu. Böylelikle geçmişte bir gezinti yapmak imkânı elde etmiş olacaktım.

Gerçekten de, geçmiş yıllar içinde yapacağım bu gezinti tam bir başarı ile sonuçlanmağa adaydı. Bundan önce geçmiş yıllar içinde böyle bir gezinti daha yapmıştım. Fakat bu başarı ile sonuçlanmamıştı. Böyle oluşu benim olayları değil, gerçeği bulmağa çalışmamdan ileri gelmişti. Yaptığım araştırmalar sonunda birsürü gerçeği meydana çıkarmağı başarmıştım. Yalnız, bu gerçekler bana gücenik bakışlarla baktıkları için, onları bıraktığım gibi savuşup gittim. Bu ilk araştırmalarımda elde ettiğim bilgileri yedi santimetre eninde, on iki santimetre boyunda bir fiş kutusuna yerleştirmiştim. Onlar öylece orada kaldı. Derken karşıma ikinci bir tarih araştırması yapmak imkânı çıkıverdi. Bu seferki eserimin adı şöyle olacaktı: «Namuslu Bir Yargıcın Serüveni». Bu ikinci tarih araştırması büyük bir başarı ile sona erdi. Doğrusu bu işi başarmak için de epey uğraşmıştım. Uzun uzadıya araştırmalar yapmış, usta bir teknik kullanmıştım. Yalnız, aksayan bir tek taraf vardı ki o da bu araştırmaların meydana getirdiği sonuçtu.

Dediğim gibi bu iş, patronun o gece bana: «Daima bir şey bulunur,» diye cevap verdiği anda başlamıştı.

Siyah Cadillac'ın motoru karanlıkta homurdanıyor, lâstikler asfaltın üstünde cızırdıyor, sislere gömülmeğe başlamış tarlalar iki yanımızdan hızla geçip gidiyordu. Sugar-Boy direksiyonun üstüne abanmıştı. Direksiyonun ona büyük gelen bir hali vardı. Patron ise onun yanında dimdik oturmuştu. Araba ilerledikçe bizim de içine daldığımız ışık tünelinin parlaklığı üzerinde başının siyah siluetini görüyordum. Derken uyuya kalmışım.

Araba durunca uyandım. Stark'ların evine dönmüş olduğumuzu anladım. Arabadan indiğim zaman patron daha önce inmiş, bahçe kapısını açıp avluya girmişti. Sugar-Boy, Cadillac'ın kapılarını kilitliyordu.

Ben de avluya girdiğim sırada patron: «Sugar-Boy alt katta, kanapede yatacak,» dedi, «senin için en

üst katta, soldan ikinci odada yatak hazırlattım. Hemen gidip yatsan iyi edersin. Çünkü yarından tezi yok, Yargıç hakkında araştırmalara girişeceksin.»

— «Uzun olacak bu araştırmalar,» dedim.

Birden bağırdı: «Hoşuna gitmiyorsa zorunlu değilsin buna, söyleyeyim bak. Başka birini bulur, parasıyla yaptırırım bu işi ona. Ama bu nedenle aylığına zam istiyorsan, o başka mesele.»

— «Hayır, zam filân istediğim yok.»

— «Vallaha, sen istesen de istemesen de ayda yüz dolar zam yapıyorum sana.»

— «Bu parayı hayır kurumlarına verin daha iyi. Para canlısı bir adam olsaydım başka işler yaparak kolayca daha fazla kazanmanın yolunu bulurdum.»

Patron: «Demek beni sevdiğin için yanımda çalışıyorsun, öyle mi?» dedi.

— «Vallaha yanınızda niçin çalıştığımı bilmiyorum. Ama sizi sevdiğimden değil. Para için de değil.»

— «Yok yok,» dedi, «sen yanımda neden çalıştığını bilmiyorsun ama ben biliyorum.»

Sonra gülmeğe başladı.

O sırada Sugar-Boy da avluya girdi, bize «iyi geceler» dedikten sonra eve doğru ilerledi.

Ben: «Nedenmiş?» diye sordum.

— «Bak söyleyeyim: Çünkü ben benim, sen de sensin. Yani biz birbirimizi tamamlıyoruz, anladın mı?»

— «Eh, güzel bir açıklama sayılabilir bu.»

Tekrar gülmeğe başladı: «Açıklama filân değil canım,» dedi, «hayatta hiçbir şeyin açıklaması mümkün değildir. İnsan yalnız olayları meydana çıkarabilir, okadar. Ama bunun için de yeteri kadar uyanık olması şarttır.»

— Ben pek o kadar uyanık değilim.»

— «Ama Yargıç hakkında bulunması gereken şeyleri bulacak kadar uyanıksın.»

— «Belki de bir şey yoktur.»

— «Tuhaf çocuksun Jack. Hadi git yat.»

— «Siz yatmayacak mısınız?»

— «Hayır.»

Bunun üzerine izin istedim. O da avluyu arşınlamağa başladı. Başını hafifçe eğmiş, ellerini arkasına kavuşturmuştu. Pazar günü öğleden sonra parkta gezintiye çıkmış bir adamı hatırlatıyordu. Fakat öğleden sonra filân değildi: Saat sabaha karşı üçtü.

Yatağa uzandım ama hemen uyuyamadım. Yargıç İrwin'i, o gece başını dik tutarak bana nasıl baktığını; sarı gözlerinin nasıl ışıldadığını; bana: «bu hafta akşam yemeğini annenle yiyeceğim. Senin için «işinden memnun mu?» diye sorarsa 'evet' diyeyim mi?» diye sorarken dudağının dişleri üzerinden sıyrılışını düşünüyordum. Derken bu hayal gözlerimin önünden silindi. Bu sefer Yargıç denize bakan beyaz evin büyük salonunda, Bilgili Avukat'la beraber bir satranç tahtasının başına oturmuş gördüm. Yargıç bu sefer ihtiyar değildi de gençti. Kırmızı yanaklı, gaga burunlu başını satranç tahtasına eğmiş, düşünüyordu. Bu hayal de gözlerimin önünden silindi: Şimdi yargıcın yüzü, bataklıkların uzun, külrengi otları arasından bana doğru eğiliyordu. Külrengi, rutubetli bir kış günündeydik. Şafak yeni sökmek üzereydi. Yargıç şöyle diyordu: «O ördeğin daha ilerisine nişan alacaktın, Jack. Ördeğin daima biraz ilerisine nişan alınır oğlum. Ama merak etme, sonunda ördek avlamasını da öğreteceğim sana.» Bir yandan da Yargıcın yüzü gülüyordu. O zaman içimden dolambaçlı lâkırdıları bir yana bırakıp ona açıktan açığa şöyle sormak geliyordu: «Bir şey var mı Bay Yargıç? Senin geçmişini araştırırsam bir şey bulabilecek miyim?» Fakat onun yüzü hâlâ gülmeğe devam ediyordu. Ben de o böyle gülerken, bir şey söylemesine vakit kalmadan, uyuyuvermişim.

Derken sabah oldu. Ben de kedi leşini, ya da peynir kurdunu, meyvenin çürüğünü, pastanın içindeki

sinek ölüsünü... ne derseniz deyin artık, bulup meydana çıkarmak için harekete geçtim.

Bu işi başardım da.

Fakat hemen olmadı bu. İnsan bir şeyi aramağa başladı mı hemencecik bulamaz. Bu şey, zamanın kırıntıları altında gömülüdür, artık zamanın malı olmuştur. Hele insan tarihçi oldu mu, aradığı şeyi öyle hemencecik bulmağa da önem vermez. Onu hemencecik bulsa bilgisinin, kullanacağı tekniğin ne önemi kalır? Fakat ben kendi hesabıma, bilgimi ve tekniğimin mükemmelliğini ispat etmek imkânını buldum doğrusu.

Hemen ertesi gün işe başladım. Öğleden sonra şehre inip bir birahanede, barın başına geçip oturdum. Önümde sıra sıra boş bira şişeleri dizilmişti. Sigaranın birini söndürüp ötekini yakıyor, kendime şu soruyu soruyordum: «Bir insanı doğru yoldan çıkartan bellibaşlı sebepler nelerdir?»

Yine kendim cevap verdim: «Mevki hırsı, aşk, korku, para.»

Sonra yine sordum: «Yargıçta mevki hırsı var mıydı?»

Cevap verdim: «Hayır. Mevki hırsına kendini kaptırmış bir insan, herkes kendini büyük adam saysın ister. Halbuki Yargıçta böyle bir arzu yoktur. Başkalarının kendisi hakkında düşündüklerine de metelik vermez.»

Sordum: «Peki, ya aşk faslı?»

Yargıcın da vaktiyle bu yoldan geçmiş olduğunu biliyordum ama, Landing'de hiç kimse ona bu bakımdan en ufak bir şey bile çıkaracak durumda değildi. Çünkü küçük bir kasabada bu gibi işler gizli kalmaz; herkes her şeyi öğreniverir.

Sordum: «Yargıç kolay kolay korkacak adam mıdır?»

Cevap verdim: «Kolay kolay korkacak adam değildir.»

Geriye para faslı kalıyordu.

Onun için sordum: «Yargıç parayı sever mi?»

Cevap verdim: «Yargıcın bütün istediği, rahat yaşayacak kadar paraya sahip olmaktır.»

Sordum: «Bir zamanlar Yargıç rahat yaşayamayacak kadar para sıkıntısı çekmedi mi acaba? Hem, azbuz bir para da olmamalıydı bu.»

Bir sigara daha alarak bu soruyu kafamda evirip çevirmeğe başladım. Ama soru cevapsız kalıyordu. Tà çocukluk zamanımdan kalma bir ses kulağıma bir şeyler fısıldıyordu ama, ne dediğini anlayamadım. Hayal meyal şöyle bir şey hatırlar gibiydim: Daha çok küçüktüm. Büyüklerin oturdukları odaya girmiştim. Ben içeriye girince onların birden susuverdiklerini anlamıştım. Demek konuştukları şeyi ben duyayım istemiyorlardı. Ne konuştuklarını anlamış mıydım acaba? Tà çocukluğumda geçen bu fısıldaşmalara kulak kabartıyordum ama, hiçbir şey anlayamıyordum. Çünkü bu fısıltılar çok, ama çok uzaklardan geliyordu.

Yerimden kalktım, boş şişe dizisiyle sigara izmaritlerini barın üzerine bırakıp sokağa çıktım. Öğleden sonra yağmur yağmış olduğu için asfalttan dumanlar çıkıyordu. Otomobillerin lâstikleri asfalt üzerindeki ıslak tabakayı yırtarlarken ıslıkla cızırtı arası bir ses çıkarıyorlardı. Talihimiz yaver giderse, akşam geç vakte doğru belki körfezden doğru rüzgâr esebilirdi. Ama talihli olmak gerekirdi bunun için.

Sonunda bir taksi çağırdım. Kendimi meşin yastıkların üzerinde bırakırken şoföre: «Çek!» dedim. Gidip yıllardır Yargıç'la arkadaşlık etmiş olan bir adamı, Ellis Burden'i, yani Bilgili Avukat'ı bulacaktım. Vaktiyle, yıllarca ikisinin de içtikleri su ayrı gitmemişti. Bilgili Avukat'ın bu konuda bir bildiği vardı muhakkak!

Araba **Meksika Lokantası**'nın önüne gelince indim. Şoföre parasını verdikten sonra birkaç adım gerileyip binanın, üçüncü katına baktım ve birtakım levhalar gördüm. Bunlar ya duvara çivilenmiş, ya da tellerle

balkonun demir parmaklıklarına asılmıştı. Birinin üstünde: «Ulu Tanrı aldatılamaz,» öbürünün de «İman selâmetine erişme saati geldi,» cümlelerini okudum.

İçimden: «Tamam,» dedim, «ihtiyar hâlâ burada oturuyor.»

Gerçekten de Ellis Burden, yani Bilgili Avukat evini bırakıp gittikten sonra kendini dine vermiş, dünyayı tamamen unutmuştu. İşi gücü elle birtakım broşürler yazıp sokakta şuna buna dağıtmaktı. Ayrıca yoksullara yardım ediyor; serserileri doğru yola sokmağa uğraşıyordu. Bu **Meksika Lokantası**'nın üst katında oturmaktaydı. Sokakta kara kara çıplak çocuklar, sıska kedilerin arasında oynuyorlar; kapılarının eşiklerine oturmuş zenci kadınlar, ellerindeki palmiye yapraklarını yelpaze gibi kullanarak ağır ağır sallıyorlardı. Bir sigara içeyim dedim. Elimi cebime attım ama, tam kapıdan gireceğim sırada baktım ki sigaram kalmamış. Tekrar lokantaya girdim.

Tezgâhın arkasında yaşlı bir kadın oturuyordu. Ondan bir paket sigara alıp parasını verdim. Sonra parmağımla tavanı göstererek sordum: «İhtiyar yukarıda mı acaba?»

— «Belli olmaz ki,» dedi, «gelir, gider.»

Evet, Tanrı'nın hizmetinde boyuna gelip gidiyordu zavallı.

O sırada salonun nihayetinden bir ses işitildi: «İhtiyar sokağa çıktı,» diyordu.

O tarafa baktım. Bu sözleri ihtiyar bir Meksikalı söylemişti. Bir iskemlede oturuyordu. Teşekkür ettim.

İhtiyar kadına: «Bir bira ver bana,» dedim.

Kadın birayı doldurdu. Ben içerken başımı kaldırınca tezgâhın üstünde başka bir levha gördüm. Üzerinde İncil'den alınma şu cümle okunuyordu: «Nedamet getir, çünkü yakında ahrete gideceksin.»

Levhayı göstererek kadına sordum: «Bunu da ihtiyar yazdı, değil mi?»

Kadın: «Evet,» dedikten sonra devam etti: «Belki de ermiş bir adam o.»

Ben biramı içmeğe devam ederken ihtiyar Meksikalı dip taraftan seslendi: «Hah! İhtiyar geliyor!»

Döndüm, kapının camları arkasında siyah bir siluet gördüm. Kapıyı itip içeriye girdi. Düşündüğümden daha da ihtiyardı. Eski panama şapkasının altından beyaz ve nemli saç tutamları sarkıyordu. Burnunun üstündeki madenî çerçeveli gözlükleri nerdeyse düşecek gibi duruyordu; gözleri fersiz, omuzları çöküktü. Göbeği o kadar iri idi ki, paltosunu karnının hizasında ilikleyememişti.

Gözlerini kırpıştırarak ciddî bir eda ile yüzüme bakıyordu. Beni tanıyamamış gibi bir hali vardı. Zaten aydınlık sokaktan loş salona girdiği için etrafını iyi seçememekteydi.

Meksikalı, Bilgili Avukat'a: «İyi akşamlar, **senor,**» dedi.

Kadın da aynı şeyi tekrarladı.

Bilgili Avukat panamasını çıkardı, kadından tarafa döndü, başıyla selâm verirken hafifçe eğildi. Onun o hali o zaman bana denize bakan beyaz evin salonundaki aynı adamı hatırlattı. O da bu adamın aynıydı ama daha başkaydı, daha gençti, saçları henüz beyazlaşmamıştı.

Bilgili Avukat kadını da, ihtiyar Meksikalıyı da selâmladı. İhtiyar Meksikalı parmağıyla beni göstererek: «Efendi sizi bekliyor,» dedi. İşte, Bilgili Avukat beni ancak o zaman adamakıllı inceledi. Orada olabileceğimi hiç aklından geçiremezdi tabii.

— «Tanımadın mı?» dedim.

— «Evet,» dedi ama, bir yandan da beni süzüyordu.

Elini uzattı, sıktım. Eli nemliydi.

— «Buradan gidelim,» dedim.

İhtiyar Meksikalı ona: «Ekmek ister misiniz?» diye sordu.

Bilgili Avukat döndü:

— «Evet, zahmet olmazsa veriver,» dedi.

Meksikalı gidip tezgâhın altına eğildi. Oldukça iri, içi dolu bir kesekâğıdı çıkarıp getirdi.

Bilgili Avukat: «Çok çok teşekkür ederim,» dedi.

Sonra erkekle kadını tekrar selâmladı, ikimiz de lokantadan dışarıya çıktık. Göz ucuyla elindeki kesekâğıdına baktım. Yırtıklarından ekmek kabukları gördüm.

— «Güvercinlere mi vereceksiniz bunları?» diye sordum.

— «Hayır, George'ye götürüyorum,» dedi.

Yanyana merdiveni tırmanırken ona sordum: «Kim bu George? Köpek filân mı? Yoksa papağan mı?»

Merdiven epey dik olduğu için soluk soluğa cevap verdi: «George zavallının biridir.»

O «zavallı» deyince ben bunun da serserinin biri olduğunu anladım. Çünkü bütün zavallılar gelip onu bulur, onun evine postu sererdi. Bu da kârlı işti doğrusu: Çünkü böyle bir adam bu eve postu serdiği anda, serserilikten, zavallılığa yükselmiş olurdu. Bilgili Avukat bundan önce de böyle birçok zavallıları barındırmıştı. Bu zavallılardan birisi, bizim Bilgili Avukat'ın bağlı olduğu dinî kurumda org çalan birisini dolandırmış, bir başkası da onun saati ile altın hukuk rozetini aşırmıştı.

Demek bu George da başka bir zavallıydı. Aklıma kesekâğıdındaki bayat ekmekler geldi. «Yiyecek namına bunlardan başka şey bulamıyorsa epey zavallı olmalı adamcağız,» dedim.

Bilgili Avukat: «Bazen dalgınlıkla yediği olur,» dedi, «ama hep yanlışlıkla yapar bunu. Bu ekmekleri, o iş malzemesi diye kullanıyor. Bir kısmını da farkında olmadan yiyor tabii. Onun için hiç iştihası yoktur. Yalnız tatlıdan hoşlanır.»

— «Anlayamadım doğrusu. Nasıl olur da bu ekmekleri hem iş malzemesi diye kullanır, hem de yutar?»

— «Birazdan görürsün. George çok iyi bir sanatçıdır. Güzel şeyler yapar.»

Nitekim de gördüm. İkinci kata gelince bir kapıyı açıp geniş bir odaya girdik. Oda hemen hemen boştu; bir köşesinde, yere serilmiş bir battaniyenin üzerinde bir adam oturmuştu. George bu olacaktı herhalde. Terziler gibi bağdaş kurmuştu. Önünde iki tane tas duruyordu. Yanında da elli santim eninde, bir metre boyunca kontrplâk tahtası vardı.

Biz içeriye girince George başını kaldırdı: «Ekmeğim bitti,» dedi.

Bilgili Avukat elindeki kesekâğıdı uzatarak: «Al, getirdim,» dedi.

George, kesekâğıdını taslardan birinin içine boşalttı, sonra ağzına birkaç tane ekmek kabuğu atıp bunları hiç istifini bozmadan azimli bir şekilde çiğnemeğe başladı. Epeyce iri, kaslı bir adamdı. Ekmekleri çiğnerken bir boğayı hatırlatan boynunun kasları, kımıldanıyordu. Saçları sarı, kafası hemen hemen dazlaktı. Yassı ve tüysüz bir yüzü vardı. Gözleri maviydi. Ekmekleri çiğnerken tam karşısına, duvarda bir noktaya bakıyordu.

— «Ne yapıyor bu adam?» diye sordum.

— «Bir melek yapıyor da...»

— «Yaaa!»

Tam o sırada George kâselerden birine eğildi, iyice çiğnediği ekmeği onun içine tükürdü. Sonra ağzına başka bir parça ekmek attı.

Bilgili Avukat odanın köşesinde duran bir tahtayı göstererek: «Bak,» dedi, «bunu yeni bitirdi.»

Yaklaştım. Levhanın üstünde bir melek görülüyordu. Sırtında kanatları vardı. Elbisesinin kumaşı rüzgârdan uçuşuyor gibiydi. Bu melek, kontrplâk tahtasının üstüne macunu andıran bir maddeyle kabartma olarak yapılmıştı.

Bilgili Avukat: «Bu şimdi kuruyor,» dedi, «iyice kuruduktan sonra George onu boyayacak. Sonra üzerine vernik sürecek. Sonra tahtanın geri kalan kısmını boyayacak, üzerine de İncil'den alınma bir cümle, ya da başka bir dinî söz yazacak.»

— «Çok güzel,» dedim.

— «George melek heykelleri de yapıyor. Bak.»

Sonra gidip mutfaktaki teldolabı açtı.

Raflardan birinde tabak-çanak vardı. Başka bir rafın üstünde de çiy renklerle boyanmış birsürü melek heykelciği duruyordu.

Bilgili Avukat teldolaptan bir kutu hazır konserve çorba, ekmek, kötü cins bir tereyağı çıkardı, götürüp masanın üstüne koydu. Sonra havagazı fırınının ocaklarından birini yaktı.

— «Yemeği beraber yiyelim istersen,» dedi.

— «Hayır, teşekkür ederim,» dedim.

Sonra meleklere bakmağa devam etti.

O çorbasını bir tencereye boşaltırken devam etti: «George bazen bu melekleri sokakta da satar. Ama en güzellerini satmağa birtürlü kıyamıyor.»

— «En güzelleri teldolapta duranlar mı?»

— «Evet. Güzel yapıyor, değil mi?»

— «Evet,» der gibi başımı salladım. Yapacak başka şey yoktu çünkü. Sonra George'den tarafa bakarak sordum:

— «Yalnız melek heykeli mi yapar? Ne diye bebek ya da köpek heykeli de yapmıyor?»

— «Hayır, yalnız melek heykeli yapar. Başına bir iş gelmiş de.»

— «Ne gibi bir iş?»

Bilgili Avukat çorbayı karıştırırken cevap verdi: «Karısı yani. Onun yüzünden hep melek heykeli yapıyor. Beraber bir sirkte çalışırlarmış. İkisi de cambazmış. George'nin anlattığına göre karısı melek kılığına girer, kendini boşluğa salıverirmiş. Sırtında da iki tane iri, beyaz kanat varmış.»

George bir yandan ağzındaki ekmekleri çiğnemeğe devam ederek: «Beyaz kanatlar,» dedi ama ağzı dolu olduğu için homurtuya benzer, «piya kınatla» gibilerden bir ses çıkardı. Bir yandan da ellerini kanat gibi sallayıp gülüyordu.

Bilgili Avukat: «Karısı kendini çok, yüksekten aşağıya atarmış, inerken de sahiden uçuyormuş gibi kanat çarparmış,» diye devam etti.

— «Bir gün de ip mi kopmuş?» diye sordum.

— «Hayır ama, makinenin bir tarafı bozulmuş. Karısı ölünce George okadar üzülmüş ki kendi numarasını yapamaz olmuş.»

— «Peki, onun numarası neymiş?»

— «İdam mahkûmu taklidi yapıyormuş.»

— «Ya!» dedim ve George'ye baktım. Onun için boğa gibi kalın bir boynu vardı demek. «Peki, onun kullandığı makine de bozulup sahiden asılı mı kalmış?» diye sordum.

Bilgili Avukat cevap verdi: «Hayır, ama hayatın zevki kalmamış artık onun için. Geceleri gözlerini kapar kapamaz, numarasını yaparken düşüp sahiden asılarak öldüğünü görüyormuş. Sonra da çocuk gibi yatağına çişini ediyormuş.»

O sırada George ağzı yine dolu olduğu halde: «tüttüm! tüttüm!» diye homurdandı. Elini yere doğru indirip düşme işaretini yapıyordu. Ama bir yandan ağzındaki ekmekleri çiğnerken, öbür yandan yine keyifli keyifli gülmekteydi.

Bilgili Avukat devam etti: «Bir gün yine boynunda yağlı iple masanın üstüne çıkmış, ama aşağıya atlayamamış. Daha doğrusu tek bir hareket yapacak halde değilmiş. Hüngür hüngür ağlayarak olduğu yere çöküvermiş. Onu zorla alıp aşağıya indirmişler. Bir süre hareketsiz kalmış.»

Durdu, ocağın üzerine eğilerek çorbayı karıştırdı. Parmağını alnına götürerek: «Hastalığı kafasının için-

deydi,» dedi, «çünkü bütün hastalıklar, kötülükler insanın kafasından gelir.»

Yine durdu, başını salladı, üzgün üzgün yüzüme bakarak: «Ama sen bu sözlerden bir şey anlamıyorsun değil mi?» dedi.

— «Anlamıyorum sahiden,» dedim.

— «Sonunda geçirdiği felç iyileşmiş, ama George kendini iyice toparlayamamış. Hâlâ pencereden bakamıyor, yüksek bir yerde duramıyor. Yaptığı sanat eserlerini satsın diye onu sokağa götürdüğüm zaman, ellerini hep gözlerinin önüne koyuyor. Onun için pek seyrek sokağa çıkarıyorum onu. Ne iskemleye oturabiliyor, ne yatağa yatabiliyor. Ayakta bile güç duruyor. Dizlerinin bağı çözülüveriyor çünkü. Sonra çocuk gibi ağlamağa başlıyor. Bereket versin elinden bu iş geliyor da felâketini unutmak imkânını bulabiliyor. Çok da dua ediyor. Zaten dua etmek insanın içini ferahlatır. Dua etmeği ben öğrettim ona. Geceleri korkulu rüyalar görerek uyanıp tekrar uyuyamadığı zamanlar ben kalkıp dua etmeğe başlıyorum. O da ben ne yapıp söylersem tekrar ediyor.»

— «Yine yatağa çişini ediyor mu?»

— «Bazen ediyor.»

George'ye baktım. Sessiz sessiz ağlıyordu. Yaşlar tüysüz, yassı yanaklarından aşağıya akıyor, fakat çene kemiklerini hiç şaşmadan ekmeği çiğnemeye devam ediyordu.

— «George'ye bak,» dedim.

Bilgili Avukat ona baktı.

Birden kızmış gibi oldu, başını salladı. O anda saçlarından dökülen birkaç kepek tanesi daha gelip siyah ceketinin yakasına kondu: «Budalalık ettim,» dedi, «ne vardı bunları onun önünde anlatacak? Budalalık bu. Ama ne yaparsın, ihtiyarladım artık. Unutuveriyorum işte.»

Sonra bir kâseye biraz çorba koydu. Eline bir ka-

şık alıp George'ye yaklaştı: «Al bakalım, iç şunu,» dedi, «güzel bir çorba bu, iç bakayım.»

Yaşlar George'nin gözlerinden yine akmağa devam ediyor, ağzı kapalı duruyordu. Artık çene kemikleri ekmeği çiğnemiyor, sımsıkı kapalı duruyordu.

İhtiyar elindeki kâseyi yere koydu. Bir eliyle kaşığı hâlâ George'nin ağzının hizasında tutuyor, öbür eliyle de onun üzüntüsünü gidermek için sırtını hafif hafif sıvazlıyordu. Civcivlerini etrafına toplamış bir anaç tavuk hali vardı onda. Birdenbire yüzüme baktı, bir anne gibi öfkeli öfkeli: «Ne yapayım bilmem,» dedi, «çorbasını içmiyor. Şeker hariç hiçbir şeyi canı istemiyor... Evet, ya şeker yemek istiyor, ya da çikolata. Şaşırdım kaldım vallahi...»

— «Biraz şımartıyorsun onu galiba,» dedim.

Kaşığı kâsenin içine bırakıp ceplerini araştırdı. Sıcaktan yumuşamış bir parça çikolata çıkarıp üzerindeki yaldızlı kâğıdı soymağa başladı. George'nin ağlaması duruverdi. Ağzı bir karış açık, çikolatayı seyrediyordu. Ağzı sulanmağa başlamıştı bile. Ama küçük, tombul ellerini çikolataya uzatmadı.

İhtiyar onun yüzüne bakarak çikolatadan küçük bir parça koparıp sabırsızlıkla titreyen dudakların arasına yerleştirdi. George çikolatayı alır almaz keyiften ağzı kulaklarına vardı.

İhtiyar eğilmiş, George'ye bakıyordu. Gözlükleri nerdeyse düşecekti. Çömeldiği için paltosu göbeğinin üzerinden kaymıştı. George'ye bir çikolata parçası daha uzatıyor, sonra keyifli keyifli homurdanıyordu. Onun da hayatından pek memnun bir hali vardı. Ona böyle bakarken, deniz gören uzun, beyaz salondaki adam yine gözümün önüne geldi: O da aynıydı ama yine de bambaşkaydı. Akşam olmağa başlamıştı. Rüzgârın önüne katılan yağmur sağanakları camları kamçılıyordu ama çıkan gürültü ne korkunçtu, ne de insana kaygı veriyordu. Çünkü şöminede bir odun ateşi yanı-

yor, ateşin akisleri de karanlık camların üzerinde oynaşıyordu. Salonda yere eğilmiş bir adam, yerdeki çocuğa bir şeyler göstererek: «Bak ne getirdi baban sana,» diyordu, «ama bu parçayı da yedin mi başka yok ha...» Sonra adam elinde tuttuğu şeyden bir parça koparıp uzatıyor ve devam ediyordu: «bu parçadan başka yok, anladın mı? Yemeğin hazır... Yemeğini cici cici yersen...»

O zaman yine köşede çömelmiş duran ihtiyara baktım. Göğsümü ılık bir şey kaplayıverdi. Kocaman bir yumru, orada eriyordu sanki... Sanki bu yumruyu farkında olmaksızın uzun zaman içimde taşımıştım da, onun orada olduğunu tam eriyip kaybolmağa yüz tuttuğu sırada anlıyordum.

— «Bana,» diye fısıldadım, «baba...»

İhtiyar başını kaldırdı, üzgün bi rtavırla sordu:

— «Ne? Ne dedin?»

— «Ah! Baba, babacığım!»

Fakat o artık denize bakan uzun, beyaz salonda değildi, bir daha da orada olmayacaktı: Bir daha dönmemecesine ayrılmıştı çünkü... Neden? Niçin? Çünkü evine hâkim olacak kadar erkekçe davranmamıştı, çünkü bir kaçıktı o, çünkü... Sonra uzun uzun yol yürümüş, gelip bu binanın merdivenlerini çıkmış, bu odaya gelmişti. Artık ihtiyardı. Ama bu odada da yere çömelmiş olduğu halde, elinde yine bir parça çikolata belli belirsiz bir öfke kalmıştı. Bu da, kendisine söyleneni anlayamayan bir ihtiyarın duyduğu öfkenin aynıydı.

Denize bakan uzun, beyaz salondan sonra ben de epey uzun bir yol gitmiştim. Ben de şöminenin önündeki halıyı terketmiştim. Halbuki burada oyuncaklarımla oynar, boya kalemlerimle resimler yapar, yağmurun camlara çarpışını dinlerdim. O sırada babam yanıbaşıma çömelir: «Bak ne getirdi baban sana!» derdi. Şimdi ise ben babamın odasındaydım. Sırtımı duvara

dayamıştım, ağzımda bir sigara vardı ama kimse bana çikolata vermek için yere çömelmiyordu.

O zaman ihtiyarın gözlerinin tâ içine bakarak, onun üzgün bir sesle sorduğu soruya cevap verdim: «Hiç canım! Bir şey yok.» Sahiden de böyle idi bu. Aramızda var olabilecek şeylerden bugün hiçbiri kalmamıştı.

Ama yine de bir şeyler vardı: Sertleşmiş kumların üzerindeki dalgaların köpükleriydi bunlar. «Ama dur, yine de bir şey var.» dedim.

Bilgili Avukat: «Ne var?» diye sordu.

— «Yargıç İrwin'den bahsetsene bana?»

Tam karşımda dikilecek şekilde doğruldu. **Meksika Lokantası**'nda ışıktan loşluğa girdiği zaman yaptığı gibi, yine gözlerini kırpıştırdı.

Tekrar ettim: «Yargıç İrwin canım, biliyorsun işte, senin eski arkadaşın...»

Çikolata parçasını elinden bırakmaksızın: «Başka bir devirdi o,» diye homurdandı.

— «Tabii,» dedim ve onun şimdiki haline bakarak: «Şüphesiz başka bir devirdi o,» diye düşündüm. Sonra devam ettim: «Şüphesiz öyle, ama hatırlıyorsun değil mi?»

— «O devir öldü artık,» dedi.

— «Belki öyle. Ama sen ölmedin ki!»

— «Ben bir günahkârdım, hayatım hep günahla geçti. Fakat o günahkâr öldü artık. Bugün yine günahın kuyusuna düşersem buna sebep iradem değil, zaafım olacak. Ben artık utanç verici işlerden uzak yaşıyorum.»

— «Dinle beni, sana bir şey soracağım, tek bir şey.»

Bir anıyı uzaklaştırmak istermiş gibi, eliyle bir hareket yaptı: «Ben o devirden uzak yaşıyorum,» dedi.

Ayak diredim: «Bir tek şey soracağım canım.»

Sesini çıkarmadan yüzüme bakıyordu.

Devam ettim: «Acaba Yargıç hayatının herhangi bir devrinde güç bir durumla karşılaştı mı? Paraya gerçekten muhtaç oldu mu? Büyük bir para ihtiyacı yani?»

Dalgın dalgın yüzüme bakıyordu: «Neden... neden öğrenmek istiyorsun bunu?» diye sordu.

Elimde olmaksızın bağırdım: «Gerçeği ortaya çıkarmak için. Ben değil ama başka birisi bilmek istiyor bunu. Bu birisinden de her ayın ilk günü aylığımı alıyorum. Yani vali Stark bilmek istiyor.»

Bakışları hâlâ dalgındı: «Bırak canım, aşağılık şeyler bunlar,» dedi.

Ben yine ayak diredim: «İrwin iflâs etti mi hiç?»

— «Aşağılık şeyler,» diye tekrarladı.

— «Bak,» dedim, «aşağılık şeylerden sözederken vali Stark'ı düşünüyorsan, Stark'a evliya gibi adam denemez. Ama senin sevgili dostların Stanton'la İrwin'in eyaleti ne hale soktuklarını, halkın işlerini nasıl karma-karışık ettiklerini hiç düşündün mü? Vali Stark hiç olmazsa olumlu işler yapıyor. Halbuki onlar... onlar yan gelip oturuyorlardı...»

İhtiyar yine: «Aşağılık şeyler bunlar,» diye mırıldandı. Sağ kolunu hızlı hızlı salladı. Elini çikolata parçasının üzerinde sımsıkı yummuştu. Hamur haline gelen çikolatanın bir iki parçası yere düştü. George hemen onları kaptı.

Devam ettim: «Eski dostlarının da uğraştıkları şu politika denen şey var ya. Onun kirli bir şey olduğunu anlatmak istiyorsan, haklısın. Ama politika hareket, iş demektir. Politika ile uğraşan da ellerini az çok kirletecektir elbet.»

— «Bu sözlerin de aşağılık şeyler!»

— «Hayır, sadece birer söz bunlar. Her söz birbirine benzer.»

— «Ama Tanrı'yı sözlerle aldatamazsın,» dedi, omuzları üzerinde başının titrediğini farkettim.

Birden ilerledim, tam karşısına gelip durdum ve sordum: «İrwin hiç hayatında parasız kaldı mı?»

Bir şey söyleyecek gibi oldu. Dudakları aralandı ama sonra yine kapandı. Ben tekrar ettim: «Hiç parasız kaldı mı o, ha?»

— «Benim artık bu ölümlü dünya ile ilgim yok, bu pis işlere dokunarak ellerimi kirletmek istemem,» dedi.

O sırada içimden onu kavramak, dişlerini birbirine çarptırıncaya kadar sarsıp silkelemek geldi. Fakat bir ihtiyara böyle davranılamazdı ki. İşi ters tarafından tutmuştum. Konuyu daha ustalıkla ele almaklığım, ihtiyarı gafil avlamaklığım daha iyi olurdu. Yani düpedüz kafese koymalıydım onu. Fakat onun karşısında kendimi her zaman öyle sinirli, öyle kasılmış hissediyordum ki, tek düşüncem yanından kaçıp gitmek oluyordu. Yanından ayrıldığım zaman ise anısını üstünde hissediyordum. Kısacası, bu işi becerememiştim.

Ağzından alabildiğim lâflar bukadardı. Tam dışarıya çıkacağım sırada dönüp arkama baktım. George çikolata parçasını yiyip bitirmişti ama elini huşu içinde yere uzatmış, başka bir çikolata parçası daha var mı diye parmaklarını döşemenin üzerinde dolaştırıyordu. İhtiyar büyük bir çaba harcayarak yine ağır ağır onun yanında çömeldi. Merdivenden inerken, ihtiyarı kafese koymağa kalkışsam da hiçbir şey öğrenemeyecek olduğumu anladım. Vali Stark'tan sözetmekle hata işlemiş olduğumu sanmıyordum. Onun nesine gerekti vali Stark? Asıl, bırakıp kaçtığı geçmiş günlerin anısını onda uyandırmakla hata etmiştim. Demek ki sözetmeyecekti, ben de onu buna zorlayamazdım.

Yalnız, yine de bir sonuç elde etmiş sayılırdım. Bir şeyler bildiğinden emindim. Demek ortada öğrenilmesi gereken bir şey vardı. Yapılacak iş de bunu öğrenmekti. Er geç öğrenmeliydim bunu. Ben de Bilgili Avukat'ın ve eski günlerin âleminden ayrılıp, şimdiki âleme tekrar girdim.

Şimdiki âlem, vali Stark'ın oğlu Tom'un da katıldığı bir maçtı.

Maç gece yapılıyordu. Saha projektörlerle aydınlatılmıştı. Otuz bin çift göz, başlarında altın rengi miğferler, ayaklarında şortlarla birbirlerine saldıran oyuncuları seyrediyordu. Parlak kırmızı şortlular boyuna parlak mavi şortlulara saldırmaktaydılar. Sonra birkaçı birden yere yuvarlanıyor, eklemsiz kuklalar gibi debelenirlerken tiz bir düdük sessizliği yırtıveriyordu.

Arada bir bandonun çaldığı, seyircilerin deniz gibi uğuldadığı, taraftarların telâşlı telâşlı bağırdıkları, bir kadının çığlığı bastığı oluyordu. Derken uğultu yeniden başlıyordu: Çünkü top fırlamış, havada ilermekteydi.

Beri yandan da bir adam boyuna sırtımı yumruklamaktaydı. Şiş suratlı, saçları gözlerinin üstüne dökülmüş bir adamdı bu. Bizim patrondu yani: «Tom'u görüyorsun değil mi?» Nasıl da yaman oynuyor? Zor sayı yaparlar onlar. Sahada Tom var çünkü... Tom... Tom... Tom... Üniversiteye girdikten sonraki ilk maçı bu onun. Maçı da kazandı, gördün mü bizim oğlanı?»

Sonra yine sırtımı yumrukluyor, beni kuvvetli kollarının arasına alıp bir kardeş, bir metres, bir evlât gibi kucaklıyordu. Beri yandan gözleri yaşarıyor, yaşlarla terler tombul yanaklarından aşağıya akarken yine bağırıyordu:

— «Gördün değil mi benim oğlanı? Bir eşi daha yok onun! Amerika şampiyonasına da katılacak! Sonra da Lucy 'futbol oynamasın,' diyor onun için. Ahlâkı bozulurmuş? Neden bozulsun yahu? Amerika Şampiyonasına da katılacak o! Bak bak! Nasıl şimşek gibi ileriye fırlıyor kerata! Değil mi ha? Değil mi ha?»

— «Evet,» dedim. Gerçekten de öyleydi.

Şimşek gibi fırlıyordu, sahiden katarataydı. Fakat oğlunun futbol oynamasını istemiyor diye Lucy'ye kimsenin kızmağa hakkı yoktu: Tom'un adı daima spor

sayfasının en başına çıkıyor, her defasında gazeteye resmi basılıyordu. Seyirciler ona arslan, kaplan gibi çeşitli adlar takmışlardı. Maçtan çıkarken halk onu delice alkışlıyor, babası sırtını sıvazlıyor, Tiny Duffy iri elini onun omuzuna koyuyordu.

Sonra yılışa yılışa Willie'nin yüzüne bakarak: «Tam da babasının oğlu maşallah!» diyordu.

Fakat işin bir de başka cephesi vardı: Tom gerçekten baştan çıkmağa başlamıştı. Dans salonlarına gidiyor; ince bacaklı, dik göğüslü kızlarla düşüp kalkıyor, bunlar stadda olduğu gibi oralarda da «Tom! Tom!» diye çığlıklar koparıyorlardı. İçki, dağ başlarındaki kayak kulübeleri, staddaki kalabalık ve onun deniz gibi uğuldayışı, sonra da sessizliği yırtan ötekilerden apayrı kadın çığlığı...

Fakat şu var ki, Lucy oğlunu bu işten vazgeçireceğe hiç benzemiyordu. Evet, Tom, Amerika şimpiyonları arasına girecekti muhakkak. Amerika takımında santrhaf oynayacak, kulüpler onu paylaşamayacaklardı. Ama belki de alkol ve kadın bu seksen kiloluk vücudü vaktinden önce çökertirdi? Şimdiki halde bu vücut bir İsviçre kronometresi gibi tıkır tıkır işliyordu. Bu kronometre, Tom Stark'tı: Babasının sevgilisi, takımının gözbebeği Yıldırım Tom. O gece maçtan sonra bir otel odasının ortasında dikilmiş duruyordu. Burnunda bir flaster parçası, çocuk gibi saf ve güzel yüzünde geniş ve yılışık bir gülümseme vardı. Birsürü el onu mıncıklıyor, omuzlarına vuruyordu: Tiny Duffy sırtını sıvazlıyor, Sadie Burke kalabalıktan biraz uzakta, sigara dumanları ile viski buharları arasında kaybolmuş gibi, çiçek bozuğu güzel yüzünü ondan yana çevirmiş, olup bitenleri seyrediyordu.

Nihayet patron: «Hadi bakalım oğlum,» dedi, «git yat artık. Uyumalısın. Cumartesi günü de oynayacaksın, onun için biraz kuvvet topla.»

Kolunu Tom'un omuzuna koyarak devam etti: «Hepimiz seninle övünüyoruz evlâdım.»

İçimden: «Yine ağlamağa başlarsa kusacağım,» diye düşündüm.

Patron tekrar etti: «Hadi, git de yat artık oğlum.»

Tom yarım ağızla: «Yatacağım canım, merak etme,» dedi, sonra kapıdan çıktı.

Fakat ben ortadaydım ve şimdiki âlemin tam ortasında bulunuyordum.

Ama, geçmiş günlerdeki âlem de vardı. Sonra bana havale edilen iş ortadaydı: Toprağa gömülü kedi leşini bir türlü bulup meydana çıkaramamıştım!

İşte bunun içindir ki biraz sonra bir pencerenin önünde duruyordum. Manolyaların madenî gibi duran, parlak yaprakları üzerinde son ışıkların kayıp gidişini; dalgaların akşam karanlığında, tâ uzaklarda silikleşmeğe başlayan köpüklerini seyrediyordum. Arkamda bir salon vardı. Fakat bu salon, çocukluğumun denize bakan, beyaz, uzun salonundan farklıydı. Arkamda bulunan salonu, şöminenin üstüne konulmuş bir mum parçası zar-zor aydınlatabilmekteydi. Eşyaların üzerine beyaz kılıflar geçirilmişti. Kadinnem zamanından kalma kocaman asma saat, kadinnenin kedisi gibi çoktan uykuya dalmıştı. Fakat arkama dönünce büyük, soğuk, kara şöminenin önüne diz çökmüş bir kadın görecektim. Bu kadın iri odunları yakmak için bunların altına çalı-çırpı, yonga, kozalak gibi şeyler koyuyordu.

Ateşi yakmak gerektiği zaman: «Bırak, ben yakayım onu,» demişti, «burası benim evim. Her gelişimde ateşi yakmak bana düşer. Usuldendir bu. Ben de bu usulü bozmak istemiyorum. Ağabeyim Adam bile karışmaz, bırakır ateşi ben yakayım diye. Her gelişimizde böyle yapar.»

Evet, şöminenin önüne diz çökmüş olan kadın, Anne Stanton'du. Burası da vali Stanton'un eviydi. Kızı şöminenin önünde çömelmiş, odunları yakmak için kibriti çakarken, mumun sönük ışığı duvarda asılı bir resmi hafifçe aydınlatıyordu. Yaldızlı bir çerçeve içinde duran bu resim, sakin yüzlü, dörtköşe siyah sakalı,

siyah redingotu ile vali Stanton'u göstermekteydi. Ateşi yakmağa çalışan kızını seyrediyordu. Halbuki ben bu salonda eskiden de bulunmuştum. O zaman vali Stanton böyle bir çerçevenin içinden kızına bakmıyordu da, şöminenin başında oturuyordu. Uzun boylu bir adamdı. Dizinin dibinde küçücük bir kız vardı. Başını onun dizine dayıyor, şöminede oynaşan alevleri seyrediyordu. Beri yandan vali Stanton iri elinin şefkat dolu bir hareketiyle, ipek gibi saçlarını hafif hafif okşuyordu.

Benim şimdi burada bulunmamın nedenine gelince; artık küçük bir kız olmayan Anne Stanton bana şöyle demişti: «Adam'la cumartesi akşamı ile pazarı Landing'de geçireceğiz. Sen de gel. Öyle esaslı bir programımız yok. Şömineyi yakacağım. Konserve öteberi alıp yiyeceğiz. O eski çatının altında bir kere daha yatmış olacağız. Adam'ın bir dakika bile boş vakti yok. Hem zaten, bukadar uzun zaman işinden uzak kalabilmesi de pek enderdir.»

İşte, kafamın içinde hep o Yargıç İrwin'le ilgili soru çöreklenmiş, ben de böylece kalkıp Landing'e gelmiştim.

Kibritin kutuya sürtündüğünü duydum, deniz artık kararmıştı. Bakışlarımı dalgalardan ayırıp içeriye çevirdim. Alev kuru dalları sarmıştı. Sıçrıyor, çatırdıyor, bayram günleri atılan havai fişekleri gibi, etrafa minicik yıldızlar fırlatıyordu. Işık da Anne Stanton'un eğilmiş yüzü, sonra da göğsü üzerinde sıcak renkler yaratarak oynaşıyordu.

Hep böyle çömelmiş durmaktaydı. Yaklaştığımı duyunca bana baktı. Gözleri hoş bir sürprizle karşılaşmış bir çocuğun gözleri gibi ışıldıyordu. Birdenbire gülmeğe başladı. Biraz gırtlaktan gelen, gümüş gibi bir çınlayışı olan bir gülüştü bu. Mutlu kadınlar hep böyle gülerler. Terbiyeli, ya da eğlenmiş görünmek istedikleri zaman ise gülüşleri başkadır. Bir kadın hayatında pek seyrek olarak böyle güler. Bamteline dokunuldu

mu yapar bunu. O zaman gülüşü de tıpkı bir soluk,bahar çiçeği, dağınık bir pınar gibi, çok doğal bir biçimde fışkırıverir. Bir kadın böyle güldü mü, yüzü nasıl olursa olsun, karşısındakini heyecana getirir. Böyle bir gülüşü duydunuz mu, saf ve muhteşem bir gerçeğe dokunmuş olduğunuzu da anlarsınız. Çünkü böyle bir gülüş, çok şeyleri açığa vurur. Elde olmaksızın yapılan içten bir harekettir bu. Şebnemlerle ıslanmış, çiçekli bir dal gibidir. Kadının adının, sanının bu işle hiçbir ilgisi yoktur. Onun için böyle bir gülüş sahte olamaz. Hiçbir kadın da yalandan böyle gülemez. Bunu yapabilse, dünyayı altüst ederdi. Çünkü bir erkeğin aslında bütün istediği şey, bir kadının bu şekilde gülüşünü işitmektir.

İşte, alev Anne'nin yanaklarını gül gibi kızıllaştırırken, o da ışıldayan gözlerini bana doğru kaldırarak böyle gülüyordu. O zaman ben de ona bakarak gülmeye başladım. Elini uzattı, kalksın diye ona yardım ettim. O sendeliyerek kalkarken de elini bırakmadım. Vücutlerimiz birbirine değiyordu. Aynı gülüş yüzünü yine aydınlatmaktaydı ve benliğimin tâ derinliklerinde birtakım anılar uyandırıyordu. Elini tıpkı eskiden yaptığım gibi tutuyordum. Bundan on beş, yirmi yıl önce de kalksın diye ona yardım etmek için elini tutardım. O sendeliyerek doğrulurdu. Sonra da onu kucaklar, ince belini avucumun içine bırakıverdiğini hissederdim. Evet, böyle olurdu bu hep. Galiba şimdi de ona doğru eğildim. Yüzü deminki gülüşün izlerini bir süre daha koruyabildi. Sonra, kucaklanmayı bekleyen, buna razı olan kadınların hep yaptıkları gibi, başını hafifçe arkaya attı. Deminki gülüşü, sanki yüzüne bir perde inmiş gibi, birden kayboluverdi.

Hani bazan karanlık bir sokaktan geçersiniz de ışıklı bir pencere görürsünüz. Aydınlık odada birtakım insanlar konuşup gülüşürler, şarkı söyleyip dansederler, bir yandan da şöminede yanan bir ateşin titrek ışıkları onları aydınlatır. Kulağınıza müzik sesleri de

gelir. Fakat sonra bir el—hangi eldir bu, hiçbir zaman bilemezsiniz— perdeyi indiriverir, siz de dışarıda öylece kalırsınız. O anda da işte öyle oldu.

Ama yine kucaklamalıydım onu. Fakat yapmadım. Başını bana doğru kaldırmış, anlattığım gibi gülmüştü ama, benim için gülmemişti. Sadece tekrar evine geldiği, eski günleri hatırlatan bu salonda bulunduğu, şöminenin önünde çömeldiği ve ilk alevler tıpkı bir elin okşayışı gibi yüzünü ısıttıkları için gülmüştü.

Evet, bu gülüş benim için değildi. Onun için ben de elimi çektim, bir adım gerileyerek sordum: «Yargıç İrwin hiç paraya muhtaç oldu mu acaba? Şiddetli bir para sıkıntısı duydu mu hiç?»

Soruyu çabuk çabuk ve sert bir biçimde sordum. Çünkü ancak böyle damdan düşercesine soru sorduğumda bir cevap alabilirdim. Karşınızdaki kimse eski olayları unutmuş olsa bile, soru böyle birden soruldu mu, bunları belleğinin derinliklerinden çekip meydana çıkarabilir. Unutmamış da bir şey söylemek istiyorsa; boş bulunuverir ve daha düşünmeye zaman bulamadan, kendi de farkında olmaksızın cevabını veriverir.

Fakat başaramadım. Anne ya hiçbir şey bilmiyordu ya da boş bulunabilecek kadınlardan değildi. Bunu da anlamaklığım gerekirdi ya. Çünkü Anne kendinden emin, yapmacıksız, özü sözü doğru bir kızdı. İşte ben de böyle bir insandan, böyle anî bir hücumla, bu cevabı alamayacağımı anlamalıydım. Bu cevabı bilse bile, pekâlâ da vermiyebilirdi bana. Ama belki bilmiyordu. Fakat yine de şaşırmış göründü: «Ne dedin?» diye sordu.

Bunun üzerine sorumu tekrarladım.

O zaman bana sırtını çevirdi, kanapeye oturup bir sigara yaktı, sonra yine benden tarafa döndü. Gözlerini gözlerime dikti: «Niçin öğrenmek istiyorsun bunu?» diye sordu.

— «Kendim için değil. Bir arkadaşım sormuştu

da. Çok iyi bir arkadaş. Her aybaşı aylığımı o verir bana.»

— «Amaaan Jack!» diye bağırdı, elindeki sigarayı şömineye atıp ayağa kalktı. «Ne diye deminki havayı bozdun? Eski anılarımıza dalıp gitmiştik. Her şeyi bir anda mahvettin! Biz..»

— «Biz mi?» dedim.

— «Evet, biz bu geçmiş günleri beraber yaşadık, sen de bunları yoketmek istiyorsun. Neden? O adamın hoşuna gitmek için.. yapıyorsun bunu. O adam.»

— «Biz mi?» diye tekrarladım.

— «O başka mesele! Benim demek istediğim..»

— «Biz mi?» dedim. «Madem ki eskiden birlikte geçirdiğimiz günler bu kadar hoşmuş, beni niçin reddettin öyleyse?»

— «O başka mesele! Benim demek istediğim..»

— «Senin demek istediğin şu: Eskiden beraber olağanüstü güzellikte anlar geçirmiştik. Çirkin, aşağılık bir şeyler olmasaydı, bu olağanüstü güzellikteki eski günler şimdi daha az güzel bir hale girer miydi? Cevap ver buna.»

— «Sus Jack, sus!»

— «Evet, buna cevap ver. Bugün de sen ve ben için her şeyin güzel, her şeyin olağanüstülüğünü söyleyemezsin ya. Halbuki bu günler, eski günlerin devamıdır. Sen nerdeyse otuz beşine basacaksın. Şöyle gerçek bir eğlenti düzenlemek istediğin zaman hemen koşup bu örtülerin altında gömülmüş, tozlu eşyanın arasına, bu elektriği bile olmayan eve koşuyorsun! Ya Adam? Cehennem gibi bir hayat yaşıyor zavallı. Kasap gibi her gün birsürü insan kesip doğruyor. Sonra da ayakta duramaz, sinirden yanına varılamaz hale geliyor...»

— «Adam'ı bu işlere karıştırma, bırak onu!» dedi. «Hiç olmazsa bir şey yapıyor o..» Bir yandan da beni uzaklaştırmak istermiş gibi elini uzatıyordu. Halbuki ondan en az üç metre uzaktaydım.

— «Peki, ya eski oyuncak silâhlarıyla oynayan Yargıç İrwin; ya Theodore ile gönül eğlendiren annem; ya ben..»

— «Evet, sen,» dedi, «sen!»

— «İyi ya işte. Ben!»

— «Evet, sen. Sonra o adam.»

Taklidini yaparak: «O adam, o adam,» diye tekrarladım, «evet, burada herkes ona öyle diyor; sonra Patton ve yağlı kuyruklarından olan bütün öteki herifler. Hiç olmazsa bu adam iş görüyor. Ağabeyin kadar, belki daha fazla çalışıyor. Şimdi de bir hastane yaptıracak. Her isteyen gidip orada tedavi olabilecek. O..»

Yüzüme bakmadı. Yorgun bir tavırla: «Biliyorum,» dedi, sonra da kendini tekrar üzerine beyaz kılıf geçirilmiş kanapeye bıraktı.

— «Evet, biliyorsun ama sen de bütün ötekiler gibi züppece tavırlar takınıyorsun. Senin de ötekilerden farkın yok.»

Hep yüzüme bakmaksızın: «Pekâlâ,» dedi, «züppeyim ben. O kadar züppeyim ki geçen hafta onunla yemek yedim.»

Köşede duran eski asma saat zaten bozuk olmasaydı, bu sözü işittiği zaman, tıpkı benim gibi «zınk» diye dururdu. Pek şaşırmıştım. Alevlerin odunları sardıklarını, homurtular çıkardıklarını işitiyordum. Sonra homurtular kesildi.

O zaman: «Allah aşkına..» diye söze başladım ama, sessizlik bu sözlerimi bir kurutma kâğıdı gibi içiverdi.

O: «Ey, ne 'Allah aşkına'sı..» dedi.

— «Dehşet bir şey bu,» diye bağırdım, «vali Stanton'un kızı vali Stark'la yemek yerken çekilmiş bir resim düşün. **Chronicle** gazetesindeki dedikodu sütununun yazarı bu resmi görse yüreğine iner, Peki, nasıl

giyinmiştin? Ne biçim bir elbise vardı sırtında? Ne çeşit çiçekler takmıştın? Kokteyl de içtiniz mi?»

— «Yok canım, bir koka-kola içtim, bir de peynirli sandviç yedim. **Capitol**'un bodrumundaki **Cafeteria**'da.»

— «Merakımı hoşgör ama..»

— «Ama, işin içyüzünü de öğrenmek istiyorsun, değil mi? Dur söyliyeyim. Bizim Çocuk Yuvası var ya, orası için Devletin yardımını sağlamak üzere vali Stark'ı görmeye gittim. Sonra da..»

— «Adam'ın haberi var mı bundan?»

— «..Sonra da, işin parlak tarafı şu ki, yardımı elde edeceğim. Ayrıntılı bir rapor istedi ve..»

— «Adam'ın haberi var mı bundan?»

— «Haberi olmuş veya olmamış, ne çıkar?».. ve raporu ona gösterip...»

Ben sert sert: «Adam'ın ne söyleyeceğini biliyorum bu işe,» dedim.

O birden: «Benim kimsenin uyarılarına ihtiyacım yok,» dedi.

— «Ne demek!» diye bağırdım, o anda yüzünün kızarmakta olduğunu farkettim, «ben sanıyordum ki Adam'la sen böyleydiniz!»

Bir yandan da şahadet parmağımla orta parmağımı sımsıkı birbirine yapıştırarak ona doğru uzatmıştım.

— «Evet, onunla her işte aynı düşüncedeyizdir ama bu konuda söyleyeceklerine aldırmam bile,» dedi.

— «Peki,» dedim, sonra başparmağımla şöminenin üzerinde asılı duran, kalın çerçevesinin içinde bizi seyreden portreyi göstererek devam ettim: «Peki, o bu işi duysa ne derdi acaba? Buna da mı aldırmazsın?»

Hiç âdeti değilken öfkelenmişti, birden ayağa kalkarak: «Amaaan Jack!» dedi, «nerden de aklına geldi bu lâflar?» Benim istediğim, sadece Çocuk Yuvası'na para bulmak. Bir iş bu. Sadece bir iş.»

Sonra, meseleyi böylece kesip attığını anlatmak istermiş gibi, birden başını kaldırdı ama, bu hareketi bende daha büyük bir kararsızlık uyandırmaktan başka şeye yaramadı.

— «Söyle bakayım,» dedim, bir yandan da yüzümü ateş bastığını hissediyordum, «iş için olsun, başka şey için olsun, o adamla bir arada görünürsen bunun sana zararlı olacağını düşünemedin mi?»

— «Bir arada görünmek mi? Aptal gibi konuşmasana Jack. Ben sadece bir iş dolayısıyla onunla beraber öğle yemeği yedim.»

— «İş için olsun, başka şey için olsun, herkes ne der buna? Dedikodudan da mı korkmuyorsun?»

— «Pöf, dedikodu ha?» dedi, «ben dedikodularla tek başıma uğraşacak yaşa geldim artık. İhtiyarlamak üzere olduğumu daha demin söyleyen sen değil miydin?»

— «Ben öyle demedim. Otuz beşine basmak üzeresin, dedim.»

— «Evet Jack,» dedi, «otuz beş yaşıma geldim ama hiçbir şey yapmadım. Hiçbir şey yapmıyorum. Anlayacağın, sözedilmeye değer bir şey yapmıyorum,» Biraz tereddüt etti, sonra şaşkınlığını, utancını gösteren bir hareketle ellerini kaldırıp saçlarını düzeltmeye başlayarak devam etti: Hiçbir şey. Ama bütün günümü de briç oynamakla geçiremem ya. Çocuk Yuvası ile uğraşıyorum.. Ama Çocuk Bahçesi ile uğraşmak yetmiyor. Neden bir iş yapmadım, bir şeyler öğrenmedim sanki? Doktor olabilirdim, hastabakıcı olabilirdim. Adam'a yardım ederdim. Bahçe mimarı olabilirdim, ne bileyim..»

— «Sonra.. abajurlar yapabilirdin.»

— «Neyse, bir iş yapabilirdim..»

— «Sonra, evlenebilirdin. Benimle..»

— «Yok canım! Yalnız evlenmekten sözetmiyorum,»

— «Sen ne demek istediğini bilmiyorsun,» diye cevap verdim.

Elimi yakalayarak asıldı: «Oh Jack,» dedi, «belki de haklısın. Bu akşam içimde aksayan bir taraf var ama ne, bilemiyorum. Bazen.. arasıra buraya geldiğim zaman, ilk ağızda, yani gelir gelmez seviniyorum ama, sonra...»

Sustu, başı göğsümün üzerine düştü. İçini rahatlatmak için omuzuna birkaç defa hafif hafif vurdum. Alçak sesle: «Hiç olmazsa sen benim arkadaşımsın, değil mi?» diye sordu.

Ben: «Tabii,» dedim, bir yandan da saçlarından çıkan hoş kokuyu içime çekiyordum. Hep aynı kokuydu bu, güzelce yıkanıp bir eğlentiye giden temiz ve küçük bir kızın kokusuydu. Fakat Anne artık küçük bir kız değildi. Bizim içinde bulunduğumuz durum da bir eğlentiye hiç benzemiyordu. Halbuki eskiden ne hoştu bu eğlentiler. Dondurmalar, pastalar yerdik, müzik çalardık, «elinin üstünde elim var» oynardık. Çimenlerin ya da halının üstüne çömelip «Yağ satarım, bal satarım,» oynardık.

Anne'in başı hâlâ göğsüme dayalı süre öylece kaldı. Arkadaşına —yani bana— sımsıkı sokulmuştu. O da onun omuzuna, içini ferahlatmak için, kayıtsız kayıtsız, hafif hafif vurmaktaydı. Sonra Anne uzaklaştı, gidip şöminenin yanında durdu. Odunlar alev almıştı. Onların aydınlığı salonda içten bir hava yaratıyordu.

O sırada kapı açıldı, denizden gelen soğuk rüzgâr, tıpkı silkinen iri bir köpek gibi, gelip salonu dolduruverdi. Şöminedeki alevler daha yükseklere doğru fırladı. Adam gelmişti. Elleri kolları paketlerle dolu olduğu, bu içten havanın içine dalıveren o idi. Çünkü anding'e öteberi almaya gitmişti.

Paketlerinin arkasından: «Merhaba!» dedi.

Sert ve ince dudaklı kocaman ağzını açmış, gülümsüyordu. Gülümsemediği zaman dudakları temiz ve kapanmış bir yaraya benziyordu. Gülümseyince de —ki

pek seyrekti bu— gülümseyişi sizi şaşırtıyor ve içinizi ısıtıyordu.

Ona da damdan düşer gibi sordum: «Adam, acaba eskiden, hayatının herhangi bir döneminde, Yargıç İrwin züğürtlemiş miydi hiç? İyice züğürtlemiş miydi ama?»

— «Neden sordun? Bilmiyorum vallahi.» Beri yandan da Adam'ın yüzü asıldı.

Anne çabucak ondan, sonra benden yana döndü. Bir şey söyleyecek sandım ama söylemedi.

Adam birden: «Ama dur yahu, evet!» dedi. Elleri kolları hâlâ paketlerle doluydu.

Sonunda yakalamıştım onu.

— «Evet evet,» diye tekrarladı. Unutulmuş bir şeyi hatırlayan insanlar gibi gülümsüyordu: «Dur da düşüneyim biraz,» dedi, «o zaman çocuktum.. galiba 1913 ya da 14 yılındaydı.. Çok iyi hatırlıyorum. Babam bu işten John amcaya ya da başka birine sözediyordu. Ben de odadaydım ama o, benim orada olduğumun farkında değildi... O zaman Yargıç da buradaydı. Babamla ikisi bir şeyler konuşuyorlardı. O kadar bağırıyorlardı ki önce kavga ediyorlar sandım.. Para lâkırdısı ediyorlardı.»

— «Teşekkür ederim,» dedim.

Adam hafif bir gülümseyişle: «Bir şey değil,» dedi, sonra kanapeye yaklaşıp kollarındaki paketleri ihtiyatli bir tavırla oraya yığdı.

Anne yüzüme bakarak: «Bunu niçin sorduğunu da söyle ona bari,» dedi, «nezaket denen bir şey var çünkü..»

Kardeşinden yana döndüm: «Bunu vali Stark hesabına öğrenmek istemiştim, anlamışsındır herhalde,» dedim.

Adam: «Yine mi politika?» dedi.

Anne de çarpık bir gülümseyişle: «Evet öyle, politika,» dedi.

Adam: «Allaha şükür politika denen o kirli işle

ilgim yok,» dedi, «hiç olmazsa şimdilik yok yani.»

Fakat bunu o kadar kayıtsız bir tavırla söyledi ki hayret ettim. Sonra devam etti: «İyi ama, İrwin'in bir ara meteliksiz kalmış olmasından Stark'a ne? Yirmi yıldan daha eski bir hikâye bu. Sonra, meteliksiz kalmak suç değil ya canım.»

Anne hep o aynı çarpık gülümseyişle: «Tabii suç,» dedi. Beri yandan da gözlerini dikmiş, bana bakıyordu.

Adam gülerek kızkardeşinin kolundan tutup sarsarak: «Sen dalgamı geçiyorsun?» dedi, «git mutfağa da yemeği hazırla. Hadi bakayım tembel yumurcak seni, iş başına!» Sonra Anne'yi kolundan tutup paketlerin yığılı durduğu kanapeye doğru götürdü.

Anne paketleri almak için eğilmişti. Adam da onun sırtına hafif hafif tokatlar indirerek: «Hadi bakayım, iş başına!» diye tekrarladı. Bir yandan hâlâ gülüyordu. Anne de güldü ama bu defaki gülüşü içtendi. O anda her şeyi unuttuk. Çünkü Adam'ın öyle sık sık duygularını açığa vurmak ve gülmek pek âdeti değildi. Ama neşeli, keyifli olduğu zamanlar insan onunla hoş vakit geçireceğinden emin olabilirdi.

Gerçekten de hoş vakit geçirdik. Anne yemekleri hazırlarken ben de kokteyl yaptım, sofrayı kurdum. Adam da piyanonun üstündeki örtüyü kaldırdı. Evi zangır zangır titreterek, oynak bir hava çalmaya başladı. Hatta yemekten önce bir yerine üç viski içecek kadar işi azıttı. Sofradan kalktığımız zaman yine piyanonun başına geçti, bu sefer de neşeli Fransız şarkıları, dans havaları çalmaya başladı. Anne ile ben hem onu dinliyor, hem dansediyorduk. Beri yandan da Adam'ın yaptığı şaklabanlıklara gülmekteydik. Anne piyanoda çalınan şarkıları benim kulağıma mırıldanıyordu. İkimiz de ağır ağır, ahenkli bir şekilde sallanmaktaydık. Birdenbire Adam piyanonun önünden kalktı, ıslıkla **Beautiful Lady'yi** çalarak Anne'yi benim elimden aldığı gibi çapkınca bir vals yapmaya başla-

dı: Anne ağabeysinin kollarında eğilmiş, başını arkaya atmıştı. Gözleri yarı kapalıydı. Elbisesinin geniş eteğini parmaklarının ucu ile zarif bir şekilde tutuyordu.

Adam şaklabanlık yaptığı zamanlar bile iyi dansediyordu. Dans onun iliğine işlemişti ama, uzun zamandır dansetmek imkânını bulamamıştı. Zaten eğlenceden, toplantılardan pek de hoşlanmızdı. İşi gücü çalışmaktı. Onu çalışmaktan vazgeçirtmek için de epey yalvarmak gerekirdi. Fakat hemen hemen beş yılda bir Adam'a yabanice, coşkun bir eğlence bunalımı gelirdi. Böyle zamanlarda, tıpkı selin karşısındaki sedleri sürükleyişi, ağaçları köklerinden söküşü gibi. Adam da etrafındaki herkesi çılgınca bir neşeye boğardı. Böyle zamanlarda gözleri ışıl ışıl yanar, içinde birikip taşan enerji yüzünden çok şiddetli, haşin hareketler yapardı. İnsan onun bu anlarını görünce karşısında dakikada bir milyon devir yapıp da sökülerek dağılacak gibi olan kockoca bir turbin veya bir dinamo var sanırdı. İri, beyaz, uzun ve çevik elleriyle klâvyenin üzerinde hareketler yaparken insan karşısında usta bir piyanist, aynı zamanda atomu parçalayan bir makine var sanırdı. Klâvyeden nerdeyse kıvılcım çıkacak gibi olurdu. Böyle anlarda insan yalvarıp yakarsa bile onu durduramazdı. Ama onun bu hali yine de hoş ve eğlenceli olurdu.

Yalnız, bu gibi vesileler hem seyrekti, hem de uzun sürmezdi. Çok geçmeden Adam yine o çekingen ve soğuk tavrını takınır, biraz önceleri neşeli halinin üzerine bir perde kapanıverirdi.

Fakat o akşam Adam'ın birikmiş enerjiyi dışarıya attığı yoktu. Sadece gülmek, şakalaşmak, piyano çalmak ve kızkardeşini çapkın bir valsin nağmelerine uyarak döndürmek arzusundaydı. Beri yanda büyük şömineden alevler yükseliyor; vali Stanton yaldızlı çerçevesinin içinden dalgın dalgın bakıyor; rüzgâr deniz tarafından eserken manolyaların yaprakları da ka-

ranlıkta birbirlerine sürtünüyordu.

Şöminede yanan odunların çıtırdısı ve müziğin gürültüsü yüzünden manolya yapraklarının rüzgârda çıkardıkları hışırtıyı duyamazdım tabii. Bu gürültüyü sonradan, karanlıkta yatağıma uzandığım zaman, açık pencereden işittim. Sonra aklıma geldi, kendi kendime: «Yargıç İrwin ömründe bir kere meteliksiz kalmış, bunu öğrendim hiç olmazsa,» diye düşündüm.

Geçmişin içinden bulup çıkarmış olduğum bir şeydi bu. Yarın da hem Burden's Landing'i, hem geçmişi bırakacak, içinde bulunduğum zamana dönecektim.

Doğru gidip Tiny Duffy'yi buldum. Yumuşak, kocaman bir koltuğa kurulmuş, sigara içiyordu. Sigarasını bir ağızlığa takmıştı Tiny (Tiny Duffy ağızlık kullanmaya yeni başlamıştı. Bunu yaparken de üye olduğu partinin ileri gelenlerinden birini taklit ediyordu). Yağlı ve yumuşak suratı, yakasının kenarından taşmaktaydı. Parmağında fındık iriliğinde koskoca bir elmas vardı. Bu tabloya Duffy'nin iri göbeğini de eklerseniz, siyaset hayatında başarılı olmuş 1890 modeli bir politikacının nasıl olduğu hakkında da fikir edinmiş olursunuz.

Tiny Duffy: «Dehşet yahu!» diyordu, «patron altı milyon dolar harcayıp bir hastane yaptıracak.. Altı milyon!» Sonra arkasına yaslanıp tavana bakıyor, başının etrafında dönen sigara dumanlarını seyrederken rüyada gibi mırıldanıyordu: «Altı milyon!»

Sadie Burke: «Evet, tam altı milyon,» diyordu, «ama patron bu paradan metelik koklatmayacak sana.»

— «Patronun dördüncü seçim bölgesinde durumunu düzeltebilirim. Biliyorsun ya, orada hâlâ MacMurfee'nin borusu ötüyor. Onun ve Gummy Larson'un yani. Ama hastanenin yapımını Gummy Larson'a ihale ettin mi...»

— «Gummy de MacMurfee'ye kalleşlik eder, değil mi?»

— «Yok yok, bana kalırsa işler bu biçimde ol-

maz.» Gummy ne yapıp yapar, MacMurfee'yi yola getirmenin çaresini bulur.»

— «Burada bu işten sana da bir pay çıkarır, öyle değil mi Tiny?»

— «Yok canım, ben kendimden değil de Gummy'den sözediyorum. Patron hesabına pekâlâ da MacMurfee'yi yere vurabilir.»

— «Vallaha, patronun MacMurfee'yi yere vurmak için kimseye ihtiyacı yok. Zamanı gelince onu yere serer o, hem de bir daha belini doğrultamamacasına. Allah aşkına Tiny, sen patronu ne zamandır tanırsın ama onun nasıl bir adam olduğunu hâlâ öğrenememişsin. Patron bir adamı satın almaktansa gebertmeyi tercih eder, hâlâ öğrenemedin mi bunu? Öyle değil mi Jack?»

— «Ne bileyim ben?» dedim.

— «Ama biliyordum. Yani patronun Yargıç İrwin adında birisini gebertmeye karar vermiş olduğunu biliyordum. Gerekli araştırmaları yapmak işini de bana vermişti.

Ben de araştırmalara yeniden başladım.

Fakat ertesi gün, daha ben toprağı eşmeğe başlamadan, Anne Stanton telefon etti: «Çok kurnazsın sen doğrusu,» diyor, bir yandan da telefonda gülüyordu. «Adam'ın ağzından Yargıç İrwin'in yıllar önce meteliksiz kaldığını öğrendim diye böbürleniyorsun, değil mi? Ama ben de bir şeyler öğrendim.»

— «Öyle mi»

— «Evet, öyle. Ben de gidip ihtiyar kuzin Mathilde ile görüştüm. Son yüz yıl içinde kimin başına ne gelmiş, hepsini bilir o. Daha ben sözü Yargıç İrwin'e getirir getirmez hemen başladı. Zaten öyledir o: Bir lâf açmaya gör, hemen anlatmaya başlar. Evet, bir ara Yargıç İrwin beş parasız kalmış. Ama o zaman... şimdi de seninle ve patronunla alay etmek sırası bende, anladın mı Jackie-Boy?»

Elimdeki ahizeden yine kahkahalar yükseldiğini işittim.

— «Peki, sonra ne olmuş?» diye sordum.

— «Sonra evlenmiş!» diye bağırdı.

— «Kim evlenmiş?»

— «Kimden sözediyorduk, unuttun mu yoksa? Yargıç İrwin evlenmiş.»

— «Evlenmiş tabii. Evlendiğini herkes biliyor. Ama bunun bu işle ilgisi ne?»

— «Kuzin Mathilde'ye bakılırsa, Yargıç zengin bir kadınla evlenmiş. Kuzin Mathilde her şeyi biliyor. Yargıç kötü durumdaymış ama o kadınla evlenince kalkınmanın yolunu buluvermiş. Anladın mı şimdi?»

— «Teşekkür ederim,» diyecek oldum ama, daha bu söz ağzımdan çıkmadan bir tıkırtı işittim: Anne telefonu kapatmıştı.

Bir sigara yaktım. Döner koltuğun üzerinde arkaya doğru eğilip ayaklarımı masanın üzerine koydum. Evet, Yargıç İrwin'in evlenmiş olduğunu herkes biliyordu.

Üstelik iki defa evlenmişti. Ben çocukken ilk karısı attan düşmüş, yatalak olmuştu. Allahın günü gözlerini tavana diker, ya da biraz iyileşti mi pencereden yana bakardı. Yine ben çocukken ölmüştü. Onu hayal meyal hatırlıyordum.

Yargıcın ikinci karısını da pek iyi hatırlıyamamaktaydım. Bu kadın uzak bir şehirden gelmişti çünkü. Yüzünü hatırlamaya çalıştım. Çok görmüştüm onu ama, on beş yaşında bir çocuk, olgun bir kadına pek ilgi göstermez. Bununla beraber, düşüne düşüne kadının hayali gözümün önüne geldi: Esmer, narin, kara gözlü bir kadındı bu. Sırtında beyaz bir elbise, elinde beyaz bir şemsiye vardı. Fakat aldanıyor muydum yoksa? Galiba Yargıç İrwin başka bir kadınla evlenmişti de bu kadına uzun, beyaz evde bütün komşu hanımlar misafir gelmişlerdi. Hepsi gülümsüyordu, hepsi merak içindeydi. Kiliseye gittiği zaman herkes susup dikkatli dikkatli ona bakıyor, o geçtikten sonra ardından bir

fısıltıdır başlıyordu. Sakatlanınca ömrü hep bir zenci hastabakıcı ile beraber, bir odada kapalı geçmişti. Hastalığı o kadar uzun sürmüştü ki herkes onu unutmuş, sonra günün birinde cenazesine gitmek gerektiğini görünce pek şaşmıştı. Cenazesini doğduğu o uzak şehre göndermişlerdi. İrwin'lerin, aile mezarlığında onun adını taşıyan bir taş bile yoktu.

Yargıcın iki evlenişi de böyle şanssız bir şekilde sona ermiş, herkes bu yüzden ona acımıştı. İki karısı da uzun zaman hasta yatmışlar, sonra onun kolları arasında can vermişlerdi. Yargıca herkes hem acıdı, hem yakınlık duydu.

Söylendiğine göre ikinci karısı zengindi. Kadını hatırlayınca, yüzünün güzel olmadığını da düşündüm. Genç bile olmayan, ince sarımtırak bir yüzdü bu. Yargıcın hoşuna gidecek cinsten de değildi. Yalnız kadının iri, siyah gözleri güzeldi, o kadar.

Demek kadın zengindi: «Bu ise kurmuş olduğum varsayımı yok ediyordu. Çünkü ben Yargıç İrwin'in 1913 ya da 14'te beş parasız kalarak doğru yoldan ayrıldığını sanmıştım. İşte Anne Stanton da buna sevinmekteydi. Çünkü o zaman Adam bilmeksizin de olsa bizim patron hesabına fitne-fücurluk yapmış gibi bir duruma düşmemiş oluyordu. Madem ki Anne buna memnundu, bana da memnun olmaktan başka yapacak şey kalmıyordu! Belki aynı zamanda, Yargıcın masum olduğunu düşünerek de sevinmekteydi. Böyle bir şeye ben de sevinirdim şüphesiz. O zaman yapacağım tek şey, Yargıcın masum olduğunu ispat etmekti. Ondan sonra gidip patrona: «Yargıcın geçmişinde en ufak bir leke yok ha? Öyleyse lekeyi temizletmiş olacak namussuz!»

Ama yine de sözüme inanacaktı. Çünkü patron benim dürüst olduğumu bilir. Gerçekten de bu gibi soruşturmalarda çok ustayımdır, sonra çok büyük bir dürüstlükle hareket ederim. Araştırmalarımda sadece gerçeği ortaya çıkarmaya çalışırım. Hiçbir şeyden çe-

kinmem, hiçbir etki altında kalmam. Ama işin alt tarafından kirli çamaşırlar da çıktığı olurmuş, o başka mesele.

Bu durum karşısında Yargıcın hayatındaki 1913 dönemini kesin olarak zihnimden uzaklaştırabilirim. Çünkü bunda hiçbir ele gelecek, güvenilecek, sağlam taraf yoktu!

Diyelim ki, insan eski bir evde, kaybolmuş bir vasiyetnameyi araştırmaya girişmiş olsun. Duvarlardaki güzel tahta kaplamalara ya da bodrumdaki kalın duvarlara, bir tek santimlik yeri bile boş bırakmayarak, vurmak zorunda kalır. Beri yandan da, vurduğu yerin arkasında bir boşluk var da burası ayrı bir ses çıkarıyor mu diye kulak kabartır. Bu sesi duyar duymaz, bu sefer de hemen gizli bir düğme, ya da aşağıya doğru indirilecek bir mandal aramaya başlar. İşte ben de böyle yapmış, vurduğum yerin arkasının boş olduğunu anlatan bir ses duymuştum. Bu da Yargıcın vaktiyle beş parasız kalmış olduğu idi.

Anne Stanton'a bunu söylediğim zaman: «Yok canım, aldanmışsın,» diye bağırmıştı ama ben yine de kaplama tahtalarının, bodrumdaki duvarların gerisindeki boşluğu bulmak için elimle her yana vurmaya devam etmiştim.

Kendi kendime hep şu soruyu soruyordum: Bir adamın paraya ihtiyacı olursa, bunu nereden bulmaya çalışır? Cevabı kolay: Ödünç para alır. Peki, ödünç aldı diyelim. O zaman kendisinden bir kefil, bir rehin isterler. Yargıç ne gibi bir şeyi rehine koyabilir? Ya Landing'deki evini ya da kuzeyde, bir nehrin kıyısındaki çiftliğini rehine koyar.

Yargıcın paraya olan ihtiyacı büyük idiyse, çiftliği rehine koymuş olmalıydı. Onun için ben de arabama atladığım gibi Mortonville'ye yollandım. İrwin'in çiftliği oradadır. Bu bölgede kar gibi beyaz bir pamuk yetişir ve zenciler Al Jolson gibi bütün gün şarkı söylerler.

Önce tapu dairesine gidip İrwin çiftliğinin tapu senedinin bir suretini çıkarttım. Bu senette hiçbir şey eksik değildi. Çiftlik aileye XVIII. yüzyılda İspanyollardan kalmıştı. Bugüne kadar çiftlikle ilgili olarak yapılmış bütün işlemler senette yazılıydı. Senette 1907 tarihini taşıyan şöyle bir kayıt gördüm: «İş bu çiftlik Montague İrwin'in Mortonville'deki Mercantile Bank'tan yaptığı 42.000 dolarlık istikraz karşılığı ipotek edilmiştir. İpoteğin vadesi 1 Ocak 1910 tarihinde son bulmaktadır.»

1910 yılı ocak ayının sonuna doğru bu paranın 12.000 dolarlık bir kısmı ödenerek ipotek süresi uzatılmıştı. 1912 yılının ortalarında, birikmiş faizler ödenmemiş, Mart 1914'te çiftliğe haciz konmuştu. Hani boks maçlarında yenilmek üzere olan boksörler gong çalınca kurtulmanın yolunu bulurlar ya: Yargıç İrwin için de öyle olmuştu. Nitekim Mayıs başında, ipoteğin tamamı Yargıç tarafından ödenmiş bulunuyordu. Bu da tapu defterinde yazılı kayıtların sonuncusuydu.

Ben yine kaplamalara, duvarlara vurmaya devam ediyordum. Nitekim bu sefer de arkada bir boşluk bulunduğunu gösteren bir ses duymuştum. Hele bir insan, Yargıç gibi, iflâsla karşı karşıya kalmışsa, duvar tıpkı bir mezar gibi, vurunca «güm güm,» diye ses verir.

Ama Yargıç zengin bir kadınla evlenmişti.

Acaba gerçekten zengin miydi bu kadın?

Bu konuda elimde kuzin Mathilde'nin sözlerinden başka delil yoktu. Bir de Mrs. İrwin'in sarımtırak yüzünü hatırlıyor, kendi kendime: «Kadın zengindi belki de,» diyordum. Neyse, bu işin esrarını çözmek için elime geçirdiğim mandalı indirmeye karar verdim.

Gidip evlenme tarihini bulmam ve tarihle tapu senedi örneğindeki tarih arasında bir karşılaştırma yapmam gerekiyordu. Belki böylelikle bir sonuca varabilirdim. Ancak, sonuç ne olursa olsun, o mandalı harekete getirmekliğim gerekiyordu.

Mrs İrwin hakkında hiçbir bilgim yoktu: Ne doğduğu yeri, ne adını, ne de evlendiği tarihi biliyordum. Ama bulmak kolaydır. Belediye kütüphanesine gidip yirmi yıl önceki gazetelerin koleksiyonlarını bulur, bunlarda çıkan evlenme ilânlarından Yargıcın evlendiği tarihi elde edebilirdim. Yargıç gibi tanınmış bir adam evlenince gazetelerde bir ilân ya da bir haber çıkardı. Nitekim düşündüğümü yaptım. Toz toprak içinde kaldım, üstüm başım kirlendi ama istediğimi de elde ettim Yargıcın eşinin adı Mabel Carruthers'ti. Georgia'daki Savannah'ta oturan Le Moyne Carruthers'in tek kızıydı. 12 ocak 1914 tarihinde evlenmişti.

Bu tarihin pek bir anlamı yoktu. Haciz işleri evlenmeden sonra yapılmış olacaktı, ama bu Mabel'in zengin olduğunu göstermezdi ki. Yargıç ipotek gibi nazik bir meseleyi karısına açabilmek için, mutlaka balayının sonunu beklemiş olmalıydı.

Yargıç anî bir harekette bulunmaktan kaçınırdı. Bu da belki kadının korkunç derecede zengin olduğunu gösterebilirdi. Hemen o akşam trene atladığım gibi Savananah'ın yolunu tuttum.

Yirmi beş yıl sonsuzluk karşısında pek önemli bir süre değildir ama, yirmi beş yıl önce ölmüş olan Le Moyne Carruthers'in özel hayatını öğrenmek, bu adam Le Moyne Carruthers gibi önemli bir insan da olsa, kolay iş değildi. Epey uğraşıp didindim, eski gazeteleri yine karıştırdım, sonra gidip gazetenin maliye sütununu yazan ihtiyar gazeteci ile görüştüm. Bu arada eski bir arkadaşıma da rastladım. Bu arkadaşım sonraları sigortacılıkta epey yüksek bir mevkie erişmişti. Beni kendi arkadaşlarına tanıttı. Hep beraber oturup yedik içtik. Şehrin sokaklarını bir hayli arşınlayıp sonunda Le Moyne Carruthers'in evini de buldum. Adam zenginmiş meğer. 1904'te ölüp de vasiyetnamesi incelenince, zengin olduğu anlaşılmış. Yalnız şu var ki, 1904 ile 1913 arasında dokuz yıl geçmiş bu-

lunmaktaydı. Bu dokuz yıl içinde bir sürü olay geçmişti. Le Moyne Carruthers'in kızı Mabel çok para harcamaktaymış. Bunu herkes biliyordu. Ama herkes, onun harcayacak bol parası olduğunu da söylemekteydi. Yalnız, vasiyetnamenin hükümlerini yerine getirmekle yükümlü olan kişi, Mabel'in New York'ta oturan bir amcasıymış. İşte herkes bu adamın, Mabel'in servetini iyi idare edemediği düşüncesindeydi.

Bütün bunlarda dürüstlüğe aykırı bir yan yoktu. Yalnız, bu gibi işlerde insan bir kere de mahkeme kararlarını gözden geçirmeyi kesinlikle ihmal etmemelidir.

Ben de öyle yaptım ve mahkeme kararlarında Carruthers'in adına rastladım. Alacaklıların çoğu paralarını almak için epey uğraşmışlardı. Ama bu da neyi gösteriyordu? Çünkü birçok zenginlerin kızları o kadar zengindirler ki, bu gibi sefil ayrıntıyla uğraşmayı kendilerine yediremezler. Onun için çoğu zaman insanın, alacağını alabilmesi için, bunları dava etmesi gerekir. Bununla beraber, bu hengâmede bir noktayı daha öğrendim. Mabel ancak 1911 yılından itibaren borçlarını ödememek gibi kötü bir huy edinmişti. Yani başka bir deyimle, mirasa konuşunu izleyen ilk yedi yıl içinde, borçlarını düzenli olarak ödemişti. Bunun üzerine zihnimde bir soru çengellendi: Mabel'in borçlarını düzgün ödememesi gamsız tabiatinden değil de başka bir önemli nedenden ileri geliyor idiyse, bunun belirtilerinin daha başlangıçta göze çarpması gerekmez miydi? Çünkü alacaklıların hepsi birden, sürü halinde harekete geçmişlerdi. Bunlar da yalnız köşebaşındaki bakkaldan ibaret değildi. Çünkü alacaklılar arasında sözgelişi New York'un ünlü kuyumcusu Leclerc de vardı. Mabel bu adamdan elmas bir pantantif almış, parasını ödememişti. Ayrıca terzisine, hatta bir şarap tüccarına bile borcu vardı. Hele bu adamın alacağı epey, yüklüydü. Evet, her şey Mabel'in israf içinde bir ömür sürdüğünü göstermekteydi.

Mabel hakkındaki son mahkeme kararı da Seabord Bank'ın kendisine ödünç verdiği yedi yüz elli dolarlık bir para ile ilgiliydi. Bu para Mabel için hiç demekti. Telefon rehberini yoklayınca, Savannah'ta böyle bir banka bulunmadığını anladım. Adliyede yaşlı bir zabıt kâtibi bana, bu bankanın 1920'ye doğru Georgia Fidelity Firması tarafından satın alındığını söyledi. Hemen koşup oraya gittim: «Evet, doğru,» dediler. O zaman da iş, Seabord Bank'ın yönetim kuruluna o tarihte kimin başkanlık ettiğini bulmağa kalıyordu. Bir dakika içinde sorumun cevabını verdiler: «O tarihte Seabord Bank'ın yönetim kurulu başkanı Mr. Percy Poindexter'di.»

— «Hâlâ Savannah'ta mı oturuyor acaba?»

— «Vallaha, pek bilmiyoruz. Yıllar pek çabuk geçiyor, bilirsiniz ya! Ama bunu Mr. Pettis'ten de öğrenebilirsiniz. Mr. Pettis, Mr. Percy Poindexter'in damadıdır, o bilir mutlaka. Güle güle efendim, güle güle!»

Mr. Percy Poindexter o günlerde Savannah'ta değildi ama ben yine gidip onu buldum. Adamcağızın Savannah'ta değil, yeryüzünde bulunması bile büyük bir devlet sayılmak gerekti. Çünkü hastaydı; zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştı. Tekerlekli bir iskemlede oturuyor, güçlükle soluk alıyordu. Elleri saydam bir görünümdeydi. Bu bilgiyi neden istediğimi sordu. Ben de bir şey uyduruverdim.

Güçlükle, kesik kesik soluk alarak cevap verdi: «Galiba doğru söylemiyorsun delikanlı... ama ne önemi var... İşin içyüzünü ne için sorarsan sor... bunun kimseyi ilgilendirir bir tarafı kalmadı... Çünkü hepsi öldü gitti... Le Moyne Carruthers de öldü... Çok iyi arkadaşımdı benim... Ama aradan okadar çok zaman geçti ki şimdi: 'yüzü nasıldı?' diye sorsan hatırlayamam... Sonra kızı Mabel... Onun için de elimden geleni yaptım... Ama para dayandıramıyordum ki ona... Parayı harcamıyor, sokağa atıyordu sanki... Bankadan ona epey borç

para verdirttim... Onu utandırmak için, vadesi gelen iki üç borç senedini ben ödedim... Le Moyne'nin hatırı için yaptım bunu... Ama o utanmak, sıkılmak nedir bilmiyordu... Başı sıkıştıkça yine bana koşuyordu... Sonunda ne kadar senedi varsa hepsini icraya verdirttim... Kendi iyiliği için yaptm bunu... Çünkü su gibi para harcıyor, durmadan balolar, ziyafetler veriyordu... Giyim-kuşamına, tuvaletine de çok para harcamaktaydı. Güzel değildi çünkü... Bir yandan da koca arıyordu... Ama erkekler ancak nezaketen ona ilgi gösteriyorlardı... Sonunda bir koca bulabildi.. Adam Batı'da bir yerde oturuyormuş... Zengindir demişlerdi o zaman... Gelip hemen Mabel'le evlendi, onu alıp götürdü... Sonra Mabel öldü... cenazesini yine buraya getirdiler... Pis bir havada gömdük onu... Yağmur yağıyordu... Cenazeye pek az kimse gelmişti... Le Moyne hatırlı adamdı ama on iki yıl önce ölmüştü... Herkes de onu unutmuştu. Bilirsin, insanlar çabuk unuturlar...»

Bir ara Mr. Poindexter durdu. Öyle belirsiz şekilde soluk alıyordu ki bir ara ölecek sandım. Sonunda: «Ama ne önemi var bunların şimdi...» dedi.

Ona teşekkür edip elini sıktım. Hemen arabama bindiğim gibi şehre döndüm.

Öğrendiklerimi şöyle özetleyebilirdim: Mabel varını yoğunu kaybetmişti ama Batı'da oturan zengin bir adamla evlenmişti. Bu da tuhaf bir şeydi doğrusu. Çünkü bu zengin adam Mabel'le parası için evlenmiş bulunuyordu. Gerçek ortaya çıkınca ikisi arasında kimbilir ne sahneler geçmişti! Ertesi gün şehirden ayrıldım ama daha önce mezarlığa giderek Carruthers'lerin aile mezarlığını buldum. Mezar harap, bakımsız bir haldeydi. Buna da şaşmamak gerekirdi. Çünkü Carruthers ailesinin hepsi şimdi bu mezarın içinde bulunmaktaydılar.

Bu araştırmayla bir gerçeği ortaya çıkarmıştım

ki o da şuydu: 1914'te Yargıç İrwin ipotek borcunu karısının parası ile ödemiş değildi. O yıl para kazanmak için ne yapmıştı? Çiftliğini işletmiş ve Stanton'un valiliği zamanında da savcılık yapmıştı. Ama bir tek yılın pamuk rekoltesinden kırk dört bin dolar elde etmek mümkün değildir. Savcılıktan bir yılda aldığı maaşı tutarı da üç dört bin doları bulmaktaydı. Bir Güney Eyaletinde savcılık yapan kimsenin aldığı para maaşla zengin olduğu hiçbir zaman görülmüş değildir.

Yalnız şu var ki, 1915 yılı martında Yargıç yağlı, ama çok yağlı bir kuyruk ele geçirmişti. Savcılıktan istifa ederek **American Electric Power Company**'de yılda yirmi bin dolar maaşla danışman ve yönetim kurulu başkan yardımcısı olmuştu. Bu şirketin, Yargıç İrwin gibi değerli bir hukukçunun yardımını sağlamış olmasından daha tabii bir şey olamazdı. Yalnız şirket, yılda yirmi bin dolardan çok daha az para vererek yine de iyi hukukçuların hizmetinden yararlanma yolunu bulabilirdi. Ama şu da vardı ki, bir insan 1915'te aldığı bir para ile, 1914'de borç ödeyemezdi. Ben üstüne düştükçe iş, daha çatallaşıyordu.

Bunun üzerine aklıma şöyle bir çare geldi: Hayatımda ilk ve son defa borsaya giderek **American Electric Power Company**'nin hisse senetlerinden bir —evet bir tek— tane satın aldım. O zamanlar tam büyük bunalım döneminde bulunduğumuz için bu hisseyi yok pahasına satın alabildim ama, sonradan bu kâğıt parçası birçok kimselere epey pahalıya malolacaktı.

Şimdi ben de sermayeye ortak olduğuma göre, kumpanyanın bu parayı nasıl işletip idare ettiğini öğrenmeye hak kazanmış bulunuyordum. Her hissedar gibi ben de gidip **American Electric Power Company'**nin arşivlerini gözden geçirdim ve orada birtakım olayları meydana çıkarmayı başardım: 1914 yılı mayısında Montague İrwin Kumpanyanın memurlarından olan Wilbur Satterfiel'le Alex Cantor adında iki kişiye kumpanyanın beş yüz tane adî hisse senedini satmıştı.

Bu şartlar altında, İrwin'in ipotek borcunu bol bol ödedikten sonra, ayrıca cebine para kalmış olduğu anlaşılıyordu. Fakat İrwin bu hisse senetlerini ne zaman ele geçirmişti? Bunu öğrenmek de kolay oldu 1914 yılının mart ayında kumpanya yeniden teşkilâtlanmış ve büyük sayıda yeni hisse senedi çıkarmıştı. İrwin'in hisse senetleri de bunlardandı. Kumpanyayı yöneten grup bu hisse senetlerini ona vermişti (Ya da İrwin bunları satın almıştı!) Sonra da İrwin bu hisse senetlerini, kumpanyayı yöneten gruptan başkalarına satmıştı. İrwin bu işten pişmanlık duymuş olmalıydı. Çünkü çok geçmeden hisse senetlerinin fiyatı borsada yükselmeye başlamış ve bir süre de bu yüksekliği koruyabilmişti. Bu şartlar altında acaba Satterfield'le Cantor, İrwin'i kafese mi koymuşlardı? Ama bunların hiçbiri çocuk değildi. Hepsi işini biliyordu. Fakat İrwin hisse senetlerini satmaya, hem de çabuk satmak zorundaydı: İpotek borcunu ödemesi gerekiyordu çünkü.

Şu halde, dediğim gibi, İrwin bu aksiyonları ele geçirince Satterfield ve Cantor'a satmıştı. Buraya kadar her şey yolundaydı. Yalnız bu hisse senetleri onun eline nasıl geçmişti? Bir rastlantı mıydı bu? Ama böyle bir rastlantıya kimse inanmazdı. Sonra hiç kimse de durup dururken insana, böyle bir çırpıda beş yüz hisse senedi birden vermez. Bunun sebebi olsa olsa, sizin bu hisse senetlerini vermiş olanlara birtakım kolaylıklar göstermiş olmanızdan ileri gelebilir.

O zaman yapacağım iş şu oluyordu: «Yargıç İrwin savcı olduğu sırada **American Electric Power Company**'ye herhangi bir kolaylık göstermiş ya da onun herhangi bir dalaveresine göz yummuş muydu? Bunu öğrenmek için çok uzun araştırmalar yapmak gerekirdi. Sonunda insan pek de ele gelir bir şey bulmayabilirdi de. Nitekim yaptığım araştırmalar sonunda **American Electric Power Company**'nin, Yargıç İrwin'in savcılığı sırasında ondan hiçbir lûtuf, hiçbir

kolaylık istemediğini, namuslu ve dürüst bir şekilde çalıştığını anladım.

O zaman aklıma şu soru geldi: Peki, Yargıç İrwin savcı olduğu sırada nasıl hareket etmişti acaba?

İlk bakışta bunda da anormal bir taraf yoktu. Yalnız ortaya bir bit yeniği çıkıverdi. Devlet'e ait kömür madenlerinden birini işletmekte olan **Southern Belle Fuel Company**'nin borçlu olduğu paraları ödemesi için kovuşturma açılmıştı. Bu kovuşturma epey dedikodulara yol açmış, hatta bu yüzden Meclis'te gürültü kopmuştu. İşe gazeteler de karışınca Meclis'te bazı temsilciler soru önergeleri vermişlerdi. Fakat şimdi bütün bunlardan ortada hiçbir iz kalmamış gibiydi. Hatta bütün Devlet'te bile bu işi bilen yalnız bendim.

Ama belki Yargıç İrwin de hatırlardı bunu ve geceleri birden irkilerek uyanıp, karanlıkta bunu düşünürdü.

Bütün mesele, Devlet'le kumpanya arasında yapılmış olan ve kumpanyanın ödeyeceği yıllık vergi ile ilgili sözleşmeden çıkmıştı. Bu sözleşme belki de kasdî olarak, çok belirsiz bir biçimde yazılmıştı. Muhakkak olan şu ki, bazı kimselere göre, Devlet'in birikmiş vergi olarak yüz elli bin dolar alması gerekiyordu. Sözleşme sona erinceye kadar da daha kim bilir kaç para alacaktı? Sözleşme hükümleri o kadar oynaktı ki tam anlaşmazlık patlak vereceği sırada savcı, bu yüzden dava açılamayacağına karar vermişti.

Kararının gerekçesinde de şöyle diyordu: «Bu sözleşmeyi yapanların bu işte çok sorumlu oldukları ortadadır. Çünkü bunlar kamu çıkarlarının korunması işinde çok kayıtsız davranmışlar, Devlet'i çok ucuz bir fiatla bir madeni kiraya vermek gibi bir yükümlülük altına sokmaktan çekinmemişlerdi Ancak ortada bir sözleşmenin bulunduğu da söz götürmez bir gerçektir. Diğer yandan, endüstriyi ve özel teşebbüsü desteklemekle yükümlü olan Devlet de bu sözleşmeye başeğmekten başka şey yapamaz. Uygulama bakımından bu

sözleşme her ne kadar adaletsizse de, hukukî bakımdan uygulanmaya konması gerektir. Şunu da hatırlatalım ki, adaletin bu gibi hallerde bile varlık nedeni, kanunların harfi harfine uygulanmasını sağlamaktır.»

Bunları ben **Times Chronicle**'nin 26 şubat 1914 tarihli eski bir sayısında okumuştum. Bu haber, İrwin Çiftliğine haciz konmazdan iki hafta, **American Electric Power Company**'nin tekrar teşkilâtlanıp yeni hisse senetleri çıkarmasından da üç ay kadar önce çıkmıştı. Bu iki olayın böyle birbirine yakın tarihlerde olması da insanda az çok merak uyandırıyordu doğrusu.

Ama hani bir söz vardır: «Dedesi koruk yemiş de torununun dişleri kamaşmış,» der. Ben de bu işi biraz kurcalayınca, bunun kökünün tâ New York'ta, **Madison Corporation** adlı bir firmaya gelip dayandığını gördüm. Bu işle ilgili iki firma olduğunu söylemiştim: Bunlardan birisi **American Electric Power Company,** öteki de **Southern Belle Fuel Company** idi. Bu iki firmanın bağlı bulunduğu ana-firma, işte bu **Madison Corporation** idi.

Bütün bunları nasıl buldum? Kendim de açıklayamayacağım. Ama muhakkak ki Tanrı'nın da parmağı var bu işte. Bir gece tam uyuyacağım sırada aklıma bir ad geliverdi: Acaip bir addı bu: Mortimer L. Littlepaugh. Bu ad kafamın içinde dolaşıp duruyordu. Ben de kendi kendime: «Ne acaip isim,» dedim. Sonra uyuya kaldım. Aynı gün bir gazete aldım. Tam okumaya başladığım sırada, gazetede de Mortimer L. Littlepaugh adına rastlamayayım mı? Aslını ararsanız bu ad, satın almış olduğum gazetede değil de belleği min bir köşesinde saklı kalmış olan sararmış kirli, eski bir kâğıt parçasında yazılıydı. Kâğıtta şunlar okunuyordu: «Jüri, Mortimor L. Littlepaugh'un bir kaza sonucunda öldüğüne karar vermiştir.» Bunun üzerine zihnimde, bu başlıkla beraber başka bir şey daha canlandı: Bu Mortimer L. Littlepaugh **American Electric**

Power Company'de danışmandı. Evet evet, böyleydi bu.

Eski arşivleri karıştırınca herşey aydınlanıverdi. Bu Mortimor L. Littlepaugh, bir otelin penceresinden, daha doğrusu pencerenin önünde bulunan küçük bir balkondan dönmüştü. Beşinci kattan düştüğüne göre zavallı Mortimer ölüp gitmişti. Kızkardeşi de kendisiyle birlikte oturuyordu. Soruşturma sırasında kadıncağız kardeşinin uzun zamandır hasta olduğunu, ikide bir başının döndüğünü söylemişti. Bu arada intihardan da sözedenler olmuştu. Çünkü Mortimer'in işleri epey karışıktı. Parmaklığın yüksekliği de bir kaza ihtimaline insanı güç inandırıyordu. Bu verdiğim bilgiye oldukça esrarlı olan şu noktayı da eklemek yerinde olur: Soruşturma sırasında otelin garsonlarından biri, doğruyu söyleyeceğine yemin de ettikten sonra, şu ifadeyi vermişti: «Motimer ölümünden bir akşam önce bana bir mektupla dolgun bir bahşiş verdi, 'hemen bu mektubu götürüp postaya at,' dedi. Mektubun üzerine de kızkardeşi Miss Littlepaugh'un adresi vardı.»

Fakat Miss Littlepaugh da sorguya çekilmiş, doğruyu söyleyeceğine yemin ettikten sonra bu mektubun hiçbir zaman eline geçmediğini söylemişti.

Mortimer, **American Electric** firmasının hukuk danışmanıydı. İrwin'in bu firmaya girişinden az önce görevine son verilmişti. Bütün bunların pek çarpaşık bir hali vardı ama, on sekiz aylık araştırmalardan sonra ikide bir çıkmazlarla karşılaşmaya alışmıştım artık.

Fakat bu sefer yaş tahtaya basmadım. Beş hafta süren araştırma ve soruşturmalardan sonra Mortimer'in kızkardeşi Miss Lily Mae Littlepaugh'u ele geçirebildim. İhtiyar kız Memphis'te, kenar mahallelerdeki pis, karanlık, leş gibi kokan bir evde oturuyordu. Sıska bir ihtiyardı. Sırtında kirli, yağ lekeli siyah bir rob vardı. Kızarmış gözlerini kırpıştırarak yüzüme bakıyordu.

Odanın ortasındaki masaya karşılıklı oturmuştuk.

— «Demek ki sizi Mrs. Dalzell gönderdi buraya, öyle mi?» diye sordu.

(Evet, beni buraya Mrs. Dalzell göndermişti. Ben de ihtiyar kızın adresini söylesin diye ona yirmi beş dolar vermiştim.)

— «Söyleyin bana,» dedim, «kardeşiniz Mortimer'in sigorta poliçesi ile size yazmış olduğu son mektup hakkında neler biliyorsunuz?»

Fakat ihtiyar kız birden telâşlanmış göründü: «Yalan,» diye bağırdı, «seni Mrs. Dalzell göndermedi buraya!»

— «O gönderdi, hatta adresi vermek için de yirmi beş dolar aldı,» dedim, sonra cüzdanımdan birkaç banknot çıkarıp ona göstererek: «Lâzımsa sana da para vereyim,» dedim.

Bir benim yüzüme, bir de elimdeki paralara bakarak sordu: «Peki, ne istiyorsun benden?»

— «Söyledim ya işte: Mortimer L. Littlepaugh niçin intihar etti? Bunu öğrenmek istiyorum.»

— «İntihar filân etmiş değil. Düştü de öldü.»

O zaman elimdeki desteden bir banknot çekip havaya kaldırdım: «Bunu görüyorsun ya, yüz dolardır bu,» dedim.

Parayı masanın ucuna, onun tam önüne koyduktan sonra: «İyi bak, senin bu para, al onu istersen,» dedim.

Çekine çekine paraya elini değdirdi.

İki banknot daha çektim, «Al sana iki tane yüzlük daha. Hepsi üç yüz dolar eder. Sorduklarıma cevap verebilirsen hepsi senin,» dedim.

Karar veremiyordu. Ayağa kalkıp gitti, kapının topuzunu tuttu. Bir yandan da paralara bakarak: «Hayır! Hayır!» diye bağırdı.

Sonra yüzüme baktı: «Evet, anladım,» dedi, «beni kafese koymaya çalışıyorsun. Seni sigorta kumpanyası gönderdi buraya, değil mi?»

— «Yok canım, sigorta kumpanyası ile hiçbir il-

gim yok. Ama Mortimer'in sigorta poliçesinde neler yazılı, biliyorum. Hatta poliçede intihar hakkında ne gibi hükümler var, onları da biliyorum.»

İhtiyar kız ıslık gibi bir sesle cevap verdi: «Mortimer sigorta poliçesi karşılığında kumpanyadan ödünç para almıştı... yatırdığı paranın hemen hemen hepsini çekmişti... Bana da hiçbir şey söylememişti...»

— «Demek ki çok ucuza yalan söylemiş oldun. Mortimer'in tek varisi sıfatiyle sigorta poliçesinde yazılı parayı aldın ama, daha önce o bu paranın büyük kısmını ödünç almış olduğu için, eline büyük bir şey geçmedi, değil mi?»

— «Hayır, büyük bir para geçmedi elime. Bana bıraktığı para... ama borç aldığını söylememişti... Hayır, hayır beş para bırakmadı o bana!»

Masanın üstündeki üç tane yüzlüğü göstererek: «İyi ya işte,» dedim, madem bir şey bırakmadı, bu üç yüz dolar senin epey işine yarar.»

Fakat o hâlâ ayak diriyor, bir şey söylemek istemiyordu. Tekrarladığı yegâne cümle şu idi: «Hayır, kardeşim intihar etmedi.»

Bunun üzerine açık konuşmaya karar verdim. Samimî bir tavır takınarak: «Dinle beni,» dedim, «ne diye işin doğrusunu söylemiyorsun? Kardeşin öleli yıllar oldu, bu yüzden başına hiçbir şey gelecek değil. Sigorta kumpanyası bu işi çoktan unuttu. O zaman yalan söyledin diye kimse sana takaza edemez... Geçinecek para lâzımdı sana nihayet. Sonra...»

— «Hayır,» dedi, «beni bu işte yalan söylemeye sevkeden para değil, utançtı. Kardeşimin intihar etmiş olduğunu söylersem cenazesini dinî törenle kaldırmayacaklardı. Bense dinî törenle gömülsün istiyordum...»

O zaman birden kafama dank etti. Duvarda bir sürü dinî resimler asılıydı. Bu Miss Littlepaugh çok sofu bir hanımdı demek. Fakat ihtiyar cadaloz lâfı yine değiştirdi: «Kardeşim kazaen öldü,» dedi.

— «İyi ama demin intihar ettiğini, dinî törenle gömülsün diye yalan söylediğini ikrar etmedin mi?»

Yine ayak diredi: «Hayır, kardeşim kaza neticesi öldü...» dedi.

Gözlerinin içine bakarak: «Hayır,» dedim, «kaza sonucu ölmedi. İntihar etti. Fakat onu intihar etsin diye zorladılar. Demek ki bu işte suçlu değildi. Ömrünün birçok yıllarını **American Electric** firmasına vakfetmişti. Fakat bu firma namussuz bir adamı kayırmak için senin kardeşini işinden atıp, onun yerine o dediğim adamı aldı. İşte, kardeşini ölüme sürükleyen, onu intihara zorlayan bu adam oldu. Nasıl, işin doğrusu bu değil mi?»

Bu sözleri hiç kımıldamadan dinledi, sonra birden boşandı: «Evet. Bütün işler o namussuz herifin başının altından çıkıyor,» dedi, «O herife rüşvet olarak kardeşimin işini verdiler. Kardeşim de bunu biliyordu. **American Electric** firmasının adamlarına da söylemişti bunu... ama onlar 'Hiçbir şey ispat edemezsin ki,' diyerek onu kapı-dışarı ettiler... Evet, kapı-dışarı ettiler onu...»

— «Peki ama, kardeşin bunu ispat edebilir miydi?»

— «Tabii edebilirdi... Her şeyi biliyordu çünkü. O kömür meselesinin bütün içyüzünü çok iyi biliyordu. Uzun zamandan beri biliyordu hem, ama kendisine oynayacakları oyundan haberi yoktu... Herifler onu kapı-dışarı etmeye karar vermişlerdi ama, yine de yüzüne gülüyorlardı... Bunun üzerine kardeşim gidip vali Stanton'u gördü...»

— «Ne? Kimi gördü dedin?»

— «Vali Stanton'u...»

— «Ey, sonra?»

— «Ama vali onu dinlemek istememiş...»

Bunun üzerine ihtiyar kadının kolunu kavrayıp sıktım: «Demin: 'Kardeşin gidip vali Stanton'u gördü, ona her şeyi anlattı,' dedin, değil mi?»

— «Evet, ama vali Stanton onu dinlemek istememiş. 'Elinde delil yok, sözlerini isbat edemezsin,' demiş. Tahkikat açmayı reddetmiş...»

İhtiyarın kolunu sımsıkı tutuyordum. Bu kibrit çöpü gibi ince, sıska kolu kuvvetle silkeleyerek sordum: «Yalan söylemiyorsun, değil mi?»

Titriyerek: «Tanrı şahittir ki doğruyu söylüyorum,» diye bağırdı, «zaten kardeşimin ölümüne de bu sebep oldu. Aslında onu öldüren, vali Stanton'dur. Valiyi görüp bu cevabı aldıktan sonra zavallı otele dönmüş, bana o mektubu yazmış... sonra da o gece...»

— «Peki mektup nerede?» diye sordum.

O dalgın dalgın tekrar ediyordu: «Sonra, sabaha karşı... sabaha karşı...»

— «Mektup nerede?» diye tekrar sordum.

— «Bende,» dedi.

O zaman kolunu bıraktım. Avucuna bir banknot daha sıkıştırıp parmaklarını paranın üzerine yumdum: «Al sana yüz dolar daha,» dedim, «ama mektubu bana vereceksin! Öteki üç yüz dolar da senin, anladın mı?»

— «Hayır,» dedi, «mektubu veremem. Onu yok edeceksin. Çünkü işin doğrusu mektubun içinde yazılı. Sen de o herifin arkadaşısın.»

Bir yandan da yüzüme dik dik bakıyor, aklımdan geçenleri keşfetmeye çalışıyordu. Sonunda gevşer gibi oldu: «Onun arkadaşın, değil mi?» diye sordu.

— «Yok canım,» dedim, «ne münasebet. Hatta şimdi o beni burada, seninle beraber görse, gözlerine inanamaz.»

Hâlâ çekingen çekingen yüzüme bakıyordu. Ben israr ettim: «Hayır, arkadaşı değilim onun. O mektubu ver bana. Onu kullansan bile vallahi o herife karşı kullanacağım, yemin ediyorum bak!»

— «Korkuyorum,» dedi. Ama aynı zamanda da kolumun altında parmaklarıyla yüzlük banknotu hafif hafif okşadığını hissettim.

— «Sigorta kumpanyasından da korkma,» dedim,

«çok eski bir mesele bu. Senin hakkında kovuşturma yapmaya filân kalkışmazlar.»

— «Evet ama, ben de valiyi görmeye gittiğim zaman...» diye söze başladı.

— «Sen de mi valiyi görmeye gittin?»

— «Evet, felâketten... her şey olup bittikten sonra gittim yani... O İrwin denen herife kötülük yapmak istiyordum... onun için valiyi görmeye gittim... 'O adam rüşvet yedi, yolsuzluk yaptı, ona ceza verin, kardeşimin kanına giren de odur,' dedim. 'Elinde delil yok, sonra bu adam benim dostumdur,' dedi... Gerçekten de elimde delil yoktu...»

— «Mektup vardı ya işte! Mektubu göstermedin mi ona?»

— «Evet, gösterdim...»

— «Peki, ne dedi görünce?»

— «Dur anlatayım: «Misis Littlepaugh, soruşturma sırasında: Mektup elime geçmedi, diye yemin etmiştin değil mi? Demek o zaman ifade verirken yalan söylemişsin. Yalancı şahitliğin cezası çok ağırdır. Bu mektubun senin elinde olduğu anlaşılırsa, hakkında hemen kovuşturma açarlar, çok ağır ceza görürsün,' dedi.»

— «Peki, ne yaptın o zaman?»

Başını salladı: «Ne mi yaptım?» dedi, «ne yapabilirdim ki? Ben zavallı, âciz bir kadındım. Dünyada kardeşimden başka kimsem yoktu. O da ölmüştü. Bu şartlar altında ne yapabilirdim?»

— «Mektubu saklamıştın, değil mi?»

«Evet» der gibi başını salladı. /

— «Git getir onu bana,» dedim, «sonra yemin ediyorum bak, artık başına hiçbir dırıltı da gelmeyecek.»

Gidip teneke bir sandığı açtı. Bir sürü kâğıdın arasında mektubu aramaya başladı. Hemen bulamıyor diye sabırsızlanmaya başlamıştım. Sonunda mektubu bulabildi.

Elinde zarfı kaptım. Mektubu içinden çıkardım. Mektup Moncastello Otelinin başlığını taşıyan bir kâğıda yazılmıştı. 3 ağustos 1915 tarihini taşıyordu. Hemen okudum, içinde şunlar yazılıydı:

«Sevgili kardeşim,

«Bugün öğleden sonra gidip vali Stanton'u gördüm. Bunca yıllık hizmetten sonra kumpanya beni köpek gibi kovdu. Buna sebep de İrwin'in **Southern Bell** kumpanyasına karşı kovuşturma açtırmamasıdır. Bu yolsuz hareketine karşı onu, çok yüksek bir maaşla benim yerime aldılar. Halbuki ben yıllarca bu herifler için kanımı canımı feda etmiştim. Üstelik o herifi yönetim kurulu başkan yardımcısı da yaptılar. Beri yandan beni türlü yalanlarla aldattılar. Onu yönetim kuruluna başkan yardımcısı yapmaları, vaktiyle yaptığı yolsuz işi mükâfatlandırmak içindir, dedim. Ama vali bu sözlerime kulak asmadı: 'Elinde delil var mı'? diye sordu. Ben de Mr. Satterfield'in bana aylarca önce anlattığı şeyleri söyledim ona: İşin nasıl batırıldığını, bizim kumpanyanın İrwin'i nasıl mükâfatlandırdığını Satterfield'den duyduğum gibi valiye anlattım. Ama Satterfield söylediklerini şimdi inkâr ediyor. Bana da hep yan bakarak adeta meydan okuyor. Bu şartlar altında elimde hiçbir delil yok. Vali Stanton da tabii soruşturma açtırmayacak.

«Bundan fazlasını da yapacak durumda değilim. Bildiğin gibi, gidip vali Stanton'un siyasî rakipleriyle de görüşmek istedim ama beni dinlemediler. Sebebi de şu: Hani o namussuz, düzenbaz McCall var ya. Muhalefetin en çok sözü geçen kişisi o. Halbuki bu aynı adamın **Southern Belle** kumpanyasında da bir sürü dalavereli işi, yüksek çıkarları var. Önce sözlerimi ilgi ile dinlediler ama, sonradan benimle alay ettiler. Bu durumda ne yapabilirim? Artık ihtiyarladım. Sağlığım yerinde değil. Bundan sonra yeni bir iş bulamam. Sana yardım etmek şöyle dursun, senin için ayakbağı

olacağım. Bu şartlar altında ne yapabilirim, sen söyle kardeşim.

«Bana çok iyi davrandın. Bunun için teşekkür ederim. Yapacağım iş için beni affet. Tek tesellim, sevgili annemizle babamıza kavuşacağımı düşünmektir. Hayatları boyunca bize çok şefkatli davranmışlardı. Şimdi de beni ahrette avutacaklarından, gözlerimin yaşını sileceklerinden eminim.

«Işıklı ve başka bir dünyada yeniden buluşacağımız günü beklerken sana 'elveda' diyorum.

Mortimer.»

«Not: Hayat sigortam için yaptırdığım paranın büyük kısmını ödünç olarak geri almak zorunda kaldım. Birtakım çürük işlere para yatırdığım için yapmak zorunda kaldım bunu. Ama yine de şirkette biraz para var. Yalnız, yapmak istediğim şeyi yaptığımı öğrenirlerse bu parayı sana vermezler.

«Not: Bana babamdan kalma saatimi Julin'a ver. Kuzenimizdir ama bu saati iyi kullanacağından eminim.

«Not: Sigortanın sana tazminat vermesini sağlamasaydım, yapmayı tasarladığım işi daha büyük kolaylıkla yapabilirdim. Sigorta taksitlerini düzenli ödedim. Onun için parayı zorluk çekmeden alabilirsin.»

Demek zavallı Mortimer böylece öbür dünyayı boylamıştı, orada da sevgili annesiyle babasının kendi gözyaşlarını sileceğini umuyordu! Fakat bu arada kızkardeşine sigorta kumpanyasını yere vurmak çaresini öğretmeyi de unutmamıştı.

İşte Mortimer L. Littlepaugh'un hikâyesi buydu. Şaşkınlığı, zaafı, inançları, öcalma hırsı şu önümde duran kâğıtta yazılı duruyordu.

Mektubu tekrar zarfın içine, zarfı da cebime yerleştirdim: «Bu mektubun resmini çektireceğim, sonra yine geri veririm bunu sana. Çünkü bana bunun resmî sureti lâzım,» dedim, «Yalnız, senin de noter huzurun-

da beyanda bulunman, vali Stanton'a nasıl gittiğini, onunla neler konuştuğunu söylemen gerekiyor...» Masanın üstünde duran iki tane yüz dolarlığı alıp ona uzatarak devam ettim, «yani noterde bu sözleri de söylediğin zaman, sana bir yüklük daha vereceğim. Hadi git de şapkanı giy şimdi.»

Aylarca uğraştıktan sonra, sonunda işi bütün yönleriyle öğrenmiştim. Zaten dünyada hiçbir şey kaybolmaz, hiçbir şey kesin olarak yok olmaz. En anlaşılmaz gibi görünen polis vakalarında bile bir ipucu vardır. Yerine göre bu ipucu iptal edilmiş bir çek, dudak rujunun lekesi, çamurun üzerindeki bir ayak izi, park yolunda unutulmuş bir prezervatif, bir bebeğin kızılımsı lekeler taşıyan patikleri ya da bir ailenin kanındaki herhangi bir bozukluk olabilir. Ve bütün zamanlar, aslında bir tek zamandır. Geçmişte ölüp gitmiş olanlar ancak bizim tariflerimiz tasvirlerimizle hayat bulmuşlardır ve karanlığın ötesinden bize, yalvaran gözlerle bakmaktadırlar.

Yani biz tarihçiler, daima bunun böyle olduğuna inanırız.

Ve gerçeği de severiz.

V

MİSS LİTTLEPAUGH'u 1937 yılı martının sonlarına doğru ziyaret etmiştim. Anlattığım gibi onu Memphis'teki o pis, karanlık evinde görmüştüm. Başladığım soruşturma da böylece son ermişti. Yedi aya yakın bir zamandır çalışmaktaydım. Fakat ben bu araştırmalarımı yaptığım sırada birtakım olaylar geçmişti: Bizim patronun oğlu Tom Stark, meşhur «Güney Şampiyonları» takımına hafbek seçilmişti. Tom bu başarısını kutlamak istemiş, babasının adını taşıyan geniş otomobil yollarından birinde varhızıyla giderken, sarı renkteki spor arabasını yolun kenarındaki taşlardan birine çarpmıştı. Bereket versin kazanın farkına muhalefet ya da gazeteciler değil de, trafik devriyeleri varmışlardı.

Arabanın içinde yarı-dolu bir içki şişesi de bulunmaktaydı. Bu şişe soruşturma sırasında kuvvetli bir kanıt olabilirdi ama, gece bunu birisi kaldırdığı gibi oradaki bir su birikintisine atıvermişti. Meşhur futbolcu Tom'un yanında bir başkası daha yatıyordu. Bu da bir genç kızdı; araba gibi pahalı değildi ama, saçlarının rengi tıpkı arabanınki gibi sarıydı. Adı Caresse Jones'ti. Fakat bu Caresse soluğu içki şişesi gibi su birikintisinde değil, bir hastanenin ameliyat salonunda aldı. Bereket versin ölmemek nezaketini gös-

terdi ama, bundan sonrası için de, bu otomobil gezintilerinde her türlü ticarî değerini kaybetmiş bulunuyordu. Fakat kızın babası aynı nezaketi göstermedi. Tepindi, küfürler etti: «Bu işi kan temizler, dava edeceğim, hapse tıktıracağım, gazetelere vereceğim bu işi,» diye barbar bağırıyordu. Fakat adamın ateşi hemen yatışıverdi. Tabii epeyce tuzluya maloldu bu ama, işler gizlice hallolup bitti. Bu Mr. Jones kamyonla ulaştırma işleri yapıyordu. Birisi onun kulağına şunları fısıldadı: «Kamyonlar Devlet Yollarında gidip gelirler, kamyonların da bazı resmî makamlara sık sık işleri düşer, deli misin sen?»

Tom bu kazayı yarasız beresiz atlattı. Fakat tam üç saat hastanede kendini bilmeksizin yattı. Bu üç saat boyunca patronun yüzü kireç gibi olmuştu. Saçı başı darma dağın, gözleri yerinden fırlamış, yüzünden terler akarak bekleme salonunu arşınladı durdu. Bir yumruğunu sıkmış, boyuna öteki avucunun içine indiriyor ve bitişik odada yatan oğlu kadar güçlükle soluk alıyordu.

Derken sabahın dördüne doğru Lucy Stark çıka geldi. Gözleri kızarmıştı ama kuruydu. Bitkin bir hali vardı. Karı-koca esaslı bir kavga ettiler; fakat ancak Tom'un durumunun tehlikeli olmadığını öğrendikten sonra yaptılar bunu. O zamana kadar patron tıkanırcasına soluk alarak odada dolaşmış; Lucy de dalgın dalgın oturmuştu. Tom'un tehlikeyi atlattığını kendisine söyledikleri zaman kalkıp kocasının karşısına dikildi: «Artık bu işlere bir son vermelisin,» dedi. Sesi fısıltıdan biraz yüksek çıkıyordu.

Patron karısının söylediklerini anlamamış gibi, bön bön onun yüzüne baktı. Sonra da elini ondan yana uzattı. Bir şeyler araştırır gibi bir hali vardı. Kurumuş dudaklarını aralıyarak: «Çocuk iyileşti Lucy,» dedi, «şimdi çok iyi hamdolsun.»

Lucy başını sallayarak: «Hayır, hiç de iyi değil,» dedi.

Patron karısına doğru çekingen bir adım atarak: «Doktor... doktor dedi ki...» diye söze başlayacak oldu.

Lucy israr etti: «Hayır, hiç de iyi değil o. Bu gidişle düzeleceği de yok. Ama sen bu işi ele alırsan, o başka.»

Patronun yanakları birden kızardı: «Bak dinle beni Lucy,» dedi, «bu sözlerinle futboldan vazgeçsin demek istiyorsan...»

Bu onların arasında çok eskiden beri sürüp giden bir kavgaydı.

Lucy: «Yok canım, yalnız futbol değil,» dedi, «zaten onun kendisini bir kahraman sanması, 'dünyada benden başka kimse yok,' diye düşünmesi de epeyce tehlikeli ya, neyse... ama ben asıl futbolun onda yarattığı ruh durumundan sözediyorum. Tom haşin, bencil, tembel bir çocuk oldu...»

— «Ama benim çocuğum da hiçbir zaman pısırık, beceriksiz olamaz, anladın mı? Halbuki sen, Tom öyle olsun istiyorsun!»

— «Vallaha, çocuğunla övüneceksin diye onu öyle bir duruma sokmak istiyorsun ki, bence öyle olmaktansa ölsün, daha iyi.»

— «Aptal gibi konuşma Lucy!»

Lucy sakin, durgun bir sesle: «Sonunda çocuğu kaybedeceksin, gör bak,» dedi.

— «Canım, biraz da Tom bir erkek gibi yetişsin! Ben çocukken bir dakika bile oyun, eğlence nedir bilmemiştim. Bırak eğlensin yavrucak! Eğlensin istiyorum. Çocukluğumda ben arkadaşlarımın eğlenişlerine imrenerek bakardım. Benim hiçbir eğlencem yoktu. İstiyorum ki o...»

Lucy: «Sonunda kaybedeceksin onu,» diye tekrar etti.

Sesi tıpkı kader gibi, sakin ve durgundu.

Patron: «Aman yahu!... Dur da beni dinle...» diye devam edecek oldu.

Fakat bu sırada ben usulcacık dışarıya çıktım, kapıyı da arkam sıra yavaşça kapadım.

Tom'un başına gelen kaza o kışın tek olayı değildi.

Anne Stanton'un tasarısı da ortaya çıktı. Anne çocuk yuvası için Devlet'ten yardım istiyordu. Bu paranın önemli bir kısmını almayı başardı. Bu yüzden pek böbürlendi: «Daha iki yıl süreyle Yuva için ödenecek alacağım, buna büyük ihtiyaç var,» diyordu. Hakkı da vardı galiba. Çünkü ülkede büyük ekonomik bunalımının başladığı tarih olan 1929'dan bu yana özel kişiler bu gibi işler için hemen hemen hiç bağışta bulunmamaya başlamışlardı. Onun için bu yoldan pek az para elde edilebiliyordu.

Sonra, dördüncü seçim bölgesinde de epey gürültü-patırdı oldu. MacMurfee hâlâ bu bölgede sözü geçen adam durumundaydı. MacMurfee'nin Washington'da Kongre'deki temsilcisi olan adam bir gün söz alarak patron hakkında düşündüklerini söyledi. Bütün gazeteler bu işi ele aldılar. Bunun üzerine patron radyoda söylev verdi. Kendisi aleyhinde Kongre'de söz almış olan senatör Petit'in geçmişiyle ilgili ileri geri konuştu. Adamın aleyhinde söylemediğini bırakmadı. Bu bilgileri elde etmek için patron yine kendi özel haber alma servisini harekete geçirmişti. Tuhafı şu ki, patron nutuklarında, senatörün sözlerinin hiçbirini reddetmedi, bunlara cevap vermedi de sadece adamın kendisiyle uğraştı. Bir söz vardır: «İftira edin, sözleriniz muhakkak bir iz bırakır,» der ya. Patron da öyle yapıyordu. Gerçekten bir insan boyuna iftira karşısında kalırsa, sonunda sinip susar.

Bu iş de Petit için epey zararlı oldu. Yalnız bu arada MacMurfee'nin hakkını yememek doğru olur. MacMurfee bu yüzden mücadeleyi bırakmadı. Tiny Duffy de kendi hesabına aynı şekilde hareket etti.

Onun da başka bir fikri vardı: İnşa edilecek hastaneyi Gummy Larson'a ihale ettirmek istiyordu. Gummy Larson dördüncü seçim bölgesinin kodamanlarındandı. Hastane inşaatı kendisine ihale edilirse MacMurfee'yi patrona muhalefet etmemesi için kandıracak ya da sadece ona kalleşlik edecekti. Ama Patron Tiny Duffy' nin sözlerini hep aynı tavırla dinlerdi. Nitekim bu sefer de öyle yapacak, onu aldırmaz bir tavırla dinledikten sonra: «Tabii Tiny, tabii, sonra görüşürüz bu işi,» diyecekti. Ya da: «Eeeey Tiny, kafa şişirdin, şu plâğı değiştir artık!» diye bağıracaktı. Ya da bunların hiçbirini yapmacaktı da Tiny'ye derin derin, uzun uzun bakacak, onu ölçüp tartar gibi bir tavır takınacaktı. Sonunda Tiny'nin sesi kuvvetini kaybedip tam bir sessizlik içinde sönecek, patronla Tiny'nin soluk alışlarından başka şey işitilmez olacaktı. Tiny tıknaz, şişko bir adam olduğu için sık sık, fakat vücudünün iriliğine göre hafif hafif nefes alacaktı. Patron ise kendinden emin bir tarzda, geniş geniş nefes almaya devam edecekti.

Bununla beraber patronun aklı fikri hep o yaptıracağı hastanedeydi. Muhtelif geziler yaparak Massachussetts'teki, New York'taki, Filadelfiya'daki belli başlı hastaneleri gezip görmüştü.

— «Evet, hepsi çok güzel,» diyordu, «ama benimki daha güzel olacak. Hepsi çok büyük, ama benim hastane daha büyük olacak. Bu Eyaletin topraklarında yaşayan herhangi bir yoksul gelip o hastaneye girdi mi, bütün ihtiyaçları bedava tarafından karşılanacak.»

Gezi sırasında patron bütün vaktini doktorlar, mimarlar, hastane idarecileri ile bir arada geçiriyordu. Bu arada hiç şarkıcı kızlarla, at yarışlarında tahmin yapma uzmanlarıyla buluştuğu yoktu. Masasının üstünde birsürü plân, kendi eciş-bücüş elyazısıyle dolu bir yığın defter, mimarî, kalorifer tesisatı, perhiz yemekleri, hastane idareciliği gibi konulardan sözeden kitaplar yığılı duruyordu. Odasına birisi girince başını

kaldırıyor, içeriye giren sanki uzun zamandan beri oradaymış gibi, aklından geçenleri yüksek sesle söyleyerek ona hitap etmeye başlıyordu: «Massachussets' taki merkez hastanesinde...» filân gibi. Bu hastane işi onu uğraştıran başlıca konuydu.

Fakat Tiny de bu işte sıkı duruyordu ha. Bir gece vali konağına geldim. Sugar-Boy tembel tembel oturuyordu. Dizlerinin üstüne bir gazete yaymıştı. Elinde sökülmüş bir tabanca vardı. Yanında bir kutu vazelin duruyordu.

— «Patron nerede?» diye sordum. Dudakları bükülüp kımıldanır, yine tükrükler saçmaya başlarken ben de onun yüzüne bakıyordum. Başıyla yaptığı kesik kesik bir hareketten, patronun kütüphanede olduğunu anladım. Kütüphanenin büyük kapısına vurup içeriye girer girmez de patronun gözleriyle karşılaştım. Bir av çiftesinin namlusu gibi, iki gözünü de nişan almışçasına, üç adım mesafeden bana dikmişti. Onun bu halini görünce durakladım.

İri vücudunu meşin kanapeden kaldırarak: «Şuna bak, şuna bak hele,» dedi.

Sonra gözlerinin çifte namlusunu Tiny'nin üzerinde dolaştırdı. Tiny halının üzerindeydi. Şöminede ateş yanıyordu ama Tiny bu ateşin hararetine göre fazla sayılacak şekilde, buram buram terliyordu.

Patron devam etti: «Şuna bak hele! Bu itoğlu it beni aldatmaya kalkıştı. Buraya gizlice o Gummy Larson denen herifi getirdi. Benimle konuşmak istiyormuş da. Herifi tâ Duboisville'den alıp buraya kadar getirmiş. Ben de ona güleryüz göstereceğim sanıyordu. Hayır, ne güleryüz gösterdim, ne de terbiyeli davrandım!»

Sonra yine Duffy'den tarafa dönerek: «Söylesene ulan,» dedi, «terbiyeli davrandım mı ona karşı?»

Tiny kendinde söz söylemeye hal bulamadı.

Patron yine bağırdı: «Terbiyeli davranmadım mı, söylesene, ha?»

Tiny bir kuyunun derinliklerinden geliyormuş gibi boğuk bir sesle «Hayır» diye cevap verdi.

Patron: «Evet, terbiyeli davranmadım ona,» diye devam etti, «bu kapının eşiğinden ayak atmasına izin vermedim.» Bir yandan da parmağını uzatmış, arkamdaki kapıyı gösteriyordu. «Ona 'Seni görmek istersem haber yollarım,' dedim, herifi sepetledim.» Sonra şehadet parmağını yine Tiny'den yana uzattı: «Ama sen... sen...»

— «Ben sandım ki...»

— «Evet, beni kafese koyacağını sandım... Yani o herifi elde edecektim, sen de beni böylece aldatmış olacaktın. Hayır, elde etmeyeceğim, geberteceğim onu! Ben o itoğlu itlerin çoğunu hem de parayla satın aldım. Ama onları geberttin mi bir daha bellerini doğrultamazlar. Halbuki satın aldın mı, ne kadar zaman için satın aldığını bilemezsin. Onun gibilerden bir sürüsünü satın aldım ben. Sonra, seni de gebertmediğime hata ettim. Ama seni temelli satın aldığımı sanıyordum. Ne de olsa, yanımdan savuşmaya cesaret edemezsin!»

Tiny: «Dinleyin beni, dinleyin,» dedi, «yaptığınız doğru değil. Çocukların hakkınızda düşündüklerini, sonra öteki meseleleri pek iyi biliyorsunuz. Ben korktuğumdan değil...»

Patron sesini alçalttı. Beşikteki çocuğuna ninni söyleyen bir anne kadar tatlı bir sesle konuşuyordu: «Ama korksan daha iyi edersin,» dedi.

Tiny yine buram buram terlemeye başladı.

Patronun sesi tekrar sertleşti: «Şimdi de hadi defol git,» dedi.

Tiny'nin kapıdan gidişini seyrettim. Sonra patrona: «Seçmenleri sahiden hoş tutuyorsunuz ha!» dedim.

Patron plânları bir kenara iterek kendini yine kanapenin üzerine bırakırken: «Bırak Allahını seversen!...» dedi.

Sonra doğruldu, gömleğinin yakasını çözmek istedi, yakayı çekiştirdi, sinirlendi, düğmeyi koparttı ve öfkeli bir tavırla kravatını gevşetti. Peşinden de yakası gırtlağını sıkmış gibi, başını bir o yana bir bu yana birkaç defa döndürerek: «O bu işe burnunu soksun istemiyorum, ama gel de anlat herife,» dedi.

Sonra plânları yine eliyle itti.

— «Başka ne beklersiniz ondan?» dedim, «bu işte altı milyon dolar dönüyor. Bal kavanozu ortada durur da sinekler buna üşüşmez mi hiç?»

— «Ama bu sefer bal kavanozundan uzak durursa iyi eder.»

— «Fakat ben Tiny'nin mantıklı hareket ettiği kanaatindeyim. Larson'un bu ihaleye karşılık MacMurfee'ye kalleşlik edeceği apaçık bir şey. Sonra Larson bilgili, yetkili bir müteahhittir de...»

Birdenbire doğruldu, beni baştan ayağa süzdü, sonra: «Sen de mi onlarla ortaksın yoksa?» diye sordu.

Omuz silkerek cevap verdim: «Bu işlerle hiç mi hiç ilgim yok,» Ben sadece Tiny'nin mantıklı hareket ettiğini söylemek istemiştim.

Gözlerini üzerimden ayırmaksızın devam etti: «Yahu, işin içyüzünü anlamıyor musun? Söyle ha, anlamıyor musun?»

— «Aklımın erdiği kadar bir şeyler anlıyorum.»

Kanapeden kalktı, ayaklarının üstüne bastığı zaman hafifçe sendeledi. Böylece, epey içmiş olduğunu anladım. Bana doğru ilerliyerek ceketimin yakasından tuttu. Bir yandan gözlerimin tâ içine bakarken, öbür yandan da beni dut ağacı gibi silkeledi. Gözleri kan çanağına dönmüştü: «Anlıyor musun bu işi, anlamıyor musun?» diye tekrarladı, «benim yaptıracağım bu hastane yalnız memlekette değil, yeryüzünde eşsiz olacak. Tiny gibi aşağılık bir herifin bu işe burnunu sokmasını istemiyorum. Binaya 'Willie Stark Hastanesi' adını vereceğim. Ben de, sen de, öteki itoğlu itler de ölüp gidecek ama bu hastane yaşayacak, anladın mı? En

yoksul insan bile oraya gidecek ve beş para vermeksizin...»

— «Evet, beş para vermeksizin bakılacak, sonra da oyunu size verecek,» dedim.

— «O zaman ben ölmüş olacağım. Sen de öyle. Bana oy vermişler ya da vermemişler, vızgelir o zaman. Herkes oraya gidecek ve...»

— «Beş para vermeksizin bakılacak, sonra da hayır dua edecek.»

Ceketimin yakasını iri elinde bükerek beni sert sert salladı, sonra da bağırdı: «Ne demek bu yani? Karşıma geçmiş benimle eğleniyor, alaylı alaylı gülüyorsun ha? Gülme öyle bakayım, gülme diyorum sana! Yoksa...»

— «Dinleyin beni,» dedim, «ben sizin şamar oğlanınız değilim. İstediğim zaman da gülerim.»

— «Jack, kendine gel Jack!... Öyle demek istemedim, sen de pekâlâ biliyorsun bunu. Karşıma geçmiş, gülüyorsun da ona içerledim. Anlamıyor musun bu işi, ha?»

Ceketimin yakasını hâlâ sımsıkı tutuyor, koca suratını bana doğru uzatıyordu. Gözlerimin tâ içine bakmaktaydı. Bir yandan boyuna tekrarlıyordu: Anlamıyor musun? O itoğlu itler bu işe el atıp bunu da kirletsinler istemiyorum. 'Willie Stark Hastanesi.' Nasıl, ha? Sonra, oraya en iyisinden bir de başhekim bulacağım! Evet, en iyisinden, New York'tayken bana: Muhakkak onu al, sana lâzım olan adam odur,' dediler. Bunu da sen yapacaksın, Jack. Sengetireceksin o adamı bana.»

Ceketimin yakasını güçbelâ elinden kurtararak buruşuğunu düzelttim. Sonra da kendimi bir iskemlenin üstüne bırakırken: «Kimi getirecek mişim size?» diye sordum.

— «Doktor Stanton'u,» dedi, «Doktor Adam Stanton'u getirteceksin.»

Bir sıçrayışta ayağa kalkınca sigaramın külü pan-

talonumun üzerine döküldü. «Adam benim çok eski arkadışımdır,» dedim, «benim için kardeşten de ileridir. Ama sizinle yapamaz o, bunu çok iyi biliyorum.»

— «Canım ondan beni sevsin istemiyorum ki. Sadece hastaneyi idare etsin istiyorum. Zaten kimseden beni sevmesini istemiş değilim. Senden bile hatta.»

Tiny'nin taklidini yaparak: «Biz hepimiz sizi çok severiz,» dedim, «bütün arkadaşların sizin için ne düşündüklerini pek iyi bilirsiniz.»

Gerindim, esnedim, kapıya doğru ilerlerken: «Şimdilik bana müsaade,» dedim, «yarın aklınız başınıza geldiği zaman görüşürüz bu işi.»

Sonra dışarıya çıkıp kapıyı kapadım.

Fakat ertesi gün patron beni çağırttı. Aklı başına gelmişti. Kısaca: «Dr. Stanton'u getir bana,» dedi.

O zaman ben de Adam'ın evine yollandım. Evi yine aynı sefil, perişan haldeydi. Yalnız bir köşede bütün bu dekora yüksekten bakar gibi, pırıl pırıl piyanosu duruyordu. Her yanda kitap, kâğıt yığınları vardı. Hizmetçi kızın kaldırmayı unuttuğu kahve fincanı masanın üzerinde sürünüyordu. Adam beni içten bir tavırla karşıladı. Elini omuzuma koydu, soğuk bakışlı gözlerini üstüme dikti. Bakışlarının dolambaçlı, kararsız, belirsiz her şeyi tenkid eder gibi bir hali vardı. Fakat gülümseyince, bakışlarının da, yüzünün de ifadesi değişiverdi. Şubat ayında güneş açmış gibi bir şeydi bu. Adam Stanton pek seyrek gülümserdi. Bugün de bana değil, çocukluk arkadaşına gülümsüyordu.

— «Oooo, hoş geldin! Pek sevindim doğrusu! Gel bakayım!»

Sonra gidip bir koltuğun üstündeki kitapları yere indirerek: «Otur» dedi. İkram ettiği viskiyi içtim. Biryandan da ona söyleyeceklerimi kafamın içinde hazırlıyordum: «Dinle beni,» dedim, «bir şey söyleyeceğim sana. Ama sözümü bitirmeden önce bağırıp çağırmaya kalkışma sakın.»

Sözlerim uzun sürmedi, o da ben sözümü bitirmeden bağırıp çağırmadı.

— «Vali Stark bir hastaneyle bir de sağlık merkezi yaptıracak. Bunları sen idare edesin istiyor,» dedim.

Daha doğrusu Adam o anda bağırıp çağırmaya başlamadı. Kılı bile kıpırdamadı. Şöyle bir dakika kadar, beni doktorlara özgü o soğuk bakışla süzdü. Bendeki bulgumun özel bir dikkate ihtiyaç gösterip göstermediğini anlamak istiyordu sanki. Sonra ağır ağır başını salladı.

— «Bir düşünsen iyi edersin,» dedim, «dış görünüşe rağmen, belki fena bir iş değildir bu. Belki de işin birkaç cephesi vardır...»

Fakat Adam'ın yine başını salladığını, üstelik benimle aynı düşüncede olmadığı için özür diler gibi bir tavırla gülümsediğini görünce sesimi alçalttım.

Yine gülümsemeye devam ederek cevap verdi: «İşin başka cepheleri beni ilgilendirmez.»

— «Ama sen işin bütün cephelerini bilmiyorsun ki! Sözgelişi patron: 'İsteyeceği aylığı kendisi tayin etsin,' dedi.»

— «Vallaha, ben satılık değilim. Patron da beni satın alacağım diye boşuna vaktini kaybetmesin.» Etrafındaki dağınıklığa, sefil dekora baktıktan sonra devam etti: «Benim her şeyim var hamdolsun.»

— «Canım, patron aptal adam değildir. Nasıl olur da seni satın almaya kalktığını sanırsın?»

— «Satın alamaz ki!»

— «Peki, sence ne istiyor öyleyse?»

— «Kabul etmezsem gözümü korkutup beni sindirmeye çalışacak herhalde. Bu da işin ikinci perdesi olacak.»

— «Yok canım. Bu yola sapmaz. Bir şey de elde edemez zaten,» dedim.

— «Ama buna güveniyordur. Ya satın almak, yahut tehditetmek. Beğen beğendiğini al.»

— «Sen anlayamadın bu işi, Adam.»

Yerinden kalktı, havı dökülmüş halının üzerinde iki üç adım attıktan sonra benden tarafa döndü, soğuk bir tavırla: «Pohpoho da gelemem,» dedi, «onun için boşuna vakit kaybediyor.»

— «Canım, sen kimsenin pohpohunu istemezsin,» dedim, «neden, biliyor musun?»

— «Neden?»

— «Kibirli bir adamsın da ondan. Sonra, kendi değerini herkesten daha iyi bildiğin kanaatindesin. Bu şartlar altında senin değerini kimse senden iyi takdir edemez. Dolayısiyle de seni pohpohlayamaz.»

Adam sert bir tavırla: «Herhalde o, hiç pohpohlayamaz muhakkak,» dedi.

— «O da pohpohlayamaz, başkası da. Bunu kendisi de bilir.»

— «Öyleyse ne diye üstüme düşüyor. Sanıyorsa ki ben...»

— «Sebebini ara bakalım,» dedim.

Havı dökülmüş halının ortasında durarak yüzüme bakıyordu. Fakat bu bakışta şüphe ve kaygı değil de, sadece merak okunmaktaydı.

Bu da bir şey sayılırdı nihayet. Ben de onun ufak da olsa, ilgi gösterdiğini sezer sezmez bundan faydalanmaya karar verdim: «Sebebini ara bakalım...» dedim.

Cevap vermeksizin yüzüme baktı. Gözleri daha dalgın bir hal almıştı.

— «Bulamadın değil mi,» dedim, «ben sana anlatayım öyleyse. Patron senin üstün bilgili bir insan olduğunu biliyor. Fakat sen bu üstünlükten faydalanmıyorsun. Demek ki görünüşe göre paraya ihtiyacın yok. İhtiyacın olsaydı sen de öteki meslekdaşların gibi hastalardan para çeker, bu parayı bir kenara koyardın. Sonra, gönül eğlendirmek gibi şeylerde de gözün yok. İstesen pekâlâ birçok kadınla gönül eğlendirebilirsin. Çünkü tanınmış bir doktorsun, henüz gençsin, ayrıca

yakışıklısın. Rahat yaşamaya da pek önem vermiyorsun. Öyle olsaydı ırgat gibi çalışmaz, burada oturmazdın. Ama patron senin ne istediğini biliyor.»

Adam: «Onun bana verebileceği hiçbir şeyi istemiyorum,» dedi.

— «Emin misin Adam, emin misin buna?»

— «Amaan,» diye söze başladı, yanakları kızardı.

Ben onun sözünü keserek: «Evet, o senin ne istediğini biliyor,» dedim, «bunu da tek kelimeyle söyleyeceğim sana.»

— «Neymiş o?»

— «Sen iyilik yapmak istiyorsun.»

Sudan çıkıp da tıkanmak üzere olan bir balık gibi durdu, ağzı bir karış açık kaldı.

— «Evet,» dedim, «senin arzun bu. O da bunu biliyor.»

O zaman sert bir sesle söze başlayacak oldu: «Anlamıyorum...» dedi.

Ben yine onun sözünü keserek: «Dur canım, kızma,» dedim, «utanacak, sıkılacak bir şey değil ki bu.»

Kederli kederli: «Istırap çekmekte olan birsürü insan var,» dedi.

Ben yine onun sözünü keserek: «Dur canım, kızma,» dedim, «utanacak, sıkılacak bir şey değil ki bu.»

Kederli Kederli: «Istırap çekmekte olan birsürü insan var,» dedi, ama anlayamadığım şey şu...»

— Istırap demek, fenalık demektir,» dedim.

— Istırap bir fenalıktır ama fenalığın kendisi demek değildir.»

Sonra yüzüme düşmanca bakarak benden tarafa yürüdü.

— «Her neyse,» dedim, «patron senin ne düşündüğünü biliyor. İstediğin nedir, zayıf tarafın nedir, anlıyor. Sen iyilik yapmak istiyorsun ya. O da sana istediğin kadar iyilik yapmak imkânını verecek.»

Üst dudağının kenarını ısırarak aldırışsız bir ta-

vırla cevap verdi: «İyilik ha? İyi ama bu kelime ile o adam arasında hiçbir ilişki yok.»

Aldırmaz bir tavırla: «Sahi mi?» dedim.

— «Tabii ya. Bitkiler bile kendilerine uygun iklimlerde yetişir. Halbuki sen bu adamın etrafında yarattığı havayı, iklimi benden daha iyi biliyorsun. Ya da bilecek durumdasın,» diyelim.»

Ben omuzlarımı silkerek: «Val'aha, bir şey aslında iyi ise, yine de iyi demektir,» dedim, «diyelim ki bir adam var. Bu adam bir şiir yazıyor. Ama öte yandan da bir kadınla ilişkide bulundu, ondan bir hastalık aldı. İlişkide bulunduğu kadın da evliydi, diyelim. Bu duruma göre, o adam kanunsuz bir iş de yapmış oluyor. Şu halde yazdığı şiir bu yüzden daha kötü mü olur?»

— «Bunun ne ilgisi var şimdi canım?»

— «Ne ilgisi var, ha? Hatırlarsın tabii çocukken de seninle oturup bütün gece birtakım tartışmalar yapardık. Şöyle sorulara cevap bulmaya çalışırdık: Bir güreş şampiyonu bir boks şampiyonunu yenebilir mi? Bir arslan bir kaplanı alaşağı edebilir mi? Keats mi, yoksa Shelly mi daha büyük bir dehâya sahipti? Doğru, İyi Güzel diye neye derler? Tanrı var mı? Hatırlarsın elbet, bütün gece bu gibi konular hakkında tartışır dururduk. Tartışmalarda hep ben baskın çıkardım. İyi bir delille seni olduğun yerde zınk diye oturttuğum zaman sen yine: 'Bunun ne ilgisi var şimdi canım?' derdin.» Sırtına arkadaşça bir tokat vurarak devam ettim: «Ama ben ne söylediğimi biliyorum. Kendimi hayale filân kaptırmam,» sonra da pardesümle şapkamı aldım, «şimdilik bana müsaade, ama sen yine bu düşünce üzerinde biraz kafa yor, emi?»

— «Acayip bir düşünce bu doğrusu,» dedi.

Ama şimdi gülümsüyordu. Yine eskisi gibi arkadaşımdı, kendi eski benliğine dönmüştü. Fakat bunu farkettiğimi ona hiç belli etmedim: «Bak, sana her şeyi açık açık söyledim,» dedim. «Patron da öyle.

Şimdi gidiyorum, çünkü Memphis'e gidecek gece yarısı trenini kaçırmak istemem. Orada bir medyumla konuşacağım da.»

— «Bir medyumla mı?»

— «Evet. Mükemmel bir medyumla hem. Adı da Miss Littlepaugh. Öbür dünyadan bir mesaj getirecek bana. Mesajda da şunlar yazılı olacak: «Patronun hastanesine başhekim olarak Stanton adında esmer, yakışıklı birisi geliyor.»

Sonra koşa koşa kapıdan çıkıp merdivenleri indim.

Karanlık sokağa çıkınca durup Adam'ın oturduğu apartımandan tarafa döndüm. Perdelerden biri açıktı İçeriye baktım. Mutfakta dazlak kafalı, yaşlı bir adam vardı. Sırtında yalnız gömleği bulunuyordu. Tabağının üstüne eğilmiş, iskemlenin üzerinde bir çuval gibi oturuyordu. Yanında bir çocuk durmuş, adamı kolundan çekmekteydi. Sırtında buruşuk elbiselerle bir kadın geldi. Saçları gözlerinin üzerine dökülmüştü. Elinde dumanı tüten bir tencere vardı. Çünkü kocası, ayağındaki o ağrıyan nasır yüzünden eve yine geç gelmişti. Ev kirası verilmemişti. Johnnie'ye ayakkabı almak gerekti. Susie'nin karnesindeki notlar berbattı. Susie de babasının yanında duruyordu, o da onu kolundan çekiştiriyordu. Bir yandan da aptal aptal babasının yüzüne bakmaktaydı. Duvarda taş basması bir resim asılıydı ama çarpık duruyordu. Abajursuz ampulün altında resmin çiy renkleri daha iyi meydana çıkıyordu. Apartmanın içinde bir yerde, bir köpek havladı. Bir başka yerde bir bebek de içini çekerek hıçkırıklarla ağlıyordu. Bütün bunlar Hayat'tı, Adam Stanton da bunun tam orta yerinde, mümkün olduğu kadar yakınında yaşıyordu. Bu havaya sokuluyor, mutfakta pişen lâhananın kokusunu duyuyor, merdiven sahanlığında duran çocuk arabasına çarpıyor, apartımanlarından çıkan, bir yandan da çiklet çiğnemekte olan iki yeni evliyi selâmlıyordu. İncecik duvarın öte yanından ihtiyar bir kadının iniltilerini işitiyordu. Bu zavallı daha

yazı görmeden —Adam'ın söylediğine göre kanserden— ölecekti. Adam beri yandan delik, havı dökülmüş halısını arşınlıyor, kitaplarla kırık iskemleler arasında dolaşıyordu. Evet, Hayat denen şeye sokuluyordu o, çünkü bürosundan, bisturisinden, basit ve alçakgönüllü odasından başka kendinin hiçbir şeyi yoktu. Belki hayat denen şeyin üzerine eğilerek onun nabzını yokluyor, onu muayene ediyor, bisturisini onun etine bastırmaya hazırlanıyordu. Hareketlerine bir neden bulmak için belki de onun bu havadan uzaklaşması imkânsızdı.

Tekrar yola koyulduğum zaman Adam'ın apartımanından piyano sesleri geldiğini duydum. O kadar gürültülü çalıyordu ki, piyanonun sesi deminki bebeğin ağlayışlarını bastırıyordu. Hatta bu yüzden köhne duvarın sıvaları bile dökülmekteydi. Evet, onun piyanosuydu bu.

Memphis trenine yetiştim, şehirde üç gün kaldım. Gidip Miss Littlepaugh'u gördüm. Çantamda fotokopiler ve kadının noterce onaylanan ifadeleri vardı.

Dönüşte otelde adıma bırakılmış bir mesaj buldum. Anne'nin telefon numarasıydı bu. Telefon edince onun sesini duydum. Bu sesi işitince yine yüreğim hop etti.

Beni görmek istiyormuş. «Bundan kolay ne var?» dedim, «ömrün boyunca beni görmek senin elinde olan bir şey.» Fakat o benim bu şakamı anlamamış göründü. «Gel de hemen beni gör, ne olur,» dedi.

Ona Slade'nin yeni salonunun adresini verdim. «Orada buluşalım istersen,» dedim.

Oraya Anne'den daha önce gittim, Slade ile karşı karşıya oturup bir kadeh içtim. Işıklar loştu, bir müzik çalıyordu. Dekor çok güzel her taraf pırıl pırıldı. Slade'nin dazlak kafasını sırtındaki pahalı elbiseyi, kasada oturan sarışın kızı seyrederken bir yandan çok zaman önce, daha memlekette içki yasağı varken aynı Slade'nin gizli meyhanesinin arka salonunda bir sabah olup bitenleri hatırlıyordum. O sıralarda Slade'nin

kafasında bir iki tutam saç vardı ama cebinde metelik yoktu. Willie Stark politikaya atılmak için köyünden henüz yeni gelmişti. Slade Willie'ye hoş görünmek için «Willie ille bira içsin» diye ısrar eden Duffy'den yana olmak istememişti. Çünkü o gün Willie bira değil de sodalı limonata içmek istiyordu. İşte Slade'nin istikbali daha o günden belli olmuştu. Bugün de Slade'nin karşısında elimde bir kadehle ben oturuyordum. Bir yandan da bir insanı mahvetmek ya da kurtarmak için ne kadar az şey gerektiğini düşünmekteydim.

Tezgâhın arkasındaki aynaya bakınca, Anne Stanton'un kapıdan içeriye girdiğini gördüm. Fakat arkama dönüp ona bakacak yerde, aynadaki hayaline bakmaya devam ettim. Hani kışın bir dere buz tutar da, buzların içinde kuru bir yaprak kalır. İnsan onu görünce kuru yaprakların henüz ağaçlardan dökülmemiş oldukları zamanı, güneşin pırıl pırıl parıldadığı günleri hatırlar. Fakat bu sefer söz konusu olan, bir anı değildi.

Şu anda Anne Stanton'u ortadaki halının kenarında ve aynanın içinde görüyordum. Onu karşımda bir genç kız olarak değil de 1. 70 boyunda bir genç kadın olarak görmekteydim. Ayak bilekleri incecikti ve çok hoştu. Kalçaları dardı ama o kadar biçimliydi ki insan onları heyketıraş elinden çıkmış sanırdı. Beli o kadar inceydi ki, bir elinizle sarabilirdiniz. Bütün bunların üzerine de gri flanelden bir tayyör giymişti. Tayyör sade görünsün diye erkek elbisesi gibi biçilmişti ama, aslında pek göze çarpıyor, Anne'nin hiç de erkekçe olmayan vücut çizgilerini biçimlerini çok tahrik edici bir biçimde ortaya koyuyordu.

Ayağının ucu ile sabırsız sabırsız mavi halıya vuruyor, salonda kimler bulunduğunu görmek için başını belli etmeden sağa sola çeviriyordu. Açık mavi bir fötr şapkanın altındaki yüzü pırıl pırıldı ve körpe görünüşlüydü.

Bir ara aynada gözgöze geldik. Beni arkam dö-

nük oturmuş görünce benden tarafa ilerledi. Arkama gelince: «Jack!» diye seslendi.

Ben arkama dönmeden: «Slade,» dedim, «bu hanımı tanımıyorum. Boyuna etrafımda dönüp duruyor. Ben seni namuslu bir yer işletiyorsun sanıyordum. Ne demek bu?»

Slade bu tanımadığı kadını süzmek için başını çevirdi. Anne'nin yüzü de kireç gibi bembeyaz oldu. Gözlerinden kıvılcımlar saçılıyordu sanki.

Slade: «Hanımefendi, affedersiniz ama...» diye söze başladı.

Fakat Anne dilinin tutukluğunu gidermeyi başardı. Yanaklarına birden kan geldi kızardı: «Jack Burden, eğer hâlâ...» diye söze başladı.

Slade: «İyi ama, seni tanıyor bu hanım...» dedi.

Sonunda gerçekle karşıya karşıya gelmek için arkama döndüm. Artık bu, belleğimde kalan bir şey değildi de nerdeyse patlayacak hale gelmiş, yüzü kızarmış, kedi gibi sizi tırmalamaya, hatta öldürmeye hazır bomba gibi bir genç kadın olmuştu.

Ben: «Aaaa,» dedim, «nişanlımmış gelen. Slade, sana Anne Stanton'u tanıtayım. Yakında evleneceğiz onunla.»

Slade gülümsemeye çalıştı: «Çok memnun oldum.» gibilerden bir şeyler geveledi.

— «2050 yılında evleneceğiz onunla,» dedim.

— «Ama daha önce de ben seni geberteceğim,» dedi, «böyle şaka olur mu hiç?»

Sonra gülümsedi, yüzünün kırmızılığı hafifledi. Elini Slade'ye uzattı.

Slade yine: «Tanıştığımıza çok memnun oldum,» dedi.

Slade'nin suratı kiliselerdeki tahtadan evliya heykellerini andırıyordu ama tayyörün altından beliren hoş biçimlerin, yuvarlaklıkların hiçbiri de gözünden kaçmamaktaydı.

— «Bir şey içmez misiniz?» diye sordu.

Anne: «Teşekkür ederim,» dedi, «bir martini içeyim bari.»

İçtikten sonra bana: «Jack, gitmemiz gerekiyor,» dedi.

Slade'ye tekrar teşekkür etti, beni dışarıya doğru götürdü. Dışarıda gecenin karanlığı ışıklı reklâmlar, benzin buharı, kavrulan kahve kokusu ve klâkson sesleriyle doluydu.

— «Pek şakacısın bakıyorum,» dedi.

Ben onun bu sözüne cevap vermeksizin: «Nereye gidiyoruz?» diye sordum.

— «Çok kurnazsın doğrusu.»

— «Nereye gidiyoruz?»

— «Hep çocuk mu kalacaksın böyle?»

— «Nereye gidiyoruz?»

Rastgele yürüyor, meyhanelerin, gazete satış kulübelerinin, çiçekçi dükkânlarının önünden geçiyorduk. Birkaç tane gardenya alıp Anne'ye uzattım: «Şakacıyım belki ama ne yaparsın, vakit başka türlü geçmiyor ki,» dedim.

Köşe başına kadar yürüdük. Anne'ye yine sordum: «Nereye gidiyoruz?»

— «Seninle konuşmak zorunda olmasam beraber hiçbir yere gitmezdim,» dedi.

Bir çiçekçi dükkânının daha önünden geçtik. Ben bir gardenya buketi daha alıp Anne'ye verdim: «İnsan gibi konuşmazsan koynunu koltuğunu çiçek dolduracağım,» dedim.

Gülerek: «Peki peki, seni üzmeyeceğim, merak etme,» dedi.

Sonra koluma girdi, adımlarını benimkilere uydurdu. Çiçekleri boş kalan elinde tutuyordu. Çantasını da dirseğinin altında sıkıştırmıştı.

— «Şöyle bir dolaşalım. O kadar sinirlerim bozuk ki, yürümesem yapamayacağım.»

Nehire doğru inerek yolumuza devam ettik.

— «Seninle bir şey konuşmak istiyordum,» dedi.

— «Peki söyle bakalım.»

Sakin bir tavırla: «Şimdi olmaz,» dedi.

Sonra bakışlarını benden yana çevirdi. Sokak fenerinin ışığında çok ciddî hatta biraz kaygılı bir görünüşü olduğunu farkettim. Yüzünün cildi cilâlı gibiydi. Yüzünün biçimli çatısı üzerinde gayet gergin duruyordu. Bu yüz çizgilerinde fazladan en ufak bir et parçası yoktu. Bir sessizlik perdesi arkasında, daima tutulmuş bir enerji var gibiydi. Tıpkı alevi bir cam arkasında ışıldayan bir lâmba gibi. Fakat bu enerjinin her zamankinden daha gergin, daha aşırı bir hal almış olduğunun farkındaydım. Ve öyle geliyordu bana ki, fitili biraz çıkarsam, lâmbanın alevi etrafındaki cam şişe de çatlatıverecekti.

Hiç cevap vermedim, birkaç adım daha ilerledik. Sonra Anne: «Sonra söylerim, biraz daha yürüyelim,» dedi.

Gezintimize devam ettik. Meyhaneleri, bilârdo salonları, lokantaları, cırlak ya da iniltili müzikleriyle caddelerden uzaklaşmıştık. Dar ve karanlık bir sokağa saptık. İki çocuk duvarlara sürtüne sürtüne, bir yandan da kısık ve kısa çığlıklar koparak kaçıp gidiyorlardı. Evlerin kapalı pancurları arkasından, şurada burada bir ışık çizgisinin sızdığı görülmekteydi. Bazen de derinden bir sesin geldiği işitiliyordu. Daha sonra, bahar gelip havalar düzeldiği zaman güneş batarken insanlar kapıların eşiklerine oturacaklar, dereden tepeden konuşacaklardı. Bir kadın da yoldan geçen bir erkeğe: «Gelsene yavrum!» diyecekti.

Çünkü burası aşağı mahallelerin tâ öbür ucundadır. Burada birçok şüpheli evler vardır. Fakat kış geldi mi, üstelik gece de olunca herkes evlerin içine kapanır.

Onun için şimdi sokakta kimseler yoktu. Sadece kapalı pancurlar, bir de rutubetten yağlı gibi duran kaldırım taşlarını aydınlatan çarpık bir sokak feneri.

Tiyatro dekoru gibi bir şeydi bu. İnsan nerdeyse piyesin kadın kahramanının kayıtsız bir tavırla çıkacağını, sokak fenerinin direğine dayanıp bir sigara yakacağını sanıyordu. Fakat kadın ortalarda görünmedi. Anne ile ben sahneyi bir baştan öbür başa geçtik. İnsan duvarları bile mukavvadan sanıyordu. Ancak parmağını değdirdiği zamandır ki elinin altına nemli memli bir tuğla, süngerleşmiş bir sıva geliyordu. Hiç konuşmadan ilerlemekteydi. Fakat Anne'nin piyesin kadın kahramanına benzer bir tarafı olmadığı için gidip sokak fenerinin direğine yaslanmadı, sessiz sessiz yürümeye devam etti.

Böylece nehrin kenarındaki depolara kadar geldik. Burada, bir elin açık parmakları gibi suya doğru uzanan rıhtımlar, iskeleler görünüyordu. Fenerlerin ışığında saçdan damların parıldadıkları hayal meyal seçilmekteydi. Rıhtımların üzerine kalın bir sis perdesi çökmüştü. Bu perdenin aralıklarından zaman zaman düzgün, hareketsiz su görülmekteydi. Su da tıpkı damların çinkoları ya da siyah bir fok balığının parlak derisi gibi ışıldamaktaydı. Biraz ileride de, şileplerin kısa direkleri, koyu renk suların üzerinde apaçık belli olmaktaydı. Nehrin yukarılarına doğru bir yerlerden inildercesine bir düdük sesi geliyordu. Üzerine pamuk gibi sis bulutları çökmüş nehri seyrederek rıhtım boyunca ilerledik. İnsan bu sis bulutlarına baktıkça kendisini bir dağın tepesinde sanıyordu. Karşı kıyıda birkaç ışık parıldamaktaydı.

Rıhtımın ucuna gelince durduk. O zaman hatırladım: Yaz akşamları gezmeye çıkanlar yandan çarklı nehir gemilerine binerler, ay ışığında dolaşırlardı. Çok büyük kalabalık olurdu. Kan-ter içinde insanlar dirsekleri ile birbirlerini iterler, bağırışıp çağırışırlardı. Bazılarının kucaklarında çocuklarını taşıdıkları olurdu. Hepsi bira ya da başka bir içki içmek arzusu ile kıvranırdı. Bir düğün parası gibi beyaz, gıcırtılı, sarılı-kırmızılı süsleriyle rüya gibi duran vapur şimdi orada

yoktu. Hiçbir müzik, hiçbir düdük sesi işitilmiyordu. Bu yer şimdi bir mezar, ya da mehtapsız gecede bir çöl gibi sakindi. İskelenin ucuna kadar gittik. Parmaklığa dayanıp nehri seyretmeye başladık.

Ben: «Evet,» dedim.

Anne cevap vermedi.

— «Evet,» diye tekrarladım, «bana bir şey söyleyeceksin galiba.»

— «Adam hakkındaydı bu.»

Kayıtsız bir tavır takınarak sordum: Kim hakkında?»

— «Biliyorsun sen de canım... Çok iyi biliyorsun hem... Evine bile gitmişsin... ve...»

Sesimi yükselterek, sinirli sinirli: «Dinle beni Anne,» dedim, «evet Adam'ın evine gittim, ona bir teklif yaptım. Ama çocuk değil o işine gelmediyse reddeder, mesele kalmaz. Bu yüzden bana niye içerliyor.»

— «Benim sana içerlediğim yok ki...»

— «İyi ama, bana çıkışır gibi konuşuyorsun, Adam bir türlü karar veremiyorsa, kendi menfaatlerini kendisi korumuyorsa kabahat ben de mi?»

— «Benim sana çıkıştığım kabahat bulduğum filân yok ki Jack. Ne kadar da alıngansın, hemen öfkeleniveriyorsun!»

Elini kolumun üzerine koyarak hafif hafif okşadı, o zaman yumuşayıverdim: «Çıkarlarını koruyamıyorsa bari sen...» diye başladım.

Sert bir tavırla hemen sözümü keserek: «Koruyamıyor ne yazıkki,» dedi, «felâket de burada işte!»

— «Neyse,» dedim, «ben ona sadece bir teklifte bulundum, o kadar.»

O ana kadar beni yatıştırmak için koluma koymuş olduğu eli, kolumu öylesine sıktı ki az kalsın bağıracaktım. İrkildim. Aynı andan da bir fısıltıyı andıran pek, heyecanlı bir ses işittim: «Teklifi kabule kandırabilirdin onu.

— «Dedim ya canım, çocuk değil o...»

Yine sözümü keserek: «Kandırabilirsin onu... Mutlaka inandırmalısın,» dedi.

— «Bırak Allah aşkına!...» diye bağırdım.

O aynı tavırla devam etti: «Mutlaka.»

Tırnaklarının etine batar gibi olduklarını hisseder gibiydim: «Tuhafsın Anne,» dedim, «demin ona bir teklif yaptım diye çıkışıyordun, şimdi ise bunu kabul etsin diye zorlayayım istiyorsun.»

— «Ben kabul etsin istiyorum,» dedi.

Gözlerimi yıldızlı göğe kaldırarak: «Anlayamadım gitti vallahi,» dedim.

Sonra Anne'ye baktım. Gecenin alaca-karanlığında içinde yüzünü görüyordum: Kireç gibi bembeyazdı, acayip bir hal almıştı. Gözleri ise koyu renk yıldızlar gibiydi. Söylediği sözleri aklından da geçirmekte olduğuna emindim.

— «Demek Adam bu teklifi kabul etsin istiyorsun ha?» dedim, «halbuki sen vali Stanton'un kızı. Adam Stanton'un da kardeşini kabul etsin istiyorsun, öyle mi?»

«Gerekli bu!» dedi. İnce uzun, eldivenli ellerinin iskelenin parmaklığını sımsıkı kavradığını gördüm, bu sefer de parmaklık hesabına tasalandım.

Suyun üzerinde dalgalanan sisin meydana getirdiği örtüyü seyrediyordu. Sis, bir dağın tepesinden bakılınca, görünmez bir âlemi örten bir bulut denizini andırmaktaydı.

— «Neden?» diye sordum.

Gözlerini nehirden ayırmaksızın cevap verdi: «Bu işten bahsetmek için evine gitmiştim. Yolda giderken, kabul edeceğini pek sanmıyordum. Ama onu görünce kabul etmeyeceğine iyice emin oldum.»

Söylediği sözlerde zihin karıştırıcı bir yan vardı: Uzaktan gelen bir gürültü, göze kaçan bir toz parçası, tam elleriniz meşgulken hissettiğiniz bir kaşıntı gibiydi bu. Söylediklerini dikkatle dinliyor, fakat zihnimi

kurcalayan şeyin ne olduğunu bir türlü bulamıyordum. Bu işin başka bir yönü de vardı da onu kavrayamamış gibiydim. Bunu nasıl olsa bulurum, diyerek yine Anne'yi dinlemeye devam ettim.

— «Evet,» dedi, «onu görür görmez kabul etmeyeceğini anladım. Hemen anladım hem. Dehşetli kızgındı... Ama ne vardı bunda kızacak? O kadar yersiz bir teklif miydi bu sanki? Adam her şeyden, herkesten uzak, apayrı yaşıyor. Benden bile uzak, hatta. Büsbütün değil tabii ama, eskisi gibi de değil.»

Ben lâf olsun diye: «Çok işi var da ondan,» dedim.

— «İşi var,» diye tekrar etti, «işi var... evet. Tıp Fakültesine girdiği günden beri boyuna hamal gibi çalıştı. İçinde bir kuvvet var, onu böyle hareket etmeye o zorluyor. Ama bu kuvvet para hırsı, şan şeref düşkünlüğü gibi bir şey değil... Ne olduğunu ben de bilemiyorum.»

Sesi bir fısıltı halini alarak sönüverdi.

— «Bunu bilmeyecek ne var canım,» dedim, «iyilik yapmak istiyor o.»

— «İyilik yapmak,» diye tekrarladı, «ben de öyle sanmıştım... Evet! İyilik de yapıyor... ama...»

— «Ama ne?»

— «Bilmem ki!... Bunu söylemen de doğru değil... hayır... ama öyle geliyor bana ki işi... hatta yaptığı iyilik bile... herkesten, hatta benden bile uzaklaşmak için bir bahane...»

Sonra devam etti: «Oh! Jack, dehşetli kavga ettik! Korkunçtu bu. Eve dönünce bütün gece ağladım. Birbirimizi ne kadar severdik, bilirsin. Sonra da böyle bir kavga! Nasıl birbirimizi severdik değil mi?» Böyle tekrarlarken, sanki beni de «evet» demeye zorlamak istiyormuş gibi, sımsıkı koluma asılıyordu.

— «Evet,» dedim, «biliyorum.»

Yüzüne baktım, yine ağlamaya başlayacak diye korktum ama ağlamadı. Bunu anlamaklığım da gerekirdi. Çünkü Anne ancak gece, yüzünü yastığına gö-

merek ağlayan kadınlardandı. Bunu bile çok seyrek yapardı muhakkak!

Devam etti: «Görevini... Görevini tam anlamıyla yapmak istiyorsan... tam sırası, böyle fırsat bulamazsın,» dedim ona. «Sağlık Merkezinin iyi işlemesini, gelişip büyümesini sağlayabilirsin.» Fakat o hemen kabuğunun içine çekiliverdi, bir daha bu işten söz istemediğini söyledi bana. Ben de ona: «Çok egoistsin... çok kibirlisin... Kibrini her şeyden üstün tutuyorsun, İyilik yapmaktan da, görevini yapmaktan da üstün tutuyorsun onu,» dedim. Bunun üzerine öfke ile yüzüme baktı. Bileğimden yakaladı: «Sen anlamazsın, bir erkeğin onur denen bir şeyi vardır,» dedi. «Hayır, kibir bu, sadece kibir,» dedim. O zaman: «Evet, pisliğe el sürmeyecek kadar kibirliyim ben, ama sen istersen pekâlâ...» dedi.»

Anne hem nefes almak için, hem de galiba cümlesini bitirmek üzere kuvvet toplamak için durdu: «Evet,» diye devam etti, dudağının ucuna kadar gelen söz: «Pekâlâ da kalkıp gidebilirsin,» gibilerden bir şeydi. Fakat söylemedi bunu. Söylemediğine de sevindim doğrusu. Ama aklından geçirdi muhakkak.»

— «Ciddî olarak düşünmemiştir bunu canım.»

— «Bilmiyorum vallahi... Bilmiyorum! Ama gözlerinden nasıl alev saçılıyordu, yüzü nasıl sararıp kasılmıştı, bir görseydin! Oh! Jack!...» yine kolumu yakalayıp sanki bu işe bir çözüm yolu bulamıyormuşum gibi beni salladı, «neden kabul etmiyor? Niçin böyle davranıyor? Bu işe en lâyık adamın kendisi olduğunu, bu işi başarması gerektiğini anlamıyor mu? Niçin, Jack? Niçin?»

— «Vallaha, açıkçası şu,» dedim, «adı Adam Stanton da ondan. Sonra o, Vali Stanton'un oğlu, Yargıç Peyton Stanton'un torunudur. Dedesi de general Morgan Stanton'du. Bütün ömrü boyunca Adam'ın kafasında şöyle bir düşünce yer etmiştir: Eski zamanda

işleri asil duygulu insanlar idare ederdi. Bunlar kısa pantalon, gümüş tokalı kundura, mavi redingot giyen kelli felli adamlardı. Ya da başlarına meşin, kürk başlıklar da giydikleri olurdu —çünkü Adam züppe bir çocuk değildi—. Bu adamlar bir masanın başına oturup milletin hayrına çalışırlardı. Adam romantiktir, kafasının içinde dünyanın nasıl olması gerektiğine dair kendisine göre bir hayal kurmuştur. İçinde bulunduğu dünya kafasındaki bu hayale uymayınca, o da dünyaya küsüveriyor.»

İleri sürdüğüm bu deliller bir an için etkisini gösterdi, Anne başını çevirerek sisli nehri seyretti. Sonra: «Ama kabul etmeliydi,» diye mırıldandı.

— «Sahiden kabul etsin istiyorsa, o zaman onun dünya hakkında kafasında yaşattığı hayali değiştirmelisin. Benim bildiğim Adam Stanton, bu işi ancak bu şartla kabul edebilir.»

Ve ben de Adam Stanton'u iyi tanıyordum. Şimdi bile sanki karşımdaymış gibi, onun derisi kemiklerine yapışık zayıf yüzünü, iradeli ağzını, yeni kapanmış bir yarayı andıran dudaklarını, buz gibi ışıldayan, hafifçe içeriye çökük gözlerini görüyor gibiydim.

Anne cevap vermedi.

— «Başka çare yok,» dedim, «bu şartlar altında daha ileri gitmesen iyi edersin.»

Dalgın bakışlarını hep suyun üzerinde dolaştırarak: «Kabul etmeliydi,» diye mırıldandı.

— «Çok mu istiyorsun bunu?» diye sordum.

Birdenbire benden tarafa döndü. Yüzüne baktım. Sonra: «Pek çok istiyorum hem,» dedi.

— «Ciddî mi söylüyorsun?» dedim.

— «Çok ciddî söylüyorum. Kabul etmesi gerek. Kendi iyiliği için.» Yine kolumu sımsıkı kavradı, «hem kendi iyiliği, hem de başkalarının iyiliği için. Ama en çok kendi iyiliği için.»

— «Böyle olduğuna emin misin?»

— «Kesinlikle eminim,» diye bağırdı.

— «Yani demek istiyorum ki, onun bunu kabul etmesini istediğine sen kendin emin misin? Bunu bütün varlığınla istiyor musun?»

— «Evet,» diye cevap verdi.

Yüzüne tekrar baktım. Çok güzel bir yüzdü bu... yani daha doğrusu, güzelden başkaydı: Dokunaklı, parlak, ince, kusursuz bir yüzdü. Süt gibi beyaz rengi o loşluğun içinde koyu renk gözlerinin ışıltısını daha iyi belirtiyordu. Bu inceleyiş, o an için, düşüncelerimin akışını tamamen durdurdu. Ben de zihnimi kurcalayan bütün başka meseleleri bir kenara atıverdim.

Alçak sesle: «Evet,» diye tekrarladı.

Ben hâlâ onu seyre devam ediyordum ve kendisini bunca yıldan sonra ilk defa hakikî mânasiyle görüyor gibiydim. Çünkü bir kimse hakkında belirli ve silinmez bir fikir edinmek istediniz mi, bu fikri zamanın ve şimdiki şartların dışında kalarak edinmeniz gerekir.

Aynı tavırla: «Evet,» dedi ve elini, bu sefer hafifçe, kolumun üzerine koydu.

Onun bu hareketi beni dalmış olduğum derinliklerden çıkarıverdi: «Peki,» dedim, «ama başına ne geleceğini de bilmiyorsun.»

— «Ne gelirse gelsin! Onu kandırabilir misin?»

— «Edebilirim.»

— «Öyleyse niçin yapmadın bunu?... Ne diye bekledin, ha?»

— «Böyle bir şeyi yapmaya karar vermiş olduğumu sanmıyorum da ondan... Bu şekilde yapmaya yani... Ama böyle davranmamı sen kendin benden istersen, o başka.»

Parmakları kolumu yeniden kavradı: «Nasıl yapacaksın bunu?» diye sordu.

— «Kolay,» dedim, «kafasının içinde dünya hakkında edindiği bir hayal var ya, onu değiştiririm olur biter.»

— «Nasıl değiştireceksin?»

— «Ona bir tarih dersi vererek?»

— «Tarih dersi mi?»

— «Evet. Üniversitede tarih okumuştum, unuttun mu? Bütün tarihçiler yaptıkları araştırmalarda bir tek gerçeği ortaya çıkarmaya çalışırlar ki, o da şudur: İnsan denen yaratık çok çapraşık bir makine gibidir. Ne iyidir, ne de fenadır. Fakat iyi de olsa fena da olsa, fenanın bir iyi tarafı, iyinin de bir fena tarafı vardır. Bir ilim adamı olan Adam için dünya çok iyi teşkilâtlanmış bir bütündür: Bir oksijen molekülü iki hidrojen molekülü ile birleşti mi hep aynı hareket eder. Onun gibi, Adam'a göre de bütün olaylar, hiç değişmeyen birtakım kanunlara bağlıdır. Onun için, romantik Adam'ın kafasında canlandırdığı dünya, bilgin Adam'ın faliyetlerini düzenleyen dünyanın aynıdır. Bu dünya da her şey yerli yerinde, düzgündür. 'İyilik' molekülü ile 'fenalık' molekülü bu dünyada hep aynı şekilde hareket eder. Sonra, şu da var...»

— «Amaan, yeter artık!» diye bağırdı, «her şeyi söyle bana! gerçeği gizlemek için işi lâfa boğuyorsun. Konuşsana hadi.»

— «Peki, dedim. «Sana bir gün: «Yargıç İrwin para sıkıntısı çekti mi?» diye sormuştum, hatırlıyor musun? Para sıkıntısı çekmiş o. Aldığı kadın da kendisi gibi züğürtmüş. Ama Yargıç evlenirken onu zengin sanmış. Sonra da doğru yoldan çıkmış.»

— «Yargıç İrwin mi? O mu doğru yoldan çıkmış? diye sordu.

— «Evet. Elimde bunun delili de var.»

— «O ha?... Ama babamın da dostuydu o...»

Durdu, doğruldu, başını çevirdi, bakışları yine nehrin üzerinde dolaştı. Sonra, aradan biraz zaman geçince sanki benim orada olduğumu unutmuş da sisin ötesine, orada bulunan bütün evrene hitap ediyormuş gibi, yüksek sesle sordu: «İyi ama, Yargıç İrwin'in böyle olması bir şey ispatlamaz ki!»

Cevap vermedim, ben de onun gibi, gecenin ka-

ranlığı içinde sürünüp giden sis bulutlarını seyre daldım. Yüzüne bakmaksızın, Anne'nin benden yana dönmüş olduğunu ferkettim.

Kaygılı bir sesle: «Bir şeyler söylesene hadi,» dedi.

Fakat ben bir şey söylemedim. Bekliyordum. Bir yandan da gecenin sessizliği içinde dalgaların iskelenin kazıklarına çarptıkça çıkardıkları tıkırtıyı işitmekteydim.

Sessizliği o bozdu: «Jack,» dedi, «yoksa babam da...»

Cevap vermedim.

— «Korkak!» diye bağırdı. «korkak, söylemek istemiyorsun, değil mi?»

— «Söyleyeceğim.»

— «O da mı doğru yoldan sapmış? O da mı kendini satmış?»

Kolumu yakalamış, boyuna sarsıyordu.

— «Yok canım, okadar büyük bir iş değil,» dedim.

Taklidimi yaparak: «Okadar büyük bir iş değil, öyle mi?» dedi.

Ve koluma asılarak gülmeğe başladı. Sonra birdenbire kolumu bıraktı; beni şiddetle, tiksinti ile itip bir adım geriledi: «İnanmam buna.» dedi.

— «Ama gerçek. Baban İrwin'in ne yaptığını biliyordu ama onu himaye etmişti. Bununla ilgili kanıtlar var elimde. Çok üzgünüm ama, hakikat bu merkezde.»

— «Ya, demek üzgünsün ha? Üzgünsün öyle mi? Halbuki bu yalanları ortaya çıkaran, sensin. O adam, o Stark için... ve kendin için yaptın bunu... Çok acayip bir üzüntü doğrusu!»

Sonra tekrar gülmeğe başladı, topuklarının üstünde birden dönerek iskelenin üzerinde koşa koşa kaçmağa başladı. Koşarken hem gülüyor, hem de arada bir sendeliyordu.

Ben de peşine takıldım.

İskelenin sonunda tam ona yetişmek üzereydim

ki, bir antreponun loş köşesinden bir polis çıktı, bana: «Hey! Arkadaş!» diye seslendi.

Tam o anda Anne'nin ayağı boşa gitti, düşeceği sırada onu kolundan yakaladım. Titriyordu.

Polis yaklaştı: «Ne oluyor?» diye sordu, «ne diye bu bayanın arkasından koşuyorsun?»

Çabuk çabuk: «Bir şeye sinirlendi de,» dedim, «ona yardım etmek istiyordum. İçkiyi biraz fazla kaçırdı. Pek fazla da değil ya, neyse. Şu anda çok sinirli, kederi de var... büyük darbe oldu bu onun için...»

Polis tıknaz, hantal, kıllı bir adamdı. Omuzlarını indire kaldıra bize yaklaştı, Anne'nin üzerine eğilerek nefesini kokladı.

— «Bir şok geçirdi,» dedim. «okadar dokundu bu ona ki, bir iki kadeh içti. Bu yüzden de perişan oldu! Şimdi onu evine götüreyim diye uğraşıyorum.»

Herifin sakal izleriyle mavi gibi görünen bir çenesi, sığır gibi bir suratı vardı. Birdenbire bana döndü: «Eve sizi ben götüreceğim, ama ayağınızı denk almazsanız polis arabasıyla gideceksiniz,» dedi.

Ciddî konuşuyora benzemekteydi. Sırf kendi sesini duymak için konuşuyordu galiba. Çünkü vakit epey geçti, adamın da canı iyiden iyiye sıkılmıştı. Açıkça görünüyordu bu. Benim de ona saygılı bir şekilde: «tabii ayağımı denk alırım komser bey,» deyip gülümsiyerek yahut göz kırparak: «evine götüreceğim onu,» demekliğim gerekirdi. Fakat bunların hiçbirini söylemedim. Sinirlerim çok gergindi, Anne'nin soluk soluğa olduğunu, kolumun altından nerdeyse düşeceğini hissediyordum. Sonra da bu çenesi sakal izleriyle mavi gibi görünen, sığır suratlı herif karşımda dikilmiş duruyordu! Onun için: «Sen bizi polis arabasıyla gönder de görelim bakalım,» dedim.

Gözleri faltaşı gibi açıldı, yanakları şişip morumtırak bir renk aldı. Elindeki copu sallayarak üzerime yürüdü: «Görelim bakalım dedin, öyle mi? Peki, ben

de şimdi ikinizi birden karakola göndereyim de görün gününüzü!» dedi.

Sonra devam etti: «Hadi, gelin bakalım!»

Peşinden de elindeki copun ucu ile beni iskelenin nihayetine doğru itti. Telefon kulübesi orada olmalıydı herhalde.

Copun ucunu belimde hissederek birkaç adım ilerledim. Anne'yi de yanım sıra sürüklüyordum. O ağzını bile açmamıştı. Birdenbire işin gerçeğini kavrayıverdim.

Polise: «Bak bak,» dedim, «yarın sabah işinden kovulmak istemiyorsan beni dinle, iyi edersin.»

— «Seni mi dinleyeyim? Külâhıma anlat!» dedi. Sonra da belime copla «küt» diye vurdu.

— «Yanımda kadın olmasaydı sen görürdün,» dedim, «ben karakola gitmekten korkmam ama sana bir fırsat daha vereyim.»

— «Bir fırsat ha?» dedi, «dudaklarının kenarından yere bir tükrük attı, sonra belime bir kere daha vurdu.

— «Dur da cebimden bir şey çıkarayım,» dedim, «tabanca filân değil, korkma. Cüzdanımı çıkaracağım sadece. O zaman benim kim olduğumu anlayacaksın. Willie Stark diye bir adamın lâfını işittin mi hiç?»

— «Tabii,» dedi, belime bir kere daha vurdu.

— «Jack Burden'in de lâfını işittin mi hiç? Hani gazeteci ama Willie'nin sekreterliğini yapıyor?» diye sordum.

Copu ile hâlâ beni dürtmeğe devam ederek bir süre düşündü. Sonunda isteksiz isteksiz: «Evet,» dedi.

— «Öyleyse kartıma bir bak, belki ilgilendirir bu seni,» diyerek elimi cebime soktum.

Copunu kolumun üzerine koyarak: «Sen bırak, ben kendim alırım,» dedi.

Cebimden cüzdanımı çıkarıp açmağa koyuldu.

— «Cüzdanı açarsan kovulduğunun resmidir,» diye bağırdım, «polis... arabasını ister çağır, ister çağırma. Ver o cüzdanı bana bakayım.»

Cüzdanı bana uzattı, içinden bir kart çıkarıp ona verdim.

Bulunduğumuz yer loş olduğu için kartı gözlerine yaklaştırdı. Sonra sönen bir çocuk balonu gibi bir ıslık çalarak: «Hay Allah!» dedi. «senin bizden olduğunu ne bileyim ben?»

— «Gelecek sefer böyle ileri geri konuşmadan önce karşında kim var iyi öğren; şimdi de bir taksi çağır bana bakayım,» dedim.

— «Başüstüne efendim,» dedi. Şiş suratına gömülü domuz gözlerini andıran gözleriyle de bana hınçla baktı. «Başüstüne efendim,» diye tekrarladıktan sonra kulübeye doğru ilerledi.

Birdenbire Anne elimden kurtuldu. Kaçacak sandım, onu yeniden yakaladım.

Alçak sesle gülerek: «Yamansın doğrusu...» dedi, «kaba insanlara kaba davranıyorsun... Polise bile aldırmıyorsun... Yaman adamsın doğrusu...»

Onu dinlemiyordum. Kalbimde, sanki bir kayanın altında kalıp da ezilmiş gibi, acayip bir sıkışıklık vardı.

— «...Yaman adamsın... sonra temizsin de... Şu anda her şey okadar muhteşem, okadar temiz ki...»

Sesimi çıkarmadım.

— ...Çok yamansın... temizsin, kuvvetlisin... Sahici bir kahramansın sen...»

— «Böyle hareket ettiğime ben de üzüldüm,» dedim.

— «Neyi kasdettiğini anlayamadım,» dedi. Bunu yapmacık bir tatlılıkla, **neyi** sözünün üzerine basa basa sanki derime bir bıçak batırırcasına söylemişti.

Sonra yüzüme bakmak istemiyormuş gibi başını çevirdi. Tutmakta olduğum kolu ise, vitrinde duran bir mankenin kolu gibi cansızlaşıvermişti. Kalbimde hep o aynı ağırlığı hissediyordum. Mavi çeneli, domuz bakışlı, şiş suratlı adam yine göründü. Hâlâ hınçla bakıyordu. Kasvetli, sisli gecenin içinde, nehrin üzerinde bir yerde, bir düdüğün iniltisi duyuldu. Takside Anne

bir köşeye çekilerek benden mümkün olduğu kadar uzağa oturdu. Gövdesini dimdik tutuyordu. Sokak fenerlerinin ışığı arada bir yüzünü aydınlatmaktaydı. Bir tramvay durağına varıncaya kadar benimle konuşmadı. Durağa gelince: «Sen in. Buradan tramvaya binersin,» dedi, «beni eve sen götüresin istemiyorum.

Ben de taksiden indim.

Beş gün sonra Anne Stanton bana telefon etti: «Sende bir takım kâğıtlar varmış hani... gönderiver onları bana,» dedi.

— «Kendim getireceğim,» diye cevap verdim.

— «Hayır hayır, gönder onları bana.

— «Peki,» dedim, «elimde belgelerden birinin fototokopisi var. Yarın da ötekilerin fotokopisini yaptırırım. Sonra hepsini birden gönderirim.»

— «Fotokopileri mi göndereceksin?» Bana güvenmiyorsun demek.»

— «Yarın gönderirim,» diye cevap verdim.

Sonra telefonda bir tıkırtı işitildi. Ardından da bir soluk gibi, o boğuk uğultuyu duydum: Bu, insanın o anda içine düşüverdiği sonsuzluğun ya da yokluğun sesidir.

Her akşam odama döndüğüm zaman telefona bakıyor: «Nerdeyse çalacak,» diyordum. Hattâ bir defasında çaldığı sanısına kapıldım, ama bunun fazla sinirli oluşumdan gelen yanlış bir his olduğunu anladım. Telefon ne çaldı, ne bir şey. Sadece ben o sırada uyuya kalmışım. Başka bir seferinde de ahizeyi elime alıp kulak kabarttım. Demin sözettiğim o çeşitli şeylerin çınlayışı olan boğuk uğultuyu yine dinledim.

Her akşam otele geldiğim zaman: «Beni telefonla arayan oldu mu?» diye soruyordum. Evet, arayan olmuştu ama, beklediğim kimse aramamıştı.

O zaman adama çıkıyordum. Telefonla fotokopilerin içinde durduğu çanta da odadaydı. Sonra, Memphis'ten aldığım noterin onayladığı ifade belgeleri de yine bu çantadaydı. Patrona henüz bunların hiçbirini

vermemiştim. Hattâ ona bunlardan sözetmemiştim bile. Bunları ona vermemeği aklımdan geçirdiğim için değil. Sonunda tabii hepsini ona verecek, başladığım işi sona erdirecektim. Ama şimdi henüz sırası değildi bunun. Hemencecik vermek doğru olmazdı. Hele telefon bir çalsın, ondan sonra.

Telefon hiç çalmadı.

Fakat aradan bir hafta geçtikten sonra bir gece, tam koridorun köşesini kıvrılmıştım ki, kapının biraz ilerisindeki sırada bir kadının oturmakta olduğunu gördüm. Cebimde anahtarı aradım, kilide soktum, odaya girmek üzereydim ki, yanımda o kadının bulunduğunu hatırladım. Birdenbire döndüm: Anne Stanton'du.

Kalın halının üzerinde o hafif, sessizce yürüyerek yaklaşmıştı.

— «Ödümü patlatıyordun az daha,» dedim. Kapıyı ardına kadar açarak onu içeriye buyur ettim.

— «Hakkımda dedikodu olmasın istiyordun galiba!» dedi, «bir gün... öyle söylemiştin hani.»

— «Evet, hatırlıyorum,» dedim, «ama sen yine gir içeriye.»

Girdi, odanın ortasında arkası bana dönük durdu. Elinde çantasiyle beraber bir de sarı zarf tuttuğunu gördüm

Yüzüme bakmaksızın duvarın dibindeki masaya doğru ilerledi, elindeki zarfı masanın üzerine attı.

— «İşte fotokopiler,» dedi, «geri getirdim onları. Ama bana güvenip asıllarını gönderseydin, onları da geri getirirdim.»

— «Biliyorum.»

Hep yüzüme bakmaksızın: «Çok korkunç şeyler bunlar,» dedi.

Ona doğru ilerledim. Elimi sevgi dolu bir hareketle omuzuna koyarak: «Çok üzgünüm emin ol,» dedim.

— «Çok korkunç şeyler! Bilemezsin ne korkunç!»

Ne korkunç olduğunu bilemezdim tabii. Onun için, ona dokunmağa cesaret etmeksizin, arkasında durdum.

— «Bilemezsin,» diye tekrarladı.

— «Nereden bilebilirim ki,» dedim.

— «Çok korkunçtu.»

Sonra döndü; derin bakışlarını üzerime dikti. Kendimi bir kuyunun dibine dalıyormuş sandım.

— «Çok korkunçtu,» diye tekrarladı, «bunları ona verdim... Hepsini okudu, sonra da... hareketsiz ve sessiz...öylece kala kaldı. Yüzü kâğıt gibi bembeyaz olmuştu. Soluk alışını işitiyordum. O zaman parmağımla ona dokundum... yüzüme baktı... uzun uzun baktı. Sonra... gözlerini hep üzerime dikili tutarak: «Sen! dedi. Başka şey söylemedi. Hep yüzüme bakarak: 'Sen!' dedi, okadar.»

— «İyi ama, sana ne diye kızıyor?» diye bağırdım, «ne diye vali Stanton'a kızmıyor da sana içerliyor?»

— «Ona da kızıyor,» dedi. «Asıl korkunç tarafı da bu ya işte. Babasına... öyle kızıyor ki sorma. Hatırlıyorsun... hatırlıyorsun değil mi Jack...»

Elini uzatıp kolumun üzerine koyarak devam etti: «Babam nasıl bir adamdı, hatırlıyorsun değil mi? Bize okuduğu kitapları, bizi nasıl sevdiğin... Adam'ın öğrenimiyle nasıl uğraştığını... onunla nasıl övündüğünü... dersleri ile nasıl ilgilendiğini... Oh Jack onu hâlâ görür gibiyim. Ben küçükken o şöminenin önünde oturur, bize kitap okurdu. Ben başımı onun dizine dayardım... Oh! Jack!... hatırlıyorsun değil mi?»

— «Hatırlıyorum.»

— «Evet evet... Annem ölmüştü, babam onun yokluğunu bize hissettirmemek için elinden geleni yapıyordu... Adam'la ne kadar övünüyordu!... Şimdi de Adam... şimdi...»

Kolumu bıraktı, sanki aklını kaybediyormuş gibi alnını avuçlarının içine aldı: «Ah Jack! Ne yaptım ben?» diye mırıldandı.

Ben kesin bir tavırla: «Yapılması gerekli sandığın şeyi yaptın sadece,» dedim.

Alçak sesle: «Evet,» dedi, «evet, öyle yaptım.»

— «Neyse, olan oldu bir kere,» dedim.

Yüksek sesle: «Evet, olan oldu,» dedi. Birdenbire de dudaklarını ısırdı. Bu haliyle Adam'a benzeyiverdi. Tıpkı onun gibi yüzünün derisi gergin ve çekik, ağzı sımsıkı kapalıydı.

Sonra sanki bütün evrene bakmak ister gibi başını kaldırdı, o anda da kendimi hüngür hüngür ağlamağa hazır hissettim. Âdetim olsaydı muhakkak yapardım bunu. «Evet,» dedim, «olan oldu.»

— «Kabul edecek,» dedi.

Az kaldı ona: «Neyi kabul edecek?» diye soracaktım. Evet, neyi kabul edecekti? O an için, bildiklerimi neden ona söylemiş olduğumu, fotokopileri kardeşine göstersin diye ona yolladığımı unuttum. Ortada bir sebep olduğu aklımdan çıkıverdi. Bütün bunlar sonradan aklıma geldi: «Kandırdın mı onu?» diye sordum.

Ağır ağır başını salladı: «Hayır,» dedi, «hayır, hiçbir şey söylemedim ona. Yalnız bunları verdim, o da anladı.»

— «Sonra?»

— «Anlattım ya işte. Gözlerini yüzüme dikti: «Sen ha!» dedi. Başka bir şey söylemedi. O zaman ona. 'Böyle konuşma Adam, yapmamalısın bunu!' dedim. 'Neden?' diye sordu. 'Seni severim de ondan, sonra babamı da çok severim,' dedim.

«O zaman gözlerini üzerimden ayırmaksızın: 'Onu sevmek ha?' diye bağırdı, 'lânet olsun onun gibi babaya!' Arkasından: 'Adam! Adam!» diye seslendim ama bana arkasını döndü, odayı bir baştan öbür başa geçip kendi odasına gitti. İçeriye girip kapıyı kapattı. Ben de evden çıktım gecenin karanlığında uzun zaman avare avare dolaştım. Uyuyabileyim diye. Tam üç gün ondan ses sade çıkmadı. Sonra beni evine çağırttı.» Parmağıyla zarfı göstererek: «bunları geri verdi, 'Jack'a söyle, kabul ediyorum. Her şeyi bildiği gibi yoluna koysun,' dedi. Hepsi bukadar işte.»

— «Hepsi bukadar ama epey şey bu,» dedim.

— «Evet,» dedi, sonra önümden geçti.

Gidip elini kapının topuzuna koydu, kapıyı araladı. Bana dönerek: «Evet evet, epey şey bu,» dedi.

Sonra da kapıdan çıktı.

Fakat elini kapının kenarına dayayıp durdu: «Bir şey daha var,» dedi.

— «Ne gibi?» dedim.

— «Senden bir şey rica edeceğim,» dedi, «bu kâğıtları kullanmadan önce Yargıç İrwin'e de göster. Bir şans ver ona. Bir tek şans olsun ver.»

Başımla «evet» diye işaret ettim.

Siyah, kocaman Cadillac sokağa girince yavaşladı, baharın yeşertmeğe başladığı ağaç dallarının altında motorun lüks arabalara özgü o belirsiz tıkırtısı devam etti. Sonra başka bir sokağa girdik. Orada dalları birbirleriyle kucaklaşan güzel ağaçlar yoktu.

— «Şurada, sağda, bakkaldan hemen sonra dur,» dedim.

Sugar-Boy yavrusunu son defa öperek beşiğine yerleştiren bir anne gibi arabayı yavaşça kaldırımın kenarına çekti. Sonra patrona kapıyı açmak için öte tarafa koştu ama patron arabadan inmişti bile. Ben de inerek patrona yaklaştım: «İşte, ev burası,» dedim. İkimiz de girdik.

Adam Stanton'u görmeğe gelmiştik.

Patrona: «Adam Stanton kabul etti, gerekli hazırlıkları yapmak işini bana bıraktı,» dediğim zaman: «Yok canım!» diye bağırmıştı.

Sonra beni baştan ayağa süzerek: «Yaman adamsın yahu!» demişti.

Ben de: «Evet, öyleyimdir,» diye cevap vermiştim.

Patron: «Gidip onunla konuşmak istiyorum,» demişti.

— «Onu buraya getirmeğe çalışayım.»

— «Buraya mı getireceksin? Ben onun ayağına giderim. Asıl o bana lûtufta bulunuyor.»

— «Ama siz ne de olsa valisiniz.»

— «Evet, orası öyle ama, o da Dr. Stanton. Ne zaman gideceğiz?»

— «Akşam gidersek daha iyi olur. Çünkü onu ancak akşam evde bulabiliriz.»

İşte o akşam da apartmanın sokak kapısından kirli antreye girmiş, karanlık merdiveni tırmanmış, sahanlıklardaki çocuk arabalarına çarpmış, pişen lâhana ve kirli çocuk bezlerinin kokusunu içimize çekmiştik.

Patron: «Tam oturacak evi bulmuş ha!» dedi.

— «Evet,» dedim, «birsürü insan da bunun sebebini anlıyamıyor.»

Patron: «Ben anlıyorum,» dedi.

İçimden: «acaba anlıyor mu, anlamıyor mu?» diye düşünürken biz de Adam'ın kapısı önüne gelmiştik. Kapıyı vurdum, içeriye girdim ve karşımda Adam Stanton'u buldum. İkimizin de tâ gözümüzün içine baktı.

Sugar-Boy da içeriye girer ve ben kapıyı kaparken, bir dakikalık bir süre boyunca Adam'la Patron tek kelime söylemeksizin başlarıyla birbirlerini tarttılar. O sırada onlara yaklaşarak ikisini de birbirine tanıttım: «Doktor Stanton, vali Stark.»

Patron öne doğru bir adım atarak sağ elini uzattı. Bana mı öyle geldi bilmem ama, Adam'ın kendisine uzatılan eli sıkmadan önce bir an çekingenlik gösterdiğini sezer gibi oldum. Patron da bunu farketti herhalde, çünkü Adam da elini uzatıp patron bu eli sıkarken, ve daha hiç bir söz söylememişken, birden gülümseyerek: «Gördün ya delikanlı, düşündüğün kadar ıstıraplı değilmiş bu! İnsan bu yüzden ölmez, merak etme,» dedi.

Patron bu sözlerle hekimlerin hastalarına söylemeği âdet ettiği cümleleri tekrarlamış oluyordu. Ve ne dersiniz, Adam da gülümsedi!

Sonra da Mr. 'Sheean'ı, (yani Sugar-Boy'u) da

Adam'a takdim ettim. Sugar-Boy kısa, şişman kolunu ucunda bir boks eldiveni gibi sarkmakta olan elini Adama uzattı. Yüzünü gayretli gayretli buruşturarak: «Mem... mem... mem... nu... nu... nun..» diye başladı ama Adam: «Tanıştığımıza çok memnun oldum,» dedi.

Gözlerinin Sugar-Boy'un koltuğunun altındaki şişliğe takıldığını gördüm. Patrona dönerek: «Bu bay sizin muhafızlarınızdan biri demek,» dedi, «ondan sözedildiğini işitmiştim.» Sonra Adam'ın yüzündeki gülümseyiş tamamen yok oldu.

Patron: «Yok canım,» dedi, «Sugar-Boy tabancayı oynamak, eğlenmek için taşır. Aslında Sugar-Boy benim arkadaşımdır. Kimse onun kadar iyi araba kullanamaz.»

Sugar-Boy da, okşanmış bir köpek gibi memnun memnun patrondan tarafa bakıyordu. Adam hiçbir şey söylememekteydi: Bir an için: «İş bozulacak galiba,» diye düşündüm. Tam o sırada Adam resmî bir tavırla: «Buyurun, oturun,» dedi.

Oturduk.

Sugar-Boy kimseye belli etmeksizin cebinden bir tane şeker çıkarıp yanaklarını içeriye çökerterek, gözleri keyiften bayılarak ağzında şekeri eritmeğe başladı.

Adam iskemlesine dimdik oturmuş ,bekliyordu.

Partal koltuklardan birine çökmüş olan patron ise hiç acele etmiyora benzemekteydi. Soyundu: «Ey, doktor, ne dersin bu işe?» dedi.

Adam sordu: «Hangi işe?»

— «Şu benim hastane işine.»

— «Diyeceğim şu ki, hastane bizim Devlet halkının işine yarıyacak, size de... birkaç oy sağlayacak.»

Patron: «Oy meselesi ayrı mesele,» dedi. «Oy almak için daha birsürü çareler vardır yavrum.»

Adam: «Bana öyle söylemişlerdi de...» dedi.

Sonra da sustu. Patron bir süre hayran hayran

ona baktı. Sonra: «Evet,» dedi, «çok yararlı bir tesis olacak bu. Ama onu sen idare etmezsen, işler pek de başarılı olmayacak.»

Adam: «Sonra ben işime en ufak bir müdahale istemem,» dedi.

Patron gülerek cevap verdi: «Merak etme canım. Belki seni sepetlerim ama işine hiç karışmam.»

Adam'ın gözlerinde açık mavı bir ışık parıldadı: «Eğer bu bir tehditse, buraya kadar boşuna zahmet ettiniz,» dedi. «Benim şimdiki idare yönetimi hakkındaki fikrimi biliyorsunuz? Bunu gizli tutmuş değilim zaten, ileride de aynı biçimde hareket edeceğim. Şimdiden söyleyeyim de sonra anlaşmazlık olmasın.»

Patron: «Doktor,» dedi, «sen politikadan hiç anlamıyorsun, açık konuşacağım bak. Sen istediğin kadar bağır çağır, ben bu Eyaleti de, bunun gibi on tanesini de idare edebilirim. Bundan alınma sakın. Ama dedim ya, sen politikadan anlamıyorsun.»

Adam sert bir tavırla: «Bazı şeyleri anlıyorum,» dedi.

— «Ama tıpkı benim gibi, senin de anlayamadığın bazı şeyler var. Yalnız benim bildiğim, senin de akıl erdiremediğin bir şey var ki o da benim işlerimi idare etmesini beceririm. Evet, ben bunu bilirim işte. Şimdi madem açık konuşacağız, bir şey daha var...»

Patron birden durdu, başını yana eğdi, Adam'a bakarak sordu: «Yoksa kabul etmiyor musun?»

Adam onun bu sorusuna cevap vermeksizin sandalyesinde yine dimdik oturarak: «Başka bir şey daha var, demiştiniz,» dedi.

— «Evet, başka bir şey daha. Ama dinle beni Doktor... Hugh Miller'i tanır mısın sen?»

— Evet, tanırım.»

— «Hah, işte o da benimle çalışıyordu... savcıydı... sonra istifa etti. Neden, biliyor musun?»

Fakat onun cevabını beklemeksizin devam etti:

«Elceğizlerini kirletmek istemediği için istifa etti. Sözgelişi kerpiç yapmak istiyordu, ama elini çamura bulaştırmak istemiyordu. Bir kimse düşün ki, pirzolaya bayılır ama mezbahayı düşündükçe midesi bulanır. Orada zavallı hayvancağızları öldüren kasapları, Hayvanları Koruma Derneğine şikâyet etmek ister. Neyse, sonunda istifa etti.»

Ben Adam'a bakıyordum. Yüzü parlak bir mermer gibi beyaz ve soğuktu. Jürinin vereceği kararı, ya da koyacağı teşhisi bekliyen kasılmış bir adam hali vardı onda. Adam'ın kendisi de meslek hayatı boyunca bu gibi yüzlerden birçoğunu görmüş olmalıydı herhalde. Bu yüzlerin sahiplerine, gözlerinin tâ içine bakarak söylemek istediğini açıkça söylemişti.

Patron devam etti: «Evet, istifa etti. Her şey dört başı mamur olsun istiyen bir adamdı o. Ne demek istediğimi anladın herhalde, değil mi Doktor?»

Oltasıyla suyun yüzünü tarayan bir balık avcısı gibi, o da Adam'ın yüzüne şöyle bir baktı. Fakat Adam hiç oralı olmadı.

Patron devam etti: «İşte böyle. Bu Hugh her işin dört başı mamur olamıyacağını birtürlü anlıyamadı.. gitti. İnsan ne yapsa işlerin dört başı mamur olmasını sağlıyamaz. Sonra herkes ancak ektiğini biçer. Bu Hugh babasından kendine biraz para ile Miller soyadı kaldı diye, her şeye sahip olabileceğini sanıyordu. Ama aksi gibi, insanın miras yolu ile imkân yok elde edemiyeceği bir şeyi ele geçirmek istiyordu. Neydi bu, biliyor musun?»

Gözlerini hep Adam'ın gözlerine dikmiş bulunmaktaydı.

Uzun bir aradan sonra Adam: «Neydi?» diye sordu.

— «İyilik. Evet, sadece iyilik. Halbuki iyilik insana miras yolu ile kalmaz. Onu yaratmak gerekir. Evet, iyiliği istedin mi, onu kendin yaratırsın, Doktor. Ve iyilik, fenalıktan doğmadır. Fenalıktan! Niçin, biliyor musun, Doktor?»

Partal koltuğun içinde iri vücudunu doğrulttu; elleri dizlerinin üzerinde, dirsekleri havada olduğu halde öne doğru eğildi. Yüzü kasılmış, saçları gözlerinin üstüne düşmüş, gözleri de yine Adam'ın gözlerinin içine dikilmişti: «Evet, iyilik fenalıktan doğmaktadır,» diye tekrarladı. «Neden, biliyor musun? İyilik başka hiçbir şeyden doğamaz da ondan.»

Sonra partal koltuğa yine yaslanarak yumuşak bir sesle sordu: «Bunu biliyor muydun, Doktor?»

Adam sesini çıkarmadı.

O zaman patron daha yumuşak bir sesle, sanki bir fısıltı halinde tekrarladı: «Bunu biliyor muydun, Doktor?»

Adam dilini dudaklarının üstünde gezdirdi: «Bir şey sormak istiyorum size,» dedi, «o da şu: Eğer, sizin dediğiniz gibi, her şeyin temelinde fenalık varsa ve iyilik de fenalıktan doğuyorsa, iyi olan şeyi nasıl tâyin edebilirsiniz? Onu ne gibi işaretlerden, belirtilerden anlarsınız? Onu fenalıktan çıkardığınızı varsayalım, bunun iyilik olduğunu nasıl anlarsınız? Buna da cevap versenize!»

Patron: «Kolay Doktor, kolay,» dedi.

— «İyi ya, cevap verin öyleyse.»

— «Yaratma işi yavaş yavaş olur.»

— «Ne yaratması?»

— İyiliği yaratma işi canım! Bundan söz etmiyor muyduk? İyilikten sözediyoruz ya.»

Adam yumuşak bir tavırla: «Demek siz iyiliği yavaş yavaş yaratırsınız,» dedi.

— «Tabii ya! İnsan oğulları da milyonlarca yıldır ne yaptılar sanıyorsun Doktor? Âdem Babamız cennetten kovulduğu zaman iyilikle fenalık hakkında hiçbir fikir sahibi değildi. Eğri ile doğruyu birbirinden ayırdedemiyordu. Sonunda işe koyuldu, elinin erdiği kadar iyiliği yaratmağa başladı. Onun yarattığı, herkesin de doğru ve iyi bildiği şey var ya, bu şey daima o anın

gereklerine göre birkaç adım gerideydi. İşte olaylar da bunun için değişiyor, Doktor. Çünkü insanların doğru, iyi bildikleri şey, olması gerekene göre, daima birkaç adım geridedir. Bir insan doğruluk kavramının bilincine varıp da adımını attığı yerde durabilirse, bu adam bir kahramandır. Amma, toplumu meydana getiren insanlar, genel olarak hiçbir zaman durmayacaklardır Toplum sadece, doğru olan şey hakkında yeni bir kavram yaratıverir.»

Adam: «Öyle mi acaba?» diye sordu.

— «Tabii öyle. Sözgelişi boşanmak eskiden kötü bir şeydi, değil mi? Ama karı-koca boşanmadıkları zaman ne oluyordu? Birsürü iyi kadınlar kocalarından dayak yiyorlardı. Birsürü iyi erkeklerin de karı dırdırından kafaları kazana dönüyordu. Bu hale de kimse bir çare bulamamaktaydı. Derken birdenbire boşanmak, kötü şey halinden çıkıp iyi şey haline geliverdi. Şimdi sıra kimde, biliyor musun? Ben de bilmiyorum. Yalnız, bildiğim bir şey var...»

Durdu tekrar dirseklerini havaya kaldırarak öne doğru eğildi.

Adam: «Ne var?» diye sordu.

— «Şu var. İyilik dediğin, ağzı sımsıkı kapalı şişedeki su gibidir. Hani çocuklar böyle su dolu bir şişeyi sımsıkı kapatırlar da sobaya atarlar. Derken su şişeden çıkmak ister, dehşetli bir patlama sesi duyulur. Bunlar şişeyi patlatırken öyle büyük bir gürültü yapar ki bayan öğretmen korkudan altına kaçırır. İşte insan enerjisi de kudret bakımından tıpkı böyledir. İnsan enerjisini bir kaba koyup bu kabın ağzını da sımsıkı kapatırsan, sonunda içinde bulunduğu kabı patlatır. Ama insan enerjisini daha uygun bir yere koy, onu idare et, çek çevir, o zaman o enerjiyi en kuvvetli lokomotifleri bile yürütür.»

Yeniden koltuğuna yaslandı. Gözkapakları yarı-kapalıydı ama gözleri canlıydı. Saçları yine alnına dökülmüştü.

Adam birdenbire yerinden kalkarak odanın öbür ucuna gitti. İçinde ateşin yanmadığı şöminenin önünde durdu. Şöminenin içinde bir parça soğuk külle yarıyanmış kâğıt parçaları vardı. Halbuki ilkbahar gelmiş, uzun zamandır kimse ateş yakmamıştı. Pencere açıktı, karanlık gecenin soluğu, lâhana ve çocuk bezi kokusundan başka şeyler getirerek, odanın içine doluyordu. Nemli otların ve ağaç yapraklarının kokusuydu bu. Şimdi içinde bulunduğumuz odaya yakışmıyordu. Tam o sırada da, zihnimde şimşek gibi bir anı canlanıverdi.

Bir gece bir salonda oturuyorduk. Birdenbire havada açık yeşil renkte, koskocaman bir kelebek uçmağa başlamıştı. Bir yarasa kadar iri bir kelebekti bu. Ayrıca bir rüya kadar silik ve sessizdi. Birisi telkafesli dış kapıyı açık bırakmış, kelebek de ışığı görünce içeriye dalmıştı. Açık yeşil bir yaprak gibi, canlı ve ipek dokunuşunu hatırlatan yumuşak hareketlerle dalgalana dalgalana, danseder gibi oradan oraya uçuyordu. İşte, odanın içine giren gecenin soluğu da tıpkı o kelebeği andırmaktaydı.

Adam dirseğini şöminenin üzerindeki mermer rafa dayamıştı. Sanki odada yalnızmış gibi, hareketsiz ve dalgın, öylece duruyordu.

Patron da ona bakmaktaydı.

İhtiyatlı bir tavırla devam etti: «Evet, dediğim gibi, böyle bir enerji, kuvvetli bir lokomotifi bile yürütebilir ve...»

Adam onun sözünü keserek sordu: «Siz beni hangi konuda kandırmağa çalışıyorsunuz? Beni kandırmağa hiç ihtiyacınız yok. Size işi kabul ediyorum dedim ya. Bu kadarı yeter!»

Geniş koltuğa çöküp oturmuş olan iri-yarı adama öfkeli öfkeli bakarak tekrar etti: «Bu kadarı yeter! Benim nedenlerim sadece bana ait. Kimsenin bunları bilmeğe ihtiyacı yok.»

Patron uzun uzun gülümsedi, koltukta oturuşunu

değiştirerek: «Evet,» dedi, «senin sebeplerin sana ait Doktor, şüphe yok buna. Yalnız, benim sebeplerimi de bilmek istersin sanıyordum. Biliyorsun ya, bundan sonra beraber çalışacağız.»

Adam: «Hastaneyi idare edeceğim,» dedi, sonra dudağını bükerek devam etti: «Beraber çalışacağız, dediğiniz şey bu mu yani?»

Patron gürültülü bir kahkaha koparıp ayağa kalkarak: «Merak etme Doktor,» dedi, «senin o küçük elceğizlerini temiz tutacağım. Sen de tertemiz kalacaksın, Doktor. Bu altı milyon dolar değerindeki aseptik, antiseptik, harikulâde hastaneye seni yerleştirdikten sonra selofan kâğıdına saracağım. Kimsenin sana dokunmasına izin vermeyeceğim.»

Sonra Adam'ın yanına yaklaşarak omuzuna bir tokat vurarak: «merak etme,» dedi.

Adam omuzunda duran ele doğru yanyan bakarak: «Ben kendimi idare etmesini bilirim,» diye cevap verdi.

— «Ona ne şüphe, Doktor?»

Sonra elini birden çekti. Tavrını değştirerek daha ciddi, daha açık bir hal aldı: «Hazırlanan plânları da görmek istersin herhalde,» dedi, «bu plânlar yapıldı ama sen kabul edersen uygulanacak. Bu konuda sen de mimarlarla gerektiği gibi konuşursun. Todd and Witers firmasından Mr. Todd gelip bu konuda seni görecek. Hastane personelini de şimdiden seçmeğe başlayabilirsin. Artık hastane senin sayılır.»

Sonra onu baştan ayağa, sonra da ayaktan başa şöyle bir süzdü: «Sen mesleğinin eri bir adamsın, Doktor,» dedi, «bunun aksini söylerlerse inanma sakın!»

Döndü, Adam bir şey söylemeğe imkân bulmadan kapıdan çıktı. Hoş, Adam bir şey söyleyecek miydi, orası da belli değildi ya, neyse!

Ben de Sugar-Boy'la birlikte: «İyi geceler, teşekkür ederiz,» filân gibi sözlerle vakit kaybetmeksizin,

patronun peşinden yürüdüm. Zaten durum da böyle sözler söylemesini pek gerektiriyordu. Ama yine de kapıdan çıkarken başımı çevirip Adam'a seslendim: «Allahaısmarladık Adam.»

Fakat Adam cevap vermedi.

Sokakta arabanın önüne geldiğimiz zaman patronun çekingen bir hali vardı. Bize: «Siz ikiniz gidip, ben biraz yürüyeceğim,» dedi.

Sonra da kalabalık binayı, küçük bakkal dükkânını, aile pansiyonlarını ve çocukların tüfekle nişan attıkları barakaları arkasında bırakarak şehrin yolunu tuttu.

Ben de arabada Sugor-Boy'un yanına, yani patronun her zamanki yerine oturduğum zaman, binadan gürültülü müzik sesleri geldiğini işittim. Pencere açık, müziğin sesi çok yüksekti. Adam bütün kuvvetiyle o lüks piyanosuna yüklenerek, gök gürültüsünü andıran sesler çıkarıyordu.

Sokakta ilerleyerek patronu arkada bıraktık. Başını önüne eğmiş, gidiyordu. Bizim yanından geçtiğimizi farketmedi bile. Biraz sonra daha kibar mahallelere geldik. Sokakların kenarlarında ağaçlar vardı. Yeni yeşermiş yapraklar, gökyüzünde siyah, ya da bir sokak fenerinin ışığı ile soluk, adeta beyazımtırak görünüyorlardı. Artık Adam'ın çaldığı müziği işitmez olmuştuk. Gözlerimi kapayarak kendimi arkaya doğru bıraktım. Arabanın tatlı, belirsiz yalpasiyle hafif hafif sallanıyordum: O odada ,patronla Adam'ın karşı karşıya dururkenki hallerini düşündüm. Böyle bir görüntüye tanık olacağım hiç aklımdan geçmezdi. Ama yine de onu görmüştüm. Gerçeği toprağın altından, çöp yığınlarının, mutfak artıklarının, kemiklerin arasından çıkarmış ve bu küçücük gerçek parçasını Adam Stanon'a göndermiştim. Bu gerçek Adam'ın düşüncelerine uygun olsun diye onu değiştiremezdim. Bu şartlar altında onun kendi düşüncelerini bu gerçeği uygun biçime sokması gerekirdi. Zaten biz tarihçiler bu dü-

şünceyi çok severiz. Gerçeğin daima bizi kurtardığı düşüncesindeyizdir.

Arkama yaslanmış, Adam'ı ve gerçeği düşünüyordum. Sonra da patronun iyi, güzel ve doğru hakkındaki sözlerini hatırladım. Cadillac'ın sıçrayışlarıyla hafif hafif sallanırken kendi kendime: «Söylediklerine inanıyor mu acaba?» diye düşünüyordum. İyiliğin fenalıktan doğduğunu söylemişti. Belki de fenalık yüzünden iyilik yapmıştı: Kendisi ölüp gömüldükten çok zaman sonra da Willie Stark hastanesi ayakta duracaktı. Peki ama, madem Willie Stark iyiliğin fenalıktan doğduğuna inanıyordu, şu halde bu hastanenin ihalesi sırasında Tiny'nin bir para dalaveresi çevireceğini duyunca neden okadar öfkeleniyordu?

Bu nokta, patronun düşüncelerine uymamaktaydı. Hiç uymamaktaydı hem. Bir gün bunun için ondan açıklama isterdim elbet.

Eskiden bir gün patrondan başka bir konu üzerinde açıklama istemiştim. Byram B. White olayında soruşturma açılması dileğinin reddedildiği akşam olmuştu bu. O gece her taraftan şehre büyük bir halk topluluğu gelmiş, **Capitol**'un önündeki çimenliği ve çiçek tarhlarını çiğnemişti. Çimenliğin üzerinde rendingotlu, meşin külotlu ve belleri kılıçlı birtakım insanların bronz heykelleri vardı. Willie Stark o gece projektörlerin mavi ışığı altında **Capitol**'un loş ve yüksek kapısından çıkmış, merdiven basamaklarına gelerek halka dönmüştü. Işığın altında gözlerini kırpıştırıyordu. Bu mermer yığınları arasında tek başına idi. O görünür görünmez halkın tekdüze bir sesle çıkarttığı: «Willie!... Willie!... Willie'yi isteriz!» bağırışları kesilinivermişti, bir an için hiçbir taraftan çıt çıkmamıştı. Sonra halk arasında yine bir uğultu başlamıştı. Patron epeyce zaman sonra halkı susturmak için elini kaldırmıştı. Bunun üzerine halk sanki yavaş yavaş inen elin basıncına uyuyormuş gibi, uğultu dinivermişti.

O zaman patron konuşmuştu: «Beni mahvetmeğe

kalkıştılar, ama kendilerini mahvetmekten başka şey elde edemediler.»

Bunun üzerine uğultu yeniden yükselmiş, fakat yine o ele itaat edebilinmişti. Patron: «Beni mahvetmeğe kalkıştılar, çünkü yaptıklarım hoşlarına gitmiyordu. Ya sizler... Yaptıklarım sizin hoşunuza gidiyor mu?»

Uğultu yeniden yükseldi, sonra dindi.

Patron devam etti: «Şimdi de ne yapacağımı söyliyeyim size. Bir hastane yaptıracağım. Bu hastane, para ile yaptırılması mümkün olanın en büyüğü, en güzeli olacak. Sizin malınız olacak bu. Hasta olan, ıstırap çeken her erkek, her kadın, her çocuk bu hastanenin kapısından içeriye girerken, hastalığı iyileştirmek, ıstırabı dindirmek için insan gücünün yapabileceği her şeyin yapılacağından emin olacak. Bu, parasız yapılacak ama, merhametten yapılacak değil. Sizin hakkınızdır bu. Anlıyorsunuz değil mi? Sizin hakkınızdır bu!»

Uğultu tekrar yükseldi.

Patron devam etti: «Her çocuğun tam bir öğrenim görmesi de sizin hakkınızdır. Yaşlı veya sakat hiçbir insanın yoksulluk, açlık sefalet çekmemesini istemek de hakkınızdır. Üreticinin ürününü, arabası dingillerine kadar çamura gömülmeden pazara götürebilmesi, bunun için yol vergisi ödememesi de onun hakkıdır. Yoksulların evinden, tarlasından hiçbir vergi alınmıyacaktır. Bu Eyalet'in sınırları içinde para kazanan servet sahibi insanlarla kumpanyalar, bu kazançlarının uygun bir bölümünü Hazine'ye geri vereceklerdir. Sonra umuttan da yoksun kalmamalıyız.»

Uğultu yükseldi. Anne Stanton da yanımdaydı. Koluma girmişti. Halkın itmesi yüzünden bana yapışmış bir haldeydi. Uğultu dinmeğe başladığı sırada sordu: «Jack! Bu adam sahiden düşündüklerini mi söylüyor acaba? Sahiden böyle mi düşünüyor o?»

— «Çok işler başardı,» diye cevap verdim.

Anne Stanton: «Evet,» dedi, «böylece de halka rüşvet vermiş oluyor.»

Cevap vermedim, çünkü Willie Stark merdivenlerin üstünde yine konuşmağa başlamıştı: «Evet, bütün bu işleri başaracağım. Söz veriyorum size. Ben ancak sizin iradenizle ve sırf sizin haklarınızı korumak için yaşayacağım. Birisi karşıma çıkıp da beni sizin iradenizi yerine getirmekten, sizin haklarınızı korumaktan alıkoymağa kalkışırsa, onu ezeceğim. İşte, şöyle ezeceğim onu!»

Kollarını omuzunun hizasına kadar kaldırıp açtı. Sonra sağ yumruğunu sol avucunun içine indirdi: «Şöyle ezeciğim! Böyle bir kimse de bir daha belini doğrultamayacak artık.»

Halkın uğultusu yeniden başladığı zaman Anne Stanton'un kulağına doğru eğilerek: «Yapar mı yapar ha!» diye bağırdım.

Anne sözlerimi işitti mi, bilmiyorum. Orada, basamakların üstünde gözler yerinden fırlamış durarak halka doğru eğilen: «Vuracağım onlara! Balta ile doğrayacağım onları!» diye bağıran adama dikkatle bakıyordu.

O zaman patron kollarını birdenbire havaya kaldırdı, ceketinin yenleri gerilerek gömleğinin kollarını meydana çıkardı. Yumruklarını sıkmıştı: «Verin bu baltayı bana!» diye bağırdı.

Halk yine uğuldadı.

Herkes sussun diye, iki elini yavaşça indirdi. Sonra: «Ben kuvvetimi sizin iradenizden alıyorum,» dedi.

Bir süre sustu ve sonra devam etti: «Benim kanunum, size hizmettir. Başka kanun tanımam ben.»

Sonra döndü, ağır ağır **Capitol**'un yüksek, büyük kapısına doğru ilerleyip karanlıkta kayboldu. Uğultu gittikçe artarak gökyüzüne doğru yükseliyor, son haddine varıyordu. Ben ise bir zafer ve kan şarkısı gibi,

bu uğultunun kendi içimden de yükseldiğini hissetmekteydim.

Gözlerim Stark'ın çıkmış olduğu, **Capitol**'un o yüksek kapısına takılıp kalmıştı. Bir yandan da halkın uğultusu devam ediyordu.

Anne Stanton boyuna kolunu çekiştirip duruyordu. Yine: «Gerçekten düşündüklerini mi söylüyor bu adam?» diye sordu.

Ters bir tavırla cevap verdim: «Ne bileyim ben canım?»

Adam Stanton dudağını büzdü: «Benim kanunum, diyor, işittin mi? bu kelimeyi kullandı,» dedi.

Birdenbire, tek bir saniye boyunca Adam'a karşı kin duydum.

İki kardeşe: «Eh, ben gideyim artık,» dedim. Gitmem de gerekti. Kalabalığın arkasından dolaşarak polis kordonuna kadar ilerledim. Oradan **Capitol**'un arkasına geldim, sonra da patronunun yanına gittim.

O akşam geç vakit patron vali konağına dönüp Tiny ile yanındaki güruhu kapı-dışarı edince ona sordum: «Gerçekten düşündüklerinizi mi söylediniz demin?»

Meşin koltuğa iyice kurulmuştu. Sonra gözlerle bana bakarak: «Ne dedin?» dedi.

— «Bu akşam halka: «Ben kuvvetimi sizin iradenizden alıyorum, benim kanunum, size hizmettir,» demiştin ya. Gerçekten düşünüyor muydunuz bunları?»

Gözlerini hep öyle üzerime dikmişti. Benliğimin içindekileri okumak ister gibi bir hal vardı.

— «Böyle konuştunuz,» dedim.

Gözlerini üzerimden ayırmaksızın cevap verdi: «Allah Allah!» Sonra yumruğunu sıkıp iki defa göğsüne vurarak bağırdı: «Allah! Allah! Bir şey var sende! Bir şey var...»

Fakat sözlerini tamamlamadı, başını çevirip şöminede yanmakta olan ateşe asık bir suratla baktı. Ben de bir şey söylemedim.»

İşte ona bu soruyu sorduğum zaman böyle yapmıştı o. Şimdi ona başka bir soru daha soracaktım: İyilik muhakkak fenalıktan mı çıkar? Başka yoldan giderek iyiliği elde etmenin imkânı yok mudur? Tiny'nin Willie Stark hastanesinin işlerine gösterdiği çok yakın ilgi dolayısiyle ortada dönen birtakım sözler var. Bunların mânası nedir?

Kafamın içinde bir başka küçük soru da vardı. Onu da Anne Stanton'a soracaktım. Bu soru hatırıma sisli nehrin üzerindeki iskelede, Anne'nin bana «o iş için» Adam'ı görmeye gittiğini anlattığı gece gelmişti. Söz konusu olan iş, Willie Stark hastanesinin başhekimliğini kabul etmesi için Adam'a yapılmış olan teklifti. Anne'nin sözleri o an için bende kaşıntıya benzer bir his uyandırmıştı. Hani elleriniz meşguldür, kaşınmanıza imkân yoktur da o zaman ne hissedersiniz? İşte onun gibi bir histi bu. Ama o andaki heyecanım yüzünden, ne duyduğum hissin niteliğini anlayabilmiş, ne de Anne'ye sormak istediğim soruya belirli bir biçim verebilmiştim. Yalnız, şimdilik o meseleyi kafamdan uzaklaştırmıştım. Fakat bu düşünce haftalarca zihnimi kurcaladı durdu. Sonra günün birinde, Anne'ye sormak istediğim soru da belirli bir biçime girerek dudaklarımın ucuna geliverdi: Anne Stanton ağabeysine hastanenin başhekimliği teklif edildiğini nasıl haber almıştı?

Bunu benden öğrenemediği muhakkaktı.

Belki bunu ona Adam söylemişti de Anne o zaman onunla bu işi konuşmaya gitmişti. Bunun üzerine ben de kalkıp Adam'ı görmeye gittim. Hasta muayenelerine, fakültedeki derslerine bir de hastane plânlarının incelenmesi görevi eklenmiş olduğundan işi başından aşkındı: «Tam bir ay var ki piyanoya elimi sürmedim,» dedi.

Yüzü uykusuzluktan zayıflamıştı. Soğuk bakışlarla yüzüme bakıyordu. Çok aşırı, buz gibi bir nezaket

göstermekteydi. Çocukluk arkadaşımın bu aşırı nezaketi karşısında adeta rahatsız oldum. Cesaretimi toplayıp ona soru sormakta güçlük çektim. Bununla beraber yine de kararımı vererek ona sordum: «Adam, Anne gelip ilk defa sana... hastanedeki o işten sözettiği zaman sen ona...»

— «Sözetmek istemiyorum bundan,» diye kesip attı.

Ama ben her şeye rağmen işin içyüzünü bilmek istiyordum. Onun için ayak diredim: «... sen ona daha önce bundan sözetmiş miydin?»

— «Hayır, ama tekrar ediyorum, bu işten sözetmem.»

Süklüm püklüm: «Peki canım, peki!» dedim.

Yüzüme dikkatli dikkatli baktı, sandalyesinden kalkarak bana doğru bir adım attı: «Kızma bana Jack, Allah aşkına kızma bana,» dedi, «sinirlerim öyle bozuk ki, anlatamam.» Uyku sersemliğini geçiştirmek istermiş gibi başını salladı: «Doğru dürüst uyuyup dinlenemiyorum,» dedi.

Bana yaklaştı. (Şöminenin mermer rafına yaslanmıştım), tekrar gözlerimin tâ içine baktı, elini kolumun üzerine koyarak: «Seninle böyle konuştuğum için çok üzgünüm Jack...» dedi, «ama Anne'ye ben bir şey söylememiştim... ama kızma bana sakin.»

— «Yok canım, bırak artık bunu,» dedim.

— «Peki,» dedi, «ama sen de artık bunun üzerinde durma.»

— «Tabii durmam canım, tabii durmam. Zaten Anne'ye bu işi kimin söylemiş olduğu o kadar önemli değil. Belki de ben söylemişimdir, ne bileyim. Söylemişimdir de sonra unutmuşumdur...»

O sözlerini açıkladı: «Yani sana yaptığım kabalıkları unut, demek istiyorum.»

— «Ha! Onu mu? Tabii canım, unuttum tabii.»

Fakat alnında bir şüphenin gölgesi dolaşıyordu.

Yine gözlerini üzerime dikti. Bir süre sustuktan sonra sordu: «Niçin bilmek istiyordun bunu?»

— «Hiç. Merak etmiştim yalnızca. Ama şimdi hatırlıyorum, Anne'ye bu işi ben açtım. Evet evet, ben açtım. Belki de doğru yapmadım. Onu bu işe karıştırmak istemiyordum ama nasılsa ağzımdan kaçırmış olacağım. Böyle bir gürültü-patırdıya sebep olmak aklımdan bile geçmiyordu...»

Fakat öte yandan da zihnimdeki o soğuk, acı köşe bana habire şöyle diyordu: «İşleri büsbütün sarpa sardırıyorsun. Yalanların ortalığı daha fazla karıştırmaktan başka şeye yaramıyor. Ah bir çeneni tutabilseydin geveze!»

Adam sararmıştı, ceva pverdi: «Yok canım, dediğin gibi gürültü filân olmadı ki...»

Buna rağmen yine çenemi tutamadım: «Evet evet... gürültü de denemez buna ya... ben sadece Anne'yi bilmeden senin aleyhinde kışkırtmış olduğuma üzülüyorum... Kimseyi sıkmak, üzmek istemiyordum. Amacım yalnızca...»

Adam sararmıştı, cevap verdi: «Yok canım, dedi-
Sonra yanımdan uzaklaştı, isteksiz bir tavır takınarak gidip odanın tâ öbür tarafında durdu.

Benim için de müsaade isteyip gitmekten başka yapacak şey kalmıyordu. Fakat o kadar soğuk durmaktaydı ki, giderken: «Hadi Allahaısmarladık,» bile diyemedim.

Demek ki Adam, Anne Stanton'a hiçbir şey söylememişti. Ben de Anne'ye bir şey söylememiş olduğuma göre, kim söylemişti bunu ona? O an için Anne'nin bunu ağızdan ağıza dolaşan söylentiler, gevezelikler yüzünden duymuş olacağı hatırıma geldi. Daha doğrusu, işin kolayına kaçarak işe bu açıklama şeklini buldum. Fakat çok iyi biliyordum ki patronun —bilerek yaptıklarını dışta tutarsak— gevezelik etmek, düşüncelerinden şuna buna sözetmek âdeti değildi. Adam Stanton'un bu işi kabul etmemesi için, bu işin başına

onun getirileceğini dedikodu ve söylenti halinde önceden yaymak birebirdi. Patron da bunu pekâlâ bilirdi. Bütün bu açıklamaları yaptıktan sonra birtürlü kendi kendimi bunlara inandıramıyordum.

Fakat sonunda, bu işi Anne Stanton'a kimin haber verdiğini keşfettim.

Mayıs ortalarına doğru, güzel bir sabahtı. Saat dokuz buçuk olmalıydı. Havada hâlâ baharın soluğu vardı. Pencereden bakınca uzaklarda, nehrin üzerinde hafif sis bulutları görüyordum. Yakıcı sıcağı ile insanı bunaltan haziran günleri henüz gelmemişti. Etrafta çıt çıkmıyor, yalnız, kıyıyı döven okyanusun dalgaları gibi, uzaktan uzağa caddenin gürültüsü işitiliyordu.

Ben de havadaki bu sessizliğe kendimi kaptırdım. Döner koltuğumun arkalığına yaslandım. Ayaklarımı yazı masasının üzerine koyarak gözlerimi kapadım. Bir yandan da vantilâtörün hafif mırıltısını işitiyordum.

İşte tam bu sırada, bitişikteki kabul salonunda dehşetli bir gürültü duyarak gözlerimi açtım. Birisi kapıyı «küt» diye kapamıştı. İçeriye bir kasırganın rüzgârı doldu sanki. Benim odanın kapısı da açıldı, Sadie Burke girdi. Odanın kapısını «küt» diye kapadıktan sonra üzerime doğru atıldı. Gelip tam masamın önünde durdu. Soluk soluğa idi. Bir şey söyleyecekti ama söylemiyor, kendini toparlamaya çalışıyordu.

Bu bana yine eski günleri hatırlattı. Patronun «Kuzey Perisi» ile olan serüvenini öğrendiği günden bu yana böyle öfkeli görmemiştim. Bu «Kuzey Perisi» yıllarca önce Chicago'da patenleri üzerinde kayarak patronun yatağına kadar sokulmanın yolunu bulmuştu. O gün de Sadie kendi odasından fırlayıp benim odama girmişti. Saçı başı darmadağın, yüzü kalbur gibi delik-deşik alçıdan bir maske gibiydi. Simsiyah gözlerinden de ateşler saçılıyordu.

O günden sonra da Patron'la Sadie birçok defalar kavga etmişlerdi. Çünkü patronun çapkınlıkları yalnız

«Kuzey Perisi»ni elde etmekle kalmamıştı. **Chronicle** gazetesindeki kadın sayfasına yazılar yazan kızla bile mercimeği fırına vermişti. Sadie de her seferinde kıyametleri koparmıştı. Yalnız, bu işlerden sonra aralarında acayip bir uzlaşmaya varmışlardı.

Sadie bir gün bana: «Ne hali varsa görsün, o kaltaklarla istediği kadar gönül eğlendirsin,» demişti, «ama sonunda daima bana gelecek. Bensiz yapamaz o. Kendisi de biliyor bunu.» Sonra tehdit dolu bir sesle devam etmişti: «Ama bensiz yapmaya kalkışırsa hali haraptır.»

Sadie ondan sonra da patronla kıskançlık kavgaları etmiş, bağırıp çağırmıştı. Fakat bunları lâf olsun diye yapıyordu. Bir araba söz söylüyordu ama bunları içten, duyarak söylemiyordu.

Fakat bu güzel mayıs sabahı işlerde değişmiş bir taraf vardı. Sadie tıpkı eski günlerdeki gibi kızmış, küplere binmişti. Göğsü hızlı hızlı inip kalkıyordu. Sonunda birden boşanarak: «Yine başladı...» diye bağırdı, «yine başladı ama vallahi billâhi...»

İşin içyüzünü pekalâ biliyorum ama yine sordum: «Ne oldu Sadie, yine ne var?»

— «Bu sefer de başka bir kaltağa abayı yaktı,» dedi.

Koltuğumun arkalığına yaslanıp onun yüzüne baktım. Parlak sabah güneşi olduğu gibi kızgın yüzünü aydınlatıyordu. Fakat gözleri yine her zamanki gibi çok güzeldi.

— «İtoğlu it,» dedi, «yine yaldızlatmaya başladı bana.»

Koltuğumun arkalığına yaslanarak, çaprazlama duran ayaklarımın arkasından ona baktım: «İyi ama Sadie,» dedim, «daha önce de konuşmadık mı seninle bu işi? Sana yaldızlatmıyor o, Lucy'ye yaldızlatıyor.»

Sonra da yüzüne baktım, gözlerinden daha kuvvetli bir parıltı gelecek mi diye bekledim.

Nitekim gözlerinden böyle bir parıltı geçti. Sonra da bağırdı: «Sen... sen...» diye başladı ama, sözünün arkasını getiremedi.

— «Ben mi?» dedim. «Benim ne ilgim var bu işte?»

— «Sen ve senin o sosyetedeki dostların var ya... Onlar ne diye karışırlar bu işlere? Sen yaptın muhakkak bunu!»

— «Vallahi anlayamadım, Sadie.»

— «Evet, ben belki sosyeteden değilim, belki bir gecekonduda yetiştim ama, ben olmasaydım o da vali olamazdı. Kendisi de bilir pekâlâ bunu. O kaltak da onu benim elimden almaya kalkışmasın sakın. Çünkü onun takındığı hanımefendi pozları vızgelir bana. Gününü göstereceğim ona. Allah şahit olsun ki gününü göstereceğim!»

— «Neden sözediyorsun Allah aşkına?»

— «Neden sözettiğimi biliyorsun pekâlâ,» dedi, sonra masanın üzerinden bana doğru eğilerek parmağı ile tehdit etti: «Sonra da karşıma geçmiş böyle sırıtıyorsun! Kendini bir şey mi sanıyorsun yani? Erkek olan yerinden fırlayıp gider, bir temiz dayak atardın ona. Senin arkadaşındı galiba o karı. Seni de mi kafese koydu yoksa. O doktorla işleri nasıl ayarladıysa seninle de öyle birtakım düzenler yaptı galiba...»

Yüzünü bana yaklaştırarak devam etti: «Seni de bir hastaneye idare müdürü filân mı tayin etti yoksa? Öğle değilse, ne müdürü oldun sen?»

Bu lâf tufanı, bu tehditi belirten parmak ve gözlerden saçılan bu alevler karşısında birden doğruldum. İnsan birden ayağa kalkınca başı döner ya, bana da öyle olmuştu. Kafama hücum eden kan şakaklarımı zonklatıyordu. Gözümün önünde de ufak ufak kırmızı lekeler uçuşmaktaydı. Sadie durmadan söylenmeye devam ediyordu. Fakat benim sorumu işitince durdu.

— «Ne demek istiyorsun yani...» diye başladım.

Anne Stanton'un adını söylemek üzereydim. Çünkü bu ad sanki bir afişin üzerindeymiş gibi gözlerimin önünde belirivermişti. Fakat o ad birdenbire boğazımda düğümleniverdi, onu telâffuz etmenin imkânsız olduğunu hayretle gördüm. Onun için şöyle devam ettim: «...Yani, o kadın... o kadın...»

Fakat Sadie Burke benim zihnimden geçen her şeyi açık açık okuyordu —ya da bana öyle geliyordu— ve bir boksör gibi çevik bir hareketle benim gizlendiğim adı o söyleyiverdi: «Evet, o kadın; Stanton olacak o karı, Anne Stanton yani!»

Sadie'ye baktım ve o anda o kadar acıdım ki, nerdeyse ağlayacaktım.

Bu hissi duyduğuma da şaştım. Fakat sonra hiçbir şey duymaz oldum. Hatta kendime bile acımadım. Odundan bir insandım sanki. Evet, bir evliya heykeli gibi tahtadan yapılmıştım. Hatta tahtadan oldukları halde, bacaklarımın nasıl olup da normal şekilde işlediklerine kendim de şaştım. Evet, bacaklarım beni portmantoya kadar götürdüler, kolum da tahtadandı ama, çengele asılı eski panamayı alıp kafama geçirdi. Sonra bacaklarım kapıdan çıktı, kabul salonunu aştı, mermerlerin üzerinde yürüyüp ilerlemeye devam etti.

Ve kendimi birden, eskisine göre daha geniş bir âlemde buldum. Bu âlem, karşımdaki asfalt yol boyunca uzayıp gidiyordu. Asfalt yol güneşin ışıkları altında parıldamaktaydı. Gün ışığı daha yakıcı bir hal almıştı. Deminki o tatlı, ilkbahar güneşinden eser kalmamıştı çünkü.

Ama hayret! Bacaklarım görevlerini gayet düzgün bir şekilde yerine getirerek beni güneş altında pırıl pırıl parıldayan asfalt yol üzerinde taşımaya devam ediyorlardı.

Böylece uzun bir yol gittim. Bu bitmez gibi görünen yolun sonunda da bir kapıya ulaştım. Kapı açıldı. Beyaz gölgeli serin salonda, açık mavi, temiz ve güzel robu, çıplak, ince uzun kolları ile karşıma Anne Stan-

ton çıktı. Yüzüne bakmamıştım, fakat onun Anne Stanton olduğunu biliyordum. Yol boyunca rastladığım birçok insanların yüzlerine merakla bakmıştım ama, içeriye girince Anne Stanton'un yüzüne bakmadım.

Neden sonra gözlerimi ona doğrulttum. Bakışımı kılı bile kıpırdamadan karşıladı. Hiçbir şey söylemedim. Bir şey söylemek de gereksizdi. Çünkü, gözlerini yüzümden ayırmaksızın, yavaş yavaş başını eğdi.

VI

O MAYIS SABAHI Anne Stanton'u ziyaret ettikten sonra bir hafta kadar şehirden başka bir yere gittim. O gün onun evinden ayrıldıktan sonra bankaya uğrayıp biraz para almıştım. Sonra arabamı garajdan çıkardım. Bir valize bir iki parça eşya yerleştirdim ve yola koyuldum. Saatte belki yüz kilometre hızla ilerliyordum ama, içimde hiçbir zaman bu yolun sonuna erişemeyecekmişim gibi bir duygu vardı. Çok geçmeden de gözüme güneş vurmaya başladı. Çünkü Batı'ya doğru ilerliyordum. Gözlerim kamaşınca güneş siperini ön camın üzerine indirdim, yeniden gaza basarak Batı istikametinde ilerlemeye devam ettim. Çünkü Batı, hepimizin günün birinde gitmeyi düşündüğümüz bölgedir. Bizim burada toprak verimsiz hale geldi de Virginia'nın çamlıkları her yanı kaplamaya başladı mı, Batı'ya gidilir. «Her şey meydana çıktı, hemen kaç,» diyen mektup geldi mi, Batı'ya gidilir. İnsan birini bıçakladı mı, kendini denizde bir damla gibi önemsiz hissetti mi, altın aramak istedi mi, hep oraya gider. Memleketin gidişatına uygun bir hayat sürmek için Batıya gidilir. İhtiyarlık günlerinde ölümü beklemek için Batı'ya gidilir. Sözün kısası, her fırsatta ve sadece, yalnız ve yalnız oraya gidilir.

İşte ben de sadece oraya gidiyordum.

İkinci günü Teksas'a ulaştım. Kovboylar diyarını aştıktan sonra Yeni Meksika bölgesine daldım. Buranın ıssız ve heybetli çöllerini geçtim. Sonra Arizona'ya, onun peşinden Kaliforniya'ya geldim.

Nihayet, Kaliforniya'nın kalbi demek olan Long Beach'te mola verdim. Burada otuz altı saat kaldım ama, berberde geçirdiğim kırk dakika hariç, oteldeki odamdan hiç dışarıya çıkmadım.

Sabahleyin yolda lâstik patladığı için Long Beach'e akşam geç vakit varmıştım. Bir fincan süt içtim, bir şişe viski aldım ve odama çıktım. Bütün yol boyunca ağzıma tek damla alkol koymamıştım. Canım istememişti daha doğrusu. Ama şimdi çok iyi biliyordum ki, bu viskiyi içmezsem, uyumak için gözlerimi kapadığım anda dünya üzerime yıkılacaktı. Onun için birbiri peşi-sıra birkaç yudum yuvarladım. Banyo yaptım, sonra elektriği yakmadan yatağıma uzandım. Bir yandan karşımdan parlayıp sönen ışıklı neon reklâmlarını seyrediyor, öbür yandan da yere, yatağın yanına koyduğum şişeyi alarak birkaç yudum daha içiyordum.

İçkinin yardımıyla derin bir uyku çektim. Ertesi gün ancak öğleye doğru uyandım. Garsonu çağırıp kahvaltı ile gazeteleri getirttim. Günlerden pazardı. Gazeteleri okuyunca Kaliforniya'nın da tıpkı Amerika'nın başka yerlerine benzediğini anladım. Neon ışıklı reklâmlar yeniden yanıp sönmeye başlayıncaya kadar da radyo dinledim. Sonra akşam yemeğini getirtip yedim, yeniden uykuya daldım.

Ertesi sabah dönüş yolunu tutmuştum.

Dönüş yolunu tutmuştum. Ve gidiş yolunda kafamın içine üşüşmüş olan anılar şimdi yok olmuştu.

Bir örnek vereyim. Ama veremem ki. Çünkü ortada elle tutulacak bir örnek yok. Giderken başımın içinde birsürü anı kaynaşıyordu. Hani, boğulmak üzere olan bir insanın bütün hayatı gözlerinin önünden geçermiş derler ya. Ben de suda değil de, Batı bölge-

sinde boğuluyordum sanki. Orada geçirdiğim yakıcı günler, kadife gibi yumuşak, siyah geceler esnasında boğuluyordum. Boğulmam için orada yetmiş sekiz saat geçirmem gerekti.

Arabanın motor homurtusu bana ninni gibi geliyordu. Bir yandan da geçmişim kafamın içinden bir film gibi geçip gidiyordu. Hani evde çekilen filmler vardır, aile yaşamının çeşitli dönemlerini canlandırırlar: Gezi anılarını, çocuklarınızın küçüklüklerini, bir kır yemeğini ya da yeni aldığınız bir otomobili gösterirler. İşte ben de motorun homurtusunu dinlerken kendimi böyle bir film seyrediyor sanmaktaydım.

Şimdi geçmiş olmuş eski günleri hayal ediyordum. Tıknaz, siyah elbiseli, gözlüklü bir adam bana doğru eğiliyordu. Ben halının üzerine uzanmış, ateşin karşısında boya kalemlerimle oynuyordum. Adam bana bir parça çikolata uzatıyor: «Fazla yok ha,» diyordu, «çünkü yemek saati geldi.»

Sonra sarı saçlı, mavi gözlü, çıkık yanaklı bir kadın eğilip beni öpüyor, «iyi geceler,» diyordu. Çıkıp gittiği zaman karanlığın içinde ardından çok hoş bir koku bırakıyordu. Sonra Yargıç İrwin şafağın kül rengi aydınlığında bana doğru eğilerek: «Ördeğin daha ilerisine nişan alacaksın Jack,» diyordu, «ördeklerin daima ilerisine nişan alınır oğlum.»

Sonra Kont Covetli'yi görüyorum. Uzun, beyaz salonda, pahalı bir antika iskemleye dimdik oturmuştu. Özenle kesilmiş kumral bıyıklarının altındaki dudakları gülümsüyordu. Elinde bir kadeh vardı: —Eli ufaktı ama elinizi sıktığı zaman acıdan gözünden ateş çıkardı—, öbür eliyle de kucağındaki kocaman kediyi okşamaktaydı.

Şimdi sıra başının üzerine yapışık saçlarıyla Genç Müdür'deydi. Derken Adam'la ikimiz yole ile denizlere açılıyorduk. Rüzgâr olmadığı için yelkenler sarkık, hareketsiz duruyordu. Yakıcı güneş altında deniz

göz alabildiğine uzayıp gitmekteydi. Bu arada gözlerimin önüne hep Anne Stanton'un hayali geliyordu.

Küçük kızlar beyaz elbiseler giyerler. Etekleri açılınca onların o acaip, küçücük dizleri görünür. Ayaklarında uçları yuvarlak, rugan iskarpinler vardır. Bu iskarpinlerin tek düğmeli birer atkısı vardır, düğme iliklendi mi iskarpin de çocuğun ayağından çıkmaz. Beyaz çorapları düşmesin diye anneleri bunları kolalamıştır sanki. Mavi kurdele ile tutturulmuş sarı saçları da örgüler halinde enselerinden sırtlarına dökülür.

İşte Anne Stanton da tıpkı böyleydi: Günlerden pazardı. Kiliseye gidiyordu. Orada uslu uslu oturacak, arasıra dilini, birkaç gün önce kaybettiği bir dişinden boş kalan yere sokup çıkaracaktı. Sonra küçük kızlar, yerde duran bir yastığa otururlar, yanaklarını düşünceli bir tavırla sevgili babalarının dizine dayarlar. Babaları bir yandan onların ipek gibi saçlarını okşarken, öbür yandan da elindeki kitaptan onlara tatlı tatlı masallar okur. İşte Anne Stanton da böyle idi. Sonra küçük kızlar, baharın başladığı o günlerde gidip ayaklarının ucunu suya sokarak soğuk mu, sıcak mı diye bakarlar. O sırada birdenbire, beklenmeyen bir dalga çıka-gelip bacaklarını ıslatarak kamçıladı mı, çığlıklar koparak değnek gibi ince bacaklarının üzerinde zıp zıp sıçrarlar. İşte Anne Stanton da böyle idi. Küçük kızlar kamp ateşinde sosis kızartırken burunları isle lekelenir, ama siz büyük bir oğlansınızdır, burnunuzu lekelemeden de sosis kızartabilirsiniz. Onun için zavallı küçük kızla: «Maskara, maskara... Eli yüzü kapkara...» diye alay edersiniz. Derken günün birinde siz yine böyle söyleyince küçük kız artık kızıp tepinmez; küçük ince ve parlak yüzündeki iri gözleriyle size uzun uzun bakar. Bir ara dudakları titrer, ağlama yaşı geçmiştir ama siz yine onu ağlayacak sanırsınız Fakat peşinizi bırakmayan bu bakış karşısında, dudaklarınızdaki o alaycı gülümseyiş kayboluverir, odun

getirmek bahanesiyle arkanızı döndüğünüz gibi savuşup gidersiniz. İşte bütün bunlar Anne Stanton'du.

Gökyüzünde uçuşan martılarla, deniz kıyısında geçirdiğimiz bütün o aydınlık günler Anne Stanton'du. Fakat ben bunun farkında değildim. Sonra ışıksız, yağmurlu, fırtınalı, insanın şömine başından ayrılmak istemediği günlerde Anne Stanton'du. Ama ben bunun da farkında değildim. Sonra gecelerin de Anne Stanton oldukları bir dönem başladı. Ama bunun farkındayım bakın.

Bu dönem, benim yirmi birime, Anne'nin de on yedisine bastığımız bir yaz başladı. Üniversite tatilinde eve gelmiştim. Şimdi artık gezip memleket görmüş bir insan pozları takınıyordum. Eve akşama doğru geldim. Gidip denize girdim ama çok kalmadım. Hemen akşam yemeğini yiyip Adam'ı görmek üzere Stanton'ların evine gittim. Oturmuş, akşamın alaca karanlığında kitap okuyordu. O sırada Anne'yi de gördüm. Ben Adam'la yanyana oturmuştum. Anne kapıdan çıktı. Yüzüne baktım ve son Noel yortusundan beri aradan binlerce yıl geçmiş olduğunu anladım. Anne Miss Pound'un okulunda okuyordu. O kış Noel tatilini geçirmek için eve gelmişti. Artık büyümüştü; yassı ökçeli, atkılı, tek düğmeli ve yuvarlak burunlu rugan iskarpinler, kolalı gibi dik duran beyaz çoraplar giymiyordu muhakkak. Çok sade, beyaz bir rob giymişti. Fakat bu sadelik ve kumaşın sertliği, aksine, vücudunde beliren tatlı yuvarlaklıkları, hoş kabarıklıkları gıcıklayıcı bir tarzda büsbütün meydana çıkarıyordu.

Saçlarını ensesinde toplayıp başına ince bir beyaz kurdele bağlamıştı. Bana bakarak, eskiden beri bildiğim sevimliliğiyle gülümsüyordu. Fakat ben o gülümseyişi ilk defa görür gibiydim. Narin elini avucumda tuttuğum sırada bana: «Merhaba Jack!» demişti. Ben de anlamıştım ki yaz gelmişti artık ve karşımda duruyordu.

Tek ve eşsiz bir yaz olmuştu o yaz. Onun gibisini ne geçmişte görmüştüm, ne de gelecekte görecektim. Gündüzleri çoğu zaman yine her zamanki gibi Adam'la ikimiz erkenden kalkıp daha sıcak bastırmadan tenis oynuyorduk. Anne de bizimle beraber geliyor, mimozalarla mersinlerin gölgesine oturarak bizi seyrediyordu. Adam beni teniste hep yenerdi. Anne de benim nasıl çabaladığımı, sonunda nasıl yenildiğimi gördükçe kuş cıvıltısını, ya da dağda bir pınarın ışıltısını andıran bir gülüşle gülerdi.

Bazen onunla da oynadığım oluyordu. Çünkü Anne oldukça iyi tenis oynardı. Ben de oldukça kötü. İnce beline, sabah güneşinde kanat gibi çırpan narin, fakat yine de tombul kollarına rağmen yine de iyi oynuyor, topa insanı şaşırtan bir kuvvetle vuruyordu. Aynı zamanda çok çevikti de. Bir an bile yerinde durmayıp beyaz iskarpinlerinin üstünde, etekliği rüzgârdan ve hızdan boyuna kırbaç gibi şaklıyordu. Fakat benim o sabahlardan asıl aklımda kalan şey şu idi: Anne kortun tâ öbür ucunda, dikilerek servis yapmaya hazır durumdaydı. Raketi, bir kurdele ile bağlı başının üzerinde kaldırdığı zaman, kolunun yaptığı gayret yüzünden memesinin sivriliği bluzunun altından belli oluyordu. Derken sol elinden top fırlayıveriyor, fakat eli sanki bir şey yakalayacakmış gibi yine açık olarak, öylece havada kalıyordu. Başını arkaya devirerek göz kamaştırıcı ışığı ve engin göğe büyük bir dikkatle bakıyordu. Bu sırada da minicik, top, parlak gün ışığı içinde fır fır dönerek, havada yol alıyordu.

İşte Anne tenis oynarken hep bu tavrı takınıyordu. Ne yazık ki eski Yunanlılar tenis oyununu bilmiyorlarmış. Çünkü bilselerdi o eski vazolarından biri üzerine Anne Stanton'un resmini yaparlardı. Ama düşünüyorum da, buna imkân göremiyorum pek. Çünkü o an —yani topa tam vurmazdan önceki an— o kadar hava gibi hafif, o kadar ince, o kadar akıcı idi ki, grek vazolarının böyle bir hareketi zaptetmelerine im-

kân yoktu. Onun için şimdi bile o an müzeye konulmuş bir vazonun üstünde değil de, benim kafamın içindedir. Bunu da orada benden başkası göremez.

Evet, dediğim gibi bu, tam topun yola çıkmasından önceki andı. Raket şaklıyor, beyaz top bana doğru geliyordu. Fakat ben hemen her zaman ıska geçiyordum. O zaman oyun da, set de sona eriyordu. Bunun üzerine, kurşun gibi ağırlaşmış sıcağın altında hep birden eve dönüyorduk.

Fakat öğleden sonraları da vardı. Öğleden sonra denize açılıp yüzüyorduk. Sonra yelken açıp dolaşıyor, bazen tekrar denize giriyorduk. Bunu ya üçümüz bir arada ya da komşu kız ve oğlanlarla beraber yapmaktaydık. Akşam yemeğinden sonra ya bizim evin ya da onların evlerinin verandasında oturup konuşuyor, ya da sinemaya gidiyor veya ay ışığında tekrar denize giriyorduk. Bir akşam Adam evde yoktu. Babasıyla beraber bir yere gitmişti. Ben de Anne'yi alıp sinemaya götürdüm. Annem büyük arabayı alıp dostlarıyla beraber gezmeye gittiği için ben küçük, açık arabayı almıştım. Sinema dönüşü bir aralık otomobili durdurduk, körfezin üstünde, Hading Burnunun ilersinde ayışığının güzelliğini seyretmeye başladık. Ayışığı, küçük dalgacıklarla kırışmış denizin yüzüne parlak ve soğuk bir beyazlıkla yayılmıştı. Bu beyazlığın, birden yayılan bir tarla yangını gibi, bütün denizi kaplayıverecekmişçesine bir hali vardı. Fakat aydınlık parıldıyor, fosforlu ve titrek bir çizgi halinde tâ ufka kadar uzanıyordu ama, hiç kımıldamıyordu.

Arabada oturmuş, hem gördüğümüz filmi konuşuyor, hem ayışığını seyrediyorduk. Çok geçmeden ikimiz de sustuk. Anne oturduğu yerde arkasına yaslandı, başını kanapenin arkalığına dayadı. Şimdi ufka değil de —arabanın körüğü açık olduğu için— gökyüzüne bakıyordu. Ayışığı yüzünü bol bol aydınlatmakta onu mermerdenmiş gibi parlak, cilâlı göstermekteydi.

Ben de kendimi biraz geriye doğru kaydırdım, başımı arkaya attım. Zihnimde, şu saplantı vardı: Biraz sonra elimi uzatacak, Anne'nin elini kavrayacaktım. Yan gözle ona baktım, ayışığı altında yüzünün o mermer gibi parlak ve cilâlı halini yine gördüm. Ellerini de dizlerinin üstüne koymuştu. Avuçları havaya dönük, parmakları hafifçe kıvrık bu eller, gökten inecek bir şeyi bekler gibiydiler. Onun elini tutmak işten bile değildi. Bu, nasıl biteceğini sonradan göreceğimiz bir piyesin birinci perdesi gibi bir şey olacaktı. Çünkü o anda ben, kendimi bir şey zanan bir üniversite öğrencisi gibi, modası geçmiş ve bayağı düşünceler besliyordum.

Bununla beraber elimi uzatmadım. Aramızda arabanın meşin yastığının ufacık mesafesi yoktu da, beni onun bulunduğu yerden kilometreler ayırıyordu sanki: O da oturduğu yerde bacaklarını uzatıp ellerini dizlerinin üstüne koymuş, kendini ayın ışıklarına bırakmıştı. Elimi uzatmaktan beni alıkoyan neydi, bilmiyorum. Utangaçlıktan ya da korkaklıktan böyle davranmadığıma emindim. İçimden: «Daha çocuk o ayol!» dedim. «Neden çekiniyorum yani?» Olsa olsa kızar. Kızınca den ben işi ileriye vardırmam. Hem sonra neden kızacakmış? Geceyarısı, ayışığında bir kız arabaya binip de bir erkekle gezmeye çıkarsa bunun sonu ne olur, kendi de biliyor elbet. Bu durumda bu erkekle bu kız oturup domino oynamazlar ya. Zaten kim bilir, belki ben ona bunu yapacak ilk erkek değilim. Belki şimdiye kadar kendisini başkalarına da elletmiştir.» Bu düşünceyi bir saniye için kafamda evirip çevirdim. Sonra birdenbire oturduğum yerde doğruldum. Yüreğimde derin bir heyecan vardı: «Anne, Anne!...» dedim ama sözlerimi tamamlayamadım.

Başını kaldırmadan, sadece arabanın meşin yastığı üzerinde çevirerek benden tarafa döndü. Parmağını dudaklarının üzerine koyarak: «Suss, suss!» dedi.

Sonra parmağını indirdi, bizi birbirimizden ayıran o kilometreler uzunluğundaki meşin yastığın öbür tarafından sade ve açık kalple bana gülümsedi.

Ben de arkama dayandım ve birbirimize hem yakın, hem de birbirimizden çok uzak, ayışığı ile dolup taşan gökyüzünü bir süre seyrettik. Bir yandan da tâ uzaklarda, burunun orada çakıl taşlarını yalayan suyun belirsiz şırıltısını dinliyorduk. Bizim susuşumuz uzadıkça, gökyüzü daha derinleşiyordu sanki. Epey uzun bir zaman sonra Anne'ye göz ucuyla yine baktım. Gözleri kapalıydı. Gökyüzünü benimle beraber seyretmediğini düşününce kendimi birden pek yalnız hissettim. Fakat —onu gözetlemeye devam ediyordum— gözlerini açıp gökyüzüne baktı. Ben yine arkama yaslanmış, gözlerimi göğün boşluğuna dikmiş, kafamın içi bomboş, öylece hareketsiz duruyordum.

Her gece saat on biri kırk beş geçe bir tren Burden's Landing'den hemen sonraki demiryol geçidini aşarken burada düdük çalardı. Yine o düdük sesini duyunca saatin kaç olduğunu hatırladım, artık eve dönüş zamanının gelmiş olduğunu anladım. Onun için doğruldum, marşa bastım, eve doğru yollanmaya başladım. Tek kelime konuşmamıştık, arabayı Stanton'ların evi önünde durdurduğum ana kadar da tek kelime konuşmadık. O zaman Anne ok gibi fırlayıp arabadan atladı, çakıl döşeli bahçe yolunda bir an durdu. İki saat önce, meşin yastıkların kilometrelerce ötesinden bana armağan ettiği o gülümseyişin kalıntısıyla yüzüme bakarak alça sesle: «İyi geceler, Jack,» dedi. Sonra kuş gibi hafif adımlarla peronun merdivenlerinden ağır ağır çıktı. Bütün bunlar ben zihnimi toplamak için en küçük bir hareket yapmaya bile vakit bulamadan olup bitivermişti.

Saçağın altındaki karanlık sokak kapısından yana —elektriği yakmamıştı çünkü— aptal aptal baktım ve sanki bir işaret bekliyormuşum gibi kulak kabarttım.

Fakat hiçbir şey duymadım. Ancak sessiz gecenin o tanımlanılmaz hışırtısını duyar gibiydim.

Birkaç dakika sonra marşa tekrar bastım, arabayı vitese takınca kasırga gibi yola çıktım. Lâstikler taşların üzerinde gıcırdadı, geriye doğru da çakılları fışkırttı. Caddeye çıkınca olanca kuvvetimle gaza bastım, beyaz villâlarda herkesin uyuduğuna aldırış etmeksizin, var hızımla ilerledim. Arabamda susturucu yoktu. Onun için motor topların baraj ateşini hatırlatan gürültüler çıkarıyordu. Uyuyanlar yataklarında sıçrayarak uyanmış olmalıydılar. Belki on beş kilometre kadar tam gazla yoluma devam ettim, çamlıkların oraya ulaştım. Burada baykuşlardan başka uyandıracak kimse yoktu. Onun için gazı keserek ağır ağır dönüş yolunu tuttum. Kanapenin yastığı üzerinde arkama yaslanmıştım. Tembel tembel suyun akıntısına kendini kaptırmış bir sandaldaydım sanki.

Eve dönüp yatağıma uzanır uzanmaz birdenbire Anne'nin yüzünü hatırladım hatırlamadım da gördüm daha doğrusu: Gözlerini kapamıştı. Ayışığı yüzünü aydınlatıyordu. Sonra da yıllarca önce birlikte yediğimiz bir kır yemeğinin anısı yine zihnimde canlandı. O gün körfezde açılmış, fırtına bulutları altında denize girmiştik. Anne turuncuya çalan yeşil bir renk almış kapalı göğün altında, yüzünü havaya çevirerek, gözlerini kapatıp kendini sırtüstü sulara bırakmıştı. Çok yükseklerden beyaz bir martı uçup geçmişti. O zamandan beri o günü hiç düşünmemiştim galiba. Ama yok yok, hatırlamıştım da hiçbir önem vermemiştim ona. Fakat şimdi yatağıma uzanıp da o günü hatırladığım zaman, yakında muazzam bir keşifte bulunacağımı anlıyor, bu yüzden adeta başımın döndüğünü hissediyordum. O zaman bir şeyin farkına vardım: Bu akşam içinde bulunduğum ruh halinin, tâ o kır yemeği gününde içinde bulunduğum halin devamından başka bir şey olmadığını anladım. Demek ki kendim farkında olmadan bu duygu gizli gizli benim içimde yer etmişti. Ben bu

duyguya aldırış etmemiştim ama, rastgele ekilmiş bir tohum gibiydi bu: Aradan günler geçmiş, o tohum canlı, çiçekli bir bitki haline gelmişti. Ya da çöplerle birlikte kahverengi bir çubuğu da kaldırıp ateşe atarsınız. Ama o aldırmadığınız kahverengi çubuk uyandırdığım insanlar gibi, ben de yatağımda sıçradım. Ama ben daha da beter bir durumdaydım. Kendimden geçmiş, doğrulup yatağımın içinde oturdum. Şimdiye kadar başıma hiç buna benzer bir şey gelmemişti. Bu yüzden soluğum kesiliyordu. Hani insan denizde çok derinlere dalar da, bir daha suyun yüzüne çıkamayacağını düşündüğü sırada damarlarının patlayacakmışçasına şiştiğini hisseder. İşte ben de böyle bir insan durumundaydım. İşin aslını öğrenmek için ufacık bir çaba yeterdi, bunu hissediyordum. Bir saniye sonra her şeyi öğrenebilirdim. Sonra daha rahat soluk alabildim. «Allahım, Allahım!» diye bağırdım. Sanki dünyayı kucaklayacakmışım gibi, kollarımı mümkün olduğu kadar fazla açtım.

Yine o turuncuya çalan yeşil, kapalı göğün altında Anne'nin sırtüstü suyun üzerinde yatışı gözlerimin önünde canlandı. Çok yükseklerde bembeyaz bir martının uçtuğunu yine görür gibi oldum. Fakat bu hayalin gözlerimin önünde yeniden belirmesi bende bir şok etkisi yaptı. Çünkü deminki kendimden geçtiğim o hava, yine o kendimden geçme içinde eriyip gidivermişti. Ama ne önemi vardı bunun, o hayali tekrar görüyordum ya! Fakat aynı anda da bu uçup gitmiş, onun yerine içimi kederle karışık derin bir şefkat duygusu kaplamıştı. Öyle ki, bu şefkat sanki benim etim, bu keder de damarlarım ve sinirlerimdi. Saçma gibi gelir bu size, ama tam tamına böyleydi. Gerçeğin tâ kendisini söylüyorum, emin olun.

O zaman sanki karşımda bir yabancı varmış da onun geçirmekte olduğu halleri seyrediyormuşum gibi kendi kendime: «Sen âşık oldun,» dedim.

Bu kesif yüzünden bir an için derin bir hayrete

düştüm. Evet, âşık olmuştum ama ben aşkın büsbütün başka doğduğunu sanıyordum. Birdenbire bir milyon dolarlık bir mirasa konduğunu ya da duyduğu bel ağrısının kanserden ileri geldiğini öğreniveren bir kimse gibi, şaşkın ve biraz da korkmuş bir haldeydim. Evet, insan bu esrarlı, belirsiz ve tomurcuklanan şeyin hem benliğinin ayrılmaz bir parçası, hem de kendi düşmanı olduğunu hisseder. İşte ben de şimdi bu hissi duyuyordum. Binbir özenle yataktan kalktım. Sanki bir sepet dolusu yumurtaymışım da kırılmaktan korkuyormuşum gibi, çok dikkatli hareket ediyordum. Pencereye giderek ayışığı içinde yüzen geceyi seyrettim.

İşte böylece kendini adam olmuş, her şeyi bilir sanan; gece otomobilde sevdiği kızla arasındaki ufacık mesafeyi eliyle aşmaya cesaret edemeyen üniversite öğrencisi şimdi ne haldeydi bakın: Karanlık bir odanın açık penceresi önünde çıplak duruyordu. Ay ışığı içinde yüzen geceyi ve yakamozlanan denizi seyretmekteydim. Beri yandan da çam dallarının arasına gizlenmiş bir bülbül, dünyanın yaşamın güzelliğini övmesi için, delicesine ötmekteydi...

Böylelikle gecenin kendisi de benim için Anne Stanton oluverdi. Çünkü o gece otomobilde Anne Stanton oyununu çok güzel oynamıştı. Ne konuşmuş, ne el hareketi yapmıştı ama, yine de başarılı bir oyundu bu. Başını meşin yastığın üzerinden kaldırmaksızın bana doğru çevirmiş, parmağını dudağının üzerine koyarak: «Suss! Suss!» demişti. Böyle yapmakla elindeki zıpkını, tıpkı bir balina avcısı gibi, tâ derinlere batırmıştı. Ben zıpkının kalbime saplandığını, ancak bunun ucundaki ip gerilmeye başladığı zaman farketmiştim.

Geceler Anne Stanton haline gelmişti şüphesiz. Ama gündüzler de böyleydi. Gündüzleri gözüm ondan başka şeyi görmüyordu. Bazen Adam, bazen de baş-

kaları çoğu zaman bizimle beraber geliyorlardı. Yanımıza kitaplar, sandviçler, battaniyeler alıp çamlığa, plâja, tenis kortuna gidiyorduk; ya da sokak kapısının önündeki geniş saçağın gölgesinde oturup gramofon dinlediğimiz, arasıra sandalla gezdiğimiz ya da sinemaya gittiğimiz oluyordu.

Bazen Anne elindeki kitabı battaniyenin üzerine bırakıp sırtüstü uzanıyor, çam dallarının arasından gökyüzünü seyrediyordu. O zaman ben onun bu halini seyretmeye başlıyordum. Hemen aynı anda da Adam sanki orada yokmuş gibi geliyordu bana. Ya da geniş verandanın altında bir yandan gramofonda plâklar çalarken, öbür taraftan o, öteki arkadaşlarıyla gülüşüp konuşuyordu. Fakat birden durulup düşünceye dalıyor, belki bir an için gözleri verandanın ve bahçenin ilerisine doğru dalgın dalgın bakıyordu. İşte yalnız o bir dakikalık süre için, Adam'la ötekiler de sanki orada değillermiş gibi oluyordu.

Bazen de otele gidiyordu. Bu otelin çok modern ve çok yüksek bir atlama kulesi vardı. Şık bir oteldi burası, arasıra yarışlar, gösteriler düzenlendiği de oluyordu. Anne o yaz dalış yapmaktan başka şey düşünmüyordu. Atlama kulesinin yüksek kısmına —her gün biraz daha yükseğe— çıkıp dimdik duruyordu. Gün ışığında çok uzaklardaymış gibi bir hali vardı. Dengesini kaybetmemeye çalışarak tramplenin en ucunda dikiliyordu. Sonra, kollarını kaldırdığı zaman içimde bir şeyin kopacakmış gibi olduğunu hissediyordum. Sonra da kollarını açıp güzel göğüslerini daha da geren bir hareketle atlıyordu. Beli yay gibi içeriye çöküktü. İnce nefis bacaklarını da bitişik tutuyordu. O, böylece, güneşli mavilikte uçar gibiyken, bu görüntü karşısında bana orada yine başka kimseler yokmuş gibi geliyordu. İçimde kopacakmış gibi olan şey kopuncaya kadar nefesimi tutuyordum. Sonra Anne geliyor, keskin bir bıçağın ağzı suya çarpıyor, birbirine bitişik duran topukları toz gibi köpüklenip çalkanan

sulara gömülerek kayboluyordu. O kadar yüksekten atladığı için bazen Adam'ın ona kızdığı oluyordu.

O zaman: «Bırak Allah aşkına Adam,» diyordu, «hiçbir tehlike yok bunda, hem o kadar da güzel ki!»

Böyle dedikten sonra merdivenin tâ tepesine çıkıyordu. Çıkıyor sonra dalıyor, çıkıyor sonra yine dalıyordu. Hiç ardı arası gelmiyordu bunun. Bazen kendi kendime: «Acaba tam suya değdiği zaman yüzü nasıl oluyor? Yüzünde ne gibi bir ifade beliriyor?» diye soruyordum.

Bununla beraber bazı günler de onunla yalnız, ama tamamen yalnız kaldığımız oluyordu. Beraberce savuşup çamlıklara gezmeye gidiyor, elele tutuşarak çam iğnelerinin ayak seslerini yok eden halısı üzerinde yürüyorduk. Sonra, Stanton'ların evleri önündeki iskelenin yüz metre kadar ilerisinde demirli bir dubanın üstünde de küçük bir atlama tahtası vardı. Alelâde bir tahtaydı bu. Ötekiler kıyıda oyunlar oynarken, ya da kumsalda kimse yokken biz de Anne ile yüzerek bu dubaya kadar gidiyorduk. Salın üstüne tırmanıp sırtüstü yatarak gözlerimizi kapatıyorduk. Parmaklarımız birbirine ancak değiyordu ama, bunlar bıçakla kesilmiş gibi sızlıyordu. Sinirler sanki parmakların uçlarından dışarıya çıkmışlardı. Böyle anlarda bütün benliğimin parmaklarımın ucuna yığılmış olduğunu hissediyordum.

Geceleri de sık sık yalnız kalmaktaydık. O zamana kadar ben Adam'la arkadaşlık etmiştim. Anne de hep bizim ardımızdan gelmişti. Şimdi ise işler tersine dönmüştü. Ben hep Anne ile beraberdim, Adam da hep bizim ardımızdan geliyordu. Fakat Adam çoğu zaman evde oturarak Gibbon'la Tacitus'u okuyordu. Çünkü o zamanlar Roma tarihinden pek hoşlanmaktaydı. Bu değişiklik benim sandığımdan daha da kolay oldu. Ayışığında otomobilde beraber oturduğumuz o gecenin sabahı her zamanki gibi tenis oynamış, öğleden sonra da denize gitmiştik. Bir saniye bile gözlerimi Anne'-

nin üzerinden ayırmadığımı kendim de fark ettim. İşin yeni tek yeni tarafı bu idi. Onda herhangi bir değişiklik göremiyordum; öyle ki aramızda her hangi bir şeyin geçtiğinden, hatta bir akşam önce onunla sinemeya gittiğimizden bile kuşkulanmaya başladım. Fakat hemen o akşam da onunla mutlaka konuşmak istiyordum.

Akşam olurken evlerine gittim. Verandadaki hamağa oturmuştu: «Adam odasında, mektup yazıyor, biraz sonra inecek. Ama sen otur istersen,» dedi.

Fakat ben oturmadım. Basamakların üzerinde öylece dikilip kaldım. Pek sıkılıyor, söyleyecek lâf bulamıyordum. Bir ara damdan düşer gibi: «Hadi iskeleye kadar gidelim de dolaşalım,» dedim.

Sonra da aptal aptal şunları söyledim: «O zamana kadar Adam mektubunu bitirmiş olur.»

Hiç bir şey söylemeksizin yerinden kalkıp yanıma geldi, elini elime verdi. Bayılacaktım nerdeyse. Basamakları benimle beraber indi, iskeleye doğru ilerlemeye başladık. Orada epey kaldık. O zamana kadar Adam belki bir düzine mektup yazabilirdi. Bununla beraber aramızda herhangi bir şey geçmedi. İskelenin tâ ucuna oturup bacaklarımızı suya doğru sarkıtırken, elele tutuşarak körfezi seyrettik.

Körfeze giden yolun kenarında, Stanton'ların evinin tam karşısında sık bir koruluk vardı. Dönüşte hep elele tutuşmuş olarak bu koruluğa gelmiş olduğumuz zaman ben durdum, ağaçları siper ederek Anne'yi birdenbire, hem epey beceriksiz bir şekilde kendime doğru çektim, sonra da öptüm. Hiçbir direnç göstermedi. Sarkık kolları hiç kımıldamamıştı. Fakat öpüşüme cevap vermedi yalnız bir küçük kız gibi benim kendisini öpmeme razı oldu, o kadar. Onu öptükten sonra yüzüne baktım. Kararsız bir hali vardı. Hani bazı çocuklar vardır, ilk defa bir yemekten tadarlar da bundan hoşlanacaklar mı, hoşlanmayacaklar mı, pek bilemez-

ler. İşte onun yüzünde de öyle bir ifade vardı. O zaman şöyle düşündüm: «On yedi yaşına gelmiş ama şimdiye kadar onu hiç öpen olmamış galiba.» Birdenbire de içimden şiddetli bir gülme geldi. Çünkü yüzündeki ifade çok komikti; ben de onu hiç kimsenin öpmemiş olacağını düşündüğüm için pek mutluydum. Onu tekrar öptüm. Fakat bu sefer o da utangaç utangaç öpüşüme karşılık verdi. Bir deneme gibiydi bu ama, yine de karşılık verdi.

Mutluluktan başım dönüyordu. Yüreğim sevinçten şişmişti: «Anne,» dedim «seni seviyorum, senin için çıldırıyorum!»

Ellerini göğsümün iki yanından koltuk atlarıma geçirerek ceketime asılmış, ince kumaşı buruşturuyordu. Başı biraz önce eğikti. Hafifçe bana sokulmuştu. Suç işlemiş de bunu affettirmek istiyormuş gibi bir hali vardı. Cevap vermedi ama başını kaldırmak istediğim zaman ceketimi daha da sıktı. Ben de bunun üzerine kımıldamadan durdum. Bir yandan da saçlarını okşayıp onların hoş kokusunu içime çektim.

Kısa mı uzun mu pek bilemiyorum ama, bir zaman sonra benden ayrılıp geriledi: «Adam bekliyor» dedi, «hadi onun yanına gidelim.»

O önde, ben arkada eve geldik. Bahçenin yoluna girdik. Yolun yarısında beni yanına çağırmak istedi ama çekindi. O zaman elimi tuttu ve biz de verandaya elele ilerledik. Adam da herhalde orada, karanlıkta oturuyor olmalıydı.

Nitekim de oradaymış, çünkü karanlıkta bir sigaranın ateşini gördüm.

Anne hep elimi tutuyordu ama şimdi sanki bir şeye karar vermiş de onu yerine getiriyormuş gibi, elimi daha kuvvetle sıkmaktaydı. Verandanın basamaklarını çıktı, tel kafesli kapıyı açtı. Beni de ardından sürükleyerek içeriye girdi. Bir süre yine elele, kımıldamadan durduk. Sonra Anne: «Merhaba Adam,» dedi.

Adam: «Merhaba,» diye cevap verdi.

İkimiz de sanki bir şey bekliyormuşuz gibi hiç kımıldamadan, öylece duruyorduk. O zaman Anne elimi bıraktı: «Ben yukarıya çıkıyorum, size iyi geceler,» dedi.

Sonra da gitti. Lâstik iskarpin giymiş olduğu için hafiflemiş olan ayak seslerinin holde ilerleyip kaybolduğunu işittim.

Hâlâ yerimden kımıldamamıştım.

O sırada Adam bağırdı: «Neden oturmuyorsun?»

Ben de hamakın öbür ucuna oturdum. Sigara paketini çıkarıp bana attı. Bir sigara aldım, cebimde kibrit aradım ama bulamadım. Adam bana doğru eğilerek bir kibrit yakıp uzattı. Kibrit yüzümü aydınlattığı için o anda, Adam'ın bunu bilerek yaptığını, kendisi karanlıkta kalıp benim yüzümü görmek için kibriti çaktığını düşündüm. O anda içimden aptalca bir his geldi. Geri çekilmek, ruj lekesi var mı yok mu diye görmek için elimi dudağıma sürmek istedim.

Ama hiçbir şey yapmadım. Sigaramı yaktım, kibritin ışığından uzaklaşarak Adam'a teşekkür ettim.

— «Bir şey değil,» diye cevap verdi o akşam karşılıklı söylediğimiz bütün sözler bu.

Halbuki birbirimize söyleyecek bir şeyimiz vardı. Zihnini bir soru kurcalıyordu, biliyordum; bunu bana sorabilirdi. Ya da o bana bunu sormaksızın ben ona cevap verebilirdim. Fakat ikimiz de hiçbir şey söylemedik. Bir yandan bana soru soracak diye ödüm patlıyordu. Gerçi kendi kendime: «Ona ne bundan?» diyordum ama, kendimi onun bir şeyini çalmış gibi suçlu hissediyordum. Bununla beraber bir yandan da bana soru sorsun istiyordum. Çünkü Anne'nin ne kadar güzel bir kız olduğunu, onun için nasıl yanıp tutuştuğunu birisine söylemek ihtiyacındaydım.

İçimde öyle bir duygu vardı ki, sanki insan âşık olunca bunu muhakkak birisine söylemesi gerekir sanıyordum.

Onun için aklım fikrim hep aşkımla dolu, hamak-

ta oturmaya devam ettim. O anda da Anne odasına çıkmıştı ama ben onun eksikliğini hissetmiyordum. O gün olup bitenlerle zihnim öylesine doluydu ki, onun odasına çıkmış olmasına hayret bile etmiyordum. Sonradan bu durum üzerine düşüne düşüne şu sonuca vardım: Anne benimle elele tutuşmuş olarak kardeşinin karşısına çıkarak, ona ortada yeni bir durum olduğunu göstermişti. Ona bu olayı göstererek, aramızdaki yeni duruma alışmasını istiyordu.

Yine sonradan, ama çok sonra, aradan yıllar geçip bu iş artık önemsiz bir niteliğe büründüğü zaman da şöyle düşündüm: Belki de Anne yalnız kalmak ihtiyacını hissettiği için odasına çıkmıştı. Odasının lâmbasını yakmadan da pencerenin önüne oturacak, dalgın dalgın karanlığı seyredecekti. Ya da yatağına uzanarak karanlıkta gözlerini loş tavana dikerek, edindiği yeni kişiliğe alışacak; o ana kadar bilmediği, tatmadığı bu yeni duygular karşısında benliğinin neye dönüştüğünü anlamaya çalışacaktı. Ya da sadece, bu yeni duygularla başbaşa kalmak, kendi içine kapanmak için bizi bırakıp gitmişti.

Evet, edindiği yeni kişiliği anlamak için odasına çıkmış olmalıydı herhalde. Çünkü bir insan sevmeye başladı mı, kendisinde tam bir değişiklik olur. Sizi seven insan, bir yığın yaratık arasından sizi seçmiştir. O anda siz bir avuç çamur halindesinizdir. O size bir öz, bir can vermiştir. Siz de bir avuç çamurken şimdi aşkın etkisiyle ne hale geldiğinizi anlamak istersiniz. Fakat, siz de sevmekte olduğunuz için bir avuç çamur olmaktan çıkar, gerçek bir yaratık olursunuz. Hayatın soluğu sizi canlandırır, dirilirsiniz adeta.

İşte, on yedi yaşındaki Anne Stanton da birdenbire âşık olduğunu hissettiği için odasına çıkmış olmalıydı. Yirmi bir yaşında, uzunca boylu, sırtı hafifçe eğik, at gibi köşeli bir yüzü, çarpık ve gaga bir burnu olan bir delikanlıyı seviyordu. Bu delikanlının darmadağın koyu kumral saçları, siyah gözleri vardı. İri

ellerini dizleri üzerinde kavuşturup uyuşturuyordu. Hafif çarpık, kocaman ayakları vardı. Yürürken bunları hafifçe sürüyordu. Bu delikanlı güzel değildi, gösterişli değildi, çalışkan ve iyi değildi, nazik değildi. Kendisinde yükselme tutkusu yoktu. Her hali aşırıydı. Bazen kederli kederli düşünür, bazen çılgınca bir neşeye kapılırdı. Soğuk külle yakıcı alev, merakla durgunluk tevazu ile gurur, dünle yarın arasında bir şeydi.

Fakat aşkı yüzünden Anne de kendisinde yeni bir benlik yaratma çabasındaydı. Gidip odasına kapanmış, karanlıkta bu yeni benliği ile tanışmaya çalışıyordu. Beri yandan da Adam'la ben hamakta oturmuş, birbirimize hiçbir şey söylemeksizin, öylece duruyorduk. İşte o akşamdan sonra Adam, sonraki akşamlar bizimle beraber olmuştu. Anne ile davranışlarımız onu yanımızda istediğimizi açıkça belirtiyordu.

Öbür kızlarla oğlanları da yanımızdan uzaklaştırdık. O sıralarda konu - komşu ya Stanton'larda ya bizim evde toplanıyordu. Müzik dinliyor, dansediyorduk. Çoğu Fransa'dan yeni dönmüş eski muharipler olan delikanlılar bazen bahçeye çıkıyorlar, bir meşe ağacının kovuğunda saklı viski, şişesinden birkaç yudum içiyorlardı. İşte Anne ile ben bunları da yanımızdan uzaklaştırmıştık.

Otomobile binip Langing'den çıkıyor; motorun susturucusunu açarak delice bir hızla tozlu yolda ilerliyorduk. Çamlıklar arasındaki evleri, gel-git dalgası ile kabaran denizin örttüğü toprakları arkamızda bırakıyorduk. Anne başını omuzuma dayıyor, saçları rüzgârda uçuşarak yüzümü kırbaçlıyor, o ise bana sokularak bir kahkaha koparıyor: «Oh, ne güzel gece,» diyordu, «ne güzel gece değil mi?» Söyle: «Çok güzel bir gece» de. Jackie-Boy, hadi söyle bakayım!»

Ben de sanki ders tekrarlıyormuşum gibi onun peşinden aynı şeyi söyleyinceye kadar, Anne «Ne güzel gece!» diyeyim diye israr ediyordu. Ya da bir şarkı söylüyordu. Bu çoğunlukla sevdiğimiz bir plâktaki

şarkıydı. Böyle şarkı söylerken sesini gittikçe alçaltıyor, sonra gözlerini kapayıp hiç kımıldamadan duruyordu. O zaman ben de arabayı —sivrisinekler bizi rahatsız etmesin diye— rüzgârlı bir yerde durduruyordum. (Rüzgârsız gecelerde ise yolda ilerlemeye devam ediyorduk). Arabayı durdurunca, ben onu öpmek için üzerine eğilinceye kadar gözlerini açmıyordu. Nefes aldırmamacasına öpüyordum onu. Ya da öpücükten hemen önceki en son saniyeyi bekliyor, sonra gözlerini açarak beni korkutmak için «Böh!» diye bağırıp bir kahkaha koparıyordu.

Sonra da arabanın kanapesi üzerinde tostoparlak oluyordu. O zaman sivri dirseklerinden, bir çift dizden meydana gelme bir top gibiydi. Yılan gibi kıvrılarak, bir jiu-jitsu şampiyonu gibi kaçarak elimden kurtuluyordu; ben de bir defa daha öpmek için onu yakalamaya çalışıyordum. Çok acaip bir mücadeleydi bu: Biz böyle kovalamaca oynarken arabanın küçük koltuğu ova gibi genişliyordu sanki de, ben onu bir türlü yakalayamıyordum! Ya da kollarımda dal gibi ince, ipek gibi yumuşak bir halde, minicik bir kedi yavrusu gibi duran Anne, o anlarda tostoparlak oldu mu, sivri dirsekleri orama burama batıyor, dizleri beni şaşırtmak için türlü hilelere başvuruyordu. Fakat dirseklerin, dizlerin, çevik parmakların arkasında, dağınık saçların altında ve ay ışığında gözleri çapkın ışıltılar saçıyor, aralık dudaklarından boğuk kahkahalar çıkıyordu. Bir yandan da makamlı makamlı tekrar ediyordu: «Oh ya! Jackie-Boy'u sevmiyorum ya... Jackie-Bird'i kimse sevmiyor ya, oh ya!.. Jackie-Boy'u sevmiyorum ya... Oh ya!...»

Sonunda yine gülerek, fakat bitkin bir halde kollarımın arasına yığılıveriyor; kendisini öptürürken içini çekerek: «Jackie-Boy'u seviyorum,» diye fısıldıyordu. Sonra parmağını hafifçe yüzümde dolaştırarak tekrar ediyordu: «Jackie-Boy'un burnu çok kocaman ama, ben yine de seviyorum onu!»

Ondan sonra burnumu çimdikleyiveriyordu. Ben de sanki canım yanmış gibi burnumu ovuşturmaya başlıyordum ama, aslında parmakları burnuma değdi diye sevinçten uçuyordum.

Kendisini bana uzun uzun öptürecek miydi, yoksa dirseklerini her tarafıma bastırıp benden kaçacak mıydı? Bunu hiçbir zaman önceden kestirmek olanağı yoktu. Fakat bunun pek o kadar önemi de yoktu. Çünkü eninde sonunda, iş, hep aynı şekilde neticeleniyordu: Başını omuzuma dayayıp arkaya yaslanıyor, gözlerini gökyüzüne dikiyordu. İki öpüşme arasında ses çıkarmadan duruyorduk. Arasıra ona şiir okuyordum —çünkü o zamanlar ben, şiirden hoşlandığımı sanırdım—; ya da evlendikten sonra yapacağımız işlerden sözediyorduk. Ben hiçbir zaman ondan benimle evlenmesini istememiştim. Ama yine de evleneceğimiz konusunda anlaşmıştık. Birbirimizden hiç ayrılmayacak, güneşli kumsallarda, ayışığının vurduğu çamlıklarda dolaşacak, Avrupa'ya geziye gidecektik (Avrupa'yı o da ben de hiç bilmiyorduk). Ağaçlıklar arasında bir evimiz, meşin yastıklı açık bir otomobilimiz olacaktı. Sonra, hepsi birbirinden güzel çocuklarımız da olacaktı ama ben bu çocukları hayalimde güçlükle canlandırabiliyordum. Anne ise bunları belirli olarak şimdiden görür gibiydi. Bazen, konuşacak başka konumuz kalmadı mı, çocuklara ne ad vereceğimizi tartışıyorduk. Çok ciddî, hararetli bir şekilde yapıyorduk bunu. Hepsi kendi adlarından başka Stanton adını da birlikte taşıyacaklardı. Oğlanlardan biri, valinin anısını yaşatmak için Joel adını alacaktı. Tabii oğlanların en büyüğünün adı, benim gibi, Jack olacaktı.

Anne: «Çünkü sen dünyadaki şeylerin en büyüğü, en yaşlısısın Jackie-Boy,» diyordu. «Çocukların en yaşlısı senin şerefine Jack adını taşıyacak, çünkü sen dünyanın en eski şeyisin. Okyanus'tan da, yerden de, gökten de, ağaçlardan da daha yaşlı, daha eskisin sen. Sen yaşlı olduğun, eski olduğun için burnunu çekiş-

tirdim senin, Jackie-Boy, seni de çok, ama çok seviyorum, anladın mı?»

Böyle söyleyerek yine burnumu çimdiklemeye, çekiştirmeye başlıyordu.

Yalnız yaz sonlarına doğru bir tek defa, hayatımı kazanmak için ne yapmayı düşündüğümü sordu. Başı kolumun üstünde, sakin sakin uzanmıştı. Uzun bir sessizlikten sonra birdenbire sordu: «Jack, ne yapmayı düşünüyorsun?»

Önce neden sözetmek istediğini birden kavrayamadım. Onun için: «Ne mi yapmayı düşünüyorum?» dedim, «senin kulağına üfleyeceğim.» Dediğimi de hemencecik yaptım.

— «Yok canım, anlamadın,» dedi, «hayatını kazanmak için ne yapmayı düşünüyorsun?»

— «Senin kulağına üflemeyi düşünüyorum.»

Gülmedi: «Ciddî konuşuyorum ben,» dedi.

Önce cevap vermedim. Sonra: «Hukuk öğrenimi yapmayı düşünüyorum,» dedim.

Biraz durdu, sonra benden yana dönerek: «Yok canım,» dedi, «şimdi uydurdun bunu. Atıyorsun.»

Gerçekten de atıyordum. Aslı aranırsa ben hayatta ne yapacağıma hiçbir karar vermemiştim. Buna aldırdığım yoktu çünkü. Hayal meyal şöyle düşünüyordum: Bir iş bulurum, her gün bu işe gidip gelirim, ay sonunda vezneye uğrayıp aylığımı alır, harcarım. Aybaşında da yine işe başlarım. Evet, geleceğim hakkında bütün düşündüğüm, bu kadardı. Dedim ya, yükselme hırsı yoktu bende. Ama ne de olsa Anne'ye: «Canım bir şey bulurum elbet,» diye cevap veremezdim. Ciddî, ölçülüp biçilmiş, bilgili birtakım emelleri olan bir adam sandırmalıydım kendimi.

Fakat bunu hiç de becerememiştim.

Sanki ben camdan bir yaratıkmışım gibi, o benim huyumu ahlâkımı hemen anlayıvermişti. Bu şartlar altında yapacak bir tek şeyim kalıyor, ona şöyle demek-

liğim gerekiyordu: «Yok canım, aldanıyorsun sen. Hukuk okuyacağım. Hukuk öğrenimine bir diyeceğin yok ya.»

O ısrarla: «Aman,» dedi, «şu anda uydurdun bunu.»

— «Yahu, açlıktan ölmezsin merak etme!» diye bağırdım. «Şimdiye kadar annenden babandan ne görmüşsen, hepsini ben de vereceğim sana. Büyük bir evin, birsürü tuvaletin olsun, davetler yapayım, ziyafetler vereyim diyorsan, pekâlâ, ben de...»

Fakat o benim sözlerimi bitirmeme meydan vermedi. Sözümü keserek: «Bunların hiçbirini istemiyorum, sen de biliyorsun bunu Jack,» dedi, «böyle konuşman doğru değil. Beni haksız duruma düşürmek için söylüyorsun bunları. Pekâlâ biliyorsun ki seni seviyorum, gerekirse bir kulübede oturup kuru ekmek de yerim. Yani işin sana para getirmezse seve seve yaparım bunu. Ama amacın çalışmamaksa... hatta lâf olsun diye parası bol, işi az bir şeyler bulmaksa... Ne demek istediğimi anlıyorsun herhalde... bazı insanların amaçsız, hedefsiz nasıl bir hayat sürdüklerini biliyorsun.»

Oturduğu yerde dimdik doğrulmuştu, yıldızların donuk ışığında gözleri, on yedi yaşının verdiği o dünyayı hor gören tavırla parıldıyordu. Sonra bakışlarını bana çevirdi; kendisine hem olgun bir kadının, hem de büyüklüğe özenen ufak bir kızın komik havayı veren bir görünümde: «Biliyorsun ki seni severim Jack Burden, sana inanırım. Senin o dediğim insanlar gibi hareket etmene üzülürüm. Sen de böyle bir şey yapmazsın herhalde,» dedi.

Bu tavrı onu hem yaşlandırıyor, hem gençleştiriyordu. Hanımlık taslamak için annesinin, kendisine bol gelen yüksek ökçeli iskarpinlerini giymiş de boynuna kürk taklidi boa atmış gibi bir görüntüsü vardı.

Ben güldüm, onu tekrar öpmek istedim, ama o razı olmadı. Yine büzülüp sivri dirseklerden, hareket

halinde dizlerden meydana gelme bir yuvarlak halini aldı. Beni yanına yaklaştırmıyordu.

— «Hadi, eve götür beni,» dedi. Ayrılırken bile kendisini öpmeme izin vermedi.

Yalnız bir cümle hariç, onun ağzından bu konuda başka söz işitmedim. Ertesi gün yine yüzerek gitmiş, o salın üzerine uzanıp yatmıştık. Havadaki sıcaklık gibi ağır, uzun bir susuştan sonra bana birden: «Dün akşamı hatırlıyorsun, değil mi?» diye sordu.

Ben «evet,» dedim.

— «Öyleyse iyi bil bak, dün içtenlikle ne düşünüyorduysam sana onları söylemiştim.»

Sonra elimi bıraktı, kendisini suya daldırdı, beni cevap vermek zorunda bırakmamak için yüzerek uzaklaştı.

Bu mesele artık tamamen unutulmuşa benziyordu ve ben de bunun üzerinde kafa yormuyordum. Anne hep her zamanki gibiydi. Ben de kendimi bir sürü duygudan oluşan o sele bıraktım. İkimiz de hummalı bir bekleyiş içinde kendimizi bu sele kaptırmış, gidiyorduk. Günlerimizle gecelerimiz hep böyle geçip gitmekteydi. Fakat bu arada bir an bile aklıma kötülük gelmedi, daima kendimi tutmasını bildim.

Bütün yaz boyunca hiçbir zaman olayları zorlamayı aklımdan geçirmedim. Fırsatlar eksik değildi. Fakat ne verandadaki hamakta, ne çamlıkta, ne geceleri denize girdiğimiz zaman salın üzerinde, ne de otomobilde ona en ufak saygısızlık göstermedim. Sonradan olup bitenler ise tıpkı bir mevsimin başlaması, bir yaprağın yeşermesi ya da minicik bir kedi yavrusunun uyanması gibi sade ve tabii oldu. Zaten ben de olayları zorlamamaktan bir çeşit zevk duyuyordum. Ona sımsıkı, ateşli bir şekilde sarılacağım, vücutlerimizin acemi acemi birbirlerine değecekleri anı bile bile geciktiriyordum. Bu halde bambaşka, yepyeni bir şehvet vardı. Anne gençti, utangaçtı, duygulu ve alıngandı. Bununla beraber başka kızlar gibi kırıtkan, yap-

macıklı tarafları yoktu. Onlar gibi ikide bir: «Yapma, doğru değil, bana kimse şimdiye kadar dokunmadı,» diye cırlak cırlak bağırmıyordu. Çekingen, fakat tabii ve neşeli bir kızdı. Bazen oturuyor, başımı ellerinin arasına alarak göğsüne bastırıyor, ninni söyler gibi: «Gel bakayım Jackie-Bird, koy başını göğsüme, bana kulak ver de, söylediklerimi dinle Jackie-Bird,» diyordu. Peşinden de artık söz söylemeksizin, şarkıya benzer bir şeyler mırıldanıyor, arada bir de: «Vah Jackie-Bird'im vah! Kimseler üzemez seni, ben varım çünkü!» diye fısıldıyordu. Sonra başımı iyice göğsüne yaslıyor, ben de ince yazlık kumaşın üstünden göğsünü öpüyordum.

O yaz epey ileri gitmiştik, hatta öyle anlar oldu ki ben daha da ileri gidebilirdim, eminim buna. Bu işin sonuna kadar da gidebilirdim hatta. Çünkü Anne Stanton gerçekten güzel bir kızdı. Güneşten yanıp tunçlaşmış omuzları ile narin, kaslı ipek gibi yumuşak tenli vücudu, olağanüstü güzellikteydi. Fakat tuhaf değil mi, onun yanındayken kendimi tutmasını biliyordum da, ondan uzak olduğum —sözgelişi geceleri ya da sıcak günlerin öğle sonlarında yatağımda uzandığım zaman— birden onun vücudunu hatırlıyor, içimden sabırsız ve hayvanca bir şehvet kasırgasının yükseldiğini hissediyordum.

Bazen de onu bütün bir gün görmediğim oluyordu. Dikkat ettim: Sözgelişi ilk öpüşmemiz gibi önemli bir aşamaya ulaştığımızda, Anne beni ertesi gün görmek istemiyordu. İşte o zamanlar onu daha fazla arzuluyordum. Beri yandan acaip bir suçluluk ve utanç duygusu hissediyordum. Fakat daha ertesi gün Anne çok tabii bir tavırla yine tenis kortuna geliyor; görünürde kayıtsız, fakat bana karşı yine arkadaşça duygular beslediğini gösteren bir canlılıkla raketini sallıyordu. Halbuki yıldızların ya da ayışığı altında öpüştüğümüz zaman ne kadar başkaydı: O anlarda gözle-

rini yarı kapıyordu. Aralık duran nemli dudaklarından aceleci soluklar, hatta bazen utancı aşan iniltiler çıkarıyordu.

Yazın sonlarına doğru bir kere onu üstüste iki gün görmedim. Bir gece önce geç vakit ay ışığında Anne ile başbaşa kalabilmek için otelin atlama kulesine kadar yüzmüştük. Burası kıyıdan epey uzaktı. Büyük salın üzerine uzandık, bir süre sonra hiçbir şey söylemeksizin birbirimize değmeksizin öylece durduk. Sonra o kalktı, atlama kulesinin tepesine doğru tırmanmaya başladı. Ben onu seyretmek için yan döndüm. Yedi metre yükseklikteki tramplene geldiği zaman çok güzel bir atlayış yaptı. Sonra bir üstteki tramplene çıkıp bilmem kaç dalış yaptı. Ben yarı-uykuda gibiydim. Merdivenleri basamak basamak, çok ağır çıkışını seyrediyordum. Ay ışığı siyah mayosunun üzerinde madenî gibi, lâke gibi parıltılar yaratmaktaydı. Gidip tramplenin tâ ucunda dimdik duruyor, kollarını havaya kaldırıyor, ayaklarının ucunda yükseldikten sonra uçar gibi fırlıyor, bir an için havada asılıymış gibi görünüyordu. Vücudu o kadar narin, o kadar inceydi ki, gökyüzündeki ancak bir iki yıldızı gözümden gizliyebiliyordu. Bu hal belki bir saniye sürüyor, sonra suyu fışırdatıp yararak dalıveriyordu.

Ondan sonra da kulenin en yüksek yerinden atladı. O zamana kadar hiç bu en yüksek tramplenden atlamamıştı. Yedi metrelik trampleni geçti, basamakları çıkmaya devam etti. Ona seslendim ama başını bile çevirmedi. Sesimi duyduğunu, fakat yine de basamakları çıkmaya devam edeceğini biliyordum. Onun için artık bir daha seslenmedim.

Daldı. Tramplenden atladığı anda, çok güzel bir dalış yaptığını anladım ama yine de fırlayıp ayağa kalkmaktan kendimi alamadım. Heyecandan soluğum kesilmişti. Gözlerimle onun havada uçuşunu seyrediyordum. O tam bir bıçağın ağzı gibi keskinlemesine

suya girdiği anda ben de dalıp dibe doğru yüzdüm. Siyah renkteki suyun içinde döndüğü zaman etrafındaki gümüşü hava kabarcıklarını ve vücudunun parıltısını gördüm. Suyun epey derinlerine kadar gitmişti. Zorunluluktan yapmamıştı bunu. Çünkü istese, daha fazla derinlere dalmaksızın da hemen suyun yüzüne çıkabilirdi. Fakat bu sefer tâ derinlere kadar daldı. Ben de epey derinlere kadar yüzdüm ve tam suyun yüzüne doğru çıkmaya başladığı sırada ona yetiştim. Kollarımı beline doladım, onu kendime çektim, dudaklarını dudaklarımın üzerine koydum. Kollarını gevşetmiş, hiçbir hareket yapmıyordu. Vücudunu sımsıkı kendime çekmiştim. Başı arkaya devrikti. Karanlık suyun ve gümüşü hava kabarcıklarının içinden yukarıya doğru ağır ağır çıkarken, bacaklarımız birbirine karışıyordu. Çok yavaş yükseliyorduk (ya da bana öyle geliyordu). Soluğumu o kadar uzun zaman tuttum ki bu yüzden göğsümde bir ağrı duydum, başım döndü. Fakat yine aynı anda, onu ilk defa sinemaya götürüp ayışığında öptükten sonra odama gelince duyduğum o kendinden geçişi tekrar hissettim, göğsümün ağrısı ile başımın dönmesi geçiverdi. O kadar yavaş yükselmekteydik ki hiçbir zaman suyun yüzüne çıkamıyacakmışız gibi geliyordu bana.

Sonunda ayın kristali andıran ve derinliklere doğru kırılan ışıkları içinde suyun yüzüne çıktı. Soluğumuzu tutarak bir süre daha kucak kucağa durduk. Sonra onu bıraktım, birbirimizden ayrılarak sırtüstü yüzmeye başladık. İkimiz de soluk soluğaydık. Yıldızlı göğün altında ciğerlerimize bol bol hava çekiyorduk.

Biraz sonra Anne'nin yüzerek uzaklaştığını gördüm, birkaç kulaç atıp yine sala gideceğini sandım. Ama ben o tarafa doğru yüzmeye başladığım sırada, o kıyıya dönmüştü bile. Bornozunu alıp giydiğini, sandallarını da giymek için eğildiğini gördüm. Ona seslendim. Bana bir el işareti yaptı. Sonra başlığını çıkarıp saçlarını silkeledi. Saçları omuzlarının üzerine

dökülüverdi. Kumsalda koşa koşa eve doğru uzaklaştı. Ben de kıyıya doğru yüzmeye başlamıştım ama, ayağım yere değdiği sırada o hemen evine ulaşmıştı. Ona yetişemeyeceğimi biliyordum. Onun için artık acele etmedim.

Onu ancak iki gün sonra tekrar gördüm. Tenis kortuna geldi. Raketini yine elinde saklıyordu. Kendine hâkim ve arkadaşça bir görünüşü vardı. Adam beni yendikten sonra o da adamakıllı bozguna uğratmaya hazırlanıyordu.

Şimdi artık eylül gelmişti .Anne birkaç gün sonra Miss Pound'un okuluna dönecekti. Babası onunla beraber birkaç gün önceden yola çıkıp Washington ve New York'a da uğramak istiyordu. Sonra da Anne'yi Boston'a, Miss Pound'un yanına gönderecekti. Anne bu geziden ve Miss Pound'un okuluna dönmekten pek memnun görünmemişti. Bana okulu sevdiğini söylemişti ama, okulda sürdüğü yaşantıdan hiç sözetmemiştir. Yalnız, daha ağustosta babasının yapmayı tasarladığı bu geziden, yola çıkacağı tarihten söz etmişti ama bunları söylerken ne sevinçli, ne de kederli bir hali vardı. Bizimle hiç ilgisi olmayan bir işten sözeder gibiydi sanki. Bununla beraber ben yine de yakıcı ve anî bir acı hissetmiştim. Fakat sonraları onun gideceğini hiç düşünmez olmuştum. Takvim ağustosta olduğumuzu gösteriyordu ama içimde yaz hiç bitmeyecekmiş gibi bir duygu vardı. Fakat Anne o sabah korta geldiği zaman ilk işim, onun yakında gideceğini düşünmek oldu. Bu yüzden başım döndü. Selâmsız sabahsız ona doğru ilerledim, elini tuttum.

Yüzüme baktı, gözlerinde hafif bir hayret ifadesi belirdi.

Öfkeyle sordum: «Anne, beni sevmiyor musun yoksa?»

Bir kahkaha kopardı. Bakışlarını üzerime dikti. Gülerken gözlerinin etrafında masum ve alaycı, minicik kırışıklar meydana geliyordu.

Elindeki raketi sallayarak: «Tabii seviyorum seni Jackie-Boy, Jackie-Bird?»

— «Bırak canım bu saçmaları,» dedim. Çünkü geceleri otomobilde ya da evin önündeki veranda da konuştuğumuz dil şimdi çiy güneş ışığı altında ve duyduğum ümitsizlik karşısında saçma ve budalaca görünüyordu.

— «Bırak bu saçmaları, Jackie-Bird deme bana,» diye tekrarladım.

O ciddileşti ama gözlerinin kenarlarında o kırışıklıklar hâlâ duruyordu: «İyi ama sen Jackie-Bird'sün,» dedi.

Sözlerine aldırış etmeden sordum: «Beni sevmiyor musun Anne?»

— «Jackie-Bird'i seviyorum ben, zavallı Jackie-Bird'i seviyorum.»

— «Aman Allah» diye bağırdım, «beni sevmiyor musun?»

Bir süre yüzüme baktı, ama gözlerinin kenarındaki kırışıklıklar kaybolmuştu: «Evet,» dedi, «seviyorum seni,» sonra elini elimden çekip yanımdan uzaklaştı. Kortun karşı tarafına geçip gitti, mimoza ağacının gölgesine oturdu. Fakat tenis kortu sanki uçsuz bucaksız bir çölmüş gibi Anne bana şimdi pek uzak pek silik gelmekteydi.

O sırada Adam da çıkageldi ve oyuna başladık.

Anne o sabah korta gelmişti ama gene de ortada değişmiş bir şey vardı. Evet, gelmişti ama bütün benliği ile burada değildi. Gene eskisi kadar zamanını benimle geçiriyordu ama görünüşünde bile değişiklik vardı. Onu sevip okşadığım zamanlar buna bir görevmiş, hatta bana iyilik olsun diye katlanır bir tavrı vardı. Anne'nin gideceğine bir hafta kala, günler boğucu derecede sıcak geçiyordu. Geç vakit gökyüzü sanki rüzgâr çıkacakmış gibi kararıyor, fakat rüzgâr çıkmıyordu. Geceler ağır ve sıkıntılıydı.

Anne yola çıkmazdan iki gün önce bir akşam Landing'e, bir film seyretmeye gittik. Sinemadan çıktığımızda yağmur yağıyordu. Filimden sonra denize girelim demiştik ama, sonradan vazgeçtik. O yazla daha önceki yaz, Adam'la birlikte yağmurda bir kaç kere denize girmiştik. Yağmur ince ve hafif olsaydı, gene de denize girerdik. Ve yağmur körfezin üstüne birdenbire çöküveren o şiddetli sağnaklardan da olsa, yine aldırmazdık. Fakat gelgelelim, o geceki yağmur tufan gibi bir şeydi, durmadan yağıyordu.

Arabanın körüğünü kaldırdım. Bu gürültüde ikimiz de iliklerimize kadar ıslandık. Motoru işlettim, dönüş yolunu tuttuk. Bizim evin önüne geldiğimiz zaman, içeride ışık yandığını gördük. İçeriye girip kahve pişirmeye, sandviç hazırlamaya karar verdik. Henüz pek geç değildi. Saat dokuz buçuktu galiba. Şimdiki gibi hatırlıyorum: Annem Patton'lara briç oynamaya gitmişti. Yanında, kendisine kur yapan bir de delikanlı vardı.

Bahçe yolunda ilerledikten sonra, çakılların ve sıçrayan suların gürültüleri arasında durduk. Sonra perona kadar koştuk. Yağmurdan siper bir yere gelmiş olduğumuz için ayaklarımızı vurmaya, ıslak köpekler gibi silkinmeye başladık. Bu silkiniş, deminki koşuşma ve yağmur yüzünden Anne'nin saçları dağılmış, acaip, ıslak ip parçaları gibi, sırtına dökülmüştü, ya da alnına ve yanaklarına yapışık bir haldeydi. O haliyle banyodan çıkmış küçük bir kızı andırıyordu. Gülmeye başladı, fiyakalı bir tavırla başını kaldırıp, saçlarını dağıtmak isteyen kadınların yaptıkları gibi, başını salladı. Sonra parmaklarını bir tarak gibi aralayıp saçlarının arasında gezdirerek firketelerini aradı. Firketelerden ikisi yere düştü.

— «Of, korkunç bir haldeyim,» dedi.

Dik tuttuğu başı, yan yan bakan canlı gözleriyle o, bana eski günlerin Anne'sini andırıyordu.

— «Gerçekten korkunç bir haldesin,» dedim, evin

içinde ilerledik. Yemek salonu ile ofisten geçip mutfağa geldik. Kahveyi ocağa koydum, buzluktan (çünkü o zaman şimdiki elektrikli buz dolapları yoktu) yiyecek öteberi çıkardım. Ben yemek hazırlarken, Anne de saçlarını örüyordu. İki yanında iki ayrı örgü yapacaktı. Tabakları masanın üzerine koyarken, örgülerden birinin epeyce ilerlemiş olduğunu farkettim.

— «Ne diye sandviçleri hazırlamıyorsun?» dedim «süslenip püsleneceğine iş görsene...»

— «İş görürüm ama saçlarımı da sen düzeltirsin,» dedi.

Sonra masanın başına oturdu, ben de birinci örgüyü bitirmeye başladım.

Bir yandan dağılmasın diye, örgünün ucunu elimde tutarken: «Örgüyü tutturmak için kurdele filân gibi bir şey gerekli,» dedim. O sırada çengele asılı temiz bir bez gördüm. Örgüyü bırakarak gidip bezi aldım. Bez beyazdı, kenarında kırmızı bir çizgi vardı. Çakımı çıkarıp bezden kurdele gibi iki uzun parça kestim. Sonra gelip örgüyü tekrar düzelttim. Ucunu bezle bağlayıp bezi de güzel bir fiyong yaptım.

— «Bu halinle küçük bir zenci kıza benzedin,» dedim.

Bir yandan da ekmeğe yağ sürerken, öbür yandan da bir kahkaha kopardı.

Kahve hazırdı. Havagazını söndürdüm. Sonra ikinci saç tutamını örmeye başladım. Bir yandan da yağmurun saçlar üzerinde bıraktığı o taze kır, açıkhava kokusunu ciğerlerime çekiyordum. Fakat telefon çalınca işim yarıda kaldı.

Anne'ye: «Sen şu örgüyü tutuver, çözülecek yoksa,» dedim, gidip telefonu açtım. Telefon eden annemdi: «Patton'lar, ben, bir de yanımdaki misafir, hep birden arabaya doluşup **La Grande**'ye gideceğiz,» diyordu. Burası komşu şehre giden yol üzerinde, altmış kilometre kadar uzakta bir gazinodur. Rulet filân gibi oyunlar da oynanıyordu. Masaların etrafında yüksek

sosyeteden insanlarla en aşağılık kimseleri görmek mümkündü. Bunlar yanyana kumar oynarken gizlice içki içiyorlardı. Beri yandan da buruk bir tütün dumanı insanın boğazını yakıyordu. Annem: «Kaçta döneceğimi pek bilemiyorum,» dedi, «ama sen kapıyı açık bırak. Çünkü anahtarı evde unutmuşum.»

Böyle bir uyarıya ne gerek vardı. Çünkü Landing'de hiç kimsenin kapısını kilitlemesi âdet değildi.

Annem: «Bu akşam kendimi pek şanslı hissediyorum, onun için merak etme sakın,» dedi.

Bunu söylemesine de gerek yoktu. Şansı vardı muhakkak. Çünkü her istediğini elde ediyordu.

Telefonu kapattım, başımı kaldırınca biraz ilerde Anne'yi gördüm. Dipteki koridora açılan kapıdan girmekte olan ışığın içinde durmuştu. İkinci örgüsünün ucunu bağlıyordu.

— «Annem telefon etti,» dedim, «Patton'larla beraber **La Grande**'ye gidecekmiş.» Sonra devam ettim: «Geç dönecekmiş.»

Bu son kelimeleri söylerken birdenbire evin boş, odaların karanlık olduğunu hissediverdim. Dışarısı da zifiri karanlıktı. Anne'yi karşımda gördüğüm sırada evin içi tamamen sessizdi. Dışarıda yalnız yaprakların ve damın üzerine düzen yağmur damlalarının sesi işitiliyordu. Damlalar gittikçe azalmaktaydı. O zaman kalbime yumruk yemiş gibi, kan başıma hücum ediyordu.

Anne'ye dikkatle bakıyordum. İkimiz de bütün yaz kendimizi kaptırdığımız o halin hazırladığı şu dakikaya ulaşmıştık. Bunu biliyordum. Anne'nin de bunu bildiğine emindim. Gözlerimi Anne'den ayırarak acele etmeksizin merdivene doğru ilerledim. Önce, ardımdan gelip gelmediğini anlayamadım. Fakat az sonra, onun da ardım sıra yürüdüğünü anladım.

Üst kata çıkınca doğru kendi odama yöneldim. Karanlıkta elyordamı ile kapının topuzunu bulup içe-

riye girdim. Hava açıldığı, ayrıca alt katta yanan lâmbaların ışığını ağaçların yaprakları aksettirdikleri için odada hafif bir aydınlık vardı. Elim hâlâ kapının topuzunda olduğu halde kenara çekildim. Anne önüm sıra odaya girdi. Önümden geçerken yüzüme bakamadı bile. Üç adım kadar yürüyüp durdu. Ben onun ince, beyaz siluetine doğru ilerlerken dönüp bakmadı. Arkasında durarak omuzlarını kendime doğru çekip kollarımla göğsünü sardım. Kuru dudaklarımı saçlarının üzerinde gezdirdim. Kollarını yanına sarkıtmış, hiç kımıldatmıyordu. Böylece birkaç dakika kaldık. Reklâmlarda görülen çiftleri andırmaktaydık. Hani sevişen bu çiftler böyle dururlar da güneşin romantik bir şekilde batışını, okyanusu ya da Niyagara çağlayanlarını seyrederler. Fakat burada, bizim karşımızda, seyredeceğimiz böyle bir şey yoktu. Loş ve çıplak bir odanın ortasında duruyorduk. Odada eşya denecek bir karyola ile bir komod, bir masa, bavullar, kitaplar vardı. Yani sözün kısası, pek erkekçe bir dekordu bu. Çünkü ben annemin kendi odamı da antika eşyalarla bir müze haline sokmasına razı olmamıştım. Biz sadece camlarını arkasından ağaçların koyu renk tepelerini görüyorduk. Körfezden gelen bir rüzgâr sağnağının etkisiyle ağaçlar hep birden titremeye, yağmurun artmasiyle de hışırdamaya başladılar.

Anne kollarını kaldırıp göğsünün üzerine kavuşturdu. Böylece de iki elini benim ellerimin üzerine koydu.

Yavaşça: «Jackie,» dedi, «Jackie-Boy, ben de buraya kadar geldim bak.»

Evet, oradaydı o. Buna şüphe yoktu.

Beyaz robunun arkasındaki kopçaları çözmeye başladım. Anne hiç kımıldamadan duruyordu. Herbir omuzunun arkasına sarkmış birer saç örgüsüyle, çok uslu, yumuşak başlı bir çocuk görünüşü vardı onda. İnce kumaş ıslak ve yapış yapıştı, bu yüzden kopçaları bir türlü çözemiyordum. Sonunda elbisenin beline ka-

dar geldim. Solda büyük bir fiyong vardı. Onu çözdüm, yere düştü. Yine robla uğraşmaya devam ettim. Anne sanki terzideymiş de prova yaptırıyormuş gibi, kollarını yanına sarkıtmış, büyük bir sabırla öylece duruyordu. Robunu aşağıya doğru çekip çıkarmak için beceriksiz uğraşmaya başladığım ana kadar da sesini çıkarmadı.

Ancak o zaman, yine alçak sesle: «Yok yok, öyle olmaz,» dedi.

Sonra kollarını başının üzerine kaldırdı. Dalmaya hazırlanır gibi bir hali vardı yine. Robunu başından geçirip çıkardım ve aptal aptal elimde tuttum. Neden sonra götürüp bir sandalyenin üstüne koymağı akıl edebildim.

Anne kollarını hâlâ havada tutuyordu. Bundan, kombinezonun da tıpkı rob gibi çıkartılması gerektiğini anladım. Öyle de yaptım. Sonra kombinezonu, sanki kırılacak bir şeymiş gibi, beceriksiz itinalarla götürüp sandalyenin üstüne koydum. Anne kollarını indirdi, ben işime devam ederken hep aynı uysallıkla durmaya devam etti. Sütyenini çözüp kollarının altına kaydırdım. Külotunu sıyırınca, o da bacaklarının üzerinden aşağıya doğru kaydı. Bu işi yaparken Anne'nin yanına diz çökmüştüm. Fakat o kadar ustalıkla yaptım ki, parmaklarım bir tek defa bile tenine değmedi. Gittikçe daha sık soluk alıyordum. Göğsümün içinde kocaman bir yumru vardı sanki. Boğazım kurumuştu. Fakat aynı zamanda kafam bambaşka şeylerdeydi. O anda okumaya başladığım ve bir türlü bitiremediğim bir kitabı düşündüm. Kendi kendime: «Bu yıl üniversitenin yatakhanesinde mi kalsam, yoksa şehirde bir oda mı tutsam,» diye sordum. Belleğimden bir cebir formülü gelip geçti. Bir tarlanın kenarındaki kırılmış parmaklık gözümün önüne geldi.

Hâlâ Anne'nin yanında ve yere düşmüş iç çamaşırlarının önünde diz çökmüş, duruyordum. O sırada Anne bütün kadınların yaptıkları gibi, topuklarını bir-

birine sürttükten sonra bir ayağındaki iskarpini çıkardı. Sonra da ötekini çıkarttı. Doğrularak yanında durdum ve yalınayakken boyunun ne kadar kısa olduğunu görerek hayret ettim. Onu deniz kenarında, salda belki yüzlerce defa böyle yalınayak görmüştüm ama bu haline hiç bugünkü kadar şaşmamıştım.

Kollarını yine gevşek gevşek yanına sarkıtmıştı. Sonra göğsünün üzerinde kavuşturdu. Hafifçe ürperdi. Omuzlarını belli belirsiz bir şekilde öne eğdi. O bu hareketi yaparken de kürek kemiklerinin ne kadar çıkık ve ince olduklarını birden farkettim.

Dışarıda rüzgârla karışık yağan yağmur sağanaklarının sesini duydum.

Anne başını eğdi. Yaptığı bu hareket yüzünden çoraplarının hâlâ ayağında olduğunu gördü ya da hatırladı. Gövdesini önce bir, sonra öteki bacağı üzerinde eğip sallıyarak çoraplarını da çıkarıp kemerinin ve yerde, önünde duran küçük çamaşır yığınının üstüne attı. Sonra doğruldu. Titriyordu galiba. Dizlerini sımsıkı birbirine bitiştirmişti.

O sırada ben de kendi gömleğimin düğmeleriyle becelleşmeye başladım. İlikten bir türlü çıkmak istemeyen bir düğmeyi çektiğim gibi kopardım. Kafam yine deminki gibi karma-karışık şeylerdeydi, meşgul olurken, Anne'nin demir karyolaya doğru ilerlediğini gördüm. Gidip hoş bir pozla şiltenin kenarına oturdu, sonra biraz önceki pozunu yine takındı: Ayaklariyle dizlerini sımsıkı bitiştirdi, kollarını göğsünün üstünde kavuşturdu, omuzlarını da hafifçe öne eğdi. Aramızda az bir mesafe vardı. Bakışları bana bir şey sorar ya da yalvarır gibiydi. Fakat karanlık yüzünden, gözlerindeki ifadeyi görmek imkânını bulamıyordum.

Bir elini yatağa dayayıp yan yattı, ayaklarını birbirinden ayırmaksızın yerden kaldırdı ve sevimli, kıvrak bir hareketle yatak örtüsünün üzerine yattı. Yavaş yavaş, acele etmeksizin yatağa uzandı, kollarını yine göğsünün üzerinde kavuşturup gözlerini kapadı.

Tam o anda ve onu seyrederken zihnim yeni bir sıçrayış daha yaptı: Üç yıl önce kırda yemek yediğimiz zaman, Anne'nin o günkü gibi yine gözleri kapalı, suyun üstünde yüzdüğünü görür gibi oldum. Gökte, çok yükseklerde yine bembeyaz bir martı uçuyordu ve fotoğraf kâğıdına üstüste basılmış iki resim gibi, her iki yüz ve her iki sahne birbirinin içinde erimiş olarak gözlerimin önünde canlanıyordu. Boğazımdaki tıkanıklık artmaktaydı. Tükürüğümü güçlükle yutuyordum. Arzularım şahlanmıştı. Anne'nin böyle demir karyola üzerinde yatışını seyrettim, sonra birden başımı çevirerek loş, geniş odaya baktım. Fırtınanın gürültüsünü dinledim. O anda da yapmak üzere olduğum her şeyin fena, pek fena olduğunu anlayıverdim. Bunun nasıl olduğunu bilmiyordum ve bilmeye de çalışmıyordum. Bu halin, bizi bütün yaz boyunca sürükleyip götürmüş olan o akıntıyla da bir ilgisi yoktu. Bu işi yapamayacağımı anladım, kısık bir sesle: «Anne!..» dedim.

Cevap vermeksizin gözlerini açarak yüzüme baktı.

— «Yapmayalım bunu!» diye devam ettim, «yapmayalım bunu!... Doğru olmaz bu!... Doğru olmaz..»

Doğru olmaz kelimesinin ağzımdan çıkmış olmasına kendim de şaştım. Çünkü o zamana kadar Anne ile olsun, başka kadınlarla olsun, bir tek hareketimin bile doğru ya da yanlış olup olmadığını düşünmemiştim. Bunları sıradan olaylar saymış, doğru ya da yanlış taraflarını hiç araştırmamıştım. Ben de sadece başkalarını taklit etmiş, onların yapmadıklarını yapmaktan kaçınmıştım. Şimdi bile, aradan yıllar geçtikten sonra bu «doğru olmaz» kelimesi kulağımda çınlıyor. Hayır! Kendi kız kardeşime nasıl el süremezsem, Anne'ye de öylece el süremezdim.

Cevap vermiyor, yüzünde anlaşılmaz bir ifade ile bana bakmağa devam ediyordu. İçimi birdenbire derin, yakıcı bir merhamet duygusu kaplayıverdi: «Anne! Oh! Anne!..» diye bağırdım.

Sonra yatağın yanına diz çökerek onun elini kavradım.

Vaktinde kendimi zaptetmeseydim, işler belki başka türlü, geleneklere daha uygun bir gidiş alacaktı. Gerçekten de, yarı - çıplak, güçlü kuvvetli bir delikanlı, güzel olduğu kadar çıplak bir kızın elini tutmak için bir yatağın kenarına çömelirse, işlerin ergeç geleneklere uygun gidiş izlemeleri olağandır. Anne'yi soyarken ona bir tek kere dokunmuş olsaydım; ya da o bana anlamsız bir tek kelime söyleseydi, sözgelimi «Jackie - Boy,» deseydi, ya da «seni seviyorum,» deseydi; sinirli sinirli gülseydi, sevinmiş görünseydi; hatta ismini bağırarak onun yatakta yatışını seyrettiğim zaman bana herhangi bir cevap vermiş olsaydı, o anda ve daha sonrası için işler bambaşka bir biçime dökülebilecekti. Fakat böyle bir şey olmadı. Ben de onun elini kavrayarak yatağın kenarına çömeldiğim zaman hissetmekte olduğum hayvanî içgüdüye kendimi kaptırmadım. Halbuki o anda vücutlarımız nerdeyse birbirine dokunacaktı. İsabet de oldu, çünkü ben: «Anne! Oh! Anne!..» dediğim sırada, bahçe yolunda bir arabanın ilerlediğini, sonra da frenlerin gıcırdadığını işittim.

— «Geldiler! Geldiler!» diye bağırdım.

Anne birdenbire doğrulup yatağın üzerinde oturdu. Korkulu bakışlarla yüıüme bakıyordu.

— «Çabuk çamaşırlarını topla,» dedim, «çamaşırlarını topla, banyoya koş... O zaman kimse bir şeyden şüphelenmez.»

Ben de hemen gömleğimin eteklerini pantolonumun içine soktum, bir yandan da kemerimi bağladım. Sonra kapıya doğru ilerledim: «Ben mutfağa, yiyecek bir şey hazırlamağa gidiyorum, sen de gel beni orada bul,» dedim.

Sonra odadan dışarıya fırladım, merdiveni dörder dörder indim, holü ayaklarımın ucuna basarak

koşa koşa geçtikten sonra, mutfak koridoruna çıkan servis merdivenine daldım. Orada titrek elimle kahve ibriğinin altındaki havagazı ocağını yaktım. Aynı anda da sokak kapısının kapandığını, birtakım insanların hole girdiklerini işittim. Masanın önüne oturarak sandviçleri hazırlamağa başladım. Fakat annem, Panton'lar ve ardısıra gelen öteki insanlarla karşılaşmadan önce, yüreğimin atışları dinsin diye bekledim.

Annem yanındakilerle beraber içeriye girer girmez doğru mutfağa geldi. Orada da beni gayet nefis bir sandviç yığınının karşısında buldu:

— «Fırtına çıkınca **La Grande** Gazinosuna gitmekten vazgeçtik,» dedi. Herkes: «Geleceğimizi nerden bildin de bu sandviçleri yaptın?» diye bana takıldı. Ben de herbirine ayrı ayrı ikramda bulundum. O sırada Anne de aşağıya indi. Tam şartlara uygun hareket etmiş, evde olduğunu gürültülü bir biçimde anlatmak için de tuvaletin sifonunu iki defa çekmişti. Gelenler daha sonra da saç örgüleri ve küçük zenci kızlarınkini andıran fiyonglar için ona takıldılar. O bu şakalara terbiyeli bir genç kıza yakışacak biçimde, utangaç bir gülümseyişle cevap verdi. Sonra sakin sakin oturup bir sandviç yedi. Ne düşündüğü yüzünün ifadesinden hiç belli olmuyordu.

İşte yaz böylece geçip gitti. Fakat az kalsın o gecenin nasıl bittiğini anlatmağı unutuyordum: Yatağıma uzanmış, yapraklardan düşen damlaların seslerini dinlerken içimden: «Enayiliğine doyma,» diyor, bir yandan da kör talihe lânet okuyordum. Anne'nin benim hakkımda ne düşünmüş olacağını kestirmeğe uğraşıyor, ertesi gün onunla yalnız kalmak için türlü düzenler kurmağa çalışıyordum. Bu ertesi gün, bizim son günümüz olacaktı. Kendi kendime: «Vaktinde durmasaydım işler sarpa sarabilirdi,» diye düşünüyordum. Çünkü annem dostlarıyle beraber üst kata çıkınca ikimizi de yakalayacaktı. Zira ikimiz de benim odamda

kapana kısılmış durumdaydık. Bu düşünce aklıma geldikçe elim ayağım buz kesiliyordu. Onun için birdenbire çok akıllıca ve iyi hareket ettiğimi düşündüm. Evet, böyle yaptığımız için kurtulmuştuk. İşte böylece rastlantı, akıllıca bir harekete dönüştü. Sonraları bu akıllıca hareketim bana çok soylu bir davranış gibi göründü; çok daha sonraları da dürüst bir şekilde davrandığıma kendi kendimi inandırdım.

İşte otomobilimde Batı'ya doğru yol alırken aile hayatımızın çeşitli anılarını gözlerimin önünde canlandırıyor ve daha az dürüst davransaydım olayların daha başka bir gidiş alacaklarını düşünüyordum. Çünkü odamda yakalansaydık annemle vali Stanton istemeseler bile bizi evlendirecekler, ayrıca bu yüzden bize çıkışacaklardı. O halde, sonradan ne gibi olaylar ortaya çıkarsa çıksın, benim şimdi Batı'ya yollanmaklığımı gerektiren olayların hiç biri ortaya çıkmayacaktı. Onun için kendi kendime şöyle düşünüyordum: «Demek o zaman dürüst hareket etmiş olmasaydım, şimdi başıma bu felâketli işler gelmeyecek, Anne de başkasının metresi olmayacaktı.»

Anne'nin evine dönüşünden sonra geceyi işte böyle geçirdim. Fakat daha ertesi gün de vardı. Anne eşyalarını hazırlıyordu. Öğleden sonra Landing'e gidip çarşıdan öteberi aldı. Ben onun evinin etrafında dolaşarak kendisiyle konuşmak imkânlarını araştırdım. Onu şehre götürdüğüm zaman hariç, pek az şey konuştuk. Kendisini benimle hemen evlenmeğe razı etmek istiyordum: «Eve gidip birer çantaya birkaç parça öteberi koyarak kaçalım,» diyordum. Gerçi Anne henüz erginlik yaşına ulaşmamıştı, babasının velâyeti altında idi, bu hal de başımıza birsürü dert açabilirdi ama ben buna aldırmasak da olur diye düşünüyor, annemi ve valiyi dinlememeği tasarlıyordum. O zaman Anne şu cevabı verdi: «Jackie - Boy, seninle evlenmek istediğimi pekâlâ bilirsin. İnan ki evlenmek istiyorum seninle, ama bugün değil.»

Ben ayak diredikçe, o şöyle diyordu: «Güzel güzel üniversiteye git, öğrenimini tamamla, o zaman ben de seninle evlenirim. Hatta Hukuk diplomanı almanı beklemeden bile yaparım bunu.»

O «hukuk diploması»ndan sözettikçe ben ilk ağızda ne demek istediğini anlamamıştım. Çünkü hukuk öğrenimi yapacağımı ona lâf arasında, rastgele söylemiştim. Bereket versin bunu vaktinde hatırladım da herhangi bir şaşkınlık belirtisi göstermedim ve Anne'nin istediği gibi hareket etmekten başka çare olmadığını da anladım.

Çarşıda onunla beraber dolaştım, sonra onu alıp eve getirdim ve akşam yemeği için eve döndüm. Hava bozmağa başlıyordu ama: «belki onunla şöyle bir dolaşırım,» diye arabayı çıkardım. Fakat kandıramadım onu.

Yazın beraber gülüp eğlendiğimiz oğlanlarla kızlardan birkaçı Anne'ye iyi yolculuk dilemeğe geldiler. Bazılarının yanında ana - babaları vardı. Onlar da vali Stanton'a «güle güle» demeğe, bu nedenle de bir iki kadeh içmeğe gelmişlerdi (Mr. Stanton o zamanlar artık vali değildi ama Landing'de herkes ona yine 'vali' diyordu). Gençler holde gramofon çalarlarken yaşlılar da içerde oturmuşlar, su ile karışık cin içiyorlardı. Bütün elde edebildiğim şey Anne ile dansetmek oldu. Bana karşı çok iyi, çok hoş davrandı. Fakat: «Hadi beraber kaçalım,» dediğim zaman, «şimdi olmaz, belki daha sonra yaparım bunu,» diye cevap verdi. Tam gündönümü sıralarında olduğumuz için bir fırtına daha patlak verdi. O zaman ana-babalar: «Hadi çocuklar, artık gidelim. Siz de Anne'yi yalnız bırakın da yola çıkmadan önce dinlensin,» dediler.

Ben bir süre oyalandım ama durumda bir değişiklik olmadı. Vali Stanton salonda oturuyordu. Son bir kadeh daha içerken akşam gazetesine göz gezdirmekteydi. Anne ile ben de dışarıda, hamakta oturmuş, birbirimize sokulmuştuk. Vali gazetenin sayfalarını çe-

virirken kâğıdın çıkardığı hışırtıyı dinliyor, çok alçak sesle birbirimize: «seni seviyorum,» diyorduk. Yağmur pencere camlarını dövmekteydi. Biraz sonra konuşmaz olduk, çünkü kelimeler anlamını kaybetmeğe başlamıştı.

Yağmurun biraz diner gibi olmasından faydalanarak kalktım. İçeriye girip valinin elini sıktım. Sonra dışarıya çıkıp Anne ile vedalaşmak için onu öptüm ve yanından ayrıldım. Sanki bu yazı beraber yaşamamış, onunla o anları birlikte geçirmemişiz gibi, kupkuru ve soğuk bir öpüşme olmuştu bu.

Üniversi'ye döndüm, fakat Noel'e, yani Anne'nin eve dönmesine kadar bekleyemeyeceğimi anladım. Birbirimize her gün mektup yazıyorduk ama bir an geldi ki, mektuplarda yazın olup bitenlerden başka sözü edilecek konu kalmadı. Gerçi bu bitmez tükenmez bir konu idi ama, ikimiz de hazır yiyen insanlar durumundaydık. Hele ben kendi hesabıma bu konunun çabucak bitip tükenmekte olduğunu görüyordum. Aynı zamanda da artık Anne'yi görmekten ümidimi kesmiş gibiydim.

Noel'de on gün için yine buluştuk. Ama yazın olduğu gibi değildi bu artık. Anne: «Seni çok seviyorum, evlenmeğe hazırım,» dedi; kendisini öpüp okşamama da ses çıkarmadı. Fakat şimdilik evlenmek fikrinde değildi ve sevişme faslında işleri sonuna kadar götürmekten kaçınıyordu. Yola çıkışımdan bir gün önce onunla bu yüzden kavga da ettim. Eylülde bu işe razı olmuştu da, şimdi bunun lâfını bile işitmek istemiyordu. Söz vermiş de sözünde durmuyor gibi geliyordu bana; bu yüzden de çılgına döndüm: «Artık beni sevmiyorsun, anladım,» dedim. O bunu kabul etmedi. «Öyleyse niçin razı olmuyorsun?» diye sordum.

— «Korktuğumdan, ya da seni sevmediğimden değil,» dedi, «seni seviyorum Jackie, inan buna. Sonra,

geri kafalı bir kız olduğum için de yapmıyorum bunu, emin ol. Buna sebep, senin durumun, Jackie.»

Ben acı acı gülerek cevap verdim: «Evet, 'sana güvenim yok,' demek istiyorsun, değil mi? Belki seninle sonradan evlenmem, sen de kızlığının bozulduğu ile kalırsın. Bundan korkuyorsun galiba.»

— «Benimle evlenmek istediğini biliyorum. Yalnız, sırf durumun yüzünden böyle davranıyorum.»

Başka bir şey söylemek istemedi, bu yüzden de aramızda epeyce büyük bir kavga çıktı. Üniversite'ye döndüğüm zaman bitkin bir haldeydim.

Bir ay süreyle bana mektup yazmadı. Ben de iki hafta dayandım. Sonra boyuna ondan özür dilemeğe başladım. Peşinden pek seyrek olmakla beraber ondan yine mektuplar almağa başladım.

Haziranda birkaç günlüğüne Landing'e geldi. Fakat valinin sağlık durumu bozulmuştu. Biraz sonra da doktorlar onu, «orası daha serindir,» diye, Maine'ye gönderdiler. Giderken Anne'yi de götürdü. Anne yola çıkmazdan önce işler yazın olduğu gibi değil de, tıpkı Noel'deki gibi cereyan etti. Hatta Noel'dekinden de beter oldu, çünkü artık diplomamı almış, Hukuk Fakültesi'ne girmeğe hazırlanıyordum. Bu yüzden aramızda gürültü-patırtı çıktı. Fakat kavga bu yüzden miydi acaba? Anne hukuk öğrenimi hakkında —şimdi hatırlayamadığım— bir şey söyledi, ben de çileden çıktım. O Maine'ye ulaştıktan iki hafta sonra bir mektupla her şey yoluna girdi. Tekrar mektuplaşmağa başladık. Ben de günlerimi Yargıç İrwin'in kütüphanesinde Amerika tarihini okumakla geçirmeğe başladım. Bunu öğretim programında bulunduğu için değil, geçmişe ilgi duyduğumdan yapıyordum. Anne o yılın sonbaharında Virginia'daki lüks bir kız kolejine gidecekti. Yola çıkmazdan önce bir hafta kalmak üzere Landing'e geldi. Onunla beraber birkaç defa denize girdim, araba ile dolaştım Aynı hayat tekrar başladı. O yine kuş gibi atlama kulesinin tepesinden uçarak da-

lışlar yaptı, ayışığı olduğu geceler yine kollarımın arasında büzüldü. Fakat bunlar eskisi gibi değillerdi artık.

Sözgelimi aramızda «yeni usul öpüş» yüzünden bir olay çıktı. O sonbahar ikinci veya üçüncü defa yalnız kalışımızda Anne beni bambaşka bir tarzda öptü. Halbuki yazın beni içli, çekingen öperdi. Bu yeni öpüş eskisine hiç benzemiyordu. Galiba o anın verdiği ateşlilikle yapmıştı bunu. Ama Maine'ye gittiği zaman bunu orada birinden öğrendiğini hemen anladım. Yazlıklarda hep böyle beyaz pantolonlu birtakım serseriler vardır. Kadınlara kızlara dadanırlar. Herhalde orada böyle bir züppe ile karşılaşmış olacaktı. Nitekim bunu ona sordum. İnkâra bile kalkışmadı. Soğuk bir tavırla: «Evet,» dedi, «nerden anladın?» Ben de aklımdan geçenleri söyledim.

— «Nasıl bildin, tam da böyle oldu,» dedi.

Bu cevap beni çileden çıkarttı. Ondan uzaklaştım. Çünkü kolunu hâlâ boynuma dolamış, öyle durmaktaydı.

Yüzünde hep o soğuk ifade ile bana bakarak: «Jack,» dedi, «evet, Maine'deyken bir çocukla öpüştüm, doğru. İyi bir çocuktu. Onu pek seviyordum. Yanında hoş vakit geçiriyordum. Ama yanlış anlama, seni sevdiğim gibi sevmiyordum onu. Yalnız, biliyorsun ya, Maine'ye gitmezden önce seninle kavga etmiştik. Ben de: 'artık her şey bitti galiba, bir daha onunla buluşamayacağım,' diye düşünmüştüm. Yoksa yapmazdım bunu. Belki de şundan yaptım, Jackie: Sen benim içimde bir boşluk bıraktın ya, onu doldurmak istedim herhalde. Bilemezsin Jackie, bu boşluk ne derindi, korkunç şekilde derindi hem!»

Sonra içgüdüyle sağ elini kalbinin üzerine koydu: «Yapamadım,» diye devam etti, «âşık olamadım ona. Bir kere öpüştükten sonra tekrar yüzünü görmedim. Halbuki o sırada seninle barışmamıştık da.»

Sağ elini uzatıp elimin üzerine koydu. Sonra ba-

na doğru eğilerek: «Çünkü barıştık artık, değil mi Jackie-Bird?» diye sordu.

Kısacık bir kahkaha kopardıktan sonra devam etti: «Değil mi Jackie-Boy, değil mi? Oh, öyle sevindim ki buna!»

— «Evet, barıştık,» dedim.

— «Sen de sevinmiyor musun?» diye sordu.

— «Tabii seviniyorum,» diye cevap verdim.

Ve seviniyordum da galiba, sevinmeğe hakkım vardı. Bununla beraber bu olay, sıçramağa hazır bir hayvan gibi, zihnimin bir yanına büzülüp kalmıştı. Bunu bir türlü unutamıyordum. Hatta bu işi düşünmediğim zamanlar bile aklıma yine bu olay geliyordu. Akşam Anne beni yine —fakat dün akşamki gibi değil— öptüğü zaman, zihnimdeki o hayvanın kımıldadığını hissettim. Ertesi gece de bu böyle oldu. Şimdi beni o öğrendiği yeni biçimde öpmüyordu ya, bu yüzden ona, bunu ilk yaptığı andan daha fazla kızmaktaydım. Onun için ben de onu Maine'deki delikanlının öptüğü gibi öptüm. Hemen uzaklaştı, çok sakin bir tavırla: «Bunu niçin yaptın, biliyorum,» dedi.

— «Evet ama, Maine'deyken pekâlâ hoşuna gitmiş bu,» diye cevap verdim.

— «Amaan Jackie!» dedi, «Maine adlı bir yer bilmiyorum ben, oraya gitmiş bile değilim. Benim için yalnız sen varsın. O zamandan beri de seni sevmekten bir an geri durmadım. Hadi şimdi surat asmağı bırak da beni her zaman öptüğün gibi öp, emi?»

İstediğini yaptım. Ama dünya denen şey bir tepeden aşağıya yuvarlanan kocaman bir kar topuna benzer: Bu kar topu ne geri dönebilir, ne de eski biçimini tekrar alabilir.

Bu biten yaz, bir öncekine hiç benzemiyordu ama ben yine de Üniversite'ye dönüp isteksiz isteksiz çalışmaya başladım. Bu arada birkaç röportaj da yaptım ve hiç canım istemediği halde Hukuk Fakültesi'ne yazıldım. Anne Virginia'daki o lüks kız kolejinde okumağa

devam ediyordu. Ona yine mektup yazdım ama hâlâ son yazdan değil de bir önceki yazdan sözettiğimiz için, Noel'e doğru Landing'e döndüğümüz sırada ikimiz de mektuplara konu bulmaktan yana epey züğürtlemiştik.

Anne'ye: «Hukuk Fakültesi'nden nefret ediyorum,» dedim. İçin için onun bu yüzden öfkelenmesini, küplere binmesini bekliyordum ama o hiç kızmadı. Yalnız elimi eline alıp okşadı. İkimiz de Stanton'ların salonundaki kanepeye oturarak birbirimize sokulmuştuk. O içindeki hüznün, ben de uzun zamandan beri beslediğim, fakat birtürlü doyuramadığım arzunun verdiği bitkinlik ve öfkenin etkisiyle birbirimizden uzaklaşıncaya kadar böylece durduk. Dediğim gibi elimi eline alıp okşadı: «Peki öyleyse,» dedi, «hukuktan vazgeç.»

— «Ne okuyayım öyleyse?» diye sordum.

— «Ben sana hukuk oku demedim ki hiçbir zaman, Jackie,» dedi, «sen düşündün bunu.»

— «Yok canım?» dedim

Elimi yeniden okşayarak: «Tabii,» dedi, «ama nasıl istersen öyle yap, Jackie. Benim bir şey istediğim yok. Para kazanmasan da bana göre hava hoş. Kuru ekmek yemeğe bile razıyım, seninle olayım tek. Bunu sana ne zamandır söylemiştim, biliyorsun.»

Ayağa kalktım. Bunu her şeyden önce, artık elimi okşamasın diye yaptım. Çünkü böyle yaparken onda, bir hastayı avutmak isteyen bir hastabakıcı hali vardı. Ayağa kalkınca da: «Pekâlâ,» dedim, benimle oturup kuru ekmek yiyeceksin. Aptal gibi ne zamandır konunun içine girmiyoruz da, hep etrafında dönüp duruyoruz. Beni sevdiğini söyledin değil mi? Âlâ. Ben de seni seviyorum.»

Bir şey söylemedi. Ellerini dizlerine koymuştu. Yüzünü bana çevirdi. Yorgun, bezgin bir hali vardı. Gözleri dolu dolu olmuştu.

Başını «evet» demek ister gibi ağır ağır salladı.

— «Seni sevdiğime de inanıyorsun, değil mi?»

Yine «evet» der gibi başını salladı.

— «Peki. O halde?

— «Jackie...» dedi, biraz duraladıktan sonra devam etti: «Evet Jack, seviyorum seni. Çoğu zaman ne düşündüm biliyor musun? 'Jackie'ye sımsıkı sarılıp kendimi bir uçurumdan aşağıya atabilirim,' dedim kendi kendime. Sonra bir gün hani sen de benim ardım sıra dalmıştın da suyun içinde gelip beni yakalamıştın. Bir ara hiçbir zaman suyun yüzüne çıkamıyacağız sanmıştım. Hatırladın değil mi Jack?»

— «Hatırladım.»

— «İşte ben seni o zaman öylesine seviyordum.»

— «Ya şimdi nasıl seviyorsun? 'Şimdi'den bahset bana.»

— «Şimdi de öyle, Jack. Sanırım ki şimdi de böyle yapabilirim. Ama aynı şey değil bu.»

— «Aynı şey değil mi?»

— «Oh! Jack!» diye bağırdı. Sonra ilk defa olarak ellerini şakaklarına kadar kaldırır gibi yaptı. Böylelikle heyecanını gizlemek istiyordu. Böyle bir hareketi yapmağa hiç alışık değildi ama, sonradan yine böyle hareket ettiğini gördüm. «Oh! Jack!» tekrar etti, «o zamandan beri okadar çok şey oldu ki!»

— «Ne oldu?»

— «Evlenmek bir uçurumdan atlamağa, ya da suyun yüzüne çıkamayıp boğulmaya benzemiyor. Aşk da öyle. Bu... bu... Nasıl söyleyeyim bilmem ki! Bu, yani evlenmek, yaşamağa çalışmak, bir çeşit yaşama biçimini benimsemek gibi birşey.»

— «Yani başka bir deyimle, biraz da para meselesi. Eğer sen para için...»

— «Yok canım, para için filân değil. Paradan sözetmek aklımdan bile geçmiş değil. Ah Jack! Ne demek istediğimi bir anlıyabilsen!»

— «Patton'lardan, ya da burada oturan başka insanlardan iş filân istemek niyetinde değilim. Hattâ onların bana iş bulmalarını da istemem. Yargıç İrwin'-

den bile istemem bunu. İşi ben bulacağım, herhangi bir iş olacak bu, ama onların aracılığına başvurmayacağım.»

Bezgin bir tavırla: «Sevgilim,» dedi, «ben buraya yerleşesin; ya da Patton'ların veya başkalarının yanında çalışasın istemiyorum. Benim istediğim şu: Canın neyi istiyorsa onu yap. Para kazanmasan da seninle bir kulübede bile yaşarım, demedim mi?»

Üniversite'ye döndüm ve uzun çabalar harcadıktan sonra, ders yılı bitmeden kendimi kovdurmanın yolunu buldum. Bunun için çok uğraştım. Çünkü Üniversite'de hiç kimse bilinen yöntemlerle böyle bir sonuç elde edemez. İnsanın bütün benliğini bu işe vermesi gerekir. Öğrenimi yarıda bırakabilirdim. Ama öğrenimi yarıda bırakırsanız, günün birinde Üniversiteye dönmenize hiçbir engel yoktur. Onun için ben de kendimi kovdurdum. Anne'nin bu işe çok kızacağına, beni sepetleyeceğine emindim. Üniversite'den ayrılışımı kutladığım sırada bir arkadaşım ve iki kızla beraber de başımıza rezilce bir iş geldi. Gazeteler bundan sözetti. Fakat ben artık öğrenci olmadığımdan, işin Üniversite'yi ilgilendirir bir yanı yoktu. Anne de bu işe uzun boylu ilgi göstermedi. Çünkü Üniversite için ben nasıl sabık bir öğrenci olmuşsam, o sıralarda da onun için sabık bir Jackia-Bird olmuştum galiba.

Anne kendi yoluna devam etti, ben de kendi yoluma. Benim tuttuğum yol, bir gazetede en önemsiz cinsinden polis haberlerini yazmak ve Amerika tarihini okumamaktan ibaretti. Nihayet tekrar Üniversite'de derslere devama başladım. Önceden bunu, boş saatlerimi doldurmak için yapmağa başladım. Sonraları işi daha ciddî tuttum. Geçmiş yüzyılların o büyülü havasına girdim. Bir ara Anne ile barışır gibi olduk ama işler yeniden aksadı, durumumuzda bir değişiklik olmadı. Felsefe öğrenimimi bitirmedim. Yine **Chronicle** gazetesine dönerek muhabirliğe başladım. İyi bir muhabir oldum. Hattâ evlendim de.

Karımın adı, daha önce de söylediğim gibi, Louis'ti. Çok güzel bir kızdı. Anne'den bile güzeldi. Etli canlıydı, halbuki Anne daha ziyade narin yapılıydı. Louis'in nefis bir yemeği andıran yumuşak, lezzetli bir hali vardı. Fileto ile şeftali arası, büyülü bir yiyecekti adeta. İnsanın damağını gıcıklayan, yaldızlı sarı suyunu her an salıvermeğe hazır gibiydi.

Louis bana sırf kendisinin bildiği nedenler yüzünden vardı. Yalnız bu nedenlerden biri, iyi biliyorum, ben Burden ailesinden olduğum içindi. Birkaç ihtimali ölçüp tarttıktan sonra bu sonuca vardım. Çünkü yakışıklı, sevimli, nükteli, zeki, nazik bir adam değildim. Böyle olsam bile Louis yaradılışı bakımından bu gibi meziyetlere —hattâ ben bunların hepsine bir arada sahip olsam bile— metelik verecek tipten değildi. Sonra, annemin servetine de tamah etmiş olamazdı. Çünkü dul olan kendi annesi, Louis'in babasının ordu ile yaptığı çok kârlı bir çimento işinden sonra, biraz geç olmakla beraber, epey yüklü bir servet edinmişti. Bu geç kalış, babaya, kızı Louis'e daha çok ufak yaştan beri adına «esaslı bir öğrenim ve terbiye» dediğimiz şeyi vermek imkânını sağlamıştı. İşte ben de bütün bu ihtimalleri ölçüp tarttıktan sonra kendi kendime: «Louis, Burden ailesinden olduğum için seçti beni herhalde,» deyip işin içinden çıktım.

Meğer ki bana âşık olsun! Ama bu varsayımı sırf vicdanımı rahat ettirmek ve hiçbir olasılığı gözden kaçırmamak için ileri sürüyordum. Çünkü eminim ki aşk konusunda Louis, ancak bu kelimenin nasıl yazıldığını ve bu kelimeye sıkı sıkıya bağlı birtakım fizyolojik hareketleri yapmasını biliyordu.

Bu fizyolojik hareketleri büyük bir bilgi ve aşırı bir oburlukla yerine getirmekteydi. Oburluğu, tabiatı vermişti ona. Bilgiyi ise bir sanatı öğrenir gibi çalışarak edinmişti. Bildiğimiz ya lâtince bir söz, sanat yolu uzundur, der. Ben de Louis'in takınmak istediği bü-

tün acemilik pozlarına rağmen, bu işleri çok iyi bildiğini anlamakta gecikmedim. Evet, bunları anlamadım ama, hepsini de zihnimin bir köşesine atıverdim. Aslı aranırsa, bu halin gerçekliği ile karşı karşıya kalmadığım sürece buna uzun boylu önem vermedim. Ve karım da benim kollarımda çok sadık, ya da çok çekingen görünüyordu. Bir süre bu halin aksini gösterecek bir durumla da karşılaşmadım. Aramızdaki anlaşma mükemmeldi Louis yapmacıklı bir tavırla; «Jack'la ben cinsel bakımdan çok iyi anlaşan bir karı-kocayız,» diyordu. Çünkü kendisine derin gibi gelen bir düşünceyi ileri sürdüğü zamanlar bunu marifet sayardı. Konuşması da çok yapmacıklıydı. Çok modern bir tarzda döşenmiş temiz, düzenli apartmanımızda (eski üslûp sevimli evlerde oturacak cinsten bir zevke sahip değildi, sonra kirayı da o veriyordu) misafirlerin yüzüne bakıyor: «Jack'la ben cinsel bakımdan çok iyi anlaşan bir karı-kocayız,» dedikten sonra, peşi-sıra kaymaklı çikolata gibi yumuşak ve tatlı iki üç ses daha çıkarıyordu. İlk zamanlar ben onun böyle konuşmasını işitince pek sıkılmıyordum. Hattâ bu yüzden biraz böbürlenmekteydim de. Çünkü kendi adını Louis'in adının yanında görmekten ya da toplu bir yerde kendi resminin onunkinin yanında olmasından kim olsa zevk alırdı. Öyle ki, o bu mükemmel anlaşmadan sözettiği zaman benim de onun arkadaşları karşısında —alçakgönüllülükle de olsa— ağzım kulaklarıma varıyordu. Ama sonraları onun bu sözlerinden hoşlanmamağa başladım.

Louis'i insanda şehvet arzusu uyandırıp sonra bunu tatmin eden makinelerin en dilberi, en enfesi, en hoşu, en heyecan vericisi, en güzel kokanı saydığım sürece her şey yolunda gitti (Louis'te de bu niteliklerin hepsi vardı). Fakat onda bir insan, bir 'kişi' görmeğe başladığım anda da başıma bir sürü dırıltı çıktı.

Buna başlıca neden Louis'in dili, çenesiydi. Nitekim Louis de ergenlik çağına gelince dilsiz oluversey-

di, çenesi tutuluverseydi, hiçbir erkek ona dayanamazdı. Fakat gel gelelim, dilsiz filân değildi. Bir «şey» konuşmağa başladı mı ergeç onun çıkardığı sesleri dinlersiniz ve —inanılmaz gibi gelecek size ama— bu «şey»i bir kişi, bir insan saymağa başlarsınız. O zaman karşınızda konuşan kişiyi dinledikten sonra onu şöyle bir tarttınız mı, o güzel kokan, insanda iştah ve arzu uyandıran şehvet makinesinden aldığınız zevk, sırf bu işittiğiniz sözler yüzünden zehir-zemberek olur.

Ben de bir şehvet makinesi olarak Louis'i bir dana filetosu ya da bir şeftali kadar sevmiştim ama, kişi olarak onu sevemiyordum. Zevk makinesi Louis'le konuşan Louis'in aynı şey olduklarına inandığım anda da işin gerçeğini anladım: Benim masum masum sevdiğim Louis muhteşem, lezzetli bir istiridye idi, denizin derinliklerinde bütün ihtişamıyle açılmış, hafif hafif titriyordu. Ben zavallı deniz hayvancığı da tam yanından geçtiğim sırada, o istiridye beni amansız bir şekilde yutup kabuklarını üstüme kapayıvermişti. Ya da Louis bir şarap fıçısıydı da, ben biraz şarap içmek isterken içine düşüp boğulan bir adamdım. Ya da zalim, açgözlü, nefis bir bataklık düşünün. Öyle bir bataklık kı yorgun, memnun bir solukla, gece oradan geçen bir yolcuyu yutuverir. Bu son olarak çıkan şehvet dolu soluğun içinde koskoca tapınaklar, muhteşem saraylar, burçlarla surlar, kütüphanelerle müzeler, kışlalarla hastaneler, şehirler ve evler bile yok olabilirdi alimallah. İşte o an için böyle bir hisse kapıldım ama işin tuhaf tarafı şu ki eğer Louis bir şehvet makinesi ya da zarif bir hayvan olarak kalmağa devam etseydi; yani karşıma bir insan olarak çıkıp birtakım sözler söylemeseydi mesele kalmayacaktı. İşte onu bir insan olarak görmeğe başladığım anda, gözümün önüne biraz önce anlattığım o bataklık geldi. Herkesin ve her şeyin bu bataklıkta kaybolacağı sonucuna vardım.

Fakat ben bu bataklığa dalmayacak, onun beni yutmasına göz yummayacaktım. Buna da ilk anda ka-

rar vermedim ha! Zaten insanda korunma içgüdüsü, karar verme niteliğinden daha önce harekete geçer. Sözgelimi suya düşen bir adam yüzmeğe karar vermez de, hemen el ve ayak hareketleri yapmağa başlar. İşte ben de aynı şeyi yapmakla yetindim.

İş Louis'in ahbapları ile başladı. (Çünkü benim ahbaplarımdan, arkadaşlarımdan hiçbiri bizim apartmana ayak basmamıştı). Louis'in ahbaplarından iğrenmeğe başladım. Bunun nedenini kendim de pek bilmiyordum. Onlar da hep gördüğümüz cinsten, birtakım aşağılık kimselerdi. Bunlar arasında Louis'in durumunu bilmediği için, mevki sahibi sandıkları vardı. Halbuki bunlar zengin filân değillerdi. Louis'in evine sadece bedava tarafından yiyip içmek için geliyorlardı. Sonra da hiçbir mevki sahibi olmayan, fakat Louis'ten çok daha zengin olanlar vardı, Bunlar da bir toplulukta oturup kalkmasını bilen insanlardı. Bunların dışında bir de ufak mevki ve az para sihibi olanlar vardı, ama bunlar yine de tanınmış terzilerde elbise diktirmek imkânını buluyorlardı ve Louis bunları itip kakmağa kendinde hak görebiliyordu. Kadın-erkek hepsi moda dergilerini okuyorlar; içlerinden sözgelişi Chicago'dan ilerisini görmeyen, New York'u görmüş olanın; New York'u görmüş olan da Paris'i görmüş olanın karşısında mest, hayran oluyordu. Bu insanların özellikle göze batan bir kusurları yoktu. Hattâ içlerinden çoğu hoş ve çekici kimselerdi. Benim onlarda bulduğum tek kusur, Louis'in dostları olmalarıydı. Önceleri onlarla olan ilişkilerinde biraz çekingen devrandım ama sonradan —Louis'e göre— hırçın ve aksi tavırlar takınmağa başladım. Yine bu tavırları takındığım bir seferinde Louis beni, kadınların erkeklere sağladıkları zevklerden yoksun bırakarak yola getirmeğe çalıştı.

Bu, işin Louis'in dostlarıyla ilgili olan yanı. Sonra da Louis'in apartmanı meselesi var. Zamanla bu apartmandan hoşlanmaz oldum. Louis'e: «Ben burada oturamam, başka bir yer bulup çıkalım, kirasını ben

veririm,» dedim. Bu yüzden onunla birkaç defa kavga ettik. Ben bu kavgalardan kazançlı çıkmayı düşünmüyordum ya, neyse. Hadi bakalım, bu sefer Louis beni o zevklerden yine yoksun bıraktı.

Üçüncü olarak, giyiniş tarzımdan çıkan mesele var. Ben ucuz ve hazır elbiseler giyerim. Sık gömlek değiştirmekten hoşlanmam. Saçlarımı seyrek kestiririm. Kunduralarım biçimsiz, şapkam buruşuk ve önü ile arkası kalkıktır. Tırnaklarım hemen daima kırık, bazen kirlidir. Pantolon ütüsünü pek gerekli bir şey saymam. İlk zamanlarda, yani Louis'in gözüme henüz bir şehvet makinesi gibi göründüğü günlerde kılığıma kıyafetime az da olsa çeki-düzen vermiştim. Fakat Louis'in bu konuda boyuna birtakım düşünceler ileri sürdüğünü hattâ biraz aşırı görünce bende bir direnmedir başladı.

O ben düzgün giyineyim diye ısrar ettikçe, bende direnç fikri daha da kuvvetleniyordu. Derken benim giymekten, kullanmaktan hoşlandığım birtakım giyim eşyası dolabımdan kaybolmağa, bunların yerini sözde bazı armağanlar almağa başladı. Önceleri bu gibi hareketleri yersiz bulmakla beraber, benim hoşuma gittikleri için yapılıyor sanmıştım. Fakat sonunda benim hoşlanıp hoşlanmamamın hiç söz konusu olmadığını anladım. Günün birinde de Louis, armağan ettiği yeni kravatların biriyle beni kunduralarımı parlatırken görünce kıyamet koptu. Peşi sıra kavga başladı. Bu da benim giyim tarzım yüzünden aramızda çıkan kavgaların ilki oldu. Bu yüzden, sözettiğim zevklerden yine yoksun bırakıldım.

Daha başka nedenler yüzünden de bu zevklerden yoksun bırakıldığım oldu. Fakat bu hal uzun sürmüyordu. Çünkü bazen benim yola geldiğim, özür dilediğim oluyordu. İlk zamanlarda pek acıklı bir tarzda özür diledim. Böyle hareket ederken samimiydim ama yine de kendime acımaktan geri durmuyordum. Sonraları bu özür dileyişler cinaslı ,kinayeli, komik birer alaycılık şaheseri haline geldi. Çoğu zaman yataktayken,

karanlıkta özür diliyordum. Böylelikle yüzümde kurnazlık ve tiksinti maskesinin belirdiğinden emindim ve bu yüzden için için haz da duyuyordum. Sonunda Louis' in konuklara: «Biz cinsel bakımdan çok iyi anlaşan bir karı-kocayız,» dediği hale geliyorduk ama ikimiz de birbirimize karşı aynı kini beslemeğe, aynı inattan şaşmamağa devam ediyorduk. Bunun dışında iş yalnız cinsel meseleye kaldığı zaman, gerçekten çok iyi anlaşmaktaydık.

İşte bu mükemmel cinsel anlaşma yüzünden ben Louis'ten okadar soğudum ki, sonunda hep o korunma içgüdüsünün etkisiyle kendimi birtakım bayağı kaldırım yosmalarının kucağına atıverdim. O sıralarda gazetenin akşam nüshasında çalışmaktaydım. Gazetedeki işim öğleden sonra saat ikiye doğru sona eriyordu. Bir lokantaya gidip birkaç kadeh içtikten, öğle yemeğini biraz geç de olsa yedikten sonra bir iki kadeh daha yuvarlıyor, biraz bilârdo oynuyor, sonra bir arkadaşı görmeğe gidiyordum.

Akşam yemeği için eve gittiğim zamanlar yemek sırasında, daha sonra da bütün akşam boyunca Louis'i tıpkı bir doktor gibi nesnel bir tutumla seyrediyordum. Bunu o biçimde yapıyordum ki kendisine sanki bir teleskopun ters tarafiyle bakıyormuşum gibi Louis benden uzaklaşıyor, sonunda silinip kayboluyordu. Böylelikle derin bir zihin huzuruna kavuşuyordum. Kendimi bu uzaklık, bu kaybolma haline okadar alıştırmıştım ki konuşsa bile sesi çok uzaklardan geliyor, ya da bana hitap etmiyor gibi bir hal alıveriyordu.

Evliliğimizin son dönemi de Büyük Uyku devresi ile geçti. Yemeğimi yer yemez doğru gidip yatıyordum. Hemen uykuya dalıyor, içimde kendimi hoş bir yokluğa bırakmış olmanın zevkiyle sabaha kadar derin derin uyuyordum. Hattâ bazen yemek saatini beklemediğim, Louis'i incelemek zevkinden vazgeçtiğim de oluyordu. Eve döner dönmez doğruca gidip yatıyordum. Ortak hayatımızın sonuncu baharında bu alışkanlık ben-

de iyiden iyiye yer etti. Öğleden sonraki işimi bitirir bitirmez eve dönüyor, odamın perdelerini indiriyordum. O zaman oda loş bir hal alıyordu. Bahçedeki ağaçlarda kuşların cıvıldaştıklarını, oynayan çocukların birbirlerine seslendiklerini işitiyordum. Bir bahar günü öğleden sonra ya da akşam henüz başlarken böylece yatağa girip uyumak bana öyle huzur veriyordu ki sormayın. Lekesiz bir hayat sürdükten sonra ihtiyarlığa ulaşmanın verdiği huzur gibi bir şeydi bu.

Fakat ne yazık ki Louis yine hep tepemdeydi. Geceleyin rahatım bozulmasın diye ben misafir odasına taşınmıştım ama, Louis odaya giriyor, gelip yatağın kenarına oturuyor, sonra bir araba lâf etmeğe başlıyordu. Aslında söz söylemek yeteneğinden yoksun olduğu için boyuna üç dört meseleden sözetmekteydi. Bunlar her seferinde aynıydı. Bazen çileden çıkıp beyaz yumruklarını sıkarak bana vurduğu da oluyordu. Fakat her kadın yumruğu gibi bunlar da kuvvetsizdi. O böyle söyleyip dururken ben kaburgalarıma, ya da sırtıma inen yumruklara aldırış etmeksizin uykuya dalıyordum. Ya da Louis ağlamağa başlıyor: «Nedir bu başıma gelenler?» diyerek uzun uzun ah-vah edip duruyordu. İki üç seferinde yatağıma girivermenin yolunu buldu. Başka zamanlar da odanın kapısını açıyor, evi yerinden oynatırcasına gramofon çalmağa başlıyordu. Ama ne yapsa boşunaydı. Çünkü kendimi en korkunç fırtınanın ortasında uyumağa alıştırmıştım.

Nihayet bir sabah gözlerimi açtığım zaman kaderin parmağının alnıma değdiğini hissettim. Vaktin, saatin geldiğini anladım. Kalkıp elimi yüzümü yıkadım, bir bavula birkaç parça eşya koyduğum gibi evden çıktım, bir daha da geri dönmedim. Ne o modern apartmana, ne de kendisiyle cinsel bakımdan okadar iyi anlaştığım o güzel Louis'e döndüm.

Sonradan onu hiç görmedim. Şimdi ne kılığa girmiştir acaba? Kırk yaşına yaklaşıyor olmalı. Kokteyl-

lere, tatlılara, pastalara, gece toplantılarına bayılırdı. Bütün bunların, yüzünde, sedef gibi göğsünde ince belinde, kadife bakışlı siyah gözlerinde etli dudaklarında, şehvetli baldırlarında izleri kalmış olmalı herhalde. Belki de kalçalarının iriliğini gidertmek için masaj yaptırtıyor, ya da göbeğinin ve göğüslerinin düşüklüğünü gizlemek için mumyalar gibi lasteksten birtakım şeritler sarıyordur. Yine o daha önce sözünü ettiğim bataklık gibi, o bitmeyen ve tatlı iç çekişiyle avlarını yutuyordur herhalde. Uçları kan kırmızı parmaklarıyla, gümüş bir şekerlikten yine bir şeker ya da çikolata alıyordur muhakkak. Ve daha şeker veya çikolata yarı-yoldayken alt dudağı aralanıyor, ağzı yaklaşan lezzetli şeyi yutmak arzusuyla çırpınıyordur.

Elveda Louis! Bana yaptığın bütün şeylerden ötürü seni affediyorum!.

Bu aynı dönem içinde Anne Stanton'un hayatında yer alan olaylara gelince, bunların hikâyesi daha sıkı sürecektir. Anne Virginia'daki kolejde iki yıl okuduktan sonra evine döndü. Adam da kendi hesabına Doğu'daki fakültelerden birinde tıp öğrenimine devam ediyordu. Bir yıl süreyle Anne sosyete toplantılarına katıldı, sonra nişanlandı. Fakat bu evlenme projesi suya düştü. Nişanlısı zeki, terbiyeli, geleceği parlak bir delikanlıydı. Biraz sonra Anne'nin yine nişanlanıp ayrıldığını duydum.

Vali Stanton hemen hemen yatalak hale gelmiş, Adam da Avrupa'da öğrenimine gitmişti. Anne artık sosyete toplantılarına gitmez oldu. Yalnız yazın Landing'de yapılan toplantılara katılıyordu. Babasıyle beraber oturarak hastabakıcıya yardım ediyor, hastaya bakıyor, yatağını düzeltiyor, yaz akşamları ya da kışın ev rüzgârdan, fırtınadan titrerken babasının elini tutuyor, bir yandan da ona gazete, kitap okuyordu. Vali Stanton yedi yıl böyle hasta yattıktan sonra öldü. En büyük doktorlar dünyanın vizite parasını almışlardı ama adamcağızın derdine çare bulamamışlardı. Baba-

sının ölümünden sonra Anne Stanton gidip Sophonisbe Teyze ile beraber deniz kenarındaki eve yerleşti. Bu kadın ihtiyar, zayıf, dırdırcı, geveze bir insandı. Hem iyi kalpli, hem diktatör ruhlu idi. Derken Sophonisbe Teyze de öldü. O sırada Adam çıka-geldi. Hangi fakülteye girdiyse birincilikle çıkmıştı. İşinden başka şeyi gözü gördüğü yoktu. Onun dönüşünden az sonra Anne Stanton kardeşine yakın olmak için gelip şehirde oturmağa başladı. O sıralarda otuzuna yaklaşıyor, küçük bir apartımanda tek başına yaşıyordu. Zaman zaman şimdi artık başka çevrede olan bir çocukluk arkadaşı ile yemek yediği de oluyordu. Onu bazen bir toplantıda görmek de mümkündü.

Üçüncü defa olarak nişanlandı. Nişanlısı kendisinden on yedi, on sekiz yaş daha büyüktü. Karısı ölmüştü. Birçok çocukları vardı. Bu adam çok değerli bir hukukçuydu. Sözü geçen ve sayılan birisiydi. Çok iyi bir insandı. Sağlam ve sağlıklı bir görünüşü vardı. Hattâ esprili bir adam bile denebilirdi ona. Fakat Anne onunla da evlenmedi. Yine yıllar geçti. Anne de gitgide kendini okumağa verdi. Marie Antoinette'nin, ya da başka tanınmış kimselerin hayatların, edebî romanları, sosyal eserleri okuyordu. Kılığına kıyafetine ciddî bir hal verdi. Bazen gülüşü sert ve sahte bir sesle çınlamaktaydı: Sinirli bir gülüştü bu, tabii bir neşeden ileri gelmediği besbelliydi. Ya da konuşurken birden dalgınlaşıyor, kendi içine kapanıveriyordu. Sonra dalgınlıktan kurtuluyordu ama bu sefer sıkıntılı, canı sıkkın bir hale düşüveriyordu. Başka zamanlar da düşünceli ve kaygılı bir hareketle ellerini şakaklarına kadar kaldırıyor, fakat parmaklarının ucu tenine belli belirsiz değiyor, ya da saçlarını geriye doğru düzeltiyordu. O sıralarda otuz beş yaşına yaklaşmaktaydı. Fakat yine de sözü sohbeti çekilir bir kızdı.

İşte Willie Stark'ın metresi olduğu zaman Anne Stanton bu haldeydi. Evet, Anne Stanton bana ihanet etmişti. Daha doğrusu bana değil de kafamda yer eden

ve benim sandığımdan daha büyük önemde olan bir ideale ihanet etmişti.

İşte bunun için ben de arabama atladığım gibi Batı yolunu tutmuştum. İnsanın oturduğu yer çekilmez bir hale gelince, hemen Batı yolunu tutar. Hepimiz de Batı yolunu tuttuk zaten.

İşte yine bunun için ben de Batı'da adeta herkesin gözünden kaybolup gitmiş, orada geçmiş günlerimi bir film gibi gözlerimin önünde canlandırmıştım.

Kaliforniya'da, Long Beach'taki bir otel odasının karyolasında soluğu almıştım. Kıyıya ulaşabilmiş bir denizci gibiydim. Bir denizci de kırk gün kırk gece bir teknede mahpus kaldıktan, okyanusları aştıktan, peksimet yedikten, fırtınalarla boğuştuktan, balta değmemiş ormanlarda ter döktükten, vahşî hayvanların seslerini dinledikten, kulübeler, şehirler ve köprüler inşa ettikten; birtakım kadınlarla yattıktan ve bunların birçoğunu gebe bıraktıktan; ölmez eserler yaratıp çok güzel söylevler verdikten, kollarını dirseklerine kadar kana buladıktan; bataklıklarda sıtma nöbetiyle, yüksek yaylalarda buz gibi soğuk rüzgârlarla titreştikten sonra hep bu sonuncu kıyıya, Batı kıyısına ulaşır. İşte ben de tek başıma oraya ulaşmıştım. Kaliforniya'daki Long Beach'ta, bir otel odasında yatıyordum. Karşımdaki binalardan birinin duvarındaki ışıklı neon reklâmı kalbimin vuruşlarına uyarak bir yanıp bir sönüyor, denizden yükselen sisi düzenli aralıklarla kırmızıya boyuyordu.

Doğu'da boğulduktan sonra gelmiş, o kıyıya vurmuştum. Yattığım yerde de kendi hayatımın hikâyesi gözlerimin önünden geçiyordu. Geçmiş yazlardan birinde sevdiğim genç kızın ne güzel, ne de sevimli bir yaratık değil de kendi hayatımın hikâyesi gözlerimin önünden geçiyordu. Sadece sağlıklı ve hoş yüzlü bir yaratık olduğun anlıyordum. Bu genç kız Jackie-Bird'in

başını göğsüne bastırıp, ninni söyler gibi, birtakım şarkılar mırıldanmıştı ama onu hiçbir zaman sevmemişti. Ancak kanında esrarlı bir kaynama hissetmişti, tam o sırada da karşısına Jackie-Bird çıkmıştı. Aşk kelimesi ise o kızın, bu esrarlı kan kaynamasına taktığı addan başka bir şey olmamıştı. O da içgüdüsü ile korku arasında bocalayıp durmuştu. Bazı bakımlardan onun da Louis'ten —evet, ilk ve son karım Louis Seager'den— farkı yoktu.

Bütün bu yarı kalmış serüvenleri, boşuna çırpınmaları hatırlayınca yüksek sesle gülmeğe başladım. Al ışıklı neon lâmbasının denizden gelen sislere verdiği kızıllığı seyrederken uyuyakalmıştım. Uyandığım zaman hemen dönüş hazırlığına başladım.

Bundan yıllarca önce bir kız odamdaki karyolaya çırıl çıplak uzanmıştı. Gözleri kapalıydı. Kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuştu. Okadar uysal, bana o kadar güvenen bir hali vardı ki bu yüzden heyecana gelmiş ve tam onu hayat selinin içine atacak davranışı yapacağım sırada elimi ona değdirmekten çekinmiş, sebebini kendim de anlamaksızın onun adını bağırmıştım. O zaman hisetmekte olduklarımı anlatmak için kelime bulamıyordum. Nitekim bugün bile bu kelimeleri bulmak benim için çok güç. Karşımda yatağa yatmıştı. O haliyle o, kır yemeğine gittiğimiz günkü küçük kızdan farksızdı. O küçük kız ki, fırtınalı bir gök altında sulara kendini sırüstü koyuvermiş, gözlerini kapamıştı. Kapalı gökyüzü kara üzümü hatırlatan bir morluktaydı. Tâ yükseklerde de bir tek beyaz martı uçuyordu.

İşte gözlerimin önünde bu hayal canlanınca onun adını haykırmış, ona bir şeyler söylemek istemiştim. Ne söyleyecektim? Bunu kendim de bilmiyordum. O bana güven besliyordu ama, ben o çekingenlik anı içinde kendi kendime olan güvenimi kaybetmiştim ve geçmiş günlere, elimden alınmak üzere olan değerli bir şey gibi bakıyordum. Aynı zamanda da gelecekten kork-

maktaydım. Sonradan anladığımı sandığım şeyi o anda anlamamıştım: Yani, sırf geleceği korumakla, geçmişi de elden kaçırmamış oluruz. Çünkü geçmişle gelecek, her zaman için birbirine bağlıdır. Demek ki bende kendime ve hayata güven duygusu eksikti. Zamanla Anne gerçeği görmeğe başlamıştı ama bu gerçeği dile getirebilecek kelimeleri biliyor muydu, farkında değilim. Belki sadece günlük yaşamda kullandığımız birtakım kelimeler biliyordu. Bunlar da bir iş bulmak, hukuk öğrenimi ya da herhangi bir iş yapmak gibi şeylerdi.

Daha önce de söylediğim gibi, hayatta ikimiz de ayrı ayrı yollar tuttuk ama ben kafamda o masum ve güven dolu küçük kızın hayalini yaşatmaktan bir an bile geri durmadım. O küçük kız ki fırtınalı bir günde, körfezin suları üzerinde yüzüyordu. Günün birinde bu hayali benim elimden aldılar. Anne Stanton'un, Willie Stark'ın metresi olduğunu öğrendim. Halbuki Anne'yi, esrarlı ve kaçınılmaz bir mantığın itkisiyle, ben kendim onun kolları arasına atmıştım. Yüzüne bakılmayacak kadar acıklı bir gerçekti bu, çünkü geçmiş günlerimin bir kısmını benden çalıyordu. Oysa ki ben, farkında olmaksızın, o geçmiş sayesinde bugüne kadar yaşıyabilmiştim.

Bunun üzerine ben de bu gerçekten uzaklara, Batı'ya doğru kaçtım ve otel odasındaki yatağımda hayali buldum, o da bana kendi sırrını verdi. Bu sır, hayat denen şeyin kanın damarlarında zonklamasından ve sinirlerin kasılmasından başka şey olmadığıydı. Bir insan nekadar mümkünse okadar uzağa kaçabildiği zaman hep bu hayalle karşılaşacaktır. Bu da bizim zamanımıza değgin bir hayal, bir rüyadır. Önce korkunç bir kâbus gibi başlar ama sonra insanı canlandırır ve sessizliğe kavuşturur. İşte ben de bir süre için olsun canlanıp huzura kavuştum, çünkü o hayal gözlerimde belirdikten, o rüyayı gördükten sonra bir bakıma Anne Stanton'un var olmadığını anladım. Böylelikle kendim-

de yeniden kuvvet ve cesaret buldum. Meseleleri bu hayalin yardımıyla halettim.

Başlangıçta Anne Stanton'u Willie Stark'ın kollarına kendim attım diye üzülmüştüm. Ama ben Anne Stanton'a sahip olmamıştım, ya da o benim için var olmamıştı ki onu Willie Stark'ın kollarına atabileyim. İşte karşıma iki büyük gerçek çıkmış bulunuyordu: Bunlardan birincisi, insanın malik olmadığı bir şeyi kaybetmeyeceği idi. İkincisi de insanın, kendi işlemediği bir cinayetten dolayı suçlu sayılamayacağı idi. Öyle ki, insan bu Batı denen yere geldi mi kendini hem masum, hem de hayatta yeniden yola koyulmağa hazır hissediyor.

Ama, yolcunun, orada kendisini beklemekte olan rüyaya inanması şartiyle.

VII

BEN DE böylece Kaliforniya'daki Long Beach'ta bir yatakta yatıp dinlendikten ve gördüklerimi gördükten sonra, çok dinç bir halde yataktan kalkıp dönüş yolunu tuttum. Şimdi de güneş tam karşımdan gelerek ışıkları ile beyaz, pembe, açık mavi renklere boyanmış köşklerin gölgelerini benden yana yatırmaktaydı. Benzin istasyonlarının; oturmuş arslanları andıran dağların; güneşin altında ışıldayan beyaz yolda karşıt yönden gelen bir adamın gölgeleri de hep benden yana uzanmaktaydı. Güneş bütün evreni kızıl gölgesini gözlerime doğru yolluyor; ben de var hızımla yoluma devam ediyordum. Çünkü gerçekten Kaliforniya'daki Long Beach'a gidip de bir otel odasındaki yatağınızda rüyanızla karşılaştığınız zaman, içinizde yepyeni bir güven duygusu ile geri dönmekten bizi hiçbir şey alıkoyamaz. Çünkü şimdi işin içyüzünü biliyorsunuzdur. Bilgi ise kudret demektir.

Onun için gaza basıp var hızınızla ilerliyebilirsiniz.

Biraz sonra karşıt yönden gelen adamla karşılaştım. Rüzgâra kapılmış bir kâğıt parçası gibi, yüzü bir girdabın içinde kayboluverdi. Ben de kahkaha ile güldüm.

Küçük kasabaların meydanlarında veya çölde dolaşan insanlar gördüm. Lokantalarda, sinekleri istek-

siz isteksiz kovan garson kızlar gördüm. Bir yandan da vantilâtör hamam gibi sıcak havayı serinletmek için çabalayıp duruyordu. Sonra, mal satmak için şehir şehir dolaşan bir satıcının, otelin bürosunda şöyle yakındığını gördüm:

— «Yahu size telgraf çekmiş, 'bana banyolu bir oda ayırın,' demiştim ama ayırmamışsınız! Ama belki de banyolu odanız yoktur, kim bilir?»

Etrafımızdaki bu âlemi gördükçe, içimdeki gizli bilginin bana verdiği kudretin de bilincine varıyordum.

Bir ara da eski günlerden birini hatırladım. Willie Stark o sıralarda köyden şehre inmiş, valilik makamına yeni yeni göz dikmeğe başlamıştı. Upton'da bir açıkhava toplantısında bulunmuş, bir de nutuk çekmişti. Bu toplantı hakkındaki haberi gazeteye yazacağım için külüstür bir trene binerek saatlerce yol gitmiştim. Bir ara tren bir istasyonda durmuş, ben de eğilip pencereden bakmıştım. Tam o sırada istasyonun yakınındaki evlerin birinden bir kadın çıkmış, elindeki bir kova suyu döküp içeriye girmişti. Bunu yaparken başını çevirip trene bakmamıştı bile. Bu kadın kaçmayacaktı. Eve girince orada bir sır, bir bilgi bulacaktı. Tren istasyondan kalkacağı sırada da zihnimde şöyle bir düşünce yer etti: Kaçan bendim, acele edersem iyi olacaktı, çünkü nerdeyse akşam olmak üzereydi. O kadının esrarlı bir bilgiye sahip olduğunu hayal etmiş, ona gıpta da duymuştum. Çok kereler benim yoldan geçen bir adama, eski bir ahbapa, nisan ayında tarlada çift süren bir köylüye ya da Adam Stanton'a gıpta ettiğim olmuştur. Hattâ bazen, gizli bir bilgiye sahipmiş gibi duran insanları kıskandığım bile olmuştu.

Fakat şimdi çölde var hızımla Doğu'ya doğru ilerlerken, bundan sonra hiç kimseye gıpta etmiyeceğimi anladım. Çünkü artık ben de hayatla mücadele imkânını verecek olan gizli bilgiye sahiptim. Bilgi ise kudret demektir.

Yeni Meksika'daki Don Jon Köyünde bir adamla konuştum. Adam benzin istasyonunun duvarına dayanmış, çepeçevre yüz kilometrelik bir bölgedeki belki tek gölgelik yerde duruyordu böylece. İhtiyar bir adamdı. En azından yetmiş beşlik vardı. Yüzü güneşten pul pul olmuş bir meşin gibiydi. Mavi gözlüydü. Başında eski bir şapka vardı. Bu adamın en dikkate değer tarafı şu idi: Adamın bir mumya yüzü gibi kaskatı ve cansız, güneşten pul pul olmuş bir meşini andıran yüzüne baktığınız zaman, birdenbire sağ yanağında, açık mavi gözünün yanıbaşında bir kasılma görüyordunuz. Adam size göz kırpacak sanırdınız ama hayır. Bu kasılma, o yanakla hiçbir ilgisi olmayan, tamamen bağımsız bir olaydı. Nitekim bu kasılmanın dünyada olup bitenlerle de ilgisi yoktu. Bu yüzdeki bu kasılma çok ilgi çeken bir şeydi. Bu şey tamamen bağımsız, kendi başına buyruk bir hayat sürüyordu sanki. Adam bir paçavra yığınının üstüne oturmuştu, ben de onun yanına çömeldim. Paçavraların içinden bir tencerenin sapı dışarıya fırlamıştı. Adamın bana söylediklerini dinledim ama bu sözler cansızdı. Yaşayan tek şey, onun yüzündeki o kasılmaydı ama adamın kendisi bunun farkında değildi.

Arabaya benzin koydurup onunla beraber yine Doğu yönüne yol almağa başlayınca, bir yandan gözlerimi yoldan ayırmaksızın, göz ucuyla adamın yüzündeki bu kasılmaya dikkat ettim. O da benim gibi Doğu'ya dönmekteydi.

Yıllarca önce oraya altın aramağa gitmişti. Onun gibi oraya gitmiş olanlar Kaliforniya'da kalıp yavaş yavaş açlıktan ölüyorlardı. O ise doğduğu yer olan Kuzey Arkansas'a dönmekteydi. Orada açlıktan ölecekti.

— «Kaliforniya iyi yerdir ama artık orada iş kalmadı,» dedi.

— «Evet, öyle,» dedim.

— «Sen de gittin mi oraya yoksa?» dedi.

— «Evet,» dedim.

— «Şimdi de memleketine dönüyorsun demek.»

— «Evet, memlekete dönüyorum.»

Beraberce Teksas'ı aşıp Louisiana'daki Shreveport'a kadar geldik. Kuzey Arkansas'a gitmek üzere orada benden ayrıldı. Ona: «Kaliforniya'da gerçeği öğrendin mi?» diye sormadım. Muhakkak olan şu ki, yüzü bu gerçeği öğrenmişti. Yüzü, sol gözün altındaki o kasılmanın canlı bir öğe olduğunu biliyordu. Bütün hayat bu kasılmadaydı işte! Fakat bu büyük gerçekten adamın kendisinin haberi yoktu. Nitekim ölmüş bir kurbağanın ayağından lâboratuarda elektrik akımı geçirirsiniz, ayak kımıldar ama kurbağanın kendisi bunun farkında olmaz.

Bir yandan böyle düşünürken, öbür yandan da Doğu yönünde ilerliyordum. Uzun bir yolculuktan sonra odama döndüm. Vakit geç olduğu için hemen yattım. Ertesi sabah kalktığım zaman yorgunluğumu almıştım. Tıraş olduktan sonra kalkıp büroya, patrona bir «merhaba» demeğe gittim. Onu görmeği, halini tavrını dikkatle incelemeği çok istiyordum. «Acaba dış görünüşünde vaktiyle benim farketmediğim bir taraf var mı?» diye onu şöyle bir inceleyecektim. Evet, onu incelemem gerekti. Çünkü o şimdi her şeye malikti, benimse hiçbir şeyim yoktu. Ya da durun, şöyle demem gerek. O her şeye malikti ama benim sahip olduğum şeye malik değildi: Bu da daha önce size tasvirlerini yapmış olduğum o hazine, o bilgi idi. Bu düşünceyle birden kendime güven duydum ve odacının önünden geçip kapıya lâf olsun diye vurduktan sonra patronun odasına girdim.

Yine masasının başındaydı ve beklediğimin aksine olarak, hiç mi hiç değişmemişti.

— «Merhaba Jack!» dedi. Gözlerinin üzerine düşen saç tutamını kaldırdı, bacaklarını masasından yere indirerek bana doğru geldi. Elini uzatarak: «Nerelere kayboldun yahu?» diye sordu.

Uzattığı eli sıkıp kayıtsız görünmeğe çalışarak:

«Batıya kadar şöyle bir uzandım da...» dedim, «bir ara buralarda pek canım sıkıldı. Kendi kendime ufak bir izin verip şöyle biraz dinleneyim dedim.»

— «İyi eğlendin mi bari?»

— «Çok iyi eğlendim.»

— «Aferin!» dedi.

— «Burada ne var ne yok?»

— «Her şey yolunda!»

Bunun üzerine ben de gidip her günkü işimi görmeğe başladım. Herkes gibi yemek yedim. Eskiden tanıdığım bir sürü insanın yüzünü yine gördüm. Sonra da tıpkı bir papaz gibi, dudaklarımda sahte bir gülümseyişle dolaşıp durdum.

Haziranda olduğumuz için hava sıcaktı. Soğukhava tertibatlı bir sinemada film seyretmeğe gittiğim seferler hariç, her akşam yemeğimi yiyip sonra odama dönüyor, çırıl çıplak soyunduktan sonra yatağıma uzanıyordum. Vantilâtörün sesi beynimin içinde elime bir kitap alıp okumağa başlıyordum. Saatler geçiyor, şehrin gürültüleri yavaş yavaş azalıyordu. O zaman elektriği söndürüyor ve yine vantilâtörün beynimin içinde öten uğultusu ile uykuya dalıyordum.

Haziranda Adam'ı birkaç defa gördüm. Sağlık merkezindeki işi başından aşkındı, gittikçe artan bir anlaşmazlık ve gayret havası içinde ölesiye çalışıyordu. Üniversite tatile başladığı için işleri tabii biraz azalmıştı ama, buna karşılık hastalarının sayısı ve klinikteki işleri çok artmıştı. Evine gidip onu ziyaret ettiğim gün bana: «Seni gördüğüme pek sevindim,» dedi. Belki gerçekti bu. Yalnız, pek fazla konuşmadı. Gittikçe daha çok kendi içinde kapanır bir hali vardı. Okadar ki, sanki o bir kuyunun dibindeymiş ben de ona sözlerimi işittirmek için bağırmak zorundaymışım gibi bir his duydum. Bir tek defa canlanır gibi olduğunu gördüm. Bana: «Yarın bir ameliyatım var,» demişti. «Ne gibi bir ameliyat?» diye sordum.

— «Yani hasta deli mi?» diye sordum.

Adam gülümsedi: «Eh, aşağı yukarı öyle sayılır,» dedi.

— «Delilerin ameliyat edildiğini bilmiyordum,» dedim, «onları idare edip soğuk duş yaptırırsınız, sepet ördürürsünüz, rüyalarını anlatsınlar istersiniz sanıyordum.»

— «Hayır, ameliyat da edilir onlar,» diye cevap verdi. Sonra özür diler gibi bir tavırla ilâve etti: «Alnının gerisine isabet eden iki yandan beyninin iki parçasını alacağız.»

— «Peki, ameliyattan sonra hasta yaşayabilecek mi acaba?»

— «Vallaha, kesin olarak bilinmez ama, hasta yaşarsa muhakkak ki değişir.»

— «Ne gibi değişir yani?»

— «Bambaşka bir insan olur.»

— «Nasıl olur bu, anlıyamadım.»

— «Şimdiki halde hasta ya bir iskemleye oturuyor, ya da yatağa uzanıyor ve aptal aptal etrafına bakıyor. Alnında birsürü kırışık var. Zaman zaman hafifçe inliyor, ya da bir çığlık koparıyor; derin, iç paralayıcı bir kaygı duyarmış gibi bir hali var. Fakat ameliyattan sonra bambaşka bir insan olacak. Ferah, neşeli, ahbap canlısı bir adam haline gelecek. Alnındaki kırışıklar kaybolacak. Rahat uyku uyuyacak, iştihası açılacak. Konu-komşu ile iyi geçinecek. Yani tam anlamıyla mutlu adam halini alacak.»

— «Vallaha,» dedim, «eğer sen sonucun böyle olacağını garanti edebilirsen, sonra herkes de bunu öğrenirse, hastane ameliyat olmak isteyenlerle dolup taşacak.

Adam: «Hiçbir garanti vermeğe imkân yok,» dedi.

— «Peki, ya işler sandığın gibi olmazsa?»

— «Bunun örnekleri de görüldü ama benim serviste değil çok şükür. Ameliyattan sonra hasta dediğim tarzda değişecek yerde, hiçbir ahlâk kuralı tanımayan bir insan haline geldi.»

— «Yani güpegündüz hastabakıcılara saldırıya filân mı kalkıştı?»

— «Onun gibi bir şey. Bıraksan yapacaktı yani.»

— «Eyvah! Yarın ameliyat edeceğin hasta da sonradan böyle olursa, insanlık hiç de iyi bir üye kazanmış olmayacak.»

Adam gülümsedi: «Yok canım,» dedi, «ömründe ameliyat olmamış başka birsürü insandan pek de farkı olmayacak.»

— «Ameliyatta ben de bulunabilir miyim?» diye sordum.

İçimde birdenbire bu işi görmek için dayanılmaz bir arzu gelmişti. Hiç böyle bir ameliyat görmemiştim. Gazeteci olarak üç kişinin asılışında, bir kişinin de elektrik sandalyesinde idam edilişinde hazır bulunmuştum ama, bu aynı şey sayılmazdı. Asılan bir adamın kişiliği değişmez. Olsa olsa boynu biraz uzar, suratına da komik bir ifade gelir. Elektrik sandalyesinde idam ise ızgarada pişirmenin çok büyük ölçüde olanından başka şey değildir. Bu ameliyat bambaşka bir şey olmalı, çok esaslı bir sonuç vermeliydi herhalde. Onun için ameliyatta bulunabilmek üzere ısrar ettim.

Adam yüzüme bakarak: «Niçin istiyorsun bunu?» diye sordu.

— «Hiiiç, merak ediyorum da,» diye cevap verdim.

Kabul etti: «Ama iç açıcı bir şey değildir ha, bak haberin olsun,» dedi.

— «Bir adamın asılarak idamından daha az iç açıcı olamaz ya,» dedim.

Sonunda da ameliyatta hazır bulundum.

Ben de sırtıma bir beyaz gömlek, başıma bir takke giyip burnuma bir maske taktım. Böylelikle ameliyatı çok yakından seyredebilecektim. Hastayı getirip ameliyat masasına yatırdılar. Zayıf, gaga burunlu, ekşi suratlı bir adamdı. Başını beyaz bezlerle sarmışlardı. Bezler, alnı açık bırakacak şekilde, arkaya doğru

konulmuş, ön taraftaki saçlar tıraş edilmişti. Hastayı uyuttular. Dr. Adam eline bir bisturi alıp kafatasının tepesinden şakaklara doğru uzanan düzgün, temiz bir «ensisiyon» yaptı. Sonra derinin üst kısmından bir parça kesip güzelce öne doğru kıvırdı. Beri yandan da asistanları, şarıl şarıl akan kanı siliyorlardı.

Ondan sonra Adam asıl ameliyata başladı. Elinde bir matkap vardı. Bunun burgulu ucunu adamın alnına dayamış, bir eliyle yuvarlak sapını tutmuştu. Öbür eliyle de matkabın ortasından tutup burguyu çeviriyordu. Kafatasının her iki yanında dört beş tane delik açtı. Sonra bir kıl testere ile işe girişti. Bu testere ile alın kemiğini, iki tarafından birer pencere açacak şekilde kesti, sonra beyin zarı üzerinde çalışmağa başladı.

Ameliyat bir saatten beri sürüyordu, ya da bana öyle gelmişti. Ayakta durmaktan bacaklarım ağrıyordu. Sonra ameliyathane çok sıcaktı. Fakat, tuhaf değil mi, her yandan oluk gibi kan akmasına rağmen hiçbir rahasızlık hissetmiyordum. Önce, ameliyat masasında yatan bu hasta bana gerçek bir yaratıkmış gibi gelmiyordu. Onun bir insan olduğunu unuttum, Adam'ın bir marangoz gibi iş gören ellerinden gözlerimi ayırmadım. Masanın üzerinde yatanın bir insan olduğunu anlatan ayrıntıya dikkat etmez oldum.

Ameliyatta sıra «koter» denen aleti kullanmaya gelinceye kadar da hiçbir rahatsızlık hissetmedim. Beyinden parça almak için küçük bir madenî çubuk kullanılır. Bu çubuk bir sapa takılmıştır. Sap da bir kordonla elektrik prizine bağlıdır. Bu aletin bütünü, elektrikli bir saç maşasını hatırlatır.

Adına «elektro-koterizasyon» denen bu işlem sırasında küçük çubuk kesmeğe, daha doğrusu yakmaya yarar. Bu iş biraz dumanla ve çok fazla koku ile olur. Ben kendi hesabıma kokuyu azıcık fazla buldum doğrusu. Önceleri iş pek de fena yürümedi, sonra: «Ben bu kokuyu başka nerede duymuştum?» diye düşünme-

ye başladım. Sonra birden hatırıma geldi: Çok küçükken bir gece Landing'deki eski ahırlar yanmıştı. Bunların birkaçından da atları çıkarmak kabil olamamıştı. Yanmakta olan atların kokusu o geceki ağır, nemli, durgun havaya sinmişti. Atların son kişnemeleri, feryatları bittikten sonra bile bu koku burnunuzdan gitmiyordu. İşte o «koter» denen aletin altında hastanın beyninin de yanan atlarınkine benzer bir koku çıkardığını düşünür düşünmez içime fenalık geldi.

Ama yine de sonuna kadar dayandım. Çok uzun, saatlerce sürdü bu. Çünkü beyinden her seferinde ancak küçük bir parça kesmek kabildir. Onun için yavaş yavaş hareket edilerek daha derinlere gidilir. Adam beyin zarını dikip kafatasından kestiği pencere kepengi gibi parçaları yerine koyarak, başlangıçta kesip açtığı deri parçasını da itina ile dikinciye kadar dayandım.

Böylece de, kesilen küçük beyin parçaları çöp tenekesine atıldı, zayıf adamın kafasında kalan beyin yine kafatasının içinde kalmış ve kafatası da sımsıkı kapatılmış oldu. Böylece çöp tenekesine atılan beyin parçaları orada, adamın kafatasının içinde geriye kalan beyin de kafatasının içinde düşünmeye devam edecekler, hasta da yepyeni bir kişilikle yataktan kalkacaktı.

Her şey bitip Adam ellerini yıkar, biz de beyaz gömleklerimizi çıkarırken: «Adam,» dedim, «bir şeyi unuttun. Hastayı vaftiz etmeliydin.»

— «Vaftiz mi etmeliydin? Neden?»

— «Baksana, ana rahminden çıkmaksızın yeni bir hayata başladı o.»

— «Ne demek istiyorsun yahu?» dedi.

— «Hiiç,» dedim, «tuhaflık olsun diye söyledim bunu.»

Adam hafiften gülümser gibi oldu ama şakamı pek tuhaf bulmuşa benzemiyordu. Şimdi düşünüyorum

da ben de pek tuhaf bulmuyorum onu. Ama o zaman pek tuhaf bulmuştum. Zaten o yaz daha başka bir çok şeyleri tuhaf bulmuştum ama şimdi düşünüyorum da, bunlar bana pek o kadar tuhaf gelmiyor artık.

Ameliyattan sonra Adam'ı bir süre görmedim. Bazı işler için Doğu'ya gitmişti. Bunlar hastaneyle ilgili işler olmalıydı herhalde. Derken, o döndükten biraz sonra bir olay geçti. Patron da nerdeyse hastanesine yeni bir başhekim aramak zorunda kalacaktı.

Olay basitti ve olacağı da belliydi. Bir akşam Adam ile Anne beraber akşam yemeğini dışarıda yemişler. Eve döndükleri zaman kapının önünde uzun boylu, zayıf, beyaz elbiseli, panama şapkalı bir kimse ile karşılaşmışlar. Ağzındaki puro sigarasından çıkan nefis koku, apartımanın her yanını sarmış bulunan lâhana kokuları ile mücadele halindeymiş. Yabancı şapkasını çıkarıp koltuğunun altına kıstırdıktan sonra Adam'a: «Affedersiniz, Dr. Stanton siz misiniz?» diye sormuş.

Adam «evet» deyince, yabancı da kendi ismini söylemiş: «Adım Coffee, Hubert Coffee. Sizinle görüşmek istiyordum da, müsaadenizle girebilir miyim?»

Adam'la Anne apartımana girmişler, Adam da yabancıya ziyaretinin nedenini sormuş. Yabancının acayip bir görünüşü varmış. Yüzü armut biçimi uzun, teni sapsarı, beyaz elbisesi temiz-pak, iskarpinleri kahverengili-beyazlı imiş. (Sonradan ben de Hubert denen kimsenin pek şık olduğunu öğrendim: Günde iki defa beyaz elbise değiştirir, üzerinde kendi adının baş harflerini taşıyan beyaz ipekli donlar giyermiş. Çorapları da kırmızı ve ipekliymiş.) Yabancının çekingen bir tavrı varmış. Hafif hafif öksürüyor, ikide bir anlamlı anlamlı Anne'den yana bakıyormuş. Anne'nin sonradan bana söylediğine göre —çünkü bu bilgiyi bana o verdi— o, yabancıyı hasta filân sanmış. «Affedersiniz,» diyerek köşedeki dondurmacıdan aldığı dondurmaları buz dolabına koymak için mutfağa geçmiş.

Anne'nin amacı kardeşiyle rahat, sakin bir akşam geçirmekmiş. Fakat o yaz Anne'nin Adam'la geçirdiği akşamlar pek de huzur verici olmasa gerekti. Çünkü kafasının içinde hep aynı düşünceyi evirip çeviriyor olmalıydı: «Ya ağabeyim benim başka bazı akşamları kiminle geçirdiğimi öğrenirse halim ne olur?» diye düşünüyor olmalıydı muhakkak. Ama kim bilir? Hani insan kendisine çok büyük gelen bir evin bazı odalarını kapatıp kilitler ya! Belki Anne de kafasının içinde bu düşüncelerin bulunduğu kısımları pekâlâ kapatıp kilitlemiş olabilrdi.

Her neyse, Anne dondurmaları buz dolabına koyduktan sonra musluğun yanında yığılı bir sürü bulaşık görmüş. İçeride konuşmakta olan iki erkeği rahatsız etmemek için bulaşıkları yıkamaya başlamış. Bu işi bitirmek üzereyken, içeriden gelen mırıltı halindeki seslerin birdenbire kesiliverdiğini duymuş. İşte onun dikkatini çeken de, bu anî sessizlik olmuş. Sonra boğuk ve sert bir gürültü duymuş. Beri yandan Adam: «Defol git buradan!» diye bağırıyormuş.

Peşi sıra çabuk çabuk uzaklaşan ayak sesleri ve kapının gürültü ile kapanışı işitilmiş.

Anne hemen salona koşmuş. Adam salonun orta yerinde duruyormuş. Beti benzi kül gibiymiş. Bir yandan sağ elini uvuştururken, öte yandan da kapıdan tarafa bakıyormuş. Başını ağır ağır Anne'den yana çevirerek: «Vurdum herife,» demiş, «istemiyordum ama oldu bir kere. Ömrümde kimseye bir fiske vurmuş değilim halbuki.»

Fakat Adam Hubert'e çok kuvvetli bir yumruk yapıştırmış. Çünkü eli şiş bir haldeymiş ve üzerinde sıyrıklar varmış. Adam pek öyle iriyarı değildir ama kuvvetlidir. Acıyan yumruğunu uyuşturarak kımıldamadan duruyormuş. Yüzünde olup bitenlere inanmadığını, söylenenlerden hayal kırıklığına uğradığını gösteren bir ifade varmış.

Anne fena halde meraklanmış: «Ne var, ne oldu?» diye sormuş. Halbuki, daha önce de söylediğim gibi olay basitmiş ve bunun olacağını kestirmek işten bile değilmiş.

Müteahhit Gummy Barson hastane inşaatının kendi firmasına ihale edilmesini sağlamak için aklı sıra diplomatça bir teşebbüs yapmayı tasarlamış. Hubert Coffee beyaz elbise, markalı beyaz ipek don giyer ya, bu iş onun için biçilmiş kaftandır diye düşünmüş. Hubert Coffee'nin görevi şuymuş: Hastanenin inşaatını Larson'a ihale etmesi için Adam'ın patron üzerindeki nüfuzunu kullanmasını sağlamak. Adam bu dalaverenin bütün girinti çıkıntılarını bilemezdi tabii. Çünkü Hubert Coffee zemini yoklamak üzere söze başladığı sırada, onu oraya kimin gönderdiğini açıklıyamazdı. Fakat ben daha Coffee'nin adını duyar duymaz, bu işi Gummy Larson'un düzenlediğini hemen anlayıverdim.

Gene de Hubert, zemin yoklama işinde pek ileri gidememiş. Ama yine de konuyu epey açık bir biçimde anlatmış. Adam'ın anlamadığını görünce bir sürü dolambaçlı lâf söylemektense, işi açıkça anlatmaya karar vermiş: «Tabii bu arada sizi de unutmayız, emeklerinizin karşılığını bol bol veririz,» deyince Adam boşanmış.

Anne içeriye girdiği zaman Adam'ın söylenenlere hâlâ inanamaz bir hali varmış. Uyuşuk yumruğunu boyuna uvuşturmakla meşgulmuş. Sonra soğuk bir sesle Anne'ye olup bitenleri anlatmış. Peşi sıra eğilip yerden herifin içmekte olduğu puro sgarasının izmaritini almış. Çünkü izmarit eski yeşil halıyı yavaş yavaş yakmaya başlamış bile. İzmariti götürüp şömineye atmış. Sonra dönüp gelerek ayağı ile halının yanan yerini çiğnemiş.

Bu işler tamam olunca masasının başına geçip oturmuş, kalemi alıp bir şeyler yazmaya başlamış. Bi-

tirdikten sonra birdenbire Anne'ye dönerek: «İstifa mektubumu yazdım,» demiş.

Anne hiç cevap vermemiş. Bana sonradan:

— «Cevap vermek faydasızdı çünkü,» dedi, «Adam'a: bir dolandırıcı gelip seni doğru yoldan çıkarmaya kalktıysa Vali Stark'ın ne suçu var bunda? Hem bunun sana ne gibi bir zararı dokunabilir? diyebilirdim ama vazgeçtim.»

Sonra Adam masanın başından kalkmış, salonda birkaç adım atmış. Çok sinirli olduğu her halinden belliymiş.

Anne: «Hemen hemen neşeli bir hali vardı, neredeyse bir kahkaha koparacak gibiydi,» dedi. «Hani bir abse patlatıverir de insan birden rahat bir hal alır. O da öyle rahattı işte. Sonra mektubu zarfa koyup kapattı. Pulunu da yapıştırdı.»

Anne onun gidip mektubu hemen postaya atacağından korkmuş. Çünkü Adam mektup elinde olduğu halde ne yapacağına karar vermemiş gibi, odanın ortasında duruyormuş. Ama sokağa çıkmamış. Mektubu şöminenin üzerine koymuş. Evin içinde biraz dolaştıktan sonra gidip piyanonun başına oturarak gürültülü bir hava çalmaya başlamış. O temmuz gecesi, dışarıda tek yaprak bile kımıldamıyormuş. Adam tam iki saat, yüzünden terler akıncaya kadar boyuna piyano çalmış. Anne sebebini de bilemediği derin bir korku duyarak, orada öylece oturup kalmış.

Adam piyano çalmayı bitirdikten sonra kan ter içindeki bembeyaz yüzünü kardeşinden yana çevirmiş. Anne gidip buz dolabından dondurmaları getirmiş. Bundan sonra iki kardeş başbaşa, hoş bir aile gecesi geçirmişler. Sonra Anne kardeşine iyi geceler dilemiş, arabasına binip evine dönmüş.

Bana telefon etti. Ben de gidip bütün gece açık duran bir drugstore'de onu buldum. Stark'ın metresi

olduğunu öğrendikten sonra mayıs ayında bir sabah onun evine gitmiş, kapının önünde soran gözlerle yüzüne bakmıştım. O, ne sormak istediğimi gözlerimden okumuş, başını sadece eğmişti ki, bu da «evet» anlamına gelen bir cevaptı. İşte Anne'yi o günden beri ilk defa görüyordum. O gece telefonda sesini işittiğim zaman yüreğim hop etmişti. «Şu olup bitenler olmayabilirdi,» diye düşündüm ama, olan olmuştu artık. Taksi beni **druğstore**'ye doğru götürürken: «Başı sıkıştı, başkasının göremeyeceği bir işi var da onun için beni çağırıyor galiba,» diye düşünüp için için zoraki bir sevinç duymaktan başka yapacağım iş kalmamıştı. Fakat taksiden inip de onu görünce, içimdeki o zoraki sevinç, yerini tam bir sevince terketti. Dimdikti, temiz paktı, açık sarı renkte, puanlı bir rob giymişti. Çıplak kolundan bir çeşit yeşil ceket sarkmaktaydı. Yüzünde ne gibi bir ifade bulunduğunu yakalamaya çalıştım ama, bunu başaramadan o beni gördü ve gülümsedi.

Zavallı, çaresiz bir gülümseyişti bu; utanan ve soran bir hali vardı. Hem «Acı bana,» diyor, hem de teşekkür ediyor gibiydi. Güneşin altında cayır cayır yanan asfaltı aşıp o gülümseyişe ve açık yeşil puanlı rob giymiş siluete doğru ilerledim. Kalın camın arkasında Anne, bir vitrinde sergilenen değerli bir şey gibi duruyordu: Onu seyredebilirdiniz ama dokunmaya hakkınız yoktu. Hamam gibi sıcak sokağı arkamda bırakıp camlı kapıyı iterek içeriye girdim. İçerisi çok serindi. Zaten boğucu bir yaz gecesinde bakımlı ve temiz bir **druğstore**'den daha güzel ve serin bir yer tasavvur edilemez: Yalnız, Anne'nin de orada olması ve dükkânın soğuk hava tertibatının iyi işlemesi şartiyle.

Anne gözlerinin o açık kalpli bakışı ile bana bakıyor, bir yandan da gülümsemeğe devam ediyordu. Elini uzattı, sıktım ve bu elin serinliğine, minikliğine, kütür kütürlüğüne hayran kaldım. Sanki ilk defa sıkıyordum bu eli.

Söze o başladı: «Ne zaman başım sıkışsa hep sana koşuyorum galiba, değil mi Jack?» dedi.

— «Bundan tabii ne var?» dedim ve elini bıraktım.

Sonra kısa bir susuş oldu ama kısalığına rağmen bitmek bilmez, sıkıcı bir hali vardı: İkimiz de birbirimize ne söyleyeceğimizi bilemiyorduk sanki. Sessizliği o bozdu: «Gidip bir masaya oturalım bari,» dedi.

Ben bölmelerden birine doğru ilerlerken göz ucuyla onun koluma girmek ister gibi bir hareket yaptığını, fakat bundan hemen vazgeçtiğini gördüm. O anda da, biraz önce duymuş olduğum o tam sevinç, yine zoraki bir sevinç haline geldi. İkimiz de bölmedeki masaya oturduk. Yüzüne baktım, hiç gülümsemiyordu. Yüzünün derisi yine öyle gergindi. Fakat otomobilde başımı göğsüne bastırıp şarkılar mırıldandığı, kimsenin Jackie-Bird'e fenalık yapmasına razı olmayacağını söylediği günden beri çok yıllar geçmiş olduğu yine yüzünden belliydi. Fakat Anne yine de sözünü tutmuş sayılırdı. Çünkü Jackie-Bird daha sonbahar gelmeden daha emin iklimli bir yere uçup gitmişti. Orada kimse ona fenalık yapamayacaktı. Jackie-Bird hiçbir zaman da oradan geri gelmemişti. Yani daha doğrusu ben, o günlerin Jackie-Bird'ini bir daha görememiştim.

Şimdi de Anne bölmede oturmuş, koka-kola bardaklarının karşısında bana Adam'ın evinde olup bitenleri anlatıyordu.

Sözünü bitirdikten sonra: «İyi ama, ben ne yapayım istiyorsun?» diye sordum.

— «Ne yapacağını biliyorsun canım.»

— «Yani onu işbaşında tutmak için bir çare bulayım, öyle mi?»

— «Evet.»

— «Güç olacak bu.»

Başını salladı.

Ben devam ettim: «... güç olacak, çünkü Adam'ın tamamen çileden çıkmış bir hali var. Tek yapaca-

ğım şey bu: O Coffee olacak herif Adam'ı doğru yoldan saptırmak istediğine göre bu, o hastanenin başhekimliğinin hiçbir kirli ve şüpheli tarafı olmadığını gösterir, ama Adam'ın kafası yerinde olsaydı, bunların o da farkına varırdı, benim de bunu isbata ihtiyacım kalmazdı. Bugünlerde pek kendi içine kapanık bir hali var, ayrıca çok hırçın. Etrafındakilerle temas etmek istemiyor. Böyle yaparsa kendisinin de lekelenmesinden korkuyor.»

Anne: «Doğru değil bu,» diye bağırdı.

Omuzlarımı silkerek: «Neyse, ben yine bir deneyeyim bakayım,» dedim.

— «Ne yapacaksın?»

— «Yapacak bir tek şey var. Gidip Vali Stark'ı bulacağım. Bir memura rüşvet teklif etmek suçundan Coffee'yi tevkif ettirmesini isteyeceğim. Sonra Adam'a gidip bu işte tanıklık etmesi için ricada bulunacağım. Razı olursa tabii. Böylelikle durum aydınlanacak, o da patronun kendisini korumaya karar vermiş olduğunu anlayacak. Ve... ben şimdiye kadar Adam'ın çıkarlarını korumak işiyle uğraşmıştım. Ama şimdi aklıma bu olaydan yararlanmanın da mümkün olduğu geldi... Patron o Coffee denen adama bir şamar idirmek fırsatını kaçırmak istemez. Hele Coffee kendi arkasında bulunan kimseye kalleşlik yapmaya karar verirse, patron muhakkak yapar bunu. Çünkü böylelikle Larson'un ayağını kaydırmak imkânını bulacaktır. Larson bir kere hapı yuttu mu, MacMurfee'yi alaşağı etmek işten bile olmayacaktır. Aynı anda patron Coffee'yi sepetlemek imkânını da bulacaktır ama eğer sen...»

Faka birden «zınk» diye durdum.

Anne: «Eğer ben mi?» diye sordu.

— «Hiç,» dedim ama çok acayip bir his duydum. Hani insan bir demiryol geçidinde araba ile dalar da karşıya geçmeden, yani araba tam rayların üzerindey-

ken geçidin kapandığını görüverir. Onun gibi bir duyguydu bu.

Anne: «Ey, neymiş o?» diye sordu.

Açık mavi gözlerinin tâ içine baktım, dişlerini nasıl sıktığını görünce içimden: «Her şeyi açıkça söyleyeyim daha iyi,» dedim. «Eğer sen de tanıklık etmeye razı olursan.»

Hiç çekinmeden: «Ederim,» dedi.

Başımı salladım: «Evet ama, geçerli saymazlar ki bunu,« dedim.

— «Neden?»

— «Çünkü... alt tarafı, sen bir şey duymuş değilsin ki!»

— «İyi ama, o akşam ben de oradaydım.»

— «Tanıklık edersin ama sadece başka birinin sana anlattıklarını tekrarlamış olursun. Fazlasını değil.»

— «Vallaha bilmiyorum,» dedi, «bu işlere aklım ermez çünkü. Ama bildiğim bir şey var ki o da şu: Sana fikir değiştirten sebep bu değil. Neydi sana fikir değiştirten?»

— «Anne, sen ömründe tanıklık yapmış değilsin ki. Karşı tarafın avukatı mahkemede tepene dikilir, sana bir sürü sorular sorar.»

— «Olsun, yine de tanıklık ederim ben.»

— «Olmaz.»

— «Korkmuyorum ki.»

O zaman daha açık konuşmaya karar verdim: «Dinle beni Anne,» dedim. «Coffee'nin avukatı müvekkilini kurtarmak için her çareyi araştıracaktır. Türlü hilelere, kurnazlıklara başvurmaktan çekinmeyecektir. Bunu yaparken de Güneylilerin o meşhur terbiye ve nezaketini bir kenara atmaktan çekinmeyecektir.»

— «Yani, sen demek istiyorsun ki...» diye söze başladı ve yüzünün ifadesinden, ne demek istediğimi kavradığını gördüm.

— «Tabii,» dedim, «belki meseleden şimdi kimse-

nin haberi yoktur. Fakat iş bir kere çığrından çıktı mı, herkes olup bitenleri öğrenecektir.»

— «Varsın öğrensin,» dedi, başını da meydan okur gibi biraz kaldırdı.

— «Evet, sen buna önem vermeyebilirsin ama bir noktayı unutuyorsun,» dedim, «duruşma sırasında Adam da orada olacak ve gözlerini de senden ayırmayacak tabii.»

Beti benzi kül gibi oldu.

Sonra başını hafifçe eğerek, boş bardağı sıkmakta olan ellerine baktı. Başı eğik olduğu için gözlerini göremiyordum. Yalnız gözkapaklarını görebilmekteydim.

— «Anne, Anne yavrum...» diye mırıldandım. Sonra, bir yandan ellerini avucuma alırken sanki içimden kopmuş gibi, ağzımdan şu sözler fırlayıverdi: «Oh! Anne, neden yaptın bu işi?»

Halbuki ben bu soruyu hiçbir zaman sormamaya karar vermiştim.

Bir süre hiç sesini çıkarmadı. Sonra gözlerini hep ellerine dikmiş olduğu halde cevap verdi: «Bambaşkaydı o,» dedi, «şimdiye kadar tanımış olduklarımın hiçbirine benzemiyordu. Sonra, onu seviyorum da. Seviyorum muhakkak. İşte sebep bu.»

Bu cevaba da ben kendim çanak tutmuştum muhakkak.

Anne devam etti: «Sonra sen bana... babam hakkında bazı şeyler söylemiştin hani. Sen bunları söyledikten sonra, beni alıkoyacak hiçbir şey de kalmadı.»

Evet, bu cevaba da çanak tutmuştum.

— «Benimle evlenecek,» dedi.

— «Kabul ettin mi?»

— «Beklemek gerek. Karısını boşarsa bu onun zararına olur. Şimdi sırası değil.»

— «Daha sonra mı yani?»

— «Belki. Hele senatör seçilsin de... Gelecek yıl yani.»

O anda zihnim bu son cümleye takıldı: «Patron gelecek yıl senatoya girmeyi düşünüyor ha?» diye düşündüm, «demek ki ihtiyar Scogan'ın ayağını kaydıracak. Bana bir şey söylememişti. Acayip iş doğrusu.» Beri yandan Anne'ye sordum:

— «Neyse, öyle olsun. Ama seni bekleyen ne, biliyorsun elbet.»

— «Sen onu tanımıyorsun,» dedi, «yıllardır onunla berabersin ama onu hiç tanıyamamışsın.»

Bu sözleri söylerken başını kaldırmış, gözlerimin tâ içine bakıyordu.

Tane tane konuşarak: «Hiç pişman değilim,» dedi, «olup bitenler yüzünden hiç pişman değilim.»

Ağır gecenin içinde, otele doğru yol aldım. Gökyüzü yıldızlarla pırıl pırıldı. Kendi kendime: «Anne bunu neden yaptı, biliyordum ben,» diye düşündüm.

Bu hareketinin nedenini geçmiş yıllarda aramak gerekti.

Sonra onun bu hareketine bir sebep de bendim, çünkü babası hakkında onun gözlerini açan ben olmuştum. Kendi kendime: «Gerçeği söyledim ona,» diye düşündüm, «hakikat yüzünden beni sorumlu tutamaz ki!»

Yoluma devam ederken Anne'nin bana söylediği bir sözü daha hatırladım; bana: «Sen onu hiç tanımamışsın,» demişti. «O» dediği adam, benim yıllardır tanıdığım Willie Stark'tı. Sırtında yabanlık elbisesiyle köyünden gelip de ihtiyar meyhaneci Slade'nin dükkânının arka salonuna girdiği günden beri tanıyordum onu. Muhakkak ki onu ezbere biliyor, çok eski zamandan beri tanıyordum.

«Çok eski zamandan beri,» diye düşündüm, «çok eski zamandan beri olduğu için de acaba iyi tanıyor muyum onu?» Gerçekten de, zaman belki benim gözlerimi bağlamış olabilirdi. Ya da ben zamanın geçtiğini farketmemiş olabilirdim de, benimle onun şimdiki

yüzünün arasına, o eski günlerin tombul yüzü girmiş olabilirdi. Bu yüz de, onun şimdiki yüzünü benden saklamış olabilirdi. Evet, üstüste basılmış bir resim gibi, ben onun şimdiki yüzünün üzerinde daima o eski günlerdeki yüzünü de görmüştüm. Fakat şimdi eskisini değil de yenisini görür gibiydim. Koskocamandı. İlân levhalarındaki devimsi kafaları andırıyordu. Saçları yele gibi dağınık, çene kemikleri iradeliydi. Dudaklarının taştan yontulmuş gibi bir hali vardı. Gözleri parıldıyor, yuvalarından hafifçe fırlamış bulunuyordu.

Tuhaf değil mi, ben bu yüzü henüz hiç görmemiştim. Gerçek anlamda görmemiştim yani.

Hemen o akşam patrona telefon ederek olup bitenleri, Anne'nin söylediklerini anlattım. Tasarladığım plânı da açıkladım: Plânım, Adam'ın, rüşvet teklif etti diye Coffee'den davacı olmasından ibaretti.

— «Peki, hemen harekete geç,» dedi, «Adam'ın gitmesini önlemek için ne gerekirse yap.»

Bunun üzerine otele döndüm, gidip vantilâtörün altına, yatağa uzandım. Otel idaresinin telefonu çalıp da bana saatin altı olduğunu bildirinceye kadar uyumuşum. Saat tam yedide, Adam'ın evindeydim.

Plânım başarılı oldu. Kendi başıma açtığım bu iş pek öyle kolay başarılacak cinsten değildi ha. İlk olarak, Adam'ı Coffee'den davacı olmaya kandırırken, onun işin adlî safhasına da esaslı şekilde yardım etmesini sağlamaklığım gerekiyordu. Onun için de Adam'ın dürüstlük damarını okşadım. Ona, Coffee gibi âdi bir herifi adaletin pençesine teslim etmenin ne kadar dürüst bir iş olacağını anlattım. Sonra, Adam'ın bu işte takındığı çok güzel tavır dolayısiyle patronun ne kadar memnun olduğunu belirttim.

Şimdi de —sanki bunu o kendiliğinden bulmuş gibi— Adam'a, Anne'nin de işe karışacağını kavratmak gerekiyordu. Nitekim o: «Ya, evet, Anne'nin de tanıklık etmesi gerekir,» dedi. O zaman ben aptalca bir poz

takınarak: «Gördün mü ya, bak ben bunu tamamen unutmuştum,» dedim.

Adam gibi bir kimse ile bu işin tehlikeli tarafı şuydu: Onda adaletin gerçekleşmesini görmek o kadar kuvvetli bir azim halindeydi ki, Anne'nin tanıklık etmesinin doğuracağı akıbetlere aldırış etmeksizin, onu tanıklık yapmaya zorlayabilirdi. Nitekim az daha da buna benzer karar veriyordu. O zaman ona duruşmalarda olup bitenleri korkunç bir şekilde tasvir ettim (tabii bunlar, aslında o kadar korkunç değildi ya, neyse.) «İmkânı yok razı olmam buna,» dedim, «hem senin yaptığın şey, kardeşliğe de yakışmaz. Sonra, Coffee'yi başka bir nedenle, buna benzer bir durumda yere vurabiliriz.» Sonunda Adam Coffee hakkında davacı olmak fikrinden vazgeçti ama beri yandan da patronla kendisinin, hastanenin şerefine leke sürmemek için var güçleriyle çalıştıklarına inandı.

Tam evden çıkacağımız sırada gidip şöminenin üzerinden postaya vereceği mektupları aldı. Mektupların ilkini bir görüşte tanımıştım. Bu, patrona yazdığı istifa mektubuydu. Onun için o mektupları alarak geri gelirken ben en üsttekini elinden kaptım, sonra da en güzel gülümseyişimle ona: «Bu mektuba artık lüzum kalmadı,» dedim. Sonra mektubu ufacık parçalar halinde yırtarak kâğıtları cebime koydum.

Dışarıya çıktık, ben de onun arabasına bindim. Dairesine kadar da onunla beraber gittim. Hatta elimde olsa, onu gözümden kaybetmemek için yanından bir dakika bile ayrılamazdım. Onun kafasını işletip düşünmesine engel olmak için yol boyunca harıl harıl gevezelik ettim.

Bir yandan da yaz bir meyve gibi olgunlaşarak ilerlemekteydi ve ortada değişmiş hiçbir şey yoktu. İşime gidiyor, sonra otele dönüyordum. Günde bir defa yemek yiyordum. Bazen onu da yemediğim oluyordu. Vantilâtörün altında yatağa uzanıp gece geç vakitlere kadar kitap okuyordum. Hep aynı insanları, Duf-

fy'yi, patronu, Sadie Burke'yi görüyordum. Bütün bu yüzleri o kadar uzun zamandan beri tanımaktaydım ki onlardaki değişikliklerin farkına bile varmıyordum. Bir süre Adam'ı da, Anne'yi de görmedim. Lucy Stark'ı da çoktandır görmemiştim. Artık kardeşinin çiftliğinde oturuyordu. Ama patron görünüşü kurtarmak için arada bir onu görmeye gidiyor, beyaz renkli Leghorn tavukları arasında resim çektiriyordu. Bazen beyaz Leghorn tavukları ön plânda görünüyordu. Resimaltı olarak da şu cümle okunuyordu: Vali Stark ailesi arasında.

Evet, bu resimler de patronun oynamakta olduğu oyunda birer kozdu. Vatandaşların yarısı patronun yıllardan beri türlü hovardalıklar, çapkınlıklar yaptığını bilmekteydi. Bununla beraber aile resimleri ve Leghorn tavukları seçmenlerin yüreklerine su serpiyor ve onlara bir çeşit sağlamlık, kuvvet ve erdem duygusu aşılıyordu. Böylece vatandaşlar, patronun yaptığı çapkınlıkları, hovardalıkları daha kolay bağışlayabiliyorlardı. O resimleri seyrettikten sonra kulaklarına herhangi bir çapkınlık hikâyesi çalınırsa: «Adamın kabahati yok ki canım, karılar ona çanak tutuyorlar,» diyorlardı. Hem vatandaşlar patronun bu halini bir üstünlük, bir kibarlık belirtisi de saymaktaydılar.

Sözgelişi bir seçmen, mobilye tüccarlarının toplantısına katılmak için şehre gelip de patronun, odasına bir kadın getirsin diye, garsona iki dolar verdiğini duyunca işte böyle düşünüyordu.

Ya da patron pek inceleyip sık dokumaya kalkışmazsa, yanındaki o dalkavuk sürüsü ile şehre iniyor, yine iki dolar vererek bir genelevde aynı işi yapıyordu. Fakat ince eleyip sık dokusun ya da geneleve gitsin, seçmenler onun hakkında başka türlü bir yargıya varmıyorlardı. Seçmenler, evli barklı olmakla beraber kadın peşinde koşmasından ötürü, onu hiç de suçlu tutmuyorlardı. Fakat karısını boşamaya kalkışırsa bundan onu suçlu tutarlardı muhakkak. Anne durumu

doğru görüyordu. Hatta patron da bu yüzden zarar görürdü: Seçmenler patronu bir aile erkeği olarak görmeye alışmışlardı. Onun bu halinde insana iyimserlik veren ılık, ısıtıcı bir his vardı. Seçmen valisini ille kümesin önünde, şişman veya zayıf karısiyle bir arada görmek istiyordu.

Fakat seçmenler patronun yıllardır çapkınlık yaptığını bilmekle beraber Anne Stanton'la olan serüvenini bilmiyorlardı. Bunu Sadie meydana çıkarmıştı ama, bu işte şaşılacak bir taraf da yoktu. O meraklı riya dolu bakışlı Duffy de dahil, benim bildiğime göre başka kimsenin bu işten haberi yoktu. Ha, belki Sugar-Boy biliyordu ama ondan yana çekinecek bir taraf olamazdı. Zaten Sugar-Boy her şeyi biliyordu. Patron Sugar-Boy'un önünde her şeyden —ya da sözetmek istediği birçok şeylerden— hiç çekinmeksizin sözederdi. Fakat yine de birçok işleri gizli tutardı tabii. Bir gün Kongre üyesinden Randall patronun kütüphanesindeydi. Sugar-Boy'la ben de oradaydım. Patron, Kongre'de Milton-Broderick kanunu görüşüleceği zaman takınacağı tavır hakkında Randall'a gayet açık talimat veriyordu. Patron patavatsız patavatsız konuşuyor. Kongre üyesi de sinirli bir tarzda boyuna Sugar-Boy'dan tarafa bakıyordu. Patron bunun farkına vardı:

— «Ne var canım?» dedi, «Sugar-Boy'un bir şeyler öğreneceğinden mi korkuyorsun yoksa? Haksız da değilsin hani. Sugar-Boy neler öğrendi, neler! Bu Devlet hakkında senden fazla bilgisi var onun. Sonra inan ki ben ona, senden daha fazla güvenirim. Senle arkadaşız, değil mi Sugar-Boy, ha?»

Sugar-Boy'un yüzü hem memnunluktan, hem utangaçtan kıpkırmızı oldu. Konuşmaya hazırlandığı sırada dudakları kımıldadı, yine tükrük kabarcıkları uçuşmaya başladı.

Patron: «Evet, Sugar-Boy'la arkadaşız biz, öyle değil mi Sugar-Boy? diye tekrarladı.

Gidip Sugar-Boy'un omuzuna bir tokat vurdu, sonra tekrar Kongre üyesinden yana döndü. O sırada da Sugar-Boy nihayet:

— «B b b b ben s s s sizin a a a arka... daşınızım. k k k kimse... ye ye ye ye de bi bi bi bir şey s s s söy.. l l l lemem... me... merak et... meyin,» diyebildi.

Evet, Sugar-Boy belki de patronun Anne Stanton'la olan serüvenini biliyordu ama ona güvenilebilirdi.

Sadie'ye de güvenilebilirdi. Gerçi bana her şeyi anlatmıştı ama öfkesine kapılarak yapmıştı bunu; sonra, deyim yerindeyse ben aileden sayılırdım (Bu düşünce aklıma geldikçe acı acı gülmekten kendimi alamıyordum). Nitekim Sadie başkalarına bir şey söylemezdi muhakkak. Zaten Sadie Burke kimseye güvenmediği için, bir kız ya da kadın sırdaşı da yoktu. Sonra, kendisine acındırmaktan hoşlanan bir kız da değildi. Çünkü yetiştiği çevrede zaten böyle bir hissin yeri yoktu. Onun için o da kimseye bir şey söylemeyecekti. Ayrıca Sadie sabırlı kızdı da. Eninde sonunda patronun kendisine döneceğini biliyordu. Beri yandan, patronu çileden çıkartmak için boyuna dırdır edip duruyordu ama bu işi pek başaramıyordu: Çünkü patron kös dinlemişti, öyle kolay kolay çileden çıkmazdı. O zaman Sadie kendisi çileden çıkıyordu. Onların o hallerini gören, nerdeyse birbirlerinin gırtlaklarına sarılacaklarını sanırdı. Bu hallerini görünce de, aralarında sevgi diye bir şey olduğundan şüphe ederdi. Ama bu iş yıllardan beri sürüp gittiğine göre, bu kavgalar da artık eski önemlerini kaybetmiş olmalıydı. Bu dalaşmalar sırasında Sadie'nin çiçek bozuğu, kireç gibi beyaz yüzündeki siyah gözlerinden ateşler saçılır, dağınık siyah saçları elektriklenmiş gibi olurdu. Elleriyle boyuna birtakım jestler, hareketler yapardı. Öyle ki, nerdeyse bir şeyi bükecek, kıracak gibi bir hali vardı. Sadie bağırıp çağırmaya başladı mı, patronun koca kafası da belirsiz bir şekilde sallanmaya başlıyor, gözleriyle Sadie'nin her hareketini izliyordu. Sa-

die'ye önce dalgın dalgın, sonra, gittikçe derinleşen bir dikkatle bakıyor ve bu, alnının damarları şişip yumruğu sıkılmış bir halde ayağa kalktığı ana kadar devam ediyordu. O zaman iki yumruğunu birbirine vuruyor: «Sussana Allah aşkına, Sadie!» diye bağırıyordu.

Ama olaysız geçen dönemler de vardı. O zaman Sadie patrona buz gibi davranıyor, ancak iş gerektirdiği zaman yanına giriyor, verdiği talimatı sakin sakin dinliyordu. Patronun karşısında dimdik durarak onu siyah gözlerinin ucu ile izliyordu. O anda gözlerinden ateş filân saçılmamaktaydı. Onun kuvveti, beklemeği, bilmesindeydi. Bu huyu da çok uzun deneyler sonunda edinmişti. Hayattan koparabileceği en ufak şey için bile beklemek... Onun kaderi hep bu olmuştu.

İşte yaz böylece ilerliyor, hayatlarımız da böylece geçip gidiyordu. Bu da bir yaşama biçimiydi işte. İnsan bir süre böyle yaşamaya alıştı mı, başka bir yaşama biçimi olduğunu yada başka bir yaşama biçiminin başlayabileceğini unutuyordu. Öyle ki, günün birinde bu gidişte bir değişiklik oluverince, bu bir değişiklik halini almadı da herkese sanki eski hayatın bir devamı, bir yenilenişi gibi geldi.

Yaşama biçimimizdeki değişme, Tom Stark yüzünden oldu.

Zaten bu işin patlak vereceği belliydi. Bir yanda bizim patron, öbür yanda da MacMurfee vardı. MacMurfee'nin seçeceği yol bir tek taneydi: Patron kendisiyle uzlaşmaya yanaşmadığından, o da patrona karşı açtığı savaşta sonuna kadar devam edecekti. Günün birinde patron dördüncü seçim bölgesinde MacMurfee'yi bir alaşağı etti mi, herif mahvolmuş demekti. Şu halde MacMurfee için yapacak başka bir şey yoktu ve eline hangi silâh geçerse kullanmak zorundaydı.

Eline geçen silâh da Marvin Frey adında birisi

oldu. Bu Marvin Frey'i, meydana çıktığı güne kadar, hiç kimse tanımıyordu. Frey'in Sybil adında bir kızı vardı. Onu da kimse tanımıyordu ama, Mr. Frey'e göre patronun oğlu Tom Stark, Sybil'i çok yakından tanımaktaydı. Evet, bu işte şaşılacak bir taraf yoktu. Yeni bir şey de değildi bu. Kocakarı ilâcı gibi sade, basit ve eski bir şeydi.

Namusuna leke sürülmüş olan baba, yanına hem tanık, hem de galiba yardımcı olarak, bir dostunu alıp patronun karşısına çıkmış ona meseleyi anlatmıştı. Patronun yanından çıkarken yüzü kireç gibi bembeyaz, hali tavrı perişanmış ama yine de kendinde yürüyecek kadar kuvvet bulabiliyormuş. Patronun kapısından holün kapısına kadar uzanan yol halısının üzerinde arkadaşının yardımıyle ilerlemiş. Arkadaşının dizleri de gevşemiş bir haldeymiş. İkisi birden kapıdan çıkmışlar.

Tam o sırada da benim odamdaki diktafonun düdüğü öttü, peşinden küçük kırmızı lâmba yandı. Hoparlörün düğmesini çevirince patronun sesini duydum: «Jack, çabuk buraya gel,» diyordu. Ben de çabucak oraya gittim. Meseleyi kısaca anlattıktan sonra bana iki görev verdi: Birincisi, hemen Tom'u bulacaktım. İkincisi de, Marvin Frey hakkında ayrıntılı şekilde bilgi edinecektim.

Tom Stark'ı bulmak için tam bir gün uğraşmak ve trafik polislerinin yarısını seferber etmek gerekti. Meğerse, sonradan öğrendiğimize göre, Tom kızlı oğlanlı bir arkadaş grupu ile beraber Bigger's Bay'a, balık avına gitmiş. Hem balık avlıyorlar, hem yiyip içiyorlarmış. Polisler onu getirdikleri zaman saat altıya geliyordu. İçeriye girerken ben de salondaydım.

— «Ne haber Jack? Bizim pedere ne oldu yine?» dedi.

Bir yandan da patronun kapısından yana bakıp göz kırptı.

— «Kendisi söyleyecek bunu sana,» dedim. Beri ta-

raftan onun kapıya doğru ilerleyişini seyrettim. İri ve yapılı bir delikanlıydı. Ayağında kirli bir pantalon ve sandallar vardı. Sırtındaki açık mavi spor gömlek göğsüne yapışmıştı. Şişkin pazıları ise gömleğin kollarını nerdeyse patlatacak gibiydi. Bir gemici şapkası giymiş, başını biraz öne eğmişti. Başı belirsiz bir şekilde sallanmaktaydı. Hafifçe bükük kollarını yanlarına sarkıtmıştı. Dirsekleri vücudünden biraz açıkta duruyordu. Bu halleriyle bu kollar, kınları içinde hazır birer silâhı hatırlatmaktaydılar. Tom kapıyı filân vurmaksızın öylece, patronun odasına girdi. Ben de işin alt tarafını beklemek üzere kendi odama girdim. Ama Tom, hatta patrondan da dayak yiyecek bir insan değildi.

Tom yarım saat sonra dışarıya çıkarken kapıyı öyle şiddetle çarparak kapattı ki, eski valilerin yaldızlı, kalın çerçevelere konup duvara asılmış resimleri hazan yaprağı gibi titremeye başladı. Benim odanın açık kapısına hiç bakmaksızın, salonu geniş adımlarla aştı, çıkıp gitti. Patronun sonradan bana anlattığına göre, önce her şeyi inkâr, sonra da kabul etmiş. Patrona da: «Sana ne bundan yani?» demek ister gibi bir tavırla bakmış. Tom gittikten birkaç dakika sonra patronun yanına girdiğim zaman adamcağız deli gibiydi. Bütün bu hengâmede yalnız kendisine hukukî bakımdan bir teselli kaynağı bulabilmişti: Tom'un ifadesine göre Sybil yalnız kendisiyle değil, daha bir sürü delikanlıyla da düşüp kalkmaktaymış. Fakat patron Tom'un bu işe karıştığını düşündükçe yine kızıp köpürmekten geri durmuyordu. Gerçi Sybil'in doğuracağı çocuğun babasını tesbit bakımından, patronun bulduğu hukukî koz işleri kolaylaştıracaktı ama, bu iş onun babalık gururuna pek dokunmuşa benziyordu.

Bana Tom'la ilgili olarak verilen ilk görev böylece sona ermiş bulunuyordu. İkinci görev, yani Marvin Frey hakkında soruşturma yapmak işi daha fazla zaman aldı. Görünürde bu adam hakkında öğrenilecek

fazla bir şey yoktu. Dördüncü seçim bölgesindeki Duboisville kasabasının tek otelinde berberlik yapıyordu. Sporcu bir berberdi. Mum gibi ütülü bir pantalon giyiyor, seyrekleşmiş saçlarına briyantin sürüyordu. Elleri şişkin ve beyaz kauçuk eldivenleri hatırlatmaktaydı. Pantalonunun arka cebinde daima At Yarışları gazetesinin son sayısını görmek mümkündü. Yumuşak, kırmızı bir burnu, daima çiklet ve ucuz viski kokan bir ağzı vardı. Karısı ölmüştü, iki kızı ile beraber oturuyordu. Böyle bir adamın geçmişinde ne bulunabilirdi ki! İnsan onun hayatını ezbere anlatabilir hatta. Bu adamların hepsi birbirlerine benzerler. Tuhaf ya da açık saçık hikâyeler anlatırlar, lâflarını bitirdikleri zaman da beyaza çalan pembelikteki dillerini dudaklarının üzerinden geçirirler. Yüzü sabun köpükleri altında kaybolmuş müşterilerine eğilerek boyuna ipsiz sapsız şeylerden sözederler. Bu müşteri ya bir banka müdürü, ya bir kumar salonunun sahibi ya da o bölgenin Kongre'deki temsilcisidir. Frey tipinde bir insan müşteri bulmak için otele gelip giden hafif meşrep kızlara takılır, onları aklı sıra doğru yola sokmaya çalışır. At yarışlarında oynar ya da zar atar ama, ya iyi atı seçemediği ya da şansı olmadığı için gırtlağına kadar borca batar. Sabahları kalkıp yatağın kenarında oturur, çıplak ayaklariyle soğuk döşemeye basar. Akşamdan kalma olduğu için ağzının içi çiriş çanağı gibidir. «Bugünü nasıl geçireceğiz bakalım,» diye söylenir durur. Yoksulluk, korku ve gurur gibi duygulardan oluşan böyle bir adam da MacMurfee ve benzerleri için tam bir avdır.

Nitekim bu adam sonunda MacMurfee'nin eline düşmüş. Marvin'le patron arasındaki ilk görüşmede MacMurfee'nun lâfı geçmemiş. MacMurfee ancak birkaç gün sonra meydana çıkmış. Adamlarından biri gelip patronu görmüş; ona şöyle demiş:

— «MacMurfee Frey adlı bir adamın kızı olan Sybil'in oğlunuz Tom Strak'tan şikâyetçi olduğunu ha-

ber almış. Ama MacMurfee çocukluğundan beri futbola çok meraklıdır. Onun için Tom'u çok sever, kötü bir olaya adı karışsın istemez. Yalnız, görünüşe göre Frey bu işin peşini bırakacağa benzemiyor. Tom kızla evlensin istiyor. (O anda patronun suratını görmek isterdim doğrusu.) Sonra Frey MacMurfee'nin seçim bölgesinde oturur Merhabaları vardır Onun için MacMurfee onu daha akıllıca davranmaya sevkedebilir. Böyle bir uzlaşma masrafsız olmaz tabii. Ama hiç olmazsa iş gizli tutulmuş, Tom da evlenmek zorunluluğundan kurtulmuş olur.»

Patron masrafın ne kadar olacağını sorunca adam cevap vermiş: «Sybil için biraz para canım. Ne olsun yani? Azıcık bir şey!»

Fakat MacMurfee bütün bu teşebbüsleri babasının hayrına mı yapıyordu acaba? Onun için patron yine sormuş: «Peki canım, anladık, masrafı ne olur bunun?»

— «Söyledim ya işte. Ha, sonra bir şey daha var: MacMurfee senato üyeliğine adaylığını koymak istiyor. Artık siz de ondan yardımınızı esirgemezsiniz tabii.»

Haaa! Meselenin içyüzü buymuş demek.

Ama —Anne de bana söylemişti ya— patron senato üyeliğine kendi adaylığını koymak niyetindeydi. İş olup bitmiş durumdaydı ve herkes oybirliğine varmıştı. MacMurfee hariç tabii. Marvin de öyle. Fakat muhakkak olan şu ki, patron o sırada pazarlık yapacak halde değilmiş. Onun için pazarlığa girişecek yerde işi savsaklamak yoluna sapmış.

Gerçi işi savsaklamakla kendini az çok tehlikeye de maruz bırakmıyor değildi ama böyle hareket etmesini haklı gösterecek bir sebep vardı. MacMurfee ile Frey'in ellerinde çok açık ve kesin kanıtlar olsa ve patronu alaşağı edecek kuvvette bulunsalar, bunları

kullanmaktan bir an bile çekinmezlerdi. Hatta patronla müzakerelere girişmek zahmetine bile katlanmazlardı. Evet, ellerinde bir iki koz vardı ama, bu sözgelimi pokerdeki «floş ruvayal» cinsinden değildi. Onlar da işin bir kısmını şansa bırakmış olmalılardı. Patron bu işi düşünürken onların da beklemekten ve bu düşüncelerin kendilerini hoş olmayan bir sürprizle karşılaştırmamasını dilemekten başka yapacakları şey yoktu.

Patron bu iş üzerinde düşüne dursun, ben de Lucy Stark'ı görmeğe gittim. Bir iki satırlık bir mektup yazmış: «Gelip beni görüverin,» demişti. Ne istediğini biliyordum: Tom'dan sözetmek istiyordu. Oğlundan bir şey öğrenemeyeceği, ya da işin aslını öğrenemeyeceği apaçıktı. Sonra, bu işi patronla da görüşmek istemiyordu. Çünkü karı - koca Tom'la ilgili meseleler üzerinde hiçbir zaman uyuşamıyorlardı. Demek bu yüzden beni sorguya çekecekti. Şu halde, şimdi oturmakta olduğu çiftlik binasının salonundaki kadife kaplı eşya arasında sıkıntılı saatler geçirmekliğim gerekiyordu demek. Fakat gitmemek elimde değildi. Daha çok zaman önce, kendi kendime Lucy Stark benden bir iş isterse onu yapmağa karar vermiştim. Ona herhangi bir minnet borcum olduğundan, ya da yaptığı bir iyiliğe karşılık düşündüğümden değildi bu.

Yolunuz körfezden tarafa düştüyse o tip evleri siz de görmüşsünüzdür muhakkak. Bu evlerin hepsi beyaz renktedir ama zamanla boyaları solmuştur. Bina bir katlıdır. Ön cephesinde çatıyı tutan sütunlarıyle bir galeri yani veranda vardır. Binanın damı saç kaplıdır. Saçların oluklarında hafif pas lekeleri görülür. Bina, temel görevi yapan oldukça yüksek tuğladan ayaklar üstüne oturtulmuştur. Altı, serin bir bahçe gibidir, her yanda örümcek ağları sarkar. Fakat evin ön cephesine dikilen şimşirler, susam çiçekleri bu görünümü bahçeye girenlerin gözlerinden gizler. Tavuklar hep gidip evin altındaki bu yerde, tozlar içinde

eşinirler; sıcak ağustos günlerinde de yaşlı çoban köpeği evin burasında yangelip yatar.

İşte Lucy Start bu tip bir evde oturuyordu. Ev yoldan epeyce içerideydi. Etrafında yaz sonuna doğru sararan seyrek bir çimenlik vardı. Bahçe kapısından eve doğru eski bir beton yol gidiyordu ama kapının önü yazın tozdan, kışın çamurdan geçilmez haldeydi. Beton yolun iki yanına çiçekler dikilmişti. Evin etrafında orta boydan çam ağaçları vardı. Arka tarafta ise kümeslerle samanlıklar, zahire ambarları bulunuyordu. Bunlar tahtadan yapılmış, fakat boyanmamıştı.

Böyle evlerde de hep aynı tipte kadınlar oturur. Bunlar gri renkte pamukludan tertemiz bir rop, siyah iskarpin ve beyaz çorap giyerler. Kır saçlarını topuz yaparlar. Ev işlerini bitirince sallantılı iskemleye oturup ellerini göbeklerinin üzerinde kavuşturarak biraz dinlenirler. Çünkü evin günlük işleri görülmüş, erkekler tarlaya gitmiş, akşam yemeğini hazırlamak zamanı henüz gelmemiştir.

Ben de bahçe kapısından girip beton yoldan ilerleyerek sokak kapısını çaldım.

Lucy beni salona aldı. Burası tam benim hayalimde canlandırdığım gibi idi: Oymalı cevizden mobilyelerin üstü kırmızı kadife kaplıydı. Koltuklardan, kanapelerden bazılarının püskülleri kopmamıştı. Masanın üstünde bir Kitab-ı Mukaddes, bir stereoskop ve bununla seyredilecek olan manzara resimlerinin kutusu durmaktaydı. Yere dallı, çiçekli bir halı konmuştu. Halının fazla aşınmış yerlerine küçük seccadeler serilmişti. Duvardaki ceviz ya da yaldızlı çevçevelerde asık yüzlü adamların resimleri vardı. Hepsi de yüzüme ters ters bakıyorlardı. Kapalı pencerelerin ve perdelerin arasından süzülen bir ışık, içerisini güçlükle aydınlatmaktaydı. İşte o salona girip karşılıklı oturduk. İkimiz de başsağlığı ziyaretlerinde olduğu gibi, susmaktaydık. Sert kadife, koltuğa dayadığım elimi dalıyordu.

Lucy gözlerini yerdeki halının çiçeklerinden biri üzerine dikmişti. Benim orada olduğumdan habersizmiş gibi bir hali vardı. Vaktiyle, onu Stark'ların evinde ilk gördüğüm zaman koyu kumral, gür saçlarını ensesi hizasından kestirip kıvırmıştı. O zamandan beri saçları uzamış, şimdi de normal uzunluklarını bulmuştu. Salon loş olduğu için yine bu saçlarda eskisi gibi kızıl parıltılar var mıydı, pek seçemiyordum. Fakat kapının önünde kendisiyle karşılaştığım zaman saçlarında aklar gördüm ve şaştım.

Lucy, oymalı cevizden sade bir koltuğun kırmızı kadifesi üzerine oturmuş, ayaklarını çaprazlama birbirinin üstüne koymuştu. Ayak bilekleri eskisi gibi inceydi. Beli eski inceliğinde olmamakla beraber, hantallaşmış değildi. Göğsü daha irileşmişti. Elbisenin korsajındaki ince mavi kumaşın altından, pek de biçimsizleşmiş olduğu anlaşılıyordu. İhtiyar Stark'ın evinde onu ilk gördüğüm zaman yüzünün o genç hali hemen gözüme çarpmıştı. Şimdi ise bu halden eser kalmamıştı. Yüzünde hafif şişlikler belirmeğe başlamış, yanaklarının, boynunun teni belli belirsiz çöküp sarkmağa yüz tutmuştu. Bunlar, ilk gençliğimizde bize derin bir şefkat duygusu esinleyen o tatlı yüzlerin artık ihtiyarlamağa başlayacaklarını gösteren ilk belirtilerdir. Fakat bir ara başını kaldırıp yüzüme baktığı zaman, koyu elâ renkteki iri gözlerinin hiç değişmemiş olduklarını farkettim. Sadece yaş ve türlü kaygılarla tasalar gözlerdeki bakışları daha derin, daha buğulu bir hale koymuştu.

— «Tom için çağırttım sizi,» dedi.

— «Evet,» dedim.

— «Aksayan bir şeyler var, biliyorum.»

«Evet» der gibi başımı salladım.

— «Her şeyi anlatın bana,» dedi.

Odanın havasında, kapanıklıkla cilânın verdiği hafif bir kokunun dolaştığını hissediyordum. Bu, bakımlı

eşyanın, şerefli ömürlerin, alçakgönüllü emellerin kokusudur. Bir yandan kırmızı kadife, ısırgan otu gibi beni dalamağa devam ederken, ben de oturduğum sanısalyede boyuna kımıldanıp duruyordum.

Lucy yine söze başladı: «Jack,» dedi, «Allahaşkına işin doğrusunu söyleyin bana. Her şeyi öğrenmek istiyorum Jack. Siz Willie'nin de, benim de gerçek dostumsunuz... Vaktiyle... çok eskiden... hani...»

Sesi alçaldı, sonra söndü.

Ben de Marvin Fren'in patrona yaptığı ziyaret dolayısıyle ona işin doğrusunu olduğu gibi söylemeğe karar verdim.

Beni dinlerken ellerini dizlerinin üzerinde ovuşturuyordu. Sonra elleri kasıldı. Sonunda hiçbir hareket yapmaksızın durdu.

O zaman: «Tom'un yapacağı bir tek şey var,» dedi.

Sözünün devamını bekledim.

— «Tom... Tom bu kızla evlenir, mesele kalmaz.» Bunları söylerken başını iyice kaldırmıştı.

Ben sandalyemin üzerinde yine kımıldandım.

— «Şey... Sizden hiçbir şey gizleyecek değilim... ama görünüşe göre... galiba Sybil'in... başka erkek arkadaşları da varmış... Belki bunlar da...»

Güç işitilebilen bir sesle: «Aman Yarabbi,» diye mırıldandı. Elleriyle yine dizlerini ovmaya başladı.

Sözlerimin önemli tarafını böylece söyledikten sonra devam ettim:

— «Hem sonra, işin başka bir yönünü de gözden uzak tutmamak lâzım. İşin siyasal yönü demek istiyorum yani.»

Yine: «Aman Yarabbi!» diye mırıldanarak birdenbire yerinden kalktı. Kollarını göğsü üzerinde kavuşturarak tekrar etti: «Aman Yarabbi! İşin bir de siyasal yönü var, ha?»

Biraz geriledi, üzgün bir tavırla tekrarladı:

— «İşin siyasal yönü...»

Sonra bana doğru geldi, bu defa yüksek sesle sürdürdü konuşmasını:

— «Hey Allahım! Buna da mı siyaset karışıyor?»

— «Tabii,» dedim, «her işe olduğu gibi bu işe de siyaset karışıyor elbet!»

Pencereye doğru birkaç adım attı, sırtını bana çevirerek başını cama dayadı. Perdelerin aralığından bakışları dışarıda, güneşten cayır cayır yanan ve içinde bir sürü işler olan o âleme daldı.

Bir saniyelik bir susuştan sonra: «Peki, sözünüzü bitirin. Yarıda bıraktığınız şey neyse onu da söyleyin,» dedi.

Hep dışarıya bakmağa devam ettiği için yüzünü göremiyordum. Onun için gözlerimi onun biraz önce kalktığı koltuğa dikerek, MacMurfee'nin yaptığı teklifleri ona anlattım. Ardından durumun bir özetini yaptım.

Sonra sustum. Sessizliği biraz sonra yine o bozdu. Pencerenin önünden ayrılmaksızın: «Bunun böyle olacağı belliydi,» dedi, «gördünüz mü başımıza gelenleri Jack?»

Pencerenin önünden ayrıldığı sırada robunun çıkarttığı hışırtıyı işittim ve yüksek sesle konuşmağa başlayınca da başımı ondan yana çevirdim.

— «Sen de biliyorsun Jack,» dedi, «ben görevimi yapmağa çalıştım. Oğlumu seviyordum, onun namuslu bir insan gibi yetişmesi için çalıştım. Kocamı da seviyordum, o bakımdan da görevimi yapmağa çalıştım. İkisi de beni severler. Beni çok severler hem. Bunun böyle olduğuna inanmam gerek Jack.»

Sandalyenin kırmızı kadifesi hâlâ elimi dalamağa devam ediyordu. Koyu elâ gözler hem yalvaran, hem kararlı bakışlarını üzerime dikmişlerdi.

Lucy çok sakin bir sesle devam etti: «Bütün bu işleri düşünmem gerek, Jack. İnşallah hepsi hayırlı sonla biter.»

— «Telâşa lüzum yok pek,» dedim, «patron onları oyalıyor. Bir çözüm yolu bulur elbet. Her şey de yoluna girer inşallah.»

— «Yok canım, demek istediğim o değil. Ben demek istedim ki...»

Durdu. Kendi hesabıma onun ne demek istediğini pekâlâ biliyordum. Hatta daha alçak, fakat daha kesin aynı zamanda daha aşağıdan alan bir sesle: «Evet, bir çözüme bağlanacak, her şey de yoluna girecek,» dediği zaman bile ne demek istediğini biliyordum.

Artık orada daha fazla oturmama lüzum kalmamıştı. Kalktım, masanın üstünde Kitab-ı Mukaddes ve stereoskopla yanyana duran eski panamamı aldım. Lucy'ye doğru ilerleyerek elimi uzattım ve: «Her şey düzelecek inşallah, merak etmeyin,» dedim.

Niçin uzattığımı anlamamış gibi elime, sonra da yüzüme baktı: «Kız gebeymiş değil mi? Daha bir bebek o,» dedi, «dünyaya bile gelmemiş, ufacık bir bebek. Olup bitenlerden haberi yok. Para ve siyaset işlerine aklı ermez. Bir seçim kampanyası nedir, bilmez. Hiçbir şey bilmez zavallı. Nitekim bu işin nasıl olup bittiğini de bilmiyor. Annesi neden bu işi yaptı... babası niçin böyle davrandı... niçin o...»

Sustu. Fakat koyu elâ gözleri hâlâ sitemli, yalvaran bir tavırla bana bakmağa devam ediyordu.

— «Oh! Jack!» dedi, «minicik bir bebek o, ve olup bitenlerde hiç suçu, günahı yok.»

İçimden: «Benim de suçum, günahım yok,» diye bağırmak geldi ama kendimi tuttum.

— «Benim torunum olurdu o,» diye devam etti, «oğlumun çocuğu. Ne sevinirdim buna!»

Göğsü hizasında sıktığı yumrukları yavaş yavaş açıldı, bileklerini vücudüne yapıştırmış, böylelikle âciz, ümitsiz bir tavır takınmıştı. Fakat ellerini seyrettiğimin farkına varınca onları hemen aşağıya indirdi.

Kapıya doğru yönelerek: «Allahaısmarladık,» dedim.

— «Çok teşekkür ederim Jack,» dedi. Beni kapıya kadar uğurlamadı, bu da çok işime geldi. Çünkü bir an önce savuşup gitmeğe can atıyordum.

Stark'ların pek övündükleri o beton bahçe yolunu yine aştım. Arabama binerek şehrin yolunu tuttum.

Beri yandan da patron bu iş üzerinde düşünmeğe başladı.

Önce zemini yoklamak için Marvin Frey'le ilişki kurmanın doğru olacağını düşündü. Fakat bunu MacMurfee'nin aracılığı olmadan, doğrudan doğruya yapacaktı. Çünkü MacMurfee kurnaz adamdı, kolay kolay faka basmazdı. Frey'den de, patrondan da aynı derecede çekiniyordu. Ama Marvin'in nereye gizlendiğinden kimsenin haberi yoktu. Neden sonra Marvin'le Sybil'in Arkansas tarafında bir yere götürüldükleri anlaşıldı. Burası dağlık, ıssız bir bölgede bir çiftlikti. Oraya tren, otomobil gibi taşıt araçları ile değil de ancak katır sırtında gitmek mümkündü. Evlerde gaz lâmbası yakılıyor, saat sekiz buçuk oldu mu herkes yatıyor, şafak sökerken kalkıyordu. Baba - kız yalnız değildiler tabii. Üç kişi oturup remi, poker gibi oyunlar oynayabilirlerdi. Çünkü MacMurfee oraya kendi adamlarından birini de yollamıştı. Bu adam arabanın kontak anahtarını gündüzleri pantolonunun cebine, geceleri de yastığının altına koyuyordu. Başında kulağının üstüne doğru eğik bir melon şapka olduğu halde, bahçedeki hanımeli çardağına yaslanarak duruyor, mahpuslardan biri arka kapıya yaklaşır yaklaşmaz o da kapının önüne dikiliveriyordu. Böylece her türlü kaçma teşebbüsünü önlemeğe hazır durumdaydı. Bu evden en yakın tren istasyonuna gitmek için tarlalar arasından yirmi kilometre yol almak zorunluğundaydınız. Adamın bir görevi de gelen mektupları açıp okumaktı. Çünkü Marvin'le Sybil'e hiçbir yerden mektup gelmesi olanağı yoktu. Adreslerini kimse bilemezdi. Biz bile bu adresi neden sonra öğrenebildik.

İkinci olarak da patronun aklına Yargıç İrwin gel-

di. MacMurfee makûl hareket etmeğe razı olursa, onu bu şekilde harekete razı etmek bakımından Yargıcın da büyük etkisi olacaktı. MacMurfee, Yargıç İrwin'e karşı çok boynu eğri vaziyetteydi. Sonra mevkii zaten sallantıda olduğu için, bunu büsbütün tehlikeye sokmak istemezdi. Bunu göz önüne alan patron da İrwin'in bu işte kendisine yardımcı olabileceği sonucuna vardı.

Beni yanına çağırarak: «Sana İrwin'in geçmişinde bir araştırma yap, demiştim. Ne buldun?» diye sordu.

— «Bir şeyler buldum,» dedim.

— «Ne meselâ?»

— «Buldum ama, İrwin'e bir şans vermek istiyorum. Öğrendiklerimin yalan olduğunu bana ispat edebilirse, bu konuda size hiçbir şey söylemeyeceğim.»

— «Evet ama,» diye homurdandı, «ben sana...»

— «İrwin'e bir şans vermek istiyorum. İki kişiye vaadettim bunu.»

— «Kimlere vaadettin?»

— «Önce kendi kendime. Ötekisinin adı ise okadar önemli değil.»

— «Kendi kendine mi vaadettin bunu? Höh?» Sonra da ters ters yüzüme baktı.

— «Evet,» dedim.

— «Eh, pekâlâ öyleyse. Nasıl istersen öyle yap. İş yolunda giderse ne istediğimi biliyorsun tabii.»

Sonra öfkeli öfkeli yüzüme baktı: «İşin yolunda gitmesi de lâzım.»

— «Ama,» dedim, «korkarım ki Yargıç İrwin'e bu işi yaptıramayacağız.»

— «Ne demek bu? Kimin için çalışıyorsun sen, benim için mi, yoksa Yargıç için mi?»

— «İyi ama Yargıç İrwin'i boş yere suçlayamam ya!.»

Yüzüme bakmağa devam ederek: «İyi ama oğlum,» dedi, «böyle bir şey istemedim ki ben senden.

Şimdiye kadar senden hiç kimse hakkında yalan iddialar hazırlamanı istemedim, değil mi?»

— «Evet, öyle.»

— «Tamam. Neden yaptım bunu, biliyor musun?»

— «Hayır.»

— «Böyle bir şey tamamen faydasızdır da ondan. Hiçbir zaman yalan bir iddiada bulunmayacaksın. Gerçek bu gibi işlerde her zaman için yeterlidir. Çocukken bir papaz okulunda öğrenmiştim bunu. Öğrendiğim bu şeyden çok da yararlandım.»

Konuşmamız bu şekilde sona erdi. Ben de arabama binerek Burden's Landing yolunu tuttum.

Ertesi sabah kahvaltıdan sonra deniz kenarında dolaşmağa gittim. Kahvaltıyı yalnız başıma ettim. Çünkü genç müdür şehre inmişti. Annemin de öğleden önce kalkmak âdeti değildi. Hava güzeldi ama her zamankinden daha serindi. Deniz kenarında kimseler yoktu. Uzaklarda, su birikintileri içinde oynayan sıska bacaklı birkaç çocuk görülüyordu. Yanlarından geçtiğim sırada oyunlarını bir an için yarıda bırakarak güneşten yanmış, deniz suyu ile parlayan yüzlerini benden yana çevirip kayıtsız bir tavırla baktılar. Sonra yine oyunlarına devam ettiler. Yoluma devam ederek çamlığa doğru ilerledim. Orada, kumsalın arkasında tenis kortları bulunuyordu. Gölgeliklere sıralar yerleştirilmişti. Elimde sabah gazetesi vardı, henüz okumamıştım onu. Okuduktan sonra o gün neler olup biteceğini tahmin edebilecektim ama, şimdilik bu gibi şeyleri düşünmüyordum bile.

Ortalıkta kimseler yoktu. Korta yakın bir sıra buldum, gidip oturarak bir sigara yaktım. Birinci sayfadan olmak üzere gazeteyi kelimesi kelimesine okumağa başladım. Öyle dalmışım ki, zaten bildiğim birçok haberlerin bu birinci sayfada bulunmadıklarının farkında bile değildim. Üçüncü sayfanın da büyük bir kısmını okumuştum ki, birtakım sesler işiterek başı-

mı kaldırdım. Biri kız, biri erkek iki oyuncu korta geliyorlardı. Bana aldırmaz bir tavırla baktıktan sonra kortlardan en uzak olanına gittiler, kaslarını alıştırmak için küçük topa raketleri ile dalgın dalgın vurmağa başladılar. Sonraları oyun hızlandı.

Birinci setin sonunu beklemedim. Korttan ayrıldığım sırada beş - iki durumdaydılar ama kız bunu beş - üç yapacağa benziyordu. Çünkü delikanlı kızı pek koruyarak oynuyordu ama o bunun farkında değildi. Kız topu var gücüyle gönderdiği zaman delikanlı bıyık altından alaycı alaycı gülüyordu.

Eve dönünce soyundum. Gidip denize girdim. Uzun zaman suyun üzerinde tembel tembel yattım. Öğle üzeri eve döndüm, annemle yemek yedik.

Annem yine ağzımdan lâf almağa, niçin geldiğimi öğrenmeğe çalıştı. Yemeğin sonuna kadar ona havadan sudan cevaplar verdim. Tam o sırada da ona: «Yargıç İrwin, Landing'de mi acaba?» diye sordum. Bu soruyu anneme sormağı bir gece önce düşünmüştüm ama henüz soramamıştım.

Evet, Yargıç Landing'deydi.

Annemle beraber kapının önüne çıktım. Orada, bahçeye karşı oturup kahvemi ve sigaramı içtim. Sonra yemeği sindirmek ve dinlenmek için eski odama çıktım. Orada bir saat kadar uzandım. Kendi kendime: «İşe başlasam iyi olur,» dedim. Aşağıya inip bahçe kapısına doğru yollandım.

Annem hâlâ salondaydı. İndiğimi görünce beni çağırdı. Bu saatte burda oluşu normal değildi. «Galiba beni geciktirmek için bekledi,» diye düşündüm. Salona girip duvara yaslanarak konuşsun diye bekledim.

— «Yargıcın evine mi gidiyorsun?» diye sordu.

— «Evet,» dedim.

Sağ elini havaya kaldırmış, avucunu bana doğru çevirmişti. Parmakları aralıktı. Tırnaklarına sürdüğü kırmızı cilânın parıltısını dikkatle inceliyordu. Yaptığı

incelemeden memnun kalmamış gibi kaşlarını çattıktan sonra: «Yine siyasî bir mesele var galiba?»

— «Eh, aşağı yukarı öyle,» dedim.

— «Daha sonra gitsen olmaz mı? Yargıç bu saatte rahatsız edilmekten hiç hoşlanmaz.»

— «Vallaha, ona öyle şeyler söyleyeceğim ki, günün ya da gecenin hangi saatinde olursa olsun bunları işitmekten hoşlanmayacak.»

Annem parmakları hâlâ havada olduğu halde dikkatli dikkatli bana baktı: «Sonra, biraz hasta da galiba,» dedi, «niçin görmek istiyorsun onu? Şu sıralarda sağlığı hiç iyi değil.»

Bir yandan da içimdeki o direncin büyüdüğünü hissediyordum: «Vallaha, çaresi yok bunun,» dedim.

— «Rahatsız, diyorum sana.»

— «Başka çare yok, dedim ya.»

— «Biraz beklesen bari.»

— «Hayır. Beklemek niyetinde değilim.»

Daha fazla beklememin imkânsız olduğunu hissediyordum. Devam edip bitirmek gerekiyordu bunu. Karşıma çıkan engel ve direnç, her şey bunun böyle olduğunu bana gösteriyordu. İşin içyüzünü öğrenmekliğim, hem çabuk öğrenmekliğim gerekiyordu.

Annem konuşmamızın başından beri havada unutmuşa benzediği elini indirerek: «Yargıcın evine gitmesen iyi olur,» dedi.

— «Başka çare yok.»

— «Ben senin bu... bu çeşit işlere karıştığına razı değilim.»

— «Bu işle benim şahsen hiçbir ilgim yok ki.»

— «Ne demek istiyorsun yani?»

— «Meseleyi İrwin'e anlattıktan sonra ne demek istediğimi kendim de öğreneceğim.»

Evden çıktım, Yargıç İrwin'in evine gitmek için caddede ilerlemeğe başladım. Yakıcı sıcakta yaptığım bu gezinti sayesinde ihtiyarı sorguya çekeceğim saat

bir süre gecikmiş olacaktı. Hakkı vardı onun buna, Ben de bunun böyle olduğunu kabul ediyordum.

Evine geldiğim zaman ihtiyar odasında yatıyormuş. Beyaz ceketli zenci uşak böyle söyledi. Kendi fikrince de bu, kesin bir cevaptı.

— «Peki,» dedim, «kalkıncaya kadar beklerim.»

Zenci uşak beni içeriye buyur etmemişti ama, tel kafesli dış kapıyı iterek loş ve serin hole girdim. Aynı anda zamanın derinliklerine de girmiş gibiydim. Aynalar ve geniş pencerelerin camları birer buz kalıbı gibi pırıldıyordu, ben de hayalimin bütün bu parlak yüzeylerde yansıdığını gördüm.

Zenci: «Evet ama, Yargıç...» diye itiraz edecek oldu.

Çabucak onun önünden geçip ilerledim: «Yargıç kalkıncaya kadar onu kütüphanede beklerim,» dedim.

Sonra zencinin şaşkın bakışlarına aldırmadan gidip kütüphaneye girdim. İçerisi loştu. Meşin koltuklardan birine oturdum. Yanıma da beraber getirdiğim büyük, sarı zarfı koyduktan sonra arkama yaslandım. Etrafımı saran kitapların ,mermer heykeller gibi cansız ve ifadesiz gözlerle bana baktıkları duygusuna kapıldım. Bu odaya her girdiğim sefer, meşin ciltli kitaplardan ekşi bir peynir kokusu çıkıyor gibi gelirdi bana. Bu sefer de sanki aynı kokuyu duydum.

Biraz sonra üst katta bir gürültü işittim. Peşi sıra evin içinde bir yerde bir zil sesi duyuldu. Yargıç, zenci uşağını çağırıyordu. Uşağın sessiz adımlarla holü geçip yukarıya çıkmak için merdivene doğru ilerlediğini işittim.

On dakika sonra Yargıç aşağıya inmişti. Loşluğa gözlerini alıştırmak istermiş gibi, kütüphanenn kapısında durdu. Beyaz bir ceketle siyah ipekten bir papyon kravatın üzerinde onun dar, uzun yüzünü gördüm. Sonra bana doğru ilerleyerek elini uzattı.

O çok iyi tanıdığım sesiyle: «Merhaba Jack!» de-

di, geldiğine memnun oldum. Landing'de olduğunu bilmiyordum. Ne zaman geldin?»

Ben de onun elini sıkmak için ayağa kalkarak cevap verdim: «Dün gece geldim. Elimi kuvvetle sıktıktan sonra oturmam için işaret etti.

— «Geldiğine pek memnun oldum,» diye tekrarladı.

Başı ihtiyar bir baykuşunkini hatırlatıyordu. Zayıf, yıpranmış bir hali vardı. Pas rengindeydi. Bana gülümsedikten sonra devam etti: «Çok bekledin mi? Ne diye beni uyandırsın diye söylemedin o kerataya? Yoksa bütün gün uyuyacaktım. Seni görmeyeli epey oluyor, Jack!»

— «Evet, öyle.» dedim.

Gerçekten de görüşmeyeli epey olmuştu. Son defa bir gece vakti görüşmüştük. Patron da vardı. Verdiğim kısa cevaptan sonra başlayan kısa susuştan, Yargıcın da o geceyi hatırlamakta olduğunu anladım. Ama ancak konuştuktan sonra hatırlamıştı. Bundan da onun, o geceyi unuttuğunu, ya da hatırlamak istemediğini anladım.

Bir koltuğa otururken, sanki hiçbir şeyi hatırlamıyormuş gibi: «Evet, epey oldu,» dedi. «Bir daha sefere ziyaretini bukadar geciktirme emi? Benim gibi ihtiyarlar daha sık hatırlanmaktan hoşlanırlar.»

Yüzünde yine bir gülümseme belirdi ve ben de bu yüz karşısında susmaktan başka şey yapamadım.

Koltuğundan çevik bir hareketle sıçrayarak: «Hay Allah müstahakını versin!» diye bağırdı, «misafire ikramda bulunmağı unutuyordum. Bir şey içersin herhalde, değil mi? Gerçi saat biraz erken ama, bir kadeh sulandırılmış cinden de zarar gelmez. Hele sen ve ben hiç zarar görmeyiz bundan. Bizi hiçbir şey öyle kolay kolay etkilemez, değil mi ha?»

Zile basmak için yarı yola kadar gitmişti ama ben hâlâ ona verecek bir cevap bulamamıştım.

Sonunda: «Yok yok, teşekkür ederim,» dedim.

Biraz bozulur gibi oldu ama sonra yüzünde yine

açıkkalpli, iyi ve dürüst, erkekçe bir gülümseyiş belirdi: «Hadi canım, karar ver,» dedi, «bir kadehten bir şey çıkmaz. Bugün bayram sayılır. Senin gelişini kutlamak istiyorum yani!»

Yeniden zile doğru ilerledi ama ben yine: «Hayır, teşekkür ederim,» diye cevap verdim.

Kolu hâlâ zile doğru uzanık duruyordu. Yüzüme baktı. Sonunda kolunu indirdi, gelip tekrar yerine oturdu.

Bu sefer zoraki bir tarzda gülümseyerek: «Öyleyse ben de tek başıma içmem,» dedi, «seninle konuşurum, bu da içki yerine geçer. Ne haber, bir derdin mi var yoksa?»

— «Yooo,» dedim.

Odanın loşluğu içinde ona bakarken ihtiyar omuzlarıyle ihtiyar başının hâlâ dimdik olduğunu farkettim. Kendi kendime: «Nasıl oluyor da böyle dinç kalabiliyor? Sonra, hakkında öğrendiklerim sahi mi acaba?» diye düşündüm. Yüzüne baktım ve bunların sahi olmamasını canı gönülden diledim.

Birdenbire hatırıma şöyle bir şey geldi: İkram ettiği içkiyi içebilir, konuşabilir, ona hiçbir şeyden sözetmez ve şehre dönüp patrona: «Duyduklarımın hepsi asılsızmış,» diyebilirdim. Patronun da bunu kabul etmekten başka yapacağı şey yoktu. Belki biraz söylenirdi filân ama, sonunda bu işin sırf bana ait bir şey olduğunu anlardı. Beri yandan ben de Littlepaugh meselesi hakkında ele geçirdiğim belgeleri yok ederdim, mesele kalmazdı. Evet, yapabilirdim bunu.

Fakat işin içyüzünü ben de öğrenmek istiyordum. Hatta Yargıç'a bir şey sormaksızın oradan çıkıp gitmek fikri zihnimden geçtiği anda bile gerçeği öğrenmek istediğimi biliyordum. Gerçek korkunç bir şeydir. İnsan önce onun üzerine ayağının ucu ile basar ama bir şey hissetmez. Ama birkaç adım daha attınız mı gerçeğin sizi kuvvetli bir dalga, şiddetli bir girdap gibi çekip sürüklendiğini görürsünüz. İlkin gerçeğin

kendini size okadar düzenli okadar ölçülü bir hareketle çeker ki, bunun farkına bile varmazsınız. Derken hareket hızlanır, sonunda kendinizi o başdöndürücü girdaba kapılmış, gecenin karanlığına dalmış görürsünüz. Çünkü hakikatin de karanlıkları vardır.

Yargıç İrwin'e bakmağa devam ediyordum. Birdenbire de ona karşı o güne kadar duymamış olduğum çok derin bir sevgi hissettim. İhtiyar omuzları okadar dik, iyicil gülümseyişi okadar açıkkalpliydi ki! Fakat beri yandan, gerçeği öğrenmek zorunda olduğumu da biliyordum.

O da bana bakıyordu. İçime işleyen gözlerle bakıyordu hem. Çünkü yüzümün o andaki ifadesi, çözülmesi gereken bir bilmece gibi olmalıydı.

— «Yooo,» dedim, «ama, yine de bir şeyler var,»

— «Neymiş, anlat bakayım.»

— «Kimin hesabına çalıştığımı biliyorsunuz herhalde Sayın Yargıç.»

— «Biliyorum Jack, ama otur şimdi, o meseleyi de unutalım. Vali Stark'ın yaptıklarını uygun görmüyorum diyemem ama ben ahbaplarımızın çoğu gibi değilim. Bir insana saygı göstermesini bilirim. Stark da bir insandır. Hatta o işbaşına gelip yerleşmiş, kökleşmiş gelenekleri yıktığı zaman, az kalsın ben de ondan yana oluyordum. Ama...» kederli kederli başını sallayıp gülümseyerek devam etti, «gelenekleri yıkayım derken evi de —yani Devleti de— yıkacağından korkmağa başladım. Sonra, kullandığı usullerin bazıları hoşuma gitmedi. Onun için de...»

Sonra cümlesini tamamlamaksızın hafifçe omuz silkti.

Onun yerine cümleyi ben tamamladım: «Onun için de gidip MacMurfee'den tarafa geçtiniz.»

— «Jack,» dedi, «politika denen şey daima partilerden birisini seçmek demektir. İnsan çoğu zaman daha iyisini bulamayınca, bulduğu ile yetinir. Sonra in-

sanın yaptığı seçim hiçbir zaman mükemmel değildir. Bunu sen de bilirsin. Nitekim sen de yolunu seçmişsin, ama bunun sana neye malolduğunu pek iyi biliyorsun. Her şeyin bir karşılığı vardır çünkü...»

— «Evet ama...»

— «Seni eleştirmiyorum, Jack. Sana güveniyorum da. Hangimizin aldanmış olduğunu zaman gösterecek. Neyse ,artık sözetmeyelim bundan. O gece öfkelendiysem bundan dolayı özür dilerim. Yürekten dilerim hem. Bu yüzden çok üzüldüm, emin ol.»

— «Stark'ın kullandığı usullerden hoşlanmadığınızı söylüyorsunuz,» dedim, «öyleyse ben de size MacMurfee'nin kullandığı usuller hakkında biraz bilgi vereyim. İyi dinleyin beni. Bakın, MacMurfee ne gibi bir iş çevirmek istiyor.»

Sonra Tom Stark'ı başına gelen iş dolayısıyle MacMurfee'nin patron aleyhinde neler hazırlamakta olduğunu Yargıç'a bir nefeste anlattım.

Tek kelime söylemeksizin oturdu.

— «Bu işi yakışıklı buluyor musunuz siz?» diye sordum.

Başını sallayarak: «Hayır,» dedi.

— «Gerçekten de pis bir iş, ama siz buna son verebilirsin,» dedim.

— «Ben mi?»

— «Evet. MacMurfee sizin sözünüzden çıkmaz. Çünkü dostları pek azaldı, bunlardan biri de sizsiniz. Sonra MacMurfee patronun kendisinin peşinde olduğunu hissediyor. Elinde daha fazla kötülük etmek imkânını veren malzeme bulunsa mutlaka çok daha ileri gider ve pazarlığa girişmektense, patronu yere vurmağı tercih eder. Ama elinde hiçbir şey olmadığını biliyorum. Ve size açıkça söyleyeyim: Eğer MacMurfee daha ileri giderse patron da adalet huzurunda kendisini savunacak. Bu Sybil Frey denen kız, aşağılık bir

yosma, ve hepimiz de bunu ortaya koyabiliriz. Tanık istenirse tam kadrosu ile bir futbol takımını, sonra bir koşucu ekibini ve nihayet 69 No.'lı Devlet Yolu'nda işleyen kamyonların şoförlerini gösterebiiriz. Malûm ya, bu yol, kızın evinin önünden geçiyor. Ama siz MacMurfee'yi akıl yoluna sevkedebilirsiniz, belki o da bu işten yakasını sıyırmanın imkânını bulur ama, sözüme dikkat edin ha! Hiçbir vaatte bulunmuyorum. Şimdilik bulunmuyorum yani.»

Yargıç ağır ağır başını sallayarak cevap verdi: «Bir şey yapacak durumda değilim.»

— «Dinleyin beni,» dedim, «o Sybil olacak kaltağa da biraz para vereceğiz. Bu bizim işimiz, ama fazla koparmak isterse orasını bilmem. Tabii o da bize imzalı bir kâğıt verecek. Ayrıca ihtiyat tedbirleri alacağız tabii. Kendisiyle düşüp kalkan öteki zamparalarından da yazılı beyanlar alacağız; günün birinde Sybil kalleşlik etmeğe kalkışırsa biz de o kâğıtları meydana çıkaracağız. Sybil'e tazminat olarak az bir para verileceğini sanıyorsanız hiç merak etmeyin.»

Yargıç: «Mesele o değil,» dedi.

Yalvaran bir sesle sordum: «Peki Sayın Yargıç, mesele ne öyleyse?»

— «Bütün bu işlerin sadece MacMurfee ile ilgisi var. Belki aldanıyor, ve ben aldandığı kanısındayım. Ama orası kendi bileceği iş. Ben de buna karışacak değilim.»

— «Bir düşünün isterseniz,» dedim, «düşünseniz fena olmaz.»

«Hayır» anlamına gelen bir baş işareti yaptı.

Ayağa kalktım: «Müsaadenizle ben gideyim,» dedim, «Ama siz de düşünün. Yarın sabah yine gelirim, bu işi konuşmağa devam ederiz. Siz de bana cevabınızı verirsiniz.»

Yargıç, sarı gözlerini bir kere daha benden yana çevirdi ve başıyle «hayır» işareti yaptı.

— «Yarın gel beni gör, Jack, hatta istersen her

gün gelip gör,» dedi, «ama sana verdiğim cevap kesindir.»

— «Hatırım için kararınızı yarına bırakmanızı rica etsem?» diye sordum.

— «Jack, sanki ben duraksıyormuşum gibi konuşuyorsun. Karar vermek hususunda hiçbir zaman duraksamam. Şu yetmiş yıllık ömrümde öğrendiğim şey, hangi anda kararımı vermiş olduğumdur. Ama yarın yine de gel. O zaman politikadan sözetmeyiz artık.»

Kolunu çabuk bir hareketle, sanki süpürmek istiyormuş gibi, masanın üzerinde dolaştırdı, sonra şakacı bir tavırla bağırdı: «Politika mı dedin? Şeytan görsün onun yüzünü!»

Onun bu gülümseyişine ve kolunun gevşek bir hareketle masanın üzerine düşüşüne rağmen, vaktin geldiğini anlamıştım. Nitekim, işin bu sonuca varacağını önceden de kestirmekliğim gerekirdi ya, neyse. Alçak bir sesle tekrar konuştum: «Sizden bir şey istedim, hatta rica ettim bunu, Sayın Yargıç.»

Yüzünden soran bir ifadenin geçer gibi olduğunu gördüm.

— «Elimden gelen her şeyi yaptım, size yalvardım,» dedim.

— «Ne?» diye sordu.

Fısıltı halinde bir sesle: «Littlepaugh adında bir kimseyi tanıyor musunuz?» diye sordum.

— «Littlepaugh mu?» dedi. Sonra kaşlarını çatarak belleğini yokladı.

Ben biraz daha sorumu açarak: «Mortimer L. Littlepaugh,» dedim, «hatırlamadınız mı?»

Alnı büsbütün kırıştı, iki kaşının ortasında acayip bir soru işareti meydana geldi: «Hayır,» dedi, «hatırlayamadım.»

Gerçekten de hatırlayamamıştı. Mortimer L. Littlepaugh'u hatırlamadığına emindim.

— «Peki öyleyse,» dedim, «**American Electro Power Company**'yi hatırlıyor musunuz?»

Hiç çekinmeden cevap verdi: «Tabii! Nasıl olur da hatırlamam! Onların tam on yıl hukuk danışmanlığını yaptım!»

— «Peki, oraya nasıl girdiğinizi de hatırlıyor musunuz?»

— «Dur bakayım...» diye söze başladı.

Gerçekten de eski anılarını yokladığını ve hatırlamağa çabaladığını anladım. Sonra doğrularak cevap verdi: «Hatırlıyorum tabii. Mr. Stterfield adlı bir adamın yardımıyle girmiştim oraya.»

Ama bunları söylerken irkilmişti. Zıpkın etine saplanmıştı demek.

Yavaşça: «Sayın Yargıç,» dedim, «MacMurfee meselesinde fikrinizi değiştirmeyecek misiniz?»

— «O konuda söyleyecek başka sözüm yok.»

Zıpkın etinin içinde dönüp daha derinlere saplanırken o da gövdesi dimdik olduğu halde oturmuş, yüzüme bakıyordu. O anda ne düşündüğünü öğrenmek için dünyaları vermeğe hazırdım.

Koltuğun yanına koyduğum sarı zarfı yerden alarak Yargıca doğru ilerledim ve zarfı onun dizleri üzerine bıraktım.

Gözlerini zarftan yana çevirdi ama ona dokunmadı. Sonra yine yüzüme baktı, fakat bu sefer bir şey sorar gibi bir hali yoktu. Yargıç hiç ses çıkarmadan zarfı açtı, içindeki belgeleri okumağa başladı. Odanın içi loştu ama kâğıtlarda yazılı şeyleri okuyabilmek için eğilmedi. Belgeleri birer birer yüzüne yaklaştırdı ve hiç acele etmeksizin okudu. Okumayı bitirdikten sonra son yaprağı dizlerinin üzerine koydu.

Dalgın dalgın: «Littlepaugh...» dedi.

Kısa bir sessizlikten sonra devam etti: «Biliyor musun, adını bile unutmuştum onun. Adını bile unutmuştum, inanır mısın?»

Sustu, biraz sonra, «Adını hatırlayamamam acayip şey, değil mi?»

— «İnsan hatırlayamabilir de...» dedim.

Yine hayretle devam etti: «Biliyor musun, bazen haftalar, hatta aylar geçiyor da bu işi hiç hatırlamıyorum!»

Sağ elinin şahadet parmağıyle önünde duran dağınık kâğıtlara dokundu. Durdu, dalgınlaştı, sonra devam etti: «Bazen uzun zaman, insana birtakım şeyler hiç olmamış gibi geliyor. Yani bu işler benim değil de başkasının başına gelmiş gibi oluyorum. Sonra hatırlıyorum. Hemencecik de kendi kendime: 'Hayır, benim başıma gelmiş olamaz bu,' diyorum.»

Gözlerimin tâ içine bakarak da cümlesini tamamladı: «Başımdan geçti bu halbuki.»

— «Evet,» dedim, «başınızdan geçti bu.»

Başını sallayarak: «Evet, dedi, ama güçlükle inanıyorum.»

— «Ben de,» dedim.

Alaycı bir gülümseyişle: «Bunun için olsun teşekkür ederim sana,» dedi.

— «Bundan sonra olup bitecekleri biliyorsunuz herhalde,» dedim.

— «Anlıyorum tabii,» dedi, «patronun üzerimde baskı yapmağa, beni tehdit etmeğe kalkışıyor.»

— «Baskı daha zarif bir kelime.»

— «Vallaha, benim zarif kelimelere aldırdığım yok. İnsan uzun zaman kelimelerle yaşar. Derken ihtiyarlık gelir çatar. O zaman olaylar da, kelimeler de önemlerini kaybederler.»

Omuzlarımı silkerek: «Dediğiniz gibi olsun,» dedim, «ama bundan sonra olup bitecekleri biliyorsunuz elbet.»

Parmağını tekrar kâğıtların üstüne koyarak: «Bu kâğıtların mahkemede hiçbir değeri olmadığını bilmiyor musun?» diye sordu, «hukukçu olduğunu iddia ettiğine göre, senin patronun bunu pekâlâ bilmesi icap eder. Mahkeme böyle bir iddiayı dinlemez. Çünkü bütün bunlar yirmi beş yıllık hikâye. Sonra, tanık da

bulamazsın. O Littlepaugh denen kadın hariç tabii. Onun da değeri yok ya. Herkes öldü gitti çünkü.»

— «Ama siz ölmediniz, sayın Yargıç.»

— «Mahkeme önünde bu kâğıtların hiçbir değeri yoktur.»

— «Ama siz bir mahkeme önünde yaşamıyorsunuz. Bu dünyada yaşıyorsunuz. Vatandaşlarınız da hakkınızda bazı fikirlere sahip bulunuyorlar. Hakkınızda başka türlü yargılar vermeğe kalkışırlarsa siz buna dayanacak insan değilsiniz.»

Öfkeyle: «Hiçbir zaman inanmazlar buna!» dedi, «inanmağa hakları da yok. Ben doğru hareket ettim, görevimi yerine getirdim, ben...»

Bakışlarımı yüzünden ayırarak dizlerinin üzerinde duran kâğıtlara diktim. Bunun farkına varınca o da benim gibi yaptı. Bunun üzerine sakinleşti. Sahiden var olup olmadıklarını anlamak istiyormuş gibi, parmaklarıyle belgeleri yokladı. Yavaşça bakışlarını bana çevirerek: «Hakkın var, bu işi yaptım.»

— «Evet, yaptınız.»

— «Stark meseleyi biliyor mu?»

Bu soruyu niçin sorduğunu anlamağa çalıştım ama Yargıcın yüzünde anlaşılmaz bir ifade vardı.

— «Hayır,» dedim, «Stark bilmiyor. Sizi görmeden önce kendisine hiçbir şey söylemeyeceğimi ona haber vermiştim. Meseleden iyice emin olmak istiyordum.»

— «Çok nazik ve duygulu bir şekilde davranmışsın. Bir şantajcıdan beklenemez bu doğrusu.»

— «Vallaha, şimdi birbirimize karşılıklı sövmeğe başlamayalım. Benim dediğim şu: Siz de bir şantajcıyı, yani MacMurfee'yi korumağa çalışıyorsunuz.»

— «Hayır Jack,» dedi, «ben MacMurfee'yi korumağa çalışmıyorum,» sonra çekinerek devam etti: «Kendi kendimi korumağa çalışıyorum belki.»

— «Öyleyse ne yapacağınızı biliyorsunuz. Stark da bu işin içyüzünü hiçbir zaman öğrenemez.»

— «Ama ben kabul de etsem, red de etsem, ona hiçbir şey söylememek yine senin elinde.»

Öyle sakin bir tavırla konuşuyordu ki, zihnimden bir düşünce geçti: Yazıhanesinin başında oturduğuna göre belki bana silâh çekebilir, ya da üstüme atılabilirdi. İhtiyardı filân ama beni epeyce hırpalayabilecek durumdaydı.

Aklımdan geçenleri anlamış olacak ki «merak etme» der gibi bir hareket yaptı, sonra gülümseyerek: «Korkma canım,» dedi, «korkmana bir sebep yok ki!»

Öfkeyle: «Dinleyin beni...» dedim.

— «Benden sana kötülük gelmez.» Biraz düşündükten sonra ilâve etti: «ama seni susmak zorunda bırakabilirim.»

— «MacMurfee'yi yola getirerek mi?»

— «Hayır. Bundan çok daha kolay bir şey yaparak.»

— «Ne gibi?»

— «Bundan çok daha kolay bir şey yaparak,» diye tekrar etti.

— «Ne gibi?»

— «Sana...» diye başladı, sana bir tek şey söylesem yeter...»

Sessizce ayağa kalktı, kucağındaki belgeler karmakarışık bir halde yere düştü.

İçten bir tavırla ve açıkkalpli bir gülümseyişle: «Ama sana hiçbir şey söylemeyeceğim,» dedi.

— «Neyi söylemeyeceksiniz?»

Hep gülümsemeğe devam ederek eliyle «adam sende» demek ister gibi bir işaret yaptı: «Aldırma, bir şey yok,» dedi.

Fakat ben kendimi eskisi kadar kararlı hissetmiyordum. Bütün bunlar pek açık, belirgin şeyler değildi. Kendisini suçlayan kâğıtlar önünde darmadağın dururken onun böyle canlı, güvenli ve neşeli oluşu normal sayılamazdı. Halbuki böyleydi.

O iri boyu ile beni süzerken, ben de yerdeki belgeleri toplamak için eğildim: «Sayın Yargıç, yarın yine geleceğim,» dedim, «o zamana kadar da düşünür ve bir karara varırsınız herhalde.»

— «Gelmene lüzum yok, kararımı verdim bile.»

— «Ama herhalde bu karar...»

— «Hayır, Jack!»

Holün kapısına doğru ilerlerken: «Ama ben yarın yine de geleceğim.» dedim.

— «Gel tabii, beklerim. Ama kararımı verdim.»

Ondan müsaade istemeksizin holü geçtim. Elimi bahçe kapısına doğru uzattığım sırada beni çağırdığını işittim. Dönüp ona doğru birkaç adım attım.

— «Sana şunu söylemek istiyorum,» dedi, «bu ilginç belgeler bilmediğim bir şeyi öğretti bana. Eski dostum Vali Stanton'un beni korumak için kendisini lekelemiş olduğunu bu vesile ile öğrendim. Bana olan bağlılığını ve verdiği kararın kendisinde uyandırdığı acıyı aynı anda öğrenmiş olduğuma göre, buna sevinmek mi, üzülmek mi gerektiğini pek bilemiyorum doğrusu. Ama o bu işten bana hiç sözetmemişti. Bu da ondaki soylu ruhu göstermez mi?»

Onu haklı bulduğumu anlatmak için birkaç söz mırıldandım.

— «Yalnız şunu iyi bil,» dedi, «Vali Stanton bu işte görevini bir tek şey yüzünden ihmal etti. Onun tek kusuru, bir dostuna beslediği sevgi idi.»

Bu sefer mırıldanacak söz bulamadım: «Evet,» dedim.

Ben kapıya doğru ilerlerken o sarı gözleri ve sakin gülümseyişi ile arkamdan baktı. Sonra kapıdan çıkıp göz kamaştırıcı gün ışığının içine daldım.

Eve dönmek için yine o cehennem sıcağında caddeden ilerlemeğe başladım. Kendi kendime: «Gidip denize mi girsem, yoksa patrona telefon edip: «Yargıç İrwin 'kabul etmiyor' mu desem,» diye düşündüm. Ama sonunda bir gün daha beklemeğe karar verdim. Belki

ara yerde Yargıç fikrini değiştirirdi. Denize girmek meselesine gelince, hava, deniz banyosu yapılamayacak kadar sıcak. «En iyisi eve gidip bir duş yapar, havanın denize girmeğe imkân verecek kadar serinlemesini bekleyerek biraz uzanırım,» dedim.

Gidip duş yaptım, yatağıma uzandım, uyumuşum.

Birdenbire uyanıp yatağımda sıçradım. Beni uyandıran gürültü hâlâ kulaklarımda çınlıyordu. Bir çığlıktı bu. Arka arkaya birkaç defa koparılan bir çığlıktı. Bir kadının kopardığı gürültülü, muhteşem, gümüş gibi çınlayan bir feryattı.

Yataktan fırlayıp kapıya koştum. Fakat çırılçıplak olduğumu farkettim. Sırtıma bir robdöşambr geçirip merdiven başına koştum. Annemin odasından iniltiye benzer bir ses geliyordu. Oraya koştum.

Yatak kılığıylaydı. Karyolanın kenarına oturmuş, eli telefonun üzerinde kasılmıştı. Yerlerinden fırlamış şaşkın gözlerle yüzüme bakıyor, arada bir kesik kesik inliyordu. Telefonu elinden bıraktı. Alet büyük bir gürültü ile halının üzerine yuvarlandı. Sonra annem bir parmağını bana çevirerek: «Sen! Sen! Sen öldürdün onu! diye bağırdı.

— «Ne?» diye sordum, «ne?»

— «Sen öldürdün onu!»

— «Kimi öldürmüşüm?»

İsterik bir kahkaha kopararak: «Onu sen öldürdün,» diye bağırdı.

Bu gülme nöbetini durdurmak için onu omuzlarından tutarak sarstım ama o hem bana asılmağa, hem de beni itmeğe devam ediyordu. Soluk almak için bir an durdu, o zaman ben de telefonun açıldığını anlatan küçük tıkırtıyı duydum. Fakat yine gülmeğe başladığı için, kahkahası bu gürültüyü örttü.

— «Yeter artık! Yeter!» diye bağırdım. Sonra da onun birden bana baktığını gördüm. Orada olduğumu yeni farketmiş gibi bir hali vardı.

Bu sefer daha alçak sesle, fakat yine de kuvvetle tekrar etti: «Onu sen öldürdün! Onu sen öldürdün!»

Annemi yine sarsarak sordum: «Kimi öldürdüm canım?»

— «Babanı,» dedi, «babanı! Öldürdün onu!»

Ve işte, bütün işin içyüzünü de böylece öğrendim. Öğrendiğim bu gerçek karşısında o an için dehşete düştüm. İri çapta bir kurşun yerseniz belki sendelersiniz ama, hiçbir şey hissetmezsiniz. Hemen hissetmezsiniz yani. Ama o an için, yapacak başka işlerim de vardı. Annemin durumu ciddiydi. Aynı anda da kapının önünde iki tane kara suratlı insan görmüştüm: Bunların birisi aşçı kadın, öteki de oda hizmetçisiydi.

— «Aptal aptal ne duruyorsunuz orada?» diye bağırdım, «gidip Dr. Bland'ı çağırın çabuk.»

Sonra telefonu yerden kaldırıp ahizeyi tekrar yerine koydum. Böylece alt kattaki telefonu kullanmak mümkün olabilecekti. Kapıyı kapatmak için bir an annemin yanından ayrıldım. Aynı zamanda da her şeyi görüp öğrenmeğe savaşan iki zenciyi kapının önünden uzaklaştırdım.

Annem, bir gülüp bir ağlayarak konuşmağa başladı: «Onu çok sevmiştim,» dedi, «hayatta tek sevdiğim erkek o idi. Sen de onu, yani kendi babanı öldürdün.» Sonra bu işle ilgili birsürü ayrıntılı bilgi verdi. Sözünü henüz bitirmemişti. O sırada Dr. Bland gelip ona bir iğne yaptı. Annemin iniltileri, ağlamaları azalmağa başlıyordu. Doktor onun üzerine eğilmişti; kır saçlı ve sakallı, baykuşu andıran suratını benden yana çevirerek: «Jack,» dedi, «sana bir hastabakıcı göndereceğim. Çok emniyetli kadındır. Odaya ondan başka kimse girmesin. Anladın, değil mi?»

— «Evet,» demekten başka çare bulamadım. Çünkün annemin söylediği abuk - sabuk sözlerin anlamını doktorun da anlamış olduğunun farkındaydım.

— «Hastabakıcı gelinceye kadar sen burada kal,»

dedi, «annen normal hale gelinceye kadar içeriye kimseyi bırakma. Kimseyi bırakma ama, emi?»

Doktoru kapıya kadar geçirdim, kapının önünde de bir süre alıkoyarak: «Doktor,» dedim, «Yargıca ne olmuş?» Annemin sözlerinden bir şey anlayamadım. Kriz filân mı geçirdi yoksa?»

Beni baştan ayağa süzerek: «Hayır,» dedi.

— «E, ne var öyleyse?»

— «Öğleden sonra tabanca ile intihar etti,» dedi. Beri yandan beni süzmeğe devam ediyordu. Sonra çok tabii bir tavırla devam etti: «Sağlığının bozukluğundan yapmış olacak bunu herhalde. Çünkü sağlık durumu her gün biraz daha bozuluyordu... Yargıç çok çalışkan bir adamdı... Çok da sporcuydu...» Gittikçe daha sert ve kayıtsız bir tavır takındı: «Bu gibi insanlar ihtiyarlayıp da çalışma imkânlarının azaldığını gördüler mi, buna dayanamazlar. Evet. Hareketinin başka bir nedeni yok, eminim buna.»

Ben hiç cevap vermedim.

Yine sert bir tavırla: «Allahaısmarladık,» dedi.

Sonra başını çevirip kapıya doğru ilerledi. Merdivenin ilk basamaklarını inmeğe hazırlandığı sırada bağırdım: «Doktor! Yarası neresinde? Vücudünün hangi kısmında? Başında değil ya?»

— «Tam kalbinde,» dedi, «3,8 çapında bir otomatik tabanca ile intihar etmiş. Yarası tertemizdi.»

Sonra merdivenden indi.

Yalnız kalınca, ölüyü düşündüm. Başına nişan almamıştı da kalbine nişan almıştı. Yarası tertemizdi. Halbuki tabancanın namlusunu ağzına soksaydı mermi ağzındaki ince dokuları yakıp sıyıracak, kafatasını yumurta gibi patlatacak, etrafa iğrenç ve kanlı beyin parçaları sıçramasına sebep olacaktı. Yaranın temiz olduğunu düşünmek içimi ferahlatıyordu.

Odama dönüp çabucak sırtıma bir şeyler giydim. Sonra yine annemin odasına gelerek kapıyı kapattım. Karyolanın kenarına oturdum. Kocaman yatağın için-

de annemin vücudü ufacık görünüyordu. Benzi kül gibiydi. Ağzı aralık duruyor, zor nefes alıyordu. Bu yüzü güçlükle tanıyabilmekteydim. Bu yüz, bundan kırk yıl önce Arkansas'ın ormanlık bölgelerinden bir kasabada, bir evin kapısı önünde tıknaz bir adamla beraber duran açık yeşil elbiseli, sarı saçlı kızın yüzü değildi. Yine bu yüz, bundan yıllarca önce çamlıkta bahçe yolunda ya da pancurları kapalı bir odada gaga burunlu, yakıcı bakışlı bir erkeğe ümitsiz gözlerle, doymak bilmez bir şekilde bakan o elmacık kemikleri çıkık yüz de değildi. Bu, artık ihtiyar bir yüz olmuştu ve ben de buna çok üzülüyordum. Yatağın üzerinde cansız gibi duran ellerden birini tutmak için kolumu uzattım.

Bu eli tutarak hayallere daldım: «Acaba Arkansas'a Bilgili Avukat gitmeseydi de onun arkadaşı gitseydi işler ne şekile girerdi?» diye düşündüm. Fakat o sıralarda Yargıç İrwin'in attan düştüğü için sakat kalan ilk karısıyle evli olduğunu hatırlayarak: «Yok, yok, Arkansas'a o gitmiş olsaydı işler yine de düzelemezdi,» diye düşündüm. Yargıcın ilk karısı uzun yıllar yatalak olmuş, sonra sessiz sedasız ölüp gitmişti. Yargıç İrwin bu sakat karısına karşı birtakım görevleri olduğu kanısındaydı herhalde. İşte bunun içindir ki elmacık kemikleri çıkık genç kızla evlenemezdi. Yine bunun içindir ki gidip Bilgili Avukat'a: «Azizim, ben senin karını seviyorum,» diyememişti. Peki ama, koca işin içyüzünü öğrenerek evi terketmeğe karar verdiği zaman Yargıç İrwin ne diye annemle evlenmemişti?

Çünkü o sırada karısı hayattaydı. Yargıç da ona anlaşılmaz bir onur duygusuyle bağlı bulunmaktaydı. Sonra annem yeniden evlenmişti. O zaman Yargıç'la kavga etmiş, gizli gizli buluşup kaçamak zevkleri birlikte tadarlarken, birbirlerine epey acı şeyler söylemiş olmalılardı. Derken sakat kadın ölmüştü. Peki, o zaman neden evlenmemişlerdi? Ama Yargıç daha

önce evlenmeğe razı olmadığı için, annem onu cezalandırmak üzere buna razı olmamıştı belki. Ya da her ikisi de hayatlarını bir daha bozamayacak şekilde kurmuş bulunmaktaydılar. Muhakkak olan şu ki, Yargıç sakat karısının ölümünden sonra o Savannah'lı müsrif kadınla evlenmişti. Fakat bu kadın ona ne para, ne mutluluk getirmiş, az zaman sonra da ölmüştü. Peki, bari o zaman olsun niye evlenmemişlerdi?

Sonunda bu soruyu zihnimden uzaklaştırdım ve annemin hareketsiz elini elimde tutmaya devam ettim. Bitkin yüzüne bakarak, soluğunu dinliyerek kendi kendime biraz önce beni uykudan uyandıran o gürültülü, muhteşem gibi çınlayan feryadın nasıl da kalpten gelme olduğunu düşünüyordum. Yıllardan beri karanlıklara gömülmüş bir ruhun içten feryadıydı bu, bir saniye için uyanıp meydana çıkmak imkânına nihayet kavuşmuştu!.

Ben annemin kimseyi sevmediğini sanmıştım ama o, Yargıç İrwin'i sevmişti. Onun için, eli avucumda dururken ona karşı yalnız merhamet değil, fakat birisini sevmiş olduğu için, aynı zamanda şefkati andıran bir his de duyuyordum.

Hastabakıcı gelip odaya girerek beni dışarıya çıkardı. Peşi sırada Yargıç İrwin'in komşularından Mrs. Daniell adında bir kadın annemi görmeye geldi. Yargıcın öldüğünü anneme telefonla o haber vermişti. Mrs. Danieli tabanca sesini duymuş fakat aldırmamıştı. Zenci uşak bağıra bağıra bahçeye girdiği zaman işi anlamıştı. Onunla eve girmiş, şu manzara ile karşılamıştı: Yargıç kütüphanesindeki koltuklardan birinde oturuyordu. Kucağında bir tabanca durmaktaydı. Başı omuzlarından birine eğilmişti. Beyaz ceketinin sol tarafı kan içindeydi.

Mrs. Daniell gördüklerini anlatmak arzusu ile yanıp tutuştuğu için boyuna caddedeki evleri kapı kapı dolaşmıştı. Aynı şeyleri bana da anlattı. Yargıcın evi-

ne öğleden sonra yaptığım ziyaret hakkında beni sıkı sıkı sorguya çekti ama ağzımdan lâf alamadı. Annemin rahatsızlığının sebebini de sordu (çünkü onun telefondaki feryadını işitmişti), sonra da daha fazla bir şey öğrenemeksizin çıkıp gitti. Bildiklerini daha başka kimselere anlatacaktı herhalde.

Genç Müdür akşamın yedisine doğru geldi. Yargıcın öldüğünden haberi vardı; ona annemin durumunu anlatmak zorunda kaldım, onun yanında durmasının faydasız ve gereksiz olduğunu kendisine açıkça söyledim. Sonra onu alıp aşağıya götürdüm. Hiç ses çıkarmaksızın oturup birer kadeh içki içtik. Zaten onun orada oluşuna hiç mi hiç aldırdığım yoktu.

Yargıç İrwin'in cenazesi iki gün sonra kaldırıldı. Daha önce ben de evde toplanan konu-komşu ile beraber tabutun önünden geçmiş, ölünün yüzüne bir göz atmıştım. Gaga burnu parşömen gibi incelip saydamlaşmış teni canlı rengini kaybedivermişti. Yalnız yanaklarında, cenazeyi hazırlayan adamın sürdüğü hafif kırmızılığın rengi görülmekteydi. Kızıla çalan sert ve seyrek saçları başının üstünde, bir fırçanın kılları gibi, dimdik duruyordu. Hazır bulunanlar ölüye bakarak birbiri peşi sıra geçiyorlar, aralarında alçak sesle bir şeyler konuşuyorlar, sonra salonun nihayetine, cenaze levazımatı mağazası tarafından gönderilen palmiye ağaçlarının yanına gidip duruyorlardı. Böylece bu olay, tıpkı duru suyun içine düşüp sonunda hiçbir iz bırakmaksızın eriyip giden bir çamur damlası gibi, kasaba halkının iç hayatında eriyip gidiyordu.

Sonra da mezarlığa gidip ölünün gömülüşünde hazır bulundum. Yargıç İrwin'in tabutunun konulduğu mezara şimdi de kürek kürek toprak atılıyordu. Bu, kumla karışık bir çeşit kara topraktı. Yargıcı, onun Mortimer L. Littlepaugh adını, hatta böyle bir adamın var olduğunu dahi nasıl unutmuş olduğunu düşündüm. Ama Mortimer'in kendisi Yargıcı hiçbir zaman unutmamıştı. O öleli yıllar olmuştu ama, Yargıç İrwin'i

düşünmekten bir an bile geri durmamıştı, kızkardeşine yazdığı son mektubun anısını mezara kadar götürmüştü. Şimdi ise, buruşuk ve etleri dökülmüş yüzü, Yargıcın da öbür dünyaya ayak basmasını beklerken, sessiz sessiz gülüyor olmalıydı. Yargıç Mortimer L. Littlepaugh'u öldürmüştü ama eninde sonunda Mortimer de Yargıcı öldürmüş bulunuyordu. Fakat onu öldüren Mortimer miydi? Yoksa asıl suçlu ben miydim? Bu da bir görüş meselesidir. Bu düşünceyi kafamın içinde evirip çeviriyor, kendi sorumluluğum üzerinde tahminler yürütüyordum. Bununla beraber, benim de Mortimer'in de bu işten sorumlu olmadığımızı iddia etmek pekâlâ mümkündü. Mortimer, Yargıcı, Yargıç kendisinin ölümünden suçlu olduğu için öldürmüştü; Yargıç da benim dünyaya gelmekliğime sebep olduğu için ölmüştü; çünkü ben olmasaydım ölmeyecekti, olaya bu açıdan bakınca Mortimer'le ikimizin, Yargıç İrwin'in intiharına, geç de olsa, birlikte sebep olduğumuz sonucuna varılabilirdi. Bir insana can vermek de, onun canını almak da idam cezasına yol açabilen bir cinayet olabilir ve ölümün sorumluluğu daima cinayeti işleyene yükletilir. Bu bakımdan her insanın intihar ettiğini iddia edebiliriz. Bir insan hayatını biçimli bir şekilde çekip çevirebilseydi, belki de hiç ölmeyecekti.

Mezarcılar mezarı kapattılar, üzerine özene bezene bir tümsek yapıp bunun üstünü de çiy yeşil renkte çimenler dikili toprak kalıplarıyla örttüler. Çünkü gövdeleri yosun tutmuş ağaçların gölgesinde ve kalın bir kuru yaprak tabakası altında hiç çimen bitmez. Cenazedeki cemaat huşu içinde geçip gitti, ben de Yargıcın yeşil otlar altında yatmakta olduğu bu yerden uzaklaştım.

Böylece, asıl gerçek babamın mezarı başından ayrılarak caddeye çıktım. Onun babam olduğunu düşünmeye artık alışıyordum. Yavaş yavaş Bilgili Avukat'ın babam olmadığını düşünmeye de alışmaktaydım. Bilgili Avukat'ın benim hiçbir şeyim olmadığını öğren-

mekle bir çeşit ferahlık duymaya başlamıştım. Bu adamın zaafı, oldum olası, bir lânet gibi, üzerime çökmüş bulunmaktaydı.

Onun hakkında şunları düşündüm: Bu adam güzel ve ateşli bir kadının kocasıydı; başka bir adam çıkıp bu kadını onun elinden aldı ve çocuğun asıl babası oldu. Kocanın yaptığı tek iş, bütün malını mülkünü karısına bırakıp ortadan kaybolmaktan ibaret kaldı. Yaralı bir hayvan gibi gidip o in gibi pis yere tıkıldı. Zekâsını dinî vecizeler yazıp tekrarlamakla körletti, kuvvetini zaaf haline koymakla vakit geçirdi. Aslında iyi bir adamdı ama onun iyiliği bana, «iyiliğin karın doyurmayacağından» başka hiçbir şey öğretmedi.

Buna karşılık yeni babam iyi değildi. Bir dostunu aldatmış, karısına ihanet etmiş, rüşvet yemiş, istemeksizin de olsa bir adamın intiharına sebep olmuştu. Fakat iyilik yapmıştı. Daima dürüst bir Yargıç olarak bilinecekti. O kadar ki öldüğü güne kadar herkesin içinde alnı açık olarak dolaşacaktı.

Hatta yeni babam kendisine o belgeleri gösterdiğim sırada bana: «Yok canım Jack, yapamazsın bu işi.. yapamazsın... çünkü... çünkü...ben senin babanım!» demekten bile kaçınmıştı.

Sonunda ben iyi ve zayıf bir babayı, fena ve kuvvetli bir baba ile değişmiştim. Bu yüzden pişman değildim. Deniz kenarındaki caddede ilerlerken Yargıcı düşünüyor, ona acıyordum: Ama kendi hesabıma babalık içinde yaptığım bu değiş-tokuştan memnundum.

Sonra da öteki ihtiyarı düşündüm. Pis, dağınık odada onu yine o meczup cambaza doğru eğilmiş, onur göz yaşlarıyla ıslanmış yüzüne doğru bir çikolata parçası uzatırken gördüm. Peşinden de şöminenin önündeki halının üzerinde oynayan küçük çocuğu; siyahlar giymiş, tıknaz bir adamın ona doğru eğilerek: Al bakayım oğlum, ama yemekten önce başka çikolata yok ha!» deyişini hatırladım. İşte o sırada kendimden pek emin olmadığımı anladım.

Bu yüzden şimdilik bir karara varmak için çaba harcamaktan vazgeçtim. Bu adamların her ikisini de kaybetmiş olduğuma göre, kendilerine karşı beslediğim duyguları tartmaya kalkışmak tamamen boşuna olacaktı. Birçok insanın babası ölür ama, benim durumum acayipti: Çünkü aynı anda iki babayı birden kaybetmiş oluyordum. Gerçeği meydana çıkarmıştım ama gerçek sonunda iyi ve zayıf ya da fena ve kuvvetli olanı muhakkak öldürür. Siz de kendi benliğinizle ve gerçekle karşı karşıya kalırsınız ama babanıza, asla akıl danışacak durumda değilsinizdir: Zaten babanız size akıl verecek durumda değildir ve şimdi de ölüp gitmiştir artık.

Ertesi gün şehre döndükten sonra beni Landing'den telefonla aradılar. Telefon eden adam Mr. Petrus adında biriydi ve Yargıcın vasiyetnamesindeki hükümleri yerine getirmekle ödevliydi. Bana: «Yargıç İrwin uşaklarla hizmetçilere bazı ufak tefek parçalar bırakmış ama onun tek mirasçısı sizsiniz,» dedi.

Evet, Yargıcın hayatında yaptığı tek yolsuz iş bahasına yıllarca önce kurtarmış olduğu servetin tek mirasçı bendim. İşin tuhafı da şu ki, bu yolsuz iş yüzünden yine ben, onun intihar etmesine sebep olarak, adaletin masum bir aleti haline gelivermiştim.

Olayların böylesine gelişmesi aynı anda hem o kadar saçma, hem de o kadar mantıklı görünüyordu ki, telefonu kapadıktan sonra kahkahalarla gülmeye başladım ve kendimi güçlükle zaptedebildim. Fakat çok geçmeden gülüşümün ağlamaya dönüştüğünü bir yandan hıçkırırken öte yandan boyuna: «Zavallı adamcağız!» diye tekrarladığımın farkına vardım.

Benim bu halim, uzun bir kıştan sonra buzların çözülüp erimesini hatırlatıyordu. Kış da epey uzun olmuştu ha.

VIII

İNSAN büyük bir darbe yedi ya da büyük bir buhran geçirdi de sinirlerindeki gerginlik kayboldu mu, sonradan meydana çıkan o yeni havanın içine tekrar yerleşir ve bir daha başka bir değişiklik olmayacağını sanır. «Eh, artık denge kuruldu,» deriz ve ortaya çıkan yeni şartlara alışıveririz. Yargıç İrwin ölüp de şehre döndükten sonra, işte buna benzer bir his duydum. Bana öyle geliyordu ki bir şey sona ermiş, vaktiyle başlamış olan iş şimdi bitmiş ve unutulmuş, yani sözün kısası, limonun bütün suyu sıkılıp tükenmişti.

Fakat muhakkak olan şudur ki, hiçbir olay asla bitmez. Çünkü bizim bittiğini sandığımız olay, hiç bitmeyen asıl olayın sadece bir tek bölümüdür. Bunu bir oyun sayarak, oyun hiçbir zaman bitmez, sadece oyuncular bir süre için dururlar. Bu oyunda ise dokuzdan fazla el vardır. Oyun bittiyse bu, artık karanlığın basmış olmasındandır.

Patronun giriştiği küçük oyun da bitmemişti nitekim. Ama ben o oyunu hemen hemen unutmuştum bile. Yargıç İrwin olayının, patronun kitabının bir bölümü olduğu aklımdan çıkmıştı. Patronun kitabı da tamamlanmış gibi görünüyordu ama bu hal, daha büyük ve başka bir olaylar zincirinin tek halkasından başka şey değildi.

Odasına girdiğim zaman patron masasının arkasından bana baktı: «Gördün mü şu itoğlu itin bana ettiği oyunu?» dedi.

Hiç sesimi çıkarmadım.

— «Ne vardı onu böyle geberesiye korkutacak? Biraz gözdağı verecektin, o kadar!»

— «Korkmamıştı ki,» dedim.

— «Peki ne diye bu haltı etti öyleyse?»

— «Ne zamandır 'o korkmaz,' diye söylemiştim size.»

— «Peki, niye yaptı bu işi?»

— «Bunu söyleyemem.»

— «Neden yaptı bu işi?»

— «Bunu söyleyemem, dedim ya!»

Biraz şaşırarak yüzüme baktı. Sandalyesinden kalkıp dolaşarak masanın ön tarafına geçti: «Affedersin,» diyerek hantal elini omuzuma koydu.

— «Affedersin,» diye tekrarladı, «biliyorum, ikiniz de pek sıkı arkadaştınız, değil mi?»

— «Evet,» dedim.

Masanın üzerine oturdu, kalın dizlerinden birini kaldırıp iki eliyle tuttu: «Ama daha MacMurfee de var,» dedi.

— «Evet,» dedim. «MacMurfee de var, ama ona da şantaj yaptırmak niyetindeyseniz bana değil, başkasına başvurun.»

Şakacı bir tavırla: «MacMurfee gibi bir adam için ha?» dedi ama, ben aldırmadım: «Evet, MacMurfee gibi bir adam için,» dedim.

— «Ya,» dedi, «beni bırakıyorsun demek?»

— «Hayır, sadece bazı şeyleri bırakıyorum o kadar.»

— «Demek sahiymiş öyle mi?

— «Ne sahiymiş?»

— «Yargıcın geçmişinde bazı şeyler bulunduğu sahiymiş demek.

İnkâr edemezdim. «Evet» demek zorundaydım.

Onun için başımı sallıyarak: «Evet, bir şeyler varmış,» dedim.

— «Neymiş?» diye sordu.

— «Bundan fazlasını söyleyemem.»

Dağınık saçları yine gözlerinin üstüne inmişti. Uyuklar gibi bir hali vardı ama yine de bana uzun uzun, derin derin baktı. Sonra ciddî bir tavırla: «Yavrum,» dedi, «seninle uzun zaman beraber çalıştık. Sonuna kadar da beraber kalmamızı diliyorum. İkimiz de her cinsten türlü olaylarla karşılaştık, öyle değil mi yavrum?»

Cevap vermedim.

O bana bakmaya devam ediyordu. Sonra: «Aldırma canım,» dedi, «her şey yoluna girer elbet.»

Ben aksi aksi:«Evet,» dedim, «sonunda da siz Senatoya gireceksiniz.»

— «Yok canım, onu demek istemedim. İş senatör olmama kalsa, yarından tezi yok, olurum.»

— «Peki, ne demek istemiştiniz öyleyse?»

Bir müddet sessiz sessiz durdu, yüzüme bile bakmadı hatta. Boyuna dizlerinin üzerinde kavuşturduğu ellerini seyrediyordu. Birdenbire: «Adam sen de, unut artık bunu!» diye bağırdı.

Sonra anî bir hareketle dizini bıraktı, bacağı düştü, ayağı da «küt» diye yere vurdu: «Ama MacMurfee de, başkaları da iyice bilsinler ki ben, görevimi sonuna kadar yapacağım,» dedi, «onları kendi elimle gebertmem gerekse bile yapacağım bunu!»

Sonra parmaklarını ayırıp kanca gibi bükerek ve sert tutarak, sanki bir şeyi kavramaya hazırmış gibi, ellerini ileriye doğru uzattı.

Yeniden masaya yaslanarak kendi kendine konuşuyormuş gibi: «O Frey yok mu o Frey?» diye söylendi.

Peşi sıra derin derin düşünmeye başladı. Frey onun bu halini göreydi, o anda Arkansas'ın meçhul bir köşesinde bulunduğu için Allahına şükrederdi. Böyle-

ce patronla MacMurfee arasındaki olay —ki Yargıç İrwin bunun sadece bir bölümüydü— yine devam edip gitti ama, ben artık bu işe karışmadım. Büromdaki o masum, küçük gündelik işlerime döndüm. Bir yandan da yavaş yavaş sonbahar gelmeye başlıyordu. Akşamları rüzgâr çıktığı zaman, meşelerin altındaki kuru yapraklar hışırdıyorlardı. Şeker kamışı ürününün toplanmasına başlanmıştı. Kocaman tekerlekli, tıklım tıklım dolu arabalar, tarlalardan yükledikleri şeker kamışlarını boyuna şehre taşıyorlardı. Her araba geçtikçe peşinden ağır, ekşimsi bir koku bırakmaktaydı. Kapkara tarlaların ortasında, safran gibi sarı bir zencinin hazin hazin şarkı söylediği işitiliyordu.

Üniversite'nin antrenman sahasında geniş omuzlu, uzun bacaklı birkaç delikanlı habire topa vurup duruyorlardı. Daha ileride birkaç oyuncu birbirine girmiş bir o yana, bir bu yana seğirtiyorlar, beri taraftan bağırışmalar, düdük sesleri işitiliyordu. Her cumartesi akşamı, projektörlerin göz kamaştırıcı ışıkları altında stad: «Tom! Tom! Tom!» avazeleriyle çınlıyordu. Çünkü topu süren Tom, hasımlarını çalımla atlatan Tom, golü atan Tom... hepsi daima Tom'du.

Spor yazarları onun her zamankinden daha formunda olduğunu yazıyorlardı. Fakat beri yandan Tom, boyuna babasının başına iş açmakla meşguldü. Patron bu yüzden pek sinirliydi. Bütün memurlar bürolarda ayaklarının ucuna basa basa yürüyorlar; daktilolar da patronla iş için bir süre beraber bulunduktan sonra, makinelerinin üzerine kapanarak hüngür hüngür ağlıyorlardı, yine iş için patronun odasına giren büyük memurlar titreyerek alınlarındaki teri bir elleriyle silerlerken, yaldızlı çerçeveleri içindeki eski valilerin bakışları altında, geniş salonda yolarını adeta güçükle buluyorlardı. Patronun bu haline yalnız Sadie'nin aldırdığı yoktu. Sert sert konuşuyor, patronun yüzüne arzu dolu gözlerle bakıyordu.

Bütün bu devre içinde patronun yüzü ancak fut-

bol maçları dolayısiyle gülüyordu. Ben de onunla beraber iki üç maçta bulundum. Tom parlak bir oyun çıkardığı zaman patron sanki o adam değildi de başka biriydi. Parıldayan gözlerini açıyor, sırtıma tokatlar yapıştırıyor, beni kolları arasında sıkıyordu. Bazen, onun bu keyifli hali ertesi sabah, gazetenin pazar sayısının spor sayfasını açtığı zaman da devam ediyordu ama, bu halin hafta sonuna kadar sürdüğü görülmemişti. Tom ise babasının verdiği bunca sıkıntıya karşılık, onu keyiflendirecek hiçbir şey yapmıyordu. Tom antrenmanını gevşek tuttuğu, antrenör Billie Martin'den de azar işittiği için baba-oğul bir iki defa kavga etmişlerdi.

Bir seferinde Tom ona: «Sana ne yahu?» diye sormuştu. Otel odasının ortasında, sanki fırtınalı havada bir geminin güvertesinde durur gibi, bacaklarını açarak durmuştu. Başının etrafında puro sigarası dumanlarından meydana gelme bir bulut vardı. «Takımları benim sayemde kazanıyor ya. sana da, Martin'e de ne oluyor yani? Takımlarını kazandırabilirim de, anlıyor musun? Evet, takım hep benim sayemde kazanabilir, daha ne istiyorsun? Takımın her kazanışında da senin ağzın kulaklarına varıyor, benim sayemde övünmek imkânını buluyorsun. İstediğin bu değil mi zaten?»

Bunları söyledikten sonra Tom kapıyı «küt» diye çarparak dışarıya çıktı. Adamcağızın kalp sektesi geçirerek, bir yerine inecek gibi bir hali vardı.

Patron: «Bana ne dedi görüyor musun?» dedi, «benimle bu şekilde konuştu! Suratına iki tokat yapıştırsaydım da görseydi gününü!» Fakat patron altüst olmuştu, halinden belliydi bu.

Ara yerde patron Sybil Frey meselesini de ele almıştı. Daha önce söylediğim gibi, ben bu işe karışmadım. Zaten iş basitti ve nasıl olup biteceği besbelliydi. MacMurfee'yi yola getirmek için iki çare var-

dı: Bunlardan birisi Yargıç İrwin, öteki de müteahhit Gummy Larson'du. Patron Yargıca gözdağı vermek istemişti ama teşebbüsü eksik kalmıştı. Şimdi Gummy Larson'u para ile elde etmesi gerekiyordu. Gummy para ile satın alınabilir cinsten bir kimseydi; çünkü her şeyden önce iş adamıydı. İyi bir fiyat elde etmek şartiyle neyi olsa satardı. Bu arada vicdanını da, anasının ipliğini de, kendi eski dostu MacMurfee'yi de satması işten bile değildi. Gummy MacMurfee'ye şöyle dokunaklı birkaç lâf söylese, o da hemen senatoya seçilmekten vazgeçip bu işin peşini bırakırdı. Çünkü Gummy olmayınca, MacMurfee tek başına bir hiçten ibaretti.

Patronun da başka yapacağı şey yoktu. Onun için bu işi sonuna kadar götürecekti. Belki MacMurfee ile doğrudan doğruya müzakereye girişebilir, onun şimdilik Senatoya girmesine razı olur, sonra gelecek seçimlerde kendisi onun yerine geçerdi. Fakat bu çözüm yolunun aleyhinde iki sebep vardı: Bunlardan birincisi zamanın patron lehine işlememekte olduğu idi. Patron Senatoya girmek istiyorsa en uygun zaman, şimdi idi. Daha sonraları patron ellisine yaklaşmış, ötekiler gibi herhangi bir senatör olacaktı. Halbuki bugün ona herkes bir harika çocuk gözü ile bakıyordu, bir volkan kadar dinamikti çünkü. Gelecek de onundu.

İkinci sebep de şu idi: MacMurfee'nin Senato'ya girmesine razı olursa, şimdi daha Willie'nin adını bile duyunca soğuk ter döken birtakım insanlar patronun aleyhine dönecekler, onu alaşağı etmek çarelerini araştıracaklardı. Şimdiki halde bu fikri için için besliyorlar, kimseye açmıyorlardı ama, MacMurfee seçilince bunu hemen açığa vurmaktan geri durmayacaklardı. Gidip hemen MacMurfee'nin adamlarıyle arkadaşlık kuracaklar, onlarla düşüp kalkacaklardı.

Fakat MacMurfee ile iş görmemek için bir üçüncü sebep daha vardı. Daha doğrusu bu bir sebep değildi de, sadece bir vakıa idi. Yani patron olduğu gibi

görünen, değişmeyen bir adamdı. MacMurfee onunla uzlaşmaya varsa bile, sonunda bundan istifade edecek olan, kendisi olmayacaktı. Onun için patron müteahhit Gummy Larson'la pazarlığa girişmeyi daha uygun buldu.

Bu iş de epey tuzluya malolacağa benziyordu. Patron bu işi öyle pastırma ile adam tutmak gibi bir tarife ile, ucuza halledemeyecekti. Çünkü Gummy Larson Sağlık Merkezi ile büyük hastanenin inşası işinin kendi firmasına ihale edilmesini istiyordu. İhalenin Larson firmasına yapılması için tedbir alınacaktı.

Fakat ben bu pazarlıklara, gülüşmelere katılmadım. Her şeyle Duffy meşgul oldu. Zaten bu sonuca varmak için ne zamandır uğraşıp duruyordu ve bence Larson, bu işte elinden geleni yapmış, Duffy'ye de dolgun bir pay çıkarmıştı. Ama Duffy de bunu haketmişti ha! Hastanenin inşası işinde Gummy Larson'un adı daha ilk geçtiği günden beri patron Duffy ile hemen hemen hiç konuşmuyorlardı. Fakat Duffy aldırmıyor, patron kendisine ters ters bakarken o, ona yaltaklanmak için her şeyi yapıyordu. Ama işler Duffy' nin gayretleri yüzünden değil de, olayların zoru ile bu yola dökülmüşse bunda Duffy'nin kabahati neydi? Sözün kısası, bana sorarsanız Duffy alacağı komisyonu iyice haketmiş durumdaydı.

Bütün bu işler benim dışımda oluyordu, çünkü ben sonbahar başlangıcında yavaş yavaş dış âlemle ilgimi kesmiş durumdaydım. Dış âlem kendi yoluna devam edebilirdi, ben de kendi çizdiğim yolda yürüyordum. Yani şunu demek istiyorum ki, seçmiş olduğum bir yol olsaydı, onda yürümeye devam edecektim. Başımı alıp gitmeyi, patrona: «Eh, bana müsaade artık, gidiyorum. Bir daha da yüzümü göremeyeceksiniz,» demeyi tasarlıyordum.

Oturup hesap ettim, bunu yapabileceğim sonucuna vardım. Çünkü günde içeceğim bir fincan kahve ile yiyeceğim bir sandviç için serçe parmağımı bile

kımıldatmak zorunda değildim. Pek öyle zengin sayılmazdım ama, yine de zengin olacaktım. Bu, Amerika'nın Güney'ine mahsus sevimli ve kibar bir zenginlikti. Çünkü bizim bu taraflarda hiç kimse, öyle tam zengin olmayı istemez. Böyle bir şeyi âdi ve bayağı bulur. Onun için ben de Yargıcın bana bıraktığı mirası tasfiye edince dediğim şekilde sevimli ve kibar bir tarzda zengin olacaktım. Ama mirasın tasfiyesi işi biraz zamana muhtaçtı, çünkü Yargıcın işleri epey karışık görünüyordu.

Bu sevimli ve kibar zenginliği vaktiyle Yargıcın yaptığı yolsuzluğa borçluydum. Nasıl ki, günün birinde annemin de mirasına konarsam, bunu da gerçeği öğrendikten sonra ortadan kayboluveren Bilgili Avukat'ın zaafına borçlu olacaktım.

Yargıcın vaktiyle yaptığı yolsuzluk yüzünden elde ettiğim para sayesinde ben de çekip gitmek, hoş temiz, namuslu bir hayat sürmek imkânını elde edecektim. Fakat patronu bırakıp gitmedim. Evet, iki babamı da kaybetmiş olduğuma göre, şüphesiz kendimi gayet hür ve serbest hissediyordum. Şu var ki, benim çekip gitmemi mümkün kılacak olan, Yargıç İrwin'in parasıydı. Fakat tuhaf değil mi, yine beni olduğum yere mıhlayan, bu aynı para idi. Ya da bunu başka türlü anlatayım: Bu miras benim için, ucuna bir demir bağlı uzun bir ip gibiydi. Demirin sivri uçları gidip geçmiş yılların çamurları, yosunları, içine gömülmüş, takılmıştı. Ama konduğum bu ufak miras için böyle şeyler düşünmekle belki aptallık ediyordum. Belki de bu mirasın, başka miraslardan hiçbir farkı yoktu.

Çekip gitmedim ama, bu işlerin dışında kaldım. Ya büromda oturuyor ya da Üniversite kütüphanesine gidip vergi sistemleri hakkında kitaplar, monografiler okuyordum. Çünkü patron bana temiz, fakat çetin bir iş vermişti: Vergiler hakkında bir kanun tasarısı hazırlayacaktım. Bu yüzden günlük olayların o kadar dı-

şındaydım ki ancak anlaşma olduktan sonra bunun ayrıntılarını öğrenebildim.

Bir akşam çantam notlar ve grafikler dolu olduğu halde, patronla konuşmak üzere vali konağına gittim. Yalnız değildi. Yanında Tiny Duffy, Sugar-Boy ve —hayret!— Gummy Larson da vardı. Sugar-Boy başı iki omuzunun arasına gömülü olduğu halde, gidip köşede bir iskemleye oturmuştu. Bardağını, çocuklar gibi, iki eliyle tutmuştu. Zaman zaman büyük bir ihtiyatla ufacık bir yudum içiyor, sonra tavuklar gibi başını havaya kaldırıyordu. Sugar-Boy pek içki içmezdi. Kendi ifadesine göre içerse «S s s s si n n n? nir-li» olmaktan korkardı. Sugar-Boy'un sinirliliği felâket olurdu doğrusu. Çünkü bu yüzden havaya atılan reçel kavanozlarını bir atışta vuramaz, siyah Cadillac'la giderken yoldaki katırın burununu arabanın arka tamponu ile sıyırtıp geçemezdi. Duffy sıkı içerdi tabii ama, bu akşam içmiyordu. Halinde tavrında rahatsızlıkla beraber bir zafer edası da vardı, fakat içmeye pek hevesli görünmüyordu. Rahatsızlığı galiba patronun durmadan içmesinden, hem sıkı içmesinden ileri geliyordu. Gerçekten de patron böyle sıkı içti mi, dilini tutamaz hale gelir, fena halde patavatsızlaşırdı. Şimdiki halde sıkı içmekle meşguldu. Bu da yakında sert bir fırtınanın kopacağına işaretti. Meşin kanapede dimdik oturmuştu. Yanıbaşında, halının üzerinde bir sürahi su ile bir şişe ve bir kova buz vardı. Bumburuşuk ceketi ile ayakkabları yine kanapenin yanıbaşında duruyordu. Patron sıkı içmeye başladığı zaman ayakkablarını çıkarırdı. Nitekim şimdi de öyle yapmıştı. Şişedeki içki de epey azalmış bulunmaktaydı.

Mr. Larson kanapenin yanında, ayakta duruyordu. Ortayaşlı, orta boylu, külrengi yüzlü, külrengi elbiseli, bayağı suratlı bir adamdı. İçki içmiyordu. Eskiden bir kumarhanede krupyelik yapmış, içki içmenin kârlı bir şey olmadığına karar vermişti. Gummy Larson tam bir iş adamıydı ve kâr getirmeyen hiçbir

şeye el uzatmıyordu. İçki içmek de onun için kârsız işler arasındaydı.

İçeriye girer girmez durumu hemen kavradım. Patron kanlanmış gözleriyle bana baktı ama bir şey söylemedi, kanapenin yanına yaklaşmamı bekledi. Ben koltuğun yanına gelince kolunu havaya kaldırdı, parmağını Tiny'den tarafa dikti. Tiny kanapenin tam karşısında, tek başına duruyordu. Solgun yüzünde silik bir gülümseme vardı.

Patron şehadet parmağını ondan yana çevirmiş olduğu halde: «Şuna bak!» dedi, «Larson'la bütün işleri o çevirmek istiyordu. Ama ne dedim ben ona? 'Nafile,' dedim. Evet, 'nafile' dedim ona. Fakat sonunda ne oldu?»

Bilmece gibi bir soruydu bu, onun için cevap vermedim. Muhakkak olan şey şu idi: Bu akşam vergiler hakkındaki kanun tasarısından konuşmaya imkân olmayacaktı. Ben de kimseye görünmeden kapıya doğru yaklaşmanın çarelerini araştırıyordum.

Fakat patron yine bana hitaben: «Ama sonunda ne oldu?» diye bağırdı.

— «Ne bileyim ben?» dedim, ama orada kimlerin hazır bulunduğuna bakarak cereyan etmiş olan facianın mahiyeti hakkında da az çok fikir edindim.

Patron başını birden Tiny'den tarafa çevirdi: «Anlat ona olanları, diye emretti,» «anlat ona da, kendini ne kadar kurnaz sandığını da söyle!»

Tiny bu işi beceremedi. Elinden tek gelen şey, gülümsemekten ibaretti. Fakat bir kış gününün şafağı gibi silik bir gülümsemeydi bu.

Patron: «Ne duruyorsun, anlatsana!» diye bağırdı.

Tiny dilini dudaklarının üzerinde dolaştırdı; hiç kılı kıpırdamayan Gummy'den yana utangaç bir taze gelin tavrıyla baktı ama, yine konuşmadı.

Patron: «Dur, ben söyleyeyim öyleyse,» diye ba-

ğırdı, «benim hastaneyi Gummy Larson inşa edecek. Tiny bunun böyle olmasını hep isterdi ya, muradına erdi artık. Şimdi herkes memnun.»

Ben: «Bravo!» dedim.

Patron: «Evet, herkes memnun,» diye tekrarladı, «ama ben hariç! Ben hariç!» Göğsüne «güm» diye vurarak devam etti: «Çünkü vaktiyle yine ben Tiny'ye: 'Nafile, Larson'la pazarlığa girişmiyeceğim,' demiştim. Çünkü Tiny Larson'u alıp buraya getirdiği zaman, onun bu odaya ayak atmamasını isteyen bendim. Sonra, onu bu eyaletten ne zamandır defetmesi gereken bir insan varsa, o da benim. Ama Larson şimdi nerede? Nerede o şimdi?»

Gummy Larson'un yüzüne baktım. Onun külrengi yüzünde hiçbir ifade yoktu. Bundan yıllarca önce, Gummy henüz kumarhane krupyeliği yaparken, ben de onunla yeni tanışmıştım. Bir gün polisten dayak yemişti. Ya polise haraç veremediği ya da parayı geciktirdiği için yemişti bu dayağı. Polisler suratını öyle bir hale koymuşlardı ki, dayaktan sonra Gummy'nin yüzü pişmemiş bir sosisi andırır hale gelmişti. Fakat şimdi yüzünde bu dayaktan hiç iz yoktu. Zaten yüzünde iz kalmasın diye ,yumrukları yerken dişlerini sımsıkı kapamış, ağzını açmamıştı. Çünkü sonunda Belediye ile sıkı münasebetler kurmayı başarmıştı. Ağzını açmamayı bildiği için de şimdi çok zengin bir müteahhitti. Vaktiyle polislerin yumruklarını nasıl yediyse, şimdi de patronun yağdırdığı hakaretlere de yine öylece, sessiz, sedasız katlanıyordu. Çünkü bu da onun işine elvermekteydi. Gummy sapına kadar iş adamıydı, bunun inkâr götürür tarafı yoktu doğrusu.

Patron devam etti: «Ama Larson şimdi nerede? Bak, işte bu odanın içinde o. Karşımızda duruyor. Şunun kalıbına kiyafetine bir bakın. Herif erkek güzeli be, değil mi ha? Ne yaptı biliyor musunuz? En eski arkadaşına kalleşlik etti. MacMurfee'ye kalleşlik etti.»

Larson sanki kendisine hakaret değil de iltifat ediliyormuş gibi, yine kılı kıpırdamadan duruyordu.

— «Ama bunun ne önemi var? Hiçbir şey değil bu. Gummy böyle şeylere aldırış bile etmez.»

Gummy Larson'un yine kılı dahi kıpırdamadı.

— «Evet, Gummy böyle şeylere aldırış bile etmez. Çünkü onun dini imanı paradır. Gummy her şeyi satar. Nitekim en eski arkadaşını da sattı ve ben de... ben de...» Yumruğunu yine «güm» diye göğsüne vurarak devam etti: «Ben de... bunun parasını ödemek zorunda kaldım! Evet, bu itoğlu itler ödettiler bunu bana!»

Uzun bir sessizlik oldu. Patron tehdit dolu bir tavırla gözlerini Gummy'nin yüzüne dikti, sonra şişeyi kavradı. Kadehi yarı yarıya doldurup içine biraz su koydu. Şimdi artık kadehe buz koymak zahmetine bile katlanmıyordu. İşin esasına önem vermekteydi çünkü. Belki biraz sonra kadehe su bile koymayacaktı.

Dediğim gibi Gummy içmemişti, kendinden pek emin bir hali vardı. Kanapenin üzerine yığılmış olan patrona dikkatli dikkatli bakıyordu. Patron şişeyi yere koyduğu zaman: «Sayın Vali,» dedi, «bu iş üzerinde anlaşmaya vardığımıza göre, ben müsaadenizle gideceğim artık.»

Patron: «Evet,» diye cevap verdi ve kundurasız ayaklarını yere sarkıttı, «evet, anlaşmaya vardık doğrusu! Ama...» Sonra kadehini elinde sıkarak ayağa kalktı, iri bir köpek gibi silkindi, bu yüzden de yere biraz içki döküldü. «Şunu iyi dinle!» dedi. Kundurasız ayaklarıyla halıyı ezerek, başını ileriye doğru uzatmış olduğu halde Gummy Larson'a doğru yürüdü.

Tiny Duffy patronun tam yolu üzerinde değildi ama, o gelirken yeter derecede ya da tam zamanında geri çekilemedi. Bu yüzden patron ona çarpar gibi oldu ya da galiba onu itti Tam bu anda da Dufy'nin yüzüne bile bakmaksızın, kadehin içindekileri onun su-

ratına fırlattı. Sonra elindeki kadehi yere attı. Kadeh kırılmaksızın halının üzerinde zıpladı.

Duffy'nin içki ile ıslanmış, hamur gibi yumuşak suratını görünce Upton'da o meşhur açıkhava toplantısının yapıldığı günü hatırladım. O gün de patron Duffy'yi o kadar korkutmuştu ki, zavallı kaçmak isterken kürsüden aşağıya yuvarlanmıştı. Bugün ise o şaşkınlıktan sonra, yüzüne bir öfke parıltısı, ardından da çaresiz ve kederli bir ifade geldi. Uzlaşıcı bir tavırla, inler gibi: «Niye yaptınız bunu patron? Niye yaptınız bunu?» dedi.

O sırada uzaklaşmış olan patron dönüp Duffy'ye baktı: «Bunu çok daha önce yapmalıydım,» dedi, «çok daha önce yapmalıydım bunu.»

Sonra da Larson'un üzerine yürüdü. Olup bitenler karşısında Larson'un kılı bile kıpırdamamıştı. Pardesüsü ile şapkasını almış, işler yatışsın diye bekliyordu. Patron gidip onun tâ burnunun dibinde durdu. Vücutleri nerdeyse birbirine değecekti. O zaman Larson'un yakasını tuttu, daha fazla yaklaştı. Böylece onun kırmızı suratı ile Larson'un kül rengi suratı karşı karşıya geldi.

Patron: «Evet, anlaşmaya vardık,» diye bağırdı, «ama bir çivi, betonda küçücük bir demir parçası eksik olursa ya da harcın içine bir fincan fazla kum koyarsan bir tek çatlak mermer dahi kullanırsan karnını deşerim bak... Allah hakkı için karnını deşerim.» Bunları söylerken Gummy'nin yakasını bırakarak, eliyle onun karnını deşer gibi bir işaret yaptı. O sırada Larson'un ceketinden kopan bir düğme zıplayıp döne döne yerde yuvarlandı ve «çıt» diye şöminenin içine düştü.

Patron devam etti: «Çünkü hastane benim. Anladın mı? Benim hastanem bu!»

Sonra da patronun soluğundan başka ses işitilmez oldu.

Duffy yüzündeki içkileri mendiliyle silmişti. Men-

dilini elinde sıkarak, olup bitenlere korku ve dehşet içinde bakıyordu. Sugar-Boy ise bütün bu işlere en ufak bir dikkat bile göstermemekteydi.

Fakat Larson kımıldamıyordu. Patron onu hâlâ yakasından tutmaktaydı ama, Larson'un hakkını yememek lâzım: Adamın cidden kılı kıpırdamamaktaydı. Sanki damarlarında kan değil de buzlu su dolaşmaktaydı. Ne hareket, ne öfke, ne şiddet, ne de hatta suratının yumruklar altında pişmemiş sosise dönmesi... Hiçbir şey bu adamı heyecanlandıramamaktaydı. Sapına kadar iş adamıydı doğrusu. Her olayı gerçek değeriyle ölçmesini biliyordu.

Hâlâ patronun kıpkırmızı suratını karşısında öylece duruyordu. İçki kokan yakıcı soluğunu kendi yüzünde hissetmekteydi. Fakat yine öylece bekliyordu. Patron onun yakasını bıraktı, parmakları ayrık olarak elini havaya kaldırdı, geriledi. Sonra arkasını dönüp uzaklaştı. Sanki karşısındaki adam yokolmuş gibi bir hal vardı. Kundurasız ayakları hiçbir gürültü çıkarmıyordu. Yürürken başını belli belirsiz sallamaktaydı.

Gidip kanapeye oturdu, eğildi, kollarını ileriye doğru sarkıtıp dirseklerini açık duran dizlerine dayadı. Sanki odada yapayalnızmış gibi, gözlerini şöminede yanan ateşe dikerek öylece kaldı.

Larson tek kelime söylemeksizin kapıya doğruldu, dışarıya çıkıp kapıyı aralık bıraktı. Tiny Duffy de kapıya doğru yürüdü. Halinde, şişko insanların ayaklarının uçlarına basa basa yürüdükleri zaman edindikleri o inanılmaz hafiflik, çeviklik vardı. Şiş vücudu de denizde boğulup şişerek dokuzuncu gün suyun yüzüne çıkan bir cesedi andırıyordu. Kapının eşiğine gelince, eli topuzunda olduğu halde dönüp arkasına baktı. Patron hâlâ dalgın dalgın düşünüyordu. Duffy'nin gözü ona ilişince bakışlarından öfkeli bir parıltı geçti. O anda da: «Allah için, şu Duffy'de yine de insanca bir taraf varmış, kızabiliyor hiç olmazsa,» diye düşündüm. O anda o da kendisini seyrettiğimin farkına

vardı: «Affedersin, anlıyorsun ya işte, darılma sakın emi?» der gibi bir tavır takındı! Evet, zavallı Duffy bu işi halletmek için elinden geleni yapmıştı ama bakın, şimdi başına neler geliyordu! Mükâfatı bu mu olmalıydı onun? Biraz daha fazla saygıya hak kazanmış değil miydi? Zavallı Duffy de insandı nihayet!

O da Larson'un arkasından çıkıp karanlıkta kayboldu. Peşi sıra kapıyı da sessizce kapının yolunu bulmuştu.

Bense hâlâ kımıldamaksızın duran patrona bakıyordum.

— «Tam son perdeye yetişmişim,» dedim, «üzgün değilim buna ama, müsaadenizle gideyim.» Çünkü bu saatten sonra oturup patronla yeni vergi tasarısı hakkında konuşamazdık.

— «Dur biraz,» dedi.

Sonra şişeyi yakaladığı gibi dikip içmeye başladı: İşin esasına varmıştı nihayet!

Öfkeli bir bakışla: «İşittin ya dediklerimi,» dedi, «eğer betonda bir demir parçası noksan olursa, eğer..»

— «Evet,» dedim, hepsini işittim.

— «...harcın içine bir fincan fazla kum koyarsan, en ufak bir şeyi eksik yaparsan karnını deşerim senin, dedim!»

Kalktı, bana doğru geldi. Tam karşımda durarak: «Geberteceğim keratayı,» dedi. Soluk soluğa idi.

— «Evet, böyle söylediniz ona, dedim.

— «Böyle söyledim, dediğimi de yapacağım. Hele bir halt işlemiye görsün!»

— «Evet. Bir kusur işlemiye görsün.»

— «Gebertirim onu alimallah.» Kollarını ileriye doğru uzattı: «Vallahi gebertirim. Hepsini geberteceğim. Kim pis elini bu işe sokarsa gebereteceğim. Hele şu hastane inşaatı bir bitsin, onlara ben ne oyun edeceğim bak! Hepsini alaşağı edip bastıracağım, mahvedeceğim! Pis ellerini bu işe sürmek ha? Keratalar tehditle yaptırdılar bu işi bana, tehditle yaptırdılar.»

— «Buna Tom Stark da sebep oldu ya...» dedim. Bütün sarhoşluğuna rağmen tek kelime söyleyemeden, öylece kala kaldı. Yüzüme öyle bir bakış baktı ki, üstüme çullanacak sandım. Sonra dönüp kanapeye doğru gitti. Ama oturmadı, eğilip şişeyi aldı, yine diktiği gibi birkaç yudum içti. Beni yukarıdan aşağıya şöyle bir süzdükten sonra kelimeleri ağzında geveliyerek: «Tom daha çocuk canım...» dedi.

Verecek cevap bulamadım. O şişeyi yine dikip birkaç yudum daha içti.

Boğuk bir sesle: «Daha çocuk o,» diye tekrar etti.

— «Evet, öyle,» dedim.

Sonra yine kollarını uzatarak: «Ama ötekiler!..» diye bağırdı, «ötekiler beni sıkboğaz ettiler... Geberteceğim onları!... Mahvedeceğim hepsini!»

Boyuna aynı lâfları tekrarlayıp duruyordu. Kanapenin üstüne yığılıncaya kadar da boğuk sesle yine aynı şeyleri söyledi: «Tom daha çocuk,» diye mırıldandı. Sonunda sustu ve odada onun derin derin soluk alışından başka ses kalmadı.

Onun bu haline baktım ve —kaç yıl olmuştu kim bilir?— Upton'daki odamda zilzurna sarhoş olup sızdığı o ilk günü hatırladım. O zamandan beri epey yol almıştı. Şüphesiz şimdi karşımda o eski ablak suratlı, babacan Willie yoktu. Ne çok şeyler değişmişti! Evet, birçok şeyler, hem de kökünden değişmişti.

Köşedeki iskemlesinde oturan Sugar - boy hiç yerinden kımıldamamıştı. Bacakları kısa olduğu için ayakları yere zor değiyordu. Yerinden kalktı, kanapeye yaklaştı. Patrona baktı.

İçimden: «Tamam, hapı yuttu,» dedim.

Gözlerini patronun iri vücudundan ayırmaksızın başını salladı. Patron sırtüstü yatmış, bir bacağı yere sarkmıştı. Sugar-Boy patronun bacağını kaldırıp kana-

penin üzerine koyınak için eğildi. Sonra yerde sürünen ceketi alıp patronun kundurasız ayaklarının üzerine örttü. Bana bakarak özür diler gibi bir tavırla: «B b b bel... ki ki ki... ü ü ü şür... d d d de...» dedi.

Çantamla pardesümü aldım, kapıya doğru yürüdüm. Sonra dönüp dminki sahnenin cereyan ettiği tarafa doğru baktım. Sugar-Boy yine gidip deminki gibi iskemlesine oturmuştu. Bakışımdan soran bir ifade bulunmalıydı herhalde ki: «B b b ben... k k k ka ka ka... layım da... k k k kim sese... ra ra ra rahat s s sız e e et... me me me sin o o o onu...» dedi.

Ben de onları bırakıp yola çıktım.

Odama dönerken kendi kendime: «Adam Stanton hastanesinin kim tarafından, nasıl inşa edileceğini duysa acaba ne yapardı?» diye düşünüyordum. Adam meselesi yine söz konusu olsa, patronun ne diyeceğini aşağı yukarı bilmekteydim: «İyi ya,» diye bağıracaktı,» hastaneyi yaptıracağım dedim, yaptırıyorum işte. O da işinin başında kalsın, ellerini yine temiz tutmaya gayret etsin!»

Zaten patrona bu soruyu sorduğum zaman o da bana harfi harfine bu cevabı verdi.

Sonra yine kendi kendime: «Acaba Anne patronu zilzurna sarhoş olup kanapenin üstünde sızmış görseydi ne yapardı?» diye de düşündüm. Bu düşüncemde alaylı ve zevkli bir taraf da vardı. Eğer Anne patronun kuvvetine, haşinliğine, kendinden eminliğine hayran oldu da mutluluğu için her fedakârlığı yapmaya hazır idiyse, gelip onun bu halini görmeliydi: Şu anda patron mezbahada kafasına balyozu yeyip yuları ayaklarına dolaşmış, kendisi de dize gelmiş, başını bile kaldırmaya hali olmayan bir boğa durumundaydı. Evet, Anne görmeliydi bu manzarayı doğrusu.

Sonra: «Belki de Anne bunu görmek için bekliyordur,» diye düşündüm. Çünkü kadınların en çok hoşlandıkları sarhoş, it, palavracı, hergele erkeklerdir.

Çünkü kadınlar tıpkı peteklerini ölmüş bir arslanın iskeleti içinde kuran arılara benzerler.

Bu kudretli iskeletten biraz sonra dışarıya bal akacaktır.

Patronun dediği gibi, Tom Stark daha çocuktu ama olayların gidişinde onun da büyük bir sorumluluk payı olduğuna şüphe yoktu. Fakat beri yandan Tom'un hayattaki davranış tarzından geniş ölçüde sorumlu olan, patrondu. Demek ki sebep sonuç arasında sıkı bir ilişki vardı ve baba-oğul birbirlerine meydan okuyan gözlerle baktıkları zaman bu, karşılıklı duran iki ayna gibiydi. İşin doğrusu şu ki baba-oğul birbirlerine çok benzeşiyorlardı. İkisi de başlarını ileriye doğru hafifçe eğik tutuyorlardı. İkisi de hareketlerinde anî ve sallapati idiler. Tom, patronun kendisini ilk tanıdığım günlerdeki halinin daha küçük ölçüde, daha şık, daha düzenli, daha gözü pek bir modeliydi. Aralarındaki büyük fark ise şu idi: Patron politika hayatına ilk atıldığı sıralarda çekingendi, kudretini açığa vuracak olan yolda biraz tereddüttü. Sırtında ağı sarkık bir tulum ya da pantalonu dar ve eskilikten parlamış serj bir elbise vardı. İçinde henüz çekirdek biçiminde kör ve kararsız bir kudret vardı ki bu, tıpkı kader gibi ya da bir ur gibi bir şeydi. Buna karşılık Tom'un hiçbir çekingen, tereddütlü hali yoktu, görünüşe gör yolunu filân da aramıyordu. Yolunu biliyordu, bulmuştu, kendisinden üstün birisinin daha bulunamayacağına inanmaktaydı. O kısaca Amerikan millî futbol takımından, sahaların kralı Tom Stark'tı. Dar kalçalarında ve ırgat bacakları gibi sağlam bacaklarında ağı sarkık bir tulum filân yoktu. Hayır! O odanın ortasında, ayaklarında altı kauçuk sandallar, bacakları hafifçe açık, dimdik duruyordu. Bir boksörü andırmaktaydı. Spor ceketini omuzlarına atıyordu. Beyaz gömleğinin düğmeleri çözüktü. Düğümü yumruk iriliğinde olan kırmızı kravatı, güneşten yanmış boy-

nunun altında sarkık duruyordu. Kendinden emin bakışlarını ağır ağır odanın her tarafında dolaştırıyordu. Beri yandan da esmer, tüysüz ve kudretli çene kemikleriyle ağzındaki çikleti tembel tembel çiğnemekteydi. Nitekim, çiklet çiğnemek atletlerin başlıca eğlencesiydi. Evet, bir kahramandı o muhakkak ve bocalıyacak, tereddüt edecek adam değildi. Kendi değerinin ne olduğunun pekâlâ farkındaydı.

Kuvvetli olduğunu biliyordu. Onun için bütün kurallara düzenlere boyun eğmeyi gereksiz bulmaktaydı. Hatta antremanlardaki kurallar, zorunluluklar için bile bu, böyleydi. Babasına: «Eninde sonunda maçı ben kazandıracağım onlara! Daha ne istiyorlar yani?» demişti.

Ama aşırı gitti. Maçtan sonra Tom, takımın yedek oyuncularından Thad Mellon'la kaleci Gup Lawson bir akşam gidip şehrin dışında bir lokantada adamakıllı kafayı çekerler. Bu kadarla kalsalar iyi. O civarda oturan birtakım kimselerin kızlarına sataşırlar. Adamlar bunları tanımıyorlar ya da futbola uzun boylu ilgi duymuyorlarmış. Onun için adamlarla oyuncular birbirlerine girerler. Gup Lawson bir temiz dayak yiyip hastanelik olur. Tom'la Thad ise, halk kavgacıları ayırıncaya kadar, bir iki yumruk yerler.

Oyuncuların nizama aykırı hareket ettikleri aşikârdı. Birisi de yemeyip içmeyip gider, bu rezaleti antrenör Billie Martin'e yetiştirir.

Mesele gazatelere de geçer. Tom Stark'la Thad Mellon hakkında boykot cezası verildi. O cumartesi günü Georgia takımı ile maç vardı. Herkes maç için geniş ölçüde bahse tutuşmuştu. Fakat takımın yıldızı olan Tom Stark'ın maçta oynamayacağı anlaşılınca bahisler altüst oldu.

Patron bu darbeyi «gık» demeden, erkekçe karşıladı. Ne ah-vah etti, ne de kızarak bağırıp çağırdı. Hatta birinci haftayım Georgia lehine 6-0 sona erdiği zaman bile ses çıkarmadı. Haftayımın bittiğini bildi-

ren düdük çalar çalmaz yerinden fırladı, bana da: «Gel!» dedi. Oyuncuların soyunma odasına gideceğini anladım. Ben de ardı sıra oraya kadar gittim. Kapının kenarına dayanarak bekledim. Sahada şimdi mızıka çalmaya başlamıştı. Bando hem çalıyor, hem de stadın içinde geçit yapıyordu. Havalar serinlemeye başladığı için bu, öğleden sonra oynanan ilk maçtı; güneş nefesli sazların bakırlarını ve bando şefinin elindeki yaldızlı topu parlatıyordu. Derken bando Eski ve Sevgili Üniversite'mize olan bağlılığımızı anlatan, onun uğrunda daima daha çok savaşacağımızı, onun için seve seve öleceğimizi, bütün kahramanların anası o olduğunu haykıran marşlar çalmaya başladı. Beri yandan da bizi kahramanlar epey terli ve kirli, nefes nefese bir halde soyunma odasına gidip uzanmışlar; masajcılar onların yorgun kaslarına masaj yapmaya başlamışlardı.

Patron hiçbir şey söylemeksizin içeriye girdi, bakışlarını orada yatmakta olan oyuncular üzerinde dolaştırdı. Odanın içi bir morgu hatırlatıyordu. Çıt çıkmıyordu. Yalnız oyunculardan biri ayağını kımıldattığı zaman, futbol kundurasının altındaki ızgaranın çimento kaplı döşemeyi kazıdığı işitiliyor, ya da bir oyuncu yattığı yerde döndüğü zaman meşinlerin gıcırdadığı duyuluyordu. Antrenör Billie Martin odanın bir köşesinde durmaktaydı. Şapkasını gözlerinin üzerine indirmişti. Suratı asıktı. Ağzındaki sönmüş yaprak sigarasının ucunu çiğnemekle meşguldü. Patron birbiri ardı sıra bütün oyunculara uzun uzun baktı. Beri yandan mızıka yine o yurtseverce marşları çalıyor, üniversiteliler de tribünlerde, şapkalarını göğüslerine bastırarak ayakta durmuşlar, çalınan marşlara iştirâk ediyorlardı.

Patronun bakışları, bir sırada tek başına oturmakta olan Jimmy Hardwich'in üzerine gelince durdu. Solaçık haftaymın sonlarına doğru pek beceriksizlik gösterdiği için takımdan çıkarılmış, onun yerine Jimmy

oynamıştı. Bu ise Jimmy'nin hayatındaki tek fırsattı. Nitekim fırsat, karşısına çıkmakta gecikmedi. Oyunculardan birisi Jimmy'ye pas vermiş, fakat Jimmy topu kaçırmıştı! İşte, patronun bakışları Jimmy'nin üzerinde durduğu zaman, Jimmy de bitkin bir tavırla onun yüzüne bakmıştı. Sonra, patronun bakışları hâlâ Jimmy'nin üzerinde takılı durduğu için, Jimmy'nin sabrı tükendi: «Pekâlâ canım!» diye bağırdı, «ne söyleyecekseniz söyleyin hadi!»

Fakat patron bir şey söylemedi. Ağır ağır Jimmy' ye yaklaştı. Sonra hiç acele etmeksizin elini onun omuzuna koydu. Omuzuna vurmadı, sadece elini koydu, okadar. Ellerini değdirince sinirli bir atı yatıştırabilen insanları andıran bir hali vardı.

Şimdi bakışlarını Jimmy'den ayırmış, bütün öteki oyuncuların üzerinde gezdiriyordu: «Çocuklar,» dedi, «buraya neden geldim biliyor musunuz? Size: 'elinizden geleni yaptınız,' demeğe geldim.»

Eli hep Jimmy'nin omuzunda, kımıldamadan duruyor, sözleri herkesin zihnine silinmez bir biçimde yerleşsin diye bekliyordu. Derken Jimmy ağlamaya başladı.

Patron devam etti: «Mümkün olan her şeyi yapacağınıza eminim. Çünkü nasıl aşkla, şevkle çabaladığınızı biliyorum.»

Tekrar sustu ve elini Jimmy'nin omuzundan kaldırdı, ağır ağır dönerek kapıya doğru yürüdü. Kapıda durdu, etrafına göz gezdirdikten sonra: «Ha, şunu da söyleyeyim bakın,» dedi, «sizleri hiç unutmayacağım.» Bunları da söyleyip dışarıya çıktı.

Jimmy artık hüngür hüngür ağlıyordu.

Ben de patronun arkasından stadda yürüdüm. Bando şimdi gürültülü bir marş çalmaktaydı.

İkinci haftaymın başından itibaren bizim çocuklar çok sıkı oynamağa başladılar. Gittikçe üstünlüğü ele alıyorlardı. Onların bu hali patronu biraz ne-

şelendirdi ama, yine de kederli bir tavrı vardı. İki taraf da canla başla oynuyordu. Sonunda maç 10 - 7 olarak bitti.

Bununla beraber bizim takım, ileride yapacağı bütün maçları kazanırsa şampiyon olabilecekti. Öbür cumartesi günü Tom Stark da sahadaydı. Çünkü kendi ifadesine göre patron, Billie Martin üzerinde epeyce sıkı bir baskı yapmıştı.

— «Nasıl oldu da Martin razı oldu buna?» diye sordum.

— «Razı olmasına vakit kalmadı ki! Zorla kabul ettirdim bunu.»

Ben hiç cevap vermedim, hatta galiba yüzümün ifadesi bile değişmedi sanıyordum. Fakat patron başını benden yana uzatarak bağırdı: «Ne yapacaktım yani? Bu fırsatı da kaçırtacak mıydım ona. Şampiyonluk için elimizde bir şans var. Böyle yapmasam herif göz göre göre bunu kaçırırdı!»

Ben bir şey söylemedim.

O: «Tom için değil, şampiyonluğu kazanmak için yaptım bunu,» dedi, «ortada yalnız Tom olsaydı ağzımı açıp tek kelime söylemezdim. Sonra Tom da antremanı asarsa vallahi billâhi kafasını kırarım! Kendi elceğizlerimle yaparım bunu, yemin ediyorum bak!»

— «Evet ama, Tom da kuvvetli çocuktur ha!» dedim.

— «Vallahi de yaparım, billâhi de yaparım,» diye tekrar yemin etti.

O cumartesi günü de Tom Stark sahaya çıktı. Topu bir an bile bırakmıyordu. Bir lokomotifti sanki, oyuncuların hepsini peşinden sürüklüyordu. Bütün tribünlerden: «Yaşa Tom! Dayaaaan! Bravo Tom!» sesleri yükseliyordu. Çünkü Tom bütün seyircilerin favorisiydi. Durum 20 - 0 olduğu için Üniversite'nin şampiyon olma şansı artmıştı. Oynanacak iki maç daha vardı. Bunlardan Teknoloji Okulu'na karşı oynanacak ola-

nı kolaydı. Sonra da Thanksgiving Yortusu'nda oynanacak büyük final maçı vardı.

Teknoloji Okulu ile yapılan maç pek çetin olmadı. İkinci haftayımda Üniversite takımı zaten üstün durumdayken, antrenör Tom'u da takıma alıp oynattı ama, bunu lâf olsun diye yaptı. Tom da seyircileri memnun etmek için elinden geleni ardına koymadı. Kayıtsız, yakışıklı ve küstah bir hali vardı. Onun bukadar rahat, kolay oynadığını görenlere maç, çocuk oyuncağı gibi geliyordu. Yalnız bir ara karşı taraf oyuncularını atlattıktan sonra bir kargaşalık oldu, Tom yere düştü ama hemen kalkamadı.

Patron: «Nefesi kesildi galiba,» dedi.

Bizimle beraber patronun locasında bulunan Tiny Duffy de: «Evet, evet, öyle olacak. Ama böyle şeyler bizim koca Tom'a vızgelir,» dedi.

Patron da: «Tabii canım,» diye onu onayladı.

Fakat gelgelelim, Tom hâlâ kalkmıyordu. Gelip onu alarak sedyeye koydular, soyunma odasına götürdüler.

Patron havadan sudan sözedermiş gibi kayıtsız bir tavırla: «Amma da çarpmışlar çocuğa yahu!» dedi.

Sonra devam etti: «Bakın bakın, Axton'u oynatıyorlar. Fena değildir bu Axton. Hele bir mevsim daha oynasın, iyice pişecek.»

Duffy: «Evet ama, Tom Stark kadar olamaz; ben Tom'u kimselere değişmem,» dedi.

Patron bir yandan da gözucuyla soyunma odasına götürülen sedyeye bakarken: Pas verecekler bakın, bahse girerim ki pas verecekler,» dedi.

Stadın hoparlörü: «Stark'ın yerine Axton geçti!» diye bağırdı. Üniversite takımının alkışları idare eden adamı da Stark için tribünlerdeki taraftarları üç defa: «Ya ya ya, şa şa şa!» diye bağırttırdı.

Bunun üzerine alkışçının yardımcıları da birkaç defa perende attılar ve ellerindeki magafonları havaya fırlattılar.

Oyun tekrar başladı. Patronun önceden kestirdiği gibi de pas verildi.

Oyun devam ederken hoparlör tekrar bağırdı: «Oyun esnasında sakatlanan Tom Stark kendine gelmeğe başlıyor.»

Duffy: «Sakatlanmış ha, hadi canım sen de!» dedi. Sonra patronun sırtına bir tokat yapıştırdı, —patronla nekadar arkadaş olduklarını göstermek için Duffy halk arasında böyle hareketler yapmağa bayılırdı—. «Koca Tom'u kimse sakatlayamaz!» diye sözünü tamamladı.

Patronun suratı bir an için asıldı ama bir şey söylemedi.

Duffy: «Çok sürmez bu canım,» dedi, «malûm ya, 'acı patlıcanı kırağı çalmaz,' derler.»

Patron: «Tom da acı patlıcandır ha,» dedi. Sonra oyunu dikkatle izlemeğe başladı.

Maç durgun gidiyordu ama oyun durgunlaştıkça patron dikkatini daha çok maçta yoğunlaştırıyor ve oyuncuları daha fazla alkışlıyordu. Üniversite takımı rakip takıma hiç göz açtırmıyordu. Sonucun Üniversite lehinde olacağı besbelliydi. Patron da bizimkilerin her başarısını alkışlıyordu. Bir ara Üniversite oyuncularını rakip kaleye pek yaklaştıran bir pası da alkışladığı sırada locamıza bir adam girdi, şapkasını çıkararak: «Mr. Stark!. Mr. Stark!.» dedi.

— «Şey... doktor... doktor: 'biraz soyunma odasına kadar zahmet etsin,' dedi sizin için.»

Patron: «Peki, birazdan geliyorum, hele çocuklar şu golü de çıkarsınlar da...» diye cevap verdi. Sonra maçı dikkatle izlemeğe devam etti.

Duffy yine: «Yok canım, önemli bir şey olmasa gerek,» dedi, «bizim Tom sağlamdır maşallah...»

Patron: «Sus yahu! Maç seyrediyorum, görmüyor musun?» diye ona çıkıştı.

Gol olduktan sonra patron bana dönerek: «Gitme saati geldi,» dedi. «Sugar - Boy'a söyle, seni büroya

götürsün, beni orada bekle. Sana ve Swinton'a söyleyeceklerim var. Swinton'u da ben gelinceye kadar buldur olmaz mı? Ben taksi ile gelirim. Hatta belki senden önce büroya varmış olurum.»

Böyle söyleyip parmaklığın üstünden sahaya atlayıp soyunma odasına doğru yollandı. Yalnız, bizim çocukların oturdukları sıranın önünde biraz durarak onlarla şakalaştı. Sonra şapkasını iri kafasına bastırmış, çenesini ileriye doğru çıkarmış, soyunma odasına doğru yoluna devam etti.

Biz de oyun bitinceye kadar beklemedik, kalabalık bastırmadan çıkıp şehre döndük. Tiny Duffy birkaç kadeh bira içip bilârdo oynamak için yolda indi. Ben doğruca **Capitol**'a döndüm.

Daha anahtarı kilide sokmadan büyük kabul salonunda ışık yanmadığını anladım. Cumartesi öğleden sonra olduğu için kızlar işlerini bırakmışlar, evlerine gitmişlerdi. Kimisi sinemaya, kimisi dansa, kimisi dostu ile buluşmağa, kimisi de evinde briç oynamağa ya da yemek pişirmeğe gitmişti.

Ben bu karanlık, koca salonda bir süre hareketsiz durdum. Her zamanki değildi burası, sessizdi. Bir yandan da kızların şimdi kim bilir nerede, nasıl eğlenmekte olduklarını düşündüm ve dudaklarımda alaycı bir gülümseme belirdi.

«Bari gideyim de büromda oturayım,» dedim. «Biraz karanlıkta oturup kafamı dinler, sonra ışığı yakıp vergi kanun tasarısı hakkındaki dosyalarımı çıkarır, çalışmağa başlarım,» diye düşünüyordum. Bu yüzden içime bir ferahlık gelir gibi oldu. Büroya gitmek için büyük salondan geçerken, öteki tarafta bulunan odaların birinde bir gürültü geldiğini duydum. Daha doğrusu böyle bir gürültü duyduğumu sandım. Ama hiçbir kapının altından en ufak ışık sızmıyordu. Sonra gürültüyü tekrar işittim. Şüphe yoktu, bir gürültü, gerçek bir gürültüydü bu. Ama ışıklar sönük olduğuna göre, orada kimsenin bulunmaması gerekirdi. Kalın halının

üzerinde sessiz sessiz yürüyerek salonu geçtim, gidip birdenbire kapıyı açıverdim.

Karşımda Sadie Burke'yi gördüm. Masasının başında oturmuş (duyduğum gürültü, sandalyesinin gıcırtısı olmalıydı,) dirseklerini masaya dayamıştı. Tam o anda başını kaldırdığını farkettim. Ama ağlamakta olduğundan değildi bu. Bomboş binada ışığı yakmadan oturmuş, başını kollarına dayamıştı. Günlerden cumartesiydi. Akşam olmuştu. Herkes bu saatte keyfine bakarken, Sadie burada, böyle oturuyordu.

— «Merhaba Sadie!» dedim.

Bir süre yüzüme baktı. Arkası pencereye dönüktü. İnik perdeler yüzünden içeriye pek ışık girmediğinden, yüzündeki ifadeyi pek göremiyordum. Yalnız gözleri parıldamaktaydı.

— «Ne var, ne istiyorsun?» diye sordu.

— «Hiiiç,» dedim.

— «Eh, bekleme, git öyleyse,» dedi.

Ben de gidip bir sandalyeye oturarak ona bakmağa başladım.

— «Söylediğimi işitmedin mi yoksa?» dedi.

— «İşittim.» diye cevap verdim.

— «İyi ya işte: Bekleme git!»

Ben hiç istifimi bozmadan: «Burası çok hoş,» dedim, «sonra, biliyor musun Sadie, ikimizin de okadar çok benzer yanlarımız var ki!»

— «Bunu bir kompliman sayayım istemezsin herhalde.»

— «Yok canım, sırf bilimsel yönden söyledim.»

— «Ama bu yüzden kendini Einstein gibi bilgin sanma.»

— «Ne demek istediğini anlayamadım. Birbirimize benzer taraflarımız olmadığını mı söylemek istiyorsun, yoksa böyle bir şeyi düşünmek için Einstein kadar bilgili olmadığımı mı anlatmak istiyorsun?»

Sadie ters ters: «Vallaha, ikisi de vızgelir bana,» dedi.

Sonra da devam etti: «Burada ya da başka yerde olmuşsun, o da vızgelir.»

Ben sandalyeme iyice kurulup yerleşerek onu seyretmeğe başladım: «Bugün cumartesi,» dedim, «niçin sen de şehre inip keyfine bakmıyorsun?»

— «Şehrin de Allah cezasını versin!» dedi. Çekmecesini karıştırdı, bir sigara çıkardı. Kibritin alevi yüzünü bir an için aydınlattı. Yanan kibriti bir kırbaç gibi havada salladı, sonra etli ve büzük dudaklarından çektiği ilk nefesin dumanını salıverdi. Yüzüme bakarak: «Sonra... senin de Allah cezanı versin emi?» dedi.

Odanın içi hayaletler, hortlaklarla dolu imiş gibi ters bakışlarını etrafında gezdirdi. Sigara dumanlarını yeniden püskürterek: «Hepsinin Allah cezasını versin! Büronun da, işlerin de!» dedi.

Gözlerini yine üstüme dikerek: «Bıktım artık, gideceğim buradan,» dedi.

— «Buradan mı?» dedim.

— «Buradan da, her yerden de,» dedi. Eliyle geniş bir hareket yaparken sigarasının ucu da karanlıkta parladı: «Bu şehirden de gideceğim,» dedi.

— «Yok canım. Biraz daha dayan. Sonra muhakkak zengin olursun.»

— «Buranın çirkef işleriyle uğraşa uğraşa çoktan zengin olurdum, ama ben istemedim ki.»

Sahiden de zengin olabilirdi ama bunun için hiçbir teşebbüste bulunmamıştı. Yani daha doğrusu, onun böyle bir şey yaptığını ben bilmiyordum.

Elindeki sigarayı birden tablaya bastırıp söndürerek: «Evet...» dedi, «defolup gideceğim buradan.» Sonra: «Haddin varsa aksini söyle!» demek ister gibi başını kaldırarak yüzüme baktı.

Ben hiç cevap vermedim ama başımı salladım.

— «İnanmıyor musun yani?» diye sordu.

— «Hayır, inanmıyorum.»

— «Görürsün bak.»

Ben yine başımı sallayarak: «Hayır,» dedim, «gitmeyeceksin. Sen bu işler için yaratılmışsın. Bunları bırakırsan sudan çıkmış balığa dönersin. Balık sudan çıkarsa ne olur?»

Bir şeyler söyleyecek gibi oldu ama sonra durdu. İkimiz de karanlıkta ses çıkarmadan oturduk.

— Ne bakıyorsun öyle yüzüme? Ne diye kendi odana gitmiyorsun?» dedi.

Ben kayıtsız bir tavırla: «Patronu bekliyorum da,» dedim, sonra olup bitenleri birden hatırlayarak: «Ha, sahi sen meseleyi bilmiyorsun,» dedim.

— «Hangi meseleyi?»

— «Tom Stark'ın başına geleni?»

— «Birisi tepeledi mi onu yoksa?»

— «Eh, onun gibi bir şey!»

— «Geç bile kalmış.»

— «Bugünkü maçta bizimkiler çok iyi oynadılar. Yalnız Tom sakatlandı. Son haberlere göre kendini kaybetmiş durumdaydı. Patronu soyunma odasına çağırdılar.»

Sadie benden yana eğilerek sordu: «Yok canım? Mühim bir şey mi var yoksa?»

— «Kendini kaybetmişti, benim bildiğim bukadar. Hastaneye kaldırmışlardır herhalde.»

Başını yine öne doğru eğerek: «Önemli olup olmadığını söylemediler mi? Patronun haberi yok mu?» diye sordu.

— «Sana ne yahu? Daha demin 'birisi tepelese onu,' diyordun, şimdi tepelendiğini öğrendin ya, ona âşıkmış gibi lâf ediyorsun.»

— «Hah hah haay, bu lâfâ bayıldım doğrusu.» dedi.

Saatime baktım. «Patron gecikti. Herhalde oğlu ile beraber hastanede olmalı,» dedim.

Bir süre gözlerini masaya dikip dudaklarını ısırarak öylece durdu. Sonra birden ayağa kalkarak mantosunu aldı, şapkasını başına geçirip kapıya doğruldu.

Kapının yanına varınca eli topuzda bir süre duraksadı, sonra: «Ben gidiyorum, burayı da kilitleyeceğim,» dedi, «sen git kendi odanda otur.»

Ben de kalkıp kabul salonuna geçtim. Kapıyı gürültü ile kapadı, tek kelime söylemeksizin acele çıkıp gitti. Koridorun mermerleri üzerinde çabuk çabuk ilerleyen ayak seslerinin gittikçe hafiflediğini işitiyordum.

Odama gelip pencerenin önüne oturdum ve nehirden yükselerek damların üzerine yayılan sisi seyre başladım.

Bir yandan da vergi kanunu ile ilgili birtakım hesaplara dalmıştım. Derken telefon çaldı. Ahizede Sadie'nin sesini duydum: «Üniversite hastanesinden telefon ediyorum,» dedi, «Tom hâlâ kendine gelmemiş.» Patron da buradaymış ama ben göremedim. Galiba seni sordurmuş.»

Demek Sadie hastaneye koşmuş, o ilâç kokulu havanın içinde bekliyordu ha?

Ben de vergi kanunu ile hesapları filân bir yana bırakarak dışarıya çıktım. Bir açıkhava kahvesine uğrayıp sandviç yedim, bir fincan da kahve içtim. Sonra hastanenin yolunu tuttum. Patron bekleme salonunda yalnız başınaydı. Suratı epeyce asıktı. Tom'u sordum:

— «Radyografisini alıyorlar, onun için şimdilik bir şey söyleyemeyemiyorlar,» dedi, «Tom'la Dr. Stanton meşgul oluyor. Konsültasyon için bir de uzman çağırttık. Baltimore'den özel uçakla gelecek.»

Sonra ilâve etti: «Sen de gidip Lucy'yi getirsen. Burada bulunması iyi olur. Haberi henüz gazetelerden okuyamamıştır.»

— «Olur,» diyerek kapıya doğru ilerledim.

Patron: «Jack,» dedi ondan yana döndüm: «Haberi idareli bir şekilde ver, olmaz mı? Yani... hazırla onu... idareli bir şekilde... Anlarsın artık...» dedi.

— «Merak etmeyin,» dedim ve yola koyuldum. Patron bana bu çeşit tavsiyelerde bulunduğuna göre

durum ciddî olmalıydı herhalde. Ana yolda otomobille ilerlerken, patronun bu işi benim başıma doladığına da içerlemekteydim. Nihayet evin önüne geldik. Betonlu yoldan sönük ışıklı eve dotru ilerlerken, hâlâ kafamda bu düşünceleri evirip çeviriyordum. Kırmızı kadife kaplı ceviz mobilyelerle döşeli, masasının üzerinde stereoskopun durduğu salona girip Lucy'ye havadisi alçak sesle verirken, durumumun hiç de sevimli bir tarafı olmadığını düşünüyordum.

Ama Lucy yine de pek öyle fazla sarsılmadı. Kara haber içine işlemişti muhakkak ama cesur davrandı doğrusu. Alçak sesle: «Aman Yarabbi!» dedi.

Yüzü kireç gibi olmuş ve kasılmıştı. «Bir dakika bekleyin de sırtıma bir manto alayım,» dedi.

Beraber arabaya binip şehrin yolunu tuttuk. İkimiz de tek kelime söylemiyorduk. Bir ara yine: «Aman Yarabbi!» diye mırıldandı ama bunu bana söylemişti. Belki de dua ediyordu. Çünkü çocukken bir «sör» mektebinde okumuştu.

Lucy'yi alıp bekleme salonuna götürüşüm de ayrı bir hikâye. Patron hâlâ orada bekliyordu. Hantal yüzünü karısından tarafa çevirdi, ona bir yabancıya bakıyormuş gibi baktı. Lucy Stark salonun ortasında durarak sordu: «Çocuk nasıl?»

Onun sesini duyunca patronun gözlerinde bir ışık parıldadı, şiddetli bir hareketle oturduğu koltuktan kalktı: «İyi hamdolsun... İyileşecek inşallah,» dedi.

Lucy Stark tekrar sordu: «Çocuk nasıl?»

Patron sert bir sesle: «Söyledim ya işte... İyileşecek dedim ya,» dedi.

— «Evet, sen böyle diyorsun ama doktorlar ne diyorlar?»

Patronun yüzüne birden kan hücum etti: «Şimdi sevinirsin tabii, değil mi?» dedi, «futbol oynayacağına ölsün daha iyi,» demiştin. Yani işler böyle olsun diye dua etmiştin... Ama...» karısına yaklaşarak devam etti: «... Tom senin dileğini yerine getirmeyecek.

İyi o, anlıyor musun? Sonunda da adamakıllı iyileşecek.»

Lucy yavaşça: «İnşallah!» dedi.

Patron birden bağırdı: «İnşallahı maşallahı yok! Şu dakikada çocuk iyi. Benim oğlum sağlamdır. Böyle işleri atlatır evelallah.»

Lucy, hiçbir şey söylemedi, hareketsiz durarak kocasına bakmağa başladı. Bir yandan da yüzündeki bütün kan çekilmiş, vücudu iki büklüm oluvermişti. Sonra sordu: «Görebilir miyim onu?»

Patron cevap vermeden önce koltuğuna gidip bütün ağırlığıyle üzerine çöktü. Sonra bana: «Onu 305 numaraya götürüver,» dedi.

Sesi durgundu ve bu işe olan ilgisizliğini gösterir gibiydi. Bir istasyonun bekleme salonundaymış da, bir yolcunun budalaca sorularına cevap verirmiş gibi bir hali vardı.

Lucy Stark'ı alıp 305 No.'lı odaya götürdüm. Tom Stark beyaz yatak örtüsünün altında kütük gibi yatıyordu. Ağzını alabildiğine açmıştı, güçlükle soluk alabilmekteydi. Lucy Stark karyolaya hemen yaklaşmadı. Önce kapının eşiğinde durdu, bütün odaya şöyle bir göz gezdirdi. Düşecek sandım, onu tutmak için kolumu uzattım ama düşmedi, bacakları üzerinde dimdik durdu. Sonra karyolaya doğru ilerleyerek yavaşça oğlunun üstüne eğildi. Elini çocuğun sağ bacağına, tam ayak bileğinin üstüne koydu. Sonra da bu hareketiyle oğluna cesaret verecekmiş ya da ondan cesaret alacakmış gibi, elini öylece orada tuttu. O sırada karyolanın öbür tarafında durmakta olan hastabakıcı, hastanın alnındaki terleri siliyordu. Lucy Stark, hastabakıcıya bakarak elini uzattı. Hastabakıcı bezi ona verdi. Bu sefer de Lucy Stark oğlunun ateş gibi yanan alnı ile şakaklarındaki teri silmeğe başladı. Sonra bezi yine hastabakıcıya uzatarak: «Teşekkür ederim!» diye fısıldadı.

Hastabakıcı gülümsedi ama Lucy Stark onun yü-

züne değil de, oğlunun yüzüne bakıyordu. Tom'un alt çenesi sarkmıştı. Kesik kesik nefes alıyordu. Yüzünde en ufak bir hareket, bir ifade yoktu. Biraz zaman geçtikten sonra hastabakıcı: «Dr. Stanton gecikecek, gelince ben size haber veririm,» dedi. Bunun üzerine biz de salona döndük. Patron yine oradaydı. Bir koltuğa oturmuş, bekliyordu.

Lucy Stark da başka bir koltuğa oturdu (Pencerelerin önündeki saksılar, duvarlara asılı sulu boya resimler, renkli kreton kaplı koltuklar ve yalancı odunları le şömine, bu bekleme salonuna içten ve hoş bir hal veriyordu). Lucy gözlerini dizlerine dikmişti, arada bir kocasından yana bir göz atıveriyordu. Ben de duvarın dibindeki kanepeye oturmuş, resimli dergilere bakıyordum. Bu dergileri okuduktan sonra anladım ki dışarıda dünya, hep o bildiğimiz dünyadır.

Saat on bir buçuğa doğru Dr. Adam Stanton geldi: «Konsültasyon için gelecek doktoru getiren uçak sis yüzünden yolda kalmış,» dedi, «sis açılır açılmaz tekrar yola çıkacakmış.»

Patron: «Sis varmış ha?» dedi, «telefon edin, sise filân bakmadan kalkıp gelsin.»

Adam: «İyi ama, siste uçak uçmaz ki...» dedi.

— «Siz yine telefon edin canım... Baksanıza çocuk hasta yatıyor... çocuk... evlâdım yani...» Sonra birden sustu. Bir yandan da öfkeli ve suçlayan bakışlarla Adam'a bakıyordu.

Adam, soğuk bir tavırla: «Dr. Burnham imkân bulur bulmaz gelecek,» dedi.

Sonra da hep patronun o öfkeli ve suçlayan bakışları altında olduğu halde: «Mr. Stark, bana kalırsa biraz yatıp dinlenin. Çok iyi olur,» dedi.

Patron kısık bir sesle: «Hayır, hayır,» diye cevap verdi.

— «İyi ama, böyle kendinizi yormanız doğru değil ki. Kuvvetinizi harcayacaksınız, okadar.»

Patron: «Evet,» dedi, sonra ele geçmez bir şeyi yakalamak istiyormuş gibi avuçlarını yumdu.

Adam Stanton sakin, hatta hemen hemen tatlı bir sesle: «Bana kalırsa biraz dinlenin, hiç fena olmaz,» dedi. Sonra soran gözlerle Lucy Stark'a baktı.

Lucy Stark başını salladı.

Fısıltı halinde: «Hayır doktor, ben de bekleyeceğim,» dedi.

Adam eğildi ve dışarıya çıktı. Ben de kalkıp onun ardı sıra çıktım. Holde ona yetiştim.

— «Ne haber?» diye sordum.

— «Durum kötü.» dedi.

— «Kötü ha?»

— «Evet. Kendini bilmeden yatıyor. Üstelik felç de geldi. Elleri, ayakları cansız. Refleks namına bir şey kalmamış. Elini kaldırıyorsun, külçe gibi. Kafatasının radyografisini aldık. Filme göre kafatasında bir çatlak var. Ayrıca beşinci ve altıncı omurlar da kırılmış.»

— «Nerdeymiş bunlar?» diye sordum.

Adam iki parmağını enseme koydu: «İşte, burada,» dedi.

— «Boynu mu kırılmış yani?»

— «Evet.»

— «Boynu kırılan insan ölür galiba, ha?»

— «Genel olarak, evet. Ama kırık biraz daha yukarıda olursa muhakkak ölür.»

— «Kurtulacak mı dersin?»

— «Kurtulabilir.»

— «Yaşayabilecek mi, yoksa tamamen iyileşecek mi?»

— «Tamamen de iyileşebilir. Ya da ona yakın bir şey. Şans meselesi.»

— «Peki, ne yapacaksın?»

Gözlerimin tâ içine baktı. Sanki o da kafasına bir darbe yemiş gibiydi... Yüzü kireç gibi beyaz ve yor-

gundu: «Vallaha, karar vermek güç,» dedi, «düşünmek lâzım. Şimdilik bir şey söyleyemem.»

Sonra döndü, omuzlarını kaldırdı, holün pırıl pırıl cilâlı döşemesi üzerinde yürüyerek uzaklaşıp gitti.

Tekrar salona, Lucy Stark'ın yanına döndüm. Karı-koca kreton kaplı mobilyelerin, çiçeklerin ve sulu boya resimlerin arasında karşı karşıya oturuyorlardı. Lucy yere bakıyordu. Kasılmış, mavi damarlı ellerini dizlerine koymuştu. Arada bir başını kaldırıp kocasına bakıyordu. O ise karısının orada olduğunun farkında değil gibiydi. Şöminede ısı yapmaksızın parıldayan yapma, yapay kütüklere gözlerini dikmiş, dalıp gitmişti.

Saat birde bir hastabakıcı geldi: «Sis dağılmış, Dr. Burnham'ın uçağı yola çıkmış, gelir gelmez size haber vereceğiz,» dedi. Sonra çıkıp gitti.

Patron birkaç dakikalık bir susuştan sonra bana: «Hemen şu hava alanına telefon et de sor bakalım,» dedi, «bu taraflarda hava nasılmış- Sugar-Boy'a söylesinler, son süratle gelsin. Murphy'ye de söyle, çok çabuk gelsinler. Hay Allah...» Fakat sözü yarıda kaldı.

Koridora çıktım. Telefon kabinelerinden birine girerek Sugar-Boy'la Murphy'ye patronun bu saçma emirlerini bildirdim. Sugar-Boy'un yıldırım gibi araba süreceği muhakkaktı. Motosikletli trafik ekibinin şefi olan Murphy ise için şakaya gelir tarafı olmadığını zaten biliyordu. Ama ben yine de havalanını aradım, Murphy'ye de patronun emrini bildirdim. Onlar da bana: «Rüzgâr çıktı, sis dağılmağa başladı,» dediler.

Tam telefon kabinesinden çıktığım sırada Sadie ile burun buruna geldim. Ya holde dolaşıp durmuş, ya da karanlık köşelerden birindeki sıralarda oturmuştu. Çünkü onu daha önce görememiştim.

— «Böyle birden karşıma çıktın da az daha ödü patlıyordu,» dedim, «düşüp ölseydim iyi mi olurdu yani?»

Kolumdan tutarak: «Tom nasıl?» diye sordu.

— «Fena. Boynu kırılmış.»

— «Ümit var mı?»

— «Dr. Stanton 'var' diyor ama suratı pek asık.»

— «Ne yapacaklarmış? Ameliyat mı?»

— «Bir doktor daha geliyor. Daha bilgin birisiymiş. John Hopkins Hastanesinden geliyor. Konsültasyon var. Toplanıp zar atacaklar, sonra da ne yapmak gerektiğini kararlaştıracaklar.»

— «Dr. Stanton'un halinden gerçekten bir ümit olduğu anlaşılıyor muydu bari?»

Eliyle hâlâ sımsıkı kolumu tutuyordu.

— «Ne bileyim?» dedim.

Birdenbire de öfkeleniverdim. Şöyle bir silkinerek onun elinden kurtuldum.

— «Bir şeyler öğrenirsen... yani, doktor geldiği zaman... bana da durumu bildirir misin?» dedi. Pek âciz bir hali vardı. Elini tekrar yere doğru sarkıttı.

— «İyi ama, sen ne diye eve gitmiyorsun da burada, karanlıkta hayalet gibi dolaşıyorsun? Evine gitsene!»

Yine aynı âciz tavırla başını salladı.

— «Akşamüstü: 'Birisi çıksa da tepelese onu', diyordun. Şimdi de buralarda siftinip duruyorsun. Ne diye gidip yatmıyorsun sanki?»

Yine ağır ağır başını salladı: «Bekleyeceğim,» dedi.

— «Aptalsın vesselâm!» dedim.

— «Allah aşkına yeni bir şey duyarsan bana da haber ver emi?» dedi.

Ona cevap vermeği gereksiz buldum. Tekrar salona, ötekilerin yanına döndüm. Salonda durum hep aynı idi. Biraz sonra bir hastabakıcı geldi: «Uçak otuz kırk dakikaya kadar inecek,» dedi. Biraz sonra tekrar gelerek bana: «Sizi telefondan istiyorlar,» dedi.

— «Kimmiş?» diye sordum.

— «Bir hanım, ama adını söylemek istemedi.

Kimin telefon ettiğini anlamıştım. Nitekim ahize-

yi elime alınca da aldanmamış olduğumu anladım. Telefon eden Anne Stanton'du. Elinden geldiği kadar kendini tutmuştu. Aramızda birkaç kilometre mesafe olmasa o da Sadie gibi beni kolumdan yakalayacaktı ama elinin yerine beni sesi ile kavrıyordu. Bildiklerimi ona da anlattım, tekrar tekrar sorduğu sorulara cevap verdim. Teşekkür etti, rahatsız ettiği için özür diledi: «Çok meraktayım,» dedi, «bu akşam otele belki on defa telefon ettim. Sonra hastaneye telefon edip seni bulayım dedim. Başka kimseden haber soracak durumda değildim ki. Telefonda karşıma çıkan hastabakıcı pek çekingen konuştu. Onun üzerine ben de seni çağırttım.»

— «Evet, hakkın var,» dedim, telefonu kapattım.

Salonda durum yine değişmemişti. Sabahın saat dördüne kadar da bir değişiklik olmadı. Saat dörtte, gözlerini hep o yapma kütüklere dikip durmakta olan patron, bizim duyamıyacağımız bir gürültüyü duyan bir köpek gibi, birden başını kaldırdı. Bu gürültüyü beklemişti herhalde. Bir saniye süreyle başı havada sinirleri gergin bir halde durdu, sonra yerinden fırladı. Kısık bir sesle: «Geldiler! Geldiler!» diye bağırdı.

Ben işte ancak o zaman gürültüyü, yani motosikletli refakat polislerinin canavar düdüğü seslerini duydum. Uçak yere inmişti demek.

Bir dakika sonra bir hastabakıcı gelerek: «Dr. Burnham Dr. Stanton'la konuşuyor,» dedi, «yalnız, teşhisi nekadar zamanda koyarlar, onu bilemem,» dedi.

Patron, canavar düdüklerinin seslerini ilk işittiği andan beri oturmamıştı. Başı havada, kulağı kirişte olduğu halde canavar düdüğü seslerinin yükselip alçalışını, sonra yeniden yükselip alçalışını, nihayet de susuşunu dinliyordu, holden gelecek ayak seslerine kulak kabartıyordu. Yerinde oturmadı, üç aşağı beş yukarı dolaşmağa başladı. Gidip pencerenin önünde durdu, kreton perdeleri açtı. Pencereden karanlık bir çimenlik, daha uzakta da, sis içinde tek başına yanan bir sokak lâmbası görünüyordu. Sonra tekrar şömine-

nin önüne geldi. Orada okadar anî bir hareketle döndü ki yerdeki halıyı topuğunun altında ezip büktü. Ellerini arkasında kavuşturmuştu. Saçları yine gözlerinin üstüne dökülmüş, başı bitkin bir halde önüne sarkmıştı ve belli belirsiz bir tarzda sallanıyordu.

Ben yine resimli dergileri okumağa devam ettim. Fakat bu ölçülü olmakla beraber ağır ve sinirli adımlar, zihnimde bir anıyı canlandırıyordu. Hani insan bir şeyi hatırlamak ister de hatırlayamaz. Buna kızar. İşte ben de öyleydim. Sonra birden aklıma geldi. Evet evet, bu ayak sesleri, bu kafeste bir ayı gibi gidip gelişler, vaktiyle bir taşra otelinin benden sadece incecik bir bölme ile ayrılmış olan odasından gelen seslerin aynı idi. Evet, onlar da tıpkı böyleydi.

O hâlâ salonu böyle arşınlıyordu ki, bir el kapının topuzuna dokundu. Patron bu elin yaptığı gürültüyü duyar duymaz hemen başını kapıdan yana çevirdi, fermaya kalkmış av köpeği gibi olduğu yerde «zınk» diye durdu. Adam Stanton salona girdi ve kendini birden bu bakışların karşısında buldu.

Patron soru sormak için duymakta olduğu arzuyu dizginleyebildi.

Adam kapıyı kapatarak ilerledi.

— «Doktor Burnham hastayı muayene etti, radyografilere de baktı, ikimizin de koyduğumuz teşhisler birbirine tamamen uyuyor. Bunun ne olduğunu biliyorsunuz,» dedi, sonra da bir cevap bekliyormuş gibi durdu.

Patron cevap vermedi, hatta bir işaret filân bile yapmadı, hep öylece Adam'a bakmağa devam etti.

Adam: «Yapılacak iki şey var,» dedi, «birisi klâsiktir, öteki ise kökenci, çabuk sonuç verir. Klâsik yönteme başvurursak hastayı alçıya koyup hastalığın geçmesini bekleriz. Çabuk sonuç almak istiyorsak, hemen cerrahî bir müdahale yaparız. Şunu da belirteyim ki, böyle bir karar vermek, nazik bir iştir. Onun için ortadaki durumu iyice anlayasınız istiyorum.»

Yine durdu, ama zaten onun sözünü kimse kesmiş değildi, patronun bakışları hep üzerindeydi.

Adam sanki dershanede öğrencilere hitap ediyormuş gibi duru, açık bir dille devam etti: «Bildiğiniz gibi, radyografi sonucunda beşinci ve altıncı beyin omurlarında hem kırık, hem çıkık gördük. Şimdiki halde omuriliğin ne halde olduğunu bilmiyoruz. Bu bakımdan bizi ancak cerrahî bir müdahale aydınlatabilir. Eğer, ameliyat sırasında omuriliğin zedelendiğini görürsek, o zaman hasta ömrünün sonuna kadar felçli kalacak demektir. Çünkü omurilik zedelendi mi, kendi kendine yarası kapanmaz. Bununla beraber, belki yerinden oynamış bir kemiğin omurilik üzerinde basınç yapması da mümkündür. O zaman biz bir «Jaminektomi» yapmak suretiyle de bu basıncı etkisiz kılabiliriz. Fakat bu metodla ne dereceye kadar bir düzelme elde edebileceğimizi şimdiden söylemek imkânsızdır. Belki de organizmanın hayatî faaliyetlerinden bir kısmını, hatta hemen hemen hepsini yeniden harekete getirmemiz mümkün olabilir. Fakat ne yazık ki bu konuda fazla ümide kapılacak durumda değiliz. Belki bazı kas grupları felçli halde kalabilir. Anladınız, değil mi?»

Ama bu sefer bir cevap alamayacağını biliyordu, onun için sözüne ancak kısa bir zaman ara verdi ve devam etti:

— «Sonra, bir noktaya daha dikkatinizi çekmek zorundayım: Bu ameliyat beyine çok yakın bir bölgede olduğundan sonunu kestiremeyiz. Ameliyat olunca iltihaplanma ihtimali daha büyüktür. Dr. Burnham'la ben meseleyi enine boyuna inceledik ve anlaştık. Ben size ameliyatın yapılmasını salık verirken, bunun bütün sorumluluğunu da üzerime alıyorum. Fakat bunun son çare olduğunu da bilmenizi istiyorum. Başarı için bir tek şans var. Çok büyük bir tehlikeyi göze almak lâzım.»

Adam durdu. Salonun sessizliği içinde patronun kısık soluğunun sesi işitilmekteydi. O zaman sert sesiyle: «Ameliyat edin,» dedi.

Patron tehlikeyi, başarı ihtimalini seçmiş, bir çeşit zar atmıştı. Fakat bu beni hayrete düşüremezdi. Çünkü hep böyleydi o.

Adam Lucy'den de bir cevap bekliyormuş gibi, soran gözlerle ondan tarafa baktı. Lucy Stark gözlerini kocasından yana çevirdi. Kocası ise o anda gecenin karanlığını seyrediyordu. Lucy Stark bir süre kocasının eğik omuzlarına baktı, sonra Adam Stanton'un yanına geldi. Elleri kaygı ile kasılırken, ağır ağır başını indirdi. Sonra da: «Evet... evet!...» diye fısıldadı.

Adam: «Öyleyse hemen ameliyata başlayalım,» dedi. «Zaten hazırlık yapılmasını emretmiştim. Biraz beklesek de olur ama, bana sorarsanız en iyisi, hemen harekete geçmektir.»

Kısık ses pencerenin yanından: «Ameliyat edin,» dedi.

Fakat patron dönmedi, hatta kapı Adam Stanton'un ardı sıra kapanırken bile dönüp bakmadı.

Ben yine resimli dergilere bakmağa başladım ama, salondaki ezici sessizliği bozmaktan korkuyormuşum gibi, sayfaları büyük bir dikkatle çeviriyordum. Ben mayolu kızların, yarış atlarının, manzaraların, alınları havada, elleri selâm için kalkık olduğu halde geçit yapan delikanlıların resimlerine bakar ve altı resimli polis romanlarını (halli on beşinci sayfadadır!) okurken, salondaki o ezici sessizlik hâlâ devam ediyordu. Fakat benim bu resimlere uzun boylu dikkat ettiğim yoktu. Zaten hepsi de birbirine benziyordu.

Nihayet Lucy Stark kalkıp patronun yanına gitti. Elini onun kolunun üzerine koydu. Patron karısının yüzüne bile bakmadı, geriler gibi bir hareket yap-

tı. Fakat Lucy Stark yine de kocasının kolunu tuttu. Kocası biraz karşı koyar gibi yaptıktan sonra, onun peşi sıra yürüdü. Lucy Stark kocasını kreton koltuğuna kadar götürdü.

Çok sakin bir sesle: «Otur Willie,» dedi, «otur da dinlen biraz.»

Patron kendini koltuğun üzerine bırakıverdi. Lucy Stark da gidip oturdu. Patron şimdi şöminedeki yapma kütüklere değil de, karısına bakıyordu. Sonunda: «İyileşecek,» dedi.

Lucy: «İnşallah,» diye cevap verdi.

Patron gözlerini ondan ayırmaksızın, bir süre hiçbir şey söylemeden durdu. Sonra sert bir sesle: «İyileşecek, iyileşmesi lâzım,» dedi.

Lucy yine: «İnşallah,» dedi; bakışları karşılaştı ama, patron gözlerini başka tarafa çevirdi.

İçime hep aynı yerde oturmaktan usanç geldi. Hole çıktım. Bir odada, masanın başında oturmakta olan hastabakıcıyı görünce: «Vali ile hanımına sandviçle kahve göndermek mümkün değil mi acaba?» diye sordum.

— «Şimdi ısmarlarım efendim,» dedi.

— «Siz tepsiyi buraya getirin, ben götürürüm,» dedim.

Daha sonra da aşağıya inip geniş holde dolaştım. Sadie hâlâ karanlığın içinde bir hayalet gibi, orada duruyordu. Ameliyat hakkında öğrendiklerimi ona anlattım. Tekrar yukarıya çıkarak sandviçlerin gelmesini bekledim. Tepsiyi alıp patrona götürdüm.

Fakat sandviçlerle kahve havayı değiştirmeye yetmedi. Lucy'nin yanına küçük bir masa getirerek üzerine tabakta bir sandviçle bir fincan da kahve koydum. Teşekkür etti, sandviçten bir parça kesip ağzına kadar götürdü ama birtürlü yemeğe karar veremiyor gibi bir hali vardı. Fakat kahveyi içti. Tepsiyi patronun yanına koymuştum. Bir an için düşünmeği bırakıp: «Teşekkür ederim Jack!» dedi. Sandviçlerden

yemeğe filân kalkışmadı. Kahve fincanını da elinde tutuyordu ama bir yudum bile kahve içmedi.

Ben de bir sandviç yiyip bir fincan kahve içtim. Fincanımı yeniden dolduruyordum ki, patron kendi fincanını masanın üstüne bıraktı. Fakat bunu okadar şiddetli bir hareketle yaptı ki, kahveler tepsiye döküldü. «Lucy, Lucy!» dedi.

— «Evet?»

— «Ne yapacağım, biliyor musun?»

Cevap beklemeden ileriye doğru uzandı: «Yeni hastane var ya, ona Tom'un adını vereceğim. 'Tom Stark Sağlık Merkezi ve Hastanesi'. Orası Tom'un adını taşıyacak...»

Lucy, ağır ağır başını sallıyordu, patron durdu.

Lucy: «Ne önemi var ki bunun?» dedi, «sen de anlamıyor musun bunu, Willie? Bir kimsenin adını taşa kazmışlar, ya da gazeteye yazmışlar, ne çıkar bundan? Tom benim yavrumdu, evlâdımızdı bizim. Bütün bunların hiçbir önemi yok, anlayamadın mı hâlâ?»

Patron yine koltuğuna gömüldü, sessizlik de kesildiği yerden tekrar başladı. Tepsiyi hastabakıcıya götürüp geri geldiğim sırada hâlâ çıt çıkmıyordu. Yine çıktım ve ancak saat altıya yirmi kala içeriye girdim.

Saat altıda da Adam geldi. Yüzü kül gibiydi ve soğuktu. Patron gözlerini Adam'a dikmiş olduğu halde ayağa kalktı, fakat ne o, ne de Lucy tek kelime söylemediler.

O zaman Adam: «Yaşayacak,» dedi.

Lucy Stark içini çekerek: «Allaha şükürler olsun!» dedi ama, patron hâlâ gözlerini Adam'dan ayırmıyordu.

Adam da ona baktı. Sonra: «Omurilik de zedelenmiş,» dedi.

Lucy Stark dehşetle irkildi, başının göğsü üzerine düştüğünü gördüm.

Patronun yüzündeki ifade bir an için belirsiz halde kaldı, Sonra kollarını havaya kaldırdı. Parmakları sanki bir şeyi yakalamak istermiş gibi, aralıktı: «Hayır! Hayır!» diye bağırdı.

Adam: «Zedelenmişti!» dedi ve devam etti: «Çok üzgünüm ama, durumu böyle, sayın vali.»

Sonra da salondan çıktı.

Patron kapanan kapıya sabit bakışlarla baktı, sonra yavaşça koltuğuna yaslandı. Gözleri yerinden fırlamış, alnı terden ıslanmış olduğu halde boyuna kapıdan tarafa bakıyordu. Birdenbire anî bir irkilme ile yerinden fırladı, göğsünden de bir ses çıktı. Şekilsiz bir sesti bu, koltuğa çökmüş duran bu külçeden çıkan bir cançekişme hırıltısıydı sanki: «Ah! Ah!» dedi.

Lucy Stark başını çevirdi. Patron hâlâ gözlerini kapıya dikmiş, öylece duruyordu. Sonra göğsünden yine aynı sesin çıktığı duyuldu: «Ah!»

Lucy tek kelime söylemeksizin ona yaklaştı. Gidip koltuğunun yanında durdu, bir elinde kocasının omuzuna koydu.

Ses yine çıktı ama bu, sonuncusu oldu. Sonra patron gözlerini hep kapıdan ayırmaksızın, arkasına yaslandı. Soluk soluğa idi. Böylece bir kaç dakika geçti. Lucy Stark: «Willie!» dedi.

Patron ilk defa olarak bakışlarını karısından yana çevirdi.

Lucy: «Willie!» dedi, «gitme zamanı geldi artık!»

Patron ayağa kalktı, ben de gidip kanapenin üzerinden pardesülerini aldım. Lucy'ye kendininkini giymesi için yardım ettim. Sonra da o, kocasının pardesüsünü aldı, giysin diye tutup ona yardım etti. Onun böyle hareket etmesine aldırmadım.

Kapıya doğru ilerlediler. Patron şimdi doğrulmuş, başını havaya kaldırmıştı. Tam önüne doğru bakıyordu. Fakat karısı elini hâlâ onun koluna koymuş, öy-

lece duruyordu. Kör bir insanı ustalıklı ve dikkatli bir tarzda yürütür gibi bir hali vardı. Onlara kapıyı açtım, Sugar-Boy'a harekete hazırlanmasını söylemek için önleri sıra yürüdüm.

Patron arabaya bindi, Lucy de onun yanına oturdu. Bu hal biraz tuhafıma gitti ama, Sugar-Boy'un sonradan Lucy'yi kendi evine bırakacağını düşünmek bende hiçbir hayret uyandırmıyordu doğrusu. Kahve de içmiştim ama ayakta duracak halim yoktu.

Tekrar hastaneye girip Adam'ın çalışma odasına gittim. O da çıkmak üzereydi.

— «Şimdi anlat bakalım,» dedim.

— «Vallaha, evvelce anlattıklarımdan başka bir şey yok,» dedi. «Omur ilik zedelenmiş. Bu da felç demektir. Bir süre için bütün organlar ölü gibi kalacak. Sonra kaslar yeniden kuvvetlenecek. Fakat kollarını ve bacaklarını hiçbir zaman kullanamıyacak. Hayatî faaliyetler yine, fakat kontrolsüz bir şekilde devam edecek. Bebek gibi bir şey olacak yani. Sonra, deri çürümeğe yüz tutacak. Ayrıca bünye hastalıklara karşı dayanılmaz olacak ve solunum organı da zedelenecek. Zatürrieden korkulabilir. Çünkü bu gibi vakalar ergeç bu hastalıkla sona erer.»

— «Galiba bu iş nekadar çabuk sona ererse o kadar iyi olacak,» dedim ve Lucy Stark'ı düşündüm.

Yorgun bir tavırla: «Belki de,» dedim.

Şimdi onun da yorgunluktan ayakta duracak hali yoktu. Pardesüsünü giyip çantasını aldı: «Nereye gideceksen bırakayım seni,» dedi.

— «Teşekkür ederim, arabam burada,» dedim. O sırada gözüm masanın üstünde duran telefona ilişti.

— «Müsaade edersen şuradan bir yere telefon edeceğim. İşimi bitirdikten sonra odayı kapatırım, merak etme,» dedim.

— «Olur olur, hadi iyi geceler,» dedi ve çıktı.

Telefonda Anne cevap verdiği zaman ona en son haberleri bildirdim.

— «Korkunç bir şey,» dedi, «çok korkunç!» Alçak ve şaşkın bir sesle aynı sözü iki üç defa daha tekrarladı. Sonunda teşekkür edip telefonu kapadı.

Adam'ın çalışma odasından çıktım. Yapılacak bir işim daha kalmıştı. Giriş holüne indim. Sadie hâlâ oradaydı. Ona da herşeyi anlattım.

— «Çok ağır bir darbe bu,» dedi. Ben de: «Öyle,» dedim.

— «Patron için çok korkunç olacak,» dedi.

— «Ama Lucy için daha korkunç,» dedim, «çünkü Tom bebekten farksız olacak. Onunla da annesi uğraşacak tabii. Sağa sola bol keseden 'geçmiş olsun' derken bu noktayı da unutma.»

Çok yorgun olmalıydı herhalde ki benim bu şakama kızmadı. Bunun üzerine ben de ona: «Seni şehre götüreyim istersen,» dedim.

—«Arabam burada,» dedi.

— «Eh, hadi öyleyse, ben gidiyorum. Birkaç gün sırtı sıra uyurum artık,» dedim ve onu holde bıraktım.

Gidip arabama bindim. Gökte küçük küçük bulutlar vardı. Tanyeri ağarmağa başlamıştı.

Kaza cumartesi günü öğleden sonra olmuş, Tom da pazar günü şafaktan önce ameliyat edilmişti. Demek bu işin sonu pazartesi günü belli olacaktı. O pazartesi de, Şükran Gününden önceki son pazartesiydi.

O gün olaylar yavaş yavaş birikti, sonra tıpkı bir ipe bağlı olup da, bu ipi koparararak suya düşüp kaybolan ağır bir cisim gibi, çabucak bir sonuca bağlanıverdi. Ve ben ancak her şey olup bittikten sonradır ki gerçeği anlayabildim, bu bilmeceyi de çok sonra çözebilmek imkânını bulabildim.

Pazartesi sabahı erkenden büroma geldim. Bütün pazar günü uyumuş, ancak akşam yemeğimi yemek için kalkmıştım. Sonra gidip saçma bir film seyretmiş, saat on bucuğa doğru tekrar yatmıştım. Uzun zaman uyumuş olduğum için büroma dinç, vücudum dinlenmiş bir halde geldim.

Patronun odasına gittim ama kendisi henüz gelmemişti. Tam o sırada bir genç kız elinde kocaman bir tepsi ile içeriye giriyordu. Tepsinin üstünde bir yığın telgraf vardı.

Genç kız: «Hepsi oğlunun geçirdiği kaza hakkında,» dedi, «bir yandan da boyuna yeni yeni telgraflar geliyor.»

— «Herhalde daha da gelir,» dedim.

Öyle olacağı muhakkıktı. Yeni yetişen politikacıdan, adliye sarayının kapıcısından tutun da az çok tutkulu her asalık haberi pazar günkü gazetede okumadıysa muhakkak bu sabahki gazetede okuyacak ve telgrafı basacaktı. Bu telgraf dua gibi bir şeydi. Dua bir işe yarar mı, bunu söylemek imkânsızdır ama, duanın kimseye zararı dokunmadığı da bir gerçektir. Tıpkı bir politikacının kızı evlendiği zaman gönderilen armağanlar, ya da bir polis öldüğü zaman yollanan çelenkler gibi, bu telgrafları da göndermek usuldendi.

Sonra, usulden olan bir şay daha vardı: Çelenkleri hep Antonio Giusto'nun çiçek mağazası hazırlardı. Bu çiçekçinin bir kadın memuru, polis memurunun cenaze töreninde ısmarlanan bütün çelenklerin özel bir defterini tutuyordu. Cenaze töreninden sonra Antonio defteri inceliyor, sonra bu cenaze ile ilgili kimselerin adlarını ana liste ile karşılaştırıyordu. Eğer sizin adınız da ana listede varsa, cenaze için çelenk göndermeyip adınızı deftere geçirtmemeniz size çok zararlı olabilirdi. Onun için muhakkak siz de çiçek göndermek zorundaydınız. Hem de öyle âdi, ucuz bir çiçek değil de, iri-yarı, heybetli bir çelenk yollamak zorundaydınız. Bu Antonio Tiny'nin çok iyi dostu idi.

Telgrafları getiren kız etekliğinin zarif, küçük bir hareketiyle patronun odasından çıkarken içeriye Tiny Duffy girdi. Suratına, rolü gereği gayet kederli, bitkin bir ifade vermişti. Fakat patronun henüz gelmemiş oldığunu görünce hemen bu tavrını bırakıp sırıttı. «Ne haber?» diye sordu.

— «İyilik sağlık,» dedim.

— «Patronu gördün mü?» diye sordu.

Başımı salladım.

— «Vay canına yahu!» dedi. Sonra da sanki büyü tutmuş gibi, suratında aynı kederli, bitkin ifade belirdi, «çok ağır bir darbe oldu bu!» dedi. «Ne feci şey Yarabbi! Böyle bir çocuğun başına böyle bir iş gelsin. Zavallı Tom. Nasıl da doğru, dürüst bir çocuktu. Feci şey doğrusu.»

— «Canım bırak şimdi bu lâfları,» dedim, «patron gelsin de ona söyle.»

Başını sallayarak: «Patron için çok acı olacak bu,» dedi.

— «Dur yahu, gelinceye kadar bekle bari. Lâflarını boş yere harcama!»

— «Nerde şimdi?»

— «Bilmiyorum.»

— «Dün gidip onu göreyim dedim ama vali konağında yoktu. Kimse de nerede olduğunu bilmiyordu. Konağa hiç uğramamış. Ama hastaneye gitmiş. Karşılaşmış olacağız herhalde. Otelde de yoktu.»

— «İşleri pek sıkı tutmuşsun bakıyorum.»

— «E tabii. Hepimizin bu iş yüzünden duyduğumuz acıyı ona anlatayım dedim de.»

O sırada Tarım Müdürü Calvin Sperling, ardında iki başka adamla içeriye girdi. Onlar da suratlarına pek matemli bir ifade vermişlerdi. Ama patronun henüz gelmemiş olduğunu görünce onlar da birdenbire bir mucizeyle bu tavırlarını terkediverdiler, ağızlarındaki çikletleri daha hızlı hızlı çiğnemeğe başladılar.

Sperling: «Gelmeyecek galiba,» dedi.

Tiny: «Gelecek,» dedi, «patron dayanıklıdır, bu darbeye de dayanacaktır.»

Birkaç kişi daha geldi. Bunlar arasında Morrisey de vardı. Hugh Miller'in istifasından sonra bu Morrisey savcı olarak onun yerine geçmişti. Puro sigaralarının dumanı gittikçe koyulaşmağa başlıyordu.

Bir ara Sadie de kapının önüne gelerek içerideki duruma şöyle bir baktı.

Gelenlerden biri: «Merhaba Sadie!» diye bağırdı.

Sadie cevap vermedi: Etrafa bakınmağa devam etti, sonra çekilip gitti. Odasının kapısının kapandığını işittim.

Patronun masasının arkasına geçerek pencerenin önüne gittim. Gece yağmur yağmıştı. Güneşin hafif ışıkları altında çimenler ve meşelerin yaprakları, hattâ sarmaşıklar bile pırıl pırıldı. Yollarla caddelerin ıslak asfaltı da belli belirsiz parıldamaktaydı. Yaprakları dökülmüş, ağaçların dalları, evlerin damları, her şey, hattâ gökyüzü bie yıkanmış, hafiflemiş gibiydi. Hepsi uzun bir hastalıktan yeni kalkmış da kendini daha iyi hisseden ve büsbütün iyileşeceğine inanan bir hastayı andırıyorlardı.

Patron geldiği zaman onun yüzünde böyle bir hal yoktu. Bunları da onun hali hakkında bir fikir vermiş olmak için söyledim zaten. Benzi tamamen soluk değildi ama, her zamankinden soluktu. Çene kemiklerinin altında, yüzünün etleri daha da sarkmıştı. Çenesinde iki tane ustura kesiği vardı. Gözlerinin altı, sanki derisi çürümüş de iyileşmeğe yüz tutmuş gibi, halka halka mosmordu. Bununla beraber bakışlarındaki duruluk görülüyordu.

Kalın halının üzerinden yürüyerek kabul salonunu gürültü etmeksizin geçmişti. Bir an için herkes onun geldiğini farkedinceye kadar, odasının kapısı önünde hareketsiz durdu. Konuşmaların hafifleyip kesildiğini söyleyemem. Herkes onu görünce «zınk» diye duruverdi, hattâ bazılarının lâfların yarıda kaldı. Peşi sıra da herkes suratına yine matemli bir ifade vermek için hareketler yaptı, bu yüzden bir itiş-kakış oldu adeta. İfadeler biraz çarpık olmakla beraber suratlarındaki yerlerini alınca, hepsi gidip patronun etrafını çevirdiler, elini sıktılar. Duydukları büyük kederi ona anlat-

mağa çalıştılar: «Hepimizin nekadar üzüldüğünü siz de muhakkak bilirsiniz,» dediler.

Patron çok sakin bir tavırla cevap verdi: «Evet evet, biliyorum. Teşekkür ederim.» Sonra yine tekrar etti: «Evet evet, teşekkür ederim.»

Masasına doğru ilerleyince kalabalık onun önünde, tıpkı yola çıkan bir geminin yardığı deniz suları gibi, ikiye ayrılıverdi. Patron gidip masasının başında ayakta durdu. Telgrafları birer birer alıp okumağa başladı.

Odadaki güruhtan birisi: «Bu telgraflar da... herkesin size karşı... beslediği duyguları çok iyi gösteriyor!» dedi.

Patron hiç cevap vermedi.

O sırada deminki kız elinde yine birsürü telgrafla içeriye girerek bunları masanın üzerine bıraktı. Patron kızın gözünün tâ içine baktı. Sonra elini telgraf yığının üzerine koyarak yığını hafifçe itti. Sakin, kayıtsız bir sesle: «Kaldır götür bu pislikleri önümden,» dedi.

Hava birden bulanıverdi. Odadakiler birer ikişer savuşup odalarına giderek döner iskemlelerine oturdular. İskemleler sabahtan beri ısınmağa vakit bulamamıştı. Tiny de dışarıya çıkacağı sırada patron: «Bir dakika bekle Tiny,» dedi, «seninle konuşacaklarım var.»

Tiny geri döndü. Ben de dışarıya çıkıyordum ki, patron beni de çağırdı: «Sen de hazır bulunasın istiyorum,» dedi.

Ben de gidip bir koltuğa oturdum. Tiny masanın yanındaki büyük, yeşil meşin koltuklardan birine oturdu, ayak ayak üstüne attı. Uzun bir ağızlığa bir sigara geçirdikten sonra yaktı ve bekledi.

Patron acele eder görünmüyordu. Tiny Duffy'ye bakmadan önce bir dakika kadar düşündü. Fakat son-

ra damdan düşer gibi: «Hastanenin inşaat sözleşmesini Gummy Larson'la imzalamayacağız,» dedi.

Tiny'nin soluğu kesilir gibi oldu, kendine gelince: «Yok canım!... Bunu yapamazsınız patron!» diyebildi.

Patron sesini yükseltmeden: «Pekâlâ da yaparım,» dedi.

— «Yapamazsın patron! Her şey hazır çünkü.»

— «Şimdi de hazır olan şeyleri bozarız, olur biter. Aradan pek okadar uzun zaman geçmedi.»

— «Patron... Patron!...» Tiny'nin bu çağırışı bir iniltiyi andırıyordu, sigaranın külleri kolalı beyaz gömleğinin göğsüne dökülmekteydi, «Larson'a verdiğiniz sözü geri alamazsınız. İyi çocuktur o, yapmayın bunu Allah aşkına! Siz iş hayatında daima dürüst hareket edersiniz patron.»

— «Larson'a verdiğim sözü tutmasam da olur.»

— «Yapamazsınız... fikir değiştiremezsiniz patron! Hele şimdi! Şimdi fikir değiştiremezsiniz!»

Patron birden ayağa kalktı. Gözlerini Tiny'ye dikerek, «Bir sürü şey var ki hepsini değiştirebilirim,» dedi.

Ardından bir sessizlik oldu. Patron bir adım ilerledi.

Kısık bir fısıltıyı andıran bir sesle: «Hepsi bukadar,» dedi, «Larson'a da söyle, elinden geleni ardına komasın. Vızgelir bana.»

Tiny ayağa kalktı. Birkaç defa ağzını açtı, hattâ konuşacak gibi oldu ama her seferinde de altın dişlerle dolu ağzını kapamak zorunda kaldı. Yüzü kül gibiydi.

Patron ona yaklaşarak: «Hadi git söyle bunu Larson'a,» dedi, «arkadaşındır o senin. Git söyle bunu ona.» Şehadet parmağı ile Tiny'yi göğsünden dürterek devam etti: «Evet, arkadaşındır o senin. Bu haberi ona verdiğin zaman sırtını da şöyle arkadaşça bir sıvazlamağı unutma, emi?»

Sonra da patron ağzı kulaklarına varırcasına gülümsedi. Bunu beklememiştim doğrusu. Ama soğuk ve kaygı verici bir gülümseyişti bu. Biraz önce söylenenlerin altına basılmış bir mührü andırmaktaydı.

Tiny kapıya doğrulup dışarıya çıktı. Kapıyı kapatmadı bile. Uzun, yeşil halının üzerinde ilerlemeğe devam etti, sonunda gözden kayboldu.

Fakat patronun zihni başka taraftaydı. Asık bir suratla masasının üstüne bakıyordu ama masada bir şey yoktu. Biraz sustuktan sonra: «Şu kapıyı kapa,» dedi. Kalkıp kapıyı kapadım.

Gelip oturdum. Ne söyliyecekse söylesin diye bekledim ama bir şey söylemedi. Sadece masum ve soran bakışlarla yüzüme bakarak: «Eeee?» diye sordu.

Ben mi ona bir şey söyleyeyim istiyordu, yoksa bir şeyler söylemekliğimi mi beklemekteydi? O günden sonra bu mesele hakkında epey kafa yordum. Benim için de, köyünden gelip şimdi patronum olan Willie Stark'a söylemek istediklerimi söylemenin tam sırasıydı. Başka zaman böyle bir şeye fırsat bulamazdım. Ama yine de sustum. Omuz silkerek: 'Eeee'si şu ki,' dedim, «Tiny'yi nekadar itip kaksanız nafile. O böyle şeylere alışıktır. Ama Larson için aynı şeyi diyemem doğrusu.»

Gözlerini benden ayırmıyordu. Bir şeyler söylemek ister gibi bir hali vardı ama söylemedi. Neden sonra: «İşe bir taraftan başlamak lâzım artık,» dedi.

— «Neye başlamak lâzım, anlayamadım.»

Bir müddet beni süzdükten sonra: «Neyse, artık sözetmeyelim bundan,» dedi.

Ben de kalkıp odama döndüm. İşte o gün böyle başladı. Ben yeni baştan dosyaları açarak vergi kanun tasarısını tekrar incelemeğe koyuldum. Kanunu Senato'ya Swinten sunacaktı. Benden cumartesi gününe kadar bazı hesaplar hazırlamamı istemişti ama geç kalmıştım. Cumartesi akşamı Swinton, patron ve ben toplanacaktık. Fakat buna imkân olmamıştı. Daha son-

raları, yani o gün öğleye doğru hesaplarımda halli güç bir mesele ile karşılaşınca gidip patrona akıl danışayım dedim. Bir sekreter kız: «Patron Sadie Burke'nin odasında,» dedi. Kapı kapalıydı. Ben de patronun dışarıya çıkmasını bekleyerek salonda biraz oyalandım ama, kapı hep kapalı kaldı. Bir aralık birisinin bağırdığını duyar gibi oldum, sonra hiçbir şey işitmedim.

Telefon çalınca odama döndüm. Telefon eden Swinton'du: «İstediğim rakamları neden getirmedin?» diye soruyordu. Ben de bütün kâğıtlarımı toplayıp Swinton'a götürdüm. Konuşmamız kırk dakika kadar sürdü. Onun yanından çıktığım zaman patron gitmişti. Sekreter kız: «Hastaneye gitti ama öğleden sonra gelecek,» dedi.

Sadie'nin kapısından yana baktım. Biraz önce takıldığım mesele için belki onun Swinton'la bana bir akıl öğretebileceğini düşündüm. Sekreter kız da bakışımın anlamını farketti: «Miss Burke de gitti,» dedi.

— «Nereye gitti?»

— «Vallaha bilmiyorum ama, gideceği yere şimdi varmıştır muhakkak. Çünkü kapıdan bomba gibi çıktı.»

Sonra da bilgiç ve gizli bir tavırla gülümsedi. Memurlar bir iş hakkında fazla şey bildiklerini göstermek için hep böyle gülümserler. Tırnakları kırmızı cilâlı, minik ve tombul eliyle bir tutam saçı yerine yerleştirdi. Saçları cidden güzeldi, olgun buğday başakları gibi sapsarıydı. Kendisine göğüslerini benim yararıma olarak dikleştirmek imkânını veren bu işi bitirdikten sonra: «Miss Burke'nin gittiği yerde bulunanlar onu görmekle pek sevinmeyecekler galiba. Çünkü suratından düşen bin parça oluyordu,» dedi.

Sonra da sevimli sevimli gülümsedi. Böylelikle: «Halbuki ben bir yere gitsem herkes nekadar sevinir buna,» demek istiyor gibiydi.

Yine odama döndüm, bir steno çağırarak öğle yemeği saatine kadar ona birkaç mektup dikte ettirdim.

Sonra zemin kattaki **cafeteria'ya** inerek bir sandviç yedim. Orada Swinton'la karşılaştım, biraz konuştuktan sonra onun teklifi üzerine Senato'ya gittik. Senato öğleden sonra bir oturum daha yapacaktı. Saat dörde doğru bir hademe gelerek bana bir kâğıt uzattı. Kâğıtta şunlar yazılıydı: «Miss Stanton telefon etti. Hemen evine gelip beni görsün, aceledir,' dedi, dedi.

Kâğıdı yırttım, odama gidip pardesümle şapkamı aldım: «Miss Stanton telefon ederse benim için 'size gitti,' deyin,» dedim. Dışarıda yağmur başlamış, havada sabahki o güzel, solgun aydınlıktan eser kalmamıştı.

Kapıyı çalınca Anne okadar çabuk açtı ki, kapının arkasında durmuş da bekliyor sandım. Fakat kapı böyle birdenbire açıldığı zaman, bunu açanın Anne Stanton olduğunu bilmeseydim imkânı yok onu tanıyamayacaktım. Çünkü yüzü kireç gibi bembeyaz, altüst ve ümitsizdi. Yanaklarında gözyaşı izleri vardı. Görünüşe göre bir bunalım geçirmişti, ama bu acı, kısa olmuştu. Sonra da Anne kendini çabucak toparlayıvermişti.

İki eliyle kolumu yakaladı. Bir destek arar gibi yaptı bunu. «Jack! Jack!» diye bağırdı.

Arkamdaki kapıyı kapayarak: «Ne var, ne oluyor?» diye sordum.

— «Çabuk bul onu Jack... Çabuk bul da söyle ona...» Beri yandan da sanki hava çok soğukmuş gibi zangır zangır titriyordu.

— «Kimi bulayım?»

—«Bu iş nasıl oldu, anlat ona... Böyle olmadı o iş... Anlattıkları gibi olmadı...»

— «Neden sözediyorsun Allah aşkına?»

— «Buna ben sebep oldum demişler... Benim yaptığım şey sebepmiş buna... sebep...»

— «Kim demiş bunu?»

— «Al! Git bul onu Jack... Ona bunu anlatmak gerek. Sonra onu al da buraya getir...»

Sert bir hareketle onu omuzlarından kavrayıp silkeledim: «Bırak bu kem-kümleri de açık konuş,» dedim.

Sustu ve kımıldamadan, öylece durdu. Solgun yüzünü bana doğru kaldırdı. Titriyordu. Hafif, hafif, kesik kesik soluk almaktaydı. Sıtmaya tutulmuş gibi bir hali vardı.

— «Şimdi söyle bana bakayım,» dedim, «gidip kimi bulacakmışım?»

— «Adam,» dedi, «Adam'ı bulman lâzım.»

— «Neden bulacakmışım onu? Ne olmuş?»

— «Adam buraya geldi. Bana: «Bütün bunlar senin yüzünden oldu,» dedi. Benim yaptığım şeyler sebep olmuş buna.»

— «Senin yüzünden ne olmuş peki?»

— «Yani onu benim yüzümden başhekim tayin etmişler. İşte böyle dedi bana. Sonra da dedi ki... Oh! Jack...»

— «Ne dedi?»

— «...dedi ki: 'beni senin gibi bir orospunun pezevengi sansınlar istemem,' dedi... Evet Jack, böyle dedi bana... Bu işin nasıl olduğunu... ona anlatmak istedim ama... beni itti, ben de düştüm. Sonra o çıkıp gitti... Şimdi git de bul onu Jack... Çok lâzım bu...»

Sonra yine kem-küm etmeğe başladı. Onu tekrar tutup silkeledim. «Yeter artık, bitir şu lâfını, yoksa seni silkeliye silkeliye otuz iki dişini sökeceğim,» dedim.

Biraz sakinleşir gibi oldu: «Hadi bakalım, şimdi baştan başla, neler oldu, anlat bana,» dedim.

Sonra onu alıp bir koltuğa götürerek rahatça oturttum: «Anlat bakayım, ama heyecanlanma,» dedim.

Söze başlamaktan korkuyormuş gibi yüzüme baktı.

— «Anlatsana!» dedim.

— «Saat üçe doğru buraya geldi. Onu görür görmez korkunç bir şeyler olduğunu anladım. Çünkü za-

ten gündüzün başıma bir korkunç şey daha gelmişti. Beni kolumdan yakaladı, bir şey söylemeksizin gözlerini yüzüme dikti. Birkaç defa: 'Ne var?' diye sordum. Ama o kolumu gittikçe daha fazla sıkıyordu.»

Bluzunun yenini açarak kolundaki çürükleri gösterdi, sonra devam etti: «Ne var? diye tekrar sordum. 'Ne olduğunu sen de biliyorsun,» dedi, sonra da anlattı: Birisi ona telefon etmiş. Telefon eden erkekmiş ama kim olduğunu bilmiyormuş. O adam ona benimle... benimle... onun aramızdaki her şeyi anlatmış.»

Devam edemeyecek gibi bir hali vardı. Cümlesini tamamlayarak: «Seninle vali Stark arasında olup bitenleri mi anlatmış yani?» diye sordum.

«Evet» der gibi başını eğdi.

Sonra bana söylemiyormuş gibi dalgın dalgın: «Of! Korkunç bir şeydi bu,» dedi, «bilmezsin ne korkunçtu!»

Biraz sert davranarak: «Devam et de lâfımı bitir!» dedim.

Kendini toparladı: «O telefon eden her kimse, Adam'a benim hakkımda her şeyi anlatmış. 'Seni bunun için başhekim yaptılar. Sen acemice bir ameliyatla valinin oğlunu sakat bıraktığın için, şimdi vali seni kovacak, kızkardeşini de başından defedecek, sokağa atacak,' demiş. Çünkü Adam valinin oğluna böyle yaptı diye, vali de beni kovacakmış, anladın mı? Adam bunları sahi sanmış, koşup buraya gelmiş... Sanmış ki ben...»

Sert bir sesle: «İyi ama,» dedim, işin seninle olan tarafı doğru, öyle değil mi?»

Çok telâşlı olduğu için eliyle şaşkın şaşkın hareketler yapıyordu: «Bir kere de bana sorsaydı ya,» dedi, «kendisine anlatılanlara inanmadan önce işin içyüzünü bir de bana sorsaydı.»

— «Canım, Adam da aptal değil ya. İşi anlayıvermiştir elbet. Talihin varmış ki işin içyüzünü daha önce anlamadı o. Yoksa...»

Kolumu yakalayıp kuvvetle sıktı: Susss! Susss!» dedi, «Allah aşkına böyle söyleme... çünkü hiçbir şey öyle... yani Adam'ın dediği gibi bitmiş değil... Oh! Bilemezsin, Adam korkunç şeyler söyledi bana... Korkunç şekilde hakaret etti... 'Her taraf iğrenç insanlarla dolu ama ben onlardan değilim,' dedi... İşlerin düşündüğü gibi olmadığını ona anlatayım dedim... ama beni öyle kuvvetle itti ki, yere düştüm. 'Kızkardeşim olacak orospunun sayesinde mevki sahibi olacakmışım ha? Kimse benim için böyle bir şey söyleyemeyecek!' diyordu... Sonra kapıdan fırlayıp gitti. Git bul onu Allah aşkına. Bul onu da meseleyi anlat, Jack! Anlat ona meseleyi!»

— «Hangi meseleyi anlatayım?»

— «Ona: 'işler senin sandığın gibi olmadı,' de. Bunu bilmesi lâzım. Onun başıma kaktığı bu işi niçin yaptım, sen biliyorsun. Her şeyi biliyorsun Jack! Kolumu yakalayarak asıldı ve devam etti: «İşin içyüzü onun sandığı gibi değildi. Hiçbir iğrenç tarafı yoktu bunun. Ben iğrenç olmamağa çalıştım. İğrenç oldum mu? Oldum mu Jack, ha? Söyle Allah aşkına!»

Yüzüne bakarak: «Hayır, iğrenç olmadın,» dedim.

— «Ama bütün bu hakaretlere katlandım. Sonra da o ortada yok.»

— «Ben onu bulurum,» diyerek yanından uzaklaştım. Gitmeğe hazırlanıyordum.

— «Bulsan da işler düzelmez ki,» dedi

— «Ben onu yola getiririm, merak etme.»

— «Yok canım. Adam'dan sözetmiyorum. Şeyden...»

«Starktan mı sözediyorsun?»

Başını eğerek: «Evet,» dedi, «bugün ben yine oraya, yani şehrin dışında onunla buluştuğumuz yere gittim. Öğleden önce bana telefon etmiş, orada buluşalım,' demişti. Geldi: 'Artık karıma dönüyorum, dedi.»

— «Yok canım! İnanılmaz şey bu doğrusu!» de-

dim. Zihnimi toparlayarak kapıya doğru ilerledim: «Dur da ben gidip Adam'ı bulayım.»

— «Onu al da buraya getir,» dedi, «ondan başka kimsem kalmadı çünkü!»

Evden çıkıp yağmurun altında ilerlerken, Anne'nin Jack Burden adında bir kimsesi daha olduğunu düşünüyordum. Hiç olmazsa o, bu Jack Burden'i uşak uşak gibi kullanıyordu. Ama bu düşünceyi hiçbir acı hissetmeksizin, tam bir kayıtsızlıkla zihnimden geçirdim.

Polisin yardımı olmaksızın bir şehirde birisini bulmak güç iştir. Gazeteciliğim zamanında da bunu çok kereler denemiştim. Bunun için insanın vakti ve şansı olmalıdır. Fakat genel bir kural olarak işe ilkin en kolay tarafından başlanmalıdır. Ben de öyle yaptım. Önce Adam'ın apartmanından işe başladım. Arabasının kapı önünde durduğunu görünce daha başlangıçta işimin rast gittiğini sandım. Ama dikkat edince arabanın direksiyon tarafındaki kapısının açık olduğunu gördüm. Bir kamyon çarptığı gibi bu kapıyı yerinden sökebilirdi. Ya da hiç değilse bu yüzden arabanın içerisi ıslanıyordu. Arabanın kapısını kapatıp binaya girdim.

Kapıyı çaldım ama açan olmadı. Fakat bu bir şey ifade edemezdi. Adam belki evdeydi de kapıyı açmak istemiyordu. Kapının topuzunu tutup çevirmeğe çalıştım ama, kilitli olduğunu anladım. Bodruma inip zenci kapıcıyı buldum. Bir hikâye uydurdum, Adam'ın evinde bana ait bir şey unuttuğumu söyledim. Beni Adam'la sık sık beraber görmüş olduğu için anlattıklarıma inandı. Apartımanın bir anahtarı da ondaydı. Kapıyı açtı, içeriye girdim. Fakat ortalıkta Adam'dan eser yoktu.

Gidip onun telefonundan hastaneyi, Tıp Fakültesini, doktorların mutad yerlerinde bulunmadıkları zaman gittikleri yerin telefon numarasını bıraktıkları

santrali aradım. Bu çalışmalar hiçbir sonuç vermedi. Kimsenin bir şeyden haberi yoktu. Daha doğrusu, herkes onun filân yerde olduğunu söylüyordu ama, oraya başvurunca onu yine bulamıyordum. Bütün şehri baştan aşağı aramaktan başka çare yoktu.

Sonra, arabasını kapının önünde bırakmış olması da acayipti. Günün bu saatinde, yağmur altında bir insan yaya olarak nereye gidebilirdi? Hattâ gecenin bu saatinde... Çünkü hava kararmağa başlamıştı.

Hatırıma içki içilecek yerler geldi. Gerçekten de hayatta darbe yiyen insanın ilk gideceği yer, bir meyhanedir. Gidip beş tane susuz viski ısmarlar, bunları birbiri peşi sıra yuvarlar, sonra duvardaki aynad karşısındaki solgun, ıstıraplı yüzü şaşkın bakışlarla seyreder. Hemen barmenle hayat hakkında bir söyleyişe dalar. Ama ne de olsa Adam'ın böyle bir iş yapmağa kalkışacağına pek aklım yatmıyordu. Kendi kendime: «Neyse,» dedim, «ben hele meyhaneleri de bir dolaşayım.»

Birçoğunu dolaştım. Ama bizim şehirdeki bütün meyhaneleri dolaşmağa kalksam, buna ömür yetmezdi. Önce Slade'nin meyhanesinden işe başladım ama Adam orada yoktu. Slade'ye: «Dr. Adam Stanton'u görürsen burada oyala, ben yine gelirim,» dedim. Sonra birsürü başka meyhaneyi dolaştım. Saat yedi buçuğa doğru Adam'ı bürosundan, sonra hastaneden aradım ama yine nafile.

Hastaneden bana: «Dr. Stanton yok,» diye cevap verdikleri zaman: «Vali Stark tarafından telefon ediyorum, oğlunu Dr. Stanton tedavi ediyor da, lûtfen doktoru bulsanız çok memnun olurum,» dedim.

Biraz sonra hastaneden beni aradılar: «Biz de doktoru saat yediden beri bekliyoruz, başka bir doktorla buluşup yeni radyografileri inceliyecekti ama gelmedi,» dediler. Ayrıca doktoru ne evinde, ne de muayenehanesinde bulabilmişlerdi. «Dr. Stanton gelirse tarafınızdan ne diyelim ona?» diye sordular.

— «Ona söyleyin, hemen bana telefon etsin, önemli bir şey var çünkü. Gideceğim yerlerin adresini kaldığım otele bırakacağım,» dedim.

Otele dönüp alt katta yemeğimi yedim. Otelin bürosuna da: «Beni arayan olursa hemen haber verin,» dedim. Ama hiçbir haber çıkmadı. Gidip holde oturarak akşam gazetelerini okumağa başladım.

Chronicle gazetesinde uzun bir başyazı vardı. Senatoda, yeni vergi kanunu ile mücadele eden bir avuç insanı uzun uzun övüyor: «Bu kanun çıkarsa hem işler, hem de teşebbüs fikri felce uğrayacaktır,» diyordu. Başyazının hemen yanında da bir karikatür vardı. Karikatürde patron, aldığı ağır vergilerden dolayı göbeği ve yanakları şiş bir halde gösterilmekteydi.

Makale: «Bizim eyalet yoksul bir eyalettir, sırtına böyle müstebitçe yüklenen ağır yükleri kaldıramaz,» diyordu. Çok eski bir hikâye idi bu. Patron ne zaman madenler gibi alkol üzerine vergi koymağa kalkışsa hep aynı terane başlardı. Zaten insanların en hassas yeri, cüzdanlarıdır. Modern zamanların babası ve kurucusu sayılan Machiayelli bile: «Bir insan babasının ölümünü unutur ama, servetini kaybettiğini asla unutmaz,» demiyor muydu?»

«Bu Devlet yoksul bir Devlettir.» Muhalefet her seferinde aynı şeyi gevelerdi. Ama patron onlara şöyle cevap veriyordu: «Bizim burada da yoksul insanlar var; bu hal, su götürmez bir gerçektir. Yoksa Devlet yoksul değildir. Ama ortaya bir yağlı kuyruk çıktı mı, herkes bundan pay kapmak için birbirini ezer. Onun için ben de herkesten vergi alınsın düşüncesindeyim.»

Sonra, dağınık saçları yine alnına dökülmüş olduğu halde gözlerini açarak kendisini dinleyen muazzam kalabalığa doğru eğilmiş, onlara: «Benden yana mısınız? Söyleyin: Benden yana mısınız?» diye sormuştu. Bunun üzerine her zaman olduğu gibi kalabalıktan yine o aynı uğultu yükselmişti.

Muhalefet: «Rüşvet olarak yine etrafa bir yığın para saçıldı,» deyip duruyordu.

O zaman da patron kayıtsız bir tavırla şöyle demişti: «Tabii! Sağa sola biraz rüşvet veriyoruz. Ama arabanın tekerleği gıcırdamadan dönsün diye yapıyoruz bunu. Sonra şu noktayı da sakın unutmayın: İnsan tarafından yapılmış hiçbir makine yoktur ki, işledikçe kuvvetinden kaybetmesin. İşte biz de sağa sola biraz para saçarak bu enerji kaybını karşılamağa çalışıyoruz. Etrafımda birsürü sahtekâr var, bunu da biliyorum. Fakat bunlar hiçbir zaman büyük işler çevirmeğe kalkışamazlar. Çünkü ben, gözümü bir an onların üzerinden ayırmamaktayım. Devlet'e karşı giriştiğim taahhütleri yerine getirmiş değil miyim? Tabii getirdim, siz de bunu biliyorsunuz.»

Bana sorarsanız bu konudaki görüşüm şu: Her değişiklik az çok masrafa yol açar. Bu yüzden ortaya çıkan masrafları zarar hanesine yazmak gerekir. Belki de bizim Devlet'teki değişiklik, ancak bu hava içinde mümkündü. Muhakkak olan, bir değişikliğin gerekliliği idi. Bu da nihayet kendine göre bir yöntemdir. Ahlâk bakımından bir yönteme ne iyi, ne de fena diyebiliriz. Bizim yargılamamız gereken yöntem değil, sonuçtur. Ahlâkan iyi bir insan pekâlâ kötü bir iş yapabilir. Ya da bir adam, sırf iyilik yapmak kudretini ele geçirmek için kötü yollara sapabilir.

Boyuna bir haber gelecek diye beklediğim için, şimdilik bu düşüncelere devam etmek niyetinde değildim. Yine başyazıyı okumağa devam ettim. Bu başyazı, bir boksörün, karşısında olmayan bir kimseyle dövüşmesi gibi bir şeydi. Çünkü sonu yoktu bunun. Şu sırada **Capitol**'da oylar sayılıyor olmalıydı. MacMurfee'nin adamları muhakkak tasarı aleyhinde konuşmuşlardı ama oylamanın sonucunu kimsenin değiştirmesine imkân yoktu. Yani sözün kısası, çoğunluk patronun elinde olduğuna göre, Allah bile gelse oylamanın sonucunu değiştiremezdi.

Saat dokuz sıralarında bir hademe gelip beni buldu ama Adam'dan haber getirmiyordu. **Capitol**'dan gelmişti: «Vali sizi çağırıyor,» dedi. Dr. Stanton telefon ederse ne yapacaklarını bilmeleri için, otele gerekli talimatı bıraktım. Sonra da havadis vermek için Anne'ye telefon ettim. Daha doğrusu ona herhangi bir havadis olmadığını, bu ana kadar harcadığım çabaların bir sonuç vermediğini bildirdim. Anne sakin ve yorgun görünüyordu. Gidip arabama bindim. Yeniden yağmur yağmıştı, caddenin yanlarından akan siyahımsı su, sokak fenerlerinin ışığında yağ gibi parlıyordu. Bununla beraber, yağmurun duracak gibi bir hali vardı.

Arabayı Capitol'un önünde durdurduğum zaman binanın her tarafı ışıl ışıldı. Ama bu saatte de olsa, bunun şaşılacak bir yanı yoktu. Çünkü meclis toplantı halindeydi. İçerisi dehşetli kalabalıktı. Bütün temsilciler koridorlara dağılmışlar, büyük bakır sigara tablalarının etrafında toplanmışlardı. Kalabalık arasında gazetecilerle dinleyiciler ve önemli bir şey oldu mu muhakkak hazır bulunmak istiyen o işsiz güçsüz takımı da vardı.

Kalabalığın arasından geçerek patronun odasına çıktım. Orada bana: «Vali Senato'ya indi,» dediler.

Sekreter kıza: «Vergi kanunu konuşulurken patırdı filân olmadı ya?» diye sordum.

— «Yok canım, bir şey olmadı,» dedi.

— «Dr. Adam Stanton ararsa bana haber yolla emi?» dedim ve aşağıya, Senato'ya indim.

Patronu hemen bulamadım. Ama sonradan onu yan tarafta bir yerde gördüm. Yanında iki senatörle Calvin Sperling vardı. Onların arkasında da saygılı bir tavırla birkaç kişi daha duruyordu. Bunlar hep özel kalem odalarının kapılarını aşındırır cinsten heriflerdi. Büyüklerin yanına sokularak onların sıcaklığıyla ısınmak istiyorlardı sanki. Patronun biraz ilerisinde de Sugar-Boy'u gördüm. Gidip tembel tembel mermer duvara yaslanmıştı. Ağzındaki şeker parçasını emmek-

te olduğu için yanakları yine içeriye çökmüştü. Şu anda şeker boğazında erimekte olmalıydı. Patron ellerini arkasına kavuşturmuş, başını hafifçe öne eğmişti. Senatörlerden birinin kendisine anlattıklarını dinliyordu.

Ben de onlara yaklaşıp bekledim. Biraz bekledikten sonra, benim orada olduğumu bilsin diye, patronun dikkatini çekmeğe çalıştım. Sonra gidip Sugar-Boy'a «Merhaba» dedim.

O da uzun gayretlerden sonra: «M-m-m-mer...h-h-h--haba...» diyebildi. Sonra yine ağzındaki şekeri emmeğe devam etti. Ben de onun yanında duvara dayanarak bekledim.

Aradan dört ya da beş dakika geçti. Patron hâlâ kımıldamamıştı. Başı hep öne eğik olduğu halde kulak kabartmış, söylenenleri dinliyordu. Onun böyle uzun uzun lâkırdı dinlemek âdetiydi. Karşısındakinin hiç sözünü kesmez, ne söyleyecekse hepsini söylesin diye beklerdi. İşte şimdi de patronun karşısındaki adam boyuna anlatıyor, patron da bu bir araba lâfın altından ne çıkacak diye bekliyordu. Sonunda yeteri kadar dinlemiş olduğunu anladım. Lâfın altından ne çıkacağını, ya da hiçbir şey çıkmayacağını anlamıştı. Bu kadar lâf dinlemekten usanç getirmiş olduğunu da sezdim. Çünkü sert bir hareketle başını kaldırdığını, karşısındaki adamın gözlerinin tâ içine baktığını gördüm: Bu bir işaretti, patronun gideceğini gösteriyordu. Karşısındakine bakarak başını salladı; nezaketle fakat bana da işittirecek kadar yüksek sesle: «Olmaz,» dedi. Öteki ise alçak sesle, çabuk çabuk konuşmuştu.

Sonra da patron benden yana bakıp: «Jack!» diye beni çağırdı.

Yanına gittim.

— «Yukarıya çıkalım,» dedi, «sana söyleyeceklerim var.»

— «Peki,» dedim ve kapıya doğru ilerledim.

Patron ötekilerden müsaade istedi, ardımdan geldi ve merdivenlerde bana yetişti. Sugar-Boy da onun yanında, fakat biraz gerisinde yer almıştı.

Tam patrondan Tom hakkında haber soracaktım ki, kendimi toparladım. Hastalığın hemen iyileşecek bir tarafı yoktu, onun için en iyisi susmaktı. Giriş kapısının önündeki büyük hole giden koridorda hep beraber ilerliyorduk. Oradan asansöre binip patronun odasına çıkacaktık. Koridorda dolaşmakta olan birkaç kişi bizi görünce kenara çekilerek patrona hatır sordular. Ama o bunlara sadece başını eğerek cevap verdi. Başka bazıları da hiçbir şey söylemiyorlar, başlarını çevirip patronun arkasından bakıyorlardı. Bütün bunlar her günkü, olagan şeylerdi. Patron bu koridordan belki bin defa geçmişti. Her geçişinde de aynı gösterilerle karşılaşırdı.

Kubbenin altındaki büyük hole gelmiştik. Burada da sağa sola gidip gelen bir kalabalık ve kaidelerinin üstünde dikilmiş duran heykeller vardı. Bu heykeller heybetli halleriyle holde daha vakur bir hava yaratıyorlardı. Sağ taraftaki duvarın dibinden, asansörlerin bulunduğu girintiye doğru ilerlemekteydik. Tam General Moffat'ın (bu general kızılderililere karşı yaptığı savaşlarla meşhurdu, arsa spekülâsyonundan dehşetli para kazanmış, bizim Devlet'in de ilk valisi olmuştu) heykelinin yanına geldiğimiz sırada, heykelin kaidesine birinin dayanıp durmakta olduğunu gördüm.

Adam Stanton'du bu. Üstünün başının sırıl-sıklam, pantolonunun da hemen hemen dizlerine kadar çamur ve pislik içinde olduğunu fark ettim. O zaman arabasını niçin evinin önünde bırakmış olduğunu anladım. Çılgın gibi yağmurun altında yürümüştü.

Bakıştık. Ama o bana değil de patrona bakıyordu.

— «Adam! Adam!» diye seslendim.

Bizden tarafa bir adım attı, ama hâlâ benim yüzüme bakmıyordu.

Patron Adam'dan yana döndü, ona elini uzattı,

«Nasılsınız doktor?» diye sordu. Elini uzatmış, öyle duruyordu.

Adam bir saniye kadar hareketsiz durdu. Kendisine yaklaşan kimsenin elini sıkmak istemezmiş gibi bir hali vardı. Sonra kolunu uzattı. Onun bu hareketini görünce içim ferahladı: «Hele şükür, patronun elini sıkıyor, demek kendine gelmiş, şimdi kendine gelmiş artık,» diye düşündüm.

O anda da elinde ne tuttuğunu gördüm. Ben bu şeyin ne olduğunu anladığım anda, fakat daha beynimle sinirlerim anlamaya vakit bulamadan silâhın namlusundan turuncu renkte iki alev şimşeyi çıktı.

Silâhın patlayışını işitmemiştim. Çünkü bu patlayış, sol tarafımdan gelen daha kuvvetli başka patlayışlar arasında eriyip kayboluvermişti. Kolu hâlâ ileriye uzanık, Adam sendeliyerek geriledi. Şaşkın, sitem dolu ve sabit bakışlariyle yüzüme baktı, tam o sırada da ikinci bir yaylım ateşle kalarak yere yuvarlandı.

Bir saniyelik sessizlik ve hayretten sonra, yere yıkılmış olan Adam'a doğru seğirttim. O sırada holün bir tarafında bir kadının çığlıklar kopardığını koşuşan ayakların seslerini ve konuşmalarını, bağırmaların uğultusunu işittim. Adam kan-revan içindeydi. Göğsü delik-deşik olmuş, içeriye çökmüştü. Çoktan ölüp gitmişti bile.

Başımı kaldırınca hemen yanı başımda Sugar Boy'u gördüm. Elinde sımsıkı tuttuğu tabancadan dumanlar çıkmaktaydı. Daha ileride sağda, asansörün yanında da, yine elinde tabancasıyla, maiyet polislerinden biri duruyordu.

Yalnız patronu görememekteydim. «Adam onu vuramadı galiba,» diye düşündüm.

Fakat aldanmışım. Ben tam bakınarak patronu araştırdığım sırada Sugar-Boy elindeki tabancayı bıraktı. Tabanca mermerlerin üzerine düşüp gürültü ile

yuvarlandı. Sugar-Boy da yaralı bir hayvan gibi boğuk bir çığlık koparak Vali Moffat'ın heykelinden tarafa koştu.

Ben de Adam'ın başını mermerlerin üzerine bırakarak Sugar-Boy'un yanına seğirttim. Her yandan koşup gelen insanları itip kakmam lâzım geldi. Birisi: «Açılın, açılın yahu! Boğacaksınız adamı!» diye bağırıyordu. Fakat kalabalık boyuna facia yerine yığılmaya devam ediyordu. Nihayet kendime bir yol açabildiğim zaman patronu gördüm. Yere oturmuş, güçlükle soluk alıyordu. Bakışları sabitti. İki elini midesinin hizasına bastırmıştı. İlk bakışta, yaralanmışa benzemiyordu. Fakat sonradan, iki parmağının arasından ince ince kan sızdığını gördüm, ama pek az bir şeydi bu.

Sugar-Boy hüngür hüngür ağlayarak onun üstüne eğilmişti. Ağzından tükürükler saçarak konuşmaya, bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Uzun gayretlerden sonra: ««Ç-ç ç ç-çok a a a a acı... yor mu patron? Ç-o o o çok a a a acı... yor mu?» diyebildi.

Patron hemen oracıkta, büyük holün kubbesi altında ölmedi. Biraz daha yaşadı ve temiz, beyaz, antiseptik bir yatakta, tıp biliminin bütün yardımları da başucunda can verdi. Hatta iki gün süreyle hayatının tehlikede olmadığını söyleyenler bile oldu. Şüphesiz yarası ağırdı. Vücudünde 2,5 çapında iki tane küçük mermi vardı. Bu mermileri Adam çocukluğundan beri nişan talimi için kullandığı küçük bir tabanca ile atmıştı. Ama herkes bir ameliyatın mümkün, patronun da sağlam yapılı olduğunu ileri sürüyordu.

Böylece tarih bir daha tekrarladı. Yine o çiçekli, sulu boya resimli, şöminesinde yapma kütükler bulunan bekleme salonunda oturduk. Ameliyatın yapılacağı sabah Lucy'nin kızkardeşlerinden biri de onunla beraber gelmişti. Patronun babası ihtiyar Stark çok yaşlı olduğu için Mason City'den ayrılmamıştı. Lucy'-

nin kızkardeşi kendisinden epey büyüktü. Sırtına siyah bir köylü elbisesi, ayağına siyah, bot biçimi ayakkabılar giymişti. Fakat ilk bakışta onun sağduyu sahibi, azimli bir kadın olduğu görülüyordu. Başından buna benzer daha neler geçmişti kim bilir, ama felâket anlarında o, başkalarına daima yardıma hazır haldeydi. İnsan onun zayıf, biraz kırmızımsı, sert derili ve dört köşe tırnaklı parmaklarına bakınca, işlerin sağlam ellerde olduğunu hemen anlayıveriyordu. Bekleme salonuna girip de çiçeklere, şöminedeki yapma kütüklere şöyle bir baktığı zaman, kumandayı ele almak için kaptan köşküne çıkan bir kılavuzu hatırlatıyordu.

Kreton kaplı koltuklardan birinde değil de, bir sandalyeye oturmuştu. Vücudü dimdik, tavrı gayet ciddiydi. Günün bu saatinde, yabancıların arasında ağlamalara, sızlamalara müsaade etmeyecek gibi bir eda takınmıştı. Zaten günün bu saatinde evlerde kahvaltı hazırlanır çocuklar giydirilip yedirilir, erkekler de işlerinin başına yolcu edilir. Her şeyin zamanı ve yeri vardır. Ameliyat bitip de Lucy'yi eve götürdüğü zaman onu yatağa yatıracak, perdeleri kapatacak, başına sirkeli bir çatkı koyacaktı. Ondan sonra yatağın yanına oturacak, Lucy'nin elini tutarak: «Hadi bakayım, şimdi doya doya ağla yavrum,» diyecekti.

Ama bütün bunlar daha sonraki işlerdi. Şimdiki halde Lucy göz ucuyla ablasının buruşuk, balta ile yontulmuş gibi yüzüne arada bir bakıyordu. Sevimli bir yüz değildi bu ama, Lucy'nin muhtaç olduğu şeylere sahip görünüyordu.

Ben de kanapeye oturmuş, aynı eski dergilere bakıyordum. Burada bulunuşumun anlamsızlığını farkediyordum ama, Lucy: «Sakın gitmeyin!» diye israr etmiş, «burada olduğunuzu bilirse o da memnun olur,» demişti.

Ben: «Antrede beklerim,» demiştim ama o yine başını sallamış: «Olmaz yukarıya çıkın,» demişti.

— «Evet ama, ben siz de gelesiniz istiyorum.»

İşte ben de bunun için burada bulunmaktaydım. Ama, münasebet almasa da, burada bulunmam daha iyiydi. Çünkü aşağıda haber almaya gelen gazeteciler, politikacılar ve meraklılar boyuna kafamı şişireceklerdi.

Ameliyat pek öyle uzun sürmedi ve operatörlere göre, başarı ile de bitti. Hastabakıcı gelip sonucu bize bildirdiği zaman, Lucy koltuğuna yığılarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ablası bu iyi haberle canlanmışa benziyordu. Kızkardeşine sitemli sitemli bakarak, yavaş fakat sert bir sesle: «Lucy! Lucy!» dedi.

Lucy başını kaldırdı, ablasının sitemli bakışlarını görünce çaresiz bir tavırla: «Kusuruma bakma Ellie, kusuruma bakma,» dedi, «ben sadece...»

Ellie: «Allahımıza şükredelim,» dedi.

Sonra da hemen dışarıya çıkacakmış gibi, birdenbire yerinden kalktı. Fakat hastabakıcıdan yana dönerek: «Kocasını ne zaman görebilecek? diye sordu.

— «Biraz beklemesi lâzım. Kesin bir şey söyleyemem ama, şimdi göremez herhalde. İsterseniz biraz bekleyin de sorup size söyleyeyim.»

Çıkarken de sordu: «Bir şey ister misiniz? Limonata var, kahve var.»

Ellie: «Çok teşekkür ederiz, sabahın bu saatinde hiçbir şey istemeyiz,» dedi.

Hastabakıcı gitti. Ben de onlardan özür diledikten sonra dışarıya çıkıp patronu ameliyat etmiş olan Dr. Simmons'un odasına gittim. Onunla daha önce de birkaç defa görüşmüştük. Adam'la oldukça arkadaştı. (Yani Adam gibi bir kimse ile ne kadar arkadaş olunabilirse o kadar arkadaştı. Çünkü Adam ben hariç, kimseye bağlanmazdı. Bense çocukluk arkadaşı olduğum için irapta yerim yoktu).

Dr. Simmons ince uzun, kupkuru, kır saçlı bir adamdı. Masasının başına oturmuş, büyük bir fişin

üzerine bir şeyler yazıyordu. «Rahatsız olmayın, işinize bakın,» dedim. «Bitti bile, buyurun,» dedi. Sekreter fişi alıp bir klâsöre yerleştirdi.

Doktora: «Vali nasıl?» diye sordum.

— «Ameliyat çok başarılı oldu,» dedi.

— «Yani kurşunları çıkardınız mı?» dedim.

Soğuk bir tavırla gülümseyerek: «Başarılı demek, bundan daha da fazla bir şey demektir,» dedi, «kurtulur sanırım. Çünkü bünyesi sağlam.»

Ben: «Muhakkak!» dedim.

Dr. Simmons masanın üstünden küçük bir zarf alıp içindekileri avucuma boşalttı: «Ama insan sağlam da olsa, midesi bunlara dayanamaz,» diyerek bana avucundaki iki küçük mermiyi gösterdi. 2,5 çapındaki mermiler miniciktir, hep biliriz. Ama bunların benim tasavvur ettiğimden de daha küçük, daha anlamsız bir halleri vardı.

Bir tanesini alıp elimde evirdim, çevirdim. Küçücük, çarpılmış bir kurşun parçasından ibaretti. sonra da, Landing'de, Adam'ın da benim de daha çocuk olduğumuz o eski günleri düşündüm. Bir çam tahtasına nişan atarak eğlenirdik. Kaç defa mermileri çakılarımızla yumuşak tahtadan çıkarmıştık. Hem o zaman çıkardığımız mermiler bunun gibi çarpık da değildi. Tahta o kadar yumuşaktı ki çünkü.

Dr. Simmons damdan düşercesine: «İtoğlu it, ne olacak!» diye bağırdı.

Mermiyi ona geri verip hole indim. Şimdi daha az kalabalık vardı. Politikacılar gitmişlerdi. Yalnız iki üç gazeteci, olayların alacağı şekli görmek üzere bekliyorlardı.

O günle ertesi gün durumda bir gelişme olmadı. Üçüncü gün hasta ağırlaştı. Bir iltihap başlamış, hızla yayılıyordu. Dr. Simmons bir şey söylemiyordu ama halinden tavrından, Stark'ın ümitsiz durumda olduğunu anlıyordum. Akşam, Lucy'nin nasıl olduğunu

görmek için bekleme salonuna çıkmıştım ki birisi geldi, «Vali sizi görmek istiyor,» dedi. Söylendiğine göre durum biraz düzelmişti.

Yanına gittiğim zaman feci bir görüntü ile karşılaştım. Etleri yüzünden ayrılmıştı sanki. Gevşek derisi tıpkı ihtiyarların alt çeneleri gibi sarkmıştı. Bu haliyle Mason City'deki ihtiyara, baba Stark'a benziyordu. Yüzü kireç gibi bembeyazdı.

Soluk yüzündeki gözlerine perde inmişti sanki, beni tanımaz gibi bir hali vardı. Sonra, ben yatağa yaklaşırken gözlerini üzerime dikti, bunların içinden belirsiz ve titrek bir ışık geçer gibi oldu. Ağzı hafifçe büküldü: Sözde gülümsüyordu.

Yatağın tâ yanına yaklaştım: «Nasılsınız?» diye sordum. Benim yüzümde de gülümseyişi andırır bir şeyler vardı.

Sağ elinin iki parmağını selâm vermek ister gibi kaldırdı, sonra yine indirdi. Ağzını büken kaslar yine gevşemişti. Yüzündeki o buruşukluk kayboldu, etleri yine sarktı.

Yüzüne bakıyor, bir şeyler bulup söylemeye çalışıyordum ama kafamın içi bomboştu sanki.

Alçak bir sesle: «Seni görmek istemiştim Jack,» dedi.

— «Ben de sizi görmek istemiştim,» dedim.

Bir dakika kadar hiçbir şey söylemedi. Fakat gözlerini hep bana dikmişti ve bakışlarında hâlâ o titrek parıltı vardı.

— «Niye yaptı bunu acaba?» diye sordu.

Yüksek sesle: «Vallaha, ne bileyim ben,» diye bağırdım.

Hastabakıcı daha yavaş konuşmam için işaret etti.

— «Ben ona hiçbir kötülük etmemiştim ki,» dedi.

— «Evet, hiçbir kötülük yapmadınız.»

Sustu, gözlerindeki o parıltı da söndü.

Sonra: «Doktor kafalı adamdı,» dedi.

Başımı eğdim.

Bekliyordum ama, başka bir şey söylemeyeceğiğini anlamaya başlamıştım. Başını arkaya atmıştı. Belli belirsiz soluk alıyordu. Sonra bakışlarını ağır ağır yine benden tarafa çevirdi. İçlerinde yine o titrek ışık peyda oldu: «İşler bambaşka türlü olabilirdi, Jack,» dedi.

Yine başımı eğdim.

Canlanmaya başlıyordu, hatta başını kaldırmak için büyük bir çaba harcıyordu.

Kısık bir sesle: «Bunun böyle olduğuna... inanmalısın,» dedi.

Hastabakıcı yaklaşarak yüzüme baktı.

Ben: «Evet,» diye cevap verdim.

— «Lâzım bu,» dedi, «buna inanmalısın.»

— «Tabii.»

Yüzüme baktı. Bir an için gözlerinde o eski, dik, insanın içine işleyen, emreden bakışı görür gibi oldum. Ama şimdi konuşurken kelimeleri güçlükle söyleyebiliyordu: Hatta şimdi bile işler başka türlü olabilirdi,» diye mırıldandı, «bu... şey olmasaydı...şimdi bile... işler... başka türlü olabilirdi.»

Sesi çok alçalmıştı, bir soluk gibiydi adeta. Kendisi de bitkin bir haldeydi.

Hastabakıcı boyuna bana işaretler ediyordu.

Yatak örtüsünün üzerinde duran elini tuttum. Cansız gibiydi: «Allahaısmarladık Mr. Stark,» dedim, «yine görüşürüz inşallah!»

Cevap vermedi. Hatta bakışlarında bir canlılık belirtisi var mı, yok mu, bundan emin bile değildim. Başımı çevirdim ve dışarıya çıktım.

Ertesi sabah şafak sökerken öldü. Cenazesi muazzam bir törenle kaldırıldı. Şehir büyük bir kalabalıkla ağzına kadar dolmuştu. Mahkeme kapılarında sürünen şüpheli kişilerden tutun da, ömründe şehir kaldırımı çiğnememiş köylülere kadar kalabalığın

arasında her çeşit insan vardı. Kalabalık **Capitol**'un önündeki meydanlığı doldurup yan sokaklara kadar taşmıştı. Bir yandan ince bir yağmur yağıyor, öbür yandan ağaçlara ya da direklere yerleştirilmiş hoparlörler insana öğürtü veren birtakım lâflar söylüyorlardı.

Tabut Capitol'un muhteşem merdivenlerinden ağır ağır indirilerek cenaze arabasına yerleştirildi. Eyalet polisi ile atlı polisler alaya yol açtılar ve kortej ağır ağır ilerliyerek mezarlığa kadar geldi. Arkada müthiş bir kalabalık kaynaşmaktaydı. O da mezarlığa doldu, mezarları çiğnedi, çiçekleri mahvetti. Birkaç mezar taşı devrilip kırıldı. Polis törenden ancak iki saat sonra mezarlığı boşaltabildi.

Bu, bir hafta içinde hazır bulunduğum ikinci cenaze töreniydi. İlk tören bambaşka bir şeydi. Yani Adam Stanton'un Burden's Landing'de yapılmış olan cenaze töreninden sözetmek istiyorum

IX

PATRONUN CENAZESİ GÖMÜLDÜ. Eyalet polisinin üniformalı uzun boylu, çakı gibi delikanlıları ile yağız atlarına binmiş suvari polisler epey güçlükle halkı mezarlıktan dışarıya çıkardılar. Bunu yaparken de çiçekleri, çimenleri atlarının nalları ile çiğnediler. Fakat ben çiğnenen çimenlerin yeniden bitmesini ve devrilen mezar taşlarının onarılmasını beklemeden şehirden ayrılıp Burde's Landing yolunu tuttum. Buna iki sebep vardı: Birincisi, şehirde oturmanın benim için artık dayanılmaz bir hale gelmiş olmasıydı. İkincisi de, Anne Stanton'un Burden's Landing'e gitmiş olmasıydı.

Anne, Adam'ın cenazesi gömüldükten beri oradaydı. Cenazeyi taşıyan lüks araba ile beraber o da yola çıkmıştı. Cenaze arabasının peşi sıra kendisine ayrılan özel arabaya binmişti. Yanında bir hastabakıcı ile Katy Maynard adlı eski bir arkadaşı vardı ama, ikisinin de kendisine uzun boylu faydası dokunmamıştı.

Yola çıktığı sırada Anne'yi görmedim. Zavallı, şehirle Burden's Landing arasındaki bu kadar kilometrelik mesafeyi o kira otomobilinin içinde ve cenaze arabasının arkasında ağır ağır katetmek zorunda kalmıştı. Tıpkı insanın bir organından bitmez

tükenmez bir et parçası koparılıyormuş gibi, azaplı ve ıstıraplı bir şey olmalıydı. Anne'nin gidişinde hazır bulunmadım ama onu görür gibiyim: Muhakkak ki yine dimdikti. Yine ince kemikleri, gergin teninin altından hafifçe belli oluyordu. Ellerini dizleri üzerinde kavuşturmuştu. Gövdeler yosunlu meşelerin altında, hastabakıcı ve Katy Maynard'la beraber olmasına rağmen yine de yapayalnız, kürekler toprağı tabutun üzerine boşaltırken, kalabalığın ortasında böyle durmuştu. Kalabalık arasında aile dostları, birbirlerini dirsekleriyle dörtüp dedikodu yapmaya gelmiş meraklılar, bizim şehrin, Baltimore'nin, Filadelfiya'nın tanınmış doktorları vardı.

Anne Stanton hiç kimsenin koluna dayanmak ihtiyacını hissetmeksizin arkasında hastabakıcı ve Katy Maynard mezarlıktan ayrılmıştı. Onların yüzlerinde de herhalde o sıkıntılı ve yalancıktan merhametli ifade bulunsa gerek. Çünkü bu gibi törenlerde ailenin yakınında bulunmak zorunda kalan insanlar hep böyle bir surat takınırlar.

Mezarlıktan çıkarken bir gazete fotoğrafçısı resmini çektiği sırada bile Anne'nin yüzündeki o ifade değişmedi.

Foto muhabirine yaklaştım. Şapkasını yan giymiş, makinesini boynuna asmış aptal suratlı bir oğlandı. Aptal aptal da gülümsüyordu. Onu şehirde daha önce görmüş, belki de görmemiştim. Çünkü bu aptal oğlanlar birbirlerine o kadar benzerler ki!

— «Merhaba!» dedim.

— «Merhaba!» diye cevap verdi.

— «Demin bir resim çektin,» dedim.

— «Evet,» dedi.

— «Öyleyse şunu iyi bil,» dedim, «gazetecilik başka, hergelelik başkadır. Bunu da ileride öğrenirsin inşallah.»

Aptal aptal yüzüme bakarak: «Evet,» dedi. Sonra sordu: «Siz Mr. Burden'siniz, değil mi?»

«Evet» anlamına başımı salladım.

— «Allah Allah» diye bağırdı, «siz hem Stark'ın yanında çalıştınız, hem de gazetecilere 'hergele' diyorsunuz ha?»

Küçümser bir tavırla yüzüne baktım. Başka şey yapmaya değmezdi zaten. Herifin haddini bildirmek işten bile değildi. Kolayca da yapardım bunu: Çünkü hamdolsun antremanım yerindeydi. Ama boşuna zahmet. Onun için ben de bu aptal oğlanın yüzüne küçümser bir tavırla baktım, o kadar.

Mezarlıkta başka gazeteciler de vardı. Bir şey söyleyecek miyim ya da bir şey yapacak mıyım diye bakıyorlardı. Fakat onların bakışlarından rahatsız bile olmuyordum. Hatta onlara karşı nefret de duymamaktaydım. Her tarafımı bir çeşit uyuşuklukla ıstırap kaplamıştı ama uyuşukluk daha baskın çıkıyordu. Bunun üzerine gitmeye karar verdim. Herkes peşimden bakıyordu. Birisi güler gibi oldu ama mezarlıkta olduğunu hatırlayıp hemen sustu. Fakat bunlar bile bana dokunmuyordu.

İçimde hep aynı uyuşukluk ve ıstırap hissi ile sokakta ilerlemeye başladım. Fakat şunu da söyleyeyim ki, bu uyuşuklukla bu ıstırap, mezarlıktaki olay üzerine başlamıştı. Bu hali uzun zamandan beri hissediyordum.

Caddeden Stanton'ların evine doğru ilerlemeye başladım. Anne'nin beni kabul edeceğini hiç sanmıyordum. Fakat ona bütün gün Landing'de, otelde olacağıma dair haber yollamak istiyordum. Ama tabii patronun durumu ağırlaşmamak şartiyle.

Stanton'lara gittiğim zaman, Anne'nin kimse ile görüşmek istemediğini söylediler. Bu şartlar altında Katy Maynard'la hastabakıcı gereksiz olmaktan çıkmışlardı. Gerçekten de, Anne eve girdiği zaman kapının eşiğinde durmuş, etrafına ağır ağır göz gezdirerek piyanoyu, mobilyeleri, şöminenin üstündeki

portreyi bir bir gözden geçirmiş. O sırada onda, mobilyelerin kumaşlarını ve salondaki duruşlarını değiştirmek isteyen bir kadının hali varmış (Katy Maynard böyle söyledi bana), sonra da Anne olduğu yere yığılıvermiş. Bana anlattıklarına göre ne bir jest, ne bir hareket, ne de bir gürültü yapmış. Çetin sınav sona erdiğine göre, külçe gibi yere düşüvermiş ve kendini bilmeden öylece, kala kalmış.

Ben eve geldiğim sırada hastabakıcı yukarıda Anne'yi tedavi ediyordu, Katy Maynard ise doktora haber yollamış, bir yandan da işlerin idaresini eline almıştı. Benim orada bulunmaklığımı haklı gösterecek hiçbir neden yoktu. Onun için tekrar şehrin yolunu tuttum.

Fakat patron da ara yerde ölmüş olduğundan, yine Landig'e döndüm. Annemle sevgili Thedoroe'si geziye çıktıklarından bütün ev bana kalmıştı. Evin içi bir morg gibi boş ve sessizdi. Fakat evin bu hali bile, son günlerde kapısını aşındırdığım hastanelerden, mezarlıklardan daha sevimli göründü. Bu evde ölmüş olan şey, çoktan ölüp gitmiş ve artık beni heyecanlandırmak duygusunu kaybetmişti. Öteki ölümler yüzünden duymuş olduğum acı da yavaş yavaş hafiflemeye başlıyordu. Yargıç İrwin'in, Adam Stanton'un, patronun tabutları çoktan mezara indirilmişti çünkü.

Bununla beraber içimizden birkaçı yine de hayattaydı. Bunlar arasında Anne Stanton'la ben de vardım.

İşte şimdi ikimiz de yeniden Landig'e dönmüş, güneş ışıkları içinde yüzen galeride yanyana oturmuştuk. Mevsim sonu olduğundan, solgun bir güneşti bu. Bazen görünmez olup da rüzgâr dalgaları kıyıdan yana, tâ yola kadar sürdüğü ve gökyüzü de yağmurdan görünmez hale geldiği zaman, gidip yanyana salonda oturuyorduk. O sıralarda nerede olursak olalım, birbirimizle konuşmuyorduk. Söylenecek sözü-

müz olmadığından değil, tersine, söylenecek pek çok sözümüz olduğundan yapıyorduk bunu. Bu sessizliği bir bozuversek, şimdi ulaşmış olduğumuz güzel, fakat tehlikeli denge halini bozuvermiş olacaktık. İkimiz de bir uçurumun kenarındaydık sanki. Birimizden biri ötekine doğru eğilse denge bozulacak ve ikimiz de bu uçuruma yuvarlanacaktık. İşte sanki bunu biliyormuşuz gibi, tek kelime konuşmuyorduk.

Tek kelime konuşmuyorduk ama ben arasıra Anne'ye kitap okuyordum. Dudaklarımızı yakan, fakat birtürlü çıkmayan kelimeler yüzünden bir gün artık patlayacak hale geldiğim sırada, elimin altına düşen ilk kitabı alıp ona okumaya başlamıştım. Kitap, Anthony Trollope'nin eserlerinin ilk cildiydi. Bu bakımdan tehlike yoktu. Çünkü Anthony şimdiye kadar hiç kimsenin dengesini bozmuş değildır.

Tuhaf değil mi, güz sonlarına rastlayan bu günler bende birçok bakımlardan yirmi yıl önceki yazların, yani Rnne'ye âşık olduğum günlerin anısını uyandırdı. Hele o yaz, kalabalığın ortasında bile tamamen yalnız, tamamen başbaşa kalmıştık. Adına «aşk» denen o bir çeşit yüzer adanın ya da o uçan halının üzerinde tek başımıza idik. Şimdi de tamamen yalnızdık ama, başka çeşit bir yüzer adanın ya da uçan halının üzerinde bulunuyorduk. O şimdi hayal olmuş yaz mevsiminde, ikimizde sanki korkunç bir akıntıya kapılmıştık ama, bu akıntı kendi kuvvetinin de, bu işin sonunun ne zaman geleceğinin de farkındaydı. Onun için, bu gidişin sonunda mutluluk bulunduğunu bilmekle beraber, bu akıntı gidişini hızlandırmamıştı.

Bugün de yine buna benzer akıntı ile sürüklenir gibiydik. Onun kudreti karşısında elimiz ayağımız bağlı durumdaydık. Çünkü akıntı kendi kuvvetini ve bu işin sonu ne zaman geleceğini de yine idrâk ediyordu. Fakat yolun sonunda bizi bekleyen neydi aca-

ba? İşte bunu bilmiyorduk. Hatta ben bunu kendi kendime sormuyordum bile.

Buna karşılık, bilmeyi pek istediğim başka bir şey vardı: Bazı zamanlar Anne'nin yanında kitap okur ya da sessiz sessiz otururken, ya da caddede gezdiğim ya da uyumaksızın yatağımda yattığım zamanlar kafamın içinde bir soru dolaşıyor ve ben de bunun cevabını araştırıyordum. Anne bana Adam'ın o son ve gürültülü ziyaretini anlattığı —yani kardeşinin evine gidip de: «Bana kızkardeşimin pezevengi desinler istemiyorum...» filân gibi sözler söylediği— zaman Anne bana: «Birisi Adam'a telefon etmiş, benim Vali Stark'la olan ilişkimi ona anlatmış,» demişti. Bu adam kimdi acaba?

O olaydan hemen sonraki günlerde bu önemli noktayı gerçekte unutmuştum ama sonradan bu, tekrar aklıma geldi. Hattâ o zaman bile bu soru bana pek o kadar önemli görünmedi. Uyuşuk ve kederli bir halde olduğum için o sırada gözüme hiçbir şey önemli görünmüyordu. Ya da o sırada bana önemli görünmüş olan şeyin, bu mesele ile hiçbir ilgisi yoktu. Olay önemliydi şüphesiz, ama, bu olayları harekete getirmiş olan neden, ben buna yabancı kaldığım sürece önemli görünmüyordu.

Bununla beraber bu soru ikide bir aklıma gelir oldu. Bunu en az düşündüğüm anlarda bile, sanki beynimde bir fare varmış da kafatasımı kemiriyormuş gibi, birden içimde bir rahatsızlık hissediyordum. Bir süre bu konuda Anne'ye bir şey sormaya cesaret edemedim. Olup bitenler hakkında ona söz söylemeyi aklımdan bile geçiremezdim. İçine daldığımız sessizliğe gittikçe daha fazla gömülüyorduk. Çünkü ikimiz de vaktiyle masum bir komplo hazırlayıp Willie Stark'la Adam Stanton'u karşılaştıranların, dolayısiyle her ikisinin de ölümüne sebep olanların kendimiz olduğunu biliyorduk. Bu sessizliği terkettiğimiz anda karşımıza öteki komplonun heyulâsı çıkacak ve

biz de ellerimizi kana boyadığımızı dehşetle görecektik. Onun için ben hiçbir şey söylemiyordum.

Ama bir gün geldi ki artık susamıyacağımı anladım: «Anne,» dedim, «bir şey soracağım sana... Sonra da artık bundan hiç sözetmiyeceğim. Ama bu konuda sözü sen açarsan o başka.»

Cevap vermedi, yüzüme baktı. Fakat gözlerinde korkunun ve ıstırabın verdiği o ani dalgınlık belirdi. Sonra cesaretini toplamak için büyük bir çaba harcadığını sezdim.

Onun için ben de hemen konuya giriverdim: «Hani senin evine geldiğim gün bana... 'Birisi Adam'a telefon etmiş, ona her şeyi anlatmış,' demiştin... Hatırlıyor musun?»

Bütün cesaretini toplayarak: «Evet, ne olmuş?» dedi.

— «Adam telefon edenin kim olduğunu sana söylemiş miydi?»

Bir dakika düşündü. Adam'la aralarında geçen bu sahnenin üzerindeki örtüyü kaldırmaya çalışır gibi bir hali vardı. Hani bir insan morga gider de, mermer masa üzerinde yatmakta olan bir ölünün kim olduğunu anlamak için onun yüzündeki örtüyü kaldırır. Anne'nin hali de işte böyleydi.

Sonra başını sallayarak: «Hayır,» dedi, «Adam telefon edenin kim olduğunu bana söylemedi, yalnız bunun bir erkek olduğunu söyledi, evet, bir erkek olduğunu bana söylediğine eminim.»

Sonra yine sustuk. O demin sözün ettiğim uçuruma yuvarlanmamak için ikimizin de kasılmış bir hali vardı.

Ertesi gün Landing'den ayrıldım.

Akşam geç vakit şehre ulaştım, Sadie Burke'nin evine telefon ettim, kimse cevap vermedi. Rastgele, Capitol'daki bürosuna telefon ettim ama, oradan da bir cevap çıkmadı. Akşam birkaç defa apartımanına

uğradım, fakat onu yine bulamadım. Ertesi sabah onu görmeye **Capitol**'a gitmedim. Çünkü bütün o güruhla karşılaşmak istemiyordum. O heriflerin yüzünü tekrar görmeye hiç mi hiç iştahım yoktu.

Onun için yeniden telefon ettim. Bürosu yine cevap vermediği için santralden, mümkünse Sadie'yi bulmasını rica ettim. Aradan birkaç dakika geçince santralin sesi: «Burada yokmuş, hastaymış. Başka bir şey bilmiyorlar,» dedi.

Daha ben zihnimi toparlamaya vakit bulamadan santral kız telefonu kapattı.

Capitol'u tekrar aradım: «Ben Jack Burden,» dedim.

Kız: «Buyurun Mr. Jack Burden...» dedi, Sesinde ihtiyatlı bir çekingenlik vardı.

Daha yakın zamana kadar **Capitol**'da Jack Burden adını duyan herkes az çok çekinirdi. Fakat bu sesin tonu bana artık Jack Burden adına kimsenin aldırmadığını açıkça gösteriyordu.

Bir an için bu hale dehşetli içerledim. Sonra işlerin artık çok değişmiş olduğunu düşündüm. Böyle bir yerde değişiklikler çabuk ve derin olur ve birisi sizin adınızı söyledi mi, santral kızın ses tonu bambaşka bir hal alıverir. Ama sonradan öfkem geçiverdi. Çünkü alt tarafı, bunun böyle oluşu umurumda bile değildi.

Her şeye rağmen sesime çok sevimli bir ton vererek: «Miss Burke'yi nerede bulabilirim acaba?» dedim, «bunu sorup öğrenir de bana bildirirseniz çok iyi olur.»

O sağdan soldan haber sorarken ben de birkaç dakika bekledim. Sonunda kızın sesi: «Miss Burke Millet Sanatoryumdaymış,» dedi.

İçimden: «Mezarlıkla hastane faslı yine başlıyor galiba,» diye düşündüm.

Fakat bu sanatoryumun hastaneye benzer hiçbir tarafı yoktu. Şehirden kırk kilometre kadar uzaklaşıp

anayoldan ayrılarak asırlık meşelerin gölgelediği öteki yola girip bir mağarayı hatırlatan, camgöbeği renginde bir loşluk içinde ilerlemeye başladığım zaman, bunu hemen farkettim. Meşelerin dalları birbirine girmişti. Üzerlerinden yosunlar sarkıyordu. Düzenli aralıklarla dikilmiş bu meşelerin arasında çıplak ya da giyinik, kadın ya da erkek, klâsik heykeller yükselmekteydi. Heykeller yazın sıcağı, kışın soğuğu ile lekelenmiş, şuralarını buralarını klorofil ya da yosun kaplamıştı. Heykeller cansız ve biraz kederli bakışlariyle size bakıyorlardı. Sanatoryuma gelen sinir hastalarına yapılan tedavinin ilk aşaması, bu mermer gözlerin bakışları olmalıydı.

Sinir hastası yolun sonunda sanatoryum binasiyla karşılaşıyordu. Beyaz sütunlarıyla bu binanın yüze gülen, dinlendirici bir hali vardı. Gerçekten de bu Millet Sanatoryumu, adına dinlenme evi denen türden bir yerdi. Bina yüz bu kadar yıl önce, parayı ne yapacağını bilmeyen bir pamukçu tarafından inşa ettirilmişti. Bu adam Paris'e gidip «Empire» stilinde bir sürü mobilya, Roma'ya gidip bir alay mermer heykel satın almıştı. Binayı yaptıran bu pamukçu belki odun gibi bir herifti, vücudünde sinir diye bir şey bulunduğunu ihtimal bilmiyordu. Bugün de bu adamın torunları sinirlerini, manilerini, ülserlerini tedavi ettirmek için buraya gelmekteydiler. Bunların hepsi zengin kimselerdi; geniş salonlarda yangelip oturuyorlar, perhiz yemekleri yiyorlardı. Sonra da, yüzünüze ipnotizma edecekmiş gibi bakan ruh hastalıkları doktorlarının derin bakışlı gözlerine, gözlerini dikiyorlardı.

Bu doktorlardan biriyle görüşerek Sadie'yi görmek için izin istediğim birkaç dakika içinde, ben de az daha ipnotize olacaktım. Doktor bana onun için: «Sinirleri çok gergin,» dedi.

Eddie, bir pencerenin önündeki şezlonga uzanmıştı. Pencere hafif bir eğimle havuza inen bir çi-

menliğe bakmaktaydı. Sadie'nin rastgele kestirilmiş siyah saçları yine darmadağındı. Çiğ gün ışığı altında kireç gibi beyaz yüzü, av saçmalarıyla delik-deşik olmuş alçı bir maskeyi her zamankinden daha fazla andırıyordu. Aslında yastıkta yatan, bir maskeydi ve bana bakmakta olan gözler de bu maskenin ayrıntısındandı. Bunlar Sadie Burke'nin gözleri değildi. İçlerinde hiçbir alev ışıldamıyordu.

— «Merhaba Sadie!» dedim, «seni rahatsız etmiyorum ya?»

Fersiz gözleriyle bir süre yüzüme baktı: «Yok canım, ne münasebet?» dedi.

Bir sandalye alıp yaklaşarak onun yanına oturdum, bir de sigara yakıp: «Nasılsın?» diye sordum.

Başını çevirip uzun uzun yüzüme baktı. Bir saniye için gözlerinden bir ışık geçer gibi oldu. Bir hava akımının, küllenmiş korları canlandırışı gibi bir şeydi bu.

— «Bir şeyim yok canım,» diye bağırdı, «neden hasta olacakmışım yani?»

— «Mükemmel öyleyse,» dedim.

— «Ben buraya hasta olduğumdan değil, yorgun olduğum için geldim. Dinlenmeye ihtiyacım vardı. O doktor olacak adama da söyledim bunu: «Ben buraya dinlenmeye geldim, ikide bir gelip kafamı şişirmeyin, gece gördüğüm rüyaları sormayın, ağzımdan lâf almaya kalkışmayın. Zırt zırt karşımda sizi görmek istemiyorum,» dedim, sonra da ardından: «Birsürü olay ve bir sürü insan yüzünden yorgun düştüm, bu insanlar arasında siz de varsınız doktor,» diye sözünü bitirdi.

Biraz durdu: «Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, sen de bu insanlar arasındasın Jack Burden.»

Cevap vermedim, yerimden de kımıldamadım. O da şezlonguna yeniden yaslandı, tekrar düşünceye daldı.

Sigaram parmaklarım arasında yanıp bitmişti, bir sigara daha yaktım ve: «Sadie,» dedim, «neler hissetmekte olduğunu anlıyorum ve kederini büsbütün arttırmak istemiyorum, ama...»

— «Benim hissetmekte olduklarımı nereden bilebilirsin sen?»

— «Belki biraz biliyorumdur canım. Ama buraya kadar sırf sana bir şeyi sormak için geldim.»

— «Bense beni biraz sevdiğin için geldin sanmıştım.»

— «Doğrusunu söylemek gerekirse, seni severim,» diye devam ettim, «uzun yıllar birlikte çalıştık, daima da iyi anlaştık. Ama şu var ki...»

Yine dirseğinin üzerine dayanarak sözümü kesti: «Evet evet,» dedi, «her şey tıkır tıkır yürüdü, herkes de birbirleriyle çok güzel anlaştı doğrusu. Çok mükemmeldi bu işler, neme lâzım...»

Sonra yine arkasına yaslanarak başını çimenlikten öte tarafa çevirdi. Tâ uzaklarda, selvi ağaçlarının üzerinde, duru gökten bir karga geçti. Karga kaybolup gidince ben devam ettim:

— «Patronu Adam Stanton öldürdü ama, bunu düşünen o değil. Birisi bunu onun kulağına fısladı. O birisi Adam'ın ne çeşit insan olduğunu da, işlerin içyüzünü de biliyordu. Yani, Sağlık Merkezi'nin idaresini hangi şartlar altında üzerine aldığını biliyordu ve...»

Sadie'nin beni dinlemez gibi bir hali vardı. Karganın gidip konduğu selvi ağaçlarını seyrediyordu. Biraz duraladım, sonra devam ettim: «... ve bu kimse patronla Anne Stanton arasındaki ilişkiyi de biliyordu.»

Sözlerime ara verdim ve bu adları işitince Sadie'nin yüzü ne hal alacak diye görmek için bekledim. Fakat o hiç aldırmadı. Sadece yorgun ve tamamen kayıtsız görünüyordu.

— «Ben bir şey duydum,» diye devam ettim, «o gün öğleden sonra bir erkek telefonla Adam'ı aramış. Patronla Anne arasındaki ilişkiyi ona haber vermiş. Bu işi biraz da ballandırmış. Nasıl yapmış, anlarsın tabii. Bunun üzerine Adam delice bir öfkeye kapılmış, gidip her şeyi Anne'nin yüzüne karşı söylemiş. Anne de inkâra filân kalkışmamış zaten. Yalan söyleyecek bir kadın değildir çünkü. Öyle geliyor bana ki, içinde sakladığı sır ona pek ağır gelmekteydi ve bu işi daha uzun süre gizlemek zorunda kalmayacağından memnun bile oldu ve...»

Sadie benden tarafa dönmeksizin: «Yaaa.» dedi, «şimdi de bana Anne Stanton'un soyluluğundan, ruh büyüklüğünden sözet bari.»

Yüzümün kızardığını hissettim: «Affedersin Sadie.» dedim, «konunun biraz dışına çıktım galiba.»

— «Galiba değil, muhakkak öyle,» dedi.

Biraz bekledim. Sonra: «Adam'a telefon eden o erkek kim acaba, biliyor musun bunu?» diye sordum.

Bu soruyu kafasında evirip çevirir gibi bir hali vardı. Ama sorumu işitmiş miydi ki? Bundan pek emin değildim.

— «Şüphe ettiğin kimse var mı?» dedim.

— «Hiç kimseden.»

— «Öyle mi?»

Hep benden yana dönmeksizin: «Evet,» dedi, «şüphe etmiyorum, çünkü... işin içyüzünü biliyorum.»

— «Peki, kimmiş o adam?» diye sordum.

— «Duffy,» dedi.

Bu adı işitince sandalyemden fırladım: «Buna emindim,» dedim, «nasıl oldu da daha önce düşünemedim? Ancak o yapabilirdi bunu.»

— «Peki madem bu kadar emindin, ne diye gelip benim kafamı şişiriyorsun?»

— «Doğru olup olmadığını anlamak istiyordum. Emin olmak niyetinde idim yani. Ben...»

Birden durdum ve Sadie'ye baktım. O yüzünü öte

tarafa çevirdi. Devam ettim: «Telefon eden Duffy'dir demiştin. Nerden biliyorsun bunu?»

Alçak sesle: «Allah müstahakını versin Jack Burden,» dedi, «Allah müstahakını versin emi?» Sonra da başını benden tarafa çevirdi.

Doğruldu. Sesi artık bezgin değil, öfkeli ve şiddetliydi: «Allah müstahakını versin Jack Burden!» diye bağırdı, «ne diye geldin buraya? Burnunu her işe sokmadan yapamaz mısın sen? Beni neden rahat bırakmıyorsun? Neden ha? neden?»

Istırapla buruşmuş yüzündeki gözleri şimdi çakmak çakmak yanıyordu. Bakışlarının şaşkın bir hali:

Ben yavaşça: «Nerden biliyorsun bunu?» diye tekrar ettim.

O boyuna: «Allah müstahakını versin! Allah müstahakını versin senin!» diyordu.

Daha da yavaşça hemen hemen alçak sesle bir kere daha: «Nerden biliyorsun, ha?» diye sordum ve ondan tarafa eğildim.

— «Allah müstahakını versin Jack Burden, emi?»

— «Nerden biliyorsun?»

— «Çünkü...» biraz çekindi, başını ümitsiz, bitkin bir tavırla hareket ettirdi. Yastığının üzerinde başını o yana bu yana çeviren hasta, ateşli bir çocuğu andırıyordu.

— «Evet, çünkü...» dedim.

— «Çünkü...» dedi, ve kendini tekrar şezlongun yastıklarına bıraktı, «çünkü... Duffy'ye Adam'a telefon etmesini ben söyledim.»

Yaa, demek işin içyüzü buydu ha? Buydu da ben bunu düşünememiştim. Dizlerimin bağı çözülür gibi oldu, tekrar sandalyeye çöktüm. Şimdi Sadie Burke ile ben karşı karşıya idik ve ben gözlerimi, onun yüzünden ayıramıyordum. Bu yüzü ilk defa görmekteydim sanki.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra: «Yüzüme bakmasana öyle!» dedi.

Fakat sesinde hiçbir canlılık yoktu.

Sonra, sanki yalnızmışım da kendi kendime konuşuyormuşum gibi, ağzımdan şu sözlerin çıktığını işittim: «Sen öldürdün onu.»

— «Evet, ben öldürdüm onu. Çünkü beni başından atmıştı, hem de bütün bütün. Bu sefer beni bütün bütün başından attığını biliyordum. O Lucy için yapıyordu bunu. Katlandığım bunca fedakârlıktan, onu bu mevkie yükselttikten sonra yapıyordu. «Gününü göstereceğim,» dedim ona. Bana sadaka verirmiş gibi, üzgün üzgün yüzüme bakarak gülümsedi. O günlerde de onu icat etmişti. Sanki Tanrı'ydı da bana lûtufta bulunuyordu. Anlamak ha? Lâfa bak sen hele! İşte tam bana bunu söylediği anda, onu öldüreceğim şimşek gibi, bir an içinde zihnime doğuverdi.»

— «Adam Stanton'u sen öldürdün,» dedim.

İçini çekerek: «Allahım! Yarabbi sen bilirsin,» dedi.

— «Adam'ı sen öldürdün.»

Yavaşça: «Evet,» dedi, «sonra Willie'yi de öldürdüm. Evet, öldürdüm onu.»

Başımı sallayarak: «Evet,» diye cevap verdim.

Başını arkaya atarak: «Yarabbi sen bilirsin!» diye tekrar etti.

Aradığımı bulmuştum. Ama yerimden kımıldamadım. Hatta bir sigara bile yakmadım.

Biraz sonra: «Gel buraya, yaklaş biraz,» dedi. Gidip şezlongun yanına oturarak bekledim. Yüzüme bakmaksızın elini çekingen bir tavırla benden yana uzattı. Elini tuttum, bir yandan da o gökyüzüne bakıyor ve gün ışığı çiçek bozuğu yüzünü insafsız bir şekilde aydınlatıyordu.

Nihayet, hep öyle yüzüme bakmaksızın: «Jack,» dedi.

— «Ne var?»

— «Bunu sana söylediğime memnunum. Birisine

söylemekliğim gerekliydi çünkü. Günün birinde yapacaktım bunu. O günün geleceğini biliyordum. Ama bu sırrı söyleyecek kimsem yoktu. Tâ sen çıkıp gelinceye kadar yoktu yani. İşte, görür görmez de, sana nefret duydum. Sen daha kapıdan içeriye girerken, ben de konuşmak zorunda kalacağımı anladım. Ama memnunum. Bunu başkaları da öğrenmiş, umurumda değil. Gerçi bende bir Anne Stanton'un soyluluğu, ruh büyüklüğü yok ama, sana her şeyi anlattığım için pek memnunum.»

Bu sözlere verecek cevap bulamadım. Sadie'nin elini elimde tutarak öylece, hareketsiz durdum. Hiç sesimi çıkarmıyordum. Onun da susmamı ister gibi bir hali vardı zaten. Ben de gözlerimi havuzdan yana çevirdim. Çıplak ve yosun tutmuş selvilerin altında ve çimenliğin sonunda burası insanın hatırına bir bataklığı ya da loş bir cengeli getiriyordu.

Artık biliyordum ki, şimdi Devlet'in valisi olan Tiny Duffy, Willie Stark'ı sanki tabancayı kendi eline alıp ateş etmişcesine öldürmüştür. Yine biliyordum ki tabancayı Duffy'nin eline verip, ona nişan aldırtan Sadie idi ve o da Willie Stark'ı öldürmüştü. Adam Stanton'u da öldüren o idi nitekim. Fakat Sadie bir humma ve delilik nöbeti içinde yapmıştı bunları. Duffy ise bu işi gayet soğukkanlı hesaplar sonucunda yapmıştı. Sonunda da, bilmem neden, Sadie Burke'nin bu cinayetteki payı zihnimden silindi ve hiç bir iz bırakmadı.

Geriye Duffy kalıyordu. Suçlu olan Duffy idi. Ve, tuhaf değil mi, bu meseleyi aydınlattım diye büyük bir sevinç ve derin bir ferahlık duyuyordum. Evet, suçlu olan Duffy idi, gün gibi ortadaydı bu. İleride, çok uzaklarda parmağında elmas yüzüğü ile Tiny Duffy duruyordu. Siperin bu yanında ise Jack Burden vardı. Kendimi hür ve temiz hissediyordum, çünkü bilgisizlik ve kararsızlık yüzünden bir an için elim ayağım tutul-

muştu ama, şimdi birden, karşıma harekete geçmek imkânı çıktığını görüyordum.

Bu harekete geçiş, ne gibi bir biçim alacaktı, bunu henüz bilmiyordum.

Sadie'nin isteği üzerine onu bir kere daha görmeğe gittiğim zaman, daha ben bir şey söylemeden, bana kendisi: «İstersen olup bitenler hakkında resmen ifade vermeğe de hazırım,» dedi.

— «Mükemmel olur bu,» dedim. Sahiden de çok memnundum. Çünkü kendimi hâlâ saf, temiz ve harekete geçmeğe hazır hissediyordum. O da bana bu imkânı sağlamaktaydı. Kendisine teşekkür ettim.

— «Bana teşekkür etme,» dedi, «böylelikle ben kendime iyilik yapmış oluyorum. O Duffy yok mu o Duffy!..»

Şezlongda doğruldu, gözleri yine eskisi gibi ışıldıyordu: «Duffy ne yaptı, biliyor musun?» dedi.

Cevabımı beklemeksizin devam etti: «O... iş olup bittikten sonra... ben hiçbir şey hissetmedim. Hiçbir şey. Olup bitenleri o gece öğrendim ve hiçbir şey hissetmedim. Ertesi sabah Duffy gelip beni buldu. Başarısından dolayı gülümsüyor, şişiniyordu. Bana ne dese iyi: 'Yaman kızsın vallahi,' dedi, 'yerlere kadar eğilip seni selâmlamalıyım, hatta bir demet de çiçek vermeliyim sana.' Bense hâlâ bir şey hissetmiyordum. Hatta onun yüzüne baktığım zaman bile... O zaman kolunu omuzlarıma koyup bir iki okşadı, sırtımı sıvazlayarak: 'Sen başardın bu işi kızım,' dedi, 'seni hiçbir zaman unutmayacağım, ikimiz de pek iyi anlaşacağız, görürsün bak.' O zaman gözlerimin önündeki perde birden yırtılıverdi. Sanki o facia orada, **Capitol**'da değil de şimdi burada, gözlerimin önünde oldu sandım. Şiddetli bir hareketle elinden kurtulup geriye doğru sıçradım. Dışarıya fırladım. Üç gün sonra, yani Willie ölünce de buraya geldim. Gidebileceğim tek yer de burası idi zaten.»

— «Çok teşekkür ederim Sadie,» dedim, «ama

şimdi de ikimiz bir olup o Duffy'nin hesabını görebiliriz.»

— «Evet ama, mahkemede bunlar sökmez ki!»

— «Buna güvendiğim yok zaten. Senin ona söylediklerin, ya da onun sana dedikleri şahadet olarak kullanılamaz. Ama başka çareler bulunabilir.»

Bir süre düşündü. Sonra: «Ne yapsan, mahkemeye başvursan ya da başka bir yol tutsan o...» burada biraz çekindi ama, dudaklarının ucuna kadar gelen kelimeyi söyleyemeyerek devam etti: «Anne Stanton da rezalete karışacak.»

— «O razı olur, eminim buna,» dedim.

Sadie omuzlarını silkerek: «Vallahi siz ne istediğinizi biliyorsunuz, hepiniz böylesiniz zaten,» dedi.

— «Ben asıl Duffy'yi yere vurmak istiyorum,» dedim.

— «Çok memnun olurum buna,» dedi, sonra yine omuzlarını silkti.

Birden bezgin, usanmış bir tavır takınarak: «Evet ama, bu dünya Duffy gibi insanlarla dolu,» dedi, «hatta öyle geliyor bana ki, ömrüm boyunca onun gibilerden başkasına rastlamadım.»

— «Vallaha, ben yalnız bizim Duffy'ye ilgi duyuyorum,» diye cevap verdim.

Hedefime varmak için tek çare, muhalif gazetelerden birinde bir kampanya açmak olacaktı. Aradan bir hafta geçtiği halde hep Duffy'yi düşünüyordum ki, bu sefer onun kendisinden bir haber aldım. «Bir ara gelip beni görür müsün? Ne zaman istersen gel,» diye haber yollamıştı.

Benim istediğim, gidip onu hemen görmekti. Nitekim gittim ve onu vali konağının kütüphanesinde, patronun her zaman oturduğu meşin kanepeye şiş göbeği ve bütün azametiyle kurulmuş buldum. Ayakkabılarını gıcırdatarak bana doğru ilerledi. El sıkıştık, gülümsedi. Eliyle: «Buyur otur,» der gibi bir işaret yaptı, sonra da kanepe onun ağırlığı altında gıcırdadı.

Beyaz ceket giymiş zenci bir uşak içki getirdi. Bir kadeh aldım ama ikram ettiği yaprak sigarasını almadım ve bekledim.

— «Çok yazık oldu patrona doğrusu,» dedi. Başımı eğdim.

— «Bütün arkadaşlar ona nasıl acıyorlar bilsen!» dedi. Başımı tekrar eğdim.

— «Ama işler yine de yürüyor,» dedi, «tam patronun istediği biçimde yürüyor hem.»

— «Hepimiz patronun ölümüne çok üzülüyoruz,» dedi.

Sonra: «Jack, bütün arkadaşlar seni çok arıyorlar,» dedi.

Alçakgönüllülükle ve başımı önüme eğerek: «Ben de onları çok arıyorum emin olun,» dedim.

Sözlerini özetlemek istiyormuş gibi: «Geçen gün düşündüm,» dedi, Kendi kendime: 'Şöyle biraz yerleşeyim de Jack'ı yanıma alayım, dedim. Evet, Jack tam hoşlandığım tipte bir delikanlıdır. Benim de böyle birine ihtiyacım var. Açıkkalplidir, dürüsttür. İnsan ona güvenebilir. Jack hiç çekinmeden, korkmadan daima doğruyu söyler. Söz verdi mi de bunu tutmak için sonuna kadar çırpınır,' diye düşündüm.»

— «Benden mi sözediyorsunuz?» diye sordum.

— «Tabii senden,» diye cevap verdi, «sana bir teklifte bulunacağım. Patronla yaptığın anlaşmanın şartlarını iyice bilemiyorum ama, sen ne kadar istiyorsan açıkça söyle. Buna yüzde on da ben ekleyeceğim.»

— «Vallaha, aldığım aylık az diye yakınmaya hakkım yoktu, doğrusu.»

— «Gördün mü bak, böyle açık konuşanlara bayılırım Jack!»

Sonra büyük bir ciddilikle devam etti: «Biliyorum, patronla senin içtiğiniz su ayrı gitmezdi. Aklına bir şey gelmesin ha! Patronu tenkid ettiğim filân yok. Sadece seni takdir ettiğimi anlatmak istiyorum.»

Ben isteksiz isteksiz: «Sağ olun!» dedim.

Fakat bunu galiba pek isteksiz söylemiştim, çünkü hafifçe öne doğru eğilerek: «Jack,» dedi, «eski aylığının yüzde yirmi fazlasını verebilirim.»

— «Az,» dedim.

— «Hakkın var Jack,» dedi, «sahiden de az bu. Hadi yüzde yirmi beş olsun.»

Yine «Hayır» der gibi başımı salladım. O biraz bozulur gibi oldu, altındaki kanepe gıcırdadı. Fakat kendini toparlayarak gülümsedi. Yapmacık bir nezaketle: «Peki Jack,» dedi, «sen ne uygun görüyorsan söyle, bir anlaşmaya varırız elbet. Nekadar bir aylıkla yetinebilirsin, ha?»

— «Hiç bir şeyle yetinmem ben.» dedim. «Biraz önce benim için 'sözünün eridir,' demiştiniz, değil mi? Öyleyse şimdi söyleyeceğim şeyin de doğru olduğuna da inanabilirsiniz.»

— «Ona ne şüphe Jack, ona ne şüphe?»

— «Dinleyin öyleyse, bakın ne söyleyeceğim: Siz dünyanın en iğrenç adamısınız!»

Sözlerimi izleyen derin sessizliğin iyice tadını çıkardıktan sonra: «Bir de gelmiş, beni satın alabileceğinizi sanıyorsunuz. Niçin yaptığınızı biliyorum, bunu: Çevirdiğiniz dalavereleri biliyor muyum, ne dereceye kadar biliyorum. Siz bunun farkında değilsiniz. Ben patronla içli dışlıyım, çok şey de biliyorum. Ben son dakikada sizin oyununuzu bozacak koz gibiyim. Bana Jack derler; iki gözüm, iki de kulağım var. Siz şimdi destenin içinden o kozu çekmek istiyorsunuz ama olamaz, imkânsız bu, Tiny. Talihine küs, Tiny! Neden, biliyor musun?»

Otoriter bir tavır takınarak: «Yooo, dur bakayım, noluyor sana öyle?..» diyecek oldu.

— «Senin şanssızlığın şunda ki, çok şeyler biliyorum. Pek çok şey biliyorum hem. Sözgelimi patronu senin öldürdüğünü de biliyorum.»

Kanepeyi gıcırdatarak ayağa kalktı: «Yalaaan!» diye bağırdı.

— «Yalan değil. Tahmin filân da değil. Sadie Burke her şeyi anlattı bana. Dedi ki...»

— «Ama onun da bu işte parmağı var!»

— «Parmağı vardı,» diye düzelttim, «ama artık parmağı yok. Bildiği her şeyi herkese söyleyecek. Umurunda değil. Kimseden de korktuğu yok.»

— «Yoksa iyi eder. Ben ona...»

— «Korkmuyor, çünkü usanç getirmiş. Herkesten, her şeyden, ama özellikle senden usanç getirmiş.»

— «Geberteceğim onu,» dedi, alnında boncuk boncuk ter taneleri birikmişti.

— «Gebertemezsin, hiçbir şey yapamazsın,» dedim, «hem bu sefer senin yerine hareket edecek bir kimse de yok. Çünkü sen korkaksın. Patronu öldürmekten de, öldürtmeğe kalkışıp başaramamaktan da korkuyordun. Ama talihin yaver gitti, sonra sen de talihi şöyle bir dürtükleyiverdin. Vallahi Tiny, bu yüzden hayranım sana! Gözümü açtı bu benim. Yıllar yılı ben, seni âdeta yok saymıştım. Parmağındaki pırlanta yüzükle, karikatür gibi adamdın. Patronun şamar oğlanlığı görevini üstlenmiştin. O sana yüklendikçe, sen, o iğrenç gülümseyişinle habire sırıtıyordun. Ama böyle itilip kakılmaktan hoşlanıyordun da. Çünkü insanlık denen şeyden nasibin yoktu. Kendin de var değildin ki zaten. İşte, senin hakkında böyle düşünüyordum ama aldanmışım Tiny... Meğer senin içinde, benliğinin tâ derinliklerinde bir duygu yer etmemiş de seni insan haline sokuyormuş. Para karşılığında da olsa, şamar oğlanı görevini üstlenmek hoşuna gitmiyormuş meğer!»

Elimde yarı-boş kadehimle ayağa kalktım: «Şimdi Tiny,» dedim, «senin var olduğunu biliyorum ve sana karşı merhamete benzer bir his duyuyorum. Acayip bir adamsın sen, Tiny. Fazla şişmansın, kalbin

zayıf, karaciğerin işlemiyor, suratın hep ter içinde, gırtlağına kadar çamura, pisliğe gömülmüş gibisin. Evet, sana hemen hemen acıyacak gibiydim ama, tek kelime söylersen acımam bak. Şimdi ikram ettiğin bu viskiyi içip kadehin içine tüküreceğim. Sonra başımı alıp gideceğim.»

Dediğim gibi de yaptım. Kadehi boşaltıp yere attım ama kalın halının üstüne düştüğü için kırılmadı. Sonra kapıya doğru ilerledim. O sırada kanepenin oradan gelen bir homurtu duyarak geri döndüm. Tiny: «Mahkeme böyle şeyi kabul etmez,» diye homurdanıyordu.

Başımı sallayarak: «Evet, kabul etmez ama, senin de gözüne rahat uyku girmez,» dedim.

Sonra kapıyı bile kapamadan odadan çıkıp pırıl pırıl avizenin altındaki geniş holü aştım. Gecenin insanı canlandıran karanlığı içine daldım.

Serin havayı derin derin ciğerlerime çekerek ağaçların arasından yıldızlı göğe baktım. Kendimi dünyanın hâkimi gibi bir şey sanıyordum. Doğrusu bu işi iyi başarmıştım ha! Duffy'nin tam can damarına dokunmuştum. Kendimi çok dinç, çok kuvvetli hissediyordum. Yani, ben de bir adamdım artık.

Ziyafet sofrasından kalkmış gibiydim. Çorbadan tatlıya kadar her şeyden tıka taba yemiştim, son derece keyifliydim. Fakat şimdi, yorgun midemden boğazıma doğru çıkan safralı bir ekşilikten başka şey duymuyordum.

Üç gün sonra Sadie Burke'den taahhütlü bir mektup aldım. Şöyle diyordu:

«Sözümden döndüğümü sanmayasın diye, sana vaadettiğim yazılı ifadeyi bu mektuba ilişik olarak gönderiyorum. İfadeyi noterden onaylattıktan sonra mühürletip pullattım. Yapılması gerekli bütün işlemleri yaptırdım. Bunu istediğin gibi kullanırsın. Çünkü bu belge artık senin kendi malın demektir. Ciddî söy-

lüyorum bak: Nasıl istersen öyle hareket et. Ne demek istediğimi anlamışsındır herhalde.

«Beni sorarsan, gidiyorum artık. Yani bu düşkünlerevi ile tımarhane arası yerden değil de, bu şehirden ve bu Devlet'ten gidiyorum. Çünkü burada daha fazla oturamayacağımı anladım. Onun için yola çıkmağa karar verdim. Çok uzaklara gideceğim, uzun zaman da ortalıkta görünmeyeceğim. Gideceğim yerin havası iyi gelir inşallah. Ama kuzenime adresimi bırakacağım. Mektubun bana ulaşsın istersen, onun aracılığıyle yazabilirsin. Adresi şudur: Mrs. Sill Larkin, Rousseau Caddesi, No. 233. Yeryüzünde ondan daha yakın akrabam yok. Nerede olursam olayım, sen ne istersen yapacağım. 'Gel,' dersen hemen kalkıp geleceğim. Sakın kaçıyorum sanma! Dedikoduya filân aldırdığım yok ve bu işte senin söylediğin her şeyi yapacağım.

«Ama bana kalırsa gel bu işten vazgeç. Bunu Tiny'yi sevdiğim için söylemiyorum. Sen herhalde onun yuvasını yaparsın ve sonunda da korkudan altına edecek hale gelir. Ama bana göre, bu işten işten vazgeçmek daha iyi. Bir kere, mahkemeye başvursan hiçbir şey elde edemeyeceksin. İkincisi de, bu işi siyasal bir skandal haline sokmak istersen elde edebileceğin tek şey, Duffy'nin yeniden valiliğe seçilmesini önlemek olacaktır ama, sen de benim kadar iyi bilirsin ki, gelecek seçimde Tiny aday bile olmayacak. Bütün o güruh onu aday göstermeyecek çünkü. Onlar bile Tiny'nin metelik etmez, kof bir adam olduğunu biliyorlar. O, patronun peşinde dolaşan bir kukla gibiydi. Sen elindeki bombayı patlatırsan bu, o güruha hiçbir zarar vermeyecek. İşin tek sonucu, onlara Duffy'den kurtulmak için iyi bir bahane vermekten ibaret kalacak. Ama sen o güruhu yere vurmak istiyorsan bırak, kendi kuyusunu kendisi kazsın. Ve artık patron hayatta olmadığına göre, bunu da yapacaklardır, emin ol. Üçüncü noktaya gelince, bu işi ortaya dökersen bu, o

Miss Stanton için de ağır bir darbe olacak. O belki —senin dediğin gibi— soyluluğu ve ruh büyüklüğü yüzünden bunu yapmağa seni zorlayacaktır. Ama sakın onu dinlemek aptallığını göstereyim deme. Şimdiye kadar epey ıstırap çekti, hak yerini bulsun diye harekete geçip, onun ıstırabını daha fazla uzatman doğru olmayacaktır. Hatta bu işin içyüzüne dair ona herhangi bir şey söylersen de yine aptallık etmiş olursun. Ama, kendini tutamayıp ona zaten her şeyi anlattınsa, o başka tabii, ki ben bunu mümkün görüyorum. Ona karşı sevgi, yakınlık duyuyorum diyemem ama, dediğim gibi bu işler yüzünden o da ıstırap çekti. Bırak da zavallı bundan sonra rahat yaşasın bari.

«Şunu da unutma ki ben, sorumluluktan kaçıyor değilim. Sadece bu konudaki düşüncelerimi yazıyorum sana.

«Çok çok gözlerinden öperim.

Sadie Burke.»

Sadie'nin noter önünde verdiği yazılı ifadeyi dikkatle okudum. Hiçbir eksiği yoktu, her sayfası usulüne uygun imzalı ve onaylıydı. Sonra kâğıdı yine zarfa koydum. Artık onu gözüm görmek istemiyordu. Mektubuna Duffy ile o güruh hakkında çok yerinde düşünceler bulunmakla beraber, bunu Sadie'nin yüzünden böyle yapmadım. Ara yerde ben de fikir değiştirmiştim. «Hepsinin Allah belâsını versin!» diye düşündüm. Herkesten, her şeyden tiksinmiştim.

Mektubu tekrar okudum. Sonra düşündüm. Ben, içimde ne gibi hisler görmüştüm? Şunu görmüştüm: Duffy'nin patronla Adam Stanton'u öldürdüğünü anladığım anda, kendimi saf ve temiz hissetmiş, Duffy'nin ağzının payını verdiğim sırada da artık onunla ödeştiğimi düşünerek kendimi âdeta dünyanın hâkimi sanmıştım. Bu işte Duffy hain, alçak, bense yapılan kalleşliğin öcünü alan bir kahraman durumundaydık. Duffy'nin çanına ot tıkamıştım, bu yüzden pek böbür-

leniyordum. Fakat daha önce de anlattığım gibi içimde bir şeyler oluvermiş, acayip ve safralı bir ekşilik boğazıma kadar çıkıvermişti.

Olan şu idi: Birdenbire kendi kendime: «Duffy kendisiyle çalışacağımdan niçin bukadar emin görünüyor acaba?» diye sormuştum. Sonra kendimi, mezarlıkta beni süzen o aptal gazetecinin bakışları altında hissedivermiştim. Aynı zamanda yine orada bana tuhaf tuhaf bakan başka birtakım kimselerin bu bakışlarını da tekrar görür gibi olmuştum. İşte o anda Duffy'yi kendimin de bir şamar oğlanı gibi kullandığımı, bunu da onun pisliği, karanlığı yanında kendi renksizliği, temizliğini belirtmek için yaptığını anlamıştım. Fakat yaptığım bu —deyim yerindeyse— kahramanlık gargarası, ağzımda acı bir lezzet uyandırmaktan ileri gidememişti. Kendimi çamura batmış bir kedi kavrusu gibi görüyordum. Fakat bu halim, Anne ile ikimizin, Adam Stanton'la Willie Stark'ı işde de, ölümde de birleştiren o komployu beraber yapmış olmamızı düşünmemden ileri gelmiyordu. Bundan daha da fazla bir şeydi bu. Ben, kendimi, sırrını çözemediğim daha korkunç bir komploya sürüklenmiş hissediyordum. Yani kendimi Tiny Duffy'nin suç ortağı gibi görmekteydim. İkimiz de sanki birbirimize yapışıktık. Ben kendimden nefret etmeksizin ondan nefret edemeyecek; ya da ona karşı saygı duymadan kendime karşı saygı duyamayacaktım. Bu konuda ikimizde de birbirimize, hiç ayrılmamacasına yapışmış, kenetlenmiştik sanki.

İşte böyle bir ruh hali içinde çamura batmış bir öküz, ya da sinek kâğıdına yapışmış bir kedi gibi kıvranıp duruyordum. O anlattığım acılık boğazıma doğru çıkıyor, ben de bunu önleyemiyordum. Bu yüzden her şeyden ve herkesten, kendimden, Tiny Duffy'den, Willie Stark'tan ve Adam Stanton'dan nefret ediyordum. Bir yandan yıldızlı göğün altında ilerlerken, öbür yandan da: «Hepsinin belâsını versin!» diye

bağırmıştım. Bunların hepsi birbirlerine benziyorlardı. Ben de onlara benzemekteydim.

Bu böylece bir süre devam etti.

Landing'e dönmedim. Anne Stanton'u görmek istemiyordum. Hatta bana yazmış olduğu bir mektubu açmadım bile. Masamın üzerinde süründürdüm ve her sabah geldiğim zaman onu aynı yerde gördüm. Hiçbir tanıdığa rastlamağı canım istemiyordu. Ya sokaklarda avare avare dolaşıyor, ya odamda oturuyor, ya da hiç bilmediğim meyhanelere gidiyordum. Bazen de sinemaya gidip en ön sıraya oturuyordum. Yerimden de birtakım hareketler yapan, vuruşan, öpüşen ve hep bildiğimiz birtakım yavan gerçekleri tekrarlayıp duran kocaman, şekilsiz gölgeleri seyrediyordum. Bazen belediye kütüphanesine gidip gazetelerin bulunduğu salonda saatlerce kalıyordum. Tıpkı garlar, dinî birlikler ve umumî helâlar gibi, burası da birtakım tıknefes ihtiyarlarla tembellerin buluştukları yerdir. Bunlar, kendilerinin de geçici bir misafiri oldukları dünyadan haberler veren gazetleri kirletirler. Ya da hiçbir şey yapmaksızın otururlar, güçlükle soluk alarak camlardan aşağıya kayıp kayıp giden kurşunî yağmurun yağışını seyrederler.

Sugar-Boy'a da gazetelerin bulunduğu bu salonda rastladım. Onunla burada karşılaşmak okadar beklenilmez bir şeydi ki, önce gözlerime inanamadım. Halbuki tâ kendisiydi. Koca kafası ince boynuna ağır gelmiş gibi öne eğik duruyordu. Başının saçsız yerlerinin görünen cildinin —tıpkı bir bebeğinki gibi— ince ve pembe olduğunu görmekteydim. Yumuşak bir serjden yapılmış elbisesinin buruşuk yenlerine gömülü kolları masanın üstünde yanyana duruyordu. Soluk renkli, tombul ellerini de masum bir tavırla masanın tahtası üzerinde kavuşturmuştu. Resimli bir dergiyi okuyordu.

Sonra sağ elini çok iyi bildiğim bir hareketle, çabucak masanın altına indirdi. Cebine soktu galiba. Cebinden bir şeker alıp ağzına attı. Elinin bu seri ha-

reketi bana çok şeyler hatırlattı. İçimden: «Yine tabanca taşıyor mu acaba?» diye düşündüm. Tabancayı alıp hep sol koltuğunun altında taşırdı. Yine oraya baktım ama bir şey göremedim. Yalnız şu da var ki, Sugar-Boy daima çok geniş ceketler giyerdi.

Evet, Sugar-Boy'un tâ kendisiydi bu, fakat ben onunla karşılaşmak istemiyordum. Başını kaldırırsa beni mutlaka görürdü. O böyle okumağa dalmış olduğu sırada ben de kapıya doğru ilerlemek istedim. Tam onun görüş alanından çıkmak üzereydim ki başını kaldırdı, gözgöze geldik. Yerinden kalkıp yanıma yaklaştı.

Başımla her anlama gelen bir işaret yaptım. Bu bakışım ona karşı minnet beslediğim anlamına da gelebilirdi, konuşmak için onu hole çağırdığım anlamına da. O galiba bu baş işaretine ikinci mânayı verdi, peşim sıra dışarıya çıktı. Ben kapıdan çıkınca durmadan, holü geçip merdiven başına kadar ilerledim. (Belediye kütüphanelerindeki bu gazete salonları hep alt katta, erkekler helâsının yakınındadır.) Merdiven, cümle kapısına gidiyordu. Böyle yapınca belki de Sugar-Boy benim kendisiyle görüşmek istemediğimi anlar, diye düşünmüştüm. Ama hayır, o, ağı sarkmış eski pantolonu, ayağındaki partal pabuçlarıyle bana doğru koştu:

— «N-n-n-nasıl...» diye başladı; yaptığı utangaç ve ıstıraplı çabanın etkisiyle yüzü kasıldı, ağzından yine tükrük kabarcıkları saçıldı.

Ben ne demek istediğini anlayarak: «İyiyim, teşekkür ederim, sen nasılsın?» dedim.

— «Ç-ç-ç-ç-çok i-i-i-iyi... yim,» dedi.

İkimiz de alt kat holünde karşı karşıya duruyorduk. Burası harap, loş bir yerdi. Çimento zeminde sigara izmaritleri sürünüyordu. Erkekler helâsının kapısı tam arkamızdaydı. Burnumuza kâğıt, toz ve asitfinik kokusu geliyordu. Saat on bir buçuktu. Dışarı-

da sicim gibi yağmur yağıyordu. Biz de durmuş, birbirimizin yüzüne bakıyorduk. İkimiz de diğerimizin burada yağmurdan korunduğunu, gidecek başka yeri olmadığını bilmekteydik.

Sugar-Boy ayaklarını yere sürttü, başını önce eğdi, sonra bana doğru kaldırdı. Kendine güvenen bir tavırla: «B-b-b-bir iş... b-b-bu..l-l-la... b-b-bilirdim,» dedi.

Ben epey kayıtsız bir tavırla: «Tabii bulabilirdin,» dedim.

— «İ-i-i-is...t-t-eme...d-d-im de ondan... H-h-h-hemen i-i-is...te-te-temedim ya-ya-yani. H-h-hemen iş b-b-bulmak i-i-i-şi...me g-g-g-gel...miyordu.»

Ben yine: «Tabii,» dedim.

Özür diler gibi: «Bb-b-bir k-k-kenarda... b-b-biraz p-p-param v-v-var da...» dedi.

Soran gözlerle yüzüme bakıyordu: «S-s-s-siz... i-i-iş b-b-buldunuz mu?» diye sordu.

Ben de sırf onurumu kurtarmak için biraz önce onun söylediği sölzeri tekrarlamak üzereydim ki, vazgeçtim. «Hayır» anlamına başımı salladım. Evet, gerçekten de istesem iş bulabilirdim. Tiny Duffy'nin odasına bitişik güzel bir büroda oturabilir, ayaklarımı akajudan bir masanın üzerine koyabilirdim. Tam o sırada yine Duffy aklıma geldi.

Karşımda da Sugar-Boy vardı.

Tenha holde ona doğru eğilerek: «Dinle beni,» dedim, «patronu kim öldürdü, biliyor musun?»

İnce boynunun üzerindeki koca kafası yavaşça yan yattı, yüzü kasılmağa başladı: «E-e-e-vet,» dedi, «a-a-ama ben de... o k-k-k-kerat...ta...t-ttayı ö-ö-öl... dürdüm.»

— «Evet,» dedim, «sen Stanton'u öldürdün,» o anda da çocukluk arkadaşımı hatırlayınca içim sızladı ve karşımda duran bu şekilsiz yaratığa derin bir nefret duydum, «evet, öldürdün onu,» dedim.

Kafası ağır ağır boynunun üzerinde döndü: «İ-i-iyi n-n-nişan... a-a-a-al... mıştım,» dedi.

— «Ama ya işin içinde senin bilmediğin bir taraf varsa... Ya bu işi yapmağa Stanton'u birisi teşvik ettiyse!»

Söylediklerimi anlayabilsin diye bekledim ve kasılmış yüzüne baktım ama, sesini çıkarmadı.

— «Bunun kim olduğunu sana söylesem... Delil de versem... ne yapardın?»

Yüzündeki kasılma birden gevşeyiverdi. Yüzü bir çocuğunki gibi düzgün ve sakin bir hal aldı.

Yine: «Ne yapardın?» diye sordum.

— «Öldürürdüm keratayı,» dedi ama bu sefer kekelememişti.

— «Ama seni de asarlar.»

— «Ö-ö-ö-öl... d-d-dürür... d-düm. O-o-o-onu... ö-ööld-d-dür... m-m-m-meden... a-a-asa... m-m-mazlar ya b-b-b-beni!»

Ona yaklaşarak: «İyi düşün bak, asarlar seni,» dedim.

Zihnimden geçenleri anlamak istiyormuş gibi yüzüme baktı: «K-k-kkim m-m-miş... o?» diye sordu.

— «Ama asarlar seni. Öldürebilir misin onu? Emin misin?»

— «K-k-k-kimmiş?..» dedi ama sonra birden durdu, «s-s-siz b-b-bir ş-ş-şey... b-b-bliy-o-y-yorsunuz ama b-b-bana s-s-söy-lemiyorsunuz,» dedi.

Bunu ona söyleyebilirdim. Sözgelimi ona: «Buraya saat üçte gel, sana bir şey göstereceğim,» diyebilir, ona Sadie'nin odamda duran mektubu ile yazılı ve onaylı ifadesini gösterebilirdim. O buna bir göz atardı. Sadece bir göz atardı ve ben de tabancanın tetiğini çekmiş kadar olurdum.

Elleriyle ceketimden tutmuş çekiyordu: «S-s-söyleyin k-k-kim?» diye ayak diredi.

Evet, bir göz attı mı, tamam. Gelip pekâlâ da öğleden sonra onu burada bulabilirdim. Bir köşeye çe-

kilirdik, o kâğıtlara bir göz atardı, sonra ben otele dönüp kâğıtları yakardım. Ama neden yakardım yani? Bir kötülük yapmış olmuyordum ki? Hatta Sugar-Boy'a «seni asarlar!» diyerek, onun önceden kulağını da bükmemiş miydim? Bu işte benim aleyhime olan bir yan yoktu.

Sugar-Boy hâlâ ceketimi çekiştiriyordu. Bunu gevşek gevşek, fakat insanı rahatsız eden ve yalvaran bir ısrarla yapmaktaydı. «H-h-hadi söyleyin, şimdi...den s-s-söyler...seniz d-d-daha iyi olur,» diyordu.

Çok kolaydı bu, çok da mükemmeldi. Böyle hareket edersem Duffy'nin yaptığının tam ve mükemmel bir eşini yapacağımı düşününce okadar hayret ettim ki, nerdeyse kahkaha ile gülecektim.

Sugar-Boy'a: «Dinle beni,» dedim, «ceketime böyle asılma da dinle beni...»

Geri çekildi, karşımda süklüm-püklüm durdu.

Yapardı bunu, yapacağını hissediyordum! Böylece de Duffy'ye öyle mükemmel bir oyun etmiş olurdum ki! «Duffy» adı bir şimşek gibi zihnimden geçerken onun ablak, yağlı suratını görür gibi oldum. Bu oyunu kendisinin de beğendiğini anlatmak istermiş gibi, bana gizli bir işaret yapıyordu. İkimizin suç ortağı olduğumuzu anlatmak ister gibi bir hali de vardı. Ben tam ağzımı açıp onun adını Sugar-Boy'a söyleyeceğim sırada, Duffy'nin zihnimde beliren yüzü bana göz kırpıverdi. Tıpkı bir suç ortağına göz kırpar gibi yapıyordu bunu.

Olduğum yere mıhlanıp kalıverdim.

Sugar-Boy'un yüzü yine kasılmağa başlamıştı. Adı bana yine soracaktı. Onun gözlerinin tâ içine bakarak: «Yok canım, şaka söyledim sana,» dedim.

Yüzünde önce umutsuz bir utanç, sonra da umutsuz bir kana susamışlık görünümü belirdi. Ne kızdı, ne köpürdü. Açık ve soğuk bir idam kararıydı bu. Verdiği kararla beraber yüzündeki ifade de taş kesilivermişti sanki.

Bense sonsuzluk kadar uzun gelen bir süre, sanki felce uğramış gibi, orada hiç kımıldamadan öylece kala kaldım. Ölüme mahkûm bir insandım, bunun böyle olduğuna emindim.

O sırada birdenbire Sugar-Boy'un yüzündeki o soğuk hal geçiverdi. Artık boynunun üstünde yine o koca suratından başka bir şey görülmüyordu: «Az d-d-daha e-e-elimden b-b-bir k-k-kaza ç-ç-çıkacaktı,» dedi.

Dilimi dudaklarımdan geçirdim. Dudaklarım kupkuruydu: «Yok canım,» dedim.

Yine süklüm-püklüm, fakat sızlanır gibi bir tavırla: «B-b-b-böyle ş-ş-şaşaklar y-y-y-yapmayın bana...» dedi.

— «Darılmadın, değil mi Sugar-Boy?»

— «O-o-onu nekadar... s-s-severdim, b-b-b-bilemezsiniz. B-b-öyle ş-ş-şaaklar y-y-yapmayın b-b-bana!»

İçten bir tavırla: «Biliyorum biliyorum, bunu yaptığıma ben de üzüldüm,» dedim.

— «N-n-neyse, m-m-m-mesele k-k-kapandı artık,» dedi.

Şimdi, sanki içindeki taşların bir kısmı dökülmüş oyuncak bir bebek gibi daha ufalmış, daha çökmüş, daha acınacak bir hali vardı.

Yüzüne baktım. Ona olduğu kadar galiba kendime de hitap ederek: «Muhakkak yapardın bunu,» dedim.

— «T-t-t-tabii... P-p-ppatronumdu o b-b-b-benim,» dedi.

— «Bu yüzden asılmağı da göze alır mıydın?»

— «P-p-patronun b-b-bir eşi d-d-daha y-y-yoktur. Onu ö-ö-öldürdüler. Ö-ö-ö-öld-d-dürdüler n-n-namussuzlar.» Ayaklarını çimento zemine sürterek yere baktı: «N-n-ne de g-g-güzel k-k-konuşurdu,» diye mırıldandı, «k-k-kimse o-o-onun g-g-gibi k-k-konuşamazdı! B-b-bir n-n-nutuk s-s-söyledi mi- i-i-insanın içi şişer, k-k-kalbi p-p-patlayacakmış g-g-g-gibi olurdu.»

Sonra da kalbinin yerini göstermek için göğsüne dokundu. Peşinden soran gözlerle yüzüme baktı.

— «Tabii,» dedim, «çok güzel konuşurdu.»

Birbirimize söyleyecek sözümüz kalmamıştı artık. Yüzüme, sonra ayaklarına, sonra tekrar yüzüme baktı: «E-e-eh, b-b-b-bana m-m-müsade artık,» dedi.

El sıkıştık: «İyi şanslar, Sugar-Boy,» dedim.

Sonra da merdivenleri çıkmağa başladı. Bacakları kısa olduğundan basamakları çıkarken dizlerini fazlaca büküyordu. Zaten Cadillac'ı kullanırken de bacakları pedallara yetişemediği için arkasına iki tane kalın yastık koyar, böylelikle rahat rahat gaza, frene, debriyaja basmak imkânını bulurdu.

İşte, Sugar-Boy hayatımdan bu şekilde silinip gitti. İrlanda mahallesinde doğmuştu. Arsada oyun oynayan çocuklar onu hep itip kakıyorlardı. Öteki çocuklar beyzbol oynuyorlardı ama o, bu oyunu oynayamayacak kadar beceriksizdi.

Onun için öteki çocuklar onu hep uşak gibi kullanıyorlar: «Hey, bastıbacak, topu getir bana,» ya da: «Hey, bastıbacak, bir koka-kola al da gel!» diye bağırıyorlardı. O da gidiyordu. Ya konuşmağa başladığı zaman, kekeme olduğu için kimse onu dinlemek zahmetine katlanmıyor, daha lâfın sonu gelmeden: «Ey, sıktın artık, söyleyeceklerini yazıyla bildirirsin,» diyorlardı.

Bunun üzerine zavallıcık susuyordu. Fakat yine de hayatta kendine bir yol çizmeyi başarmıştı. Sözgelimi o kısa kollarıyle mükemmel direksiyon kullanırdı. Açık mavi gözlerinden birini yumup 3,8 çapındaki tabancasıyla bir saniye için hiç kımıldamadan durarak ateş etti mi, hedefe tam isabet kaydederdi. İşte böylece günün birinde patronun şoförü olmuş, aynı zamanda onun muhafızlığını yapmağa başlamıştı. Bunun için de 3,8 çapındaki tabancasını artık sol koltuğunun altında saklar olmuştu. Orasındaki şişlik ur gibi

bir şeydi. Patron da arabada hep yanında oturuyordu. «Ne de güzel konuşurdu patron, değil mi?»

Ona: «İyi şanslar,» demiştim ama, kaderinin ne olacağını biliyordum. Bir sabah gazetede Robert (ya da Roger) O Sheean adında birinin, bir otomobil kazasında ölmüş olduğunu okuyacaktım. Ya da Sugar-Boy yeni patronu tarafından işletilen ve içinde kumar da oynanan bir meyhanenin önünde arabayı karanlık bir yere çekmiş beklerken, meçhul mütecavizler tarafından öldürülmüş olacaktı. Belki bir sabah şöyle bir haber de okuyacaktım: «Sugar-Boy adı ile anılan bir katil bu sabah asılarak idam edilmiştir. Mahkûm asılacağı sırada çok soğukkanlıydı ve sehpaya giderken kimsenin yardımına gereksinme duymadı. Mahkûmun suçu, kendisine ateş etmeğe hazırlanan Murphy adlı bir polis memurunu, ondan daha atik davranarak öldürmüş olmaktır.»

Ama bu konuda galiba biraz da hayale kapılıyordum. Sugar-Boy birçok vartalar atlatırdı ama pekâlâ uzun süre yaşıyabilirdi. Yalnız zamanla refleksleri (içki, uyuşturucu maddeler ya da sadece ihtiyarlık yüzünden) zayıflayacak ve dazlak kafalı, sıska, ihtiyar bir hayalet haline gelecekti. Sırtında partal elbiselerle belediye kütüphanesine gidecek, dışarıda kül rengi bir yağmur yüksek pencereleri döverken o da resimli bir dergi alıp okuyacaktı.

Sugar-Boy gittikten sonra ben de holde, bu eski kâğıt ve asitfenik kokuları arasında öylece kaldım, aklımdan da bu düşünceleri geçirdim. Sonra gazetelerin durduğu salona girerek resimli bir dergiyi okumağa daldım.

Sugar-Boy'u kütüphanede gördüğüm zaman şubat ayındaydık. Yaşayışımda hiçbir değişiklik yapmamıştım. İşsiz-güçsüz, bilinmezliklere dalmış ve kendi içime kapanmış yaşayıp gidiyordum. Maddî hayatımda bir değişiklik olmamıştı ama, manevî hayatım için

durum aynı değildi. Sugar-Boy'la karşılaştıktan sonra içimde bir ihtilâl olmuştu sanki. Bu yüzden de, Sugar-Boy'a rastladıktan aylar sonra, yani mayısta, bu ihtilâlin etkisiyle, gidip Lucy Stark'ı görmeğe karar verdim. Hep kızkardeşinin çiftliğinde oturuyordu. Ona telefon ettim, beni eve davet etti.

Ben de şimdi yeniden o küçük beyaz evin misafir odasındaydım. Kırmızı kadife kaplı ceviz koltuklardan birine oturmuş, yerdeki halının çiçeklerini seyrediyordum. Odada hiçbir değişiklik olmamıştı. İleride de, daha çok zaman değişiklik olmayacaktı muhakkak! Yalnız Lucy Stark artık o eski Lucy Stark değildi. Şişmanlamış, saçlarındaki aklar çoğalmıştı. Eve ilk gelişimde zihnimde canlandırdığım kadın tipine daha çok benizyordu: Orta yaşlı, saygıdeğer bir kadın, ki gri pamukludan tertemiz bir rob, ayaklarına da siyah ayakkabı ve beyaz çorap giymiştir, veranda da salıncaklı iskemlesine oturur, erkekler tarlaya gidip evin gündelik işleri bittikten sonra, o da ellerini dizleri üzerinde kavuşturarak biraz dinlenir, çünkü akşam yemeğini hazırlamak ve sütü sağmak vakti henüz gelmemiştir. Lucy tam anlamıyle bir kadın değildi ama, onu altı yedi yaş daha ihtiyarlatırsanız tam bu kılığa girerdi.

Salonda oturmuş, yerdeki halının çiçeklerini seyrediyor, arasıra da başımı kaldırıyordum. O zaman da Lucy'yi, hiç bir tarafta toz kalmaması için, bu salonu ev kadınlarına özgü o titiz halle incelerken görüyordum. Konuştuklarımız boş ve tabii olmayan şeylerdi.

Hani bazen insan plâjda yahut bir tatil sırasında birisiyle tanışır da onunla çok hoş vakit geçirir. Ya da bir gece toplantısında kadehler tokuşur, müzik çalarken siz bir köşeye çekilip bir yabancı ile konuşursunuz. Öyle nükteli bir adamdır ki, siz de nükteler yapmağa başlarsınız, zihninize cilâ gelir ve önünüzde yepyeni fikirler belirir. Ya da birisiyle beraber çok güç,

çetin anlar geçirirsiniz. Bu yüzden aranızda derin bir fikir arkadaşlığı başlar. O zaman içinizde şöyle bir hiç yer eder: Ertesi sefer de o şen, şakrak arkadaş sizi hep o eski neşesiyle canlandırıp güldürecek; o nükteli yabancı sizi içine daldığınız uyuşukluktan kurtaracak; o sevimli dostta yine aynı derin fikir beraberliğini bulacaksınız. Fakat hayır, o neşede, o canlılılıkta, o fikir beraberliğinde artık kırık, eksik bir taraf vardır. Eskiden konuşmalarınızda kullandığınız kelimeleri yine hatırlarsınız ama bunları söyleyemeyecek haldesinizdir. Dansın nasıl yapılacağı aklınızdadır ama, artık müzik susmuştur. Böylece de vaktiyle nasılsanız, yine o hale dönmüş olursunuz.

İşte, biz de, yani Lucy ve ben, salonda karşı karşıya idik. İlk dakikalar, sonbaharın sakin havasında yere düşmeksizin uçuşan hazan yaprakları gibi, ağır ağır, güçlükle geçiyorlardı. Uzun bir sessizlikten sonra Lucy özür dileyerek biraz dışarıya çıktı, ben de o dediğim yaprakların ağır ağır düşüşlerini tek başıma seyre daldım.

Biraz sonra elinde bir tepsi ile geri geldi. Tepside bir ibrik buzlu çay, iki bardak, bir de pasta vardı. İnsan köylük yerlerde küçük, beyaz bir eve misafir gitti mi ona buzlu pasta ikram ederler. Pastayı da Lucy o sabah, benim şerefime yapmış olacaktı herhalde.

Her ne hal ise, pastayı yemek bile hiç olmazsa zamanın geçmesini sağlardı. Ağzınız dolu iken, karşınızdaki insan sizden konuşmanızı isteyemezdi ya!

Bununla beraber sonunda Lucy bana yine de bir şey söyledi: «Haberiniz var mı, Tom öldü,» dedi.

Bu sözleri büyük bir soğukkanlılıkla söyledi, ben de bu yüzden âdeta ferahladım: «Evet, haberim var,» dedim.

Haberi şubatta, gazetede okumuştum. Şubat ha? Zaman ne de çabuk geçmişti! Fakat, son zamanlarda

epey cenaze törenine gitmiş olduğumu düşünerek, Tom'un cenazesine gitmemiştim. Başsağlığı mektubu da yazmamıştım. Haberi öğrenmekle çok üzülmüş olduğumu yazamazdım doğrusu. Bunu yapmadığıma göre, kutlama mektubu gönderecek değildim ya!

Lucy: «Zatürreeden öldü,» dedi.

O zaman Adam'ın bu konuda bana söylemiş olduklarını hatırladım.

— «Çok çabuk öldü. Üç günde gidiverdi.» dedi.

— «Ya!»

Sonra uzun zaman bir şey söylemeden durdu, ardından: «artık her şeyi oluruna bıraktım, Jack. Bazen öyle anlar oluyor ki insan, kaderin yeni bir darbesine daha katlanamayacağını sanıyor, ama bir darbe daha yiyorsunuz, yine aldırmıyorsunuz. Çok şükür şimdi her şeyi tevekkülle karşılıyorum.»

Cevap vermedim.

— «Ben böyle olunca, Allah da bana yaşamam için gerekli kuvveti ihsan etti.»

Birden ayağa kalktı, ben de galiba misafirliğin sona erdiğini anlatmak istiyor diyerek, ondan müsaade almak için hazırlandım. Bir an önce kalkıp gitmeyi pek istiyordum. Ne vardı sanki enayi gibi buraya gelecek? Fakat Lucy koluma dokunarak: «Size bir şey göstereceğim,» dedi. Kapıya doğru ilerliyerek: «Gelin,» diye devam etti.

Onun peşi sıra küçük holden geçip arka tarafta bir odaya girdim. Hızlı hızlı odanın öbür yanına ilerledi. Önce işi kavrıyamadım ama, sonra pencerenin yanında bir beşik, beşiğin içinde de bir bebek bulunduğunu gördüm.

O anda düşündüklerim yüzümden okunuyor olmalıydı. Lucy: «Tom'un çocuğu bu,» dedi, «Tom'un çocuğu, yani benim torunum.»

Beşiğe doğru eğilmiş, çocuğu seviyordu. Sonra bir

elini başına destek ederek çocuğu kucağına alıp kaldırdı. Kendi yanağını çocuğun yanağına değdirerek onu yavaş yavaş salladı. Çocuk ağzını açıp esnedi. Gözlerini kırpıştırdı ve büyükannesinin kendisini sallamasına, o sözleri söylemesine teşekkür eder gibi gülümsedi. Yüzü nemli ve pembe, ağzı dişsizdi. Bu haliyle bazı reklâmlardaki bebekleri hatırlatıyordu. Lucy Stark'ın yüzünde ise tam bu gibi anlara uygun bir ifade vardı.

Daha iyi görebileyim diye çocuğu bana yaklaştırdı. «Pek de güzel şey maşallah,» dedim, sonra öteden beri âdet olduğu üzere, bebek yumuk elinde sıksın diye, ona parmağımı uzattım.

— «Tom'a benziyor, değil mi?» dedi.

Sonra, benim pek de göze batar bir yalan söylemekliğime vakit bırakmadan devam etti: «Ama size böyle bir şey sormak abes olur. Nereden bileceksiniz bunu? Yani bebek, Tom'un bu yaştaki haline benziyor, demek istiyorum.» Durup yeniden çocuğu seyre başladı. Sonra benim için değil de daha çok kendisi için: «Tom'a benziyor,» diye tekrarladı.

Gözlerimin tâ içine bakarak ve kelimelerin üzerinde durarak: «Biliyorum, Tom'un oğlu o,» dedi, «tıpkısı hem.»

Ben de çocuğa dikkatli dikkatli baktım ve başımı sallıyarak: «Evet evet, çok benzer tarafları var muhakkak,» dedim.

— «Bense bir ara «inşallah Tom'un çocuğu değildir,» diye Allaha dua etmiştim halbuki!»

Bebek kollarında boyuna kıvranıyor, kımıldanıyordu. Gerçekten de güzel, gürbüz bir çocuktu. Lucy çocuğu hafif hafif salıyarak devam etti: «Evet, ondan sonra da 'inşallah Tom'un oğludur!' diye dua etmeye başladım; şimdi artık bunun böyle olmasını biliyorum.»

Başımı eğdim.

O devam etti: «İçime doğdu bu benim. Hem sonra o zavallı kızcağız —annesi yani— Tom'un çocuğu olmadığını bilmese, onu bana verir miydi? Bu kızın yapmış olduklarına, hatta hakkında anlatılanların ne önemi var? Bir anne, çocuğunun kimden olduğunu muhakkak bilir, öyle değil mi?»

— «Evet,» dedim.

— «Ama bunun böyle olduğunu ben de biliyordum. İçime doğmuştu, dedim ya. Onun üzerine kıza mektup yazdım. Gidip kızı da, bebeği de gördüm. Görünce şüphem kalmadı! Daha görür görmez, onu kucağıma alır almaz anladım bunu.»

— «Çocuğu evlât edinmek için gerekli kanunî işlemi yaptırdınız mı? Böylelikle annesi...» dedim ama hemen durdum, çünkü: «Annesi yıllar yılı sizden para sızdırabilir,» diyecektim.

Aklımdan geçenleri anlamamış görünerek: «Tabii tabii,» dedi, «bir avukat tutmuştum, o her şeyi halletti. Kıza biraz da para verdim. Kaliforniya'ya gidecekmiş. Olup bitenleri unutmak için. Willie bize çok bir şey bırakmadı, çünkü kazandığı parayı harcıyordu. Ama ben kıza ne kadar mümkünse o kadar para verdim: Altı bin dolar.»

İçimden: «Oh,» dedim, «Sybil bu işte hiç zararlı çıkmamış doğrusu.»

Lucy bu çok pahalı bebeği bir cömertlik hamlesiyle bana uzatı: «Siz de kucağınıza almaz mısınız onu?» diye sordu.

«Tabii alırım,» dedim, çocuğu da kucağıma aldım. Bir yerini acıtmamaya dikkat ederek, bebeği şöyle bir tarttım: «Kilosu ne kadar acaba?» diye sordum. Sonra birden, çocuğu satın almak istemiş gibi konuştuğumu farkettim.

O hemen: «Yedi buçuk kilo,» dedi, «üç aylık bir çocuk için bu çok iyidir.»

— «Gerçekten de öyle,» dedim, «topaç gibi maşallah.»

Çocuğu kucağımdan alıp bağrına bastırdı, yanağını yine kendi yanağına değdirdi, sonra da götürüp beşiğine yatırdı.

— «Adı ne?» diye sordum.

Lucy doğrulup benden tarafa geldi: «Önce Tom koyayım diye düşündüm,» dedi, «uzun zaman böyle düşündüm hem. Ama sonradan adını Willie koymaya karar verdim. Onun için de adı Willie Stark.»

Lucy bana yine küçük hole kadar yol gösterdi. Şapkamı oraya bırakmıştım. Orada benden yana döndü, sanki ışık yeterli değilmiş gibi, dikkatli dikkatli yüzüme bakarak: «Adını Willie Stark koydum, çünkü...» dedi, gözlerini üzerimden ayırmıyordu: «... çünkü Willie büyük adamdı.»

Galiba başımı eğdim.

O ise sanki bir itiraza cevap vermeye hazırlanıyormuş gibi başını doğrultarak: «Evet biliyorum,» diye devam etti. «Willie'nin de hataları olmuştur. Büyük hatalar işlemiştir belki. Hatta söylendiği gibi, belki fenalık da yapmıştır. Ama aslında...» bunları söylerken elini kalbine koymuştu: «... büyük adamdı o.»

Artık yüzüme filân baktığı yoktu. O anda ben hiçbir rol oynamamaktaydım. Hatta orada olmayabilirdim de.

Yine, çok alçak sesle: «Büyük adamdı,» diye tekrar etti. Sonra çok sakin bir tavırla yüzüme bakarak: «Bunun böyle olduğuna inanmak da gerek Jack,» dedi.

Evet Lucy, senin buna inanman şart. Yaşamam için bu inanç, sana gereklidir, biliyorum. Hatta senin başka türlü düşünmekte olduğunu görsem, gücüme giderdi. Bunun böyle olması gerek ve ben seni iyi anlıyorum. Çünkü, biliyor musun, bu inanç bana da lâ-

zım. Willie Stark'ın büyük bir adam olduğuna benim de inanmaklığım gerekiyor. Ama büyüklüğü ne oldu, mesele onda değil. Belki de onun büyüklüğü kırılan bir şişenin içindeki gibi yerlere dökülüp saçıldı. Belki o, büyüklüğünü biriktirdi de, bayram günleri atılan havai fişekleri gibi bir anda yakılıp gündüze çevirdi ama şimdi, kızgın küllerin titrek parıldayışı ile karanlıklar hariç, bundan hiçbir şey kalmamış bulunuyor. Belki kendi büyüklüğü ile «büyük olmamaklık» arasındaki farkı kavrıyamamıştı. Bu ikisini öylesine birbirine karıştırmıştı ki, bu karışıma kötülük de karışıverdi. Ama büyük olmasına, büyük adamdı o. Ve ben de buna inanmak zorundayım.

İşte içimde bu yeni inanç yer ettiği içindir ki, Burden's Landing'e döndüm. Sugar-Boy'un belediye kütüphanesi merdivenlerini tırmanışını seyrederken ya da küçük evin holünde Lucy ile beraberken bu inanca sahip değildim. Fakat bu olaylardan ve onlardan önce olup bitenlerden sonra, bu inanca sahip oldum. Willie Stark'ın büyük bir adam olduğuna inanmaklığım bana başkaları ve kendim hakkında daha iyimser bir yargıya varmak, aynı zamanda hatalarımı daha açık bir biçimde görmek imkânını veriyordu.

Burden's Landing'e yaz başında, annemin isteği üzerine döndüm. Bir akşam bana telefon etmiş: «Evlâdım, çabuk buraya gelesin istiyorum. Yarın gelebilir misin?» demişti.

Oraya dönmek niyetinde olmadığım için: «Bir şey mi var anne?» diye sormuştum. Fakat o, bu soruma cevap vermedi: «Gel de bunu sana o zaman söylerim,» dedi.

Akşam geç vakit geldiğim zaman, annemi evin önündeki veranda da buldum. Beraber birer kokteyl içtik. Annem konuşmaya pek niyetli görünmüyordu. Ben de o konuşsun diye sabırla bekledim.

Saat yedi olmuştu ama. Genç Müdür hâlâ görü-

nürlerde yoktu: «Yemeye gelmeyecek mi?» diye sordum.

Annem «Hayır» der gibi başını salladı.

— «Nerede?» diye sordum.

Boş kadehini elinde döndürdü. O böyle yaparken kadehteki buz parçaları şıkırdıyordu. Sonra: «Bilmiyorum,» dedi.

— «Geziye mi çıktı yoksa?» dedim.

— «Evet,» diye cevap verdi. «Beş gün önce gitti, ancak ben gittikten sonra geri gelecek.» Kesin bir tavırla kadehini masanın üzerine koyarak devam etti: «Ordan ayrılacağım da...»

Alçak sesle: «Amma da yaptın ha!» dedim.

Bir şey bekliyormuş gibi hep yüzüme bakıyordu. Ama ne bekliyordu, bilmiyorum.

Havadisi kafama yerleştirmeye çalışarak: «Amma da yaptın ha!» diye tekrar ettim.

Benden yana eğilerek: «Şaştın mı yoksa?» diye sordu.

— «Şaştım muhakkak,» dedim, «pek şaştım hem.»

Dikkatli dikkatli yüzüme baktı. Yüzünde birçok duygular tuhaf biçimde yansıma yapıyordu ama bu o kadar hareketli, silik ve belirsizdi ki, içinden geçenleri bir türlü anlayamadım. «Muhakkak ki çok şaştım buna,» diye tekrar ettim.

— «Adam sen de,» diyerek koltuğuna kendisini bırakıverdi. Suya düşüp eline bir ip geçirerek buna bir süre tutunan, sonra ipi bırakan, fakat yeniden yakalamaya kalkışıp başaramayan ve artık bütün ümitlerin mahvolduğunu anlayan bir insan gibiydi. Şimdi yüzünde belirsiz, anlaşılmaz bir taraf kalmamıştı: İpi bırakmıştı çünkü.

Heyecanını benden gizlemek istiyormuş gibi, başını yan tarafa çevirdi. Biraz sonra da: «Sen... sen buna belki şaşmazsın diye düşünmüştüm,» dedi.

Benim bu habere niçin şaştığımı, herkesin de niye şaşacağını ona söyleyecek durumda değildim. Annem yaşında bir kadın kırkını yeni aşmış, üstelik ihtiyar ve tık nefes olmayan bir erkeği ele geçirir de bu erkeğe dört elle sarılmazsa, buna şaşmak gerekir. Hatta kadın zengin, erkek de bizim Genç Müdür gibi eşeğin biri olsa, böyledir bu. Ama bunu anneme nasıl söyleyebilirdim? Söylemekliğim imkânsızdı. Onun için sustum.

Başını hep yan tarafa çevirmiş olduğu halde duruyordu. Çekine çekine: «Belki sen bunun sebebini anlarsın diye düşünmüştüm Jack,» dedi.

— «Vallaha, anlayamadım doğrusu.»

Biraz durduktan sonra: «Geçen yıl oldu bu,» dedi, «olur olmaz da anladım. Bunun böyle olacağını biliyordum zaten.»

— «Ne oldu geçen yıl?»

— «Hani sen... sen...» Dudaklarının ucuna kadar gelen sözleri söylememek için kendini tuttu ama sonunda: «...İrwin öldüğü zaman,» dedi.

Birdenbire benden yana döndü, yüzünde ateşli bir çağırışı andıran bir ifade vardı. İpe yapışmak için yeni bir çabaya girişmişti: «Oh! Jack,» dedi, «benim asıl sevdiğim... asıl erkeğim... İrwin'di!... Anlamadın mı?... Asıl erkeğim İrwin'di benim!»

Anlar gibi olmuştum, bunu da kendisine söyledim. Yargıç İrwin'in öldüğü gün gümüş gibi çınlayan tiz bir çığlık duyarak hole fırlamıştım. O çığlık şimdi de kafamın içinde öter gibiydi. Sonra annemin ıstıraptan bitkin bir halde yatağına uzanmış olduğunu, yüzü ile gözlerinin o andaki halini şimdi de görür gibiydim.

— «Evet, asıl erkeğim İrwin'di benim,» dedi, «ama bunu hiçbir zaman gerçekten anlamamıştım. Çok uzun zamandır aramızda... hiçbir şey olmamıştı. Ama erkeğim daima o idi. Bunu da onun ölümü günü anladım. Mücadele etmeye uğraştım ama, imkânsız-

dı. Böyle devam edemezdi bu. Bir an gelir ki insanın tahammülü kalmaz. Benim de tahammülüm kalmamıştı artık.»

İçinde bir zemberek boşanmış gibi devam etti, «çünkü çabalandıkça batağa daha çok saplanıyordum.» Elleriyle mendilini mıncıklıyor, yırtıyordu: «Oh! Jack!» dedi, «bütün hayatım bir bataklıktı!»

Yırtık mendilini yere atıp içeriye kaçtı. Ökçelerinin çıkardığı sesi işitiyordum ama bu, artık eski günlerin o canlı, kıvrak sesi değildi. Sesin sallaparti, sarsak bir hali vardı ama halının üzerinde birden kesiliverdi.

Veranda da biraz daha oturdum sonra kalkıp mutfağa gittim. Aşçı kadına: Annem biraz rahatsız,» dedim, «ya sen ya da hizmetçi kadın birazdan gidin de sorun bakalım, et suyu, yumurta ya da başka bir şey istiyor mu?»

Sonra yemek odasına geldim ve akşam yemeğini mumların ışığı altında yedim.

Yemekten sonra hizmetçi geldi: «Annenize yemek götürdüm ama kapıyı bile açmadı, 'bir şey istemem,' diye seslendi,» dedi.

Mutfaktaki tabak-çanak gürültüsü yavaş yavaş azalmaya başlıyordu. Ben de uzun zaman veranda da oturdum. Sonra ofisteki lâmba, peşi sıra da mutfağın lâmbası söndü.

Biraz sonra kalkıp üst kata çıktım, annemin kapısı önünde durdum. Az daha kapıya vuracaktım ama, ne söyleyebilirdim ona? Kendi tabiati hakkında —bu tabiat iyi ya da fena olmuş— gerçeği keşfeden bir kimseye söylenecek hiçbir söz yoktur.

Annem ertesi gün yola çıktı. Reno'ya, boşanmaya gidiyordu. Onu gara kadar götürdüm, yanındaki bir sürü şık valiz, çanta ve şapka kutusunu da perona kadar taşıdım. Hava güzel ve sıcaktı. Treni, insanla-

rın garda birbirlerinden ayrılmazdan önce zihinlerinde hissettikleri o boşluğu duyarak beklerken, ayaklarımızın altındaki çimento zemin yakıcı ve kuruydu.

Epey zamandır oradaydık. Ufukta, rayların en ucunda bir duman sorgucunun belirmesini bekliyorduk. O sırada annem birden: «Jack, sana bir şey söyleyeceğim,» dedi.

— «Evet?»

— «Evi Thedore'ye bırakıyorum.»

Böyle bir karar benim için o kadar beklenmez bir şeydi ki, ağzım bir karış açık kaldı. Halbuki annem yıllar yılı bu eve bir sürü mobilye, gümüş, kristal doldurarak orasını bir müze haline sokmuştu. Yani Orleans'la New York'taki bütün antikacılar bu evdeki eşyayı gördükçe ağızlarının suyu akıyordu! Yeryüzündeki hiçbir kuvvetin annemi bu eşyasından ayırabileceğine inanamamaktaydım!

Susuşumu bir anlamlandırmaya vererek işi bana açıklamak gereğini duydu: «Bu işte Theodore'nin hiçbir kabahati yok,» dedi, «sonra o bu evde, hele cadde üstünde oturmaktan ne kadar hoşlanır, bilirsin. Senin 'evi ille ben alacağım' diye düşündüğünü de sanmıyorum. Sonra... İrwin de kendi evini sana bırakmıştı ya... Landing'de oturmayı canın isterse oraya yerleşirsin diye düşünmüştüm... çünkü... çünkü...»

Onun cümlesini biraz sert bir tavırla ben tamamladım: «Çünkü o, benim babamdı,» dedim.

Annem çok tabii: «Evet, senin babandı o,» dedi, onun için ben de karar verdim...»

— «İyi ama ev senin,» diye bağırdım, «ister at, ister sat. Ben bu eve sahip olmayı aklımın kenarından bile geçirmiş değilim ki! Bu günden tezi yok bavulumu hazırlar, başımı alır giderim. Bir daha da o eve ayak basmam, olur biter. Evde gözüm yok. Evini ya da paranı ne yaparsan yap, söylemiştim, unuttun mu?»

— «Zaten üzerinde zihin yormaya değecek kadar

para da kalmadı,» dedi, «şu son beş altı yıl nasıl geçti. sen de biliyorsun.»

— «İflâs etmemişsindir ya inşallah? Ama dinle beni, eğer bir ihtiyacın...»

— «Yok yok, iflâs etmiş değilim, merak etme. Sakin bir köşeye çekilip idareli davranırsam yetecek kadar param var. Önce Avrupa'ya gitmeyi düşünmüştüm ama...»

— «Avrupa'ya gitme sakın,» dedim, «orada nerdeyse savaş başlayacak çünkü.»

— «Gitmeyeceğim zaten. Sakin ve ucuz bir yere gideceğim. Neyse, henüz bilmiyorum. Biraz düşünmeliyim.»

— «Peki, peki. Sen ev için de, benim için de üzülme sakın. Oraya bir daha ayak basacak değilim, buna emin olabilirsin.»

Başını çevirip demiryoluna, Doğu yönüne baktı. Görünürlerde hâlâ duman filân yoktu. Bir süre hayale daldı. Sonra benim sözlerimi tekrarlayarak: «O eve hiç ayak basmamalıydım,» dedi, «evlendim, o eve yerleştim, kocam iyi bir adamdı. Ama ben olduğum yerde kalmalıydım. Buralara hiç gelmemeliydim.»

Bu konuyu onunla tartışmak benim için güçtü, onun için hiç sesimi çıkarmadım.

İçinden bir mücadele geçiyor gibiydi. Çünkü birden başını kaldırdı, gözlerimin tâ içine baktı, sonra: «Neyse, bir kere gelmiş bulundum artık,» dedi, «şimdi de bunun ne demek olduğunu öğrendim.»

Evet, şimdi bunu öğrenmişti, diyelim. Ama ateş gibi yanan çimento zeminin yansıttığı göz kamaştırıcı ışık içinde onun, hâlâ öğrendiği şeyi düşünür gibi bir hali vardı.

Fakat aslında o, bilmediği şeyin ne olduğunu düşünüyordu. Nitekim biraz sonra: «Jack, sana bir şey soracağım,» dedi.

— «Ne soracaksın?»

— «Bir şeyi öğrenmek istiyorum da.»

— «Neyi?»

— «O... iş olduğu zaman... Yani sen gidip İrwin'i gördüğün zaman...»

Ha! Öğrenmek istediği buydu demek. Eninde sonunda soracaktı bunu, sormasını bekliyordum. Ve peronun çimentosundan çıkan göz kamaştırıcı ışıkla büyük sıcaklığa rağmen, iliklerime kadar donduğumu hissettim.

Yüzüme bakmaya cesaret edemeden devam etti: «... Bir şey oldu mu... yani şey...»

— «Yargıç İrwin bir çıkmaza saplandı da bu yüzden intihar etmek zorunda kaldı, bu mu demek istediğin? Bunu mu öğrenmek istiyorsun?»

«Evet» der gibi başını salladı, gözlerimin tâ içine bakarak vereceğim cevabı bekledi.

Yüzünü dikkatle inceledim. Çiğ ışık altında yaşlılığı iyice belli oluyordu. Ama her şeye rağmen başını dik tutmaktaydı ve hep gözlerimin tâ içine bakarak cevabımı bekliyordu.

— «Hayır,» dedim, «Yargıcın hiçbir sıkıntısı, derdi filân yoktu. Politika yüzünden biraz çekiştik onunla. Ama ciddî bir şey değildi bu. Derken sağlık durumundan sözetti. 'Kendimi pek iyi hissetmiyorum,' dedi. Sebep buydu herhalde. Bana 'Allaha ısmarladık,' da dedi ama, bunun gerçek anlamda bir Allahaısmarladık olduğunu sonradan anladım. İşte hepsi bu kadar.»

Annem biraz eğildi. Artık dimdik durmasına ihtiyaç kalmamıştı çünkü: «Gerçek mi bu söylediklerin?» diye sordu.

— «Evet,» dedim, «yemin ederim ki gerçeyi söylüyorum.»

Yavaşça: «Ya!» dedi, sonra içini çekti.

Bekleyişimiz uzuyordu. Birbirimize söyleyecek şeyimiz kalmamıştı. Ne zamandır dudaklarının ucuna

kadar gelen, fakat bir türlü sormaya cesaret edemediği soruyu bana sormuştu.

Sonunda ufukta duman göründü. Çok geçmeden de tren, gıcırtılar çıkararak, buhar püskürterek, bir gök gürültüsü içinde çıkageldi. Lokomotif önümüzden geçip birkaç metre ilerimizde durdu. Beyaz ceketli bir hamal annemin bavullarını, çantalarını topladı.

Annem kolumdan tutarak: «Allahaısmarladık yavrum,» dedi.

— «Güle güle anneciğim.»

Bana doğru bir adım attı, onu kucakladım.

— «Mektup yaz bana, sakın ihmal etme emi?» dedi, «dünyada bana tek bir sen kaldın artık. Sık mektuplaşalım.»

— «Olur olur.»

Sonra onu öptüm. Onun arkasında da şeftreni gördüm. Saatini çıkarıp baktı, sonra küçük bir istasyonda doksan saniye duran lüks trenlerin şeflerinin hareket emrini verecekleri sırada hep takındıkları o küçümser tavırla, saatini tekrar cebine koydu. Hemen o anda: «Tamaam!» diye bağıracak sandım. Ama henüz bağıracağa benzemiyordu. Hani insan geniş bir ovanın öbür ucunda, bir avcının tüfeğinin namlusundan duman çıktığını görür de silâh sesini bekler. Ya da uzaklarda, gökyüzünde bir şimşek çakar da insan gök gürlesin diye bekler. Biz de hâlâ perondaydık. Ben kolumu annemin omuzuna koymuştum. Yanak yanağa idik. (Onun yanağı ıslaktı) ve şeftrenin: «Tamaaam!» diye bağırmasını bekliyorduk.

Nihayet şeftren bağırdı, annem kompartımanına girdi, tren sarsılıp ilerler, kondüktör de kapıyı kapatırken annem veda makamında bana elini salladı.

Gözlerimle treni izledim: Gittikçe ufalıyordu. Sonunda Batı yönünde bir duman lekesinden ibaret kaldı, o anda ben de biraz önce anneme Yargıç hakkında söylemiş olduğum yalanı düşündüm. Bu yalan

ona benim yol armağanım olmuştu. Bir düğün armağanı da denebilirdi buna.

«Belki de kendimi temize çıkarmak için yalan söyledim,» diye düşündüm. Sonra da öfkeli öfkeli: «Neden canım, benim için değildi bu!» diye bağırdım.

Ve doğrusu da buydu. Tamamen doğruydu bu.

Anneme armağan olarak bir yalan sunmuştum. Fakat o buna karşılık bana armağan olarak bir gerçek vermişti. Şimdi ondan içimde yeni bir hayal kalmıştı ve bu da, alt tarafı, yeni bir dünya görüşü demekti. Daha doğrusu Sadie Burke, Lucy Stark, Willie Stark, Sugar-Boy, Adam Stanton gibi kişilerin her biri bana birer yeni dünya görüşü vermişlerdi ama, bunların ortasında beyaz, boş bir yer kalmıştı. İşte, şimdi de annem bana geçmişi de iade etmiş oluyordu. Şimdi artık geçmişe kollarımı açabilirdim. Halbuki eskiden geçmişi yalnız dehşet ve tiksinti ile düşünebiliyordum. Evet, şimdi anneme kollarımı açacak duruma gelmiş olduğum içindir ki, geçmişe de kollarımı açabilirdim ve bundan sonra hem annemle, hem de kendimle karışık olarak yaşayabilirdim.

Yıllarca annemin kalpsiz bir kadın olduğunu sanmıştım. Hayatta tek sevdiği şeyin erkeklere boyun eğdirmek ve kendi boş, gelip geçici şehvet arzularını tatmin etmek olduğuna inanmıştım. Annem sanki acayip, aşksız bir hayat yaşayan, hesapla içgüdü arasında bocalayan bir kadındı. Fakat annem, hakkında vardığım kanının iyice anlamamakla beraber, böyle bir yargıya varmış olduğumu da idrâk ediyordu. Onun için beni elinden kaçırmamak ve hakkındaki fikrimi bana değiştirmek üzere her şeyi yapmıştı. Bunu yaparken öteki erkekler üzerinde kendisine o kadar güzel başarılar sağlayan aynı silâhları kullanmak durumundaydı. Ama ben direnmiş, bu taktiği kullandığından dolayı ona içerlemiştim. Bununla beraber beni sevsin de istemiyordum ve kullandığı taktik karşısında büs-

bütün kayıtsız da kalamıyordum. Çünkü annem çok canlı ve dinamik bir kadındı. Ona hem hayran, hem kızgındım. Ona içerliyordum ama, onunla gururlanmaktaydım da. Fakat sonunda onun hakkındaki duygularımı değiştirdim.

Benim bu bakımdan gözümü açan ilk olay, Yargıç İrwin'in ölüm haberi duyulduğu gün evin içinde çınlayan o vahşi ve tiz çığlık oldu. Bu çığlık sonradan aylarca hep kulaklarımda çınladı durdu ama eski kuvvetini kaybetmişti. Bu tâ, annemin beni Burden's Landing'e çağırdığı güne kadar böylece devam etti. İşte ancak o zamandır ki annemin gerçeği söylediğini anladım. Bunun üzerine hem onunla, hem kendimle barıştım. Fakat artık bunun sebebini araştırmaya kalkışmadım.

O akşam vaktiyle Yargıç İrwin'in, şimdiyse benim olan eve tek başıma yerleştim. Öğleden sonra gidip annemin evinin kapısını kapamış, anahtarı verandadaki paspasın altına koyarak oradan ayrılmıştım.

Yargıç İrwin'in evi toz içindeydi. Her yana, pencerelerin günlerce kapalı durmasının verdiği o koku sinmişti. Öğleden sonra bütün pencereleri açtım ve Landing'de akşam yemeği yediğim sürede de pencereler hep açık kaldı. Dönüşte lâmbayı yaktığım zaman, ev benim eskiden hatırladığım haline daha çok benziyor gibiydi. Gidip Yargıcın çalışma odasında bir koltuğa yerleştiğim zaman, içimde hep o sözettiğim huzur ve ferahlık hissi vardı.

Biraz sonra kalktım, sokağa çıktım, caddede ilerlemeye başladım. Gece sessizdi. Sadece gelgit dalgasının kıyıdaki çakıllar üzerinde çıkardığı fışırtı işitiliyordu. Körfez yıldızların altında ışıl ışıldı. Cadde de ilerleyerek Stanton'ların evinin önüne kadar geldim. Küçük salonda hafif bir ışık vardı. Birkaç dakika evi seyrettim, sonra bahçeye girdim.

Verandadaki tek kafesli kapı sürgülüydü ama,

asıl cümle kapısı açıktı. Holün sonunda da, yine kapısı açık duran küçük salondaki lâmbanın ışığının bir dörtgen biçiminde yere vurduğunu görüyordum. Tel kafesli kapıya vurdum ve bekledim.

Anne Stanton hemen holün öbür ucundaki o ışıklı dörtgen içinde göründü: «Kim o?» diye sordu.

— «Benim,» dedim.

Beyazlar giymiş narin siluetinin holü geçtiğini gördüm. Ona «Merhaba!» diyecektim ama vazgeçtim. Hiç bir şey söylemeden kapıyı açtı, içeriye girdim.

Sürdüğü koku burun deliklerine çarptı: Buz gibi bir el kalbimi kavrayıverdi sanki. Alaycı görünmek isteyen bir tavırla: «Bana kapıyı açmayacaksın sanmıştım,» dedim. Loşluk içinde yüzünü görmeye çalışıyordum ama, yüzündeki solgunlukla gözlerindeki parıltıdan başka şey göremiyordum.

— «Neden kapıyı açmayacakmışım?» dedi.

Hafifçe gülerek: «Ne bileyim ben?» dedim, «açmayacaksın gibi bir duygu vardı içimde.»

— «Ama neden?»

— «E tabii. Takındığım tavır yüzünden...»

Hamağa doğru gidip oturduk. Hamakın zincirleri gıcırdadı ama o kadar hareketsiz duruyordu ki, sallantı kesildi.

— «Neymiş o takındığın tavır?» diye sordu.

Bir sigara çıkarıp yaktım, kibriti başımı kaldırmaksızın, bir fiske ile söndürdüm. «Takındığım tavır değil de yaptığım iş...» dedim, «bana mektup yazmıştın ama cevap vermedim.»

— «Olsun, zararı yok,» dedi. Sonra kendi kendine konuşuyormuş gibi, düşünceli devam etti: «Aradan o kadar çok zaman geçti ki...»

— «Evet, öyle. Altı, yedi ay geçti. Ama ben mektuba cevap vermemekten daha da beter bir şey yaptım: Okumadım bile onu. Öylece, açmadan, masamın üzerine bırakıverdim.»

Hiçbir şey söylemedi. Sigaramdan birkaç nefes çekip bekledim ama yine sesini çıkarmadı. Sonunda: «Mektubun fena zamanda geldi,» dedim, «öyle bir zamanda ki, sen de dahil hiç kimseye, hiçbir şeye ilgi duymuyordum. Bilmem anlatabiliyor muyum?»

— «Evet.»

— «Ne dedin?»

Sakin bir tavırla: «Galiba ne demek istediğini anlıyorum,» dedi.

— «Ama sahiden anlayamazsın.»

— «Kim bilir? Belki.»

— «Neyse, önemi yok. Öyle bir haldeydim ki, hiç kimseye, hiçbir şeye aldırdığım yoktu. Kendim de dahil, hiç kimseye merhamet duymuyorum.»

Birden atıldı: «Ben senden merhamet istemedim ki,» dedi, «ne mektupla, ne de başka şekilde, böyle bir şey yapmış değilim.»

Ağır ağır: «Yoo hayır, tabii istemedin, biliyorum,» dedim. Biraz durduktan sonra da devam ettim: «Buraya neden geldim biliyor musun. Hayat görüşümün değiştiğini söylemeye geldim. Bunu birisine söylemem, hatta bağıra bağıra söylemem gerekiyordu. Sahi olduğuna inanmam için gerekliydi bu. Sahi olduğu da muhakkak.»

Susup bekledim, sonra devam ederek: «Annem sebep oldu buna,» dedim, «aramızdaki ilişkiler nasıl, biliyordun. Anlaşamıyorduk ve ben sanıyordum ki o.»

Anne: «Hayır hayır!» diye bağırdı, «böyle konuşasın istemiyorum. Seni bu kadar karamsar yapan şey ne? Niçin böyle konuşuyorsun Jack? Annen, sonra da baban olan o ihtiyar!»

— «O benim babam değil ki.»

— «Baban değil mi?»

— «Hayır!» dedim ve loş verandada hareketsiz duran hamaka oturmuş olduğumuz halde, ona Arkan-

sas'tan gelen sarı saçlı, elmacık kemikleri çıkık genç kızın hikâyesini anlattım ve annemin bana geri vermiş olduğu şeyin ne olduğunu Anne Stanton'a anlatmaya devam ettim. Yani ona şunu demek istedim: Geçmiş ve onun özü insan için taşınamayacak bir yük halini alırsa, insan geleceğe ümitsizlikle bakar, çünkü geçmişle gelecek birbirlerine bağlı şeylerdir. Ama insan geçmişi olduğu gibi kabul eder, onu kendisi için bir yük olmaktan çıkarırsa, gelecekte de hemen bir umut ışığı belirir. Çünkü insan geleceği ancak geçmişin yardımıyla kurulabilirdi.

İşte ona bunu anlatmaya çalıştım.

Uzun bir susuştan sonra: «Söylediklerinin doğru olduğuna inanıyorum,» dedi, «böyle olmasa yaşayamazdım çünkü.»

Ondan sonra da hiç konuşmadık. Hep hamakta oturarak, tatlımsı kokularla dolu ağır ve nemli gecenin sessizliği içinde Anne'nin soluklarını duymaya çalışarak yarım paket sigara içtim. Uzun zaman böylece kaldık. Sonra ona «iyi geceler,» dedim, caddeye çıkarak evimin, yani babamın evinin yolunu tuttum.

Bütün bu anlattıklarım Willie Stark'ın hikâyesidir ama aynı zamanda benim de hikâyemdir. Çünkü benim de bir hikâyem var. Ben bu dünyada yaşayıp gidiyordum ve uzun zaman bu dünya bana filân şekilde, tamamen farklı görünmeye başladı. Bu değişiklik öyle, anî bir şekilde olup bitmedi. Bir sürü olaylar geçti ama ben bu olaylarda ne zaman sorumlu olduğumu, ne zaman olmadığımı bilmiyordum. Hatta bir ara hiç kimsenin hiçbir şeyden sorumlu olmadığına inanır, Tanrı'nın kudretinden bile şüphe eder oldum.

İlkin böyle düşünceler beslediğim için dehşete kapıldım. Fakat sonraları bundan bir çeşit memnunluk duymaya bile başladım. Çünkü hiç kimsenin hiçbir şeyden sorumlu olmaması demek, benim de mut-

luluğumu har vurup harman savurmaktan, öz babamın ve iki dostumun da yine ölümüne sebep olmaktan sorumlu olmamaklığım demekti.

Fakat günün birinde sabahleyin uyandığım zaman, Tanrı'nın kudretine olan o şüphenin de artık içimde yer etmediğini gördüm. Çünkü gözlerimin önünde bir sürü insan yaşamış ve ölmüştü. Sözgelimi ben Lucy Stark'ın, Sugar-Boy'un Bilgili Avukat'ın, Sadie Burke'nin ve Adam Stantonun yaşadıklarını görmüştüm. Buna karşılık öz babam Yargıç İrwinin ve arkadaşım Adam Stanton'un öldüklerini gördüm. Dostum Willie Stark da gözlerimin önünde ölmüştü. Onun son nefesini verirken: «İşler bambaşka türlü olabilirdi Jack,» dediğini hâlâ duyar gibiyim.

Evet, ikisi de dostum olan Willie Stark'la Adam Stanton'un yaşadıklarını ve öldüklerini görmüştüm. Bunlardan her biri, ötekinin ölümüne sebep olmuştu. Kader ikisini de, birbirini yoketmekle görevlendirmişti. Bir fikir adamı olan Adam Stanton'la bir faaliyet, iş adamı olan Willie Stark birbirlerini yok etmeye zaten mahkûmdular. Nasıl ki bunların her biri ötekinden faydalanmaya, ötekinin yerine geçmek arzusu ile kıvranmaya mahkûmdu. Çünkü her ikisinin de eksik yanları vardı.

İşte şimdi ben —yani Jack Burden— babamın evinde oturuyorum. Burada bulunmaklığım bir bakıma acayip bir iş. Çünkü bir ara gerçeği bulacağım derken hem kendi geçmişimi altüst etmiş, hem de babamı öldürmüştüm. Fakat sonunda gerçek, geçmişi benim için kabul edilebilir bir hale soktu. Onun için şimdi, bana babamdan kalmış olan bu evde oturuyorum. Karım —yani Anne Stanton— ve annemin eski kocası olan ihtiyar adam da benimle beraber yaşıyor. Bundan birkaç ay önce onu o Meksika Lokantası'nın üstündeki odasında hasta bulduğum zaman alıp eve getirmekten başka ne yapabilirdim? (Beni oğlu

sanıyor mu acaba? Buna emin değilim. Hem aslında bunun hiçbir önemi de yok. Çünkü bizim her birimiz, bir milyon babanın oğluyuzdur.)

Zavallı adamcağız çok zayıfladı. Arada bir kendini azıcık kuvvetli hissetti mi oturup satranç oynuyor. Nitekim eskiden de beyaz denize bakan evin uzun salonunda, dostu Yargıç İrwin'le karşı karşıya oturup satranç oynardı. Bu oyunu vaktiyle çok iyi bilirdi ama şimdi bazen dalga geçtiği oluyor. Hava güzel olduğu zamanlar gidip güneşte oturarak Kitab-ı Mukaddes'i okuyor. Ama çok değil, biraz. Yazı yazmaya dermanı yok. Arada bir yine dinî bir broşür hazırlamak istiyor. O söylüyor, Anne ya da ben yazıyoruz.

Fakat son yazdırmaya başladığı broşürü hiçbir zaman bitiremeyecek. Çünkü günden güne daha dermansız düşmeye başladı. Doktor: «Bu kışı çıkaramaz,» diyor.

O ölümünü bekliye dursun, ben de bu evi terketmek için gerekli hazırlıkları yapıyorum. Bir kere ev ipotekli. Öldüğü sırada Yargıç İrwin'in işleri epey karışmış. Sonunda adamcağızın zengin değil, yoksul olduğu meydana çıktı. Ev zaten bundan yirmi beş yıl kadar önce bir kere daha önemli bir para karşılığı ipotek edilmişti. Evi satılmaktan kurtarmak için de, iyilik yapmaya memur bir adamın kötülük yapması gerekmişti. Ben şahsen evi elden kaçırmamak için kötülük yapmayı düşünmüyorum ama, bundan dolayı böbürlenmeye kalkışmıyorum. Sebebi de şu: Ben bu evi, Yargıç İrwin'in sevdiği kadar sevmiyorum. Bu yüzden: «Evi kurtarmak için kötülük yapmak, zahmetine bile değmez,» diye düşünüyorum. İnsanın erdemli olması, istek duymamasından da ileri gelebilir. Nitekim, işlediği kötülük de erdeminin bir sonucu olabileceği gibi.

Sonra, babamın vaktiyle yaptığı kötülüğü bir dereceye kadar düzeltmeye kalkışmış olduğumdan dolayı da böbürlenmiyorum. Ondan bana kalan para az

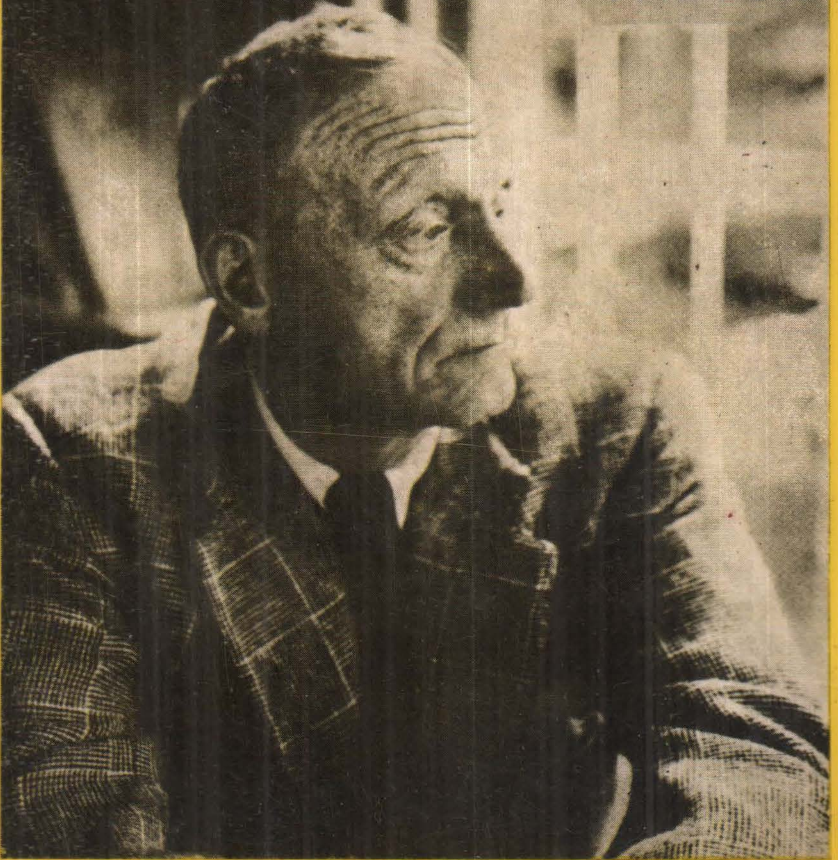
da olsa, bu, Diss Littlepaugh'un hakkıydı. Onun için Memphis'e kadar gittim ama onun ölmüş olduğunu öğrendim. Böylece de ucuz tarafından bir iyilikte bulunmak imkânından yoksun kaldım.

Yargıcın parası hep bende duruyordu. Bu parayı Bilgili Avukat ölünceye kadar saklamaya karar verdim. O öldükten sonra evi **First and Third National Bank'a** terkedeceğim. Sonradan içinde kim oturursa otursun, vızgelir bana. Çünkü ihtiyarın öldüğü günden itibaren bu evin gözümde hiçbir değeri kalmayacak. Anne ile ben artık ne bu evde, ne de Landig'de oturacağız. (O da benim gibi burada oturmayı pek istemiyor. Kendi evini daha öncede ilgisi bulunan Çocuk Yuvası'na bağışladı. Galiba evi bir çeşit sanatoryum haline koyacaklar. Anne'nin bu hareketinden dolayı hiç övündüğü yok. Adam öldükten sonra zaten bu ev onun için sadece bir acı ve ıstırap kaynağı olmuştu. Bu bağışı yaparsa Adam'ın mezarında rahat uyuyacağı kanısındaydı.

İşte böyle. 1939 yılının yazı gelince biz de Burden's Landing'den ayrılmış olacağız.

Belki günün birinde yine gelir, caddede dolaşırız. Kenarlarında mimozalar dikili kortlarda tenis oynayan gençleri seyrederiz. Körfez boyunca uzanıp giden kumsala iner, gün ışığında neşeli neşeli yükselen dalma kulelerine bakarız. Sonra çamlıklara kadar uzanıp çam iğnelerinin ayak seslerini yok eden halısı üzerinde dolaşırız. Ağaçlar arasındaki yürüyüşümüz, bu yüzden, dumanın havada uçup gidişi kadar sessiz bir hal alır. Fakat bunun için uzun yıllar geçmeli. Yakında, yani birazdan evi terkedip kendimizi bu gürültüsü yaşamın akışına bırakacağız. Tarihten çıkmıştık, yine tarihe gireceğiz ve Zaman'ın hakkımızda vereceği amansız yargısını bekleyeceğiz.

S O N

KRALIN ADAMLARI, 1946 Pulitzer ödülünü kazanmış, dev bir romandır. Ayrıca filmi de 4 Oskar armağanına lâyık görülmüştür.

40 Lira